תנ״ך · אחרונים · אור החיים · תורה

אור החיים על במדבר

רבי חיים בן עטר

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

אור החיים על במדבר

רבי חיים בן עטר

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/אור-החיים-על-במדבר/
הקובץ נוצר ב־16 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611160902 של הספרייה.

תוכן העניינים

פרק א 5
פרק ב 7
פרק ג 8
פרק ד 11
פרק ה 13
פרק ו 19
פרק ז 20
פרק ח 26
פרק ט 31
פרק י 39
פרק יא 43
פרק יב 53
פרק יג 61
פרק יד 71
פרק טו 88
פרק טז 94
פרק יז 107
פרק יח 111
פרק יט 118
פרק כ 123
פרק כא 133
פרק כב 141
פרק כג 157
פרק כד 170
פרק כה 181
פרק כו 191
פרק כז 205
פרק כח 215
פרק כט 217
פרק ל 218
פרק לא 224

פרק לב 231
פרק לג 242
פרק לד 246
פרק לה 247
פרק לו 248

פרק א

פסוק א

בְּמִדְבַּר סִינַי וְגוֹ'. רַז"ל דָּרְשׁוּ (במדבר רבה א:א) הֲבָנוֹת יְקָרוֹת בְּפָסוּק זֶה, וְנִשְׁאַר לְהַעִיר לָמָּה לֹא הִשְׁוָה ה' מְדוֹתָיו יִתְבָּרַךְ בְּשִׁעוּר הַדְּבָרִים, כִּי כְּשֶׁהִזְכִּיר הוֹדְעַת הַמָּקוֹם הִקְדִּים מַחְבֶּרֶת הַכְּלָלוּת שֶׁהוּא מִדְבַּר סִינַי וְאַחַר כָּךְ הִזְכִּיר פְּרַט הַמָּקוֹם וְאָמַר **בְּאֹהֶל מוֹעֵד**, וּכְשֶׁהִזְכִּיר הוֹדְעַת הַזְּמַן הִקְדִּים זִכָּרוֹן פְּרַט הַזְּמַן וְאָמַר **בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ הַשֵּׁנִי** וְאַחַר כָּךְ הִזְכִּיר מַחְבֶּרֶת כְּלָלוּת הַזְּמַן וְאָמַר **בַּשָּׁנָה הַשֵּׁנִית**.

וְנִרְאֶה כִּי הַכָּתוּב אַדְרַבָּה הִשְׁכִּיל לְדַבֵּר בְּשִׁעוּר שָׁוֶה, וְהוּא עַל דֶּרֶךְ אָמְרָם (שמות רבה מה:ו) "הִנֵּה מָקוֹם אִתִּי" – שֶׁמְּקוֹמוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא הוּא טָפֵל לוֹ, וּלְעֶרֶךְ זֶה יִהְיֶה טָפֵל כָּל הַמָּקוֹם לְגַבֵּי הַמָּקוֹם אֲשֶׁר חוֹנֶה שָׁם הָאֱלֹהִים, וּמֵעַתָּה מַחְבֶּרֶת הַכְּלָלוּת הוּא אֹהֶל מוֹעֵד וְהַמִּדְבָּר הוּא פְּרַט טָפֵל לוֹ, וּלְהַעִירְךָ הַכָּתוּב בְּכַוָּנָה זוֹ סִדֵּר סָמוּךְ לָזֶה מֵאֲמַר **בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ** וְגוֹ' **בַּשָּׁנָה הַשֵּׁנִית**, אִם כֵּן מַאֲמַר בְּאֹהֶל מוֹעֵד הוּא מַחְבֶּרֶת הַכְּלָלוּת וְלָזֶה נִסְדַּר בָּאַחֲרוֹנָה כְּסֵדֶר שָׁנָה הַשֵּׁנִית שֶׁנִּסְדַּר אַחַר מַאֲמַר בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ. וְתֵדַע כַּמָּה הוּא מֻפְלָג מָקוֹם אֲשֶׁר ה' שָׁם מִמָּה שֶׁמָּצִינוּ שֶׁבִּשְׁתֵּי אַמּוֹת שֶׁבֵּין בַּדֵּי הָאָרוֹן עָמְדוּ רְווּחִים שִׁשִּׁים רִבּוֹא שֶׁל יִשְׂרָאֵל (בראשית רבה ד,ד; ה,ו), הֲרֵי שֶׁהֲגַם שֶׁהוּא לָעַיִן מוּעָט הוּא מְרֻבֶּה לְצַד הַשּׁוֹכֵן בּוֹ בָּרוּךְ הוּא.

פסוק ב

שְׂאוּ אֶת רֹאשׁ וְגוֹ'. צָרִיךְ לְדַעַת מִסְפַּר זֶה לָמָּה. וְרַשִׁ"י זִכְרוֹנוֹ לִבְרָכָה הֵבִיא דִּבְרֵי הַמִּדְרָשׁ שֶׁאָמְרוּ כִּי כְּשֶׁבָּא לְהַשְׁרוֹת שְׁכִינָתוֹ בְּתוֹכָם חָזַר לִמְנוֹתָם, עַד כָּאן, וְזֶה לֹא יַסְפִּיק לְיַשֵּׁב הַפְּשָׁט, כִּי הָיָה לוֹ לִמְנוֹתָם קוֹדֶם חוֹדֶשׁ נִיסָן לֹא אַחַר כָּךְ, גַּם בְּהַפְלָגַת זְמַן חוֹדֶשׁ יָמִים.

וְנִרְאֶה לִי בְּהַקְדִּים לַחְקוֹר זֹאת, כִּי בַּמִּסְפָּר שֶׁאַחַר הָעֶגֶל שֶׁהוּא מִסְפָּר שֶׁבִּפָּרְשַׁת פְּקוּדֵי (שמות לח:כו) בָּאוּ לְכְלַל חֶשְׁבּוֹן שֵׁשׁ מֵאוֹת אֶלֶף וּשְׁלֹשֶׁת אֲלָפִים וַחֲמֵשׁ מֵאוֹת וַחֲמִשִּׁים, שֶׁיֵּשׁ בְּמִסְפָּר זֶה נוֹסָף עַל מִסְפַּר יוֹצְאֵי מִצְרַיִם שְׁלֹשֶׁת אֲלָפִים וַחֲמֵשׁ מֵאוֹת וַחֲמִשִּׁים בְּהֶמְשֵׁךְ זְמַן שִׁשָּׁה חֳדָשִׁים, הֲגַם שֶׁכְּלָה בָּהֶם הָעֶגֶל בִּשְׁלֹשָׁה מִינֵי מִיתוֹת: מַגֵּפָה, חֶרֶב בְּנֵי לֵוִי, הַשְׁקָאַת אֵפֶר הָעֶגֶל. וּבַמִּסְפָּר שֶׁלְּפָנֵינוּ שֶׁהוּא אַחַר שִׁשָּׁה חֳדָשִׁים אֲחֵרִים מִמִּסְפָּר הַשֵּׁנִי, רוֹאֲנִי שֶׁלֹּא הוֹסִיפוּ עַל מִסְפָּר הַקּוֹדֵם לוֹ אֲפִלּוּ אֶחָד. וְהַדָּבָר כִּמְעַט זָר לְמְאֹד שֶׁלֹּא הוֹסִיפוּ, שֶׁאֵיךְ יִתָּכֵן שֶׁבְּהֶמְשֵׁךְ זְמַן זֶה לֹא יָבוֹאוּ מֵהֶם לִכְלַל עֶשְׂרִים, וּמַה גַּם שֶׁלֹּא אֵרַע לָהֶם חִסָּרוֹן וְנוֹסָף שֶׁהָיוּ עֲסוּקִים בִּמְלֶאכֶת הַמִּשְׁכָּן.

וְיִגְדַּל הַקּוּשְׁיָא לְפִי מַה שֶׁאָמְרוּ בַּפְּסִיקְתָא (זוטרתא), וְזֶה לְשׁוֹנָם: "וַיִּהְיוּ כָּל הַפְּקוּדִים" וְגוֹ', וּלְהַלָּן הוּא אוֹמֵר "בָּקָע וְגוֹ' לְשֵׁשׁ מֵאוֹת אֶלֶף" וְגוֹ', לְמַדְנוּ שֶׁכָּל זְמַן שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל

עֲסוּקִין בְּמֶלֶאכֶת הַמִּשְׁכָּן לֹא חָסְרָה מֵהֶם נֶפֶשׁ אַחַת, עַד כָּאן. דִּבְרֵיהֶם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה לְפִי הַנִּרְאֶה רְחוֹקִים, שֶׁהֲלֹא אַדְרַבָּא בְּהַשְׁכִּיל עַל דָּבָר אָנוּ רוֹאִים שֶׁחָסְרוּ יוֹתֵר מִמַּה שֶׁחָסְרוּ בְּמַעֲשֵׂה הָעֶגֶל, הֶגֶם שֶׁלֹּא הָיוּ עֲסוּקִים בְּמֶלֶאכֶת הַמִּשְׁכָּן.

אָכֵן לְפִי מַה שֶּׁעָלָה בְּיָדֵינוּ שֶׁכָּל שֶׁבֶט לְוִי שׁוֹקְלִים שְׁקָלִים (שקלים א,ג), אֵין קֶשְׁיָא, כִּי בַּמִּסְפָּר שֶׁבְּפָרָשַׁת פְּקוּדֵי הָיוּ הַלְוִיִּם בִּכְלַל הַמִּסְפָּר, אֲבָל בַּמִּסְפָּר שֶׁלְּפָנֵינוּ לֹא נִכְנְסוּ הַלְוִיִּם, וּמֵעַתָּה הֲרֵי שֶׁהוֹסִיפוּ כָּל מִסְפַּר הַלְוִיִּם, וְלָזֶה אָמַר בְּסָמוּךְ לַמִּסְפָּר **וְהַלְוִיִּם לֹא הִתְפָּקְדוּ בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל**, וְלֹא הָיָה צָרִיךְ לוֹמַר שֶׁהִנְנִי רוֹאֶה שֶׁלֹּא הִתְפָּקְדוּ בַּמִּסְפָּר הַקּוֹדֵם, וְהֵן אֱמֶת אִם אָמַר הַכָּתוּב כַּאֲשֶׁר צִוָּה ה' כְּמוֹ שֶׁאָמַר הַכָּתוּב אַחַר פָּרָשַׁת הַדְּגָלִים הָיִיתִי אוֹמֵר כִּי בָּא לְהַשְׁמִיעֵנוּ שֶׁקִּיְּמוּ מַאֲמַר ה' שֶׁצִּוָּה שֶׁלֹּא יִפְקְדוּ אוֹתָם, וּמִמַּה שֶׁלֹּא אָמַר אֶלָּא וְהַלְוִיִּם לֹא הָתְפָּקְדוּ בְּתוֹכָם הֲרֵי זֶה מַרְאֶה בָּאֶצְבַּע כִּי נִתְכַּוֵּן לוֹמַר, אַל תִּתְמַהּ עַל הַמִּסְפָּר שֶׁהוּא בְּשָׁוֶה לַמִּסְפָּר הַקּוֹדֵם בִּלֹּא תּוֹסֶפֶת – וְהַלְוִיִּם לֹא הָתְפָּקְדוּ, וַהֲרֵי לְפָנֶיךָ הַיִּתְרוֹן.

וּפְרוּשׁ דִּבְרֵי הַפְּסִיקְתָּא יָצִיץ וְזָרַח, כִּי מַה שֶּׁמָּצִינוּ חֶשְׁבּוֹן עָצוּם כָּזֶה שֶׁשָּׁוֶה בְּמִסְפָּר שְׁנֵי לְשֶׁלְפָנִים, זֶה יַגִּיד כִּי הֵן הֵנָּה שֶׁהָיוּ בַּמִּסְפָּר הָרִאשׁוֹן, וּבְשִׁשָּׁה חֳדָשִׁים שֶׁבֵּין שְׁתֵּי הַמִּסְפָּרוֹת לֹא נֶעְדַּר מֵהֶם אֶחָד, וְהַנּוֹסָפִין בַּמִּסְפָּר מִלְּאוּ חֶסְרוֹן מִסְפַּר הַלְוִיִּם שֶׁהָיוּ בַּכְּלָל הָרִאשׁוֹן וְלֹא בִּכְלַל מִסְפָּר הַשֵּׁנִי. וְלָזֶה נִתְחַכֵּם ה' לוֹמַר לְמֹשֶׁה לְשֵׂאת אֶת רֹאשׁ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּיוֹם אֶחָד לַחֹדֶשׁ הַשֵּׁנִי וְגוֹ', בְּכִוּוּן שֶׁהָיָה זְמַן שֶׁהִגִּיעַ הַמִּסְפָּר לַמִּסְפָּר הָרִאשׁוֹן לְבַד הַלְוִיִּם, לְהַעִירְךָ בְּמַה שֶׁאָמַר בַּפְּסִיקְתָּא שֶׁהַמִּסְפָּר עַצְמוֹ הָרִאשׁוֹן הָיָה כַּמִּסְפָּר הַשֵּׁנִי וְלֹא מֵת אֶחָד וְנִכְנַס אַחֵר בִּמְקוֹמוֹ. וְהַטַּעַם, לְצַד שֶׁהָיוּ עֲסוּקִים בְּמֶלֶאכֶת הַמִּשְׁכָּן, עַל דֶּרֶךְ (דברים ד:ד) "וְאַתֶּם הַדְּבֵקִים בַּה' חַיִּים כֻּלְּכֶם". וְנוּכַל לוֹמַר גַּם לְדִבְרֵי הַמִּדְרָשׁ שֶׁהֵבִיא רַשִׁ"י שֶׁכְּשֶׁבָּא לְהַשְׁרוֹת שְׁכִינָתוֹ בְּתוֹכָם וְכוּ', שֶׁבָּחַר בִּזְמַן זֶה לְטַעַם הַנִּזְכָּר.

פסוק ג

תִּפְקְדוּ אוֹתָם. חָזַר לוֹמַר כֵּן וְלֹא הִסְפִּיק בְּמַה שֶׁקִּדֵּם לוֹמַר **שְׂאוּ אֶת רֹאשׁ** וְגוֹ', לְהַעִירְךָ בְּכַוָּנַת אָמְרוֹ **שְׂאוּ** שֶׁיְּכַוֵּן עַל פִּי דִּבְרֵיהֶם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (ילקוט שמעוני במדבר א) שֶׁאָמְרוּ שֶׁנִּתְקַנְּאוּ אֻמּוֹת הָעוֹלָם בְּיִשְׂרָאֵל מַה רָּאוּ לְהִתְקָרֵב וְכוּ', אָמַר לָהֶם הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: הֲבִיאוּ לִי סֵפֶר אִיקּוֹנִין שֶׁלָּכֶם, וְנִמְצָא כָּל אֶחָד אֵינוֹ יוֹדֵעַ מֵאֵיזוֹ מִשְׁפָּחָה הוּא, עַד כָּאן. הֲרֵי כִּי יַקְפִּיד ה' עַל הַיִּחוּס וְיִשְׁפֹּל כָּל הֶחָסֵר סֵפֶר אִיקּוֹנִין, לָזֶה כְּשֶׁבָּא ה' לְצַוּוֹת לִפְקֹד בְּנֵי יִשְׂרָאֵל קֶדֶם לוֹמַר **שְׂאוּ** לְשׁוֹן נְשִׂיאוּת וְרוֹמְמוּת, לְמִצְוֹא לְכָל אֶחָד סֵפֶר אִיקּוֹנִין, מַה שֶּׁאֵין כֵּן בְּאֻמּוֹת הָעוֹלָם. וְאַחַר כָּךְ בֵּאֵר מַה הִיא הַמַּעֲלָה, **מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה** וְגוֹ' **תִּפְקְדוּ אוֹתָם**, וּמֵעַתָּה צְרִיכָה לְגוּפָהּ.

פסוק יח

וְאֵת כָּל הָעֵדָה וגו' בָּאֶחָד לַחֹדֶשׁ. יוֹדִיעַ הַכָּתוּב כִּי בַּיּוֹם עַצְמוֹ נִקְהֲלוּ הַיְהוּדִים עַל הַדָּבָר, וְהַדָּבָר יָגִיד שֶׁכָּל אֶחָד הָיָה לוֹ יְחוּסוֹ אֲצָלוֹ בְּלֹא טֹרַח הָרְאָיָה וְהָעֵדִיוֹת. גַּם שָׁבוּ בַיּוֹם הֻכְרוּ הַיְחוּסִין שֶׁל כֻּלָּן, וְהוּא אָמְרוֹ **וַיִּתְיַלְּדוּ** סָמוּךְ לְמַאֲמַר "בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ" וגו':

וַיִּתְיַלְּדוּ וגו'. כָּתַב רַשִׁ"י זְכְרוֹנוֹ לִבְרָכָה: הֵבִיאוּ סֵפֶר יְחוּסֵיהֶן וְעֵדֵי חֶזְקַת לֵידָתָן כָּל אֶחָד וְאֶחָד לְהִתְיַחֵס עַל הַשֻּׁלְחָן. וְהִשִּׂיג רַמְבַּ"ן כִּי לֹא הָיוּ צְרִיכִין לְכָל זֶה, עַד כָּאן. וְאוּלַי כִּי הֻצְרְכוּ לְחֶזְקַת לֵידָה לְמֵיחוּשׁ מַמְזֵר שֶׁמַּכִּיר אָבִיו, וְהַכָּרַת מַמְזֵרוּתוֹ תִּהְיֶה מֵהַלֵּידָה, וְצָרִיךְ לְהָבִיא חֶזְקַת לֵידָה, פֵּרוּשׁ שֶׁנּוֹלַד בְּכַשְׁרוּת, וְזוֹלַת זֶה יוּכַל הַמַּמְזֵר לוֹמַר סֵפֶר יוֹחֲסִין עַד יַעֲקֹב אֲשֶׁר הוֹדִיעָתוּ אִמּוֹ.

פסוק כ

כָּל יוֹצֵא צָבָא. אָמַר הַכָּתוּב כֵּן בְּכָל פְּרָטֵי הַמִּסְפָּר, לוֹמַר שֶׁלֹּא הָיָה אֶחָד מִכָּל הַבָּאִים לְכָלַל הַמִּסְפָּר שֶׁלֹּא הָיָה רָאוּי לָצֵאת בַּצָּבָא, אֶלָּא כֻּלָּן גִּבּוֹרֵי כֹּחַ, וְהוּא אָמְרוֹ **כָּל**, פֵּרוּשׁ, כָּל אֶחָד מֵהֶם יוֹצֵא צָבָא. וְזֶה נַס שֶׁאֵינוֹ בָּאוּמּוֹת, שֶׁאִי אֶפְשָׁר שֶׁלֹּא יִמָּצֵא בְּכָל הַמִּסְפָּרִים שֶׁלָּהֶם אֶחָד שֶׁאֵינוֹ רָאוּי לָצֵאת בַּצָּבָא:

פסוק מז

וְהַלְוִיִּם לֹא הָתְפָּקְדוּ וגו'. פֵּרַשְׁתִּי לְמַעְלָה (פסוק ב') כַּוָּנָתוֹ בְּמַאֲמָר זֶה.

פסוק מט

לֹא תִפְקֹד וגו' לֹא תִשָּׂא. פֵּרוּשׁ, בֵּין עַל יְדֵי כֹּפֶר נֶפֶשׁ בֵּין שֶׁלֹּא עַל יְדֵי כֹּפֶר נֶפֶשׁ. וְעַיֵּן מַה שֶׁפֵּרַשְׁתִּי בְּפָרָשַׁת כִּי תִשָּׂא.

עוֹד יְכַוֵּן לוֹמַר, שֶׁהֲגַם שֶׁיָּבֹא לְיָדְךָ מִסְפָּר שֶׁל נְשִׂיאוּת וּמַעֲלָה שֶׁהוּא מִסְפַּר הַדְּגָלִים, אַף עַל פִּי כֵן **לֹא תִשָּׂא**.

פרק ב

פסוק ג

וְהַחֹנִים וגו'. אָמַר **וְהַחֹנִים** בְּתוֹסֶפֶת וא"ו, לְצַד שֶׁקִּדֵּם מִצְוֹת חֲנִיָּה סָבִיב לַמִּשְׁכָּן הוֹסִיף לְהַתְנוֹת סִדְרָן.

פסוק לג

וְהַלְוִיִּם לֹא הָתְפָּקְדוּ וגו' כַּאֲשֶׁר וגו'. פֵּרוּשׁ, הֲגַם שֶׁמִּסְפַּר זֶה מִסְפַּר הַכָּבוֹד וְהַמַּעֲלָה, שֶׁעָשׂוּ כְּסֵדֶר הַמַּלְאָכִים שֶׁיִּרְדוּ עִם הַשְּׁכִינָה בְּהַר סִינַי כְּמַאֲמָרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (במדבר רבה ב,ג), אַף עַל פִּי כֵן **לֹא** וגו', לְצַד כִּי מִצְוַת ה' הִיא "לֹא תִפְקֹד וְלֹא תִשָּׂא".

פרק ג

פסוק א

תּוֹלְדֹת אַהֲרֹן וּמֹשֶׁה וְגוֹ'. וְלֹא מָנָה אֶלָּא תּוֹלְדוֹת אַהֲרֹן, לוֹמַר כִּי בְּנֵי אַהֲרֹן יֻחְשְׁבוּ עַל מֹשֶׁה לְצַד שֶׁהוּא הִתְפַּלֵּל בַּעֲדָם וְחִיּוּ, דִּכְתִיב (דברים ט:כ) "וּבְאַהֲרֹן הִתְאַנַּף ה' לְהַשְׁמִידוֹ" וְגוֹ', וְאָמְרוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (ויקרא רבה ז:א) שֶׁהוֹעִילָה תְּפִלָּתוֹ לְהַצִּיל אֶלְעָזָר וְאִיתָמָר. וְאָמְרוֹ **בְּיוֹם דִּבֶּר** וְגוֹ', לוֹמַר זְמַן שֶׁהִתְפַּלֵּל עֲלֵיהֶם, וְכָלַל עוֹד בָּזֶה סִבַּת קַבָּלַת תְּפִלָּתוֹ שֶׁהוּא לְצַד שֶׁדִּבֶּר ה' אֵלָיו בְּהַר סִינַי וְנַעֲשָׂה צִיר נֶאֱמָן לַה' בְּקַבָּלַת הַתּוֹרָה:

פסוק ג

אֵלֶּה שְׁמוֹת וְגוֹ' הַמְּשֻׁחִים וְגוֹ'. חָזַר לוֹמַר **אֵלֶּה שְׁמוֹת** פַּעַם שְׁנִיָּה, וְלֹא הִסְפִּיק בְּמַה שֶׁאָמַר בְּפַעַם רִאשׁוֹנָה "אֵלֶּה שְׁמוֹת" וְגוֹ' וְלִגְמֹר אוֹמֶר **הַמְּשֻׁחִים** וְגוֹ', נִתְכַּוֵּן לְמַעֵט שֶׁלֹּא נִמְשְׁחוּ אֶלָּא אֵלּוּ, וְלָזֶה דִּקְדֵּק לוֹמַר **אֵלֶּה** לְמַעֵט זוּלָתָם, וּמִפְּסוּק רִאשׁוֹן לֹא נִשְׁמַע זֶה לְצַד שֶׁאָמַר "וְאֵלֶּה" שֶׁלֹּא תִּשְׁמַע שֶׁפָּסַל עִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל שֶׁקָּדְמוּ לָהֶם, וְהָבֵן.

פסוק טו

כָּל זָכָר מִבֶּן חֹדֶשׁ וְגוֹ'. טַעַם מִבֶּן חֹדֶשׁ, כְּפִי זְמַן אֲשֶׁר בָּאוּ הֵמָּה תַּחְתֵּיהֶם שֶׁהֵם הַבְּכוֹרוֹת, וְלָמָּה יִתֵּן הַבְּכוֹר פִּדְיוֹנוֹ כֵּיוָן שֶׁיֵּשׁ לוֹ בֵּן לְוִי בִּמְקוֹמוֹ? וְאִם תֹּאמַר לָמָּה אֵין הַלְוִיִּם פּוֹדִים כְּמוֹ כֵן מֵאָז וְהָלְאָה אֶת הַבְּכוֹרוֹת, וְלֹא יִצְטָרְכוּ יִשְׂרָאֵל פִּדְיוֹן לִבְכוֹרֵיהֶם? יֵשׁ לוֹמַר כִּי אוֹתָם הַלְוִיִּם כְּבָר נִכְנְסוּ תַּחַת הַבְּכוֹרוֹת שֶׁהָיוּ אָז, וְאֶת בְּנֵיהֶם הֵקִים ה' תַּחַת אֲבוֹתֵיהֶם, שֶׁהֲרֵי נִתְקַדְּשׁוּ הֵם וּבְנֵיהֶם עַד עוֹלָם. וְאוּלַי כִּי לָזֶה כָּפַל ה' בְּמַאֲמָרוֹ בְּמַה שֶׁכָּתַב בַּפְּסוּק **וַאֲנִי הִנֵּה לָקַחְתִּי אֶת הַלְוִיִּם** וְגוֹ' **וְהָיוּ לִי הַלְוִיִּם**, פֵּרוּשׁ הֶחְלִטוּ הֵם וּבְנֵי בְנֵיהֶם, מֵעַתָּה אֵין לִוִי שֶׁיִּפָּדֶה בְּכוֹר יִשְׂרָאֵל הַבָּא אַחַר כֵּן פֶּטֶר רֶחֶם.

פסוק לט

כָּל פְּקוּדֵי הַלְוִיִּם וְגוֹ'. רַמְבַּ"ן זִכְרוֹנוֹ לִבְרָכָה תָּמַהּ בְּדָבָר שֶׁיֵּשׁ לְתִמּוֹהַּ בּוֹ, כִּי הַלְוִיִּם הֵן הֵמָּה יְדִידֵי ה' וּקְרוֹבָיו וַאֲשֶׁר לֹא חָטְאוּ בָּעֵגֶל וְלֹא נִגְּפוּ וְלֹא הוֹרְגוּ וְלֹא הוּשְׁקוּ, וְאֵיךְ נִתְמַעֲטוּ כָּל כָּךְ מִכָּל הַשְּׁבָטִים שֶׁאֵינָם מַגִּיעִים בְּמִסְפָּרָם מִבֶּן חֹדֶשׁ לַחֲצִי שֵׁבֶט הַקָּטָן שֶׁבְּיִשְׂרָאֵל, וְלִכְשֶׁתַּעֲמֹד עַל מִסְפָּרָם מִבֶּן עֶשְׂרִים לֹא יַגִּיעַ לִשְׁלִישׁ וּלְרֶבַע. וְרָאִיתִי שֶׁיֵּשׁ בִּשְׁנֵי דְרָכִים: הָאֶחָד הוּא לְצַד שֶׁהָרְבּוּ בָּא מִצַּד הָעִנְיָן, דִּכְתִיב (שמות א:יב) "וְכַאֲשֶׁר יְעַנּוּ אוֹתוֹ כֵּן יִרְבֶּה" וְגוֹ', וְדֶרֶךְ שֵׁנִי מִטַּעַם כַּעֲסוֹ שֶׁל יַעֲקֹב אָבִינוּ עָלָיו הַשָּׁלוֹם. וּבְעֵינַי טַעַם הַשֵּׁנִי רָחוֹק, כִּי לֹא נִמְצָא רֹשֶׁם הַמְעָטַת הַזֶּרַע בְּכַעַס אֲבִיהֶם עָלָיו הַשָּׁלוֹם. וְעוֹד תִּמְצָא בַּמִּסְפָּר הַבָּא בְּדִבְרֵי הַיָּמִים (דברי הימים א כג:ג) הָיוּ הַלְוִיִּם שְׁמוֹנָה וּשְׁלֹשִׁים אֶלֶף מִבֶּן שְׁלֹשִׁים שָׁנָה עַד

בֶּן חֲמִשִּׁים שָׁנָה, וּבִמְסָפָרָם בְּפָרָשַׁת נָשֹׂא בָּאוּ לִכְלַל חֶשְׁבּוֹן שְׁמוֹנַת אֲלָפִים וַחֲמֵשׁ מֵאוֹת וּשְׁמוֹנִים, נִמְצְאוּ שֶׁהוֹסִיפוּ אַרְבָּעָה חֲלָקִים בְּקֵרוּב עַל מִסְפָּר זֶה, וּבְמִסְפַּר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הַבָּא שָׁם לֹא בָּאוּ לְכֶפֶל מִסְפָּר הָאָמוּר כָּאן, וּבְאוֹמֶד מִסְפָּר זֶה לִכְשֶׁיִּהְיוּ נִמְנִים מִבֶּן עֶשְׂרִים עַד בֶּן מֵאָה וַמַּעְלָה כְּדֶרֶךְ שֶׁנִּמְנִים יִשְׂרָאֵל יָכוֹל לִהְיוֹת מִסְפָּרָם כִּגְדוֹל שִׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל וַמַּעְלָה וְאַיֵּה כַּעַס אֲבִיהֶם?

וְטַעַם הָרִאשׁוֹן שֶׁל הָעִנּוּי הוּא טַעַם נָכוֹן, אֲבָל לֹא יֻצְדַּק לְפִי מַאֲמַר חֲזַ"ל (בראשית רבה עט:א) שֶׁאָמְרוּ לֹא מֵת יַעֲקֹב עַד שֶׁהִגִּיעוּ יִשְׂרָאֵל לִכְלַל מִסְפַּר שִׁשִּׁים רִבּוֹא. וּבְהֶכְרֵחַ לְיַשֵּׁב הַכְּתוּבִים לְפִי דִּבְרֵיהֶם זַ"ל כִּי אָמְרוּ "כֵּן יִרְבֶּה", פִּרוּשׁ, כְּמוֹ כֵן בַּשִּׁעוּר הָרִאשׁוֹן יִרְבֶּה, וְלֹא הָיָה מִתְמַעֵט הֲגַם שֶׁהָיוּ הוֹרְגִים מֵהֶם וּמְעַנִּים אוֹתָם, הָיָה כֹּחַ בְּיִשְׂרָאֵל לִפְרוֹת וְלִרְבּוֹת כַּמִּשְׁפָּט הָרִאשׁוֹן לְמַלְאוֹת הֶחָסֵר. וּמַה שֶּׁאָמַר הַכָּתוּב (שמות א,ז) "וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל פָּרוּ וַיִּשְׁרְצוּ וַיִּרְבּוּ וַיַּעַצְמוּ בִּמְאֹד מְאֹד" וְגוֹ', לְצַד כִּי בִּימֵי יַעֲקֹב הָיוּ קְטַנֵּי קְטַנִּים וְלֹא הָיוּ עוֹשִׂים רֹשֶׁם בָּעִיר, וּכְשֶׁגָּדְלוּ עָשׂוּ פְּרִסּוּם. וּמֵעַתָּה הָרְבּוּי הָיָה קֹדֶם הָעִנּוּי, וְלָמָּה לֹא יִהְיֶה כֵּן לְשֵׁבֶט לֵוִי? וְאֵין לוֹמַר שֶׁהָיוּ כְּמוֹ כֵן רַבִּים כִּשְׁאָר הַשְּׁבָטִים בְּעֵת פְּטִירַת אֲבִיהֶם וְנִתְמַעֲטוּ אַחַר כָּךְ, וּלְצַד שֶׁלֹּא הָיָה בָּהֶם הָעִנּוּי לֹא חָזְרוּ לְהִתְרַבּוֹת, כִּי גַּם עַל זֶה דִּן אָנֹכִי לְמָה יִתְמַעֲטוּ מִבְּרָכָה רִאשׁוֹנָה. וְרַזַ"ל אָמְרוּ (במדבר רבה ה:א) שֶׁהָיָה הָאָרוֹן מְכַלֶּה בָּהֶם, זֶה הָיָה אַחַר מִנּוּי עֲבוֹדַת הַלְוִיִּם. **וְהַנָּכוֹן** בְּעֵינַי הוּא, כִּי שֵׁבֶט לֵוִי מַעֲשֶׂה אֶחָד לָהֶם כְּמַעֲשֵׂה עַמְרָם אֲשֶׁר שִׁלַּח אֶת אִשְׁתּוֹ בְּשִׁבְיל גְּזֵרַת הַבֵּן הַיִּלּוֹד. וְהַטַּעַם, לְצַד שֶׁהָיוּ מְעֻנָּגִים וְלֹא נִשְׁתַּעְבְּדוּ, לֹא נָמַס לְבָבָם כָּל כָּךְ לִרְאוֹת נְטִיעֵיהֶם מֻשְׁלָכִים בַּיְאוֹר, כְּמַעֲשֵׂה אִישׁ יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר מִצַּד הַשִּׁעְבּוּד וְעֹל הָעֲבוֹדָה הוּזַל וְהוּקַל בְּעֵינֵיהֶם וּבְלִבָּם לִרְאוֹת יַלְדֵיהֶם מֻשְׁלָכִים בַּיְאוֹר. גַּם שֶׁהָיוּ מְזֻלְזָלִים בְּעַצְמָן לֵילֵד וְלַעֲזֹב בַּשָּׂדוֹת וּבְמַחְלוֹת הָאָרֶץ, אֲשֶׁר אֵין אָדָם נִכְבָּד שֶׁנַּפְשׁוֹ מְכֻבֶּדֶת עָלָיו כְּשֵׁבֶט לֵוִי עוֹשֶׂה כֵּן. וְזֶה לְךָ הָאוֹת כִּי עַמְרָם שִׁלַּח אֶת אִשְׁתּוֹ, וְלֹא הֵצַרְךָ הַכָּתוּב לְהוֹדִיעַ אֶת הַדָּבָר, שֶׁגַּם בְּעַמְרָם לֹא הִגִּיד הַכָּתוּב הָעִנְיָן אֶלָּא מֵהַשְׁכָּלַת הָעִנְיָן נוֹדַע, וּלְלַמֵּד עַל כָּל שִׁבְטוֹ יָצָא. וְזוֹ הִיא סִבַּת מִעוּטָם, כִּי אִם אֵין גְּדָיִים אֵין תְּיָשִׁים. וַהֲגַם שֶׁמָּצִינוּ שֶׁעַמְרָם הֶחֱזִיר גְּרוּשָׁתוֹ, אֵין לִלְמֹד מִמֶּנּוּ שֶׁכֻּלָּם הֶחֱזִירוּ, כִּי הוּא זֶה אֲשֶׁר בָּא אֵלָיו הַדָּבָר בִּנְבוּאָה כְּמַאֲמַר חֲזַ"ל בְּאַגָּדָה (שמות רבה פ"א, סוטה יב.) וּבְדִבְרֵי הַזֹּהַר הַקָּדוֹשׁ (חלק ב יא:) בְּפָסוּק "וַיֵּלֶךְ אִישׁ" וְגוֹ', וּכְמוֹ שֶׁאָמְרוּ גַּם כֵּן (שמות רבה פ"א) בְּפָסוּק "וַתֵּתַצַּב אֲחֹתוֹ" וְגוֹ', שֶׁהָלְכָה לִרְאוֹת מַה יִּהְיֶה בִּנְבוּאָתָהּ.

וְאִם תֹּאמַר, לָמָּה שֵׁבֶט בֶּן תּוֹרָה יַעֲשֶׂה מְעוּט פְּרִיָּה וְרִבְיָה. אוּלַי שֶׁדְּנוּ בָהּ לְמַעַן לֹא נִיגַע לָרִיק וְלֹא נֵלֵד לַבֶּהָלָה (ישעיהו סה:כג), וְכֵיוֹצֵא בָּזֶה מָצִינוּ שֶׁאָמְרוּ (תענית יא.) שֶׁאָסוּר לְשַׁמֵּשׁ מִטָּתוֹ בִּשְׁנַת רָעָבוֹן הֲגַם שֶׁיֵּשׁ מְנִיעַת פְּרִיָּה וְרִבְיָה, וְדָנוּ כְּמוֹ כֵן לְצַד כִּלּוּי הַבָּנִים

הַזְּכָרִים נִמְנְעוּ כָּל עִקָּר, וּמֵעַתָּה אַדְרַבָּא עָשָׂה ה' עִמָּהֶם נֵס שֶׁנִּשְׁאֲרוּ מֵהֶם מִסְפָּר זֶה, וְלָזֶה אַחַר זְמַן שֶׁהָיוּ עֲסוּקִים גַּם הֵם בְּפִרְיָה וְרִבְיָה פָּרוּ וַיִּשְׁרְצוּ וְגוֹ' יוֹתֵר מִשְּׁאָר הַשְּׁבָטִים.

פסוק מא

וְאֶת בֶּהֱמַת הַלְוִיִּם וְגוֹ'. פֵּרוּשׁ, הַבְּהֵמוֹת שֶׁהֵם חַיָּבִים בְּפִדְיוֹן שֶׁהֵם פִּטְרֵי חֲמוֹרִים, שֶׁאָמַר הַכָּתוּב (שמות י"ג:י"ג) "וּפָטֶר חֲמוֹר תִּפְדֶּה בְשֶׂה", וְדַוְקָא פֶּטֶר חֲמוֹר אֲבָל בְּכוֹרוֹת הַטְּהוֹרוֹת לֹא, כִּי הַתְּמִימִין אֵינָם בְּנֵי פִּדְיוֹן, וּבַעֲלֵי מוּמִין מִשֶּׁנַּעֲשׂוּ בְּנֵי מוּמִין רֶגַע אֶחָד בְּרִשׁוּת [הַבְּעָלִים], (הַבְּכוֹר) זָכָה בּוֹ וַהֲרֵי הוּא אֶצְלוֹ כְּחֻלִּין וּמֵה מָקוֹם לְפִדְיוֹן.

פסוק מה

וְהָיוּ לִי הַלְוִיִּם אֲנִי ה'. הַכַּוָּנָה בְּמַאֲמַר **אֲנִי ה'**, לוֹמַר שֶׁהֲגַם שֶׁאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (ילקוט שמעוני שס"ד) עֲתִידָה עֲבוֹדָה שֶׁתַּחְזוֹר לַבְּכוֹרוֹת, לֹא יֵרְדוּ הַלְוִיִּם מִהְיוֹת לַה', וְהוּא אָמְרוֹ **וְהָיוּ לִי אֲנִי ה'** כְּשֵׁם שֶׁשְּׁמִי לְעוֹלָם וְעֶד כְּמוֹ כֵן יִהְיוּ לִי הַלְוִיִּם:

פסוק מז

וְלָקַחְתָּ חֲמֵשֶׁת וְגוֹ'. צָרִיךְ לְדַעַת לָמָּה אָמַר "וְלָקַחְתָּ" בְּוָא"ו, כֵּיוָן שֶׁמַּאֲמָר זֶה הוּא גְּזֵרַת מַאֲמַר **וְאֶת פְּדוּיֵי הַשְּׁלֹשָׁה** וְגוֹ'? וְאוּלַי כִּי בָּזֶה הֵעִיר כַּוָּנַת כָּתוּב הַקּוֹדֵם לָזֶה "וְאֶת פְּדוּיֵי הַשְּׁלֹשָׁה" וְגוֹ', שֶׁגְּזָרָתוֹ הוּא "מִבְּכוֹר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל", פֵּרוּשׁ שֶׁיִּקַּח פִּדְיוֹן בְּכוֹרוֹת הָעוֹדְפִים עַל הַלְוִיִּם מֵאֵת הַבְּכוֹרוֹת וְלֹא מֵהַלְוִיִּם, שֶׁתַּעֲלֶה עַל דַּעְתְּךָ לוֹמַר שֶׁכְּדֶרֶךְ שֶׁפָּדוּ בְּבֶהֱמַת הַלְוִיִּם בְּהֶמְתָּם כְּמוֹ כֵן יִפְדּוּ הַנּוֹתָרִים מֵהֶם, וְקַל וָחוֹמֶר הוּא. תַּלְמוּד לוֹמַר "מִבְּכוֹר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל", פֵּרוּשׁ, יִהְיֶה הַפִּדְיוֹן. וְכֵן אָמַר בַּמַּעֲשֶׂה **וַיִּקַּח מֹשֶׁה** וְגוֹ' **מֵאֵת בְּכוֹר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לָקַח אֶת הַכָּסֶף**, וְהוֹסִיף לוֹמַר מִצְוָה שְׁנִיָּה שֶׁיִּהְיֶה הַפִּדְיוֹן חֲמֵשֶׁת שְׁקָלִים, וְהוּא אָמְרוֹ "וְלָקַחְתָּ" בְּתוֹסֶפֶת וָא"ו. וְחָזַר לוֹמַר **תִּקַּח**, שֶׁיִּקַּח הַשֶּׁקֶל בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ שֶׁהוּא כָּפוּל, וְשֶׁדָּבָר זֶה מְעַכֵּב בַּפִּדְיוֹן.

פסוק נא

וַיִּתֵּן מֹשֶׁה וְגוֹ' כַּאֲשֶׁר צִוָּה ה' וְגוֹ'. קָשֶׁה, אַחַר שֶׁאָמַר הַכָּתוּב **עַל פִּי ה'**, מַה מָּקוֹם לוֹמַר **כַּאֲשֶׁר צִוָּה ה'** וְגוֹ'? וְנִרְאֶה כִּי לְצַד שֶׁיֵּשׁ בְּמַעֲשֶׂה זֶה הֲטָבָה לְאַהֲרֹן אָחִיו וּבָנָיו, וְיֵשׁ מָקוֹם לוֹמַר כִּי הָיָה לְמֹשֶׁה נַחַת רוּחַ לְהֵיטִיב לְאָחִיו, לָזֶה בָּא הַכָּתוּב וְשָׁלַל בְּחִינַת מַחְשָׁבָה זוֹ מִמֹּשֶׁה, שֶׁלֹּא חָשַׁב בְּמַעֲשֶׂה זֶה רְצוֹן הַנְּתִינָה לְאָחִיו אֶלָּא לְקַיֵּם מַאֲמַר ה' הָיָה לוֹ הַחֵפֶץ בְּמַעֲשֵׂהוּ.

פרק ד

פסוק ב

נְשֹׂא אֶת רֹאשׁ בְּנֵי קְהָת. לְפִי מַה שֶּׁהֶעֱלָנוּ בְּפָרָשַׁת כִּי תִשָּׂא, כִּי עַל יְדֵי נְתִינַת הַכּוֹפֶר הוּא נְשִׂיאַת רֹאשׁ לָהֶם, וְלָזֶה אָמַר הַכָּתוּב בְּמִסְפָּרָם "כִּי תִשָּׂא" (שמות ל:יב), מַה שֶּׁאֵין כֵּן הַלְוִיִּם שֶׁלֹּא נָתְנוּ כוֹפֶר בְּמִסְפָּרָם, אָמַר "פְּקוֹד אֶת בְּנֵי לֵוִי", אִם כֵּן לָמָּה שִׁנָּה הַכָּתוּב אֶת לְשׁוֹנוֹ בַּלְוִיִּם עַצְמָן וְחָזַר לוֹמַר **נָשֹׂא** וְלֹא פְּקוֹד?

וְנִרְאֶה כִּי לְצַד שֶׁנָּתַן ה' לָהֶם עֲבוֹדָה פְּנִימִית לָשֵׂאת אָרוֹן וְשֻׁלְחָן, לָזֶה יֹחֶס לָהֶם לְשׁוֹן נְשִׂיאוּת רֹאשׁ בְּעֵרֶךְ גֵּרְשׁוֹן וּמְרָרִי שֶׁיִּהְיוּ הֵם מְעֻלִּים מֵהֶם, וַהֲגַם שֶׁגֵּרְשׁוֹן הוּא בְּכוֹר לֵוִי, קְהָת בָּחַר לוֹ יְהֹוָה כִּי מִמֶּנּוּ יָצָא אוֹר לָעוֹלָם, מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן, וְשׁוּרַת הַדִּין שֶׁעָנָף זֶה יִשָּׂא אֲרוֹן הַתּוֹרָה אֲשֶׁר שָׁם מֹשֶׁה שֶׁיָּצָא מִקְּהָת.

וְדִקְדֵּק לוֹמַר **מִתּוֹךְ בְּנֵי לֵוִי**, מִטַּעַם שֶׁאָמַרְנוּ, לְצַד שֶׁהוּא אֶמְצָעִי בֵּין גֵּרְשׁוֹן וּבֵין מְרָרִי, וְיִתְיַחֵס אֵלָיו תּוֹךְ.

פסוק ג

לַעֲשׂוֹת מְלָאכָה. שִׁנָּה מֵהָאָמוּר בַּעֲבוֹדַת בְּנֵי גֵּרְשׁוֹן וּבְנֵי מְרָרִי "לַעֲבֹד עֲבוֹדָה" וְאָמַר **לַעֲשׂוֹת מְלָאכָה**, הֵעִיר בָּזֶה שֶׁאֵין בִּכְלָלוּת מַעֲשֵׂה בְּנֵי קְהָת עֲבוֹדָה, לְצַד שֶׁהָאָרוֹן הוּא אַדְרַבָּה נוֹשֵׂא אֶת נוֹשְׂאָיו (במדבר רבה פ"ד), וְאֵין עוֹשִׂין בּוֹ אֶלָּא מְלָאכָה. עוֹד נִרְאֶה כִּי לְצַד שֶׁיֵּשׁ לָהֶם לַעֲשׂוֹת סֵדֶר נָכוֹן בְּמַשָּׂאָם כְּשֶׁנּוֹשְׂאִים בַּכָּתֵף וְכִוּוּן הַהֲלִיכָה לְצַד כְּבוֹד אֲרוֹן אֱלֹהִים כְּנוֹשֵׂא אֲדוֹנוֹ עַל כְּתֵפוֹ, לָזֶה קָרָא עֲבוֹדָתָם מְלָאכָה, מַה שֶּׁאֵין כֵּן עֲבוֹדַת בְּנֵי גֵּרְשׁוֹן וּבְנֵי מְרָרִי:

פסוק יט

וְזֹאת עֲשׂוּ וְגוֹ'. פֵּרוּשׁ הַמַּעֲשֶׂה הוּא שֶׁלֹּא יִהְיוּ בְּנֵי קְהָת בִּרְשׁוּת עַצְמָן לָשֵׂאת כְּחֶפְצָם, שֶׁאָז לְצַד חִבַּת עֲבוֹדַת הַקֹּדֶשׁ הַכֹּל רָצִים לַעֲבֹד וְנִמְצְאוּ שׁוֹגְגִים בַּדָּבָר, אֶלָּא יְשִׂימוּ אוֹתָם אַהֲרֹן וּבָנָיו אִישׁ אִישׁ וְגוֹ' וּבָזֶה כָּל אֶחָד מַכִּיר מְקוֹמוֹ, וְהוּא אָמְרוֹ **וְשָׂמוּ אוֹתָם אִישׁ** וְגוֹ', וְהוּא אָמְרוֹ **וְלֹא יָבֹאוּ לִרְאוֹת** פֵּרוּשׁ כְּדֵי שֶׁלֹּא יָבוֹאוּ לִידֵי רְאִיָּה כְּבַלַּע אֶת הַקֹּדֶשׁ, וּפֵרוּשׁ **וְשָׂמוּ** הוּא שֶׁלֹּא יוֹעִיל בְּהַכָּרַת כָּל אֶחָד מְקוֹמוֹ לְבַד אֶלָּא לֹא יִכָּנֵס לָשִׂים יָדוֹ לָשֵׂאת עַד שֶׁיֹּאמַר לוֹ אַהֲרֹן וּבָנָיו: פְּלוֹנִי שִׂים יָדְךָ בְּמָקוֹם פְּלוֹנִי לִשָּׂא, וְכֵן עַל זֶה הַדֶּרֶךְ, וְהוּא אָמְרוֹ **וְשָׂמוּ אוֹתָם**, וְלָזֶה תִּמְצָא בְּמִצְוֹת בְּנֵי גֵּרְשׁוֹן הֲגַם שֶׁאָמַר הַכָּתוּב "עַל פִּי אַהֲרֹן וּבָנָיו תִּהְיֶה כָּל עֲבוֹדַת" וְגוֹ' לֹא אָמַר "וְשָׂמוּ" וְגוֹ' (במדבר ד:כז).

וְחָיוּ וְלֹא יָמֻתוּ. פֵּרוּשׁ, כִּי בְּהִתְעַסְּקָם בָּאָרוֹן שֶׁבּוֹ הַתּוֹרָה שֶׁהוּא מְקוֹר הַחַיִּים יַאֲרִיכוּ יָמִים, וְלַחֲשֹׁשׁ הַהֶזֵּק שֶׁיָּכוֹל לִהְיוֹת מֵהַנְּגִיעָה וְהָרְאוּת בּוֹ אָמַר **וְלֹא יָמֻתוּ**:

חסלת פרשת במדבר

פסוק כא

וַיְדַבֵּר ה' וגו' נָשֹׂא. הֶצְרֵךְ לוֹמַר **וַיְדַבֵּר** פַּעַם שְׁנִיָּה, וְלֹא הִסְפִּיק בְּמַה שֶׁאָמַר "וַיְדַבֵּר ה'" בְּמִסְפַּר בְּנֵי קְהָת הַקּוֹדֵם שֶׁבְּפָרָשַׁת בַּמִּדְבָּר, לְצַד שֶׁבָּא לוֹמַר עִנְיָן אַחֵר לְבַד הַמִּסְפָּר, וְהוּא שֶׁיְּנַשֵּׂא וִירוֹמֵם בְּנֵי גֵרְשׁוֹן לְעֵרֶךְ בְּנֵי מְרָרִי, וְעִנְיָן זֶה הוּא דָּבָר בִּפְנֵי עַצְמוֹ שֶׁאֵין נִשְׂיאוּת זֶה בְּגֶדֶר נְשִׂיאוּת בְּנֵי קְהָת שֶׁהֵם נוֹשְׂאֵי הָאָרוֹן, לָזֶה קָבַע לוֹ דִּבּוּר בִּפְנֵי עַצְמוֹ. וְלָזֶה כְּשֶׁצִּוָּה עַל מִסְפַּר בְּנֵי מְרָרִי אָמַר "בְּנֵי מְרָרִי וגו' תִּפְקֹד", לֹא קָבַע לָהֶם דִּבּוּר בִּפְנֵי עַצְמוֹ שֶׁאֵין לָהֶם מַעֲלָה אֶלָּא מִנְיָן, מִמַּה שֶׁאָמַר "תִּפְקֹד" וְלֹא "תִּשָּׂא".

אֶל מֹשֶׁה וְגו'. וּלְהַלָּן בַּמִּסְפָּר אָמַר **וְאֶל אַהֲרֹן** (במדבר ד:לד), לְצַד כִּי שָׁם בָּא הַצִּוּוּי לְאַהֲרֹן כְּדֵי שֶׁיַּעֲשֶׂה סֵדֶר הָאָמוּר בְּעִנְיָן מַשָּׂאָם שֶׁל בְּנֵי קְהָת, דִּכְתִיב "וְשָׂמוּ אוֹתָם וגו' וְלֹא יָמֻתוּ", לָזֶה אָמַר **וְאֶל אַהֲרֹן**, מַה שֶּׁאֵין צֹרֶךְ לָזֶה בְּמַשָּׂא בְּנֵי גֵרְשׁוֹן.

פסוק כג

תִּפְקֹד אוֹתָם. כָּפַל לוֹמַר **תִּפְקֹד**, פֵּרַשְׁתִּי בְּפָרָשַׁת בַּמִּדְבָּר בְּעִנְיַן בְּנֵי קְהָת (במדבר ד:כ).

לִצְבֹּא צָבָא וגו'. וּבִבְנֵי קְהָת אָמַר "לִצְבֹּא" לְבַד, כִּי הֵם הָיוּ נוֹשְׂאִים כְּלֵי הַקֹּדֶשׁ הַפְּנִימִיִּים, לָזֶה אָמַר "לִצְבֹּא", מַה שֶּׁאֵין כֵּן מַה שֶּׁלְּפָנֵינוּ הֵם צוֹבְאִים צָבָא הַצּוֹבֵא קֹדֶשׁ שֶׁהֵם הַיְרִיעוֹת וגו' וְהַקְּרָשִׁים וגו' שֶׁהֵם צָבָא הַקֹּדֶשׁ, לָזֶה אָמַר **לִצְבֹּא צָבָא**, מֵעַתָּה הֵם צוֹבְאִים הַצָּבָא.

פסוק ל

לַעֲבֹד אֶת עֲבוֹדַת אֹהֶל מוֹעֵד. וּלְהַלָּן בִּבְנֵי גֵרְשׁוֹן אוֹמֵר "עֲבוֹדָה בְּאֹהֶל מוֹעֵד", לְצַד כִּי עֲבוֹדַת בְּנֵי גֵרְשׁוֹן הִיא בְּאֹהֶל מוֹעֵד עַצְמוֹ שֶׁנּוֹשְׂאִים יְרִיעוֹת הַמִּשְׁכָּן וְאֹהֶל מוֹעֵד מִכְסֵהוּ וגו', מַה שֶּׁאֵין כֵּן בְּנֵי מְרָרִי שֶׁעֲבוֹדָתָם הִיא הַקְּרָשִׁים וְהָאֲדָנִים וגו' שֶׁהֵם עֲבוֹדַת אֹהֶל מוֹעֵד שֶׁנּוֹשְׂאִים אֹהֶל מוֹעֵד, וְלָזֶה אָמַר **לַעֲבֹד אֶת** וגו' **הַקְּרָשִׁים** וגו' שֶׁהֵם עֲבוֹדַת אֹהֶל מוֹעֵד, וְלָזֶה לֹא חָשׁ לוֹמַר "לַצָּבָא" לְבַד, שֶׁהֲרֵי פֵּרֵשׁ הַכָּתוּב דְּבָרָיו, מַה שֶּׁאֵין כֵּן בַּעֲבוֹדַת בְּנֵי גֵרְשׁוֹן לְהַעִירְךָ בַּהֶפְרֵשׁ שֶׁבֵּין עֲבוֹדָתָם לַעֲבוֹדַת בְּנֵי קְהָת, לְצַד שֶׁבִּשְׁנֵיהֶם אָמַר עֲבוֹדָה בְּאֹהֶל וְאֵין הֶבֵּר בִּדְבָרָיו לַהֶפְרֵשׁ שֶׁבֵּין שְׁנֵיהֶם, לָזֶה כָּתַב שִׁנּוּי "לִצְבֹּא צָבָא" מְשֻׁנֶּה מִמַּה שֶׁכָּתַב בִּבְנֵי קְהָת "לַצָּבָא", וּלְצַד הֶפְרֵשׁ שֶׁבֵּין בְּנֵי גֵרְשׁוֹן לִבְנֵי מְרָרִי הֵעִירְךָ בְּשִׁנּוּי אַחֵר כְּמוֹ שֶׁכָּתַבְנוּ.

פסוק לד

וַיִּפְקֹד מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן וּנְשִׂיאֵי הָעֵדָה. טַעַם שִׁלְשָׁתָם: מֹשֶׁה שְׁלִיחַ ה', אַהֲרֹן הַנִּמְסָרִים לוֹ דִּכְתִיב (במדבר ג:ט) "נְתוּנִים נְתוּנִים הֵמָּה לוֹ", נְשִׂיאֵי יִשְׂרָאֵל הַמּוֹסְרִים אוֹתָם בִּמְקוֹמָם לַעֲבֹד, דִּכְתִיב בְּפָרָשַׁת בַּמִּדְבָּר (במדבר ג:ז) "וְשָׁמְרוּ אֶת מִשְׁמַרְתּוֹ וְאֶת מִשְׁמֶרֶת כָּל הָעֵדָה"

וְגוֹ'. וּמַה שֶּׁלֹּא אָמַר כֵּן בְּמִסְפַּר הַלְוִיִּם מִבֶּן חֹדֶשׁ, לְצַד כִּי מִסְפָּר הַהוּא הָיָה עַל פִּי ה' לְצַד שֶׁהָיָה הַמִּסְפָּר גַּם לְמַה שֶּׁבַּעֲרִיסָה, וְאָמְרוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (במדבר רבה ג,ט) שֶׁבַּת קוֹל הָיְתָה אוֹמֶרֶת: בְּאֹהֶל זֶה יֵשׁ כָּךְ וְכָךְ, לָזֶה לֹא הִזְכִּיר אֶלָּא מֹשֶׁה נְבִיא ה'.

פסוק לו

אַלְפַּיִם שְׁבַע מֵאוֹת. וְלֹא אָמַר "וּשְׁבַע מֵאוֹת" כְּדֶרֶךְ שֶׁאָמַר בִּבְנֵי גֵרְשׁוֹן "וְשֵׁשׁ מֵאוֹת וּשְׁלֹשִׁים", וּבִבְנֵי מְרָרִי "וּמָאתַיִם", "וַחֲמֵשׁ מֵאוֹת וּשְׁמוֹנִים". אוּלַי רָמַז בְּחֶסְרוֹן וָא"ו לְקֹרַח וְאוֹתָם שֶׁמֵּתוּ עִמּוֹ שֶׁהָיוּ מִבְּנֵי קְהָת, אוֹ אוּלַי כִּי מִסְפַּר הַשְּׁבַע מֵאוֹת מְשֻׁנֶּה בְּהַדְרָגָה מִמִּסְפַּר הָאֲלָפִים מִטַּעַם מַעֲשֵׂה קֹרַח, לָזֶה לֹא אָמַר "וּשְׁבַע מֵאוֹת" לְהוֹסִיף עַל עִנְיַן רִאשׁוֹן לְהַשְׁווֹתָם יַחַד. וַהֲגַם שֶׁלֹּא נִתְפָּרְסֵם בַּתּוֹרָה בַּמַּעֲשֶׂה הַהוּא אֶלָּא קֹרַח, אֶפְשָׁר שֶׁעָנַף שֶׁל קֹרַח נָטוּ קְצָת אַחֲרָיו, אוֹ לְצַד שֶׁלֹּא מִחוּ בּוֹ אֶחָיו וּקְרוֹבָיו.

פסוק מט

עַל פִּי ה' פָּקַד וְגוֹ'. פֵּרוּשׁ, הַמִּנּוּי שֶׁמִּנָּה אוֹתָם בְּנֵי קְהָת עַל דְּבָר זֶה וּבְנֵי גֵרְשׁוֹן עַל דְּבָר זֶה וְגוֹ', הָיוּ כָּל הַפְּקִידוֹת עַל פִּי ה'. וְאָמְרוֹ **בְּיַד מֹשֶׁה**, פֵּרוּשׁ, כָּל הַמִּנּוּיִים מֹשֶׁה מִנָּה אוֹתָם, לֹא שֶׁצִּוָּה לְאַהֲרֹן לְמַנּוֹת. וְאַחַר שֶׁפָּקַד אוֹתָם מֹשֶׁה, עַל פִּי מַעֲשָׂיו הָיָה מִתְנַהֵג אַהֲרֹן לְשׂוּם אִישׁ אִישׁ עַל עֲבוֹדָתוֹ. וְאָמְרוֹ "וּפְקֻדָיו", פֵּרוּשׁ פְּקוּדָיו שֶׁמִּנָּה אַהֲרֹן וּבָנָיו עַל שֵׁבֶט לֵוִי כָּאָמוּר לְמַעְלָה, גַּם הוּא אֲשֶׁר צִוָּה ה' אֶת מֹשֶׁה.

פרק ה

פסוק ב

צַו אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וִישַׁלְּחוּ וְגוֹ'. טַעַם סְמִיכוּת פָּרָשָׁה זוֹ לְשֶׁלְפָנֶיהָ, לְצַד שֶׁצִּוָּה ה' עַל הַרְחָקַת הַלְוִיִּם מִדְּבָרִים הַמְקֻדָּשִׁים וּמִנָּה עֲלֵיהֶם הַכֹּהֲנִים כָּאָמוּר בְּסָמוּךְ, הִטִּיל גַּם עַל יִשְׂרָאֵל הַרְחָקַת אֶת שֶׁאֵינָם רְאוּיִים לִכְנֵס לְמַחֲנֵיהֶם הַקָּדוֹשׁ:

פסוק ג

אֲשֶׁר אֲנִי שֹׁכֵן. פֵּרוּשׁ, דַּוְקָא כָּל עוֹד שֶׁהוּא שׁוֹכֵן, אֲבָל הוּגְלְלוּ הַפְּרוֹכוֹת מוּתָּרִים מְצוֹרָעִים לִכָּנֵס לַמַּחֲנוֹת (מנחות צה:).

פסוק ו

אִישׁ וְגוֹ' כִּי יַעֲשׂוּ מִכָּל וְגוֹ'. אָמַר **לִמְעוֹל** וְלֹא אָמַר וּמָעֲלוּ מַעַל, יִתְבָּאֵר עַל פִּי דִּבְרֵיהֶם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (ספרי; פסיקתא ב'; בבא קמא קי.) שֶׁאָמְרוּ שֶׁהַכָּתוּב מְדַבֵּר בְּמִשַּׁקֵּר בְּמָמוֹן חֲבֵרוֹ וְנִשְׁבַּע לוֹ לַשֶּׁקֶר, וַהֲגַם שֶׁכְּבָר נֶאֱמַר הַדָּבָר בְּפָרָשַׁת וַיִּקְרָא, חָזַר וְנִשְׁנָה לִפְרָטֵי הַדִּינִים שֶׁנִּתְחַדְּשׁוּ בּוֹ. כְּפִי זֶה יָעִיר הַכָּתוּב כִּי מִשְּׁעַת מַעֲשֵׂה הַחֵטְא שֶׁהוּא הַגֶּזֶל וּכְפִירַת

מָמוֹן יַחְשׁוֹב הוּא לְמָעוֹל מַעַל בַּה' לִשְׁבַּע בִּשְׁמוֹ כְּשֶׁיִּתְבָּעוּהוּ לְדִין, שֶׁאִם לֹא כֵן הֲרֵי הוּא בְּהִשָּׁבוֹן, וְהוּא אָמְרוֹ **כִּי יַעֲשׂוּ מִכָּל חַטֹּאת הָאָדָם** שֶׁהוּא גְּזֵלַת מָמוֹן חֲבֵרוֹ מִשְּׁעַת מַעֲשֶׂה הִנֵּה הוּא מַסְכִּים לְמָעוֹל מַעַל בַּה'.

וְאָשְׁמָה הַנֶּפֶשׁ הַהִוא. לְצַד שֶׁהוּא חֶטְא בִּשְׁבוּעָה בַּה', יַפְעִיל הַגֶּרְעוֹן בַּנֶּפֶשׁ. וְשִׁנָּה ה' לוֹמַר לְשׁוֹן יָחִיד, וְכָל מַה שֶּׁלְּפָנָיו וּמַה שֶּׁלְּאַחֲרָיו לְשׁוֹן רַבִּים. מִלְּפָנָיו אָמַר: **כִּי יַעֲשׂוּ** וְגוֹ', מִלְּאַחֲרָיו: **וְהִתְוַדּוּ**, וְתִמְצָא שֶׁאָמְרוּ בַּגְּמָרָא כִּי כְּשֶׁיַּרְגִּישׁ הַכָּתוּב בִּכְגוֹן זֶה הוּא הֶרְגֵּשׁ גָּדוֹל, וְעַיֵּן מַה שֶּׁכָּתַבְנוּ מִזֶּה בְּפָרָשַׁת וַיִּקְרָא (ויקרא ז:כא). גַּם דִּקְדֵּק לוֹמַר תֵּבַת **הַהִוא** לְלֹא צֹרֶךְ, יְעוֹרֵר הַכָּתוּב שֶׁהַפֶּגֶם הַלָּזֶה יַעֲשֶׂה רֹשֶׁם לְמִקְוֹר נַפְשׁוֹת עַם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל שֶׁתִּקָּרֵא נֶפֶשׁ, וּכְדֵי שֶׁלֹּא תָּבִין שֶׁעַל הַמּוֹעֵל הוּא מְדַבֵּר לָזֶה אָמַר **הַהִוא** וְלֹא אָמַר "וְאָשְׁמָה נַפְשׁוֹ". וְעַיֵּן מַה שֶּׁכָּתוּב בַּזֹּהַר (אחרי מות סז.) בְּפֵרוּשׁ פָּסוּק "נַפְשִׁי אִוִּיתִיךָ בַלַּיְלָה" (ישעיהו כו:ט) בְּדִיּוּק נָכוֹן:

פסוק ז

וְהֵשִׁיב אֶת אַשְׁמוֹ. שִׁנָּה לְדַבֵּר לְשׁוֹן יָחִיד, הֲגַם שֶׁהִתְחִיל לְדַבֵּר לְשׁוֹן רַבִּים "וְהִתְוַדּוּ", לְצַד שֶׁהַוִּדּוּי שָׁוִים הֵם בּוֹ, מַה שֶּׁאֵין כֵּן הָאָשָׁם אֵינוֹ בְּהַשְׁוָאָה, לְצַד שֶׁהוּא בְּעוֹלָה וְיוֹרֵד כְּאָמוּר בְּפָרָשַׁת וַיִּקְרָא (ויקרא ה:ז-יג), וְגַמַּר הַכָּתוּב לְדַבֵּר בְּשִׁעוּר זֶה לְשׁוֹן יָחִיד, כִּי אֵין צֹרֶךְ לְשַׁנּוֹת לִכְתֹּב בְּעִנְיָן אֶחָד.

פסוק ט

וְכָל תְּרוּמָה וְגוֹ' לוֹ יִהְיֶה וְגוֹ'. צָרִיךְ לָדַעַת לָמָּה כָּפַל הַכָּתוּב עִנְיָן אֶחָד שָׁלֹשׁ פְּעָמִים: **וְכָל תְּרוּמָה וְגוֹ' לוֹ יִהְיֶה**, **וְאִישׁ אֶת קָדָשָׁיו** וְגוֹ', **אִישׁ אֲשֶׁר יִתֵּן** וְגוֹ'. עוֹד לָמָּה כָּפַל לוֹמַר שָׁלֹשׁ פְּעָמִים **לוֹ יִהְיֶה**, וְרִבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה בְּסִפְרֵי פֵּרְשׁוּ "לוֹ יִהְיֶה" בָּא לְתֵת הַבְּכוּרִים שֶׁנִּקְרְאוּ רֵאשִׁית כַּתְּרוּמָה הַמּוּבָאִים בֵּית ה' שֶׁיִּהְיוּ לוֹ לַכֹּהֵן נְתוּנִים. "לוֹ יִהְיוּ" שֶׁאָמַר בְּפָסוּק שֵׁנִי לוֹמַר שֶׁאִם הַכֹּהֵן הִקְרִיב קָדָשָׁיו אֲפִלּוּ בְּמִשְׁמֶרֶת שֶׁאֵינָהּ שֶׁלּוֹ הֲרֵי הֵם שֶׁלּוֹ, וְאָמְרוּ "וַאֲשֶׁר יִתֵּן לַכֹּהֵן לוֹ יִהְיֶה" אִם נָתַן לוֹ פִּדְיוֹן בְּכוֹר בְּנוֹ וּמֵת אַחַר שְׁלֹשִׁים יוֹם, לַכֹּהֵן לוֹ יִהְיֶה וְלֹא יַחְזִירֵם, וְהָרְבֵּה דְּרָשׁוֹת כַּיּוֹצֵא בָּזֶה, אֲבָל צְרִיכִין אָנוּ לְיַשֵּׁב הַמִּקְרָא עַל פִּי פְּשׁוּטוֹ.

וְנִרְאֶה לְפָרֵשׁ שְׁלֹשָׁה כְּתוּבִים הַבָּאִים כְּאֶחָד, שֶׁהֵם מְלַמְּדִים כְּלָלוּת עֶשְׂרִים וְאַרְבַּע מַתָּנוֹת אֲשֶׁר חָלַק ה' לַכֹּהֲנִים, וּכְתָבָם רַמְבַּ"ם בְּפֶרֶק א' מֵהִלְכוֹת בִּכּוּרִים וְזֶה לְשׁוֹנוֹ: עֶשְׂרִים וְאַרְבַּע מַתָּנוֹת שֶׁנָּתַן לַכֹּהֲנִים נֶחְלָקִים לַחֲמִשָּׁה חֲלָקִים, שֶׁהֵם שְׁלֹשָׁה. הָא' הֵם קָדָשִׁים שֶׁזּוֹכִים מִן הַמִּקְדָּשׁ וְאֵלּוּ הֵם: בְּשַׂר חַטָּאת, בְּשַׂר אָשָׁם, שַׁלְמֵי צִבּוּר, מוֹתַר הָעוֹמֶר, שְׁיָרֵי מְנָחוֹת, שְׁתֵּי הַלֶּחֶם, לֶחֶם הַפָּנִים, שֶׁמֶן מְצוֹרָע, עוֹרוֹת קָדָשִׁים, חָזֶה וְשׁוֹק שֶׁל שְׁלָמִים,

הַמּוּרָם מִן הַתּוֹדָה, הַמּוּרָם מֵאֵיל נָזִיר, בְּכוֹר בְּהֵמָה טְהוֹרָה, וְהַבְּכוּרִים. הֲרֵי אֵלּוּ אַרְבַּע עֶשְׂרֵה מַתָּנוֹת שֶׁכֻּלָּן צְרִיכִין הַבְּעָלִים לַהֲבִיאָם וְלִתְּנָם לַכֹּהֵן וְכֻלָּן קֹדֶשׁ. חֲלוּקָה ב' הֵם הַתְּרוּמָה, וּתְרוּמַת מַעֲשֵׂר, וְהַחַלָּה. וְהַג' הֵם הַמַּתָּנוֹת, וְרֹאשִׁית הַגֵּז, שְׁדֵה אֲחֻזָּה, פִּדְיוֹן הַבֵּן, פִּדְיוֹן פֶּטֶר חֲמוֹר, גֶּזֶל הַגֵּר, וְהַחֲרָמִים, שֶׁהֵם חוּלִּין וְעַל הַכֹּהֵן לְחַזֵּר אַחֲרֵיהֶם, עַד כָּאן. **וְאֵלֶּה** הֵם דִּבְרֵי הַכְּתוּבִים: כְּנֶגֶד חֲלוּקָה רִאשׁוֹנָה שֶׁהֵם אַרְבַּע עֶשְׂרֵה מַתָּנוֹת שֶׁיֵּשׁ בָּהֶם שְׁתֵּי הַדְּרָגוֹת, שֶׁהֵם קֹדֶשׁ וּצְרִיכִין יִשְׂרָאֵל לַהֲבִיאָם וְלִתְּנָם לַכֹּהֵן, אָמַר **וְכָל תְּרוּמָה לְכָל קָדְשֵׁי בְנֵי יִשְׂרָאֵל** – הֲרֵי הִזְכִּיר עֲלֵיהֶם שֵׁם קֹדֶשׁ, **אֲשֶׁר יַקְרִיבוּ לַה'** – הֲרֵי הִזְכִּיר הֲבָאָתָם שֶׁהֵם יַקְרִיבוּ אוֹתָם לַמָּקוֹם הַמְקֻדָּשׁ. וּכְנֶגֶד חֲלוּקָה שְׁנִיָּה שֶׁהֵם תְּרוּמָה וּתְרוּמַת מַעֲשֵׂר וְחַלָּה, אָמַר **וְאִישׁ אֶת קָדָשָׁיו לוֹ יִהְיוּ**, הִזְכִּיר לְשׁוֹן הֶקְדֵּשׁ לוֹמַר כִּי מְדַבֵּר בַּמַּתָּנוֹת הַמְקוּדָּשִׁים, וְלֹא הִזְכִּיר בָּהֶם הַקְרָבָה כִּי הַכֹּהֵן יְחַזֵּר אַחֲרֵיהֶם. וּכְנֶגֶד שֶׁבַע מַתָּנוֹת אָמַר **אִישׁ אֲשֶׁר יִתֵּן לַכֹּהֵן** – לֹא הִזְכִּיר שֵׁם קְדוּשָּׁה לְצַד שֶׁהֵם חוּלִּין גְּמוּרִים, וְדִקְדֵּק לוֹמַר **אֲשֶׁר יִתֵּן** שֶׁאֵין לַכֹּהֵן זְכוּת בָּהֶם אֶלָּא מִשְׁעַת נְתִינָה כְּדִין הַמַּתָּנוֹת עַד שֶׁיַּגִּיעַ לְיַד הַמְקַבֵּל. וְעַיֵּן מַה שֶּׁכָּתַבְתִּי בְּהִלְכוֹת מַתָּנוֹת כְּהוּנָּה (פרי תואר סימן ס"א). וְאָמַר **לוֹ יִהְיֶה** שֶׁאֵין הַכֹּהֵן יָכוֹל לְמָאֵן שֶׁלֹּא לְקַחַם כְּאָמוּר בְּדִבְרֵיהֶם (יורה דעה ש"ו, ד). וּמֵעַתָּה יֵשׁ טַעַם נָכוֹן בְּמַה שֶּׁחִלְּקָם הַכָּתוּב לְשִׁשָּׁה הַדְּרָגוֹת, לוֹמַר עַל כָּל אַחַת וְאַחַת מִשִּׁשָּׁה חֲלוּקוֹת "לוֹ יִהְיֶה", שֶׁצָּרִיךְ לְקַחַת כָּל הַבָּא לוֹ מֵהֶם, וְלֹא הָיָה נִשְׁמָע אִם הָיָה אוֹמֵר עַל חֲלוּקָה אַחַת מֵהֶם לְבַד.

פסוק יב

דַּבֵּר וגו' וְאָמַרְתָּ וגו' אִישׁ אִישׁ וגו'. כָּפַל לוֹמַר **דַּבֵּר וְאָמַרְתָּ**, גַּם שִׁנָּה אֶת לְשׁוֹנוֹ, גַּם כָּפַל לוֹמַר **אִישׁ אִישׁ**, לְצַד שֶׁיֵּשׁ שְׁתֵּי הַדְּרָגוֹת בְּסוֹטוֹת: אַחַת נְקֵיָּה וְאַחַת טְמֵאָה. הַטְּמֵאָה תִּצְבֶּה בִּטְנָהּ וְתִפֹּל יְרֵכָהּ וגו', וְהַטְּהוֹרָה מַשְׁבַּחַת וְנִזְרָעָה זֶרַע. לָזֶה אָמַר דִּבּוּר וַאֲמִירָה – דִּבּוּר לַטְּמֵאָה, וַאֲמִירָה רַכָּה לַטְּהוֹרָה אֲשֶׁר יְקֻנֶּא לָהּ בַּעֲלָהּ, כִּי ה' יִתְמֹךְ לִבָּהּ בַּיְעוּדִים הַנֶּאֱמָרִים אִם לֹא נִטְמְאָה הָאִשָּׁה. וּלְטַעַם זֶה עַצְמוֹ כָּפַל לוֹמַר "אִישׁ אִישׁ", וְהוּא עַל דֶּרֶךְ אִמְרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (מגילה יב:) בְּאָמְרוֹ "וּמַעֲלָה בּוֹ מָעַל" – אִם מַעֲלָה בּוֹ מַעַל אִיהוּ בְּקֶרֶי וְכוּ'. וּמֵעַתָּה יֹאמַר אָדָם אִם קִנֵּא לְאִשְׁתּוֹ וְיוֹדֵעַ הוּא בְּעַצְמוֹ שֶׁאֵין בּוֹ מַעַל, תִּהְיֶה בְּדִיקָתָהּ אֲצָלוֹ מִמַּעֲשָׂיו בִּמְקוֹם הַשְׁקָאָה, וְיֹאמַר לְהַחְזִיקָהּ בְּטַהֲרָה אֲפִלּוּ אַחַר קִנּוּי וּסְתִירָה. לָזֶה אָמַר **אִישׁ אִישׁ** – בֵּין הַיּוֹדֵעַ בְּעַצְמוֹ כִּי הוּא אִישׁ טָהוֹר בֵּין אֲשֶׁר לֹא טָהוֹר, צָרִיךְ לַהֲבִיאָהּ אֶל הַכֹּהֵן.

וְאוּלַי כִּי לָזֶה כִּוֵּן הַכָּתוּב בְּכָפֶל **דַּבֵּר וְאָמַרְתָּ**, בֵּין לְמִי שֶׁחוֹשֵׁב שֶׁלֹּא לְהָבִיא מִטַּעַם שֶׁיּוֹדֵעַ בְּעַצְמוֹ שֶׁהוּא טָהוֹר, גַּם כְּדֵי שֶׁלֹּא יֵרַע חֶזְקָתוֹ, וְאָמְרוֹ **וְאָמַרְתָּ** אֲמִירָה רַכָּה לְהָחְפֵּץ בַּדָּבָר, אוֹ לְכָל אֶחָד וְאֶחָד יֶשְׁנוֹ בְּדִבּוּר קָשֶׁה וַאֲמִירָה רַכָּה: מִי שֶׁיֵּשׁ בּוֹ מַעַל הֲגַם שֶׁיֵּשׁ לוֹ דִּבּוּר

קָשֶׁה כִּי תִּגָּלֶה רָעָתוֹ בְּקָהָל, אַף עַל פִּי כֵן יֵשׁ לוֹ טוֹבָה לְהַרְחִיקוֹ מִמִּכְשׁוֹל לְבַל יִשְׁכַּב עִם טְמֵאָה בִּתְמִידוּת; וּלְמִי שֶׁהוּא נָקִי יֵשׁ לוֹ דִּבּוּר קָשֶׁה לְהַכְרִיחוֹ לְבַזּוֹת בְּאִשְׁתּוֹ, וְיֵשׁ לוֹ אֲמִירָה הַסּוֹעֶדֶת הַלֵּב שֶׁתִּנָּקֶה הָאִשָּׁה וְנִזְרָעָה זֶרַע וְגוֹ':

פסוק טו

וְהֵבִיא הָאִישׁ אֶת אִשְׁתּוֹ וְגוֹ'. עַד סוֹף כָּל הָעִנְיָן. יֵשׁ לְהָעִיר בָּעִנְיָן: א' מַה הִיא כַּוָּנָתוֹ בְּמַאֲמַר **מִנְחַת זִכָּרוֹן מַזְכֶּרֶת עָוֹן**, לָמָּה הֻצְרַךְ לְזִכָּרוֹן, וּמַה גַּם שֶׁהַמַּעֲשֶׂה אֵינוֹ רָחוֹק לְהַצְרִיךְ זִכָּרוֹן. גַּם לָמָּה יִתְיַחֵס לְמִנְחַת שְׂעוֹרִים שֶׁהִיא מַזְכֶּרֶת עָוֹן, וַהֲלֹא רוֹאֶה אֲנִי שֶׁהוּא קָרְבַּן מִנְחָה חֲדָשָׁה לְיִשְׂרָאֵל מִמַּחֲרֶת הַפֶּסַח. עוֹד צָרִיךְ לָדַעַת הַכַּוָּנָה בְּמַעֲשֶׂה זֶה שֶׁל מַיִם קְדוֹשִׁים, מַה מַּעֲשֵׂיהֶם שֶׁל מַיִם, וְלָמָּה נִקְרְאוּ קְדוֹשִׁים, וְרַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה אָמְרוּ (סוטה טו:, ספרי) שֶׁנִּתְכַּוֵּן לוֹמַר שֶׁקִּדְּשׁוּ בִּכְלִי שֶׁהוּא הַכִּיּוֹר, גַּם לָזֶה יֵשׁ לְהַשְׂכִּיל לָמָּה יְצַו ה' עַל דָּבָר זֶה. גַּם מַה הוּא פְּעֻלַּת הַסֵּפֶר לְהַשְׁקוֹתָהּ בּוֹ, בִּשְׁלָמָא מַה שֶּׁעָשָׂה מֹשֶׁה בָּעֵגֶל שֶׁהִשְׁקָה אֶת יִשְׂרָאֵל הוּא עַל דֶּרֶךְ "תְּיַסְּרֵךְ רָעָתֵךְ" (ירמיהו ב:יט). גַּם לָמָּה מִן הַמִּקְדָּשׁ. גַּם דִּקְדֵּק שֶׁיִּהְיֶה מֵהַמְּזֻמָּן בַּמִּקְדָּשׁ (סוטה שם) וְלֹא יַחְפֹּר, נִפְלָאִים מִמֶּנִּי הַדְּבָרִים. גַּם אָמְרוּ **וְנָתַן אֶל הַמָּיִם** וְאָמְרוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (שם) שֶׁצָּרִיךְ שֶׁיִּהְיֶה הֶעָפָר צָף עַל פְּנֵי הַמַּיִם, וְרַבָּנָן סוֹבְרִים שֶׁאִם הִקְדִּים הֶעָפָר לַמַּיִם פָּסוּל, מַה מְּעַכֵּב דָּבָר זֶה, וְרוֹאֲנִי שֶׁלֹּא הִזְכִּיר הַכָּתוּב בְּמִצְוָה זוֹ חֻקָּה לִסְתֹּם פִּי שׁוֹאֵל לֵאמֹר לֹא תִשְׁאַל. גַּם אָמְרוּ **מֵי הַמָּרִים** לֹא יָדַעְתִּי לָמָּה יִקָּרֵא לָהֶם מָרִים, וְרַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה בְּסִפְרֵי אָמְרוּ: "מָרִים" – נֶהְפָּכִים הַמַּיִם לִהְיוֹת מָרִים, דָּבָר אַחֵר עַל שֵׁם סוֹפָן, מְמָרְרִין אֶת הַגּוּף. וּבַגְּמָרָא (סוטה כ.) אָמַר אֲבוּהּ דִּשְׁמוּאֵל צָרִיךְ שֶׁיִּתֵּן דָּבָר מַר לְתוֹךְ הַמַּיִם, מַאי טַעְמָא, דִּכְתִיב: "הַמָּרִים", שֶׁמָּרִים כְּבָר, עַד כָּאן. וְהַדְּבָרִים תְּמוּהִים, לָמָּה סָתַם ה' הַדְּבָרִים בְּמִצְוָה זוֹ, נוֹסָף עַל תְּמִיהַת הַדָּבָר בִּכְלָלוּתוֹ.

וְאֶפְשָׁר לְפָרֵשׁ הָעִנְיָן עַל פִּי מַה שֶּׁקָּדֵם לָנוּ מִידִיעָה בְּפָנִימִיּוּת הַתּוֹרָה, הֲלֹא הִשְׂמַעְתִּיךָ בְּפָרָשַׁת בְּרֵאשִׁית (בראשית ב:א) בְּפָסוּק "וַיְכֻלּוּ הַשָּׁמַיִם" וְגוֹ' וַיְכַל אֱלֹהִים" וְגוֹ' כִּי כָל נִבְרָא וְהַוָּיָה תִּכְסוֹף וְתִכְלֶה תַּאֲוָתוֹ לְהִדָּבֵק אֶל הָאֱלֹהִים חַיִּים בָּרוּךְ הוּא, וְהֶרְגֵּשׁ תֹּאבוֹן זֶה יֶשְׁנוֹ גַּם בְּבִלְתִּי נוֹעַע כָּל אֶחָד כְּפִי שִׁיעוּר הָרוּחָנִיּוּת אֲשֶׁר הִטְבִּיעַ בּוֹ הַבּוֹרֵא כְּפִי מַה שֶּׁצָּרִיךְ לְקִיּוּמוֹ וְלֹתֶת שֶׂבַח לְבוֹרְאוֹ, כְּאָמְרוֹ (משלי ט"ז:ד') "כֹּל פָּעַל ה' לַמַּעֲנֵהוּ". עוֹד מָצִינוּ לְרַז"ל שֶׁאָמְרוּ (בראשית רבה פ"ה) טַעַם שֶׁנִּקְרְאוּ מַיִם בּוֹכִים לְצַד שֶׁה' פֹּלֵג הַמַּיִם חֲצָיָם לְמַעְלָה וְחֲצָיָם נִשְׁאֲרוּ לְמַטָּה מִתַּחַת לַיַּבָּשָׁה, הַמַּיִם שֶׁנִּשְׁאֲרוּ לְמַטָּה הֵם בּוֹכִים וּמִתְאַנְּחִים עַל שֶׁלֹּא זָכוּ לְהִתְקָרֵב לֵאלֹהִים חַיִּים בַּחֲצִי הָעֶלְיוֹן, כִּי הוּא זֶה כּוֹסֵף הַנִּבְרָאִים יַחַד וְתִקְוָתָם.

עוֹד הֵן הֶרְאָנוּ ה' אֶת אֲשֶׁר יַחְפֹּץ לְקַבֵּעַ דִּירָה בַּתַּחְתּוֹנִים מִימֵי אָדָם, וּבְחֶטְאוֹ נִתְקַלְקְלָה הָאֲדָמָה וְגַבֵּהּ כִּסֵּא הַמְּלוּכָה מְקוֹר הַבְּרָכָה מִן הָעוֹלָם (בראשית רבה פי"ט), עַד עֵת בּוֹא דְּבָרוֹ בְּיוֹם מַתַּן תּוֹרָה וַיַּחְשֹׂק לְמַעֲשֵׂה יָדָיו לָדוּר בַּתַּחְתּוֹנִים. וְזֶה לְךָ הָאוֹת מַאֲמָרוֹ בַּמִּדְבָּר לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל לַעֲשׂוֹת לוֹ מִקְדָּשׁ, וְלֹא הִמְתִּין עַד בּוֹאָם אֶל אֶרֶץ נוֹשֶׁבֶת, שֶׁהָיָה נִשְׁאָר זְמַן מוּעָט אִם לֹא הָיָה מַעֲשֶׂה הַמַּרְגִּלִים. וּכְשֶׁהִתְעִיבוּ עֵוֶל אֲפִלּוּ אַחַר שֶׁיָּרְדָה שְׁכִינָה וַיִּשְׁכֹּן כְּבוֹדוֹ שְׁנִים רַבּוֹת, סִלֵּק ה' שְׁכִינָתוֹ וְשָׁב לִמְקוֹמוֹ הָרִאשׁוֹן שָׁמַיִם לָרוּם. וּמַעֲתָּה זוֹלַת הַחֲטָאִים אֲשֶׁר יִסּוֹבְבוּ תִּהְיֶה דִּירַת אֱלֹהִים חַיִּים בַּתַּחְתּוֹנִים, וּבָזֶה וּמָחָה ה' דִּמְעַת הַמַּיִם הַבּוֹכִים וְיוֹסֵר חֶרְפַּת הָאָרֶץ, וְיִשְׂמְחוּ הַמַּיִם וְתָגֵל הָאָרֶץ אֲשֶׁר אֵרְרָהּ ה' וְרָחַק מִמֶּנָּה דּוֹד עוֹלָם, וְהִנֵּה עַתָּה עֵת דּוֹדִים. וְאִם יִסּוֹבְבוּ הַחֲטָאִים יָשׁוּב הַדָּבָר לְכְמוֹת שֶׁהָיָה וְיָרוּם הַכִּסֵּא, וְעַל זֶה יְדֻוּ הַדּוֹיִם לְקוֹל תִּתּוֹ מַיִם. וְצָרִיךְ לְהָעִיר אֹזֶן בְּלִמּוּדִים אֵלּוּ כִּי הֲטָבַת יִשְׂרָאֵל כְּשֶׁעָמְדוּ עַל הַר סִינַי וְהַכְשָׁרָתָם הָיָה גַּם כֵּן רָאוּי לְהַשְׁרוֹת שְׁכִינָתוֹ יִתְבָּרַךְ בָּאָרֶץ וּמָלְאָה הָאָרֶץ דֵּעָה וְדִירַת ה' בַּתַּחְתּוֹנִים כְּבָעֶלְיוֹנִים וְיִתְעַלֶּה מְקוֹמֵנוּ זֶה, כִּי הַמַּעֲלָה וְהַיְרִידָה תְּלוּיָה בְּקִרְבָתָם לִפְנֵי ה'.

וְתִמְצָא שֶׁאָמְרוּ זְכרוֹנָם לִבְרָכָה (שמות רבה מא,ז): חֵרוּת מִמַּלְאַךְ הַמָּוֶת וְכוּ', חֵרוּת מִיֵּצֶר הָרַע, וְעַל יְדֵי עָוֹן הָעֶגֶל חָזַר הַכִּיעוּר לִכְמוֹת שֶׁהָיָה וְהוֹצִיא רֹאשׁוֹ הַשָּׂטָן, וְלֹא הוֹעִיל הֱטָבָתָם שֶׁל יִשְׂרָאֵל אֶלָּא לְמָקוֹם מוּגְבָּל תּוֹךְ מַחֲנֵיהֶם, אֲבָל כְּלָלוּת הָעוֹלָם נִשְׁמַ"ו בְּיוֹם זַעַם וְחָזַר קַב הַמָּוֶת לָעוֹלָם. מַה שֶּׁאֵין כֵּן בַּזְּמַן הַמְּקֻוֶּה אֲשֶׁר יֹאבַד כָּל בְּחִינַת הָרַע, כְּאָמְרוֹ (זכריה י"ג:ב') "וְאֶת רוּחַ הַטֻּמְאָה אַעֲבִיר מִן הָאָרֶץ", שֶׁאָז אַרְצֵנוּ תִּקְרֵא אֶרֶץ הַחַיִּים כִּי בִּלַּע הַמָּוֶת לָנֶצַח.

וּשְׁמוֹר לְךָ הַדְּבָרִים, וְעַל פִּיהֶם נַעֲלֶה בִּמְסִלַּת כַּוָּנַת הָעִנְיָן עַל נְכוֹן, כִּי יְצוּ ה' בְּקַנְאוֹת אִישׁ אִשְׁתּוֹ כִּי יִבְדְּקֶנָּה בְּמַעֲשֶׂה זֶה שֶׁיְּבִיאֶנָּה אֶל מָקוֹם אֲשֶׁר שָׁם חוֹנָה הָאֱלֹהִים, וּכְבָר הַעִירוֹתִיךָ כִּי לַמָּקוֹם הַהוּא יִקָּרֵא "אֶרֶץ הָעֶלְיוֹנָה" לְצַד שֶׁשָּׁכְנָה שָׁם שְׁכִינָה, וְאֵינָהּ בְּכָלַל אֲרוּר אֲשֶׁר אֵרְרָה ה'. גַּם מַיִם אֲשֶׁר שָׁם לֹא תֵּרַד עֵינֵיהֶם דִּמְעָה, כִּי לָמָּה יִבְכּוּ וְלָמָּה יֵרַע לִבָּם. וְצִוָּה ה' שֶׁיִּקַּח מֵהַמַּיִם הָהֵם קְדוֹשִׁים, יִקָּרְאוּ קְדוֹשִׁים בְּקִרְבָתָם לִפְנֵי ה' קָדוֹשׁ וְנוֹרָא שְׁמוֹ, וּבָזֶה הֵעִירְךָ מַעֲשֶׂה הַמַּיִם, וְאֵין דִּבְרֵי סוֹתְרִים חָס וְשָׁלוֹם דִּבְרֵי רַבּוֹתֵינוּ שֶׁאָמְרוּ שֶׁהָיוּ מְקֻדָּשִׁים בַּכִּיּוֹר, אֶלָּא מִמַּה שֶּׁדִּבֵּר ה' בְּדֶרֶךְ זֶה נִתְכַּוֵּן לְדִבְרֵי גַּם כֵּן אֱלֹהִים חַיִּים.

גַּם צִוָּה לְקַחַת מִן הֶעָפָר הַמְקֻדָּשׁ דַּוְקָא, לְצַד שֶׁהוּא קָרוֹב לַקָּדוֹשׁ וְעֶלְיוֹן בָּרוּךְ הוּא, וְצִוָּה שֶׁלֹּא יַחְפּוֹר בְּדֶקֶר אֶלָּא מִן הֶעָפָר הַמּוּכָן לִפְנֵי ה' בְּלֹא הֶפְסֵק בֵּינָיִן, כְּמַאֲמָרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (סוטה טו:), לְצַד הֱיוֹתָם יוֹתֵר קְרוֹבִים וּמַרְגִּישִׁים בְּהַשְׁרָאַת שְׁכִינָה בָּהֶם, מַה שֶּׁהֶרְגֵּשׁ

וֶה אֵינוֹ בְּעָפָר שֶׁהוּא חוֹץ לַמִּקְדָּשׁ, כִּי לֹא טָעַם טַעַם זֶה עַד הֵנָּה לַעֲשׂוֹת אֶת אֲשֶׁר חָפֵץ ה' עֲשׂוֹת.

וְצִוָּה ה' שֶׁיִּתֵּן הַמַּיִם תְּחִלָּה וְהֶעָפָר לְמַעְלָה, הַטַּעַם כַּסֵּדֶר אֲשֶׁר הֻמָּה בָּעוֹלָם. וְתִמְצָא שֶׁחֲכָמִים שֶׁאָמְרוּ שֶׁאִם הִקְדִּים הֶעָפָר לֹא עָשָׂה כְּלוּם, אָמְרוּ אִם הָיוּ מְעֹרָבִים כְּשֵׁרִים, וְהוּא הָעִנְיָן עַצְמוֹ שֶׁהֵם סְדוּרִים מַיִם וְעָפָר, כִּי יֵשׁ חֵלֶק שֶׁהַמַּיִם לְמַטָּה וְהֶעָפָר לְמַעְלָה וְיֵשׁ חֵלֶק שֶׁהַמַּיִם אֵצֶל הֶעָפָר, אֲבָל עָפָר לְמַטָּה אֵין דֻּגְמָא זוֹ בְּסֵדֶר מַיִם הַחַיִּים. וּלְרֹ' שִׁמְעוֹן שֶׁאָמַר שָׁם (סוטה טז.) אֲפִלּוּ עָפָר לְמַטָּה, סוֹבֵר שֶׁאֵין לְהַקְפִּיד כִּי יֵשׁ מַיִם לְמַעְלָה מֵהֶעָפָר, וְדַי שֶׁיִּתְקַדְּשׁוּ הַמַּיִם בַּכְּלִי וְזֶהוּ חִיּוּתָם לְהַרְגִּישׁ בַּהֶרְגֵּשׁ הַצְּרִיךְ לְעִנְיָן.

וְצִוָּה ה' לִכְתּוֹב פָּרָשַׁת סוֹטָה בְּאַזְכָּרוֹת שְׁבָּהּ, וּמוֹחֲקִים כָּל הַכְּתָב בַּמַּיִם וּבֶעָפָר הַהוּא, וְהַטַּעַם לְתֵת כֹּחַ בָּהֶם לַעֲשׂוֹת מַעֲשֶׂה אֲשֶׁר יַחְפְּצוּ עֲשׂוֹת.

וְצִוָּה עוֹד שֶׁיַּקְרִיב מִנְחָה מֵהַשְּׂעוֹרִים, הַטַּעַם דּוּגְמָא לְמִנְחָה פְּחוּתָה שֶׁהֵבִיא קֶרֶן בְּתְחִלַּת הָעוֹלָם, וְזֶה נִסְבַּב מֵחֵטְא אָדָם וְחַוָּה, וְהוּא הַזְכָּרַת עָוֹן אֲשֶׁר גָּרַם בְּכִי לַמַּיִם וּקְלָלָה לָאֲדָמָה, וְהוּא מַאֲמַר **מִנְחַת זִכָּרוֹן מַזְכֶּרֶת עָוֹן**, וְאָז יַשְׁקֶה הָאִשָּׁה הַמַּיִם. וְהִנֵּה בְּבוֹא הַמַּיִם הָהֵם בְּמֵעֵי הָאִשָּׁה בְּמֵיחוּי הַשֵּׁם בְּתוֹכוֹ, אִם הָאִשָּׁה טְמֵאָה הִנֵּה הַשֵּׁם הַהוּא עַל יְדֵי הַמִּנְחָה שֶׁמַּזְכֶּרֶת עָוֹן יְזַכּוֹר עָוֹן הַקּוֹדֵם וְיַרְגִּישׁוּ הַמַּיִם, וּבָזֶה יִהְיוּ מָרִים כִּי יִזְכְּרוּ יְגוֹנָם וּבְכִיָּתָם וַה' מָחָה אֶת דִּמְעָתָם. וְהִנֵּה הָאִשָּׁה הַטְּמֵאָה תְּסוֹבֵב מָרָתָם וּבָאוּ בָהּ הַמַּיִם הַמָּרִים לְמָרִים, יַחְתְּכוּ מֵעֶיהָ וַיַּעֲשׂוּ בָהּ נָקָמָה, כִּי זֹאת הָאִשָּׁה הַגּוֹרֶמֶת בְּכִיָּתָם, וּבְכֹחַ הַשֵּׁם הַנָּתוּן בָּהֶם יִנְקְמוּ נְקָמָתָם מִמֶּנָּה. וְהַיְוֹדֵעַ חֵטְא חַוָּה בְּזִוּוּגָהּ נָחָשׁ יֵדַע כִּי זֶה הוּא עָוֹן הָרִאשׁוֹן אֲשֶׁר הֶעֱלָה שְׁכִינַת אוֹר עֶלְיוֹן מֵעוֹלָם זֶה הַתַּחְתּוֹן, וּכְפִי זֶה הָאִם יִמְצָא אִישׁ אֶת אוֹיְבוֹ וִישַׁלְּחֶנּוּ, וְיִקָּיְמוּ בָּהּ הַבָּא לְהָרְגָהּ הַשְׁכֵּם לְהָרְגוֹ, וַיַּעֲשׂוּ נְקָמָה בָּהּ בֵּין הַמַּיִם בֵּין הֶעָפָר שֶׁלִּשְׁנֵיהֶם יֵשׁ גֶּרֶם רָעָה, וְהֶגֶם שֶׁלֹּא הִזְכִּיר הַכָּתוּב אֶלָּא מַיִם יֵשׁ בּוֹ גַּם הֶעָפָר.

פסוק כח

וְאִם לֹא נִטְמְאָה וְגוֹ' וּטְהוֹרָה וְגוֹ'. כָּפַל לוֹמַר "וּטְהוֹרָה", לְצַד שֶׁבָּא לוֹמַר כִּי מִלְּבַד שֶׁתִּנָּקֶה הָאִשָּׁה מֵהַמַּיִם וְלֹא יִשְׁחִיתוּהָ, עוֹד לָהּ "וְנִקְתָה וְנִזְרְעָה זָרַע". לָזֶה הִתְנָה **וּטְהוֹרָה**, פֵּרוּשׁ, לֹא נִטְמֵאת בְּנִתְינַת שְׁכִיבָתוֹ שֶׁל אִישׁ מִבַּלְעֲדֵי אִישָׁהּ, **וּטְהוֹרָה** מִדָּבָר מְגֻנֶּה שֶׁהוּא מַעֲשֶׂה הַנּוֹאֲפִים הַקּוֹדְמִים לְבִיאָה, חֶשֶׁק הַזּוּלַת וְחִבּוּק וְנִשּׁוּק וְדוֹמֶה לוֹ. אָז הוּא שֶׁיֵּטִיבוּ לָהּ הַמַּיִם כְּכָל הַכָּתוּב. אֲבָל אִם לֹא נִטְמְאָה אֲבָל לֹא נִטְהֲרָה מֵעַנְפֵי הַחֵטְא, הֶגֶם שֶׁתִּנָּקֵי מֵהָעֹנֶשׁ לֹא יַגִּיעוּהָ טוֹבוֹת הָאֲמוּרוֹת.

וְתִמְצָא שֶׁבִּשְׁבִיעַת הַכֹּהֵן אָמַר **כִּי שָׂטִית תַּחַת** וְגוֹ' **וְכִי נִטְמֵאת** וְגוֹ', וְקָשֶׁה, מַה הוּא כַּוָּנָתוֹ בְּמַאֲמַר "כִּי שָׂטִית", אִם הוּא "כִּי נִטְמֵאת" – לֹא הָיָה לוֹ לוֹמַר "וְכִי נִטְמֵאת" בְּתוֹסֶפֶת

וָא"ו, אֶלָּא וַדַּאי שֶׁנִּתְכַּוֵּן לְעִנְיַן דְּבָרִים הַקּוֹדְמִים לַטֻּמְאָה שֶׁהוּא חֵשֶׁק הַזּוֹלֶת וְכוּ', וְהִתְנָה **וְכִי נִטְמֵאת** אָז הוּא שֶׁיִּהְיֶה לָהּ עִנְיָן, וְאָמַר בְּהַפְכִיּוּת אִם לֹא הָיוּ שְׁתֵּי הַחֲלוּקוֹת תִּנָּקֶה מֵהָרַע וְתִצְלִיחַ בְּדָבָר טוֹב, וְהַחֲלוּקָה הָאֶמְצָעִית מוּבֶנֶת מֵאֶמְצָעוּת הַדְּבָרִים. וְרַז"ל אָמְרוּ (סוטה יח.) "וּטְהוֹרָה הִיא" מֵאִישׁ אַחֵר, וּלְדַרְכֵּנוּ אִישׁ אַחֵר נִכְלָל בְּמַאֲמַר לֹא נִטְמְאָה, כִּי דֶּרֶךְ כְּלָל אָמַר בֵּין מֵאִישׁ זֶה בֵּין מֵאַחֵר.

פרק ו

פסוק ב

דַּבֵּר וְגוֹ' וְאָמַרְתָּ וְגוֹ'. כְּפֵל הַכָּתוּב לוֹמַר **דַּבֵּר וְאָמַרְתָּ**, גַּם שִׁנָּה לְשׁוֹנוֹ, אוּלַי שֶׁיְּכַוֵּין לִשְׁנֵי מִינֵי נָזִיר שֶׁאֶחָד מְשֻׁבָּח מֵחֲבֵרוֹ, וְהוּא נְזִירוּת כֹּהֲהוּא שֶׁאָמְרוּ בִּנְדָרִים (נדרים ט.) שֶׁאָמַר שִׁמְעוֹן הַצַּדִּיק, מִימַי לֹא אָכַלְתִּי וְכוּ' אֶלָּא פַּעַם וְכוּ' הָעֲבוֹדָה שֶׁאֲגַלְּחַ לַשָּׁמַיִם וְכוּ', עָלֶיךָ אָמַר קְרָא "נָזִיר לְהַזִּיר לַה'", יְעַיֵּן שָׁם. לָזֶה אָמַר **דַּבֵּר** כְּנֶגֶד שֶׁאָר נְזִירוּת, **וְאָמַרְתָּ** כְּנֶגֶד נְזִירוּת הַמְּעֻלָּה, וְלָזֶה כָּפַל לוֹמַר **נָזִיר לְהַזִּיר לַה'** וְלֹא אָמַר לְהַזִּיר לַה', נִתְכַּוֵּן לוֹמַר כְּנֶגֶד שְׁנֵי מִינֵי נְזִירוּת, **נָזִיר** כְּנֶגֶד כָּל הַנְּזִירוּת שֶׁיַּזִּיר עַצְמוֹ, וּמַאֲמַר **לְהַזִּיר לַה'** כְּנֶגֶד נְזִירוּת שֶׁהִיא מִתְּחִלָּתָהּ לַה' כְּמַעֲשֶׂה אוֹתוֹ אָדָם שֶׁהִזִּיר כְּשֶׁרָאָה בָּבוּאָה שֶׁלּוֹ.

פסוק ט

וְטִמֵּא רֹאשׁ נִזְרוֹ. אָמַר תּוֹסֶפֶת וָא"ו, גַּם אָמַר תֵּיבַת **רֹאשׁ**, נִתְכַּוֵּן לוֹמַר שֶׁהַגַּם שֶׁאֵינוֹ אֶלָּא טוּמְאַת שׁוּגֵג, אַף עַל פִּי כֵן לֹא מִלְּבַד שֶׁנִּטְמָא גּוּפוֹ אֶלָּא אֲפִלּוּ קְדוּשָׁה שֶׁיֵּשׁ בְּרֹאשׁוֹ, דְּכְתִיב "נֵזֶר אֱלֹהָיו עַל רֹאשׁוֹ".

עוֹד יְרֻצֶּה לוֹמַר, כִּי לֹא סָתַר הַנְּזִירוּת מֵאָז וְהָלְאָה לְבַד, אֶלָּא וְטִמֵּא גַּם כֵּן רֹאשׁ נִזְרוֹ, פֵּרוּשׁ, תְּחִלַּת הַנְּזִירוּת, וְהוּא מַה שֶּׁנֶּאֱמַר אוֹמֶר **וְהִזִּיר לַה'** וְגוֹ' **וְהַיָּמִים הָרִאשׁוֹנִים יִפֹּלוּ**. וּמַה שֶּׁחָזַר לוֹמַר אַחַר כָּךְ **כִּי טָמֵא נִזְרוֹ**, וְלֹא הִסְפִּיק מַה שֶּׁקִּדֵּם בְּמַאֲמַר "וְטִמֵּא רֹאשׁ נִזְרוֹ", שֶׁלֹּא יִהְיֶה מָקוֹם לְבַעַל דִּין לוֹמַר שֶׁלֹּא טָמֵא אֶלָּא יוֹם אֶחָד שֶׁהוּא הַתְּחִלַּת הַנְּזִירוּת, וּמַאֲמַר **וְהַיָּמִים הָרִאשׁוֹנִים** גִּלָּה כִּי לֹא יוֹם אֶחָד לְבַד מִתְּחִלַּת הַנְּזִירוּת יִטְמָא אֶלָּא שְׁנֵי הָרִאשׁוֹנִים וְלֹא כָּל הַיָּמִים, וּגְזֵרַת הַכָּתוּב הוּא, תַּלְמוּד לוֹמַר "כִּי טָמֵא נִזְרוֹ" בְּדֶרֶךְ כְּלָל.

פסוק כג

דַּבֵּר אֶל אַהֲרֹן וְגוֹ' לֵאמֹר. אָמַר פַּעַם שְׁנִיָּה **לֵאמֹר**, אוּלַי כִּי חָשׁ הַכָּתוּב לוֹמַר שֶׁאֵינוֹ אֶלָּא רְשׁוּת, תַּלְמוּד לוֹמַר "לֵאמֹר" כִּי מִצְוַת עֲשֵׂה הִיא לֵאמֹר. עוֹד יְרֻצֶּה שֶׁלֹּא לְאַהֲרֹן וּבָנָיו שֶׁהָיוּ אָז בַּנְּמָצָא לְבַד הוּא מְצֻוֶּה, אֶלָּא גַּם לְדוֹרוֹת. עוֹד נִתְכַּוֵּן לְשׁוֹן רוֹמְמוּת, לוֹמַר כִּי מִצְוָה זוֹ

יֵשׁ בָּזֶה דְּבַר מֶלֶךְ לְקַיֵּם הַדָּבָר, גַּם יֵשׁ בָּזֶה מַעֲלָה לַכֹּהֲנִים כִּי הַבְּרָכוֹת מְסֻרָם ה' בְּיָדָם, וְהוּא אָמְרוֹ "דַּבֵּר וְגוֹ' לֵאמֹר".

פסוק כד

יְבָרֶכְךָ ה' וְיִשְׁמְרֶךָּ. הִקְדִּים הַבְּרָכָה וְאַחַר כָּךְ הַשְּׁמִירָה, לוֹמַר שֶׁיְצַוֶּה ה' שְׁמִירָתוֹ לָהֶם לְפִי עֶרְךְ הַבְּרָכָה וּגְדֻלָּתָהּ. עוֹד יִרְצֶה שֶׁכָּל כָּךְ תִּהְיֶה גְּדֻלַּת הַבְּרָכָה עַד שֶׁיְצַטְרֵךְ ה' לִשְׁמָרְךָ. עוֹד יִרְצֶה **יְבָרֶכְךָ** וְלֹא יְסֻבַּב רָעָה מֵהַבְּרָכָה כְּדֶרֶךְ "פֶּן תֹּאכַל וְשָׂבָעְתָּ" וְגוֹ' (דברים ח:יב).

פסוק כה

יָאֵר ה'. פֵּרוּשׁ, שֶׁלֹּא יִהְיֶה מָסָךְ הַמַּבְדִּיל בֵּין יִשְׂרָאֵל לַאֲבִיהֶם שֶׁבַּשָּׁמַיִם, שֶׁבָּזֶה יָאִיר אוֹר שְׁכִינָתוֹ עַל יִשְׂרָאֵל:

וִיחֻנֶּךָּ וְגוֹ'. פֵּרוּשׁ, יִתֵּן לְךָ חֵן וַחֲנִינָה. וְעַיִּין מַה שֶּׁפֵּרַשְׁתִּי בְּפָסוּק (בראשית לט:כא) "וַיְהִי ה' אֶת יוֹסֵף וַיֵּט אֵלָיו חֶסֶד וַיִּתֵּן חִנּוֹ" וְגוֹ':

פסוק כו

יִשָּׂא ה' פָּנָיו אֵלֶיךָ וְגוֹ'. פֵּרוּשׁ, אִם סִבָּבוּ מַעֲשִׂים עַד שֶׁהִבְדִּילוּ עֲוֹנוֹתֵיכֶם בֵּינֵיכֶם וּבֵין אֱלֹהֵיכֶם – יִשָּׂא ה' הַמַּבְדִּיל. **וְיָשֵׂם לְךָ שָׁלוֹם**, פֵּרוּשׁ, הוּא הֵפֶךְ הַפֵּרוּד, וְהַמַּשְׂכִּיל בְּתֵיבַת שָׁלוֹם יֵדַע כִּי הוּא זֶה יְסוֹד עוֹלָם הַמַּחֲזִיק בָּעֶלְיוֹנִים וּבַתַּחְתּוֹנִים, וְהוּא כְּלִי הַמַּחֲזִיק בָּרָכָה כְּשֶׁאֵין מַפְרִיד, וְזֶה הוּא סוֹד "וְשָׂמוּ אֶת שְׁמִי עַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל" שֶׁנֶּאֱמַר אוֹמֵר "וַאֲנִי אֲבָרְכֵם".

פרק ז

פסוק א

בְּיוֹם כַּלּוֹת מֹשֶׁה. רַז"ל אָמְרוּ (במדבר רבה פי"ב) "כַּלַּת" כְּתִיב, וְרוֹאֲנִי כִּי בְּסֵפֶר תּוֹרָה כְּתוּבָה בְּוָא"ו, וַאֲנִי אוֹמֵר כִּי דִּבְרֵי תּוֹרָה כָּאֵלּוּ וְכַיּוֹצֵא בָּאֵלּוּ אֵינָם נִמְסָרִים לְכָל מֵרִים יָד בְּתוֹפְשֵׁי הַתּוֹרָה, כִּי יְסוֹבֵב הַדָּבָר הַכְּפִירָה וְהַזְּלְזוּל בִּכְבוֹד מוֹרִים. וְיֵשׁ לְךָ לָדַעַת כִּי סֵדֶר תּוֹרָתֵנוּ הַקְּדוֹשָׁה וְתֵיבוֹתֶיהָ וְאוֹתִיּוֹתֶיהָ סְפוּרוֹת מְזֻקָּקוֹת חֲצוּבוֹת מִמַּחֲצַב קָדוֹשׁ וְנוֹרָא, נִפְלָאִים הֵמָּה לַמַּכִּיר בָּהֶם וְיוֹתֵר פְּלִיאוֹת נֶעֱלָמִים מֵעֵין כֹּל. וְאַעִירְךָ גַּרְגִּיר אֶחָד, וְהוּא הֲלֹא תִמְצָא כִּי יֵשׁ אוֹתִיּוֹת נִרְגָּשׁוֹת בְּמִבְטָא הַתֵּיבוֹת וְאֵינָם בִּכְתָב, כְּגוֹן "יְהוֹשֻׁעַ" כִּי בַּמִּבְטָא יֶשְׁנוֹ לְהֶרְגֵּשׁ שֶׁל אוֹת הַוָּי"ו בֵּין שִׁי"ן לָעַי"ן וְאֵינָהּ בַּמִּכְתָּב, וְיֶשְׁנָהּ בְּמָקוֹם שֶׁאֵינָהּ נִרְגֶּשֶׁת שֶׁהִיא בֵּין הֵ"א לְשִׁי"ן. וְהֶעָרָה זֹאת תְּכוֹנֵן דַּעַת מַשְׂכִּיל לְהַכִּיר כִּי אוֹתִיּוֹתֶיהָ סְפוּרוֹת מְזֻקָּקוֹת וְאִי אֶפְשָׁר לְהוֹסִיף אֲפִלּוּ אוֹת אַחַת, הֲגַם כִּי תִצְטָרֵךְ לְמִבְטָא הַקְּרִיאָה וְתִהְיֶה נִקְרֵאת הֲגַם שֶׁאֵינָהּ כְּתוּבָה, וְתִהְיֶה קְרִי וְלֹא כְּתִיב. וְקִבְעָה הַתּוֹרָה הַוָּא"ו שֶׁלֹּא בְּמָקוֹמָהּ לְהַעִיר בַּנִּסְתָּרוֹת. וְאוּלַי כִּי מִזֶּה הַשְׂכֵּילְךָ שֶׁנִּתְכַּוֵּן לְצָרֵף שִׁלְשָׁה אוֹתִיּוֹת מִשְׁמוֹ

יִתְבָּרֵךְ בִּשְׁמוֹ שֶׁל צַדִּיק, וְלִסְמֹךְ שֵׁי"ן וְעַיִ"ן לְהַעִיר אֶל ש"ע נְהוֹרִין. וְאִם הָיָה מְסַדֵּר וָא"ו בְּמָקוֹמָהּ הָיְתָה נִפְסֶדֶת הַיְדִיעָה בַּדָּבָר כִּי לֹא פֹּרֵשׁ. וְהִנֵּה מְבִינֵי מַעֲרֻכוֹת הָאוֹתִיּוֹת הֵמָּה יַשְׂכִּילוּ מִשְׁבְּצוֹתָם, וְהֵם הָאוֹמְרִים כִּי "כַּלַּת" כְּתִיב וְהַוָּא"ו הִיא מֻשְׁאֶלֶת שָׁם בְּהַשְׁאָלָה. וְהַמַּשְׂכִּיל יָבִין כִּי הוּא סוֹדוֹ שֶׁל מֹשֶׁה אֲשֶׁר מִתְיַחֶדֶת לוֹ וְקִימָה בּוֹ "נִקְבָּה תְּסוֹבֵב גָּבֶר" (ירמיהו לא:כב). וְזֶה שִׁעוּר הַדְּבָרִים "כַּלַּת" כְּתִיב, פֵּרוּשׁ תֵּבָה זוֹ שֶׁל "כַּלּוֹת" זֶה פֵּרוּשָׁהּ: קַח מֵהַכָּתוּב "כַּלַּת" כְּדֵי שֶׁתָּבִין אֲשֶׁר תְּכַוֵּן אֵלָיו הַתֵּבָה, וְאוֹת הַוָּא"ו הִיא בְּחִינַת הֶחָתָן, וְהוּא סוֹד עָלֵם וְא"ו תּוֹךְ "כַּלַּת", וְהֶבֵן. וּדְרָשָׁה זוֹ אֵין אָדָם דּוֹרְשָׁהּ מִדַּעְתּוֹ אִם לֹא תַּקְדִּים הַהַכָּרָה בַּדְּבָרִים עַל בּוֹרְיָן וַאֲמִתּוּתָם מִפִּי מְקַבְּלֵי תּוֹרָה וְסוֹדוֹתֶיהָ וּרְמָזֶיהָ.

פסוק ה

קַח מֵאִתָּם וְגוֹ'. אָמְרוּ **מֵאִתָּם**, לְלַמֵּד שֶׁעֲדַיִן הָיוּ בִּרְשׁוּת הַמְּבִיאִים וְלֹא בָּאוּ לִרְשׁוּתוֹ שֶׁל מֹשֶׁה, וְטַעְמוֹ שֶׁל מֹשֶׁה לְצַד שֶׁלֹּא נִצְטַוָּה שֶׁיִּשְׁאוּ הַמִּשְׁכָּן עַל הָעֲגָלוֹת לֹא רָצָה לְקַבֵּל כִּי לְמָה הֵם רְאוּיִים, וְהַנְּשִׂיאִים שֶׁעָרוּ בְּדַעְתָּם כִּי הַקָּרְשִׁים וְהָאֲדָנִים מַשָּׂא גָּדוֹל שֶׁצָּרִיךְ לַעֲגָלוֹת, וְהִסְכִּימָה דַּעְתּוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא.

פסוק י

וַיַּקְרִיבוּ הַנְּשִׂיאִים וְגוֹ'. נִרְאֶה כִּי כֻּלָּם כְּאֶחָד רָצוּ לְהַקְרִיב בְּיוֹם רִאשׁוֹן לַחֲנֻכַּת הַמִּזְבֵּחַ, שֶׁרָצוּ שֶׁיִּתְחַנֵּךְ מִכֻּלָּם יַחַד, וַה' אָמַר **נָשִׂיא אֶחָד לַיּוֹם** וְגוֹ', וְאָמַר כִּי בְּכָל הַשְּׁנֵים עָשָׂר יָמִים יֵחָשֵׁב חֲנֻכַּת הַמִּזְבֵּחַ, וְלָזֶה אַחַר אָמְרוֹ **נָשִׂיא אֶחָד** וְגוֹ' אָמַר פַּעַם אַחֶרֶת **לַחֲנֻכַּת הַמִּזְבֵּחַ** לוֹמַר כְּמוֹ שֶׁכָּתַבְנוּ. וְכָאן לֹא אָמַר ה' לְמֹשֶׁה "קַח מֵאִתָּם" כְּדֶרֶךְ שֶׁאָמַר לְמַעְלָה, מַשְׁמַע שֶׁלֹּא הָיָה צָרִיךְ רְשׁוּת לָזֶה, כִּי וַדַּאי שֶׁיִּקַּח קָרְבָּנוֹת וְכָל הַמּוּבָא בֵּית ה' זָהָב וָכֶסֶף, אֶלָּא לְצַד שֶׁבָּאוּ יַחַד אָמַר ה' אֵלָיו כִּי יִסְדְּרֵם נָשִׂיא אֶחָד לַיּוֹם. אֶלָּא שֶׁרָאִיתִי לְרַז"ל בְּסִפְרֵי שֶׁאָמְרוּ וְזֶה לְשׁוֹנָם: מַגִּיד שֶׁכְּשֵׁם שֶׁנִּתְנַדְּבוּ הַנְּשִׂיאִים לְמִלֹּאכֶת הַמִּשְׁכָּן כָּךְ נִתְנַדְּבוּ לַחֲנֻכַּת הַמִּזְבֵּחַ, וְלֹא קִבֵּל מֹשֶׁה מֵהֶן עַד שֶׁנֶּאֱמַר לוֹ מִפִּי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, שֶׁנֶּאֱמַר "וַיַּקְרִיבוּ אֶת קָרְבָּנָם לַחֲנֻכַּת" וְגוֹ', עַד כָּאן. רַז"ל דִּיְקוּ יִתּוּר אָמְרוֹ **וַיַּקְרִיבוּ אֶת קָרְבָּנָם** שֶׁלֹּא הָיָה צָרִיךְ לוֹמַר, וְדָרְשׁוּ שֶׁבָּא לְרַשָּׁיוֹן, הָא לְמַדְתָּ שֶׁלֹּא קִבֵּל מֵהֶם. וְיֵשׁ לָנוּ לַחְקֹר זֹאת, לָמָּה יְמָאֵן מֹשֶׁה מִקַּחַת מִיָּדָם נִדְבַת ה'. וְאֶפְשָׁר שֶׁלֹּא רָצָה לְקַבֵּל מֵהֶם עַד שֶׁיֵּדַע אִם ה' חָפֵץ שֶׁהֵם יְחַנְּכוּ הַמִּזְבֵּחַ אוֹ מֹשֶׁה אוֹ אַהֲרֹן, וּמַה גַּם שֶׁלֹּא רָאָה עִמָּהֶם שֵׁבֶט לֵוִי, וְעַיֵּן בִּתְחִלַּת פָּרָשַׁת בְּהַעֲלֹתְךָ מַה שֶּׁכָּתַבְנוּ שָׁם, וְהוּא הַדִּין שֶׁהָיָה מִסְתַּפֵּק בְּכָל אֶחָד שֶׁיָּבֹא לַחְנֹךְ הַמִּזְבֵּחַ בְּקָרְבָּנוֹ, אֲבָל זוֹלַת זֶה בְּוַדַּאי שֶׁהָיָה מְקַבֵּל.

וַיַּקְרִיבוּ הַנְּשִׂיאִים וְגוֹ'. אָמַר פַּעַם שְׁנִיָּה **וַיַּקְרִיבוּ הַנְּשִׂיאִים**, לוֹמַר שֶׁהֵם עַצְמָם טָרְחוּ בַּהֲבָאַת הַנְּדָבָה עַד הַמִּשְׁכָּן, הֲגַם שֶׁהֵם נְשִׂיאִים לֹא חָשׁוּ לִכְבוֹדָם. עוֹד יִרְצֶה שֶׁלֹּא הֵבִיאוּ

הַקָּרְבָּן וּנְתָנוּהוּ בְּיַד הַמַּקְרִיב, אֶלָּא הִקְרִיבוּ אוֹתָם לִפְנֵי הַמִּזְבֵּחַ בְּסָמוּךְ לוֹ, לוֹמַר כִּי אֵלּוּ יַקְרִיבוּ רְאשׁוֹנָה בְּאֵין קוֹדֵם לָהֶם, וּכְמוֹ כֵן יְכַוֵּן הַכָּתוּב בְּמַאֲמַר **וַיַּקְרִיבוּ אֹתָם לִפְנֵי הַמִּשְׁכָּן** הָאָמוּר בָּעֲגָלוֹת, לוֹמַר כִּי הֶקְדֵּשָׁם הוּא לְצָרְכֵי מִשְׁכָּן לָשֵׂאת עֲלֵיהֶם קְרָשָׁיו וְגוֹ׳:

פסוק יב

הַמַּקְרִיב בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן אֶת קָרְבָּנוֹ. צָרִיךְ לְדַעַת לָמָּה הֻצְרַךְ לוֹמַר **אֶת קָרְבָּנוֹ**? וְאוּלַי שֶׁבָּא לוֹמַר שֶׁהֵבִיא מִשֶּׁלּוֹ וְלֹא מִשֶּׁל הַשֵּׁבֶט. וּלְדִבְרֵיהֶם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (ספרי פיסקא מח) שֶׁדִּיְּקוּ דָּבָר זֶה מִמַּה שֶּׁכָּפַל לוֹמַר בְּכָל אֶחָד "זֶה קָרְבַּן נַחְשׁוֹן" וְגוֹ׳ "זֶה קָרְבַּן נְתַנְאֵל", מְלַמֵּד שֶׁהֵבִיאוּ מִשֶּׁלָּהֶם, טַעַם אָמְרוֹ **קָרְבָּנוֹ**, לְפִי שֶׁיֵּשׁ בּוֹ שִׁתֵּי בְּחִינוֹת הַקָּרְבָּה: א׳ הַפָּלָגַת זְכֻיּוֹתָיו וְקָרְבָתוֹ לִפְנֵי ה׳ כְּאָמוּר בָּעִנְיָן בְּדִבְרֵיהֶם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (במדבר רבה יג,י) נִפְלָאִים מַעֲשָׂיו שֶׁל נַחְשׁוֹן, וְהֵבִי הַקָּרְבָּן עַצְמוֹ. לָזֶה אָמַר **הִקְרִיב אֶת קָרְבָּנוֹ**, פֵּרוּשׁ, הִקְרִיב קָרְבָּן הָאָמוּר בָּעִנְיָן עִם קָרְבָּנוֹ הַנֶּעְלָם שֶׁהוּא סֶגֶל מַעֲשֶׂה הַטּוֹב אֲשֶׁר הִפְלִיא עָשׂוֹת. וְתֵדַע כִּי עִם קָרְבַּן הָאָדָם יִתְיַחֲדוּ וְיִתְוַעֲדוּ כֹּחוֹת הַקְּדֵשָׁה אֲשֶׁר סָבְבוּ מִמֶּנּוּ וַאֲשֶׁר אֵלָיו. עוֹד לְצַד כִּי בְּחִינַת הַקָּרְבָּן יַפְעִיל הַקִּרְבַת עַנְפֵי הַקְּדֻשָּׁה, וְהֵעִיד הַכָּתוּב כִּי הַשִּׁינָה יַד נַחְשׁוֹן לְהַקְרִיב אֶת קָרְבָּנוֹ, פֵּרוּשׁ הַצָּרִיךְ לְהַקְרִיב מִנִּיצוֹצֵי הַקְּדֻשָּׁה וַעֲנָפֶיהָ הִקְרִיב וְיִחֵד יַחַד כָּל הַצָּרִיךְ לְהִתְקָרֵב וּלְהִתְיַחֵד מִבְּחִינָתוֹ, וְהוּא מַאֲמַר **הַמַּקְרִיב אֶת קָרְבָּנוֹ**, וְזֶה יַעֲשֶׂה בְּכֹחַ וּבְכַוָּנָה בַּהֲבָאַת הַקָּרְבָּן.

לְמַטֵּה יְהוּדָה. וְלֹא אָמַר "נָשִׂיא" כְּכָל הָאָמוּר בְּכָל הַמַּטּוֹת, לוֹמַר כִּי רָאוּי הוּא נַחְשׁוֹן לְהַקְרִיב רִאשׁוֹן הֲגַם שֶׁלֹּא הָיָה נָשִׂיא וּמַעֲלָתוֹ מִצַּד עַצְמוֹ, מַה שֶּׁאֵין כֵּן בְּכָל שְׁאָר הַנְּשִׂיאִים כִּי מַעֲלָתָם הִיא לְצַד הֱיוֹתָם נְשִׂיאֵי הַשֵּׁבֶט לְבַד. עוֹד יִרְצֶה לְהַפְלִיג מַהוּתוֹ שֶׁלֹּא הָיָה מַחְשִׁיב עַצְמוֹ כְּנָשִׂיא אֶלָּא כְּאֶחָד מִבְּנֵי הַשֵּׁבֶט. וּלְצַד שֶׁמָּצִינוּ רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (תנחומא במדבר פסוק מ״ח) שֶׁבִּקְּשׁוּ לִדְרֹשׁ בִּשְׁמוֹת הַנְּשִׂיאִים כָּל אֶחָד כְּפִי מַעֲשָׂיו, נִרְאֶה כִּי צַדִּיק זֶה שְׁמוֹ גַּם כֵּן יַגִּיד כִּי הוּא זֶה אֲשֶׁר הָיָה יָחִיד שֶׁנִּתְנַדֵּב לְקַדֵּשׁ שְׁמוֹ בִּירִידָה לַיָּם, וְהוּא אָמְרוֹ **נַחְשׁוֹן** אוֹת נו״ן מִתְחַלֶּפֶת בְּלָמֶ״ד בְּאוֹתִיּוֹת דטלנ״ת, שֶׁהֲגַם שֶׁהָיָה נַחְשׁוֹל שֶׁל יָם גּוֹבֵר בֵּין יִשְׂרָאֵל שֶׁנִּקְרְאוּ עַמִּי, נָדַב וְיָרַד לַיָּם, כְּמַאֲמָרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (סוטה לז:).

פסוק יג

וְקָרְבָּנוֹ. אָמַר תּוֹסֶפֶת וָא״ו מִתְּחִלַּת הַמַּעֲשֶׂה, לְפִי מַה שֶּׁפֵּרַשְׁנוּ בְּמַאֲמַר הַמַּקְרִיב אֶת קָרְבָּנוֹ כִּי יְכַוֵּן לַנֶּעְלָם, יְצַדֵּק לוֹמַר בְּזִכְרוֹן הַנִּגְלֶה **וְקָרְבָּנוֹ**. גַּם לִשְׁאָר הַדְּרָכִים הוֹסִיף בּוֹ וָא״ו לְרָמוֹז לְיִתְרוֹן אֲשֶׁר בְּצַדִּיק זֶה יָרוּם וְגָבַהּ מְאֹד.

פסוק יח

בַּיּוֹם הַשֵּׁנִי וְגוֹ'. הִקְדִּים שֵׁבֶט יִשָּׂשכָר, לְצַד הֱיוֹתוֹ בֶּן תּוֹרָה הוּרַם שִׁבְטוֹ וְקִדֵּם לִרְאוּבֵן הַבְּכוֹר, וְלֹא זוֹ בִּלְבַד אֶלָּא גַּם זְבוּלוּן הַמַּחְזִיק בְּיָדוֹ לִלְמֹד, דִּכְתִיב (דברים לג:יח) "שְׂמַח זְבוּלֻן בְּצֵאתֶךָ וְיִשָּׂשכָר" וְגוֹ', יָשַׁב בְּצִלּוֹ וְקִדֵּם לִרְאוּבֵן:

הִקְרִיב נְתַנְאֵל וְגוֹ' נְשִׂיא יִשָּׂשכָר. הִקְדִּים הַזְכָּרַת שְׁמוֹ לְזִכְרוֹן הַנְּשִׂיאוּת, לַעֲשׂוֹת לוֹ גֶּדֶר הַמַּעֲלָה גַּם בְּלֹא חֲשִׁיבוּת הַנְּשִׂיאוּת, מַה שֶּׁאֵין כֵּן כָּל שְׁאָר הַנְּשִׂיאִים שֶׁהִקְדִּים זִכְרוֹן הַנְּשִׂיאוּת לִשְׁמָם. וּבִשְׁמוֹ הִזְכִּיר זִכְרוֹן הַתּוֹרָה וְאֶמְצָעוּת קִנְיָנָהּ, זִכְרוֹן הַתּוֹרָה **נְתַנְאֵל** – נָתַן אֵל, עַל דֶּרֶךְ אָמְרוֹ (משלי ד:ב) "כִּי לֶקַח טוֹב נָתַתִּי לָכֶם". אֶמְצָעוּת קִנְיָנָהּ **בֶּן צוּעָר** – שֶׁאֵין הַתּוֹרָה נִקְנֵית אֶלָּא עַל יְדֵי יִסּוּרִין, כָּךְ הִיא דַּרְכָּהּ שֶׁל תּוֹרָה (גיטין נז.) "אָדָם כִּי יָמוּת בְּאֹהֶל". וְאוּלַי כִּי לְצַד זֶה גַּם כֵּן הִקְדִּים זִכְרוֹן שְׁמוֹ, לוֹמַר כִּי לְצַד הַמִּפְעָל הָרָשׁוּם בִּשְׁמוֹ שֶׁהָיָה בּוֹ זָכָה לִהְיוֹת נָשִׂיא לִבְנֵי יִשָּׂשכָר יוֹדְעֵי בִינָה לַעִתִּים.

פסוק יט

הִקְרִיב אֶת קָרְבָּנוֹ. כָּל זֶה מְיֻתָּר אַחַר שֶׁכְּבָר אָמַר "הִקְרִיב נְתַנְאֵל", אֶלָּא נִתְכַּוֵּן לְהַגְדִּיל בְּחִינוֹת הַנּוֹסָפוֹת בְּזִכְרוֹן הַקְרֵבַת נַחְשׁוֹן בֶּן עַמִּינָדָב. וְתִמְצָא שֶׁהִזְכִּיר בְּנַחְשׁוֹן זִכְרוֹן הַקָּרְבָּן שִׁלְשָׁה פְּעָמִים: **הַמַּקְרִיב** וְגוֹ', **קָרְבָּנוֹ** וְגוֹ', **וְקָרְבָּנוֹ**. אֶחָד זִכְרוֹן הִתְקָרְבוּתוֹ לְהַקְדִּים רִאשׁוֹנָה, וְאֶחָד לִבְחִינַת הַקָּרְבָּן הַנֶּעְלָם, וְאֶחָד לַקָּרְבָּן עַצְמוֹ. כְּמוֹ כֵן בִּנְשִׂיא שֶׁל תּוֹרָה הִזְכִּיר שִׁלְשָׁה קָרְבָּנוֹת: **הִקְרִיב נְתַנְאֵל** וְגוֹ', **הִקְרִיב אֶת קָרְבָּנוֹ**, וּבִשְׁאָר הַנְּשִׂיאִים לֹא הִזְכִּיר אֶלָּא הַזְכָּרַת הַקָּרְבָּן הַמּוּבָא בֵּית ה', כִּי לֹא יוּכְלוּ עֲשׂוֹת כְּמַלְכֵי יִשְׂרָאֵל שֶׁהֵם שֵׁבֶט יְהוּדָה וְשֵׁבֶט יִשָּׂשכָר.

וְטַעַם אָמְרוֹ "הִקְרִיב" בְּלֹא יו"ד, לִדְרוֹשׁ הַמְּסוֹרֶת שֶׁהוּא לְשׁוֹן צִוּוּי וְהוֹרָמְנוּתָא, וְהַכַּוָּנָה בָּזֶה עַל פִּי מַאֲמָרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (ספרי נב) שֶׁעִרְעֵר רְאוּבֵן עָלָיו, לָזֶה בָּא מַאֲמַר אֲדוֹן הָרְשׁוּת וְאָמַר **הִקְרֵב**, לָזֶה כָּתַב בְּלֹא יו"ד לְרָמוֹז זֶה.

פסוק כד

אֱלִיאָב בֶּן חֵלוֹן. נִקְרָא כֵּן לְצַד שֶׁהוּא דָּבָר הַמַּעֲמִיד לְיִשָּׂשכָר לִלְמוֹד תּוֹרָה יִקָּרֵא אָב, וּכְמוֹ שֶׁמָּצִינוּ שֶׁהִקְדִּימוֹ מֹשֶׁה לְיִשָּׂשכָר, דִּכְתִיב (דברים לג:יח) "שְׂמַח זְבוּלֻן וְגוֹ' וְיִשָּׂשכָר" וְגוֹ', וְהוּא מַאֲמַר **אֱלִיאָב** פֵּרוּשׁ, לִי יִתְיַחֵס לִקְרוֹת אָב, הֲגַם שֶׁהוּא **חֵלוֹן** פֵּרוּשׁ חוּלִין, שֶׁאֵינוֹ בֶּן תּוֹרָה וְעוֹסֵק בִּפְרַקְמַטְיָא חוּלִין עוֹלָם הַזֶּה, אַף עַל פִּי כֵן דַּיִן אַבָּא לְמַלְכָּא.

פסוק ל

אֱלִיצוּר בֶּן שְׁדֵיאוּר. אוּלַי שֶׁיִּרְמֹז לִרְאוּבֵן אֲשֶׁר מָחַל לוֹ ה' עָוֹן הָרְשׁוּם בַּתּוֹרָה (בראשית לה:כב) "וַיִּשְׁכַּב" וְגוֹ', וְהֶעֱלָה לוֹ צָרִי לְמַחֲלָתוֹ, וְהוּא אָמְרוֹ **אֵלִי** פֵּרוּשׁ אֱלֹהַי, **צוּר** עַל דֶּרֶךְ

(ירמיהו ח:כב) "הֲצֳרִי אֵין בְּגִלְעָד", **בֶּן שַׁדַּי אוּר** כָּאן רָמַז לָעִנְיָן הָרָשׁוּם בַּתּוֹרָה "וַיִּשְׁכַּב" וְגוֹ', וְהַצֳרִי הוּא שֶׁתִּכֶּף לְמַאֲמַר "וַיִּשְׁכַּב" וְגוֹ', אָמַר "וַיְהִיוּ בְנֵי יַעֲקֹב שְׁנֵים עָשָׂר" בָּזֶה רִפֵּא הַנֶּגַע. וּלְדִבְרֵי חֲכָמֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה שֶׁאָמְרוּ (שבת נה.) כָּל הָאוֹמֵר רְאוּבֵן חָטָא וְכוּ' הֵן הֵם הַדְּבָרִים שֶׁהֵרְאָה ה' בִּסְמִיכוּת "וַיִּהְיוּ בְנֵי יַעֲקֹב" וְגוֹ':

פסוק לו

שְׁלוּמִיאֵל בֶּן צוּרִישַׁדָּי. יִרְמוֹז לְשִׁמְעוֹן שֶׁשִּׁלֵּם לוֹ אֵל עַל חֵטְא יוֹסֵף וַיֶּאֱסוֹר אוֹתוֹ בַּמִּשְׁמָר, גַּם מַה שֶּׁשִּׁלֵּם ה' בְּמַעֲשֵׂה זִמְרִי, **צוּרִי שַׁדַּי** שֶׁה' אָמַר לְכִלְיוֹנוֹ דַּי, דִּכְתִיב (במדבר כה:ח) "וַתֵּעָצַר הַמַּגֵּפָה".

פסוק מב

אֶלְיָסָף בֶּן דְּעוּאֵל. יִרְמֹז לֶהֱיוֹת שֶׁנֶּאֱסְפוּ לְעֵרֵיהֶם תְּחִלָּה עַל פִּי ה' כָּאָמוּר, זוֹלַת גִּבּוֹרֵי חַיִל שֶׁעָבְרוּ כָּל חָלוּץ וְגוֹ', וְהוּא אָמְרוֹ **אֶל יָסָף**. עוֹד עַל פִּי דִּבְרֵיהֶם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה שֶׁאֶרֶץ סִיחוֹן וְעוֹג לֹא הָיְתָה בִּכְלַל מַתְּנַת אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל שֶׁנִּתַּן ה' לְאַבְרָהָם, כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ בְּסִפְרֵי (חלק ב פיסקא רצט) וְזֶה לְשׁוֹנָם: פְּרָט לְעֵבֶר הַיַּרְדֵּן שֶׁנָּטַלְתָּ מֵעַצְמְךָ, עַד כָּאן. וּמְצִינוּ שֶׁמִּשְׁפַּט אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל יֵשׁ לָהּ (שביעית פ"ט מ"ב) כַּיָּדוּעַ, וְעַיֵּן מַה שֶּׁכָּתַבְתִּי בְּפָרָשַׁת מַטּוֹת בְּפָסוּק "עֲטָרוֹת" וְגוֹ', לָזֶה קָרָאוֹ **אֶלְיָסָף** לְצַד שֶׁהוֹסִיף לְטוֹל יוֹתֵר מִמַּתְּנַת ה' וְהִסְכִּים ה' עִמָּהֶם. **בֶּן דְּעוּאֵל** פֵּרוּשׁ, שֶׁעָשׂוּ הֶכֵּר לְעֵדוּת לָדַעַת כִּי הֵם יְדוּעֵי עוֹבְדֵי אֵל כְּאֶחָד שִׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל, כָּאָמוּר בִּיהוֹשֻׁעַ (כב:כז, כב:לד).

פסוק מג

אֲלִישָׁמָע בֶּן עַמִּיהוּד. רַז"ל אָמְרוּ (תנחומא) רַבִּי מֵאִיר וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן קָרְחָה הָיוּ דּוֹרְשִׁים אֶת הַשֵּׁמוֹת: "אֲלִישָׁמָע בֶּן עַמִּיהוּד" – אֵלַי שָׁמַע וְלַאֲדוֹנָתוֹ לֹא שָׁמַע, עַמִּי הָיָה הוֹדוֹ וְלֹא עִם הָרְשָׁעִים, עַד כָּאן. נִרְאֶה כִּי יְכַוֵּן הַכָּתוּב בְּמַאֲמַר **אֵלַי שָׁמָע**, שֶׁטַּעַם שֶׁפֵּרֵשׁ יוֹסֵף לֹא לְצַד שׁוּם מֵחוּשׁ אֲשֶׁר יְסֻבַּב מֵהַמַּעֲשֶׂה, אֶלָּא לְצַד יִרְאַת ה', כְּאָמְרוֹ (בראשית לט:ט): "וְחָטָאתִי לֵאלֹהִים", וְהוּא מַאֲמַר **אֵלַי שָׁמָע**. עוֹד יִרְצֶה עַל פִּי דִּבְרֵיהֶם שֶׁאָמְרוּ (סוטה לו:) שֶׁנִּדְמָה לוֹ דְּיוֹקְנוֹ שֶׁל אָבִיו וְכוּ', וְהֵן יָדוּעַ כִּי הוּא מַרְאֵה הַשְּׁכִינָה, כִּי אָבִיו בִּמְקוֹמוֹ לֹא יָדַע דָּבָר וַאֲפִלּוּ אִם עוֹדֶנּוּ חַי, אֶלָּא אֲבִיר יַעֲקֹב אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל, וְהוּא מַאֲמַר **אֵלַי שָׁמָע**. וְכָפַל לוֹמַר עוֹד **עַמִּיהוּד** לִרְמֹז מָה שֶּׁאָמַר הַכָּתוּב (שם): "וְלֹא שָׁמַע אֵלֶיהָ לִשְׁכַּב אֶצְלָהּ לִהְיוֹת עִמָּהּ", פֵּרוּשׁ "לִשְׁכַּב" וְגוֹ' כְּפִשׁוּטוֹ, "לִהְיוֹת עִמָּהּ" – שֶׁתִּבְעָה מִמֶּנּוּ לְקָרוֹב בְּשָׂרוֹ לְבָשְׂרָהּ וְלֹא רָצָה, וְהוּא מַאֲמַר "עִמִּי הוֹדוֹ" וְכוּ'. וְרַז"ל שֶׁאָמְרוּ "עִם רְשָׁעִים" לְשׁוֹן רַבִּים, אוּלַי שֶׁכַּוָּנָתָם לוֹמַר שֶׁלֹּא מֵאֶשֶׁת פּוֹטִיפַר לְבַד נִשְׁמַר אֶלָּא מִכַּמָּה כַּיּוֹצֵא בָּהּ.

פסוק נד

גַּמְלִיאֵל בֶּן פְּדָהצוּר. אָמְרוּ רַז"ל הַנִּזְכָּרִים וְזֶה לְשׁוֹנָם: גַּמְלִיאֵל – עִמִּי גְּמוּלִים טוֹבִים, בֶּן פְּדָהצוּר – פְּדֵאֵנִי מִבֵּית הַסּוֹהַר, עַד כָּאן. וְיִרְמוֹז עוֹד עַל זֶה הַדֶּרֶךְ **גַּמְלִיאֵל** שֶׁיּוֹסֵף אָמַר כִּי גְּמָלוֹ ה' חֲסָדִים טוֹבִים בְּעַד הַמַּעֲשֶׂה, הֲגַם שֶׁהוּא פְּדָאוֹ בְּמַה שֶׁהֶרְאָהוּ דְּיוֹקְנוֹ, וְהוּא אָמְרוֹ **פְּדָה צוּר**.

פסוק ס

אֲבִידָן בֶּן גִּדְעוֹנִי. רֶמֶז לְשָׁאוּל שֶׁהוּא אָבִי, שֶׁכֵּן קָרָא לוֹ דָּוִד (שמואל א כד:יב) "וְאָבִי רְאֵה גַּם רְאֵה", דֵּן שֶׁנִּדּוֹן לְגִדְעֹן הַמַּלְכוּת מִמֶּנּוּ, כְּאָמְרוֹ (שמואל א טו:כח) "קָרַע ה' אֶת מַמְלְכוּת יִשְׂרָאֵל מֵעָלֶיךָ". עוֹד יִרְמֹז לְמַרְדְּכַי אֲשֶׁר אִבֵּד זֶרַע עֲמָלֵק.**בֶּן גִּדְעוֹנִי** – בֶּן אוֹתוֹ שֶׁנִּגְדְּעָה מַלְכוּתוֹ שֶׁל שָׁאוּל בִּשְׁבִילוֹ.

פסוק סו

אֲחִיעֶזֶר בֶּן עַמִּישַׁדָּי. אוּלַי שֶׁרָמַז לְשִׁמְשׁוֹן, וְאָמְרוֹ **אֲחִי** יִרְמֹז לְרוּחַ ה' שֶׁהָיְתָה עִמּוֹ, דִּכְתִיב (שופטים י"ד:ו') "וַתִּצְלַח עָלָיו רוּחַ ה'", וּכְתִיב בְּשֵׁם אָחִי עַל דֶּרֶךְ אָמְרוֹ (תהלים קכ"ב:ח') "לְמַעַן אַחַי וְרֵעָי", **עֶזֶר** שֶׁהָיָה ה' בְּעֶזְרוֹ נֶגֶד אוֹיְבָיו. וְאָמַר **בֶּן עַמִּישַׁדָּי** יִרְמֹז לְאַחַר שֶׁנִּקְרוּ פְּלִשְׁתִּים אֶת עֵינָיו וְקָרָא לַה' וְהָיָה עִמּוֹ וְנָקָם מֵאוֹיְבָיו.

פסוק עב

פַּגְעִיאֵל בֶּן עָכְרָן. יִרְמוֹז עַל פִּי דִּבְרֵיהֶם (ספרי דברים שנ"ה) שֶׁאָשֵׁר הִגִּיד לְאֶחָיו מַעֲשֶׂה רָאוּבֵן וּנְזָפוּהוּ, וּכְשֶׁהוֹדָה רָאוּבֵן הוֹדוּ לְדִבְרֵי אָשֵׁר וְקֵרְבוּהוּ, וְהוּא מַאֲמַר **פַּגְעִי אֵל** פֶּרוּשׁ, פָּגְעוּ אֵלָיו אֶחָיו אַחַר שֶׁעָבְרוּהוּ.

עוֹד יִרְצֶה, עַל דֶּרֶךְ אָמְרוֹ "בָּרוּךְ מִבָּנִים אָשֵׁר" (דברים לג:כג). וְאָמְרוּ רַז"ל (שם) וְזֶה לְשׁוֹנָם: אֵין לְךָ בְּכָל הַשְּׁבָטִים שֶׁנִּתְבָּרֵךְ בְּבָנִים כְּאָשֵׁר, עַד כָּאן. וּמְצִינוּ שֶׁבִּרְכַּת הַבָּנִים תְּסוּבַּב מִשְׁכּוּנַת הַקְּדוּשָּׁה, וְזֶה לְךָ הָאוֹת אֲרוֹן הַתּוֹרָה אֲשֶׁר חָנָה בְּבֵית עוֹבֵד אֱדוֹם הַגִּתִּי וְכוּ' (ברכות סג:), וְהוּא מַאֲמַר **פַּגְעִי אֵל** שֶׁפָּגַע בּוֹ אֵל אֲשֶׁר מִזֶּה נִתְבָּרֵךְ בְּבָנִים. וְאָמְרוֹ **בֶּן עָכְרָן** יִרְמֹז לַעֲכִירוּת הַבְּתוּלִים מִבְּנוֹתֵיהֶם, כְּמַאֲמָרָם זַ"ל (תנא דבי אליהו רבה פרק ט) שֶׁלֹּא הָיָה לָהֶם דַּם בְּתוּלִים.

פסוק עח

אֲחִירַע בֶּן עֵינָן. יִרְמֹז עַל דֶּרֶךְ מַאֲמָרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (ספרי דברים לג:כג) בְּפָסוּק "שְׂבַע רָצוֹן", מְלֵמֵד שֶׁהָיָה נַפְתָּלִי שָׂמֵחַ בְּחֶלְקוֹ בַּיָּמִים, בְּדָגִים, בְּפַרְגִּיּוֹת, "וּמָלֵא בִּרְכַּת ה'" יָם גִּינוֹסַר, עַד כָּאן. וְהוּא מַאֲמַר **אֲחִי רַע**, פֶּרוּשׁ שֶׁחֵלֶק אָחִיו הָיָה בְּעֵינָיו רַע בְּעֵרֶךְ חֶלְקוֹ, וְהָיְתָה עֵינוֹ מְלֵאָה מֵחֵלֶק שֶׁנָּפַל בְּגוֹרָלוֹ.

פסוק פד

בְּיוֹם הַמְּשֹׁחַ אֹתוֹ וְגוֹ'. כָּאן הִצְדִּיק דְּבָרֵינוּ שֶׁכָּתַבְנוּ לְמַעְלָה, כִּי כֻּלָּן הִקְרִיבוּ יַחַד בְּיוֹם אֶחָד, אֶלָּא שֶׁנִּסְדְּרָה נְדָבָתָם אֶחָד לְיוֹם.

מֵאֵת נְשִׂיאֵי יִשְׂרָאֵל. צָרִיךְ לְדַעַת לָמָּה הֻצְרַךְ לוֹמַר כֵּן. וְאוּלַי שֶׁיִּשַּׁבַּח הַכָּתוּב אוֹתָם שֶׁמַּעַצְמָן עָשׂוּ חֲנֻכַּת הַמִּזְבֵּחַ, וְהוּא מַאֲמַר **מֵאֵת נְשִׂיאֵי** פֵּרוּשׁ מֵאִתָּם הָיָה הַמַּעֲשֶׂה וְלֹא הֻצְרְכוּ לְהַגִּיעַ מֵהַזּוּלַת. וְרִבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה אָמְרוּ (ספרי ח״א נ״ג) שֶׁבָּא לוֹמַר שֶׁשָּׁווּ כֻּלָּן בְּמִצְוָה אַחַת וּזְכוּת אֶחָד, עַד כָּאן. פֵּרוּשׁ אָמְרוֹ זְכוּת אֶחָד הוּא בְּעִנְיַן הַקְּרְבָּן הָאָמוּר בָּעִנְיָן, אֲבָל יִמָּצֵא בָהֶם הַדְּרָגוֹת זֶה לְמַעְלָה מִזֶּה, כִּי נַחְשׁוֹן גָּדוֹל מִכֻּלָּן.

פסוק פז

כָּל הַבָּקָר לָעֹלָה. אָמַר לְשׁוֹן יָחִיד, לוֹמַר כִּי גֶּדֶר אֶחָד לְכֻלָּן. וְכֵן אָמַר **בָּקָר וָבַח הַשְּׁלָמִים** לְשׁוֹן יָחִיד לְטַעַם זֶה עַצְמוֹ.

פסוק פט

הַקּוֹל מְדַבֵּר אֵלָיו. לְפִי מַה שֶּׁכָּתַבְנוּ בְּמָקוֹמוֹת אֲחֵרִים (שמות כ:א), כִּי דִּבּוּר הַיּוֹצֵא מֵה' הָיָה נוֹצָר מִמֶּנּוּ מַלְאָךְ וְהוּא הַמְדַבֵּר לַנָּבִיא, וְעַל פִּי זֶה יִשַּׁבְתִּי כָּל תֵּיבַת "לֵאמֹר" הָאָמוּר בְּדִבּוּרֵי ה', וְהוּא אָמְרוֹ **הַקּוֹל מְדַבֵּר אֵלָיו**, פֵּרוּשׁ, קוֹלוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מְדַבֵּר לוֹ, וַהֲגַם שֶׁהַתֵּיבָה דְּגוּשָׁה כְּמוֹ מִתְדַּבֵּר, לְצַד שֶׁהַקּוֹל הוּא עַצְמוֹ הַדִּבּוּר יֻצְדַּק לֵאָמֵר כְּסֵדֶר זֶה, וְהַמַּשְׂכִּיל יָבִין:

חסלת פרשת נשא

פרק ח

פסוק ב

דַּבֵּר וְגוֹ' וְאָמַרְתָּ. צָרִיךְ לְדַעַת לָמָּה כָּפַל לוֹמַר **דַּבֵּר וְאָמַרְתָּ**, גַּם בְּמִלּוֹת שׁוֹנוֹת. וְיִתְבָּאֵר עַל פִּי דִּבְרֵיהֶם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (תנחומא, במדבר פרק טו) וְזֶה לְשׁוֹנָם: לָמָּה נִסְמְכָה פָּרָשַׁת מְנוֹרָה לְפָרָשַׁת נְשִׂיאִים? לְפִי שֶׁרָאָה אַהֲרֹן חֲנֻכַּת נְשִׂיאִים חָלְשָׁה דַּעְתּוֹ שֶׁלֹּא הָיָה עִמָּהֶם בַּחֲנֻכָּה לֹא הוּא וְלֹא שִׁבְטוֹ. אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: "חַייֶיךָ שֶׁלְּךָ גְּדוֹלָה מִשֶּׁלָּהֶם, שֶׁאַתָּה מַדְלִיק וּמֵטִיב אֶת הַנֵּרוֹת עֶרֶב וָבֹקֶר" וְכוּ', עַד כָּאן. הִנֵּה דִּבְרֵיהֶם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה צְרִיכִין בֵּאוּר, מַה נָּחְמָה זוֹ עוֹשָׂה לַחֲלִישׁוּת דַּעְתּוֹ שֶׁל אַהֲרֹן עַל חֲנֻכַּת הַנְּשִׂיאִים שֶׁלֹּא הָיָה בַּכְּלָל, הֲלֹא אֵין מַעֲשֶׂה הַמְּנוֹרָה מַקְבִּיל לַחֲנֻכָּה? גַּם לָמָּה לֹא הִנִּיחַ דַּעְתּוֹ בְּכָל הַקְּרְבָּנוֹת שֶׁהוּא מַקְרִיב, תְּמִידִין, וּמוּסָפִין, וְהַקְּטֹרֶת, גַּם בְּהַקְרֵבַת הַחֲנֻכָּה עַצְמָהּ שֶׁל כָּל הַנְּשִׂיאִים הֲרֵי הוּא הַמַּקְרִיב, וְלָמָּה לֹא רָצָהוּ אֶלָּא בַּמְּנוֹרָה?

וְיִתְיַשֵּׁב הָעִנְיָן בְּתֵת לֵב לְמַה שֶּׁאָמְרוּ בְּמָנְחוֹת בְּפֶרֶק שְׁתֵּי מִדּוֹת (מנחות פח.) וְזֶה לְשׁוֹנָם: כֵּיצַד עוֹשֶׂה? מְסַלְקָן וּמַנִּיחָן בָּאוּלָם וּמְקַנְּחָן בְּסִפּוֹג וְנוֹתֵן בָּהֶם שֶׁמֶן" וְכוּ', עַד כָּאן. וְלִסְבָרַת הַחוֹלֵק עַל סְבָרָא זוֹ וְסוֹבֵר דִּקְבִיעֵי נֵרוֹת, סוֹבֵר גַּם כֵּן שֶׁהָיוּ קָנִים שֶׁבָּהֶם נֵרוֹת קְבוּעִים דַּקִּים, וְהָיָה כּוֹפְפָם לְמַטָּה עַד שֶׁהָיָה מְטִיבָם וּמְקַנְּחָם וְחוֹזֵר וְזוֹקְפָם כְּבָרִאשׁוֹנָה, כִּדְמוּכַח שָׁם מִדִּבְרֵי רַשִׁ"י דִּבּוּר הַמַּתְחִיל שֶׁל פְּרָקִים וְכוּ':

וַאֲנִי אוֹמֵר, אִלּוּ הָיִיתִי שָׁם הָיִיתִי מוֹכִיחַ וְדָן לִפְנֵיהֶם מֵהַכְּתוּבִים דְּלָא קְבִיעֵי נֵרוֹת. הָרִאשׁוֹן, מִמַּה שֶּׁמָּצִינוּ כְּשֶׁהִזְכִּיר כָּל פְּרָטֵי מַעֲשֵׂה הַמְּנוֹרָה לֹא הִזְכִּיר פְּרָט זֶה שֶׁעָשָׂה "לְמוּל פְּנֵי הַמְּנוֹרָה יָאִירוּ", שֶׁאִם הַנֵּרוֹת קְבוּעִים כְּשֶׁהִזְכִּיר הַמַּעֲשֶׂה חָל זִכְרוֹן הַדָּבָר. וְעוֹד רְאָיָה אַחֶרֶת, מִמַּה שֶּׁאָמַר הַכָּתוּב בְּפָרָשַׁת בַּמִּדְבָּר (במדבר ד:ט): "וְלָקְחוּ בֶּגֶד תְּכֵלֶת וְכִסּוּ אֶת מְנֹרַת הַמָּאוֹר וְאֶת נֵרֹתֶיהָ וְאֶת מַלְקָחֶיהָ וְאֶת מַחְתֹּתֶיהָ וְאֵת כָּל כְּלֵי שַׁמְנָהּ", הֲרֵי זֶה מַרְאֶה בָּאֶצְבַּע שֶׁאֵין הַנֵּרוֹת קְבוּעִים, שֶׁאִם לֹא כֵּן הֲרֵי הַנֵּרוֹת בִּכְלַל הַמְּנוֹרָה הֵם וְלֹא הָיָה צָרִיךְ לְפָרְטָם, אֶלָּא וַדַּאי שֶׁאֵינָם קְבוּעִים וְלָזֶה הֻצְרַךְ לְפָרְטָם כְּמַלְקָחֶיהָ וּכְמַחְתֹּתֶיהָ שֶׁהֵם בִּפְנֵי עַצְמָם.

שׁוּב רָאִיתִי כָּזֶה בְּדִבְרֵי הַיָּמִים (דברי הימים ב' ד:כ) "וְאֶת הַמְּנוֹרוֹת וְנֵרוֹתֵיהֶם", הֲרֵי זֶה מַגִּיד כִּי בְּזִכְרוֹן מְנוֹרוֹת לֹא יִכָּלְלוּ נֵרוֹתֵיהֶם. וְגַם רָאִיתִי לְרַשִׁ"י זִכְרוֹנוֹ לִבְרָכָה שָׁם שֶׁכָּתַב וְזֶה לְשׁוֹנוֹ: לְהוֹצִיא מִלֵּב הַמְּפָרְשִׁים נֵרוֹת הָיוּ עֲשׂוּיִים מִגּוּפָהּ שֶׁל מְנוֹרָה וַאֲדוּקִים בָּהּ, שֶׁהֲרֵי כְּתִיב "מְנוֹרוֹת וְנֵרוֹתֵיהֶם" וְכוּ', עַד כָּאן, יְעַיֵּן שָׁם דְּבָרָיו בְּאֹרֶךְ. הָא לָמַדְתָּ שֶׁפַּשְׁטִיּוּת הַכְּתוּבִים יַגִּידוּ כִּי לֹא קְבִיעֵי נֵרוֹת.

וּכְפִי זֶה נַשְׂכִּיל כַּוָּנַת תְּשׁוּבַת ה' לְאַהֲרֹן, כִּי אַהֲרֹן הָיָה מִתְאַנֵּחַ עַל חֲנֻכַּת הַמִּזְבֵּחַ, וְהֵשִׁיבוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא "חַיֶּיךָ שֶׁלְּךָ" וְכוּ', פֵּרוּשׁ, מַעֲשֶׂה הַמְּנוֹרָה שֶׁמּוֹרִיד הַנֵּרוֹת וּמַנִּיחָן בָּאוּלָם וּמְקַנְּחָם וְחוֹזֵר וּבוֹנֶה אוֹתָהּ מֵחָדָשׁ וּמַדְלִיקָהּ, הֲרֵי כָּל יוֹם כְּעוֹשֶׂה מַעֲשֶׂה חָדָשׁ שֶׁמְּחַנֵּךְ הוּא הַמְּנוֹרָה בְּכָל הַדְּלָקָה וְהַדְלָקָה. וְאָמְרוּ "מַדְלִיק וּמֵטִיב עֶרֶב וָבֹקֶר" וְלֹא מָצִינוּ הַדְלָקָה אֶלָּא בָּעֶרֶב, הֲרֵי אָמְרוּ בְּמַסֶּכֶת תָּמִיד (פרק ג משנה ט) כִּי נֵר מַעֲרָבִי צָרִיךְ לִהְיוֹת דּוֹלֵק יוֹמָם וְלַיְלָה, וּבְתוֹרַת כֹּהֲנִים אָמְרוּ וְזֶה לְשׁוֹנָם: "לְהַעֲלוֹת נֵר" – נֵר מַעֲרָבִי דּוֹלֵק תָּדִיר, מְצַאוֹ שֶׁכְּבָה מְדַשְּׁנוֹ וּמַדְלִיקוֹ מִמִּזְבַּח הָעוֹלָה, עַד כָּאן. הֲרֵי שֶׁיֶּשְׁנָהּ לְהַדְלָקָה וַהֲטָבָה לְיָלָה וְיוֹם, וְנִמְצָא שֶׁמְּחַנֵּךְ בְּכָל יוֹם הַמְּנוֹרָה, וְהֵם לֹא חָנְכוּ אֶלָּא פַּעַם אַחַת הַמִּזְבֵּחַ. וְהוּא מַה שֶּׁכָּפַל הַכָּתוּב בְּמַאֲמָרוֹ **דַּבֵּר וְאָמַרְתָּ**, "דַּבֵּר" – דִּבּוּר הַצָּרִיךְ לַמִּצְוָה, "וְאָמַרְתָּ" – מַעֲנָה רַךְ הַמְיַשֵּׁב הַדַּעַת מֵחֶלְשָׁתָהּ, שֶׁאָמַרְנוּ שֶׁחֶלְשָׁה דַּעְתּוֹ שֶׁל אַהֲרֹן וֶהֱשִׁיבוֹ כִּי שֶׁלּוֹ גָּדוֹל וְכוּ'. גַּם תִּתְפָּרֵשׁ תֵּבַת **וְאָמַרְתָּ** לְשׁוֹן מַעֲלָה, עַל דֶּרֶךְ אָמְרוּ (דברים כו:יז) "אֶת ה' הֶאֱמַרְתָּ", שֶׁהֱשִׁיבוֹ שֶׁלּוֹ מְעֻלֶּה מִכֻּלָּן.

וְגַם לִסְבָרַת הָאוֹמֵר קְבִיעֵי נֵרוֹת, הִנֵּה הוּא אוֹמֵר שֶׁהָיוּ הַקָּנִים שֶׁבּוֹ הַנֵּרוֹת דַּקִּים, שֶׁהָיָה יָכוֹל לְכָפּוֹף וּלְהוֹרִיד הַנֵּרוֹת לְמַטָּה עַד שֶׁיְּקַנְּחֵם וְלַחְזוֹר לְהַעֲלוֹתָם, וּבְאֶמְצָעוּת הַקְּנוּחַ וְכוּ' יֵחָשֵׁב כִּמְחַדֵּשׁ וַהֲרֵי הוּא מְחַנֵּךְ בְּכָל יוֹם, וְיִתְיַשֵּׁב עֵרֶךְ הַכְּתוּב עַצְמוֹ כְּמוֹ שֶׁכָּתַבְתִּי.
בְּהַעֲלֹתְךָ אֶת הַנֵּרֹת. צָרִיךְ לָדַעַת לָמָּה לֹא אָמַר בְּהַדְלִיקְךָ. וְרַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה דָּרְשׁוּ (במדבר רבה פט"ו; ספרי) בּוֹ דְּרָשׁוֹת רַבּוֹת. גַּם צָרִיךְ לָדַעַת לָמָּה לֹא צִוָּה ה' מִצְוָה זוֹ בְּיוֹם רִאשׁוֹן, כִּי הִיא מִצְוָה הַנּוֹהֶגֶת מִיּוֹם רִאשׁוֹן בָּעֲבוֹדָה. וְעוֹד הֲלֹא הִיא כְּתוּבָה הַמִּצְוָה עַצְמָהּ שֶׁמְּצִוָּה כָּאן בְּפָרָשַׁת תְּרוּמָה (שמות כ"ה:ל"ז): "וְהֶעֱלָה אֶת נֵרֹתֶיהָ וְהֵאִיר עַל עֵבֶר פָּנֶיהָ", וְלָמָּה חָזַר לִשְׁנוֹתָהּ. עוֹד לָמָּה אָמַר **יָאִירוּ** וְלֹא צִוָּה לְנוֹכַח לַמְּצֻוֶּה: "תָּאִיר", כְּשֶׁעָשָׂה "בְּהַעֲלֹתְךָ", וּכְמוֹ שֶׁאָמַר גַּם כֵּן בְּפָרָשַׁת תְּרוּמָה: "וְהֵאִיר עַל עֵבֶר" וְגוֹ'.
אָכֵן בְּמַה שֶׁהִקְדַּמְתִּי בְּמַאֲמַר חֲז"ל (מנחות צח:) יִתְיַשֵּׁב הַכֹּל עַל נְכוֹן. כִּי אָמְרוֹ **בְּהַעֲלֹתְךָ** לְצַד שֶׁהַנֵּרוֹת לֹא הָיוּ קְבוּעִים, יְצַו ה' שֶׁבְּכָל עֵת אֲשֶׁר יוֹרִידֵם לְקַנְּחָם וְיַעֲלֶה אוֹתָם לְסַדְּרָם בִּמְקוֹמָם, יְסַדְּרֵם בְּדֶרֶךְ שֶׁיָּאִירוּ אֶל מוּל פְּנֵי הַמְּנוֹרָה וְגוֹ', וְלָזֶה לֹא אָמַר גַּם כֵּן "תָּאִיר", כִּי אֵין הַמִּצְוָה בִּשְׁעַת הַדְּלָקָה שֶׁיְּצַדֵּק לוֹמַר "תָּאִיר", אֶלָּא הַמִּצְוָה הִיא עַל סֵדֶר הַנָּחָתָם שֶׁיַּנִּיחֵם בְּסֵדֶר שֶׁיָּאִירוּ אֶל מוּל וְגוֹ', וְהָבֵן:
וּבָזֶה נִתְיַשֵּׁב לָמָּה הֻצְרַךְ לַחְזוֹר לְצַוּוֹת לָזֶה, כִּי לְצַד שֶׁעַד עַתָּה הָיָה מֹשֶׁה עוֹשֶׂה כְּסֵדֶר זֶה בְּשִׁבְעַת יְמֵי הַמִּלּוּאִים, וְחָשׁ ה' שֶׁיְּדִין אַהֲרֹן בְּדַעְתּוֹ שֶׁאֵין מְעַכֵּב סֵדֶר הַנָּחָתָן, וְאַדְרַבָּא יוֹתֵר הוּא סֵדֶר נָכוֹן שֶׁיִּהְיוּ הַנֵּרוֹת יְשָׁרִים פִּיפִיּוֹתֵיהֶם וְלֹא בַּאֲלַכְסוֹן, לָזֶה צִוָּה ה' שֶׁיֹּאמַר לְאַהֲרֹן שֶׁדָּבָר זֶה מְעַכֵּב. וּבָחַר לְסַדֵּר מִצְוָה זוֹ כָּאן וְלֹא סִדְּרָהּ עִם סִדּוּרֵי הַקָּרְבָּנוֹת אֲשֶׁר צִוָּה ה' וַעֲבוֹדָה הַמְּעֻכָּבֶת, לְהוֹדִיעֵנוּ הַקְּפֵדַת אַהֲרֹן וְרָצוֹיוֹ, מַה שֶּׁנִּזְכַּר בְּמַאֲמָרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה.
אֶל מוּל פְּנֵי הַמְּנוֹרָה וְגוֹ'. טַעַם הַדָּבָר יִתְבָּאֵר עַל פִּי דִּבְרֵיהֶם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה שֶׁאָמְרוּ בְּמַסֶּכֶת שַׁבָּת (כב.) וְזֶה לְשׁוֹנָם: "מַחוּץ לְפָרֹכֶת הָעֵדוּת" וְגוֹ' – וְכִי לְאוֹרָהּ הוּא צָרִיךְ? וַהֲלֹא כָּל אַרְבָּעִים שָׁנָה שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל בַּמִּדְבָּר לֹא הָלְכוּ אֶלָּא לְאוֹרוֹ! אֶלָּא עֵדוּת לְבָאֵי עוֹלָם שֶׁהַשְּׁכִינָה שׁוֹרָה בְּיִשְׂרָאֵל. מַאי עֵדוּת? אָמַר רַב: זוֹ נֵר מַעֲרָבִי שֶׁנּוֹתְנִין בָּהּ שֶׁמֶן כְּמִדַּת חֲבְרוֹתֶיהָ וּמֻמָּנָה הָיְתָה מַדְלִיק וּבָהּ הָיָה מְסַיֵּם, עַד כָּאן. עַל פִּי הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה יְצַו ה' לְהָאִיר אֶל מוּל פְּנֵי הַמְּנוֹרָה שֶׁהוּא נֵר הַמַּעֲרָבִי, לְהַרְאוֹת כָּל נֵר וְנֵר שֶׁלֹּא בָּא אֶלָּא בִּשְׁבִיל עֵדוּת אֲשֶׁר יַגִּיד נֵר הַפּוֹנִים אֵלָיו כֻּלָּם, לְהַרְאוֹת נִסּוֹ הַנִּזְכָּר.
וּמַה שֶּׁרָאִיתִי שֶׁדִּקְדְּקוּ הַתּוֹסָפוֹת הָתָם בְּתָמִיהַת "וְכִי לְאוֹרָהּ הוּא צָרִיךְ" וְכוּ', מִטַּעַם כָּל אַרְבָּעִים שָׁנָה וְכוּ', וְלֹא אָמְרוּ "וַהֲלֹא כָּל הָעוֹלָם כֻּלּוֹ לְאוֹרוֹ שֶׁל מָקוֹם", לַעֲנִיּוּת דַּעְתִּי אֵינוֹ דְּקִדּוּק, כִּי תַצְדִּיק הַתְּמִיהָה מֵהַמֻּרְגָּשׁ לָהֶם יוֹתֵר מִדְּבָרִים הַבָּאִים בֶּאֱמוּנָה כִּי ה' בָּרָא

שֶׁמֶשׁ וְיֶרַח הַמְאִירִים לָעוֹלָם, וּלְדֶרֶךְ זֶה יִתְיַשֵּׁב עִם הַהִיא שֶׁהֵבִיאוּ מִשְׁלְחֵי כָּל הַקָּרְבָּנוֹת וְכוּ' (מנחות פו:), יְעַיֵּן שָׁם דִּבְרֵיהֶם.

וְיֵשׁ לָנוּ לַחְקוֹר זֹאת מֵעַתָּה, שֶׁלֹּא בָּא הַמְנוֹרָה אֶלָּא לְהַגִּיד נִסָּהּ שֶׁבִּנֵּר מַעֲרָבִי הָיָה מַסְפִּיק בְּנֵר מִצַּדָּהּ הָאֶחָד וְנֵר מִצַּדָּהּ הַשֵּׁנִי, וְיֵשׁ לוֹמַר כְּפִי הַפְּשָׁט שֶׁהוּא לְנוֹי, שֶׁאַחַר שֶׁהוּצְרְכָה בְּיִאָתָהּ לָרֶמֶז הַנִּזְכָּר אֵין נָכוֹן לְהָבִיא בֵּית ה' אֶלָּא דָּבָר מְתֻקָּן וְנָכוֹן שֶׁמַּבְמְנוֹרוֹת.

וּבְדֶרֶךְ רֶמֶז יִרְמֹז בְּשִׁבְעָה נֵרוֹת לְאוּמוֹת הָעוֹלָם שֶׁהֵם שִׁבְעִים אוּמוֹת, כָּל אֶחָד יִרְמֹז לְכָלַל הָעֲשִׂירִי. יִרְמֹז כִּי כֻּלָּן מְאִירִים לְנוֹכַח הַמַּעֲרָבִי, שֶׁהֵם יִשְׂרָאֵל שֶׁהֵם בְּחִינַת הַמַּעֲרָב כַּיָּדוּעַ לִיוֹדְעֵי חֵן, וְרָמַז גַּם כֵּן שֶׁכֻּלָּן כֵּלִים וְנֵר יִשְׂרָאֵל לֹא יִכְבֶּה. וְתִמְצָא שֶׁהָאֲרַת הַנֵּרוֹת אֵינוֹ אֶלָּא בַּלַּיְלָה, וְהוּא סוֹד הַגְּלוּת שֶׁנִּקְרָא לַיְלָה, מַה שֶּׁאֵין כֵּן בְּבֹא זְמַן הַיְשׁוּעָה הַמִּתְיַחֵס לְהּ בֹּקֶר, כְּתִיב (ישעיה כא:יב) "אָתָא בֹקֶר" וְגוֹ', יִכְבֶּה נֵר הָאוּמוֹת וְיִשָּׁאֵר מִכְּלָלוֹתָם נֵר יִשְׂרָאֵל שֶׁהוּא הוֹלֵךְ וְאוֹר עַד נְכוֹן הַיּוֹם. גַּם רָמַז בְּמִצְוַת הַדְלָקַת הַנֵּרוֹת שֶׁיְּכַוֵּן הַמַּדְלִיק בְּהַדְלָקָתָם שֶׁתִּהְיֶה הֶאָרָתָם לְמוּל פְּנֵי הַמְנוֹרָה, שֶׁהַכֹּל יִהְיוּ לְצָרְכֵי יִשְׂרָאֵל הַמִּתְיַחֵס לָהֶם שֵׁם פָּנִים, כַּיָּדוּעַ לַמְּבִינִים.

פסוק ג

וַיַּעַשׂ כֵּן וְגוֹ' כַּאֲשֶׁר וְגוֹ'. צָרִיךְ לְדַעַת לְמָה הֻצְרַךְ לוֹמַר **אֶל מוּל פְּנֵי** וְגוֹ', וְלֹא הִסְפִּיק בְּמַאֲמַר "וַיַּעַשׂ כֵּן" וְגוֹ'. עוֹד חָזַר לוֹמַר **כַּאֲשֶׁר צִוָּה** וְגוֹ', וְהוּא הַמַּאֲמָר עַצְמוֹ שֶׁאָמַר "וַיַּעַשׂ כֵּן" וְגוֹ'. יְכַוֵּן לוֹמַר עַל זֶה הַדֶּרֶךְ: אָמְרוּ **וַיַּעַשׂ כֵּן** כְּנֶגֶד פְּרוּק הַנֵּרוֹת וְקִנּוּחָם כְּדֵי שֶׁתִּהְיֶה כַּחֲדָשָׁה, שֶׁבָּזֶה יֵצְדֵּק הַחִנּוּךְ כְּמוֹ שֶׁאָמַרְנוּ. וְאָמְרוּ **אֶל מוּל פְּנֵי** וְגוֹ' כְּנֶגֶד סֵדֶר הַנָּחָתָן שֶׁיִּהְיוּ פְּיפְיוֹתֵיהֶם אֶל מוּל פְּנֵי וְגוֹ'. וְאָמְרוּ **כַּאֲשֶׁר צִוָּה** לְצַד שֶׁהַדִּבּוּר הָיָה בַּיּוֹם, וּבָא לוֹמַר שֶׁאָז בִּזְמַן שֶׁנִּצְטַוָּה עָשָׂה מַעֲשֶׂה הָאֱמוּר. לָזֶה אָמַר **כַּאֲשֶׁר** וְגוֹ', לוֹמַר שֶׁעָשָׂה בִּזְמַן שֶׁצִּוָּה ה' שֶׁהִיא בָּעֶרֶב. וְהֲגַם שֶׁאָמַרְנוּ כִּי יֶשְׁנָהּ לַהַדְלָקָה בַּיּוֹם בְּנֵר מַעֲרָבִי, דָּבָר זֶה לֹא הָיָה אֶלָּא בִּזְמַנֵּי יְרִידַת עַם ה', שֶׁהָיָה כָּבֶה נֵר מַעֲרָבִי (יומא לט:), לֹא בִּימֵי אַהֲרֹן, וּמַה גַּם בִּתְחִלַּת הֶקֶמַת הַמִּשְׁכָּן. גַּם רָמַז בְּאָמְרוֹ **כַּאֲשֶׁר צִוָּה** וְגוֹ' לְהוֹדִיעַ שִׁבְחוֹ שֶׁל אַהֲרֹן, כִּי מַה שֶּׁעָשָׂה אַהֲרֹן לֹא עָשָׂאוֹ לְצַד הַמַּעֲלָה וְהַכָּבוֹד אֲשֶׁר הֶאֱמִיר אוֹתוֹ ה', אֶלָּא לְצַד עֲשׂוֹת מִצְוַת ה', עַל דֶּרֶךְ אָמְרוֹ (תהלים מ:ט) "לַעֲשׂוֹת רְצוֹנְךָ אֱלֹהַי חָפָצְתִּי".

פסוק ד

וְזֶה מַעֲשֵׂה הַמְּנוֹרָה וְגוֹ'. טַעַם שֶׁהֻצְרַךְ לוֹמַר פָּסוּק זֶה פַּעַם אַחֶרֶת כָּאן, וְלֹא הִסְפִּיק מַה שֶּׁאָמַר כְּבָר בְּפָרָשַׁת תְּרוּמָה וּבְפָרָשַׁת וַיַּקְהֵל, יִתְיַשֵּׁב בֵּין לְמַאן דְּאָמַר לָא קְבִיעֵי נֵרוֹת, שֶׁבָּא לְהָסִיר מִכְשׁוֹל הַטָּעוּת הַנִּמְשָׁךְ מִמַּאֲמַר "בְּהַעֲלֹתְךָ" שֶׁאָמַרְנוּ שֶׁהָיָה מְפָרֵק וְחוֹזֵר וּמַעֲלֶה אוֹתָם, וּמִזֶּה תָּבוֹא הַסְּבָרָא לוֹמַר כִּי גַּם שְׁאָר הַמְנוֹרָה אֵין חִיּוּב בְּקִיּוּמָהּ מְקֻשָּׁה,

שֶׁהֲרֵי גַּם הַנְּרוֹת בִּכְלַל חֵלֶק מֵהַמְּנוֹרָה הֵם, וּמְצִינוּ שֶׁהֵם מְפֹרָקִים, וְנָדוֹן מֵהֶם כְּדִין דָּבָר שֶׁהָיָה בִּכְלָל וְיָצָא וְכוּ' לְלַמֵּד עַל הַכְּלָל, שֶׁהֲגַם שֶׁאָמַר הַכָּתוּב "מִקְשָׁה" זֶה הָיָה בִּתְחִלָּה, אֲבָל אַחַר כָּךְ יָכוֹל לַעֲשׂוֹת כַּאֲשֶׁר יַחְפֹּץ. לָזֶה אָמַר **וְזֶה מַעֲשֵׂה הַמְּנוֹרָה מִקְשָׁה** וְגוֹ', שֶׁכֵּן הִיא עוֹמֶדֶת, וּמִמּוֹצָא דָּבָר אַתָּה לָמֵד כִּי הַנֵּרוֹת יָצְאוּ מֵהַכְּלָל מִקְשָׁה שֶׁל הַמְּנוֹרָה וְלֹא תִּלְמוֹד מֵהֶם. וּלְמַאן דְּאָמַר קְבִיעֵי נֵרוֹת גַּם כֵּן בָּא לְהוֹדִיעַ שֶׁעֶמְדָּה הַמְּנוֹרָה בְּמַעֲשֵׂה מִקְשָׁה גַּם אַחַר שֶׁהִשְׁתַּמְּשׁוּ בָּהּ.

פסוק ו

קַח אֶת הַלְוִיִּם וְגוֹ'. פֵּרֵשׁ רַשִׁ"י קְחֵם בְּדִבָּרִים. וְנִרְאֶה שֶׁנִּתְכַּוֵּן לוֹמַר שֶׁיְּבַדִּילֵם מִיִּשְׂרָאֵל וְלַעֲשׂוֹת לָהֶם מַחֲנֶה לְוָיָה לְצַד הַצּוֹרֶךְ בְּטַהֲרָתָם יוֹתֵר מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל, וְהָעֵד מַה שֶּׁנֶּאֱמַר אוֹמֶר **וְטִהַרְתָּ אוֹתָם**, הֲרֵי שֶׁבְּצָרְכֵי טַהֲרָה הַכָּתוּב מְדַבֵּר.

פסוק יט

וְאֶתְּנָה אֶת הַלְוִיִּם נְתוּנִים לְאַהֲרֹן וְגוֹ'. כְּפַל לוֹמַר תֵּיבַת "נְתוּנִים", יְכַוִּין לְחַיֵּב הַמְקַבֵּל לְקַבֵּל הַמַּתָּנָה, שֶׁלֹּא לוֹמַר אִי אֶפְשִׁי לְקַבֵּל מַתָּנָה זוֹ. וַהֲגַם שֶׁבְּמִשְׁפְּטֵי אִישׁ לַחֲבֵרוֹ יָכוֹל לְמָאֵן כָּל עוֹד שֶׁלֹּא הִגִּיעָה לְיָדוֹ וְלֹא זָכָה בָּהּ, כָּאן מְחַיָּבִם לְקַבֵּל מַתָּנָה זוֹ הֲגַם שֶׁיֵּשׁ לָהֶם צַד לְמָאֵן בְּמַתָּנָה זוֹ, כִּי בְּאֶמְצָעוּת זֶה יֵאָסֵר עַל הַכֹּהֲנִים עֲבוֹדַת הַלְוִיִּם וְיִתְחַיְּבוּ מִיתָה עָלֶיהָ, כְּאָמְרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה בְּסִפְרֵי (במדבר יח:ג) וְזֶה לְשׁוֹנָם: "גַּם הֵם גַּם אַתֶּם", אַתֶּם בְּשֶׁלָּהֶם וְהֵם בְּשֶׁלָּכֶם בְּמִיתָה. וַהֲגַם שֶׁהָרַמְבַּ"ם בְּפֶרֶק ג' מֵהִלְכוֹת כְּלֵי הַמִּקְדָּשׁ כָּתַב וְזֶה לְשׁוֹנוֹ: לְוִיִּם שֶׁעָבְדוּ עֲבוֹדַת הַכֹּהֲנִים וְכוּ' חַיָּבִים מִיתָה בִּידֵי שָׁמַיִם, אֲבָל הַכֹּהֵן שֶׁעָבַד עֲבוֹדַת הַלֵּוִי אֵינוֹ בְּמִיתָה אֶלָּא בְּלֹא תַּעֲשֶׂה, עַד כָּאן, עַל כָּל פָּנִים יֶשְׁנוֹ לְעִנְיָן וְנִגְרָע מֵעֲבוֹדָתָם בַּעֲבוֹדַת הַקֹּדֶשׁ. וּלְטַעַם זֶה יֵשׁ מָקוֹם לְמָאֵן, לָזֶה כָּפַל לוֹמַר "נְתוּנִים" בְּעַל כָּרְחָם.

מִתּוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. אָמַר הַכָּתוּב ה' פְּעָמִים "בְּנֵי יִשְׂרָאֵל" בְּפָסוּק זֶה לְלֹא צֹרֶךְ. רַז"ל דָּרְשׁוּ (ויקרא רבה ב:א) שֶׁהוּא מַרְאֶה הַחִבָּה כְּפַל זְכִרוֹן שְׁמוֹתָם חָמֵשׁ פְּעָמִים בְּפָסוּק אֶחָד כְּנֶגֶד חֲמִשָּׁה חוּמְשֵׁי תּוֹרָה, וְהוּא דֶּרֶךְ דְּרָשׁ. וּלְפִי פְּשַׁט הַכָּתוּב נִרְאֶה כִּי בְּדִיּוּק נֶאֶמְרוּ הַזְּכִרוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. אָמְרוּ **מִתּוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל** יְכַוֵּן אֶל הַכְּלָלוּת, וְכַמַּאֲמָר הַקּוֹדֵם: "קַח אֶת הַלְוִיִּם מִתּוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל", וְאָמְרוּ **לַעֲבֹד עֲבוֹדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל** יְכַוֵּן אֶל הַבְּכוֹרוֹת שֶׁעֲבוֹדָה זוֹ שֶׁלָּהֶם הָיְתָה וְהַלְוִיִּם עוֹבְדִים עֲבוֹדָתָם, וְלָזֶה הֶצְרֵךְ לוֹמַר "בְּנֵי יִשְׂרָאֵל" וְלֹא אָמַר "עֲבוֹדָתָם", שֶׁאָז הָיְתָה נֶאֱבֶדֶת הַכַּוָּנָה אֲשֶׁר כִּוֵּן לָהּ הַכָּתוּב. וְאָמְרוּ **וּלְכַפֵּר עַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל** חוֹזֵר אֶל הַכְּלָלוּת, וְחָשׁ לוֹמַר "לְכַפֵּר עֲלֵיהֶם" שֶׁאָז תִּהְיֶה הַכַּוָּנָה שֶׁחוֹזֵר אֶל הַקּוֹדֵם שֶׁהֵם הַבְּכוֹרוֹת לְבַד, לָזֶה נֶאֱמַר "בְּנֵי יִשְׂרָאֵל" לוֹמַר שֶׁעַל הַכְּלָלוּת הוּא אוֹמֵר. וְאָמְרוּ **וְלֹא יִהְיֶה בִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל** וְגוֹ' וְלֹא אָמַר "וְלֹא יִהְיֶה בָּכֶם נֶגַף", נִתְחַכֵּם לְהוֹדִיעַ כִּי אָמְרוּ "וּלְכַפֵּר" וְגוֹ' "וְלֹא יִהְיֶה

בָּכֶם נֶגֶף" אֵין אַחַת גְּזֵרַת חֲבֶרְתָּהּ עַל זֶה הַדֶּרֶךְ לְכַפֵּר וְגוֹ' כְּדֵי שֶׁלֹּא יִהְיֶה בָּהֶם נֶגֶף, אֶלָּא הֵם שְׁתֵּי הַדְּרָגוֹת הַטּוֹבָה עַל זֶה הַדֶּרֶךְ: לְכַפֵּר עַל נַפְשׁוֹתֵיכֶם מִתַּחֲלוּאֵי הַנֶּפֶשׁ הַמְסוּבָּבִים מֵהַחֲטָאִים, וְעוֹד, לֹא יִהְיֶה בִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל נֶגֶף בְּגִשְׁתָּם, וְכַוָּנָה זוֹ מוּבֶנֶת מִמַּה שֶּׁאָמַר "בִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל" שֶׁזֶּה יַגִּיד הֶבְדֵּל הַמַּאֲמָר שֶׁאֵינוֹ קָשׁוּר לְמַעְלָה. וְאָמְרוֹ **בְּגֶשֶׁת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל** נִתְכַּוֵּן לוֹמַר שֶׁהֲגַם שֶׁלֹּא יִגְּשׁוּ אֶלָּא הַיְחִידִים, עַל כָּל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל יִקְצֹף עַל הַדָּבָר. וּמְצִינוּ כַּיּוֹצֵא בָּזֶה שֶׁיִּקְצֹף ה' עַל הַכְּלָלוּת בִּשְׁבִיל הַפְּרָט, וְצֵא וּלְמַד מֵעֲדַת קֹרַח מַאֲמַר ה' שָׁם (במדבר טז,כא): "הִבָּדְלוּ מִתּוֹךְ הָעֵדָה" וְגוֹ', וְהֶצְרַךְ מֹשֶׁה לְהִתְפַּלֵּל לַה' עַל הַדָּבָר. וְעַיֵּן שָׁם הַטַּעַם.

פסוק כ

וַיַּעַשׂ וְגוֹ' וְכָל עֲדַת וְגוֹ' כֵּן עָשׂוּ לָהֶם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. יֵשׁ לְהָעִיר לָמָּה כָּפַל לוֹמַר "כֵּן עָשׂוּ", עוֹד שִׁנָּה שֶׁהִתְחִיל לוֹמַר **כָּל עֲדַת** וְגָמַר אָמְרוֹ **בְּנֵי יִשְׂרָאֵל**. וְנִרְאֶה שֶׁנִּתְכַּוֵּן בְּכֶפֶל "כֵּן עָשׂוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל" עַל הַבְּכוֹרוֹת, וּבָא לְהַחְזִיק טוֹבָה לַבְּכוֹרוֹת יוֹתֵר, שֶׁהֲגַם שֶׁנִּטְלוּ מִקוֹמָן בַּעֲבוֹדַת בֵּית אֱלֹהֵינוּ עָשׂוּ כְּכָל אֲשֶׁר צִוָּה ה', הֲגַם כִּי כִּפְי הַטֶּבַע אֱנוֹשִׁי יַכְאִיב לִבָּם וְלֹא יְדַקְדְּקוּ עֲשׂוֹת כְּכָל פְּרָטֵי הַמִּצְוָה. וְלָזֶה שִׁנָּה בְּמַאֲמָרוֹ מִלְּשׁוֹן שֶׁהִתְחִיל לְדַבֵּר בּוֹ "כָּל עֲדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל" וְאָמַר **בְּנֵי יִשְׂרָאֵל**, כִּי לֹא עַל כֻּלָּן מְדַבֵּר הַכָּתוּב כָּאן אֶלָּא עַל פְּרָט אֶחָד כָּאָמוּר.

פרק ט

פסוק א

בַּשָּׁנָה הַשֵּׁנִית וְגוֹ'. צָרִיךְ לְדַעַת לָמָּה שִׁנָּה הַכָּתוּב סֵדֶר הָרֶגֶל לְהַקְדִּים זִכְרוֹן הַחֹדֶשׁ וְאַחַר כָּךְ זִכְרוֹן הַשָּׁנָה, שֶׁכֵּן תִּמְצָא בִּתְחִלַּת הַסֵּפֶר שֶׁאָמַר "בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ הַשֵּׁנִי בַּשָּׁנָה הַשֵּׁנִית". גַּם כִּי בְּסֵדֶר זֶה שֶׁכָּתַב נִתְחַיֵּב הַכָּתוּב לְהַפְסִיק בְּאֶמְצַע זִכְרוֹן הַזְּמַן בְּמַאֲמַר **לְצֵאתָם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם**, מַה שֶּׁלֹּא הָיָה עוֹשֶׂה כֵּן אִם הָיָה מַקְדִּים זִכְרוֹן הַחֹדֶשׁ וְאַחַר כָּךְ זִכְרוֹן הַשָּׁנָה, שֶׁאָז יֹאמַר "לְצֵאתָם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם" אַחֲרֵי כֵּן. עוֹד יֵשׁ לְהָעִיר לָמָּה נִשְׁתַּנְּתָה פָּרָשָׁה זוֹ שֶׁלֹּא נֶאֱמַר בָּהּ "דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל" כְּכָל הַתּוֹרָה כֻּלָּהּ. אָכֵן יִתְבָּאֵר בְּהַעִיר עוֹד אָמְרוֹ **וַיַּעֲשׂוּ** בְּתוֹסֶפֶת וָא"ו בְּתַחִלַּת עִנְיָן. עוֹד קָשֶׁה לָמָּה הֻצְרַךְ ה' לְצַוּוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עַל הַפֶּסַח, וַהֲלֹא כְּבָר צִוָּה כָּאָמוּר בְּפָרָשַׁת בֹּא אֶל פַּרְעֹה (שמות יב:מג). וְהָיָה נִרְאֶה לוֹמַר לָזֶה כִּי חָשׁ הַכָּתוּב לוֹמַר שֶׁאֵין מִצְוַת פֶּסַח אֶלָּא בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם וּבְבוֹאָם אֶל אֶרֶץ נוֹשֶׁבֶת וְלֹא בַּמִּדְבָּר, לָזֶה בָּא לוֹמַר בַּמִּדְבָּר **וַיַּעֲשׂוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת הַפָּסַח**, וְזֶה דָּבָר רָחוֹק.

וְנִרְאֶה כִּי כַּוָּנַת הַכָּתוּב הִיא, לְצַד שֶׁאָמְרָה תּוֹרָה (שמות י"ב:מ"ג) "כָּל בֶּן נֵכָר לֹא יֹאכַל בּוֹ", וְתַנְיָא בַּמְּכִילְתָּא וְזֶה לְשׁוֹנָם: "כָּל בֶּן נֵכָר" – אֶחָד יִשְׂרָאֵל מוּמָר וְאֶחָד גּוֹי בְּמַשְׁמַע, עַד כָּאן לְשׁוֹנָם. וּלְצַד שֶׁמָּצִינוּ שֶׁיִּשְׂרָאֵל עָשׂוּ הָעֵגֶל וְכוּ', וְאָמְרוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (חולין ה.) כָּל

הַמּוֹדָה בַּעֲבוֹדָה זָרָה כְּכוֹפֵר בְּכָל הַתּוֹרָה כֻּלָּהּ וְיֵאָמֵר עָלָיו בֶּן נֵכָר, מֵעַתָּה יֵשׁ מָקוֹם לָדוּן בְּיִשְׂרָאֵל שֶׁאֵינָם יְכוֹלִין לַעֲשׂוֹת הַפֶּסַח. וַהֲגַם שֶׁנִּתְרַצָּה ה' לְמֹשֶׁה בִּתְפִלּוֹתָיו וּבְמִשְׁפָּטָיו אֲשֶׁר עָשָׂה בְּיִשְׂרָאֵל, עִם כָּל זֶה עוֹדָם לֹא נִתְבַּשְּׂרוּ שֶׁנִּתְכַּפֵּר עָוֹן הָעֵגֶל וְיֵשׁ סָפֵק בַּדָּבָר. לָזֶה בָּא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא וְנָתַן רְשׁוּת וְאָמַר לָהֶם **וְיַעֲשׂוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת הַפָּסַח**, וְדִקְדֵּק לוֹמַר **וְיַעֲשׂוּ** לוֹמַר מִלְּבַד מַה שֶּׁהֻבְטְחוּ שֶׁנִּסְתַּם ה' עַל הָרָעָה אֲשֶׁר דִּבֶּר לַעֲשׂוֹת, עוֹד לָהֶם שֶׁהֻכְשְׁרוּ לִהְיוֹת רְאוּיִם לַעֲשׂוֹת הַפֶּסַח.

וּמֵעַתָּה בָּאנוּ לְהַשְׁכִּיל לְהֵטִיב שִׁנּוּי הַקְּדִמַּת זְכִרוֹן הַשָּׁנָה, כִּי כְיָון שֶׁכָּל עַצְמוֹ לֹא בָּא הַמַּאֲמָר כָּאן אֶלָּא לְהַכְשִׁירָם לַעֲשׂוֹת הַפֶּסַח, לָזֶה פָּתַח דִּבְרֵיו הִזְכִּיר **שָׁנָה הַשֵּׁנִית**, לְהַשְׁכִּיל סוֹבֵב הַמַּאֲמָר, שֶׁהוּא לְצַד שֶׁהָיָה זֶה אַחַר מַעֲשֵׂה הָעֵגֶל, מַה שֶּׁאֵין הַדָּבָר מֻשְׁכָּל בְּהַזְכָּרַת זְמַן הַחֹדֶשׁ שֶׁאֵינוֹ מִסְתַּיֵּם בָּזֶה הֶעָרַת הַדָּבָר. וְלָזֶה לֹא אָמַר "דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל" שֶׁלֹּא בָּא לְצַוּוֹת לָזֶה אֶלָּא לְרִשְׁיוֹן, וְדִי בְּהוֹדָעַת הַמִּשְׁפָּט לְמֹשֶׁה שֶׁכֵּן הוּא הַדִּין. וְאוּלַי לְפִי מַה שֶּׁאָמְרוּ בִּפְסָחִים (ו.) שֶׁמַּאֲמָר זֶה הָיָה בְּרֹאשׁ חֹדֶשׁ, נוֹכַל לוֹמַר כִּי זֶה הַמַּאֲמָר הָיָה קֹדֶם יְרִידַת שְׁכִינָה לְמִשְׁכָּן בְּיוֹם רֹאשׁ חֹדֶשׁ נִיסָן, וְהִקְדִּים ה' מַאֲמָר זֶה לְבַשְּׂרָם שֶׁכְּשֵׁרִים הֵם לַעֲשׂוֹת פֶּסַח וְאַחַר יָרְדָה שְׁכִינָה. וְלָזֶה תִּמְצָא שֶׁאָמַר בְּסָמוּךְ אַחֲרֵי זֶה **וּבְיוֹם הָקִים אֶת הַמִּשְׁכָּן כִּסָּה הֶעָנָן**.

פסוק 1

וַיְהִי אֲנָשִׁים וגו'. צָרִיךְ לְדַעַת לָמָּה אָמַר לְשׁוֹן יָחִיד עַל הָרַבִּים, וְעוֹד לָמָּה הֻצְרַךְ לוֹמַר **וְלֹא יָכְלוּ** לַעֲשׂוֹת הַפֶּסַח אַחַר שֶׁהוֹדִיעַ שֶׁהָיוּ טְמֵאִים? וְאוּלַי כִּי לְצַד שֶׁצִּוָּה ה' מֵרֹאשׁ חֹדֶשׁ עַל הַפֶּסַח כְּמוֹ שֶׁפֵּרְשׁוּ בִּפְסָחִים (דף ו.) שֶׁמַּאֲמַר "וְיַעֲשׂוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת הַפֶּסַח" הָיָה בְּרֹאשׁ חֹדֶשׁ נִיסָן, וּמִן הָרָאוּי הָיָה לָהֶם לְהִשְׁתַּמֵּר מִטֻּמְאָה, וְתָבֹא הַסְּבָרָא לְהַטִּיל בָּהֶם דִּפְי אֲשֶׁר לֹא שָׁמְרוּ אֶת מִצְוַת ה' וְנִטְמְאוּ וְלֹא חָשְׁשׁוּ לְמִצְוַת פֶּסַח, תַּלְמוּד לוֹמַר **וַיְהִי** לְשׁוֹן יָחִיד, לוֹמַר כִּי לֹא הָיָה אֶלָּא עִנְיָן טֻמְאָה אַחַת אֲשֶׁר נִטְמְאוּ הָאֲנָשִׁים בָּהּ, וְעִנְיָן טֻמְאָה זֶה עַצְמוֹ לֹא הָיָה בְּיָדָם לְהִשְׁתַּמֵּר מִמֶּנּוּ וּבְעַל כָּרְחָם הָיוּ נִטְמָאִים, כְּמַאֲמָרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (סוכה כה:), בֵּין לְרַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי שֶׁאָמַר נוֹשְׁאֵי אֲרוֹנוֹ שֶׁל יוֹסֵף הָיוּ, בֵּין לְרַבִּי עֲקִיבָא, בֵּין לְרַבִּי יִצְחָק שֶׁאָמַר טְמֵאֵי מֵת מִצְוָה הָיוּ צְרִיכִין לְטַמֵּא הֲגַם שֶׁיָּדְעוּ שֶׁטְּמֵאָתָם נִמְשֶׁכֶת עַד אַרְבָּעָה עָשָׂר, וְהוּא מַה שֶּׁרָמַז מַאֲמַר **וְלֹא יָכְלוּ** לַעֲשׂוֹת הַפֶּסַח לוֹמַר שֶׁלֹּא יָכְלוּ לִשְׁמֹר עַצְמָן מֵהַטֻּמְאָה לַעֲשׂוֹת הַפֶּסַח. וְאָמְרוּ **בַּיּוֹם הַהוּא**, כְּבָר דִּקְדְּקוּ רַז"ל (פסחים צ:) לְמַר כְּדַעְתּוֹ וּלְמַר כְּדַעְתּוֹ. עוֹד יְרֻצֶּה בְּאָמְרוֹ לְשׁוֹן יָחִיד, לוֹמַר כִּי לְצַד שֶׁהָיוּ יְחִידִים הוּא שֶׁלֹּא יָכְלוּ לַעֲשׂוֹת הַפֶּסַח, אֲבָל אִם הָיוּ צִבּוּר הָיוּ יְכוֹלִין לַעֲשׂוֹת הַפֶּסַח כִּי בָא בְּטֻמְאָה. שׁוּב רָאִיתִי בְּסִפְרֵי מֹרַז"ל שֶׁדִּיְקוּ כֵּן.

לְנֶפֶשׁ אָדָם. אִמְרוּ "לְנֶפֶשׁ אָדָם" לוֹמַר, אֲבָל לְטָמֵא שֶׁרֶץ יְכוֹלִין הֵם, עַל פִּי דִּבְרֵיהֶם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (פסחים צ.) שֶׁאָמְרוּ שׁוֹחֲטִין וְזוֹרְקִין עַל טָמֵא שֶׁרֶץ וְטוֹבֵל וְאוֹכֵל פִּסְחוֹ לָעֶרֶב, אֲבָל טָמֵא מֵת הֲגַם שֶׁחָל שְׁבִיעִי שֶׁלּוֹ בְּיוֹם אַרְבָּעָה עָשָׂר אֵין שׁוֹחֲטִין עָלָיו, וְהוּא אָמְרוּ "בַּיּוֹם הַהוּא". וְאָמַר רַבִּי עֲקִיבָא וְזֶה לְשׁוֹנוֹ: שֶׁחָל שְׁבִיעִי שֶׁלָּהֶם בְּעֶרֶב הַפֶּסַח, כְּתִיב "בַּיּוֹם הַהוּא" – הוּא שֶׁאֵינָם יְכוֹלִין, אֲבָל בַּיּוֹם שֶׁלְּאַחֲרָיו הֲיוּ יְכוֹלִין. וְגַם לִסְבָרַת הָאוֹמֵר "בַּיּוֹם הַהוּא" נִטְמְאוּ, יֶשְׁנוֹ לְפֵרוּשֵׁנוּ בְּמַאֲמַר "לְנֶפֶשׁ אָדָם" לוֹמַר שֶׁאִם הָיָה שֶׁרֶץ שׁוֹחֲטִין עָלָיו. **וַיִּקְרְבוּ לִפְנֵי מֹשֶׁה וְגוֹ'**. טַעַם קָרְבָתָם לִפְנֵי מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן, לְפִי פְּשַׁט הַכְּתוּב כְּדֵי שֶׁתִּבָּא הַהוֹרָאָה מִמֹּשֶׁה תֵּכֶף וּמִיָּד לְכֹהֵן לְהַקְרִיב אֶת קָרְבְּנֵיהֶם אִם כֵּן יוֹרֶה. וְרִבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה בְּמַסֶּכֶת בָּבָא בַּתְרָא פֶּרֶק יֵשׁ נוֹחָלִין (בבא בתרא קיט.) אָמְרוּ וְזֶה לְשׁוֹנָם: אֶפְשָׁר עָמְדוּ לִפְנֵי מֹשֶׁה וְלֹא אָמַר וְכוּ', אֶלָּא סָרַס הַמִּקְרָא וְדָרְשֵׁהוּ, דִּבְרֵי רַבִּי יֹאשִׁיָּה. אַבָּא חָנָן מִשּׁוּם רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: בְּבֵית הַמִּדְרָשׁ הָיוּ יוֹשְׁבִים וּבָאוּ וְכוּ', עַד כָּאן. וְאָמְרוּ בַּגְּמָרָא וְזֶה לְשׁוֹנָם: בְּמַאי קָא מִפַּלְגֵי? מָר סָבַר חוֹלְקִין כָּבוֹד לַתַּלְמִיד בִּמְקוֹם הָרַב, וּמָר סָבַר אֵין חוֹלְקִין, וְהִלְכְתָא חוֹלְקִין, וְהִלְכְתָא אֵין חוֹלְקִין, וְלֹא קַשְׁיָא – הָא דְּפָלִיג לֵיהּ רַבִּיהּ יְקָרָא, הָא דְּלֹא פָלִיג לֵיהּ רַבִּיהּ יְקָרָא, עַד כָּאן לְשׁוֹנָם. הִנֵּה מִמַּה שֶׁאָמְרוּ הִלְכְתָא חוֹלְקִין וְהִלְכְתָא אֵין חוֹלְקִין, וְהֶעֱמִידוּ אָמְרָם הִלְכְתָא חוֹלְקִין בִּדְפָלִיג לֵיהּ רַבִּיהּ יְקָרָא וְהִלְכְתָא אֵין חוֹלְקִין בִּדְלֹא פָלִיג לֵיהּ רַבִּיהּ יְקָרָא, הַדְּבָרִים מוֹכִיחִים שֶׁחוֹלְקִין רַבִּי יֹאשִׁיָּה וְאַבָּא חָנָן בַּקְּצָוֹת – מָר סָבַר חוֹלְקִין אֲפִלּוּ אֵין רַבּוֹ חוֹלֵק לוֹ כָּבוֹד, וּמָר סָבַר אֵין חוֹלְקִין אֲפִלּוּ חוֹלֵק לוֹ רַבּוֹ כָּבוֹד, שֶׁבָּזֶה יָצְדַק לוֹמַר הִלְכְתָא וְכוּ' וְהִלְכְתָא וְכוּ' מִכְּלַל דְּפָלִיגִי.

וְיֵשׁ לָנוּ לַחְקוֹר זֹאת: מִנַּיִן לוֹ לַשַּׁ"ס לְהַעֲמִיד מַחְלוֹקֶת זוֹ שֶׁחוֹלְקִין בַּקְּצָוֹת, וּמַה גַּם הֱיוֹת הַפֶּה הַכְּלָל שֶׁאָנוּ אוֹמְרִים שֶׁאֵין לְהַעֲמִיד מַחְלוֹקֶת רַ"ל בַּקְּצָוֹת? וְאִם לְצַד שֶׁלֹּא נוֹדַע מַחְלָקְתָּם אִם בְּשֶׁחוֹלֵק וְכוּ' אִם בְּשֶׁאֵין חוֹלֵק וְכוּ', אֵין הֶכְרֵעַ לוֹמַר שֶׁאֵין חוֹלְקִין אֶלָּא בְּשֶׁאֵין חוֹלֵק לוֹ רַבּוֹ וְכוּ', אֲבָל כְּשֶׁחוֹלֵק לוֹ רַבּוֹ וְכוּ' מוֹדִים שֶׁחוֹלְקִין, אוֹ נֵלֵךְ לְצַד זֶה שֶׁאֵין חוֹלְקִין הַתַּנָּאִים אֶלָּא כְּשֶׁחוֹלֵק לוֹ רַבּוֹ וְכוּ', אֲבָל כְּשֶׁאֵין רַבּוֹ חוֹלֵק מוֹדִים שֶׁאֵין חוֹלְקִים לוֹ כָּבוֹד, וַאֲשֶׁר עַל כֵּן הֶעֱמִיד הַשַּׁ"ס מַחְלוֹקֶת בַּקְּצָוֹת? זֶה דּוֹחֵק, שֶׁהָיָה לוֹ לְהַשַּׁ"ס לַעֲמוֹד עַל מִשְׁמָעוּת דִּבְרֵי הַתַּנָּאִים קוֹדֶם כְּמִנְהָג הַשַּׁ"ס, וְיִגָּלֶה מַחְלָקְתָּם, וְאַחַר כָּךְ יֹאמַר הִלְכְתָא וְכוּ'.

וְהָיָה נִרְאֶה לוֹמַר כִּי הַשַּׁ"ס דִּיֵּק שֶׁחוֹלְקִין בַּקְּצָוֹת מִתּוֹךְ מַחְלָקְתָּם מִמַּה שֶׁחוֹלְקִין, כִּי בְּשֶׁלְּמָא אִי אָמְרִינַן שֶׁחוֹלְקִין בַּקְּצָוֹת שַׁפִּיר, אֶלָּא אִם אֵינָם חוֹלְקִין אֶלָּא בַּחֲלוּקָה אַחַת וְשָׁוִים בַּחֲבֵרְתָּהּ, לָמָּה פָּלִיג תַּנָּא עַל דִּבְרֵי חֲבֵרוֹ כֵּיוָן שֶׁיָּכוֹל לְהַעֲמִיד דְּבָרָיו בַּחֲלוּקָה שֶׁיּוֹדֶה בָּהּ הוּא? גַּם זֶה אֵינוֹ מַסְפִּיק, כִּי זֶה הַטַּעַם צוֹדֵק בְּדִבְרֵי אַבָּא חָנָן שֶׁחוֹלֵק בַּקְּצָוֹת

אֲפִלּוּ דְּלָא פָּלִיג לֵיהּ רַבֵּיהּ יְקָרָא, אֲבָל רַבִּי יֹאשִׁיָּה מִי יֹאמַר שֶׁסּוֹבֵר אֵין חוֹלְקִין אֲפִלּוּ פָּלִיג לֵיהּ רַבֵּיהּ יְקָרָא? וְעוֹד, גַּם עַל הַחוֹלֵק אֲנִי דָּן מִי גִּלָּה לוֹ שֶׁתַּנָּא קַמָּא בְּכָל הַקְּצָווֹת הוּא אוֹמֵר?

אָכֵן הַטַּעַם הוּא, כִּי מִמַּה שֶּׁהֶצְרַךְ רַבִּי יֹאשִׁיָּה לְסָרֵס הַמִּקְרָא וּלְדָרְשׁוֹ, וְהוּא הֵפֶךְ פְּשַׁט הַכָּתוּב, הֲרֵי זֶה מַגִּיד כִּי לֹא מָצָא לוֹ דֶּרֶךְ לְהַעֲמִידוֹ בְּלֹא סָרוּס. וְאִם הָיָה סוֹבֵר רַבִּי יֹאשִׁיָּה שֶׁחוֹלְקִין כָּבוֹד לַתַּלְמִיד בִּמְקוֹם הָרַב, הָיָה לוֹ לְהַנִּיחַ הַכָּתוּב כִּפְשׁוּטוֹ וּלְהַעֲמִידוֹ כְּשֶׁחוֹלֵק לוֹ רַבּוֹ כָּבוֹד. וְיָצְדְקוּ הַדְּבָרִים בְּהָאִישׁ מֹשֶׁה רַבֵּינוּ עָלָיו הַשָּׁלוֹם שֶׁהָיָה עָנָו מְאֹד, שֶׁהָיָה חוֹלֵק כָּבוֹד לְאַהֲרֹן אָחִיו, וּמַה גַּם שֶׁהָיָה גָּדוֹל מִמֶּנּוּ. עוֹד מְצָאנוּהוּ שֶׁהָיָה חוֹלֵק לוֹ כָּבוֹד, כְּאָמְרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (מכילתא פרשת בא יב) שֶׁאָמְרוּ כְּשֶׁהָיוּ עוֹמְדִים לִפְנֵי פַּרְעֹה, מֹשֶׁה חוֹלֵק כָּבוֹד לְאַהֲרֹן שֶׁיַּקְדִּים בַּדִּבּוּר וְאַהֲרֹן לְמֹשֶׁה, וְהָיָה הַדִּבּוּר יוֹצֵא מִבֵּין שְׁנֵיהֶם. הִנֵּה הוּא חוֹלֵק לוֹ כָּבוֹד.

וּמִמַּה שֶּׁסֵּרַס הַמִּקְרָא גִּלָּה דַּעְתּוֹ שֶׁסּוֹבֵר שֶׁאֵין חוֹלְקִין וְכוּ' אֲפִילּוּ חוֹלֵק לוֹ רַבּוֹ כָּבוֹד, וּמִמַּה שֶּׁמָּצִינוּ שֶׁנֶּחְלְקוּ גַּם כֵּן בְּעִנְיַן בְּנוֹת צְלָפְחָד דִּכְתִיב "וַתַּעֲמֹדְנָה לִפְנֵי מֹשֶׁה וְלִפְנֵי אֶלְעָזָר" וְגוֹ' (במדבר כז:ב), וְזֶה לְשׁוֹנָם: אֶפְשָׁר עָמְדוּ לִפְנֵי מֹשֶׁה וְכוּ' וְלִפְנֵי אֶלְעָזָר וְלֹא אָמַר וְכוּ' וַיַּעַמְדוּ לִפְנֵי הַנְּשִׂיאִים בָּעֵדָה וְהָעֵדָה וְכוּ', אֶלָּא סָרֵס הַמִּקְרָא וְדָרְשֵׁהוּ, דִּבְרֵי רַבִּי יֹאשִׁיָּה. אַבָּא חָנָן אוֹמֵר מִשּׁוּם רַבִּי אֱלִיעֶזֶר: בְּבֵית הַמִּדְרָשׁ הָיוּ יוֹשְׁבִים וְכוּ', וּמֵבִיא הַשֵּׁ"ס הָעִנְיָן עַצְמוֹ שֶׁהֵבֵאנוּ לְמַעְלָה. וְהִנֵּה מִמַּה שֶּׁרָאִינוּ שֶׁחָלַק אַבָּא חָנָן בַּעֲמִידַת בְּנוֹת צְלָפְחָד לִפְנֵי הַנְּשִׂיאִים וְהָעֵדָה, מִן הַסְּתָם לֹא הָיוּ הַנְּשִׂיאִים חוֹלְקִין כָּבוֹד לְכָל הָעֵדָה, וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר מֹשֶׁה מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל, וְאַף עַל פִּי כֵן אָמַר אַבָּא חָנָן שֶׁחָלְקוּ לָהֶם כָּבוֹד. הָא לְמַדְתָּ שֶׁסּוֹבֵר שֶׁחוֹלְקִין כָּבוֹד אֲפִילּוּ אֵין רַבּוֹ חוֹלֵק לוֹ כָּבוֹד, וּמֵעַתָּה הִרְוַחְנוּ טַעַם נָכוֹן לָמָּה נֶחְלְקוּ שְׁתֵּי פְּעָמִים רַבִּי יֹאשִׁיָּה וְאַבָּא חָנָן.

פסוק ז

לָמָּה נִגָּרַע וְגוֹ'. צָרִיךְ לְדַעַת טַעֲנַת הָאֲנָשִׁים בְּמַאֲמַר "לָמָּה נִגָּרַע", הֲלֹא טַעְמָם בְּפִיהֶם יַעֲנוּ "אֲנַחְנוּ טְמֵאִים", וּמַה מְּבַקְּשִׁים לִתֵּן לָהֶם תּוֹרָה חֲדָשָׁה. וְאוּלַי כִּי לְצַד שֶׁנִּטְמְאוּ בְּרִשׁוּתוֹ יִתְבָּרַךְ, בֵּין לְמַאן דְּאָמַר טְמֵאֵי מֵת מִצְוָה בֵּין לְמַאן דְּאָמַר נוֹשְׂאֵי אֲרוֹנוֹ שֶׁל יוֹסֵף, חָשְׁבוּ כִּי יָדַיִן ה' אוֹתָם כַּטְּהוֹרִים, וּכְשֵׁם שֶׁמָּצִינוּ (פסחים עז.) שֶׁיִּתְרַצֶּה ה' עֲשׂוֹת הַפֶּסַח בְּטוּמְאָה בְּצִבּוּר, לָזֶה טָעֲנוּ **לָמָּה נִגָּרַע**, וְכִי בִּשְׁבִיל שֶׁעָשׂוּ מִצְוָה יִהְיוּ נִגְרָעִים מִקָּרְבַּן פֶּסַח? אוֹ יִרְצֶה לוֹמַר שֶׁיַּעֲשׂוּ לַפֶּסַח תַּשְׁלוּמִין כַּחֲגִיגָה שֶׁיֵּשׁ לָהּ תַּשְׁלוּמִין כָּל שִׁבְעָה, שֶׁאָמְרוּ (חגיגה ט.) חוֹגֵג וְהוֹלֵךְ כָּל הָרֶגֶל, כְּמוֹ כֵן יַצּוּ ה' לָהֶם שֶׁיַּעֲשׂוּ פֶּסַח לְמָחָר, וְהוּא מַאֲמַר **בְּמוֹעֲדוֹ** שֶׁהוּא מוֹעֵד הַפֶּסַח.

וְאוּלַי כִּי לָזֶה דִּקְדֵּק הַכָּתוּב לוֹמַר **בַּיּוֹם הַהוּא**, פֵּרוּשׁ, לְדִבְרֵי הָאוֹמֵר יוֹם שְׁבִיעִי שֶׁל טֻמְאָתָם הָיָה, לָזֶה בָּאוּ בַּיּוֹם הַהוּא כְּדֵי שֶׁיֹּאמַר לָהֶם לַעֲשׂוֹתוֹ תַּשְׁלוּמִין לְמָחָר.
וּלְדָרָךְ זֶה אָנוּ מַרְוִיחִים טַעַם שֶׁה' אָמַר מִצְוָה זוֹ שֶׁל פֶּסַח שֵׁנִי אַחַר שֶׁשָּׁאֲלוּ הָאֲנָשִׁים הָהֵמָּה, לוֹמַר שֶׁהֲגַם שֶׁיִּהְיוּ טְהוֹרִים בְּתוֹךְ יְמֵי הַפֶּסַח כַּנִּדּוֹן שֶׁלְּפָנֵינוּ, אַף עַל פִּי כֵן אֵין לוֹ תַּשְׁלוּמִין לַעֲשׂוֹתוֹ בְּשִׁבְעַת יְמֵי הַפֶּסַח כַּחֲגִיגָה אֶלָּא בַּחֹדֶשׁ הַשֵּׁנִי.
עוֹד יִרְצֶה אָמְרוֹ **לָמָּה נִגָּרַע**, פֵּרוּשׁ: כֵּיוָן שֶׁהָיָה יוֹם שְׁבִיעִי לְטֻמְאָתָם, טוֹעֲנִים שֶׁיְּכוֹלִין לִשְׁחוֹט עֲלֵיהֶם פִּסְחֵיהֶם כְּדֶרֶךְ שֶׁשּׁוֹחֲטִין וְזוֹרְקִין עַל טְמֵא שֶׁרֶץ, כֵּיוָן שֶׁהֵם נִטְהָרִים לָעֶרֶב וְאֵין לָהֶם טֻמְאָה אֶלָּא בַּיּוֹם הַהוּא, וְהוּא מַאֲמַר **בַּיּוֹם הַהוּא**, וְרַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה אָמְרוּ עִנְיָנִים אֲחֵרִים, וְאֵלּוּ וְאֵלּוּ דִּבְרֵי אֱלֹהִים חַיִּים.

פסוק יג

וְהָאִישׁ אֲשֶׁר הוּא טָהוֹר וְגוֹ'. צָרִיךְ לְדַעַת לָמָּה לֹא כָּתַב עִנְּשׁ הַמְבַטֵּל פֶּסַח בִּזְמַנּוֹ עַד עַתָּה וְלֹא כְּשֶׁכָּתַב מִצְוַת הַפֶּסַח, וּלְפִי מַה שֶּׁנֶּחְלְקוּ בְּעִנְיָן זֶה (פסחים צג.) וְזֶה לְשׁוֹנָם: תָּנוּ רַבָּנָן חַיָּב עַל הָרִאשׁוֹן וְחַיָּב עַל הַשֵּׁנִי דִּבְרֵי רַבִּי, רַבִּי נָתָן אוֹמֵר חַיָּב עַל הָרִאשׁוֹן וּפָטוּר עַל הַשֵּׁנִי, רַבִּי חֲנִינָא בֶּן עֲקִיבָא אוֹמֵר אַף עַל הָרִאשׁוֹן אֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא אִם כֵּן לֹא עָשָׂה הַשֵּׁנִי, וְאָמְרוּ שָׁם בִּפְסָחִים וּשְׁלָשְׁתָּם מִקְרָא אֶחָד דָּרְשׁוּ, יֶעְיָן שָׁם. מֵעַתָּה לְכָל אַחַת מֵהַסְּבָרוֹת הִנִּיחַ הַכָּתוּב לוֹמַר עַד כָּאן לְכָל אֶחָד מֵהַסְּבָרוֹת כְּדַרְכּוֹ, מַה שֶּׁלֹּא הֵיינוּ שׁוֹמְעִין כֵּן אִם הָיָה מְצַוֶּה בְּמְקוֹמוֹ.

פסוק יד

וְכִי יָגוּר. אָמַר בְּתוֹסֶפְתָּ וְאי"ו, נִתְכַּוֵּן בָּזֶה לְהַטִּיל עַל יִשְׂרָאֵל מִשְׁפַּט הַגֵּרִים לְבַל יְזַלְזְלוּ בַּמִּצְוֹות, וְלָזֶה אָמַר **וְכִי יָגוּר** מוֹסִיף עַל עִנְיָן רִאשׁוֹן, וּמַה עִנְיָן רִאשׁוֹן לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל גַּם זֶה לְיִשְׂרָאֵל.
וְעָשָׂה וְגוֹ'. צָרִיךְ לְדַעַת לָמָּה כָּתַב "וְעָשָׂה" בְּתוֹסֶפְתָּ וְאי"ו בִּתְחִלַּת עִנְיָן. עוֹד לָמָּה הֻצְרַךְ לַחְזֹר לוֹמַר **כֵּן יַעֲשֶׂה**, וְהָיָה נִרְאֶה לוֹמַר שֶׁבָּא לְשַׁלֵּל גֵּר תּוֹשָׁב, וְלָזֶה אָמַר **וְכִי יָגוּר אִתְּכֶם גֵּר** וְיִהְיֶה מֵאוֹתָם שֶׁעוֹשִׂים פֶּסַח, דְּהַיְנוּ גֵּר שֶׁמְּקַיֵּם הַתּוֹרָה, עַל זֶה אֲנִי מְצַוֵּךְ כְּחֻקַּת הַפֶּסַח וְגוֹ' כֵּן יַעֲשֶׂה. וְאֵין פֵּרוּשׁ זֶה מַסְפִּיק, כִּי מוּבָן הוּא הַדָּבָר שֶׁאֵינוֹ מְדַבֵּר אֶלָּא בְּגֵר גָּמוּר.
וְיִתְבָּאֵר עַל פִּי דִּבְרֵיהֶם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה בְּסִפְרֵי (במדבר ט:יד) וְזֶה לְשׁוֹנָם: רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר אוֹמֵר, הֲרֵי שֶׁנִּתְגַּיֵּר בֵּין שְׁנֵי פְסָחִים, שׁוֹמֵעַ אֲנִי יַעֲשֶׂה שֵׁנִי, תַּלְמוּד לוֹמַר "וּלְאֶזְרַח", מָה אֶזְרַח שֶׁלֹּא עָשָׂה וְכוּ', עַד כָּאן. וְהוּא מַאֲמַר הַכָּתוּב "וְעָשָׂה" בְּתוֹסֶפְתָּ וְאי"ו, לוֹמַר אִם הָיָה בֶּן מַעֲשֶׂה הָרִאשׁוֹן אָז יִתְחַיֵּב לַעֲשׂוֹת שֵׁנִי כְּשֶׁלֹּא הֻכְשַׁר. וּכְפִי זֶה אָמְרוּ **וְעָשָׂה** תְּנַאי

הוּא, אָז הוּא **כְּחֻקַּת הַפֶּסַח וְגוֹ' יַעֲשֶׂה**, פֵּרוּשׁ חֻקַּת הַפֶּסַח הוּא שֶׁיֶּשְׁנוֹ גַּם כֵּן בְּתַשְׁלוּמִין, אֲבָל אִם אֵינוֹ בְּפֶסַח רִאשׁוֹן אֵינוֹ בְּפֶסַח שֵׁנִי.

עוֹד נִרְאֶה לְפָרֵשׁ, בְּהָעִיר עוֹד לָמָּה פֵּרֵט הַכָּתוּב הַגֵּר בְּמִצְוָה זוֹ מִכָּל הַמִּצְוֹוֹת. וַהֲגַם שֶׁאָמְרוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (ספרי) וְזֶה לְשׁוֹנָם: אֵין לִי אֶלָּא פֶּסַח שֶׁהִשְׁוָה הַגֵּר לָאֶזְרָח, כָּל הַמִּצְוֹוֹת שֶׁבַּתּוֹרָה מִנַּיִן? תַּלְמוּד לוֹמַר "חֻקָּה אַחַת" וְגוֹ', עַד כָּאן, עִם כָּל זֶה לָמָּה לֹא בָּחַר לְפָרֵט אֶלָּא בְּמִצְוַת פֶּסַח? אֲכָן לְצַד שֶׁיֵּשׁ מָקוֹם לוֹמַר שֶׁאֵין הַגֵּר חַיָּב בְּפֶסַח, לְפִי שֶׁלֹּא הָיָה לֹא הוּא וְלֹא אֲבוֹתָיו בְּמִצְרַיִם, וְאֵין מָקוֹם לְמַעֲשֶׂה פֶּסַח אֶצְלָם כִּי לֹא פֶּסַח ה' עַל בָּתֵּיהֶם בְּמִצְרַיִם. וְזֶה דּוֹמֶה לְמַאֲמָרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה שֶׁאָמְרוּ (ביכורים א,ד) גֵּר מֵבִיא וְאֵינוֹ קוֹרֵא שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לוֹמַר וְכוּ', כְּמוֹ כֵן הַדָּבָר הַזֶּה. לָזֶה חִדֵּשׁ הַכָּתוּב דִּין זֶה כָּאן וְאָמַר **וְכִי יָגוּר אִתְּכֶם גֵּר וְעָשָׂה פֶסַח**, הוֹסִיף בּוֹ תּוֹסֶפֶת פֵּרוּשׁ, שֶׁהַגַּם שֶׁאֵינוֹ מֵהַיּוֹצְאִים מִמִּצְרַיִם, אַף עַל פִּי כֵן מִלְּבַד שֶׁצָּרִיךְ לַעֲשׂוֹת כָּל הַמִּצְוֹוֹת, וְאַף גַּם זֹאת "וְעָשָׂה פֶסַח" וְגוֹ':

וְדַקְדֵּק לוֹמַר **אִתְּכֶם**, לוֹמַר שֶׁהַגַּם שֶׁאַתֶּם רוֹאִים זֶה חָדָשׁ מְקֹרוֹב בָּא, עִם כָּל זֶה אִתְּכֶם הוּא כְּאֶחָד מִמֶּנּוּ, וִיצִיאָתֵנוּ מִמִּצְרַיִם הָיְתָה גְּאֻלַּת עוֹלָם גַּם לְנֶפֶשׁ הַגֵּר, הֲגַם שֶׁלֹּא הָיָה בַּגְּאֻלָּה הָיָה בַּנִּסְתָּר, כִּי שֹׁרֶשׁ הַקְּדֻשָּׁה אֶחָד הוּא, וּכְשֶׁהֵיוּ אֲבוֹתֵינוּ בְּמִצְרַיִם הָיְתָה כְּלֻלוּת הַקְּדֻשָּׁה טְבוּעָה בְּטֻמְאַת מִצְרַיִם, וְאִם חָס וְשָׁלוֹם הָיָה כְּלֻלוּת הַקְּדֻשָּׁה נִטְבָּע אֵין תְּרוּפָה לָעֲנָפִים, כִּי הַכֹּל הוֹלֵךְ אַחַר הָעִקָּר, וְהַצָּלַת הָעִקָּר נוֹגַעַת גַּם לָעֲנָפִים.

וְאָמַר **כְּחֻקַּת הַפֶּסַח**, חֹשׁ הַכָּתוּב שֶׁיֹּאמַר הָאוֹמֵר: הֵן הָאֱמֶת כִּי עֲשׂה יַעֲשֶׂה כָּל מִשְׁפְּטֵי פֶּסַח, אֲבָל דְּבָרִים שֶׁהֵם מִמַּשׁ דִּבְרֵי שֶׁקֶר, כְּמוֹ שֶׁתֹּאמַר לְהַגִּיד "עֲבָדִים הָיִינוּ לְפַרְעֹה בְּמִצְרַיִם וַיּוֹצִיאֵנוּ" וְגוֹ' וְכַדּוֹמֶה, עָדַיִן דָּן אָנֹכִי כִּי לֹא יִשְׁעוּ בְּדִבְרֵי שֶׁקֶר, תַּלְמוּד לוֹמַר "כְּחֻקַּת הַפֶּסַח", כִּי יָכוֹל יוּכַל דַּבֵּר כַּדְּבָרִים הָאֵלֶּה, כִּי הָיוּ הָיָה גַּם הוּא בְּמִצְרַיִם בִּבְחִינַת הַשָּׁרָשִׁים. וְעַיֵּן מַה שֶּׁפֵּרַשְׁתִּי בְּפָסוּק (שמות כ"ג:ט') "וְאַתֶּם יְדַעְתֶּם אֶת נֶפֶשׁ הַגֵּר".

וְאָמְרוֹ **כֵּן יַעֲשֶׂה** בָּא לְחוֹבָה, שֶׁלֹּא תֹּאמַר שֶׁלֹּא בָּא הַכָּתוּב אֶלָּא לִרְשׁוּת שֶׁיָּכוֹל לוֹמַר כֵּן, תַּלְמוּד לוֹמַר "כֵּן יַעֲשֶׂה" חוֹבָה, וּמַאֲמַר **חֻקָּה אַחַת** בָּא לְהַשְׁוֹוֹת כָּל הַתּוֹרָה כֻּלָּהּ:

פסוק יז

וּלְפִי הֵעָלוֹת. אָמַר וא"ו בְּתִחִלַּת עִנְיָן, לוֹמַר כִּי עִנְיַן הֶעָנָן אֲשֶׁר עַל הַמִּשְׁכָּן הָיָה מְשַׁמֵּשׁ שְׁנֵי דְּבָרִים: אֶחָד הוּא לְמַכְסֶה עַל הָאֹהֶל לְכָבוֹד וּלְתִפְאֶרֶת, וְהוּא מַאֲמַר **כִּסָּה הֶעָנָן אֶת הַמִּשְׁכָּן לְאֹהֶל** (**עַל**) **הָעֵדוּת**, וְהוֹסִיף עוֹד וְאָמַר **וּלְפִי** וְגוֹ', פֵּרוּשׁ וְעוֹד הָיָה הֶעָנָן לְצָרְךְ זֶה, שֶׁלְּפִי הֵעָלוֹתוֹ יִסְעוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כְּדֵי שֶׁיֵּדְעוּ זְמַן הַנְּסִיעָה וּזְמַן הַחֲנִיָּה.

וְאַחֲרֵי כֵן יִסְעוּ וְגוֹ'. צָרִיךְ לְדַעַת מַה הוּא אָמְרוֹ **וְאַחֲרֵי כֵן** וְגוֹ', שֶׁהָיָה צָרִיךְ לַעֲשׂוֹת גְּזֵרָה בַּמַּאֲמָר עַל זֶה הַדֶּרֶךְ: "וּלְפִי הֵעָלוֹת וְגוֹ' יִסְעוּ", כְּשֶׁעִיּוּר מַאֲמָר הַסָּמוּךְ "וּבְמָקוֹם אֲשֶׁר יִשְׁכָּן

וְגוֹ' שָׁם יַחֲנוּ". וְנִרְאֶה שֶׁאִם הָיָה אוֹמֵר "אַחֲרֵי כֵן יִסְעוּ" הָיָה נִשְׁמָע שֶׁזֶּה הוּא גְּזֵרַת הַכָּתוּב, וְלֹא כֵן הוּא הַכַּוָּנָה, אֶלָּא שֶׁהַגְּזֵרָה הוּא בַּמַּאֲמָר הַבָּא אַחַר כָּךְ **עַל פִּי ה'** וְגוֹ', וְזֶה הוּא שִׁעוּר הַכָּתוּב **וּלְפִי הָעֲלוֹת** וְגוֹ', וְאַחֲרֵי כֵן הוּא שֶׁיִּהְיוּ נוֹסְעִים וְגוֹ', וְכֵיוָן שֶׁכֵּן **עַל פִּי ה'** וְגוֹ', הֲרֵי הֵם נוֹסְעִים עַל פִּי ה'.

עוֹד נִתְכַּוֵּן לוֹמַר בְּדֶרֶךְ זֶה, שֶׁזּוֹלֶת כֵּן אִם הָיָה אוֹמֵר "אַחֲרֵי כֵן יִסְעוּ", הָיְתָה הַגְּזֵרָה בְּתֵבַת "אַחֲרֵי כֵן", וְהָיָה הַמַּשְׁמָעוּת שֶׁלֹּא הָיוּ נוֹסְעִים קֹדֶם אֶלָּא אַחֲרֵי כֵן, וְאֵין בַּנִּשְׁמָע שֶׁהָיוּ עַל כָּל פָּנִים נוֹסְעִים כְּשֶׁהָיָה נוֹסֵעַ הֶעָנָן. לָזֶה אָמַר **וְאַחֲרֵי כֵן** כְּדֵי שֶׁתִּהְיֶה נִרְדֶּפֶת לְמַעְלָה וְתִבָּא הַגְּזֵרָה בְּמַאֲמַר "יִסְעוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל", כְּאִלּוּ אָמַר "וּלְפִי הָעֲלוֹת וְגוֹ' יִסְעוּ". וְאִם הָיָה אוֹמֵר בְּסֵדֶר זֶה "וּלְפִי הָעֲלוֹת וְגוֹ' יִסְעוּ", אָז הָיָה נִשְׁמָע שֶׁבַּעֲלוֹתוֹ הוּא שֶׁמִּתְחִיבִים לִסַּע, וְאֵין בַּמּוּבָן שֶׁאִם יִרְצוּ לִסַּע שֶׁתִּמָּנַע מֵעֵת עֲלִיַּת הֶעָנָן, לָזֶה אָמַר "וּלְפִי הֵעָלוֹת וְגוֹ' וְאַחֲרֵי כֵן" לוֹמַר וְלֹא קֹדֶם.

פסוק יח

עַל פִּי ה' יִסְעוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְגוֹ'. וְהֶעָנָן יַגִּיד אֲשֶׁר פִּי ה' יְקֻבָּנוּ.

כָּל יְמֵי וְגוֹ' וּבְהַאֲרִיךְ וְגוֹ'. בָּא הַכָּתוּב לְסַדֵּר כָּל בְּחִינוֹת הַנְהָגוֹת הֶעָנָן, וּלְלַמֵּד שִׁבְחָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל שֶׁהָיוּ חֲפֵצִים בַּאֲשֶׁר יַחְפֹּץ ה'. וְהִתְחִיל בְּעִנְיַן אֲרִיכוּת זְמַן הַחֲנָיָה וְאָמַר **כָּל יְמֵי אֲשֶׁר יִשְׁכֹּן הֶעָנָן יַחֲנוּ**, פֵּרוּשׁ יַחֲנוּ – יַחְפְּצוּ לַחֲנוֹת, וְלָזֶה לֹא אָמַר חָנוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל שֶׁיִּהְיֶה נִשְׁמָע שֶׁעָשׂוּ לְצַד הַהֶכְרֵחַ מֵהַמַּנְהִיג, וְהוֹסִיף לוֹמַר **וּבְהַאֲרִיךְ** וְגוֹ' לוֹמַר שֶׁאֲפִלּוּ יַאֲרִיךְ כָּל כָּךְ יָמִים רַבִּים אַף עַל פִּי כֵן יַחֲנוּ, וְאָמְרוֹ **וְשָׁמְרוּ** וְגוֹ' לוֹמַר כִּי מִלְּבַד שֶׁהָיוּ חוֹנִים כָּל זְמַן וְכוּ' עוֹד מוֹדִיעַ כִּי לֹא הָיוּ עוֹשִׂים הַדָּבָר לְצַד שֶׁהָיוּ חֲפֵצִים בְּשֶׁבֶת וְלֹא בְּהִלּוּךְ אֶלָּא לְצַד שְׁמִירַת דְּבַר ה', וְהוּא אָמְרוֹ **וְשָׁמְרוּ** וְגוֹ' הֲגַם שֶׁהֵם יָמִים רַבִּים. וְאָמְרוֹ **וְלֹא יִסָּעוּ** וְלֹא אָמַר וְלֹא נָסְעוּ, לְשַׁלֵּל בְּחִינַת הַחוֹשֵׁב כְּאִלּוּ אָמַר וְלֹא יַחְפְּצוּ לִסַּע.

פסוק כ

וְיֵשׁ אֲשֶׁר וְגוֹ' יָמִים מִסְפָּר. גַּם זֶה מְסַפֵּר בְּשֶׁבַח יִשְׂרָאֵל, שֶׁהֲגַם שֶׁלֹּא יַחֲנוּ לְפוּשׁ אֶלָּא יָמִים מוּעָטִים – יִסְעוּ בְּהֵעָלוֹת הֶעָנָן. וְאָמַר **עַל פִּי ה' יַחֲנוּ**, וְאֵין שַׂיְכוּת לְזִכְרוֹן שְׁנֵיהֶם אֶלָּא לְמַסָּע, נִתְכַּוֵּן לְהַשְׁווֹת הַנְּסִיעָה לַחֲנָיָה, לוֹמַר: כְּשֵׁם שֶׁעַל פִּי ה' יַחֲנוּ בְּרָצוֹן וְהַשְׁלָמַת דַּעַת לָנוּחַ מֵהַדֶּרֶךְ, כְּמוֹ כֵן בָּרָצוֹן הַשָּׁלֵם הָיוּ נוֹסְעִים, הֲגַם שֶׁהָיוּ נוֹחִים זְמַן מוּעָט.

וְרָאִיתִי שֶׁתִּרְגֵּם יוֹנָתָן בֶּן עוּזִּיאֵל "יָמִים מִסְפָּר" – שִׁבְעַת יוֹמִין, וּלְפִי דְּבָרָיו זִכְרוֹנוֹ לִבְרָכָה אֵין מָקוֹם לְדִבְרֵינוּ לוֹמַר שֶׁבָּא לְשַׁבֵּחַ יִשְׂרָאֵל כִּי יֵשׁ בְּמֶשֶׁךְ שִׁבְעָה יָמִים לָנוּחַ מִן הַדֶּרֶךְ. וּלְדִבְרָיו זִכְרוֹנוֹ לִבְרָכָה יִתְבָּאֵר הַכָּתוּב עַל זֶה הַדֶּרֶךְ, שֶׁבָּא לוֹמַר שֶׁבֵּין בְּפֶרֶק הַחֲנָיָה וּבֵין

בְּפֶרֶק הַנְּסִיעָה, הֲגַם שֶׁהָיָה לָהֶם הָרְצוֹן, לֹא הָיוּ עוֹשִׂים הַדָּבָר אֶלָּא לְצַד הֱיוֹת הַדָּבָר מַאֲמָרוֹ יִתְבָּרַךְ, וְהוּא אָמְרוֹ **עַל פִּי ה' יַחֲנוּ וְעַל פִּי ה' יִסָּעוּ**:

פסוק כא

וְיֵשׁ אֲשֶׁר וגו' מֵעֶרֶב עַד בֹּקֶר וגו'. מִכָּאן וְאֵילְךָ בָּא הַכָּתוּב לְהוֹדִיעַ הַהַדְרָגוֹת שֶׁהָיוּ בְּשִׁנּוּי חֲנָיָתָם, וְהִתְחִיל מִזְּמַן חֲנָיַת לַיְלָה, וְהוּא אָמְרוֹ **מֵעֶרֶב עַד בֹּקֶר**, וְאָמַר סְמוּךְ לָהּ זְמַן חֲנָיַת יוֹם וְלַיְלָה כְּאָמְרוֹ **יוֹמָם וָלַיְלָה**, וְאָמַר סְמוּךְ לָהּ זְמַן שְׁנֵי יָמִים, כְּאָמְרוֹ **יוֹמַיִם**, וְסָמוּךְ לָהּ **חֹדֶשׁ**, וְסָמוּךְ לָהּ **יָמִים** שֶׁהוּא שָׁנָה. וְהוֹדָעָה בָּזֶה אֵינוֹ כַּהוֹדָעָה בַּפְּסוּקִים הַקּוֹדְמִין פָּסוּק "וּבְהַאֲרִיךְ" וּפָסוּק "וְיֵשׁ אֲשֶׁר וגו' יָמִים מִסְפָּר", שֶׁאִם כֵּן לֹא הָיָה לוֹ לְהַקְדִּים זִכָּרוֹן יָמִים מִסְפָּר לְזִכָּרוֹן עֶרֶב עַד בֹּקֶר. וְאֵין לוֹמַר כִּי שְׁנֵי פְּסוּקִים "וּבְהַאֲרִיךְ" וְ"יֵשׁ וגו' יָמִים מִסְפָּר" הֵם זִכָּרוֹן דֶּרֶךְ כְּלָל מַה שֶּׁפֵּרַט אַחַר כָּךְ, שֶׁהֲרֵי אֵין בַּכְּלָל מַה שֶּׁבַּפְּרָט שֶׁהוּא מֵעֶרֶב עַד בֹּקֶר וְיוֹמָם וָלַיְלָה. אֶלָּא וַדַּאי כִּי שְׁנֵי כְּתוּבִים הָרִאשׁוֹנִים יַגִּידוּ עִנְיָן אֶחָד כְּמוֹ שֶׁכָּתַבְנוּ, וְשִׁלְשָׁה כְּתוּבִים הָאֲחֵרוֹנִים יַגִּידוּ הַדְרָגוֹת שִׁנּוּיֵי הָעֲכָבָה שֶׁהָיוּ מִשְׁתַּנִּים מִגֶּדֶר לַיְלָה אַחַת לְגֶדֶר שָׁנָה אַחַת. וְהַטַּעַם בָּזֶה לְפִי מַאֲמַר אַנְשֵׁי אֱמֶת שֶׁטַּעַם הַעֲבָרָתָם בַּמִּדְבָּר הוּא לְבָרֵר נִיצוֹצֵי הַקְּדֻשָּׁה הַשְּׁבוּיוֹת בְּיַד שׁוֹכֵן מִדְבַּר צִיָּה, אֲשֶׁר עַל כֵּן הַיּוֹדֵעַ נִסְתָּרוֹת הָיָה מְשַׁעֵר שִׁעוּר אֲשֶׁר יַסְפִּיק לְבֵרוּר בַּמָּקוֹם הַהוּא אִם מְעַט וְאִם הַרְבֵּה, וְהָיוּ מִתְעַכְּבִים כְּפִי הַצָּרֵךְ, גַּם לֹא הָיוּ חוֹנִים אֶלָּא בְּמָקוֹם שֶׁיֵּשׁ לְבָרֵר וְלֹא בְּמָקוֹם שֶׁיַּסְפִּיק בּוֹ הַבֵּרוּר בְּמֶשֶׁךְ זְמַן הִלּוּכָם בּוֹ.

פסוק כב

בְּהַאֲרִיךְ הֶעָנָן וגו'. פֵּרוּשׁ, יְסַפֵּר כָּאן בְּשֶׁבַח יִשְׂרָאֵל שֶׁאֲפִילּוּ כָּל כָּךְ נִתְעַכֵּב הֶעָנָן שָׁנָה אַחַת יַחֲנוּ בְּרְצוֹנָם, **וּבְהַעֲלֹתוֹ** אֲפִילּוּ לֹא יִתְעַכֵּב אֶלָּא מֵעֶרֶב עַד בֹּקֶר וְנַעֲלָה הֶעָנָן – נוֹסָעִים. וְהַשְׁוָה הַכָּתוּב שְׁנֵיהֶם, רְצוֹן הַנְּסִיעָה שֶׁהָיְתָה לָהֶם בְּשֶׁלֹּא הָיָה מִתְעַכֵּב אֶלָּא לַיְלָה אַחַת לָרְצוֹן שֶׁהָיָה לָהֶם לִנְסוֹעַ אַחַר שָׁנָה אַחַת, כִּי וַדַּאי יַחְפְּצוּ לִסַּע, וְהַשְׁוָה הַכָּתוּב רְצוֹן שֶׁהָיָה לָהֶם בִּנְסִיעָה אַחַר שָׁנָה אַחַת לִנְסִיעָה אַחַר לַיְלָה אַחַת לַחֲנָיָתָם שֶׁלֹּא הָיוּ קְצִים בְּעַכָּבַת הַחֲנָיָה לְצַד הַזְּמַן שֶׁלֹּא הָיָה כָּל כָּךְ אָרוֹךְ כְּמוֹ כֵן בַּחֲנָיָתָם שָׁנָה אַחַת, וְגָמַר אוֹמֶר הַטַּעַם, **עַל פִּי ה'** שֶׁלֹּא הָיוּ חֲפֵצִים אֶלָּא לַעֲשׂוֹת מַאֲמַר ה'. וְאָמְרוֹ שָׁמְרוּ **אֶת מִשְׁמֶרֶת ה'** פֵּרוּשׁ, הָיוּ מַמְתִּינִים כַּשִּׁיעוּר אֲשֶׁר יַמְתִּין ה' לִסַּע אִם מְעַט וְאִם הַרְבֵּה.

וְאִם תֹּאמַר אִם כֵּן לָמָּה הֻצְרַךְ לְהַקְדִּים שְׁנֵי פְּסוּקִים רִאשׁוֹנִים, פָּסוּק **וּבְהַאֲרִיךְ** וּפָסוּק **וְיֵשׁ אֲשֶׁר יִהְיֶה** וגו', אִם לְהַגִּיד שִׁבְחָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל הִנֵּה הוּא בְּיֶתֶר שֶׁבַח בְּנִמְרָן שֶׁל דְּבָרִים כְּמוֹ שֶׁפֵּרַשְׁנוּ. הִנֵּה אִם לֹא קָדַם מַאֲמַר **וּבְהַאֲרִיךְ** הֶעָנָן עַל הַמִּשְׁכָּן וגו' **וְיֵשׁ** וגו' לֹא הָיִינוּ מְפָרְשִׁים בְּמַאֲמַר "וּבְהַאֲרִיךְ עַל הַמִּשְׁכָּן וגו' עַל פִּי ה'" וגו' כְּדֶרֶךְ שֶׁפֵּרַשְׁתִּי, אֶלָּא הָיִינוּ אוֹמְרִים שֶׁהָיוּ מַמְתִּינִים בַּזְּמַן הָאָרוֹךְ וְהָיוּ נוֹסְעִים בַּזְּמַן הַמּוּעָט וְלֹא אַחֲרוּ וְלֹא קִדְּמוּ, אֲבָל

יְדִיעַת הָרָצוֹן הַשָּׁלֵם כְּדֶרֶךְ שֶׁפֵּרַשְׁתִּי לֹא הָיֵינוּ יוֹדְעִים, אֶלָּא אַחַר שֶׁהִקְדִּים שֶׁלֹּא קָדְמוּ וְלֹא אֵחֲרוּ בַּפְּסוּקִים הָרִאשׁוֹנִים כְּדַרְכְּךָ שֶׁפֵּרַשְׁנוּ שֶׁאֲפִלּוּ כְּחוֹשֵׁב לֹא חָשְׁבוּ לְהַקְדִּים וּלְאַחֵר, בָּא הַכָּתוּב וְהֶעִירָנוּ בְּגָמְרָן שֶׁל דְּבָרִים לְהָבִין מַה שֶּׁפֵּרַשְׁנוּ בָּהֶם. וּמַה שֶּׁאָמַר עוֹד **עַל פִּי ה' בְּיַד מֹשֶׁה**, רַז"ל כְּבָר דָּרְשׁוּ (ספרי חלק א פרק ד) שֶׁהָיָה הֶעָנָן מִתְעַגֵּל וְלֹא הָיָה מִזְדַּקֵּף עַד שֶׁהָיָה מֹשֶׁה אוֹמֵר "קוּמָה ה'" וְגוֹ'.

פרק י

פסוק ב

עֲשֵׂה לְךָ וְגוֹ'. צָרִיךְ לְדַעַת לְמָה הֻצְרַךְ לַחֲצוֹצְרוֹת לְמַסַּע הַמַּחֲנוֹת, הֲלֹא עֵינֵי כָל יִשְׂרָאֵל עַל הֶעָנָן וּכְשֶׁיְּרָאוּהוּ נוֹסֵעַ נוֹסְעִים? וְאוּלַי כִּי לְצַד שֶׁלֹּא הָיוּ נוֹסְעִים יַחַד, אֶלָּא יְקֻדִּים דֶּגֶל יְהוּדָה וְאַחֲרָיו בְּנֵי גֵרְשׁוֹן נוֹשְׂאֵי הַמִּשְׁכָּן וְאַחֲרָיו דֶּגֶל רְאוּבֵן וְכוּ', לָזֶה הָיָה צָרִיךְ לַחֲצוֹצְרוֹת כְּדֵי שֶׁכָּל אֶחָד יֵדַע הַזְּמַן בְּדִיּוּק שֶׁיִּסַּע בּוֹ בָּזֶה אַחַר זֶה. עוֹד נִרְאֶה בְּדִקְדּוּק עוֹד אָמְרוֹ תֵּבַת **לְךָ** שֶׁלֹּא הָיָה צָרִיךְ לוֹמַר, וְיִתְבָּאֵר עַל פִּי דִּבְרֵיהֶם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה שֶׁכָּתַבְנוּ בְּסָמוּךְ שֶׁלֹּא הָיָה מִזְדַּקֵּף הֶעָנָן עַד שֶׁהָיָה מֹשֶׁה אוֹמֵר לוֹ "קוּמָה" וְגוֹ', וְהָיָה הַדָּבָר תָּלוּי בְּיַד מֹשֶׁה. וּמֵעַתָּה נוּכַל לוֹמַר גַּם כֵּן שֶׁיְּצָו ה' שֶׁכְּמוֹ כֵן תִּהְיֶה נְסִיעַת יִשְׂרָאֵל עַל פִּי מֹשֶׁה לִכְבוֹדוֹ שֶׁל מֹשֶׁה, כְּדֶרֶךְ שֶׁחָלַק לוֹ כָּבוֹד לְמַסַּע הֶעָנָן שֶׁלֹּא יִסַּע עַד שֶׁיֹּאמַר לוֹ "קוּמָה", וְהוּא מַה שֶּׁרָמַז בְּמַאֲמַר **לְךָ**, פֵּרוּשׁ לִרְשׁוּתְךָ וּלְמַאֲמָרְךָ. וְרִבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה דָּרְשׁוּ (ספרי כאן) "עֲשֵׂה לְךָ" – מִשֶּׁלְךָ, גַּם דָּרְשׁוּ (במדבר רבה טו,טו) "לְךָ" – אַתָּה מְשַׁמֵּשׁ וְלֹא אַחֵר יָכוֹל לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶם, וְשִׁבְעִים פָּנִים לַתּוֹרָה.

פסוק ו

וּתְקַעְתֶּם תְּרוּעָה שֵׁנִית. וְלֹא הָיָה מַסְפִּיק בִּתְקִיעָה אַחַת לְכֻלָּן, כְּדֶרֶךְ שֶׁתּוֹקְעִ לְמַעֲרָב וְצָפוֹן תְּקִיעָה אַחַת לִשְׁנֵיהֶם, כְּאָמְרָם בְּסִפְרֵי (ב' ע"ג). הַטַּעַם לְצַד שֶׁהָיוּ מוֹרִידִים הַמִּשְׁכָּן וְנוֹסְעִים בְּנֵי גֵרְשׁוֹן קֹדֶם שֶׁיִּסְעוּ דֶּגֶל בְּנֵי רְאוּבֵן תֵּימָנָה, לָזֶה צָרִיךְ תְּקִיעָה בִּפְנֵי עַצְמָהּ אַחַר נְסִיעַת הַמִּשְׁכָּן:

פסוק יא

בַּשָּׁנָה הַשֵּׁנִית בַּחֹדֶשׁ וְגוֹ'. הִקְדִּים זִכְרוֹן הַשָּׁנָה לְזִכְרוֹן הַחֹדֶשׁ, כְּדֵי לְהַסְמִיךְ מַאֲמַר "נַעֲלָה הֶעָנָן" לְמַאֲמַר "בְּעֶשְׂרִים לַחֹדֶשׁ", כִּי כֵן הוּא יוֹפִי שִׁעוּר הַדִּבּוּר.

פסוק כט

נֹסְעִים אֲנַחְנוּ וְגוֹ'. צָרִיךְ לְדַעַת לָמָּה הֻצְרַךְ לוֹמַר זֶה, הֲלֹא יָדוּעַ הָיָה הַדָּבָר לָהֶם? וְרִבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה הִרְגִּישׁוּ מִזֶּה וְאָמְרוּ (ספרי במדבר י:כט) שֶׁנִּתְכַּוֵּן בְּמַאֲמָר זֶה לוֹמַר שֶׁלֹּא

נִשְׁאַר לָהֶם אֶלָּא נְסִיעָה אַחַת וְיִגִּיעוּ לִמְחוֹז חֶפְצָם. וְיִתְבָּאֵר עוֹד הַכָּתוּב בְּהָעִיר בְּמַאֲמַר **אֹתוֹ אֲתַּן לָכֶם** שֶׁלֹּא הָיָה לוֹ לוֹמַר תֵּבַת "אוֹתוֹ". אָכֵן לְצַד שֶׁלֹּא הִבְטִיחַ ה' בְּהַבְטָחוֹתָיו לַאֲבוֹתֵינוּ לָתֵת לָנוּ אֶלָּא אֶרֶץ כְּנַעַן וְלֹא אֶרֶץ סִיחוֹן וְעוֹג, וּכְמַאֲמָרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (ספרי דברים רצ"ט) וּכְתַבְנוּהוּ לְמַעְלָה (במדבר ז:מב), וּלְצַד שֶׁהָיוּ אָז נוֹסְעִים לְאֶרֶץ סִיחוֹן וְעוֹג אָמַר לְחוֹבָב: "נוֹסְעִים אֲנַחְנוּ אֶל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אָמַר ה' אוֹתוֹ אֶתֵּן" גַּם כֵּן "לָכֶם", הֲגַם שֶׁלֹּא נָתְנוֹ לַאֲבוֹתֵינוּ יִתֵּן אוֹתוֹ לָנוּ, כִּי יָדַע בִּנְבוּאָה מַה שֶּׁעָתִיד לִהְיוֹת. וַהֲגַם שֶׁאָמְרוּ בְּסִפְרֵי (שם) וְזֶה לְשׁוֹנָם: פֵּרַט לְאֶרֶץ סִיחוֹן וְעוֹג שֶׁנִּטַּלְתֶּם מֵעַצְמְכֶם, עַד כָּאן, אַף עַל פִּי כֵן הִסְכִּים ה' וּנְתָנָהּ לָהֶם.

עוֹד נִתְכַּוֵּן בְּמַאֲמַר **אֹתוֹ אֲתַּן לָכֶם**, רָמַז כִּי אֶרֶץ סִיחוֹן וְעוֹג יִתְּנֵם ה' לָהֶם, בְּכִנּוּי, לְרָמֹז גַּם אֶל מֹשֶׁה כִּי הוּא לְכָדָהּ וְהוֹרִישָׁהּ לִשְׁנֵי הַמַּטּוֹת וַחֲצִי הַמַּטֶּה, וְדִקְדֵּק לוֹמַר "אוֹתוֹ" לְמַעֵט אֶרֶץ כְּנַעַן כִּי לֹא לְמֹשֶׁה יִתְּנֶנָּה אֶלָּא לִיהוֹשֻׁעַ.

לְכָה אַתְּנוּ וְהֵטַבְנוּ לָךְ וְגוֹ'. כַּוָּנַת הַדְּבָרִים הוּא לְצַד שֶׁאָמְרוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (ספרי ח"א קל"ב) אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל נִתְחַלְּקָה לַשְּׁבָטִים וְלֹא לַגֵּרִים, וּמֵעַתָּה אֵין מָקוֹם לָתֵת חֵלֶק וְנַחֲלָה לִבְנֵי חוֹבָב תּוֹךְ יִשְׂרָאֵל זוּלַת בְּדֶרֶךְ מַתָּנָה מֵחֶלְקָם, וְלָזֶה כְּשֶׁבָּא מֹשֶׁה לְהַבְטִיחוֹ דִּקְדֵּק לוֹמַר לוֹ **וְהֵטַבְנוּ לָךְ** פֵּרוּשׁ מֵחֵלֶק יִשְׂרָאֵל יִתְּנוּ לוֹ בְּתוֹרַת הֶטְבָּה. וּלְצַד שֶׁחָשׁ מֹשֶׁה שֶׁלֹּא יַחְפְּצוּ בְּמַאֲמַר מֹשֶׁה מֵחֶמֶשׁ סִבּוֹת אֲשֶׁר יְסֻבְּבוּ מֵהַדָּבָר, שְׁלֹשׁ יְסֻבְּבוּ מִבְּחִינַת הַמַּתָּנָה, וּשְׁתַּיִם מִבְּחִינַת הַהֶבְטָחָה. שְׁלֹשׁ מִבְּחִינַת הַמַּתָּנָה: א' לְצַד שֶׁיִּתְבַּיֵּשׁ הַנִּשְׁפָּע מֵהַמַּשְׁפִּיעַ, עַל דֶּרֶךְ אָמְרָם (ירושלמי ערלה א,ג) מַאן דְּאָכִיל דְּלָאו דִּילֵיהּ וְכוּ', ב' לְצַד שֶׁיִּתְמַעֵט כְּבוֹד הַמְקַבֵּל מַתָּנָה בְּעֵינֵי הַנּוֹתֵן וְלֹא יִהְיֶה עוֹמֵד בְּעֵינָיו בַּכָּבוֹד הָרִאשׁוֹן, ג' לְצַד הַמְעָטַת הַמַּתָּנָה בְּעֶרֶךְ אָדָם גָּדוֹל תִּהְיֶה לוֹ לְחֶרְפָּה וְיִמְאַס מְצִיאוּתָהּ מֵהֶעְדֵּרָהּ. שְׁתַּיִם מִבְּחִינַת הַהַבְטָחָה: א' מִצַּד שֶׁיֵּשׁ לָחוּשׁ שֶׁיִּנָּחֵם מִדְּבָרוֹ הַטּוֹב אֲשֶׁר דִּבֵּר לַעֲשׂוֹת, אוֹ מִצַּד צָרוּת עַיִן כִּי תֵּרַע עֵינוֹ מִתַּת מִטּוּבוֹ, אוֹ כִּי יִתְמַעֵט אַהֲבַת הַמֻּבְטָח מִמֶּנּוּ בְּלִבּוֹ, וְהַבִּי לְצַד שֶׁלֹּא תַּשִּׂיג יָדוֹ עֲשׂוֹת, וּכְמַאֲמַר רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (ויקרא רבה כו) בְּפָסוּק "אִמְרוֹת ה' אִמְרוֹת טְהוֹרוֹת", וְלָזֶה נִתְחַכֵּם מֹשֶׁה בְּנֹעַם דְּבָרָיו וְהֵסִיר כָּל הֶחָמֵשׁ חֲשָׁשׁוֹת הַנִּזְכָּרִים.

וּפָתַח דְּבָרָיו הָאֵירוּ בְּמַאֲמַר **לְכָה אַתְּנוּ וְהֵטַבְנוּ** וְגוֹ', פֵּרוּשׁ בְּעַד הֲלִיכָתְךָ עִמָּנוּ הֵטַבְנוּ לְךָ, וּמֵעַתָּה הַהֶטְבָּה אֵינָהּ בְּחִנָּם וְיָכוֹל לִתְבֹּעַ וּלְהוֹצִיא בְּדַיָּנִים, וּבְדֶרֶךְ זֶה הוֹסֵר מֵחוּשׁ הַבּוּשָׁה דְּמַאן דְּאָכִיל דְּלָאו דִּילֵיהּ, גַּם מֵחוּשׁ הַמְעָטַת בִּכְבוֹדוֹ לְצַד שֶׁנֶּהֱנָה מִמֶּנּוּ, גַּם מֵחוּשׁ בִּטּוּל הַהַבְטָחָה כִּי יִתְנַחֵם שֶׁהֲרֵי אֵינוֹ הוֹלֵךְ עִמָּם וְעוֹזֵב אַרְצוֹ וְנַחֲלָתוֹ אֶלָּא בְּתִנְאֵי זֶה. וְאָמְרוֹ **וְהֵטַבְנוּ לָךְ** כָּאן פֵּרֵשׁ שִׁעוּר הַהֶטְבָּה שֶׁיִּהְיֶה חֵלֶק בְּנֵי חוֹבָב מֵבְחַר וְטוֹב מִכָּל חֵלֶק עַם

בְּנֵי יִשְׂרָאֵל שֶׁיִּתְּנוּ לוֹ חֵלֶק הַמֻּבְחָר, וְכֵן אָמְרוּ רַז"ל (ספרי במדבר י:כט) שֶׁנָּתְנוּ לוֹ דְּשֻׁנָּה שֶׁל יְרִיחוֹ.

וְאָמְרוּ **כִּי ה' דִּבֶּר טוֹב**. בָּזֶה סָתַר שְׁנֵי הַמֵּחוּשִׁים שֶׁנִּשְׁאֲרוּ מֵהַמֵּחוּשִׁים שֶׁרָשַׁמְנוּ, וְהֵם: הַמְעָטַת הַהֲטָבָה וּמְנִיעַת הֶשֵּׂג יָד לְקַיֵּים הַבְטָחוֹן, כִּי ה' דִּבֶּר טוֹב וְטוֹבַת ה' מֻפְלֵאת הִיא, וּלְשִׁיעוּר זֶה תִּהְיֶה הַהֲטָבָה גְּדוֹלַת הָעֵרֶךְ וּרְאוּיָה לְהִתְכַּבֵּד, גַּם חֲזָקָה וּבְרִיאָה וְאֵין בָּהּ חֲזָרָה כִּי ה' לֹא אִישׁ הוּא וְגוֹ' וְיִתְנָחֵם, וּבִפְרָט מִדְּבָרוֹ הַטּוֹב, כִּי דַּוְקָא עַל הָרָעָה הוּא שֶׁנִּנְחָם דִּכְתִיב (שמות ל"ב:י"ד) "וַיִּנָּחֶם ה' עַל הָרָעָה". וְדַקְדֵּק לוֹמַר "עַל יִשְׂרָאֵל" לְתוֹסֶפֶת חִזּוּק הַטּוֹב, לְצַד שֶׁהוּא לְיִשְׂרָאֵל וְלֹא לְאֻמּוֹת הָעוֹלָם, וְלֹא יִנָּחֵם עַל הַטּוֹבָה לָהֶם.

פסוק ל

כִּי אִם אֶל אַרְצִי וְגוֹ' אֵלֵךְ. צָרִיךְ לָדַעַת לָמָּה הֻצְרַךְ לוֹמַר תֵּבַת **אֵלֵךְ**, וַהֲלֹא מוּבָן הוּא מֵאָמְרוֹ "לֹא אֵלֵךְ כִּי אִם" וְגוֹ'? יִתְבָּאֵר עַל דֶּרֶךְ אָמְרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (מכילתא יתרו) וְזֶה לְשׁוֹנָם: "וַיְשַׁלַּח מֹשֶׁה אֶת חֹתְנוֹ", רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר שִׁלְּחוֹ מִכְּבוֹדוֹ שֶׁל עוֹלָם, רַבִּי אֶלְעָזָר הַמּוֹדָעִי אוֹמֵר אָמַר לוֹ: כְּלוּם הַנֵּר מְהַנֶּה אֶלָּא בְּמָקוֹם הַחֹשֶׁךְ? מָה אֲנִי מְהַנֶּה בֵּין חַמָּה וּלְבָנָה? אֶלָּא אֲנִי הוֹלֵךְ לְאַרְצִי וּמְגַיֵּר כָּל בְּנֵי מְדִינָה וַאֲבִיאֵם לִלְמֹד וְכוּ'. יָכוֹל הָלַךְ וְלֹא עָשָׂה כֵן? הֲרֵי אוֹמֵר (שופטים א:טז) "וּבְנֵי קֵינִי" וְגוֹ'. מִתּוֹךְ דִּבְרֵיהֶם מַשְׁמַע שֶׁרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ סוֹבֵר שֶׁיִּתְּרוּ לֹא נִתְגַּיֵּר, וְשִׁלְּחוֹ מֹשֶׁה מִכְּבוֹדוֹ שֶׁל עוֹלָם, וּלְרַבִּי אֶלְעָזָר נִתְגַּיֵּר. וּלְדִבְרֵי שְׁנֵיהֶם יִתְיַשֵּׁב יִתּוּר **אֵלֵךְ** עַל נָכוֹן. לְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ נִתְכַּוֵּן לוֹמַר עַל זֶה הַדֶּרֶךְ: **לֹא אֵלֵךְ כִּי אִם אֶל אַרְצִי**, וְלֹא לְטַעַם חֲבִיבוּת אַרְצִי לְבַד, אֲבָל זוּלַת זֶה הָיִיתִי יוֹשֵׁב, לֹא כֵן הוּא אֶלָּא אֵלֵךְ עַל כָּל פָּנִים. וְלִסְבָרַת רַבִּי אֶלְעָזָר עַל זֶה הַדֶּרֶךְ: **לֹא אֵלֵךְ** פֵּרוּשׁ, לַחֲלוּטִין בַּהֲלִיכָה זוֹ, **כִּי אִם אֶל אַרְצִי וְאֶל מוֹלַדְתִּי** פֵּרוּשׁ, אֶל אֲשֶׁר יֵאוֹת לִבְנֵי אַרְצִי וּמוֹלַדְתִּי, אֵלֵךְ לְגַיְּרָם וְלָשׁוּב. וְכָפַל לוֹמַר "אַרְצִי וּמוֹלַדְתִּי" לוֹמַר: אִם אֶמְצָא מָקוֹם אֲגַיֵּר כָּל בְּנֵי מְדִינָתִי, וּלְפָחוֹת בְּנֵי מוֹלַדְתִּי.

פסוק לא

אַל נָא תַּעֲזֹב אוֹתָנוּ וְגוֹ'. לְדִבְרֵי רַבִּי אֱלִיעֶזֶר יִתְבָּאֵר עַל זֶה הַדֶּרֶךְ שֶׁמְּבַקֵּשׁ מִמֶּנּוּ שֶׁלֹּא יֵלֵךְ אֲפִלּוּ לְפִי שָׁעָה, הֲגַם שֶׁדַּעְתּוֹ לַחֲזוֹר, וְהוּא מַה שֶּׁרָמַז בְּתֵבַת "נָא". וּכְנֶגֶד טַעֲנַת שְׁרָגָא בְּטִיהֲרָא שֶׁלֹּא קִבְּלָהּ מִמֶּנּוּ, אָמַר הַטַּעַם **כִּי עַל כֵּן יָדַעְתָּ חֲנוֹתֵנוּ בַּמִּדְבָּר**, וְעַל יָדְךָ הֵאִירוּ דְּרָכֵינוּ בַּעֲצָתְךָ, דִּכְתִיב (שמות י"ח:כ"א) "וְאַתָּה תֶּחֱזֶה מִכָּל הָעָם" וְגוֹ' וְהִסְכִּים ה' עַל עֲצָתְךָ, וּכְתִיב "וַיִּבְחַר מֹשֶׁה" וְגוֹ', אִם כֵּן יָכוֹל אַתָּה לְהָאִיר אֲפִלּוּ לִפְנֵי חַמָּה וּלְבָנָה. וּלְדִבְרֵי רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ יִתְבָּאֵר עַל זֶה הַדֶּרֶךְ: **אַל נָא**, פֵּרוּשׁ אֵין נָכוֹן עַתָּה לַעֲזֹב אוֹתָנוּ, וְהַטַּעַם – **כִּי עַל כֵּן יָדַעְתָּ** וְגוֹ', פֵּרוּשׁ: בִּשְׁלֶמָא אִם לֹא בָּאתָ אֶצְלֵינוּ כָּל עִקָּר אֵין אֲנִי חוֹשֵׁשׁ לְךָ, אֲבָל עַתָּה שֶׁבָּאתָ וְיָדַעְתָּ חֲנוֹתֵנוּ בַּמִּדְבָּר, פֵּרוּשׁ לְצַד שֶׁיִּשְׂרָאֵל מְכֻסִּים בֶּעָנָנִים וְאֵין אָדָם

יוֹדֵעַ מְקוֹמָם, כְּמַאֲמָרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (במדבר רבה פי"ט, ראש השנה ג.) בַּפָּסוּק "כִּי גָוַע אַהֲרֹן וְגוֹ' וַיִּשְׁמַע הַכְּנַעֲנִי כִּי בָּא יִשְׂרָאֵל" וְגוֹ', וְאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה כִּי לְצַד שֶׁנִּסְתַּלְּקוּ עֲנָנֵי כָּבוֹד הַכַּר מְקוֹמָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל, אֱמוֹר מֵעַתָּה: קוֹדֶם לָכֵן לֹא נוֹדַע תַּחֲנוֹתָם, וְחוֹבָב הוֹדִיעוֹ ה' חֲנוֹתָם שֶׁל יִשְׂרָאֵל. וְעוֹד לוֹ שֶׁהִסְכִּים ה' לְמַה שֶּׁהֵאִיר עֵינֵיהֶם בַּעֲצָתוֹ, וְהוּא אָמְרוֹ **וְהָיִיתָ לָּנוּ** וְגוֹ', וְאֵין נָכוֹן לַעֲזֹב אוֹתָם אַחַר כָּל זֶה, כִּי יֵשׁ בָּזֶה חִלּוּל הַשֵּׁם, כִּי יֹאמְרוּ שֶׁעָמַד עַל אֱמוּנָתָם וְהֶחְשִׁיבוּהוּ כָּל כָּךְ וְעָזַב אוֹתָם – אֵין זֶה אֶלָּא שֶׁלֹּא הֶצְדִּיקוּ אֶצְלוֹ מוֹפְתֵי הָאֱמוּנָה, וְאֵין נָכוֹן עֲשׂוֹת כֵּן. וּכְשֶׁלֹּא קִבֵּל, גָּרְשׁוֹ מִשָּׁה מִכְּבוֹדוֹ שֶׁל עוֹלָם.

פסוק לב

וְהָיָה כִּי תֵלֵךְ וְגוֹ' וְהָיָה וְגוֹ'. צָרִיךְ לְדַעַת לָמָּה כָּפַל לוֹמַר **וְהָיָה** פַּעַם שְׁנִיָּה. עוֹד, כָּל הַכָּתוּב מִיֶּתֶר, שֶׁהֵן הֵן הַדְּבָרִים הַנֶּאֱמָרִים בְּמַאֲמָר רִאשׁוֹן. וְיִתְבָּאֵר לְשִׁתֵּי הַסְּבָרוֹת: לְסִבָרַת רַבִּי אֱלִיעֶזֶר תֵּיבַת "וְהָיָה" וְגוֹ' נִמְשֶׁכֶת עִם מַה שֶּׁלְּמַעְלָה עַל זֶה הַדֶּרֶךְ – "וְהָיִיתָ לָּנוּ לְעֵינָיִם", וְהָיָה כְּמוֹ כֵן כִּי תֵלֵךְ עִמָּנוּ תֶּחְשֹׁב בְּמִדְרֵגָה זוֹ, וְלֹא תִהְיֶה בְּגֶדֶר נֵר לִפְנֵי חַמָּה וּלְבָנָה כְּמַאֲמָרְךָ לְדִבְרֵי רַבִּי אֱלִיעֶזֶר, וּלְדִבְרֵי רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ יִרְצֶה שֶׁתַּעֲמֹד בְּמַצָּב זֶה גָּדוֹל בְּעֵינֵינוּ. וְאָמְרוֹ **וְהָיָה הַטּוֹב הַהוּא** וְגוֹ', פֵּרוּשׁ, לְדִבְרֵי רַבִּי אֱלִיעֶזֶר שֶׁרָצָה לְלֶכֶת וְלַחֲזוֹר, אָמַר אֵלָיו אֵין נָכוֹן לָלֶכֶת וְלַחֲזוֹר, כִּי אֲנִי רוֹצֶה שֶׁתִּהֶא מָצוּי בְּעֵת אֲשֶׁר ה' יִתֵּן הַטּוֹב לְעַמּוֹ, כְּדֵי שֶׁנַּטִּיב לְךָ בַּחֵלֶק הַיָּפֶה מִמֶּנּוּ, אֲשֶׁר לֹא כֵן אִם לֹא תִהְיֶה מָצוּי בְּעֵת חִלּוּק הָאָרֶץ. וְנִתְרַצָּה עַל הַדָּבָר, אֶלָּא שֶׁאַחַר זְמַן כְּשֶׁרָאָה שֶׁנִּגְזְרָה גְּזֵרָה עַל יִשְׂרָאֵל לְהִתְעַכֵּב בַּמִּדְבָּר אַרְבָּעִים שָׁנָה, הָלַךְ לַעֲשׂוֹת דְּבָרוֹ הַטּוֹב לְגַיֵּר בְּנֵי עִירוֹ וְחָזַר, וְנִמְצָא בְּעֵת הֲטָבַת ה' לְיִשְׂרָאֵל כְּמַאֲמַר מֹשֶׁה. וּלְדִבְרֵי רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ גַּם כֵּן נִתְכַּוֵּן לוֹמַר לוֹ שֶׁלֹּא יִרְאֶה בְּעֵינֵי עַצְמוֹ הֱיוֹתוֹ גֵּר שֶׁיִּהְיֶה בְּמַדְרֵגָה שְׁפֵלָה מֵהָעָם, כְּמַאֲמַר "כִּי אִם אֶל אַרְצִי וְאֶל מוֹלַדְתִּי" שֶׁיּוֹרֶה שֶׁחָפֵץ לָלֶכֶת בְּמָקוֹם שֶׁיֵּשׁ לוֹ מַכִּירִין. לָזֶה אָמַר לֹא כֵן הוּא, אֶלָּא **וְהָיָה הַטּוֹב הַהוּא אֲשֶׁר יֵיטִיב ה' יִהְיֶה עִמָּנוּ**, פֵּרוּשׁ, עִם כֻּלָּנוּ יַחַד, שֶׁלֹּא יַחְשִׁבוּהוּ בְּמַדְרֵגָה שְׁפֵלָה מֵהֶם. וְעוֹד שֶׁיִּהְיֶה לְךָ חֵלֶק הַטּוֹב וְהַמֻּבְחָר שֶׁבַּחֲלָקִים, וְהוּא מַאֲמַר "וְהֵטַבְנוּ לָךְ".

פסוק לה

וַיְהִי בִּנְסֹעַ הָאָרֹן וְגוֹ' קוּמָה ה' וְגוֹ'. צָרִיךְ לְדַעַת כַּוָּנַת הַמַּאֲמָר. וְיִתְבָּאֵר הַכָּתוּב עַל פִּי דִּבְרֵיהֶם (עץ חיים שער ל"ב פרק א) שֶׁרָשַׁמְנוּ בְּכַמָּה מְקוֹמוֹת, שֶׁטַּעַם הֲלִיכַת יִשְׂרָאֵל בַּמִּדְבָּר הָיְתָה לְבָרֵר נִיצוֹצֵי הַקְּדֻשָּׁה הַשְּׁבוּיוֹת בִּרְשׁוּת שׁוֹכֵן מִדְבַּר צִיָּה. וְצָרִיךְ אַתָּה לָדַעַת כִּי הַחִיצוֹנִים יֶשְׁנָם בִּשְׁתֵּי הַדְּרָגוֹת: א' הוּא בְּחִינַת הַמַּסִּית וְהַמְפַתֶּה לַנִּדְבָּק בּוֹ לְהָרַע וּלְהַשְׁחִית, ב' בְּחִינַת הַמַּזִּיק וְהַמְחַבֵּל וְאֵין בְּטִבְעוֹ לְפַתּוֹת. וּבָא הַמַּאֲמָר כָּאן **וַיְהִי בִּנְסֹעַ הָאָרֹן** כִּי כְּשֶׁנּוֹסֵעַ וּמִתְדַּבְּקִים בּוֹ כָּל נִיצוֹצֵי הַקְּדֻשָּׁה וּכְשֶׁמִּתְבָּרְרִים נִיצוֹצֵי הַקְּדֻשָּׁה

מִתְפּוֹצְצִים וּמִשְׁתַּבְּרִים הַקְּלִפּוֹת, וְהוּא מַאֲמַר **קוּמָה ה'**, **וְיָפֻצוּ אוֹיְבֶיךָ** שֶׁהֵם הַקְּלִפּוֹת הַנֶּאֱחָזוֹת בְּנִיצוֹצֵי הַקְּדֻשָּׁה יִתְפּוֹצְצוּ, וַאֲלֵיהֶם רָמַז בְּתֵבַת **וַיְהִי** לְשׁוֹן צַעַר, וּכְנֶגֶד בְּחִינַת הָרַע הַמְפַתֶּה אֶת הָאָדָם אָמַר **וְיָנֻסוּ מְשַׂנְאֶיךָ מִפָּנֶיךָ** פְּרוּשׁ, אוֹתָם בְּחִינוֹת הַמַּשְׁנִיאִים דֶּרֶךְ ה' בְּלִבּוֹת בְּנֵי אָדָם יָנוּסוּ. וְאָמְרוּ לְשׁוֹן רַבִּים לְצַד הֱיוֹתָם רַבִּים הַמְפַתִּים, כְּמַאֲמָרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה בְּיוֹמָא (יומא סט:) שֵׂשׂ יֵצֶר הָרַע שֶׁל עֲבוֹדָה זָרָה וְשֶׁל זְנוּת וְכוּ'.

וְכָל זֶה בִּנְסֹעַ, פְּרוּשׁ בְּדֶרֶךְ נְסִיעָה, וּכְשֶׁהַיְּהִי חוֹנֶה הָיָה אוֹמֵר בְּאֹפֶן אַחֵר, כִּי ה' כְּשֶׁחוֹנֶה בְּמָקוֹם אֶחָד יַגִּיד בָּזֶה כִּי הַמְּקוֹמוֹת שֶׁלֹּא חָנָה שָׁם לֹא הָיָה שָׁם בְּרוּר נִיצוֹצֵי הַקְּדֻשָּׁה שֶׁיִּצְטָרֵךְ לְחֲנוֹת שָׁמָּה וְיַסְפִּיק מַעֲבָר דֶּרֶךְ שָׁם, וּבְמָקוֹם אֲשֶׁר יַחֲנֶה שָׁם יַגִּיד כִּי שָׁם יֵשׁ נִיצוֹצֵי הַקְּדֻשָּׁה שֶׁצָּרִיךְ לְהִתְעַכֵּב בִּשְׁבִילָם שָׁם. וְעַל זֶה הָיָה מְכַוֵּן מֹשֶׁה וְאוֹמֵר בְּנֻחֹה **שׁוּבָה ה' רִבְבוֹת אַלְפֵי יִשְׂרָאֵל**, פְּרוּשׁ שֶׁיְּשִׁיב נִיצוֹצֵי הַקְּדֻשָּׁה לְקַבֵּץ כָּל הָרְבָבוֹת וַאֲלָפִים הַנִּקְרָאִים יִשְׂרָאֵל כִּי כָל נִיצוֹצֵי הַקְּדֻשָּׁה יִקָּרְאוּ יִשְׂרָאֵל. וְאוּלַי שֶׁרָמַז בְּתֵבַת **אַלְפֵי** לְשׁוֹן מַעֲלָה וְרָבָנוּת, וְתִמְצָא כִּי נִיצוֹצֵי הַקְּדֻשָּׁה אֲשֶׁר שָׁבָה ס"מ הָרָשָׁע הָיוּ רַבִּים וְנִכְבָּדִים, וְצֵא וּלְמַד רוּת מִנַּיִן יָצָתָה, וְיכַוֵּן מֹשֶׁה בָּזֶה לְהִתְפַּלֵּל לְהִתְעַצֵּם כֹּחַ קְדֻשַּׁת יִשְׂרָאֵל בְּעֶזְרַת ה' לְנַצֵּחַ וּלְבָרֵר כָּל אֲשֶׁר יִמְצֵא בַּמָּקוֹם הַהוּא.

פרק יא

פסוק י

וַיִּחַר אַף ה' מְאֹד. טַעַם **מְאֹד**, לְצַד שֶׁכָּל עוֹשֶׂה רִשְׁעָה לְצַד תִּגְבֹּרֶת הַפִּתּוּי וַעֲרֻבוּת הָאִסּוּר יֵשׁ לְדוּן בּוֹ צַד הָאוֹנֶס, אֲבָל אִלּוּ שֶׁמְּבַקְּשִׁים לְשׁוּב הֲרֵי הֵם כִּמְגָרִים בָּהֶם יֵצֶר הָרַע וְאֵין גָּדֵר רַע גָּדוֹל בָּזֶה.

וּבְעֵינֵי מֹשֶׁה רָע. כִּי יַקְפִּיד הָאִישׁ עַל מַעֲשֵׂה יָדָיו, וְצֵא וּלְמַד מִמַּה שֶׁנֶּאֱמַר בְּשִׁמּוּאֵל (תענית ה.) שֶׁחִסְרוּ מִיָּמָיו שֶׁלֹּא יִרְאֶה בָּרָעָה אֲשֶׁר תִּמְצָא אֶת שָׁאוּל, וּכְמוֹ כֵן רַע עַל מֹשֶׁה מַעֲשֶׂה בִּלְתִּי הָגוּן שֶׁל יִשְׂרָאֵל. עוֹד יִרְצֶה עַל זֶה הַדֶּרֶךְ שֶׁרַע בְּעֵינֵי מֹשֶׁה מַה שֶּׁחָרָה ה' אַפּוֹ מְאֹד כָּל כָּךְ, וּכְמַאֲמָרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (ספרי חלק א צה) שֶׁהֶרְאָה ה' לְמֹשֶׁה פֵּרְעָנוּת שֶׁעָתִיד לְהָבִיא וְאָמַר לְפָנָיו: "רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, וְכִי הָגוּן הוּא שֶׁתִּתֵּן לָהֶם בָּשָׂר וְתַהֲרֹגֵם" וְכוּ', עַד כָּאן:

פסוק יא

לָמָּה הֲרֵעֹתָ וְגוּ' וְלָמָּה וְגוּ'. קָשֶׁה לָמָּה הִתְחִיל בְּתַרְעוֹמֶת הַנֶּזֶק וְאַחַר כָּךְ בְּתַרְעוֹמֶת מְנִיעַת הַתּוֹעֶלֶת, שֶׁהָיָה צָרִיךְ לוֹמַר "לָמָּה לֹא מָצָאתִי חֵן" וְגוּ' וְ"לָמָּה הֲרֵעֹתָ" וְגוּ'? אֲכָן הַכַּוָּנָה הִיא עַל פִּי דִּבְרֵיהֶם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (ספרי א,צא) בְּפָסוּק "לֵךְ נְחֵה אֶת הָעָם", שֶׁאָמַר הַקָּדוֹשׁ

בָּרוּךְ הוּא לְמֹשֶׁה: "בָּנַי סַרְבָנִים הֵם, טַרְחָנִים הֵם וְכוּ', מְקַלְקְלִים אֶתְכֶם, סוֹקְלִים אֶתְכֶם בָּאֲבָנִים" וְכוּ', עַד כָּאן לְשׁוֹנָם. וְעַל זֶה בָּא מַאֲמַר מֹשֶׁה כָּאן **לָמָּה הָרֵעֹתָ**, פֵּרוּשׁ, הִסַּלְתָּ עָלַי הָרָעָה הַזֹּאת לִסְבוֹל רָעוֹת בָּנֶיךָ, וְאַחַר שֶׁקִּבַּלְתִּי הָיָה מִן הָרָאוּי לִמְצֹא חֵן בְּעֵינֶיךָ לָתֵת לִי עוֹזֵר לִשְׂא עִמִּי בָּעֹל הַגָּדוֹל, וְלֹא כֵן עָשִׂיתָ שֻׁנָּתַתָּ עָלַי כָּל הַמַּשָּׂא. וְאָמַר **לֹא מָצָתִי** חָסֵר א', לוֹמַר אֲפִלּוּ מְצוּי, פֵּרוּשׁ, דָּבָר מוּעָט מֵהַחֵן לֹא הִשַּׂגְתִּי.

אוֹ יִרְצֶה עַל זֶה הַדֶּרֶךְ: **לָמָּה הָרֵעֹתָ** כְּמוֹ שֶׁפֵּרַשְׁתִּי, וְאָמְרוֹ **וְלָמָּה לֹא מָצָאתִי** פֵּרוּשׁ, כֵּיוָן שֶׁנָּתַתָּ עָלַי עֹל הַדָּבָר הַזֶּה יֵשׁ לִי לִטְעוֹן לָמָּה לֹא מָצָאתִי חֵן לְצַד שֶׁשַּׂמְתָּ עָלַי מַשָּׂא כָּל הָעָם, וּפֵרוּשׁ לָמָּ"ד שֶׁל **לָשׁוֹם** הִיא לָמָּ"ד הַסִּבָּה. וְאָמַר זֶה מֹשֶׁה, לְצַד שֶׁרָאָה כִּי בְּקֹשׁ שֶׁלֹּא יִתֵּן לָהֶם בָּשָׂר וְלֹא יַהֲרֹג כְּדִבְרֵי הַמִּדְרָשׁ שֶׁכָּתַבְנוּ בְּסָמוּךְ וְלֹא מָצָא חֵן בְּעֵינֵי ה' לְקַבֵּל תְּפִלָּתוֹ. גַּם רָאָה הַמְסֻבָּב מֵהֶם, שֶׁהֵם גָּרְמוּ לוֹ מִיתָה בַּמִּדְבָּר וְכַמָּה עַנְפֵי הַיָּגוֹן אֲשֶׁר סָבַב לוֹ מֵהֶם אֲשֶׁר לֹא כֵן הָיָה מִן הָרָאוּי לְהִשְׁתַּלֵּם עַל יְגִיעוֹ וְסִבְלוֹתָיו.

פסוק יב

הֲאָנֹכִי הָרִיתִי וְגוֹ'. דִּבֵּר בְּסֵדֶר זֶה, יִתְבָּאֵר עַל פִּי דִּבְרֵיהֶם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (סנהדרין יט:) שֶׁכָּל הַמְלַמֵּד בֶּן חֲבֵרוֹ תּוֹרָה כְּאִלּוּ יְלָדוֹ, גַּם אָמְרוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (תיקוני זוהר ע') שֶׁכָּל נִשְׁמוֹת עַם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל דּוֹר הַמִּדְבָּר הָיוּ עַנְפֵי נִשְׁמָתוֹ שֶׁל מֹשֶׁה רַבֵּינוּ וְהוּא הָיָה לָהֶם לְאָב. לָזֶה לֹא אָמַר הָאָב אֲנִי לָעָם הַזֶּה אוֹ אִם בָּנַי הֵם, כִּי כֵן הוּא כְּפִי הָאֱמֶת, שֶׁהוּא הָיָה אָב לִנְשְׁמוֹתָם וְנִקְרָאִים בָּנָיו גַּם כֵּן לְצַד שֶׁלִּמְּדָם תּוֹרָה, אֶלָּא **הֲאָנֹכִי הָרִיתִי** פֵּרוּשׁ כְּנֶגֶד צַד הֱיוֹתָם עֻנָּפָיו אָמַר, מַה בְּכָךְ, כֵּיוָן שֶׁלֹּא הוֹרָה גֶּבֶר מֵהֶם לֹא יִתְחַיֵּב בְּטִפּוּלָם, וּכְנֶגֶד שֶׁנִּקְרָאִים בָּנָיו לְצַד שֶׁלִּמְּדָם תּוֹרָה אָמַר, **אִם אָנֹכִי יְלִדְתִּיהוּ**, כִּי דַוְקָא בֵּן הַבָּא דֶּרֶךְ לֵידָה לֹא הַבָּא מֵאֶמְצָעוּת לִמּוּד תּוֹרָה.

עוֹד נִתְכַּוֵּן בְּכֻלָּם **הָרִיתִי וִילִדְתִּיהוּ** לוֹמַר שֶׁהַמַּשָּׂא שֶׁעָלָיו שֶׁל הָעָם הוּא כְּמַשָּׂא שֶׁל אָב וְשֶׁל אֵם יַחַד, שֶׁדּוֹמֶה לְבֵן שֶׁיְּלַדְתּוּ אִמּוֹ וּמֵתָה, שֶׁהָאָב יַעֲשֶׂה מַעֲשֵׂה הָאָב וְהָאֵם. וְאוּלַי גַּם כֵּן שֶׁרָמַז לִשְׁנֵי זְמַנִּים שֶׁחַיָּב הָאָב לְשָׂא עֹל הַבֵּן, הָאֶחָד הוּא דְּבַר תּוֹרָה שֶׁהוּא עַד בֶּן שֵׁשׁ עַד בֶּן שֶׁבַע (כתובות סה:), וְהַשֵּׁנִי מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים עַד בֶּן שֹׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה שָׁנָה (כתובות מט.). וַהֲגַם שֶׁעֲדַיִן לֹא תִּקְּנוּ חֲזַ"ל תּוֹסֶפֶת זְמַן זֶה, הוּא עִנְיָן מֻשְׂכָּל לְדַעַת אֱנוֹשׁ, וּמִכָּל שֶׁכֵּן מֹשֶׁה שֶׁהָיָה נָבִיא. וְתִמְצָא שֶׁאָמְרוּ רַזַ"ל (יומא כח:) קַיִּם אַבְרָהָם אָבִינוּ אֲפִלּוּ עֵרוּבֵי תַּבְשִׁילִין הֲגַם שֶׁעֲדַיִן לֹא תִּקְּנוּם, כְּמוֹ כֵן יָדַע נְבִיא ה' מִתַּקָּנַת חֲזַ"ל. וְאָמַר עַל שְׁנֵי הַזְּמַנִּים **הֲאָנֹכִי הָרִיתִי** כְּנֶגֶד חִיּוּב הַתּוֹרָה, אִם **אָנֹכִי יְלִדְתִּיהוּ** כְּנֶגֶד חִיּוּב דִּבְרֵיהֶם.

וּפֵרוּשׁ תֵּיבַת ה"א שֶׁל הֲאָנֹכִי הִיא ה"א הַהַנָּחָה, פֵּרוּשׁ, שֶׁמִּתְרַצֶּה מֹשֶׁה לְהִתְחַיֵּב בְּמַה שֶׁחַיָּב הָאָב לַבֵּן וְאֲפִלּוּ חִיּוּב שֶׁל דִּבְרֵיהֶם, וְאַף עַל פִּי כֵן הִנֵּה אֵלֶּה אֲנָשִׁים גְּדוֹלִים הֵמָּה

לְמַעְלָה מִזְּמַן הַקְּצוּב, וְלָמָּה אַתָּה אוֹמֵר אֵלַי "שֶׁאֲהוּ בְחֵיקֶךָ" לְאָדָם גָּדוֹל בְּשָׁנִים? לוּ יְהֵא שֶׁהֵם בָּנַי – הֲרֵינִי פָּטוּר מֵהֶם. וְעוֹד חוֹזֵר וְטוֹעֵן: לוּ יְהֵא שֶׁיָּדוּן בָּהֶם דִּין קָטָן לְצַד שֶׁהֵם מוּשְׁלָלִים בְּהַשָּׂגַת הַמָּזוֹן וְדִינָם כְּקָטָן, אַף עַל פִּי כֵן לֹא מִתְחַיֵּב לַעֲשׂוֹת מַה שֶּׁשּׁוֹאֲלִים מִמֶּנִּי לָתֵת לָהֶם בָּשָׂר. וְהוּא אָמְרוֹ **מֵאַיִן לִי בָּשָׂר**, פֵּרוּשׁ, בְּשִׁלְמָא אִם הָיוּ שׁוֹאֲלִין מָזוֹן הַצָּרִיךְ – יִתְחַיֵּב מִדִּין אָב, אֲבָל הֵם שׁוֹאֲלִין מוֹתָרוֹת. וְעוֹד, הֲגַם שֶׁהֵם מוֹתָרוֹת, אִם הָיָה לוֹ עַל הָאָב לְשַׂעְשֵׂעַ בְּנוֹ כְּפִי יְכָלְתּוֹ, אֲבָל מֵאַיִן לִי וְגוֹ'?

פסוק יד

לֹא אוּכַל אָנֹכִי לְבַדִּי וְגוֹ'. כָּאן הֶחְלִיט הָרָצוֹן, כִּי לֹא תַּרְעוֹמֶת לְבַד הוּא מִתְרַעֵם אֲבָל יַסְכִּים לָשֵׂאת, אֶלָּא גִּלָּה דַּעְתּוֹ וּרְצוֹנוֹ שֶׁאֵינוֹ רוֹצֶה לִשָּׂא לְבַדּוֹ, וְנָתַן הַטַּעַם לֹא חָס וְשָׁלוֹם שֶׁמִּמָּאֵן עֲשׂוֹת מַאֲמַר ה' אֶלָּא שֶׁשִּׁעֵר שֶׁהוּא מַשָּׂא כָּבֵד מִמֶּנּוּ וְלֹא יוּכַל שְׂאֵתוֹ:

פסוק טו

וְאִם כָּכָה אַתְּ עֹשֶׂה לִי וְגוֹ'. פֵּרוּשׁ, חֹשׁ כִּי יֹאמַר ה' אֵלָיו לָשֵׂאת בְּעַל כָּרְחוֹ, הֲגַם שֶׁלֹּא יוּכַל, עַל מְנָת כֵּן יַעֲבֹד ה' עַד יְצִיאַת נְשָׁמָה, דִּכְתִיב (דברים ו:ה) "בְּכָל נַפְשְׁךָ". לָזֶה אָמַר **וְאִם** וְגוֹ' **הָרְגֵנִי נָא**, פֵּרוּשׁ, עַתָּה מָסַר נַפְשׁוֹ וְלֹא יִשָּׂא עוֹד הַמַּשָּׂא לְבַדּוֹ. וְנָתַן הַטַּעַם **וְאַל אֶרְאֶה בְּרָעָתִי**, פֵּרוּשׁ, דָּבָר הַגּוֹרֵם רַע לַנֶּפֶשׁ שֶׁעָלָיו יַקְפִּידוּ הַצַּדִּיקִים. וְהָרָעָה אֲשֶׁר עָלֶיהָ צָעַק לִבּוֹ הִיא שֶׁאִם יַהַרְגוּהוּ יִשְׂרָאֵל יִתְחַיְּבוּ כְּלָיָה וְנִמְצָא שֶׁגָּרְמוּ לוֹ לְהַעֲנִישָׁם. גַּם לָזֶה יֵחָשֵׁב תַּחֲלוּאֵי הַנֶּפֶשׁ, עַל דֶּרֶךְ מַאֲמַר (משלי יז:כו) "גַּם עֲנוֹשׁ לַצַּדִּיק" וְגוֹ'.
וְכָפַל לוֹמַר **הָרְגֵנִי נָא הָרֹג**, לוֹמַר שֶׁהָרוֹג הוּא אִם לֹא יַהַרְגֵהוּ ה', כִּי וַדַּאי שֶׁיַּהַרְגוּהוּ יִשְׂרָאֵל, וְאִם כֵּן כְּשֶׁהוּ הוֹרֵג אוֹתוֹ אֵינוֹ הוֹרֵג אֶלָּא אָדָם הָרוּג, גַּבְרָא קְטִילָא קָטִיל, וְתֵיבַת "הָרוֹג" נִדְרֶשֶׁת בְּנִקּוּד שׁוּרוּק. וְרַז"ל אָמְרוּ (ילקוט במדבר תשל"ה; מדרש תהלים כג) וְזֶה לְשׁוֹנָם: אִם לֹא אֶתֵּן הֵם הוֹרְגִים אוֹתִי, וְאִם אֲדַבֵּר כְּנֶגְדְּךָ אַתָּה הוֹרְגֵנִי. וְהַכָּתוּב יְכַוֵּין לְכָל הַדְּרָכִים.

פסוק טז

אֶסְפָּה לִי וְגוֹ' מִזִּקְנֵי יִשְׂרָאֵל. וְלֹא אָמַר "אֶסְפָּה לִי וְגוֹ' שִׁבְעִים זִקְנֵי יִשְׂרָאֵל", יִרְמֹז לְמַה שֶׁאָמְרוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (במדבר רבה טו,כא) שֶׁהַשִּׁבְעִים זְקֵנִים שֶׁאָסַף בְּמִצְרַיִם נֶהֶרְגוּ כֻּלָּן עִם חוּר, לָזֶה אָמַר אֵלָיו שֶׁיֶּאֱסֹף שִׁבְעִים אֲחֵרִים מִזִּקְנֵי יִשְׂרָאֵל. וְאָמַר תֵּיבַת **לִי** שֶׁיִּתְכַּוֵּן בַּדָּבָר לִשְׁמוֹ יִתְבָּרַךְ, כְּדֵי שֶׁלֹּא יַטְעֵהוּ הַשָּׂטָן בְּזֵקֶן שֶׁאֵינוֹ נָכוֹן, וּכְשֶׁיִּהְיֶה לִשְׁמוֹ יִתְבָּרַךְ, שׁוֹמֵר מִצְוָה לֹא יֵדַע דָּבָר רָע.
עוֹד נִתְכַּוֵּן שֶׁאֲסִיפָתָם תִּהְיֶה לַה', שֶׁיִּקָּבְלוּ הַמִּנּוּי וְהַשְׁרָרָה מֵה' עַל יִשְׂרָאֵל וְלֹא מִמֹּשֶׁה. עוֹד יִרְצֶה שֶׁיֹּאמַר לָהֶם, הֲגַם שֶׁזְּקֵנִים הָרִאשׁוֹנִים נֶהֶרְגוּ, לֹא יִמְנְעוּ עַצְמָם הֵם מִגְּשֶׁת אֶל

הַמְּנוּי, הֲגַם שֶׁיִּהְיוּ נֶאֱסָפִים, פֵּרוּשׁ נֶהֱרָגִים, לִי לִשְׁמִי, כְּדֶרֶךְ אָמְרוֹ (תהילים מד:כג) "כִּי עָלֶיךָ הוֹרַגְנוּ".

זִקְנֵי הָעָם וְשֹׁטְרָיו. פֵּרוּשׁ, שֶׁהֵם בְּעֵינֵי הָעָם נֶחְשָׁבִים וְיכוֹלִין לִרְדּוֹת בָּהֶם וְיֶחֶרְדוּ לְמַאֲמָרָם, וְהוּא מַאֲמַר **וְשֹׁטְרָיו**.

פסוק יז

וְאֶצַלְתִּי מִן הָרוּחַ וְגוֹ'. טַעַם סֵדֶר זֶה, לְהַרְאוֹתוֹ כִּי ה' נָתַן בּוֹ כֹּחַ שֶׁיְּכוֹל שְׂאֵת מַשָּׂא כָּל הָעָם, וּכְשֶׁמְּאַן חְזַר וְנָטַל מִמֶּנּוּ מַה שֶּׁצָּרִיךְ לַבָּאִים לְשֵׂאת עִמּוֹ בְּמַשָּׂא הָעָם.

וְלֹא תִשָּׂא אַתָּה לְבַדֶּךָּ. כָּאן הֶחְלִיט מִמֶּנּוּ הַחֲזָרָה, פֵּרוּשׁ שֶׁהֲגַם שֶׁיַּחְזֹר מֹשֶׁה לוֹמַר אֶשָּׂא לְבַדִּי, אָמַר ה' אֵלָיו לֹא תִשָּׂא אַתָּה לְבַדֶּךָּ. עוֹד רָמַז לוֹ שֶׁבְּאֶמְצָעוּת הַדָּבָר לֹא תִשָּׂאֵר הַנְּשִׂיאוּת וְהַמַּעֲלָה לְמֹשֶׁה לְבַדּוֹ, וְהוּא מַאֲמַר **וְלֹא תִשָּׂא** לְשׁוֹן נְשִׂיאוּת רֹאשׁ – לֹא תִהְיֶה לְבַדְּךָ כְּבַתְּחִלָּה. שׁוּב בָּא לְיָדֵי מַאֲמַר חֲזַ"ל (במדבר רבה פט"ו) וְזֶה לְשׁוֹנָם: אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְמֹשֶׁה, אֲנִי נָתַתִּי לְךָ בִּינָה וְדַעַת לְפָרְנֵס אֶת בָּנַי וְתִתְיַחֵד אַתָּה בְּאוֹתָהּ גְּדֻלָּה, עַכְשָׁיו מִשֶּׁלְךָ הֵם נוֹטְלִים, עַד כָּאן. עוֹד יִתְבָּאֵר לִסְבָרַת הָאוֹמְרִים (סנהדרין יז.) "וְלֹא יָסָפוּ" – לֹא פָּסְקוּ, וּבָזֶה **וְלֹא תִשָּׂא** לְשׁוֹן נְבוּאָה, כְּאָמְרוֹ (מלאכי א:א) "מַשָּׂא דְּבַר ה'", פֵּרוּשׁ לֹא תִהְיֶה אַתָּה נְבִיא לְבַדְּךָ אֶלָּא יִהְיוּ כָּל הַזְּקֵנִים נְבִיאִים גַּם כֵּן.

פסוק יח

הִתְקַדְּשׁוּ לְמָחָר וְגוֹ'. טַעַם שֶׁלֹּא נָתַן עַד מָחָר, לְפִי דִּבְּרֵיהֶם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (ספרי כאן) שֶׁדָּרְשׁוּ בְּתֵיבַת "הִתְקַדְּשׁוּ", וְזֶה לְשׁוֹנָם: הַזְמִינוּ עַצְמְכֶם לְפוּרְעָנוּת, עַד כָּאן. לָזֶה לֹא רָצָה ה' לָתֵת לָהֶם תֵּכֶף וּמִיָּד, עַד שֶׁהוֹדִיעָם כִּי פּוּרְעָנוּת הוּא נוֹתֵן לָהֶם בְּנָתִינַת הַבָּשָׂר, וְהִתְרָה בָּהֶם וְהֶאֱרִיךְ לָהֶם זְמַן וְאָמַר עַד **לְמָחָר**, וּבָזֶה יִהְיֶה לָהֶם הַלַּיְלָה לְחֶשְׁבּוֹן הַנֶּפֶשׁ, אוּלַי יָשׁוּבוּ בִּתְשׁוּבָה וְיִנָּחֵם ה' עַל הָרָעָה, כִּי לֹא יַחְפּוֹץ ה' לְהַשְׁחִית עַמּוֹ.

וַאֲכַלְתֶּם בָּשָׂר. אָמַר **וַאֲכַלְתֶּם** בְּתוֹסֶפֶת וְא"ו לְדִבְרֵיהֶם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (ספרי) שֶׁאָמַר לָהֶם הָכִינוּ עַצְמְכֶם וְכוּ', כְּפִי זֶה יָצְדַק לוֹמַר "וַאֲכַלְתֶּם", כִּי הוּא הוֹדְעַת עִנְיָן נוֹסָף עַל הָרִאשׁוֹן: הִתְקַדְּשׁוּ לְפוּרְעָנוּת, וְעוֹד **וַאֲכַלְתֶּם בָּשָׂר**.

כִּי בְכִיתֶם וְגוֹ'. מַשְׁמַע כִּי יַקְפִּיד ה' עַל הַבֶּכִי, וְצָרִיךְ לָדַעַת מַה כִּעוּר יֵשׁ בִּבְכִי מִצַּד עַצְמוֹ. וְנִרְאֶה כִּי טַעַם הַהַקְפָּדָה הוּא לְצַד שֶׁהַבֶּכִי יוֹרֶה עַל חִסָּרוֹן הַמַּחְלִט בִּשְׁלֵימַת הַהַשָּׂגָה, שֶׁאִם לֹא כֵן הָיָה לָהֶם לִשְׁאֹל מֵה' כְּבֵן הַשּׁוֹאֵל מֵאָבִיו אֶת אֲשֶׁר תְּאַוֶּה נַפְשׁוֹ, וּמִמַּה שֶּׁבָּכוּ יוֹרֶה כִּי הַדָּבָר מֻחְלָט אֶצְלָם כִּי ה' אֵין לוֹ כֹּחַ חָס וְשָׁלוֹם לָתֵת שְׁאֵלָתָם, וְהוּא מַה שֶּׁדִּקְדֵּק לוֹמַר **מִי יַאֲכִלֵנוּ**, לוֹמַר אֵין מִי שֶׁיּוּכַל עֲשׂוֹת דָּבָר זֶה. וְכֵן תִּמְצָא בּוֹ שֶׁאָמְרוּ רַז"ל (ספרי)

שֶׁאָמְרוּ יִשְׂרָאֵל אֵין כֹּחַ וְכוּ', וְזוֹ כְּפִירָה בִּיכֹלֶת הַיָּכוֹל עַל כֹּל בָּרוּךְ הוּא. וְעַיֵּן בַּפָּסוּק שֶׁאַחֲרֵי זֶה.

בְּאָזְנֵי ה'. פֵּרוּשׁ, שֶׁלֹּא חָשׁוּ לְדַבֵּר כַּדְּבָרִים הָאֵלֶּה, הֲגַם שֶׁה' שׁוֹכֵן בְּתוֹכָם, וְהַמְדַבְּרִים מַרְגִּישִׁים וְיוֹדְעִים כִּי שׁוֹמֵעַ שׁוֹכֵן בְּתוֹכָם, וְיֵשׁ בָּזֶה חֲצִיפוּת גְּדוֹלָה עַד מְאֹד לוֹמַר דִּבְרֵי כְּפִירָה בְּאָזְנֵי ה', וְעַיֵּין בַּפָּסוּק שֶׁאַחַר זֶה:

כִּי טוֹב לָנוּ וְגוֹ'. צָרִיךְ לְדַעַת כַּוָּנַת אָמְרוֹ תֵּיבַת **כִּי כִּי**, גַּם אֵין לָהּ שִׁעוּר נָכוֹן בְּקוֹטֶב לְשׁוֹן הַנִּשְׁמָע. וְאוּלַי שֶׁיּוֹדִיעַ הַכָּתוּב כִּי כָּל כָּךְ עָצְמָה תַּאֲוַת הַבָּשָׂר עַד שֶׁבָּחֲרוּ בְּמִצְרַיִם לֶאֱכוֹל בָּהּ בָּשָׂר. עוֹד יִתְבָּאֵר הַכָּתוּב עַל זֶה הַדֶּרֶךְ **כִּי בְּכִיתֶם בְּאָזְנֵי ה' לֵאמֹר**, פֵּרוּשׁ, טַעַם הַבְּכִי שֶׁהִשְׁמַעְתֶּם לְאָזְנֵי ה' הוּא "מִי יַאֲכִילֵנוּ בָּשָׂר", זֶה הָיָה בְּגֶדֶר הַמַּאֲמָר, אֲבָל רוּחַ הַקֹּדֶשׁ בּוֹחֵן לִבּוֹתָם יוֹדֵעַ כִּי חֶפְצָם בְּתַכְלִית הַדְּבָרִים הוּא כִּי יוֹתֵר טוֹב לָהֶם מִצְרַיִם, כִּי בּוֹחֲרִים אֶרֶץ מִצְרַיִם מִשֶּׁבָּת בִּשְׂכוּנַת הַשְּׁכִינָה, וְלָזֶה חָרָה אַף ה' בָּהֶם וְאָמַר הַזְמִינוּ עַצְמְכֶם לְפֶרְעָנוּת. וּבָזֶה תִּמְצָא נַחַת רוּחַ בְּמַאֲמַר ה' שֶׁאָמַר לְבַסּוֹף **יַעַן מְאַסְתֶּם אֶת ה' אֲשֶׁר בְּקִרְבְּכֶם** וְגוֹ', וְלֹא מָצִינוּ שֶׁהֻזְכַּר זֶה בְּדִבְרֵיהֶם, וּלְפִי מַה שֶּׁפֵּרַשְׁנוּ יִתְיַשֵּׁב עַל נָכוֹן.

גַּם יֵדַיִךְ אָמְרוּ **מְאַסְתֶּם אֶת ה'** בְּיִתְרוֹן תֵּיבַת "אֶת", כִּי נִתְכַּוְּנוּ לוֹמַר שֶׁמְּאָסוּ לִהְיוֹת עִם ה' הַשּׁוֹכֵן אִתָּם וְחוֹשְׁקִים בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם.

וְנָתַן ה' לָכֶם בָּשָׂר וַאֲכַלְתֶּם. צָרִיךְ לְדַעַת לָמָּה חָזַר לוֹמַר הַדְּבָרִים שֶׁאָמַר בְּסָמוּךְ. עוֹד שֶׁלֹּא הִסְפִּיק בְּמַאֲמַר "וְנָתַן" וְגוֹ' וְאָמַר **וַאֲכַלְתֶּם**, וַהֲלֹא מוּבָן הוּא הַדָּבָר שֶׁיֹּאכְלוּ הַנִּתָּן לָהֶם. וְנִרְאֶה שֶׁיְּכַוֵּן הַכָּתוּב לוֹמַר לָהֶם שֶׁהֲגַם שֶׁאָמַר "הִתְקַדְּשׁוּ לְמָחָר" וְגוֹ' וּפֵרַשְׁנוּהוּ שֶׁבָּא לוֹמַר שֶׁיַּחְזְרוּ בִּתְשׁוּבָה וְלֹא יִהְיֶה פֶּרְעָנוּת, וְלָזֶה נָתַן לָהֶם זְמַן עַד מָחָר, כָּל זֶה יִהְיֶה קֹדֶם נְתִינַת הַבָּשָׂר לָהֶם, אֲבָל אַחַר שֶׁיִּתֵּן לָהֶם הַבָּשָׂר לֹא תּוֹעִיל הַחֲרָטָה וְהַתְּשׁוּבָה לָהֶם שֶׁלֹּא יֹאכְלוּהוּ, וְהוּא מַאֲמַר **וְנָתַן ה' לָכֶם בָּשָׂר** אָז **וַאֲכַלְתֶּם**, צְרִיכִין אַתֶּם לֶאֱכֹל בְּחִיּוּב. וּבְדֶרֶךְ רֶמֶז כָּפַל לוֹמַר כֵּן לִרְמֹז לָהֶם שֶׁאִם יַחְזְרוּ בִּתְשׁוּבָה גַּם כֵּן עַל כָּל פָּנִים יֹאכְלוּ בָּשָׂר, כִּי יָצָא דָּבָר מֶלֶךְ שִׁלְטוֹן, וְהֵם לֹא הֵבִינוּ הַדְּבָרִים, אוֹ הֵבִינוּ וְלֹא הִצְדִּיקוּ.

פסוק יט

לֹא יוֹם אֶחָד וְגוֹ'. טַעַם אֹרְכָּן שֶׁל דְּבָרִים, וְהַכַּוָּנָה בָּהֶם, לְפִי מַה שֶּׁפֵּרַשְׁנוּ בְּמַאֲמַר "וַאֲכַלְתֶּם בָּשָׂר" כִּי מִצַּוַּת מֶלֶךְ הוּא לְחַיְּבָם לֶאֱכוֹל, וּלְצַד שֶׁיֵּשׁ לְךָ אָדָם שֶׁתַּשְׁלִים תַּאֲוָתוֹ בַּאֲכִילַת בָּשָׂר בְּיוֹם אֶחָד, וְיֵשׁ בִּשְׁנַיִם, וְיֵשׁ בַּחֲמִשָּׁה, וְיֵשׁ בַּעֲשָׂרָה, וְיֵשׁ בְּעֶשְׂרִים, וְיֹאמַר הָאָדָם "הִנֵּה הִשְׁלַמְתִּי תַּאֲוָתִי" וְלֹא יֹאכַל עוֹד, לָזֶה בָּא דִּבֵּר מֶלֶךְ לְהַמַּשְׁלִים תַּאֲוָתוֹ בְּיוֹם אֶחָד כָּתַב אַזְהָרָה "לֹא יוֹם אֶחָד", וּלְהַמַּשְׁלִים תַּאֲוָתוֹ בִּשְׁנַיִם בָּאָה עָלָיו הָאַזְהָרָה "וְלֹא יוֹמָיִם", וְכֵן כֻּלָּם, וְהִגְבִּיל לָהֶם שְׁלֹשִׁים יוֹם בְּחִיּוּב הָאֲכִילָה כְּדֵי שֶׁיִּמְאָסוּהוּ וְהָיָה לְזָרָא בְּטֶבַע

אֱנוֹשִׁי תְּמוּרַת הַתַּאֲוָה בּוֹ, וּמֵעַתָּה כָּל הַמְבַטֵּל מֵאֲכִילָתוֹ יוֹם אֶחָד הֲרֵי זֶה עָבַר עַל לָאו וּבִטֵּל מִצְוַת עֲשֵׂה:

פסוק כא

וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה וְגוֹ' הֲצֹאן וּבָקָר וְגוֹ'. נִפְלְאוּ מִמֶּנִּי הַדְּבָרִים מִמִּי שֶׁאָמַרְם, שֶׁאֵין נָכוֹן לֵאָמֵר כָּזֶה אֲפִלּוּ מֵאָדָם שֶׁלֹּא הִכִּיר גְּדֻלַּת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל, וּמִכָּל שֶׁכֵּן לְאִישׁ הָאֱלֹהִים. וְרִבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (ספרי) מֵהֶם חָשְׁבוּ לוֹ לְחֵטְא, וּמֵהֶם אָמְרוּ כִּי עַל מַפְלְתָּן שֶׁל יִשְׂרָאֵל יִתְפַּלֵּא, לָמָּה יוּמְתוּ שֵׁשׁ מֵאוֹת אֶלֶף וְגוֹ' בִּשְׁבִיל הַבָּשָׂר. וְהַדְּרָשָׁה תִּדְרֹשׁ, אֲבָל עַל כָּל פָּנִים צָרִיךְ לְיַשֵּׁב פְּשָׁטָן שֶׁל דְּבָרִים. עוֹד צָרִיךְ לָדַעַת לָמָּה חָזַר לוֹמַר הַדְּבָרִים הַנֶּאֱמָרִים **וְאַתָּה אָמַרְתָּ בָּשָׂר אֶתֵּן**. עוֹד צָרִיךְ לָדַעַת מַה תְּמִיהָא הִיא זֹאת **הֲצֹאן וּבָקָר** וְגוֹ', גַּם בְּלֹא נֵס יֵשׁ לָהֶם מִקְנֶה לִזּוֹן מִמֶּנּוּ חֹדֶשׁ יָמִים, וּמִקְרָא מַלֵּא דִּבֵּר הַכָּתוּב (שמות י״ב:ל״ח) ״וְגַם עֵרֶב רַב וְגוֹ' וְצֹאן וּבָקָר״ וְגוֹ'. עוֹד צָרִיךְ לָדַעַת לָמָּה הִגְזִים כָּל כָּךְ בְּכָל דְּגֵי הַיָּם שֶׁצָּרִיךְ כָּל דְּגֵי הַיָּם לְהִסְתַּפֵּק מֵהֶם חֹדֶשׁ יָמִים, וַהֲלֹא כָּל הָעוֹלָם אוֹכְלִים דָּגִים שֶׁהֵם כִּפְלַיִם כָּל כָּךְ פְּעָמִים עַל שֵׁשׁ מֵאוֹת אֶלֶף שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל?

אָכֵן יִתְיַשְּׁבוּ הַכְּתוּבִים בִּשְׁנֵי דְּרָכִים. הָאֶחָד, כְּשֶׁאָמַר ה' אֵלָיו שֶׁיִּתֵּן לָהֶם בָּשָׂר סְתָם, הֵבִין מֹשֶׁה מַשְׁמָעוּת הַדְּבָרִים כִּי מִן אֶחָד שֶׁל בָּשָׂר יִתֵּן לָהֶם, לָזֶה אָמַר לְפָנָיו **שֵׁשׁ מֵאוֹת אֶלֶף** וְגוֹ', פֵּרוּשׁ וּמִנַּיִן רַב כָּזֶה יִמָּצֵא בָּהֶם דֵּעוֹת שׁוֹנוֹת, זֶה יַחְפֹּץ בְּשַׂר צֹאן, וְזֶה יַחְפֹּץ בָּקָר, וְזֶה אַיִל וּצְבִי, וְזֶה עוֹפוֹת, וְזֶה דָּגִים, **וְאַתָּה אָמַרְתָּ בָּשָׂר אֶתֵּן לָהֶם** מַשְׁמַע מִן בָּשָׂר אֶחָד, מַה הִיא הַבָּשָׂר שֶׁתִּתֵּן, **הֲצֹאן וּבָקָר וְגוֹ' וּמָצָא לָהֶם**, פֵּרוּשׁ מְבַקְּשָׁם, **אִם אֶת כָּל דְּגֵי** פֵּרוּשׁ מִינֵי דָּגִים וְגוֹ' **וּמָצָא לָהֶם** פֵּרוּשׁ מְבַקְּשָׁם, הֲלֹא כְּשֶׁתִּתֵּן לָהֶם בְּשַׂר צֹאן וּבָקָר יֹאמְרוּ חֲפֵצִים בְּאַיִל וּצְבִי, וּכְשֶׁתִּתֵּן לָהֶם אַיִל וּצְבִי יֹאמְרוּ חֲפֵצִים בִּבְשַׂר עוֹפוֹת, וּכְשֶׁתִּתֵּן לָהֶם עוֹפוֹת יֹאמְרוּ דָּגִים. וְרָשׁם שְׁנֵי קְצָווֹת הַבָּשָׂר, צֹאן וּבָקָר, וְקָצֶה הָאַחֲרוֹן – בְּשַׂר דָּגִים, וְהַדְּרָגוֹת אֶמְצָעִיִּים שֶׁבֵּין בְּשַׂר צֹאן וּבָקָר לִבְשַׂר דָּגִים מוּבָנִים. וְאָמַר **כָּל דְּגֵי הַיָּם** פֵּרוּשׁ, שֶׁלֹּא יוֹעִיל בְּמִינִים מֵהַדְּגִים אֶלָּא אִם יָבִיא כָּל מִינֵי דָּגִים שֶׁבַּיָּם, שֶׁזּוֹלֶת זֶה – הַמִּין הֶחָסֵר יִבְכּוּ עָלָיו, וּמֵעַתָּה אֵין סְתִימַת פִּיהֶם זוֹלַת כָּל מִינֵי בָּשָׂר בְּהֵמָה וְחַיָּה וְכָל מִינֵי עוֹפוֹת וְכָל מִינֵי דָּגִים הַמַּסְפִּיקִים לָהֶם חֹדֶשׁ יָמִים. נִמְצֵאת אוֹמֵר שֶׁעִקַּר הַפְּלָאתוֹ הָיְתָה לְצַד שֶׁהֵבִין מִדִּבְרֵי ה' כִּי מִן אֶחָד שֶׁל בָּשָׂר, וְאֵין הָכִי נַמֵּי אִם הָיָה אוֹמֵר שֶׁיִּתֵּן לָהֶם כָּל מִינִים שֶׁבָּעוֹלָם שֶׁל בָּשָׂר לֹא הָיָה מַתְמִיהַּ. וּבָזֶה נִתְיַשְּׁבוּ כָּל הַדִּקְדּוּקִים וְדִבְרֵי מֹשֶׁה חֵן. וְעִקַּר כַּוָּנַת מֹשֶׁה בָּזֶה אוּלַי יִמָּנַע מִתַּת הַבָּשָׂר וְלֹא יָמוּתוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, כִּי ה' תְּלָה זֶה בָּזֶה.

וְדֶרֶךְ שֵׁנִי עַל פִּי דִּבְרֵיהֶם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (ברכות נח.) שֶׁאָמְרוּ אֵין הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עוֹשֶׂה נֵס לַשֶּׁקֶר, וּלְצַד שֶׁאָמַר ה' אֵלָיו שֶׁהַבָּשָׂר הוּא חַרְבָּם כְּמַאֲמָרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (במדבר

יא:כ) בְּפֵרוּשׁ רַשִׁ"י "וְהָיָה לָכֶם לְזֶרַע" שֶׁכֵּן קוֹרִין וְכוּ' לְחֶרֶב זָרָא, אִם כֵּן לֹא עַל הַנֵּס מְדַבֵּר הַכָּתוּב אֶלָּא שֶׁיֹּאכְלוּ מִבָּשָׂר הַנִּמְצָא. וְעַל זֶה תָּמַהּ שֶׁאֵין נִמְצָא לָהֶם לֶאֱכֹל שְׁלֹשִׁים יוֹם. וּמַאֲמַר **בָּשָׂר אֶתֵּן לָהֶם** שֶׁנִּרְאֶה שֶׁיִּתְּנוּ מֵחָדָשׁ, פֵּרוּשׁ הוּא שֶׁיִּתֵּן לָהֶם רְשׁוּת לֶאֱכֹלוֹ, לְצַד שֶׁעַד עַתָּה לֹא הָיָה לָהֶם רְשׁוּת לֶאֱכֹל מִמְּקֻנֵיהֶם וְהָיוּ לַעֲבוֹדַת ה', וְאָמַר ה' כִּי יִתֵּן לָהֶם רְשׁוּת לֶאֱכֹל בָּשָׂר. וּמַאֲמַר **אִם אֶת כָּל דְּגֵי הַיָּם**, פֵּרוּשׁ לְצַד שֶׁהָיוּ לָהֶם דָּגִים מֵהַבְּאֵר שֶׁהָיְתָה הוֹלֶכֶת עִמָּהֶם, אֲבָל לֹא הָיָה לָהֶם הִסְתַּפְּקוּת אֲפִלּוּ לְיוֹם אֶחָד בַּחֹדֶשׁ, כְּשֶׁשָּׁעָר מֹשֶׁה דְּבָר הַצָּרִיךְ לְשִׁשִּׁים רִבּוֹא שִׁשִּׁים יוֹם שִׁעוּר שֶׁכָּל דָּגִים שֶׁיְּכוֹלִין לִהְיוֹת שָׁם בַּנִּמְצָא לֹא יַסְפִּיקוּ. וּבְדֶרֶךְ נֵס כְּבָר אָמַרְנוּ שֶׁסָּבַר שֶׁלֹּא יַעֲשֶׂה ה' נֵס לְתַכְלִית דָּבָר רַע כְּמוֹ שֶׁכָּתַבְתִּי. וּלְדֶרֶךְ זֶה תְּמִיהַת מֹשֶׁה תְּמִיהָא וְאֵין עָלָיו אַשְׁמַת דָּבָר, כִּי אֵינוֹ עוֹשֶׂה חֶסְרוֹן בִּיכֹלֶת ה' חָס וְשָׁלוֹם.

פסוק כג

הֲיַד ה' תִּקְצָר וְגוֹ' הֲיִקְרְךָ דְבָרִי וְגוֹ'. יִתְבָּאֵר עַל פִּי שְׁנֵי הַדְּרָכִים שֶׁכָּתַבְנוּ, לְדֶרֶךְ הָרִאשׁוֹן שֶׁפֵּרַשְׁנוּ שֶׁתְּמִיהַת מֹשֶׁה הָיְתָה כִּי לֹא יִסְתַּפְּקוּ כֻּלָּם בְּמִין בָּשָׂר הַנִּתָּן לָהֶם וְתַרְעוֹמְתָם עוֹמֶדֶת לָעַד, הוֹדִיעוֹ ה' כִּי יֵשׁ יְכֹלֶת בְּיָדוֹ לָתֵת מִין בָּשָׂר שֶׁיְּמַלֵּא כָּל תַּאֲוָתָם בּוֹ, וְהוּא מַאֲמַר **הֲיַד ה' תִּקְצָר**, פֵּרוּשׁ לָתֵת בְּמִין בָּשָׂר אֶחָד דֵּי סִפּוּקָם כָּל אֲשֶׁר יִתְאַוּוּ כָּל הַמִּתְאַוִּים. וְאָמְרוֹ **עַתָּה תִּרְאֶה הֲיִקְרְךָ דְבָרִי**, פֵּרוּשׁ דָּבָר אֶחָד שֶׁאֲנִי עוֹשֶׂה אוֹ דִּבּוּר אֶחָד שֶׁאָמַרְתִּי לַעֲשׂוֹת יִהְיֶה יָקָר כָּל כָּךְ שֶׁיֵּשׁ בּוֹ הִסְתַּפְּקוּת לְכָל חֶלְקֵי הַתַּאֲוֹת שֶׁיְּכוֹלִין לִהְיוֹת, שֶׁיִּתֵּן לָהֶם מִין בָּשָׂר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ כָּל מִינֵי בָּשָׂר שֶׁיְּכוֹלִין לִהְיוֹת בָּעוֹלָם. וְשִׁעוּר תֵּבַת **יִקְרְךָ** הוּא יִהְיֶה יָקָר אֶצְלְךָ כְּשֶׁתִּרְאֶה יָקָר הַפְּעָלָה. אוֹ יִתְפָּרֵשׁ **יִקְרְךָ** יִהְיֶה לְךָ מִמֶּנּוּ יָקָר כְּשֶׁיִּתֵּן ה' עַל יְדֵי מֹשֶׁה מִין הַבָּשָׂר שֶׁאֵין כָּמוֹהוּ יִהְיֶה לְמֹשֶׁה יָקָר וּגְדֻלָּה בְּעֵינֵי יִשְׂרָאֵל לְהַאֲמִין בּוֹ וּבִנְבוּאָתוֹ וְיִתְיַקֵּר בְּעֵינֵיהֶם.

וּלְדֶרֶךְ שֵׁנִי שֶׁכָּתַבְנוּ שֶׁתְּמִיהַת מֹשֶׁה הָיְתָה לְחָשְׁבוֹ שֶׁהַבָּשָׂר שֶׁמִּמֶּנּוּ יִשְׂבְּעוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הוּא מֵהַנִּמְצָא, אֲבָל מֵהַנֵּס, לֹא יַעֲשֶׂה נֵס לְדָבָר כָּזֶה, אָמַר ה' אֵלָיו **הֲיַד ה' תִּקְצָר** פֵּרוּשׁ הַאִם נָכוֹן שֶׁיַּד ה' חָס וְשָׁלוֹם תִּקָּצֵר, וְאִם כֵּן אִם לֹא נַעֲשֶׂה הַנֵּס יֹאמְרוּ כִּי לֹא תַּגִּיעַ יָד עֶלְיוֹנָה עֲשׂוֹת מְבֻקָּשָׁם, וְלָזֶה יַחְפֹּץ ה' עֲשׂוֹת נֵס שֶׁלֹּא כְּסִדְרוֹ בִּשְׁבִיל חִלּוּל הַשֵּׁם, וְלָזֶה גָּמַר אוֹמֶר **עַתָּה תִּרְאֶה** בְּמַה שֶּׁאֲנִי עוֹשֶׂה תִּרְאֶה **הֲיִקְרְךָ דְבָרִי** וְגוֹ', פֵּרוּשׁ יִהְיֶה יָקָר בְּעֵינֶיךָ מִכָּאן וּלְהַלְאָה דְּבָרִי, פֵּרוּשׁ דָּבָר הַנּוֹגֵעַ לִי לְכִבּוֹדִי, כְּשֶׁתִּרְאֶה שֶׁאֲנִי מְקַלְקֵל הַשּׁוּרָה וְעוֹשֶׂה נֵס לַשֶּׁקֶר בִּשְׁבִילִי שֶׁלֹּא יְחַלְּלוּ שְׁמִי, מִזֶּה תֵּדַע שִׁעוּר הַקְּפָדָתִי עַל הַדָּבָר אִם גָּדוֹל אוֹ קָטָן הוּא. וְתִמְצָא רַז"ל (קידושין מ.) שֶׁהִפְלִיאוּ לוֹמַר בְּעָנְיַן חִלּוּל הַשֵּׁם שֶׁהַקְּפָדָתוֹ גְּדוֹלָה.

פסוק כד

וַיֵּצֵא מֹשֶׁה וַיְדַבֵּר וְגוֹ'. הִקְדִּים הַדְּבָרִים אֶל הָעָם, וְאַחַר כָּךְ אָסַף הַזְּקֵנִים, אֲשֶׁר לֹא כֵן מָצִינוּ בְּסֵדֶר דִּבְרֵי ה' אֵלָיו שֶׁהִקְדִּים אָסִיפַת זְקֵנִים וְאַחַר כָּךְ "וְאֶל הָעָם תֹּאמַר" (במדבר יא:יח), לְצַד שֶׁדַּן בְּדַעְתּוֹ כִּי דַּעַת עֶלְיוֹן הִיא לְהַקְדִּים מַאֲמָרוֹ לְיִשְׂרָאֵל, שֶׁאִם הָיְתָה כַּוָּנָתוֹ לְהַקְדִּים הָאֲסִיפָה לֹא הָיָה לוֹ לְצַוּוֹת לוֹ מַאֲמַר הָעָם, אֶלָּא הֲרֵי זֶה מַגִּיד שֶׁיַּקְדִּים מַאֲמָר לָעָם וְאַחַר כָּךְ יֵאָסֵף הַזְּקֵנִים לְאֹהֶל וְיַעֲשֶׂה כָּל הָאָמוּר בָּעִנְיָן.

וְטַעַם אֲשֶׁר הִקְדִּים ה' מַאֲמַר הָאֲסִיפָה, לְצַד שֶׁבָּזֶה הָיְתָה תְּשׁוּבָה לְדִבְרֵי מֹשֶׁה שֶׁאָמַר "לֹא אוּכַל לְבַדִּי לָשֵׂאת אֶת כָּל הָעָם", לָזֶה הִקְדִּים לַהֲשִׁיבוֹ עַל דְּבָרָיו תְּחִלָּה, וְאַחַר כָּךְ צִוָּהוּ לְדַבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. וְיָדַע ה' כִּי מֹשֶׁה חָכָם לָדַעַת הַצָּרִיךְ לְהַקְדִּים, כְּמוֹ שֶׁכֵּן הִשְׂכִּיל עֶשׂוֹת. עוֹד אֶפְשָׁר לוֹמַר כִּי מַאֲמַר **וַיְדַבֵּר אֶל הָעָם אֵת דִּבְרֵי ה'** הֵם דִּבְרֵי אֲסִיפַת הַזְּקֵנִים לְבַד, וְחָשַׁב עַד אֲשֶׁר יִגְמֹר מַה שֶּׁצִּוָּה ה' בַּאֲסִיפַת הַזְּקֵנִים וְיֵצֵא לְדַבֵּר אֶל הָעָם מַאֲמַר שֵׁנִי "וְאֶל הָעָם תֹּאמַר", וְגַם מִדִּבְרֵי מִדְרַשׁ תַּנְחוּמָא מַשְׁמַע כֵּן.

פסוק כה

וַיֵּרֶד ה' וְגוֹ' וַיְדַבֵּר אֵלָיו. צָרִיךְ לָדַעַת מַה דִּבֵּר ה' אֵלָיו. עוֹד צָרִיךְ לָדַעַת לָמָּה הֻצְרַךְ לְכָל זֶה וְלֹא נִבָּא אוֹתָם מִבְּלִי כָּל סֵדֶר הַמּוּכָן. וְיִתְבָּאֵר הָעִנְיָן עַל פִּי מַאֲמָרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה בְּסֵפֶר הַזֹּהַר (פנחס רכ.) בְּפָסוּק "לָכֵן אֱמוֹר הִנְנִי נוֹתֵן לוֹ אֶת בְּרִיתִי שָׁלוֹם", כִּי יָצוֹ ה' עַל מֹשֶׁה שֶׁיֹּאמַר "הִנְנִי נוֹתֵן" וְגוֹ', וְהַטַּעַם מִפְּנֵי שֶׁזָּכָה כְּבָר מֹשֶׁה בִּבְרִית הַשָּׁלוֹם וְשֶׁלּוֹ יֵחָשֵׁב, וּכְשֶׁרָצָה לִתֵּנוֹ לְפִנְחָס נִמְצָא שֶׁכְּבָר נָתְנוֹ לְמֹשֶׁה וְזָכָה בּוֹ, וְאֵין הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא חוֹזֵר וְנוֹטֵל מַתְּנוֹתָיו. כְּמוֹ כֵן הַנְּבוּאָה נָתַן לְמֹשֶׁה לְמָנָה, וְכָל הַבָּא לְהִתְנַבֵּא מֹשֶׁה הוּא הַנּוֹתֵן מֵהַטַּעַם הַנִּזְכָּר, וְלָזֶה יִקָּרֵא אָדוֹן הַנְּבִיאִים. וְהוּא מַאֲמַר ה' כָּאן שֶׁצִּוָּה לָאֲסֹף הַזְּקֵנִים וְהוּא עִמָּהֶם, וַיֵּרֶד ה' בֶּעָנָן. וְאָמְרוֹ **וַיְדַבֵּר אֵלָיו** פֵּרוּשׁ לְשׁוֹן שְׂרָרָה וּמֶמְשָׁלָה, כְּדֶרֶךְ אָמְרוֹ (תהלים מז:ד) "יַדְבֵּר עַמִּים תַּחְתֵּינוּ", שֶׁעָשָׂה ה' הַשְׂרָרָה בְּדָבָר זֶה אֵלָיו, פֵּרוּשׁ לְמֹשֶׁה, וּבְרִשׁוּתוֹ וּבִרְצוֹנוֹ הֶאֱצִיל וְגוֹ'.

וַיָּאצֶל מִן הָרוּחַ. אָמְרוֹ **וַיָּאצֶל**, אוּלַי שֶׁרוֹמֵז לְמִקּוֹר רוּחַ הַנְּבוּאָה שֶׁבִּבְחִינָה זוֹ, וּבְדֶרֶךְ זֶה יֻצַּדַּק לֵאמֹר וַיָּאצֶל, וְאָמְרוֹ **מִן הָרוּחַ אֲשֶׁר עָלָיו**, פֵּרוּשׁ מֵאוֹתָהּ הַבְּחִינָה שֶׁעָלָיו, אֲבָל הַנֶּאֱצָל בָּא מֵהַמַּאֲצִיל בָּרוּךְ הוּא וְלֹא שֶׁיּוֹצִיא מִמֹּשֶׁה וְלִתֵּן עַל אֲחֵרִים. אוֹ יֹאמַר **מִן הָרוּחַ** אֲשֶׁר עַל מֹשֶׁה וְאָמַר **וַיָּאצֶל** לְצַד שֶׁאֵין הֶבְדֵּל לְרוּחַ שֶׁעוֹדְנוּ עָלָיו לְרוּחַ הַנִּתָּן מִמֶּנּוּ לַזְּקֵנִים. וּלְדֶרֶךְ זֶה יְכֻוַּן בְּמַאֲמַר **אֲשֶׁר עָלָיו** עַל הַחֵלֶק הַנֶּאֱצָל בְּעַצְמוֹ שֶׁעוֹדְנוּ עָלָיו אַחַר וַיָּאצֶל. וּלְדִבְרֵי הַמִּדְרָשׁ (במדבר רבה טו,יט) כְּשֶׁמָּנָה הַמַּעֲלוֹת שָׁהָיוּ לַשְּׁנַיִם יוֹתֵר מֵהַשִּׁבְעִים, מָנָה גַּם כֵּן שֶׁהַשִּׁבְעִים נִבּוּאָתָם מִשֶּׁל מֹשֶׁה וְהַשְּׁנַיִם מִשֶּׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא.

וַיְהִי כְּנוֹחַ. אָמַר **וַיְהִי** לְשׁוֹן צַעַר, לְדִבְרֵיהֶם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (במדבר רבה יט), שֶׁהַזְּקֵנִים הִתְנַבְּאוּ מַאֲמַר "הִתְקַדְּשׁוּ לְמָחָר", אֵין לְךָ צַעַר גָּדוֹל מִזֶּה שֶׁאָמְרוּ לְיִשְׂרָאֵל בְּתִחִלַּת נְבוּאָתָם יָכִינוּ עַצְמָן לְפֻרְעָנוּת.

וְאָמְרוֹ "**וַיִּתְנַבְּאוּ**" בְּתוֹסֶפֶת וְא"ו, לוֹמַר שֶׁמִּלְבַד שֶׁהָיוּ כְּלִי מֻכְשָׁר לָנוּחַ עֲלֵיהֶם הָרוּחַ, עוֹד לָהֶם שֶׁהִתְנַבְּאוּ. וְהוֹדִיעַ הַכָּתוּב שֶׁנִּבּוּאָתָם הָיְתָה תֵּכֶף וּמִיָּד, כְּאָמְרוֹ "כְּנוֹחַ עֲלֵיהֶם וְגוֹ' וַיִּתְנַבְּאוּ". עוֹד יִתְבָּאֵר עַל פִּי סְבָרַת הָאוֹמְרִים "וְלֹא יָסָפוּ" שֶׁלֹּא נִתְנַבְּאוּ אֶלָּא אוֹתוֹ יוֹם, עַל זֶה הַדֶּרֶךְ "וַיְהִי כְּנוֹחַ" וְגוֹ' לְשׁוֹן צַעַר כַּנִּזְכָּר, וְעוֹד צַעַר אַחֵר לָהֶם שֶׁהִתְנַבְּאוּ וְלֹא יָסָפוּ.

פסוק כו

וַיִּשָּׁאֲרוּ שְׁנֵי אֲנָשִׁים וְגוֹ'. צָרִיךְ לְדַעַת: א' כַּוָּנַת מַאֲמַר "וַיִּשָּׁאֲרוּ" מִנַּיִן נִשְׁאֲרוּ. ב' לָמָּה הֻצְרַךְ לְהַזְכִּיר שְׁמָם. ג' אָמְרוֹ **וַתָּנַח עֲלֵיהֶם** וְגוֹ', מִמָּה נַפְשָׁךְ – אִם הֵם מֵהַשִּׁבְעִים הֲרֵי כְּבָר הִזְכִּירָם הַכָּתוּב בִּכְלַל הַשִּׁבְעִים, דִּכְתִיב "וַיָּאצֶל וְגוֹ' וַיִּתֵּן עַל שִׁבְעִים", כִּי מֵאָמְרוֹ "וַתָּנַח" מַשְׁמַע דָּבָר חָדָשׁ שֶׁלֹּא הִזְכַּר עַד עַתָּה, וְאִם אֵינָם מֵהַשִּׁבְעִים הֶלֹא לֹא אָמַר ה' אֶל מֹשֶׁה אֶלָּא שִׁבְעִים. ד' אָמְרוֹ **וְהֵמָּה בַּכְּתָבִים** אֵין יְדוּעַ הַכַּוָּנָה בָּזֶה. ה' אָמְרוֹ **וְלֹא יָצָאוּ** הֲלֹא מֵאָמְרוֹ "וַיִּשָּׁאֲרוּ בַּמַּחֲנֶה" מוּבָן הַדָּבָר שֶׁלֹּא יָצְאוּ. ו' אָמְרוֹ **וַיִּתְנַבְּאוּ** לְבַסּוֹף שֶׁהָיָה לוֹ לְהַסְמִיךְ הַנִּמְשָׁךְ לָהֶם בִּפְנֵי עַצְמוֹ וְהַנַּעֲשֶׂה מֵהֶם בִּפְנֵי עַצְמוֹ עַל זֶה הַדֶּרֶךְ: "וַיִּשָּׁאֲרוּ שְׁנֵי אֲנָשִׁים וְגוֹ' וְהֵמָּה בַּכְּתָבִים וְלֹא יָצְאוּ הָאֹהֱלָה וַתָּנַח עֲלֵיהֶם הָרוּחַ וַיִּתְנַבְּאוּ", וְלָמָּה כָּתַב הַדְּבָרִים שֶׁלֹּא כְּסֵדֶר הַנָּכוֹן?

וְרַז"ל נֶחְלְקוּ (ספרי במדבר צה:) מִנַּיִן נִשְׁאֲרוּ. יֵשׁ אוֹמְרִים נִשְׁאֲרוּ מֵהַשִּׁבְעִים וּשְׁנַיִם שֶׁבֵּרַר מֹשֶׁה מִיִּשְׂרָאֵל, שִׁשָּׁה מִכָּל שֵׁבֶט בְּשָׁוֶה, וְהִגְרִיל לְהוֹצִיא הַשְּׁנַיִם הַיִּתָּרִים עַל הַשִּׁבְעִים שֶׁאָמַר לוֹ ה', וְהֵם הַשְּׁנַיִם שֶׁנִּשְׁאֲרוּ. וְרַבִּי שִׁמְעוֹן אָמַר כִּי מֵהַשִּׁבְעִים נִשְׁאֲרוּ שֶׁלֹּא רָצוּ לִכָּנֵס לְאֹהֶל מוֹעֵד לְצַד עֲנָוָה וּשְׁפָלוּת וְנִשְׁאֲרוּ בַּמַּחֲנֶה, עַד כָּאן. לִסְבָרַת הָאוֹמֵר מֵהַשִּׁבְעִים נִשְׁאֲרוּ יִתְבָּאֵר הַכָּתוּב עַל זֶה הַדֶּרֶךְ: "וַיִּשָּׁאֲרוּ שְׁנֵי אֲנָשִׁים בַּמַּחֲנֶה" לְצַד חֶשְׁבָּם עַצְמָן כְּשֵׁרִיִּים. **שֵׁם הָאֶחָד** וְגוֹ', פֵּרוּשׁ יְדוּעִים הָיוּ בְּמִדּוֹת יְשָׁרוֹת וּמוּחָזָקִים בְּעֵינֵי יִשְׂרָאֵל, שֶׁלִּסְבָּה זוֹ נִשְׁאֲרוּ בַּמַּחֲנֶה, שֶׁזּוּלַת זֶה יֵשׁ לָעָם לְרָנֵּן אַחֲרֵיהֶם שֶׁמָּאֲסוּ חָס וְשָׁלוֹם בְּנַחַת הָרוּחַ עֲלֵיהֶם וְנִמְצְאוּ מְחַלְּלִים הַשֵּׁם וְיִמָּאֵסֶם עֶלְיוֹן לְסִבָּה זוֹ. אֶלָּא לְצַד שֶׁשֵּׁם הָאֶחָד הַמְיֻחָד אֶלְדָּד וְשֵׁם הַשֵּׁנִי לוֹ מֵידָד, לְזֶה לֹא דָנוּ בָּהֶם הַמַּעֲשֶׂה לְהָרַע, וּבָזֶה לֹא נִמְאֲסוּ. **וַתָּנַח עֲלֵיהֶם הָרוּחַ** עַצְמָהּ שֶׁנָּחָה עַל הַשִּׁבְעִים, לֹא מְנֻעָתָם הַהִרְחָקָה שֶׁהָיְתָה בֵּין אֹהֶל מוֹעֵד וּבֵין הַמַּחֲנֶה וְנָחָה גַּם עֲלֵיהֶם. וְדִקְדֵּק לוֹמַר **וַתָּנַח**, לוֹמַר שֶׁשָּׁם קְנָתָהּ מְקוֹמָהּ הָרוּחַ, כְּאָמְרָם שֶׁשְּׁאָר הַשִּׁבְעִים פָּסְקוּ וְאֵלּוּ לֹא פָּסְקוּ נְבוּאָה מֵהֶם. וְקֹדֶם שֶׁהִזְכִּיר הַנְּבוּאָה הִזְכִּיר דְּבָרִים שֶׁבָּהֶם יַצְדִּיקוּ הָעָם כִּי דִּבְרֵי נְבוּאָה בְּפִיהֶם אֱמֶת, וְאָמַר **וְהֵמָּה בַּכְּתָבִים** פֵּרוּשׁ

מֵאוֹתָם הַשִּׁבְעִים שֶׁנִּכְתְּבוּ. וּכְדֵי שֶׁלֹּא תַּחְשֹׁב שֶׁהַכְּתוּבִים הֵם שֶׁנִּכְתְּבוּ בְּפִתְקֵי הַגּוֹרָלוֹת, לָזֶה אָמַר "וְלֹא יָצְאוּ הָאֹהֱלָה", הָא לְמַדְתָּ שֶׁהָיוּ יְכוֹלִין לָצֵאת. וּבָזֶה נֶאֶמְנוּ דִּבְרֵיהֶם שֶׁהָיוּ נְבוּאָה, וְהוּא אָמְרוֹ **וַיִּתְנַבְּאוּ**. וְזוֹלַת הַתְּנַאי הַנִּזְכָּר מִי יַחְזִיק דִּבְרֵיהֶם לְדִבְרֵי נְבִיאוּת. וּבָזֶה נִתְיַשְּׁבוּ כָּל הַדִּקְדּוּקִים.

וּלְדִבְרֵי הָאוֹמֵר מֵהַשִּׁבְעִים וּשְׁנַיִם נִשְׁאֲרוּ, יִתְבָּאֵר הַכָּתוּב עַל זֶה הַדֶּרֶךְ: **וַיִּשָּׁאֲרוּ** פֵּרוּשׁ, הֶגֶם שֶׁנִּשְׁאֲרוּ שְׁנֵי הָאֲנָשִׁים שֶׁהָיוּ יְתֵרִים עַל הַשִּׁבְעִים בַּמַּחֲנֶה, **שֵׁם הָאֶחָד** וְגוֹ', אַף עַל פִּי כֵן "וַתָּנַח עֲלֵיהֶם הָרוּחַ" גַּם כֵּן, מִלְּבַד שֶׁנָּחָה עַל הַשִּׁבְעִים כְּמוֹ שֶׁאָמַר לְמַעְלָה "וַיֶּאֱצֹל מִן הָרוּחַ וְגוֹ' וַיִּתֵּן עַל שִׁבְעִים אִישׁ". וִידַיֵּק עַל נָכוֹן לְמָה הֻצְרַךְ לוֹמַר "וַתָּנַח עֲלֵיהֶם הָרוּחַ", לְצַד שֶׁלֹּא הִזְכִּיר בְּפָסוּק רִאשׁוֹן שֶׁנָּתַן הָרוּחַ אֶלָּא עַל הַשִּׁבְעִים, הוֹדִיעֲךָ ה' שֶׁגַּם נָחָה עַל הַשְּׁנַיִם. וְאָמַר **וְהֵמָּה בַּכְּתָבִים** וְגוֹ', בָּא לָתֵת טַעַם לְהַצְדָּקַת נְבוּאָתָם כְּמוֹ שֶׁפֵּרַשְׁתִּי לְמַעְלָה, וְאָמַר "וְהֵמָּה בַּכְּתָבִים" פֵּרוּשׁ, בַּפִּתָקִים שֶׁכָּתַב מֹשֶׁה שִׁבְעִים וּשְׁנַיִם זְקֵן. וּמַעֲתָּה הֲרֵי רְאוּיִים הֵם לִנְבוּאָה כַּיּוֹצֵא בַּשִּׁבְעִים וְיָכוֹל לִהְיוֹת שֶׁיִּתְנַבְּאוּ. וּכְדֵי שֶׁלֹּא תָּבִין שֶׁהֵמָּה בַּכְּתוּבִים שֶׁבָּאוּ הָאֹהֱלָה, לָזֶה בֵּרַר הַכָּתוּב וְאָמַר "וְלֹא יָצְאוּ" בַּפִּתָקִין לָבֹא הָאֹהֱלָה.

וְדֶרֶךְ דְּרָשׁ, אוּלַי שֶׁיּוֹדִיעַ הַכָּתוּב שֶׁהַשְּׁנַיִם שֶׁלֹּא יָצְאוּ בַּפִּתָקִין נִכְלְמוּ וְנִכְנְסוּ בַּמַּחֲנֶה, מַה שֶּׁלֹּא עָשׂוּ כֵּן כָּל יִשְׂרָאֵל שֶׁיָּצְאוּ כֻּלָּם לְאֹהֶל מוֹעֵד, וְהַשְּׁנַיִם נֶחְבְּאוּ בַּמַּחֲנֶה. וַיַּרְא ה' בְּשִׁתָּם וּכְלִימָתָם "וַיִּתְנַבְּאוּ", וְהוּא אָמְרוֹ **וְהֵמָּה בַּכְּתוּבִים** שֶׁהֵן הַפִּתָקִין, וּמִטַּעַם זֶה וְלֹא יָצְאוּ מֵהַמַּחֲנֶה, וַחֲנָנָם ה' וּמִלֵּא תַּאֲוָתָם "וַיִּתְנַבְּאוּ".

פסוק כז

וַיָּרָץ הַנַּעַר וְגוֹ'. צָרִיךְ לְדַעַת לָמָּה נִתְרַעֵשׁ הַמַּגִּיד לְהַגִּיד שֶׁנִּתְנַבְּאוּ. וְעוֹד לוֹ שֶׁרָעַשׁ עֲלֵיהֶם לְתִתָּם בְּבֵית כֶּלֶא, וְכִי כָּל הַמִּתְנַבֵּא נָעֲנָשׁ עַל שֶׁנִּבָּא? וְזֶה מִן הַתֵּימָה. וְיֵשׁ לָתֵת טַעַם לִסְבָרַת הָאוֹמֵר שֶׁהָיוּ שְׁנַיִם שֶׁנִּשְׁאֲרוּ בַּפִּתָקִין, כִּי לְצַד שֶׁאָמַר מֹשֶׁה לִיְהוֹשֻׁעַ עַל פִּי ה' שֶׁיִּתֵּן רוּחַ נְבוּאָה עַל שִׁבְעִים, וְעַכְשָׁיו נִבְּאוּ גַּם הַשְּׁנַיִם, יֵשׁ לָחוּשׁ לְאֶחָד מִשְּׁנֵי דְּבָרִים: אוֹ לֹא יֶאֱמַן מֹשֶׁה חָס וְשָׁלוֹם בְּמַאֲמָרוֹ שֶׁאָמַר לוֹ ה' שִׁבְעִים, אוֹ הַמִּתְנַבְּאִים נִבְּאוּ שֶׁקֶר. וְלִסְבָרַת הָאוֹמֵר כִּי הָיוּ מֵהַשִּׁבְעִים, הִגִּידוּ לְמֹשֶׁה הַמַּעֲשֶׂה הַבִּלְתִּי הָגוּן, שֶׁהוּא אָמַר שֶׁיֵּלְכוּ לְאֹהֶל מוֹעֵד וְהֵם עָמְדוּ בַּמַּחֲנֶה וְנִבְּאוּ שָׁם, וְיֵשׁ בָּזֶה שְׁתַּיִם רָעוֹת: אַחַת שֶׁלֹּא קִיְּמוּ דְּבַר מֹשֶׁה, וְהַשְּׁנִיָּה שֶׁבָּזֶה גִּלּוּ דַּעְתָּם שֶׁלֹּא רָצוּ שֶׁתֵּאָצֵל עֲלֵיהֶם הָרוּחַ מֵרוּחוֹ שֶׁל מֹשֶׁה אֶלָּא מִמְּקוֹר הָרוּחַ וּמִתְנַבְּאִים בַּמַּחֲנֶה.

פסוק כח

וַיַּעַן יְהוֹשֻׁעַ וְגוֹ' כְּלָאֵם. צָרִיךְ לְדַעַת עַל מִי סָמַךְ יְהוֹשֻׁעַ לְהוֹרוֹת לִפְנֵי רַבּוֹ, וּמַה גַּם לְהוֹרוֹתוֹ כֹּה וְכֹה תַּעֲשֶׂה, וְזֶה מֵהַזְּרוּת. וְרַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה אָמְרוּ (עירובין סג.) כָּל דְּמוּתֵיב

מִלָּה קֶדֶם רַבִּיהּ אָזֵיל בְּלָא וְלַד, שֶׁנֶּאֱמַר "וַיַּעַן יְהוֹשֻׁעַ" וְגוֹ'. וְאֶפְשָׁר לְתֵת טַעַם לְמַעֲשֶׂה יְהוֹשֻׁעַ עַל פִּי דִּבְרֵיהֶם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (ספרי) שֶׁאָמְרוּ וְזֶה לְשׁוֹנָם: מַה נִּבּוּאָה אָמְרוּ? מֹשֶׁה מֵת יְהוֹשֻׁעַ מַכְנִיס, עַד כָּאן. לָזֶה כְּשֶׁשָּׁמַע יְהוֹשֻׁעַ הַדְּבָרִים, בָּחַר לְדַבֵּר לִפְנֵי רַבּוֹ כְּדֵי שֶׁיְּגַלֶּה דַּעְתּוֹ כִּי מְאוֹסִים הַדְּבָרִים אֶצְלוֹ וְאוֹמְרֵיהֶם, וְכִי שֶׁקֶר בְּפִיהֶם. וּבָזֶה שָׁלַל הַחֶשֶׁד כִּי יַחְפֹּץ הוּא בַּדְּבָרִים הַנֶּאֱמָרִים לְמַעֲלָתוֹ וְגִלָּה הַהַפְכִּיוּת בְּרְצוֹנוֹ.

וַיֹּאמֶר אֲדֹנִי מֹשֶׁה **כְּלָאֵם** – פֵּרוּשׁ, תֵּן אוֹתָם בַּמִּשְׁמָר עַד אֲשֶׁר יָבֹא דָּבָר מֶלֶךְ מִשְׁפָּט עֲשׂוֹת, אוֹ כֹּלֶם מִן הָעוֹלָם. וְטַעַם הַדָּבָר בֵּין לִסְבָרַת הָאוֹמֵר חוּץ מֵהַשִּׁבְעִים בֵּין לִסְבָרַת הָאוֹמֵר מֵהַשִּׁבְעִים, מֵהַטָּעָמִים שֶׁכָּתַבְנוּ. וְאוּלַי שֶׁרָמַז בְּאָמְרוֹ **אֲדֹנִי מֹשֶׁה**, שֶׁאֵינוֹ חָפֵץ הֱיוֹת הוּא אָדוֹן אֶלָּא הֱיוֹת לוֹ אֲדוֹנוֹ מֹשֶׁה, לִשְׁלֹל הָרְצוֹן בַּנֶּאֱמַר כִּי יָמוּת מֹשֶׁה וְהוּא יַכְנִיס. וְיֵדַיִק גַּם כֵּן מַאֲמַר **וַיַּעַן** שֶׁעָשָׂה תְּשׁוּבָה לַדְּבָרִים הַנֶּאֱמָרִים עָלָיו בַּנְּבוּאָה הַהִיא, כִּי לֹא דִּבְּרוּ נְכוֹנָה וּצְרִיכִין לִנָּתֵן בְּבֵית כֶּלֶא. וְאַף עַל פִּי כֵן עָנָשׁוֹ הַכָּתוּב, כִּי סוֹף סוֹף הֵשִׁיב דָּבָר בְּפִנֵי רַבּוֹ (דברי הימים א ז:כז).

פסוק כט

הַמְקַנֵּא אַתָּה לִי וְגוֹ'. לִסְבָרַת הָאוֹמֵר שֶׁהָיוּ מֵהַשִּׁבְעִים, יִרְצֶה עַל זֶה הַדֶּרֶךְ: "הַמְקַנֵּא אַתָּה בְּשִׁבְיל כְּבוֹדִי שֶׁלֹּא רָצוּ הָאֲנָשִׁים לָבֹא לְקַבֵּל הַנְּבוּאָה מִמֶּנִּי? מִי יִתֵּן כָּל עַם ה' נְבִיאִים וְלֹא יִהְיוּ מְקַבְּלִים הַנְּבוּאָה מִמֶּנִּי אֶלָּא מֵהֶ"י, כְּאִלּוּ. וְהוּא מַאֲמַר **כִּי יִתֵּן ה' אֶת רוּחוֹ עֲלֵיהֶם** בְּלֹא אֶמְצָעוּת מֹשֶׁה, כִּי שָׁם מְקוֹר הָעֲנָוָה וְהֶחְלֵט הֶעְדֵּר הַהַקְפָּדָה. וְלִסְבָרַת הָאוֹמֵר מֵהַפְּתָקִין יִרְצֶה עַל זֶה הַדֶּרֶךְ: "הַמְקַנֵּא אַתָּה לִי", פֵּרוּשׁ לְמַאֲמָרִי שֶׁאָמַרְתִּי שִׁבְעִים וְנִבְּאוּ שִׁבְעִים וּשְׁנַיִם, "מִי יִתֵּן אֶת" וְגוֹ', וְהַטַּעַם "כִּי יִתֵּן ה' אֶת" וְגוֹ' – פֵּרוּשׁ שֶׁהַשִּׁבְעִים שֶׁאָמַר ה' שֶׁיִּשְׁפְּעוּ מֵרוּחוֹ שֶׁל מֹשֶׁה הוּא בִּתְחִלָּה קֹדֶם שֶׁהִתְחִיל ה' לְנַבְּאוֹת אֶת אֶלְדָּד וּמֵידָד מֹשֶׁה. אֲבָל אַחַר שֶׁהֶאֱצִיל ה' רוּחוֹ שֶׁל מֹשֶׁה וְנָתַן לַשִּׁבְעִים, הָתְרָה נְבוּאָה לַכֹּל "כִּי יִתֵּן ה' אֶת רוּחוֹ עֲלֵיהֶם", וְאֵין כָּאן הַכְחָשָׁה בִּנְבוּאַת מֹשֶׁה.

פרק יב

פסוק א

וַתְּדַבֵּר וְגוֹ' בְּמֹשֶׁה. אוּלַי שֶׁדִּבְּרוּ בְּפָנָיו שֶׁל מֹשֶׁה, וְהַדַּעַת מַסְכֶּמֶת בָּזֶה גַּם כֵּן, כִּי מַה יּוֹעִילוּ דִּבֵּר לֹא טוֹב בֵּינֵיהֶם לְבֵין עַצְמָן, אֶלָּא אָמְרוּ דִּבְרֵיהֶם דֶּרֶךְ תּוֹכָחָה וְהוּא שׁוֹמֵעַ מִלָּתָם. שׁוּב רָאִיתִי בְּדִבְרֵי רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (ספרי) שֶׁאָמְרוּ כֵּן וְרָמְזוּהוּ בְּמַאֲמַר "וַיִּשְׁמַע ה' וְהָאִישׁ מֹשֶׁה" וְגוֹ' פֵּרוּשׁ, גַּם הוּא שָׁמַע.

פסוק ב

הֲרַק אַךְ בְּמֹשֶׁה. רַז"ל אָמְרוּ (בראשית רבה א,יד) אַכִּין וְרַקִּין מְעוּטִין, וְכָאן נִתְכַּוְּנוּ לוֹמַר בָּזֶה שֶׁמַּעֲשֶׂה מֹשֶׁה יִרְשׁוֹם הַפְּגָם בָּהֶם גַּם בַּאֲבוֹת הָעוֹלָם אֲשֶׁר דִּבֵּר עִמָּהֶם ה', וְכֵן הוּא בַּמִּדְרָשׁ (ספרי) וְזֶה לְשׁוֹנָם: וַהֲלֹא גַּם עִם הָאָבוֹת דִּבֵּר, עַד כָּאן. וְעוֹד אֶפְשָׁר שֶׁנִּתְכַּוְּנוּ לְרָמוֹז שְׁנֵי מְעוּטִים שֶׁהָיוּ בִּנְבוּאַת מֹשֶׁה, א' שֶׁלֹּא נִתְנַבֵּא עַד שֶׁהָיָה בֶּן שְׁמוֹנִים שָׁנָה דִּכְתִיב (שמות ז:ז) "וּמֹשֶׁה בֶּן שְׁמוֹנִים שָׁנָה... בְּדַבְּרָם אֶל פַּרְעֹה" וּבְאוֹתוֹ זְמַן הוּא שֶׁדִּבֵּר אֵלָיו ה', וְאַהֲרֹן וּמִרְיָם נִתְנַבְּאוּ בְּנֵי שָׁלֹשׁ וְחָמֵשׁ קוֹדֶם שֶׁנּוֹלַד מֹשֶׁה, וּמְעוּט שֵׁנִי שֶׁבַּיּוֹם שֶׁנִּתְנַבָּא נִצְטָרַע, דִּכְתִיב (שם ד'): "וְהִנֵּה יָדוֹ מְצֹרַעַת: וְגוֹ' מַה שֶּׁלֹּא הָיָה כֵּן לָהֶם, וּכְנֶגֶד זֶה אָמַר "הֲרַק אַךְ".

וַיִּשְׁמַע ה'. הֶצְרֵךְ לוֹמַר **וַיִּשְׁמַע ה'**, לוֹמַר שֶׁלֹּא שָׁמַע אֶלָּא ה', הַכַּוָּנָה בָּזֶה שֶׁלֹּא דִּבְּרוּ בִּפְנֵי בְּרִיָּה. עוֹד נִתְכַּוֵּן לוֹמַר שֶׁמֵּהֶם שָׁמַע וְלֹא מִמֹּשֶׁה, שֶׁלֹּא קָבַל לִפְנֵי ה' כְּדֶרֶךְ הַנֶּעֱלָבִין מִזּוּלָתָם.

פסוק ג

וְהָאִישׁ מֹשֶׁה עָנָו. הוֹדִיעַ הַכָּתוּב זוֹ כָּאן, לְפִי מַה שֶּׁכָּתַבְנוּ שֶׁדִּבְּרוּ בְּפָנָיו נָתַן הַכָּתוּב טַעַם שֶׁהֵצֶרֵךְ ה' לַעֲשׂוֹת כָּל הָאָמוּר בָּעִנְיָן, מִטַּעַם כִּי הָאִישׁ מֹשֶׁה עָנָו מְאֹד וּלְצַד עַנְוָתָנוּתוֹ נִמְנַע מִלְהָשִׁיב לָהֶם הַתְּשׁוּבָה הַמִּתְחַיֶּבֶת לָבֹא בָּעִנְיָן כְּדֵי שֶׁיֵּדְעוּ הַהֶפְרֵשׁ שֶׁבֵּין נְבוּאַת מֹשֶׁה לִשְׁאָר נְבִיאִים. וְדִקְדֵּק לוֹמַר **מִכֹּל הָאָדָם אֲשֶׁר עַל פְּנֵי הָאֲדָמָה**, לְהַחְלִיט מְנִיעַת הַתְּשׁוּבָה מִמֶּנּוּ בָּעִנְיָן, כִּי אָדָם שֶׁבְּדַעְתּוֹ הוּא לְמַטָּה חָס וְשָׁלוֹם מִכָּל אֲשֶׁר עַל פְּנֵי הָאֲדָמָה, אֵיךְ יִשָּׂעֵר חָס וְשָׁלוֹם שֶׁיֹּאמַר תְּשׁוּבָה שֶׁיֵּצֵא מִמֶּנָּה שֶׁהוּא גָּדוֹל מִכָּל הַנְּבִיאִים. וְלָזֶה בָּא מַאֲמַר מֵה' וְהֵשִׁיבָם **פִּתְאֹם**. לְצַד שֶׁאָנוּ (לשון אונאה) מֹשֶׁה בִּדְבָרִים, וּכְתִיב (עמוס ז:ז-ח) "הִנֵּה ה' נִצָּב עַל חוֹמַת אֲנָךְ", וְרִבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה אָמְרוּ (ילקוט) פִּתְאֹום – סָמוּךְ לְזִיקָה וְכוּ':

פסוק ד

אֶל מֹשֶׁה וְגוֹ'. טַעַם קְרִיאַת מֹשֶׁה, לְדַבְּרֵיהֶם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (ילקוט שמעוני) שֶׁאָמְרוּ שֶׁהָיוּ טְמֵאִים, קָרָא לְמֹשֶׁה כְּדֵי לְהַכִּיר תּוֹלְדוֹת הַפְּרִישָׁה שֶׁפֵּרֵשׁ מֹשֶׁה, שֶׁנִּמְצָא מוּכָן לְדַבֵּר ה' אֵלָיו בְּאֵין מוֹנֵעַ, אֲשֶׁר לֹא כֵן הֵם שֶׁקָּרָאם ה' וְלֹא יָכְלוּ לָצֵאת. וּלְפִי הַפְּשָׁט כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה מוּכָן מֹשֶׁה לְהִתְפַּלֵּל עַל מִרְיָם. עוֹד טַעַם קְרִיאַת מֹשֶׁה לְצַד שֶׁנִּתְכַּוֵּן ה' לְגַלּוֹת לָהֶם תֵּכֶף וּמִיָּד בְּסֵדֶר הַקְּרִיאָה כִּי גָּדוֹל מֹשֶׁה מֵהֶם מִמַּה שֶׁהִקְדִּימוֹ לָהֶם בַּקְּרִיאָה וְהִשְׁמִיעָם הַדָּבָר, וּבָזֶה יִרְגִּישׁוּ סְתִירָה לְמַחְשַׁבְתָּם שֶׁאָמְרוּ "הֲרַק בְּמֹשֶׁה הֲלֹא גַּם בָּנוּ" וְגוֹ':

פסוק ה

וַיֵּרֶד ה' בְּעַמּוּד עָנָן. צָרִיךְ לְדַעַת לָמָּה לֹא יָרַד ה' קֹדֶם קְרִיאָה רִאשׁוֹנָה, שֶׁנִּרְאֶה מִסִּדֶּר הַכְּתוּבִים שֶׁלֹּא יָרַד אֶלָּא אַחַר קְרִיאָה. גַּם מִמַּה שֶּׁאָמַר בַּקְּרִיאָה "צְאוּ שִׁלְשְׁתְּכֶם אֶל אֹהֶל מוֹעֵד" זֶה יָעִיד שֶׁעֲדַיִן לֹא יָרַד, שֶׁאִם לֹא כֵן לֹא הָיָה צָרִיךְ לִרְשֹׁם לָהֶם הַמָּקוֹם, כִּי הֵם רוֹאִים מָקוֹם אֲשֶׁר יִשְׁכֹּן שָׁם הֶעָנָן. וּלְדִבְרֵיהֶם שֶׁכָּתַבְנוּ שֶׁהָיוּ טְמֵאִים בִּשְׁעַת הַקְּרִיאָה יֵשׁ טַעַם נָכוֹן בַּדָּבָר, כִּי לֹא רָצָה ה' לָרֶדֶת קֹדֶם הַקְּרִיאָה וְיִהְיֶה יוֹשֵׁב וּמַמְתִּין לָהֶם כִּבְיָכוֹל לְצֵאתָם, וְאֵינוֹ מֵהַכָּבוֹד. גַּם יִמָּשֵׁךְ לָהֶם חָס וְשָׁלוֹם עֹנֶשׁ לַנִּקְרָאִים, וְאֵין הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא חָפֵץ לְהַעֲנִישׁ אֶלָּא לְהֵטִיב. וְהַטַּעַם שֶׁיָּרַד ה' וְלֹא דִּבֵּר מִמְּקוֹמוֹ כְּסֵדֶר הַקְּרִיאָה, כְּדֵי לְפָרְסֵם הַדָּבָר כְּשֶׁיִּרְאוּ שֶׁיָּרַד הֶעָנָן וְעָמַד פֶּתַח הָאֹהֶל, וְהוּא פִּרְסוּם וְהֶעָרָה גְּדוֹלָה, וְיִוָּדַע לְכָל יִשְׂרָאֵל כִּי הִקְפִּיד ה' עַל אֲשֶׁר נִגְעוּ בְּנֶאֱמָן בֵּיתוֹ וְהֶעֱנִישָׁם עַל הַדָּבָר.

פסוק ו

שִׁמְעוּ נָא דְּבָרָי. צָרִיךְ לְדַעַת לָמָּה הֻצְרַךְ לוֹמַר כֵּן, וַדַּאי כִּי יִשְׁמְעוּ אֶת אֲשֶׁר יְדַבֵּר. עוֹד צָרִיךְ לָדַעַת אָמְרוֹ תֵּבַת **נָא**, כִּי לֹא יֶצְדַּק לוֹמַר הָאָדוֹן לְעַבְדּוֹ לְשׁוֹן בַּקָּשָׁה.

אָכֵן יִתְכַּוֵּן ה' בְּנוֹעַם אֲמָרָיו לְהַרְגִּישָׁם בְּמִנְיַעַת הַשְׁמִיעָה שֶׁקּוֹדֶם לָכֵן, כִּי עַתָּה הֵם רְאוּיִים לִשְׁמוֹעַ וְלֹא קוֹדֶם לְצַד טֻמְאָתָם לְדִבְרֵיהֶם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה. וּמִמּוֹצָא דָּבָר אַתָּה יוֹדֵעַ כִּי אֵין נָכוֹן לְעֶבֶד שֶׁיִּהְיֶה מְשֻׁלָּל הַהֲכָנָה בְּעֵת אֲשֶׁר אֲדוֹנוֹ יְצַוֶּה עָלָיו, וְאוֹזֶן מִלִּין תִּבְחַן כִּי מֻכְרָח מֹשֶׁה בְּמַעֲשָׂיו לִפְרוֹשׁ מֵאִשְׁתּוֹ. וּלְדֶרֶךְ זֶה הִרְוַחְנוּ תֵּרוּץ לְקֻשְׁיָא רִאשׁוֹנָה, לָמָּה לֹא נָתַן ה' טַעַם הַפְּרִישׁוּת בִּדְבָרָיו לָהֶם כִּי הוּא הָעִקָּר הַצָּרִיךְ לְהַשְׁמִיעָם, וּלְפִי זֶה ה' נָתַן אוֹמֶר הַמְבַשֵּׂר צָבָא רָב.

עוֹד יִרְצֶה עַל זֶה הַדֶּרֶךְ: **שִׁמְעוּ נָא**, פְּרוֹשׁ עַתָּה אַתֶּם שׁוֹמְעִים לְצַד הַהֶכְרֵחַ לְיַסְּרְכֶם וּלְהוֹכִיחֲכֶם, וְאֵין לְדַבֵּר לָכֶם דְּבָרִים אֵלּוּ עַל יְדֵי מֹשֶׁה מִשְּׁנֵי טְעָמִים: א' כִּי הוּא נוֹגֵעַ בַּדָּבָר וְעָלָיו בָּאוּ הַדְּבָרִים, וְעוֹד מֵהַטַּעַם עַצְמוֹ הָאָמוּר בָּעִנְיָן שֶׁקָּרָא ה' לְאַהֲרֹן וּמִרְיָם לְדַבֵּר עִמָּהֶם שֶׁלֹּא בְּפָנֵי מֹשֶׁה, אֲבָל קוֹדֶם וְאַחַר כָּךְ אֵין אֲנִי מְדַבֵּר עִמָּכֶם, וְזוֹ סְתִירָה לְמַאֲמָרָם שֶׁגַּם בָּהֶם דִּבֵּר. וְתִמְצָא שֶׁאָמְרוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (במדבר רבה יד,יט) שֶׁבְּכָל הַמְּקוֹמוֹת שֶׁאָמַר הַכָּתוּב "וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה וְאֶל אַהֲרֹן" אֵין הַכַּוָּנָה בְּדִבּוּר גַּם עִם אַהֲרֹן אֶלָּא לְמֹשֶׁה שֶׁיֹּאמַר לְאַהֲרֹן, וְהֵם הַדְּבָרִים שֶׁרָמַז ה' בְּתֵבַת "נָא".

וְדִקְדֵּק לוֹמַר **דְּבָרַי**, וְלֹא הִסְפִּיק לוֹמַר "שִׁמְעוּ נָא" וּמוּבָן שֶׁמַּה שֶׁיִּשְׁמְעוּ הֵם דְּבָרָיו, נִתְכַּוֵּן כֵּן הֶגֶם שֶׁהָיוּ מִתְנַבְּאִים קוֹדֶם, לֹא הָיָה כְּסֵדֶר זֶה שֶׁיִּשְׁמְעוּ הַדְּבָרִים מִפִּי אֵל עֶלְיוֹן, וּכְמוֹ שֶׁפֵּרֵשׁ ה' דְּבָרָיו בְּסָמוּךְ "אִם יִהְיֶה נְבִיאֲכֶם ה'" וְגוֹ':

עוֹד אֶפְשָׁר שֶׁרָמַז לָהֶם שֶׁלֹּא יְדַבֵּר עִמָּהֶם עוֹד אֶלָּא עַתָּה, לְבַל יַחְשְׁבוּ בְּדַעְתָּם כִּי הֶכְשִׁרוּ לִנְבוּאָה עֶלְיוֹנָה כָּזֹאת וְהָיָה כָּזֶה יוֹם מָחָר, לָזֶה אָמַר עַתָּה.

עוֹד יִרְצֶה בְּמַאֲמַר **נָא**, לְצַד שֶׁהָיוּ טְמֵאֵי קֶרִי, וּבְדִינֵי טַהֲרַת טֻמְאָה אָמְרָה תּוֹרָה (ויקרא כב:ו) שֶׁאֵין הַטְּבִילָה גּוֹמֶרֶת הַטַּהֲרָה לֶאֱכוֹל בִּתְרוּמָה עַד הָעֶרֶב שֶׁמֶשׁ, וְעִנְיַן הַנְּבוּאָה כֵּיוָן שֶׁמְּצִינוּ כִּי צָרִיךְ הָאָצַלַת הָרוּחַ הַקְּדוֹשָׁה כְּדֵי שֶׁיּוּכְשַׁר לִדְבַר ה' עִמּוֹ, לֹא יִסְפִּיק טַהֲרַת מַיִם עַד בֹּא הַשֶּׁמֶשׁ וְטָהֵר, שֶׁלֹּא יִהְיֶה זֶה גָּרוּעַ מִטַּהֲרָה הַצְּרִיכָה לָאֲכִילַת תְּרוּמָה. וְכָאן מָצִינוּ שֶׁבַּיּוֹם עַצְמוֹ שֶׁהָיוּ טְמֵאִים טוּמְאַת קֶרִי סָמוּךְ לְטְבִילָתָם דִּבֵּר ה' עִמָּהֶם. לָזֶה אָמַר ה' **שִׁמְעוּ נָא דְּבָרָי**, פְּרוּשׁ, עַתָּה דָּוְקָא הוֹרָאַת שָׁעָה הִיא שֶׁאֹשְׁמִיעֲכֶם דְּבָרַי הֲגַם שֶׁעֲדַיִן צְרִיכִין הַעֲרֶב שֶׁמֶשׁ, לְקַיֵּם מַה שֶּׁנֶּאֱמַר (בראשית רבה נה:יא) אַהֲבָה מְקַלְקֶלֶת הַשּׁוּרָה, אַהֲבַת ה' עִם מֹשֶׁה יְדִידוֹ לֹא יָכוֹל לְהִתְאַפֵּק עַד לָמָחָר.

אִם יִהְיֶה נְבִיאֲכֶם וְגוֹ'. וְלֹא דִּבֵּר לְנוֹכֵחַ אֲלֵיהֶם "אִם תִּהְיוּ נְבִיאִים", לְצַד שֶׁהֵם הִזְכִּירוּ בְּטַעֲנָתָם נְבִיאִים אֲחֵרִים חוּץ מֵהֶם, וּכְמַאֲמַר הַמִּדְרָשׁ (ספרי) שֶׁאָמְרוּ: הֲלֹא דִּבֵּר גַּם עִם אַבְרָהָם וְלֹא פֵּרֵשׁ וְכוּ', לָזֶה בָּא דְּבָרוֹ יִתְבָּרַךְ לַעֲשׂוֹת הֶפְרֵשׁ גַּם מֵהַנִּרְמָז בְּדִבְרֵיהֶם לְמֹשֶׁה. וְאוּלַי כִּי לָזֶה אָמַר לְשׁוֹן יָחִיד "אִם יִהְיֶה".

ה' בַּמַּרְאָה אֵלָיו וְגוֹ'. בָּא לְהוֹדִיעֵנוּ הֶפְרֵשׁ הַדְּרָגַת הַנְּבִיאִים מֵהַדְּרָגַת מֹשֶׁה, וּלְצַד שֶׁיֵּשׁ שְׁלֹשָׁה דְּבָרִים בְּעִנְיַן הַנְּבוּאָה: א' הַשָּׂגַת הַמַּרְאֶה, ב' זְמַן הַשָּׂגָתָהּ, פְּרוּשׁ אִם יִתְנַבֵּא בְּכָל עֵת שֶׁיִּרְצֶה אוֹ אֵין הַדָּבָר תָּלוּי בִּרְצוֹנוֹ אֶלָּא בִּזְמַן שֶׁיַּחְפֹּץ ה', ג' הַשָּׂגַת בְּחִינַת הַדִּבּוּר כַּאֲשֶׁר אֲבָאֵר.

וְהִתְחִיל ה' לוֹמַר בִּבְחִינַת הַדְּרָגַת הַשָּׂגַת הָרְאִיָּה, וְאָמַר ה' **בַּמַּרְאָה אֵלָיו אֶתְוַדָּע**, פְּרוּשׁ לְפִי שֶׁיֵּשׁ שְׁלֹשׁ הַדְּרָגוֹת כְּלָלִיּוֹת בְּהַכָּרַת ה': הָאַחַת לֹא הִשִּׂיגָהּ אָדָם בִּנְבוּאָה, וְהוּא מַה שֶּׁשָּׁאַל מֹשֶׁה (שמות לג:יח) "הַרְאֵנִי נָא אֶת כְּבוֹדֶךָ", פְּרוּשׁ "נָא" – עַתָּה, מַה שֶּׁאַתָּה עָתִיד לְהַרְאוֹתֵנִי לְאַחַר מִיתָה, כִּי יוֹדֵעַ הָיָה מֹשֶׁה הַמּוּשָׂג לַצַּדִּיקִים בָּעוֹלָם הָעֶלְיוֹן, וְהֵשִׁיבוֹ ה' "לֹא תוּכַל וְגוֹ' כִּי לֹא יִרְאַנִי הָאָדָם וָחָי" אֶלָּא לְאַחַר מִיתָה. וְהַדְּרָגָה זוֹ הִיא בְּעַצְמוּת אוֹרוֹ יִתְבָּרַךְ, וַהֲגַם שֶׁלֹּא יִתְיַחֵס אֵלָיו מַאֲמַר עַצְמוּת אֶלָּא לְשַׁכֵּךְ אׇזֶן וְכוּ'. הַדְּרָגָה שְׁנִיָּה הִיא אוֹר הַמֵּאִיר מִמֶּנּוּ יִתְבָּרַךְ שֶׁיִּתְיַחֵס אֵלָיו תְּמוּנָה, וְאֵין תְּמוּנָה זוֹ דּוֹמָה לְשׁוּם תְּמוּנָה מֵהַהֹוִים בַּנִּמְצָא, כִּי אֵין לוֹ תְּמוּנָה אֶלָּא תְּמוּנָה לְנֶעְלָם מֵעֵינֵי כָל חַי שֶׁאֵין לָהּ מַכִּיר זוּלַת מֹשֶׁה אֲשֶׁר הִכִּירָהּ לוֹ ה', דִּכְתִיב "וּתְמֻנַת ה' יַבִּיט", מַה שֶּׁלֹּא הִשִּׂיג זוּלָתוֹ בְּכָל הַנְּבִיאִים. הַדְּרָגָה שְׁלִישִׁית הִיא הַבְּהָקַת אוֹרוֹ יִתְבָּרַךְ בְּרַחוּק, הָא לְמָה זֶּה דּוֹמֶה – לְנֵר דָּלוּק אֲשֶׁר יֵלֵךְ אוֹרוֹ לְמֶרְחוֹק וְיִרְאֶה אָדָם הָאוֹר הַהוּא, וְזֶה יִקָּרֵא "מַרְאָה", וְזֶה הוּא הַשָּׂגַת הַנְּבִיאִים זוּלַת מֹשֶׁה, וְהוּא מַאֲמַר ה' "בַּמַּרְאָה" וְהָבֵן, וּכְנִגְדּוֹ אָמַר בְּמֹשֶׁה "וּתְמֻנַת ה' יַבִּיט".

וּכְנֶגֶד זְמַן הַשָּׂגַת הַנְּבוּאָה אָמַר **אֵלָיו אֶתְוַדָּע**, פֵּרוּשׁ אֶפְלוּ מַדְרֵגָה קְטַנָּה כָּזוֹ אֵינָהּ אֶצְלוֹ בִּתְמִידוּת בְּעֵת אֲשֶׁר יַחְפֹּץ יִשְׂגֶּנָּה, אֶלָּא כְּשֶׁאֲנִי רוֹצֶה אֶתְוַדָּע לוֹ בָּהּ, וּכְשֶׁיַּחְפֹּץ הוּא לְהַשִּׂיגָהּ אֵינוֹ מֻבְטָח שֶׁיַּשִּׂיגֶנָּה בְּכָל עֵת, כְּמוֹ שֶׁהוּא מֻבְטָח מֹשֶׁה בְּכָל עֵת אֲשֶׁר יַחְפֹּץ דִּכְתִיב (במדבר ט:ח) "עִמְדוּ וְאֶשְׁמְעָה מַה יְצַוֶּה ה'" בְּלֹא שׁוּם סָפֵק בַּדָּבָר. נִמְצֵאתָ אוֹמֵר כָּל הַנְּבִיאִים אֵין נְבוּאָה בְּטוּחָה אֶצְלָם הֲגַם שֶׁהִיא מַדְרֵגָה קְטַנָּה מִמַּדְרֵגַת מֹשֶׁה, וּמֹשֶׁה נְבוּאָתוֹ הֲגַם שֶׁהִיא גְּדוֹלָה מֵהֶם, בְּטוּחָה אֶצְלוֹ בְּכָל עֵת שֶׁיִּרְצֶה, וְהוּא מַאֲמַר **בְּכָל בֵּיתִי נֶאֱמָן הוּא**, פֵּרוּשׁ כַּנֶּאֱמָן הַזֶּה שֶׁהַכֹּל בְּיָדוֹ וּבִרְשׁוּתוֹ לַעֲשׂוֹת כָּל אֲשֶׁר יַחְפֹּץ כְּמוֹ כֵן מֹשֶׁה. וְדִקְדֵּק לוֹמַר **בְּכָל בֵּיתִי** לְכְלוֹל אֲפִלּוּ בְּהַשָּׂגַת נְבוּאָה הַגְּדוֹלָה הַדָּבָר בִּרְשׁוּתוֹ לְהִתְנַבֵּא, מַה שֶּׁלֹּא הָיָה נִשְׁמָע אִם הָיָה אוֹמֵר "בְּבֵיתִי נֶאֱמָן הוּא", שֶׁהָיִיתִי אוֹמֵר שֶׁאֵין הַדָּבָר מָסוּר לְחֶפְצוֹ אֶלָּא מַדְרֵגָה הַקְּטַנָּה שֶׁל כָּל הַנְּבִיאִים, וְהַהֶפְרֵשׁ הוּא שֶׁהֵם אֵין הַדָּבָר בִּרְשׁוּתָם מַה שֶּׁאֵין כֵּן הוּא, תַּלְמוּד לוֹמַר "בְּכָל" וְגוֹ'.

וּכְנֶגֶד הַשָּׂגַת בְּחִינַת הַדִּבּוּר אָמַר **בַּחֲלוֹם אֶדַּבָּר בּוֹ**, פֵּרוּשׁ דַּע כִּי שְׁתֵּי מִדּוֹת בְּהוֹדָעַת הַחֲלוֹמוֹת: הָא' – כְּשֶׁיִּשְׁמַע הַדְּבָרִים תִּהְיֶה דַּעְתּוֹ מְעֹרְבֶבֶת וְלֹא תִּבְחַן אָזְנוֹ מִלִּין לְהַשְׂכִּיל הַנִּדְבָּר כִּי דַּעְתּוֹ מְבֻלְבֶּלֶת, ב' – כָּל הַנִּדְבָּר בַּחֲלוֹם אֵין הַדְּבָרִים כְּפִשְׁטָן אֶלָּא מָשָׁל וְדִמְיוֹן. וְצֵא וּלְמַד מֵחֲלוֹמוֹת הַכְּתוּבִים בַּתּוֹרָה וּפִתְרוֹנֵיהֶם. וְהוּא מַה שֶּׁאָמַר ה' כִּי הַנְּבִיאִים בְּעֵת בֹּא דְּבָרוֹ הַטּוֹב לָהֶם יִתְבַּלְבֵּל דַּעְתָּם וְיִהְיוּ כְּאָדָם הַשּׁוֹכֵב בְּלֵב יָם וְיִתְהוֹלְלוּ, גַּם לֹא יָבֹא לָהֶם הַדִּבּוּר בְּצוּרָתוֹ אֶלָּא מְלֻבָּשׁ תּוֹךְ דִּמְיוֹן וּמָשָׁל כְּדֵי שֶׁיּוּכְלוּ שְׂאֵת הַדִּבּוּר וְאַף עַל פִּי כֵן מִתְהוֹלְלִים. וּפֵרוּשׁ תֵּבַת **בַּחֲלוֹם** הוּא בְּגֶדֶר חֲלוֹם בְּאֵיכוּת וּמַהוּת, וּלְעוֹלָם בְּהָקִיץ הָיָה ה' נִגְלֶה אֶל עֲבָדָיו הַנְּבִיאִים, אֶלָּא כְּשֶׁהָיָה בָּא לָהֶם הַדִּבּוּר הָיוּ מְקַבְּלִים אוֹתוֹ כִּתְכוּנַת הַחֲלוֹם כַּנִּזְכָּר וְהָיוּ נוֹפְלִים לָאָרֶץ וּמִתְטָרֶפֶת דַּעְתָּם מֵעֲלֵיהֶם, מַה שֶּׁאֵין כֵּן מֹשֶׁה שֶׁהָיָה מְשֻׁלָּל מִזֶּה, שֶׁלֹּא הָיְתָה דַּעְתּוֹ מִשְׁתַּנֵּית בְּבֹא דְּבַר ה' וְהָיָה שׁוֹמֵעַ בְּדַעַת שְׁלֵמָה, גַּם לֹא הָיוּ בָּאִים אֵלָיו הַדְּבָרִים בְּדֶרֶךְ מָשָׁל וּמְלִיצָה אֶלָּא דְּבָרִים מְבֹאָרִים וּבְרוּרִים וְאֵינָן צְרִיכִין פִּתְרוֹן. וְהוּא מַאֲמַר ה' **פֶּה אֶל פֶּה אֲדַבֶּר בּוֹ**, פֵּרוּשׁ, הִנֵּה עֵינִי כָּל יִשְׂרָאֵל רוֹאוֹת הַחֲמִשִּׁים וְשֵׁשׁ פָּרָשִׁיוֹת אֲשֶׁר דִּבֶּר ה' אֶל מֹשֶׁה, שֶׁכֻּלָּן הֵם דְּבָרִים שֶׁיֵּבִין פִּשְׁטָן שֶׁל דְּבָרִים כָּל מֵבִין לְשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ. גַּם אוֹצְרוֹת חָכְמָה אֲשֶׁר אָצַר ה' בָּהֶם כֻּלָּם נְכוֹחִים לַמֵּבִין הַבָּא לְעַיֵּן וּלְהַעֲמִיק, יַרְגִּישׁ בְּמַשְׁמָעוּת הַכְּתוּבִים עַצְמָן אֶת אֲשֶׁר חָשַׁב ה' לוֹמַר בָּהֶם. וְאֵין דֶּרֶךְ זֶה בַּדְּבָרִים אֲשֶׁר דִּבֶּר ה' בְּיַד עֲבָדָיו הַנְּבִיאִים יִרְמְיָה וִישַׁעְיָה, שֶׁכֻּלָּן מָשָׁל וּמְלִיצָה, כְּמַאֲמַר (יחזקאל י"ז:ג') "הַנֶּשֶׁר הַגָּדוֹל בַּעַל הַכְּנָפַיִם" וְגוֹ', וּבְיוֹתֵר מֵהֵמָּה נְבוּאַת זְכַרְיָה הַמְסֻגָּר שַׁעֲרֵי הַנְּבוּאָה אֲשֶׁר סָגַר גַּם נְבוּאָתוֹ וְאֵין אִתָּנוּ יוֹדֵעַ כַּוָּנַת נְבוּאָתוֹ.

וַיֵּשׁ לַחְקוֹר זֹאת, כֵּיוָן שֶׁהַמְנַבֵּא הוּא ה' אֱלֹהֵינוּ אֶחָד, לָמָּה לָזֶה יְדַבֵּר נְכוֹחוֹת וְלָזֶה דְּבָרוֹ מְעֻקָּשִׁים. וְאָמְרוּ אַנְשֵׁי אֱמֶת בְּמַה שֶׁקִּדֵּם לָנוּ הַיְדִיעָה בִּדְבַר הַמַּלְאָךְ לְדָנִיֵּאל, הַהֶרְגֵּשׁ שֶׁהָיָה פּוֹעֵל בּוֹ, מִזֶּה תַּשְׂכִּיל לִרְאוֹת כִּי הָרְכָבַת מִין הָאֱנוֹשִׁי תַּפְסִידֶנָּה הַרְגָּשַׁת הָרוּחָנִי, וְאֵינָהּ יְכוֹלָה לִסְבוֹל זוּלַת הַמֻּרְכָּב אֲשֶׁר כּוֹנֵן ה' בְּחָכְמָתוֹ הַנִּפְלָאָה שֶׁיּוּכְלוּ שִׁתּוּף יַחַד הַנֶּפֶשׁ וְהַגּוּף. וַהֲלֹא תִרְאֶה אֲפִלּוּ בַּמְקוֹרוֹת הַנִּרְגָּשׁוֹת וְנִתְפָּסוֹת אֵשׁ וּמַיִם זֶה מְכַלֶּה אֶת זֶה, זוּלַת הַשָּׁמַיִם אֲשֶׁר כּוֹנְנוּ יְדֵי יוֹצֵר. וּמִזֶּה תְּשַׁעֵר אֵיךְ יוּכַל עָמוֹד בִּדְבַר אֱלֹהִים מְקוֹר הָרוּחָנִיּוֹת וְיַחְצֹב קוֹלוֹ לֶהָבַת אֵשׁ אֵיךְ יוּכַל עָמוֹד. וְלָזֶה אֵין אָדָם מַשִּׂיג לַעֲמוֹד בְּכֹחוֹ לִשְׁמוֹעַ קוֹל אֱלֹהִים חַיִּים, זוּלַת הָאִישׁ אֲשֶׁר הָפַךְ חָמְרוֹ וַעֲשָׂאוֹ צוּרָה כְּמוֹ שֶׁרָשַׁמְנוּ בְּמָקוֹמוֹת אֲחֵרִים, שֶׁזֶּה אֵין לוֹ גּוּף וְיָכוֹל שְׂאֵת דְּבַר מֶלֶךְ. וְלָכֵן בְּהִנָּבֵא ה' לְאָדָם שֶׁאֵין גּוּפוֹ דּוֹמֶה לְצוּרָתוֹ, יִתְחַכֵּם ה' עֲשׂוֹת עַל זֶה הָאוֹפֶן, כִּי יֵצֵא דְּבַר מֶלֶךְ מִפִּי עֶלְיוֹן וְהַדִּבּוּר יִתְעַטֵּף בַּאֲוִירִים דַּקִּים וְאַחַר כָּךְ יַגִּיעַ לְאֹזֶן נָבִיא, וּבָזֶה יִסְבְּלֶנּוּ הַנָּבִיא. וְאַף גַּם זֶה יַפְעִיל הֶרְגֵּשׁ בַּנְּבִיאִים לְהִשְׁתַּגֵּעַ, וְדָבָר זֶה יְסוֹבֵב בֹּא הַדְּבָרִים דֶּרֶךְ מָשָׁל וּמְלִיצָה בִּבְחִינַת הַחֲלוֹם. וְלָזֶה כָּל הַנְּבִיאִים לְבַד מִמֹּשֶׁה יְדַבְּרוּ מְשָׁלִים וּמְלִיצוֹת, וְיוֹתֵר מֵהֵמָּה זְכַרְיָה שֶׁהָיָה אַחֲרוֹן בַּנְּבִיאוּת הָיָה הַדִּבּוּר בָּא וְנִגְלָד וְנִגְלָם בְּיוֹתֵר מִשְׁאָר נְבוּאוֹת כְּדֵי שֶׁיּוּכַל לִסְבוֹל, וְלָזֶה נִתְרַבּוּ בּוֹ הַמְּלִיצוֹת וְעֹמֶק הַדִּמְיוֹן עַד שֶׁאֵין דּוֹרוֹת אַחֲרוֹנִים יוֹדְעִים דְּבָרָיו.

וְהוּא מַה שֶּׁהוֹדִיעַ ה' כָּאן בִּבְחִינַת הַמַּשָּׂג לְמֹשֶׁה, וְאָמַר **פֶּה אֶל פֶּה**, פֵּרוּשׁ, לֹא הָיָה הַדִּבּוּר נִפְסָק מִפִּי אֵל עֶלְיוֹן לְפִי מֹשֶׁה לַעֲבֹר בַּאֲוִיר הָעוֹלָם, שֶׁיִּשְׁתַּנֶּה הַדִּבּוּר בְּהִלָּבְשַׁת הָאֲוִירִים וְיסוֹבֵב לְדַבֵּר דִּבְרֵי מְשָׁלִים וְחִידוֹת, גַּם שֶׁלֵּל הַהִתְרַגְּשׁוּת אֲשֶׁר תִּקָּרֶה לַנְּבִיאִים כְּמַאֲמַר **וּמַרְאֶה**, פֵּרוּשׁ, לֹא יֵרֶדֶם וְלֹא יִתְבַּהֵל, אֶלָּא "וּמַרְאֶה", פֵּרוּשׁ, בָּעֵת וּבַשָּׁעָה עַצְמָהּ שֶׁאֲנִי מְדַבֵּר בּוֹ פֶּה אֶל פֶּה אֵינוֹ כְּסֵדֶר הַחֲלוֹם, אֶלָּא "וּמַרְאֶה", שֶׁאֲנִי מַרְאֶה לוֹ אוֹר הַמְנַבֵּא וּמַבִּיט, וְזֶה יַגִּיד הַהֶעָרָה וְהִתְכּוֹנְנוּת הַשֵּׂכֶל.

וְאָמְרוּ **וְלֹא בְחִידוֹת**, הוּא לְהָעִיר בְּתוֹלֶדֶת הַדָּבָר כִּי לְצַד שֶׁהָיָה מְדַבֵּר פֶּה אֶל פֶּה, בָּזֶה הָיָה גַּם כֵּן הַדִּבּוּר יוֹצֵא בְּלֹא חִידוֹת. וְדִקְדֵּק לוֹמַר **אֶל פֶּה** וְלֹא לְאֹזֶן, הַמַּשְׂכִּיל עַל דְּבַר נָבִיא שֶׁאָמַר (מלכים א ג:ט) "לֵב שוֹמֵעַ", יֵדַע סוֹד הַדָּבָר. וְזוֹ הִיא הַדְּרָגַת נְבוּאָה שֶׁאֵין לְמַעְלָה מִמֶּנָּה, שֶׁיִּקָּשֵׁר ה' נֶפֶשׁ נָבִיא בַּמָּקוֹר הַמְנַבֵּא וְיִשְׂלַשֵּׂל הַנְּבוּאָה פֶּה אֶל פֶּה. וּבָזֶה גַּם כֵּן תָּבִין אָמְרוֹ **אַדַּבֶּר בּוֹ** וְלֹא אֹמַר אֹתוֹ אוֹ עִמּוֹ אֶלָּא בּוֹ, וְהָבֵן. עוֹד נִתְכַּוֵּן לְהַשְׂכִּילְךָ שֶׁלֹּא הָיָה הַדִּבּוּר אֶלָּא מִפִּי ה' לְפִי מֹשֶׁה וְלֹא הָיָה רוֹאֶה פְּנֵי עוֹלָם, וְהוּא מַאֲמַר "בּוֹ".

פסוק ח

וּמַדּוּעַ יְרֵאתֶם וְגוֹ'. פֵּרוּשׁ, חוֹזֵר ה' וְטוֹעֵן שֶׁהָיָה לָהֶם לְשַׁעֵר בְּדַעְתָּם כִּי הוּא עוֹמֵד וּמְשַׁמֵּשׁ לִפְנֵי ה', וְאִם הָיָה עוֹשֶׂה עָוֶל לֹא הָיָה ה' מַסְכִּים עַל יָדוֹ, אֱמוֹר מֵעַתָּה בַּה' דַּבְּרְתֶּם שֶׁהִסְכִּים

עַל יָדוֹ, וְהוּא אָמְרוֹ **מַדּוּעַ** וְגוֹ' **בְּמֹשֶׁה** פְּרוּשׁ, אָדָם שֶׁהוּא מֻבְחָן לְגָדוֹל בְּעֵינֵי ה' תַּחְשְׁדוּהוּ בְּדָבָר מְגֻנֶּה. וְאֶפְשָׁר שֶׁרָמַז עוֹד לָהֶם בְּאָמְרוֹ **בְּמֹשֶׁה** עַל שֶׁדִּבְּרוּ בְּפָנָיו וְהִכְלִימוּהוּ בְּדִבְרֵיהֶם כְּמַאֲמַר רַז"ל שֶׁכָּתַבְתִּי (במדבר יב:א).

פסוק ט

וַיִּחַר אַף ה'. פְּרוּשׁ גֵּרָה בָּהֶם הַנֶּחֱרִים בָּהֶם שֶׁהֵם כַּת הָאַף, **וַיֵּלֶךְ** כְּדֵי שֶׁיַּעֲשֶׂה הָאַף מַה שֶּׁהוּרְשָׁה. וַהֲגַם שֶׁבִּסְּנָה אָמַר הַכָּתוּב (שמות ד:יד) "וַיִּחַר אַף ה' בְּמֹשֶׁה", שָׁם רָשַׁם שֶׁעִוֵּר אֲשֶׁר יִפְעַל בּוֹ הָאַף, וְהוּא שֶׁיָּסוּר מִמֶּנּוּ כֹּחַ הַנְּשָׁמָה שֶׁהִיא בְּחִינַת הַכְּהוּנָה וְתִנָּתֵן לְאַהֲרֹן, כְּמַאֲמַר רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (זבחים קב.; שמות רבה פ"ג) שֶׁהָרוֹשֵׁם הוּא הֶסֵּרַת הַכְּהוּנָה. וְכָאן עָשָׂה הָאַף מִשְׁפָּט גָּדוֹל שֶׁהַצָּרַעַת הִיא כְּמִיתָה כָּאָמוּר בָּעָנָיִן, וּבִשְׁנֵיהֶם הָיָה הָעֹנֶשׁ כְּאָמְרוֹ **בָּם**. וְכֵן אָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (ספרי) "וַיִּפֶּן" וְגוֹ' פָּנָה מִצָּרַעְתּוֹ, אֶלָּא שֶׁמֹּרִים לֹא נִתְרַפְּאָה כְּאַהֲרֹן תֵּכֶף וּמִיָּד, וְלֹא יָדַע אָדָם מִצָּרַעְתּוֹ.

פסוק י

וְהִנֵּה מְצֹרָעַת. לֹא הָיָה צָרִיךְ לוֹמַר הַדָּבָר אַחַר שֶׁכְּבָר אָמַר "וְהִנֵּה מֹרִים מְצֹרַעַת" וְגוֹ', וּלְפִי דִּבְרֵיהֶם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (ספרי) שֶׁאָמְרוּ שֶׁגַּם אַהֲרֹן נִצְטָרַע, יִרְצֶה לוֹמַר הִנֵּה הִיא עֲדַיִן מְצֹרַעַת וְלֹא פָּרְחָה מִמֶּנָּה כְּאַהֲרֹן. וְאָמְרוּ עוֹד חֲכָמֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (שם) שֶׁדָּוְקָא כְּשֶׁהָיָה פּוֹנֶה הָיְתָה מְצֹרַעַת, וּכְשֶׁהָיָה מַחְזִיר פָּנָיו הָיְתָה פּוֹרַחַת מִמֶּנָּה, וּלְדִבְרֵיהֶם צָרִיךְ לוֹמַר כִּי מֹשֶׁה לֹא הָיָה מַבִּיט בְּמֹרִים לָדַעַת מַה הִיא, שֶׁאִם לֹא כֵן מִמָּה נַפְשָׁךְ קָשֶׁה, וְהָבֵן:

פסוק יא

בִּי אֲדֹנִי אַל נָא תָּשֵׁת וְגוֹ'. הִנֵּה מִדִּבְרֵי אַהֲרֹן מַשְׁמַע כִּי מֹשֶׁה הִקְפִּיד עַל דִּבְרֵיהֶם, אֲשֶׁר עַל כֵּן מְחַלֶּה פָּנָיו שֶׁיִּמְחוֹל לָהֶם חַטָּאתָם. וְנִרְאֶה כִּי טַעְמוֹ שֶׁל אַהֲרֹן הוּא שֶׁדָּן בְּמֹשֶׁה דִּין חָכָם, שֶׁכְּפִי הַדִּין (קידושין לב:) חָכָם שֶׁמָּחַל עַל כְּבוֹדוֹ כְּבוֹדוֹ מָחוּל, וְלָזֶה אָמַד בְּדַעְתּוֹ שֶׁאִם יִמְחוֹל סָר הַנֶּגַע. וְאָמַר **אַל נָא תָּשֵׁת** וְגוֹ', פְּרוּשׁ, הֲגַם שֶׁהִקְפַּדְתָּ עַל הַדְּבָרִים עַד שֶׁבָּא הָעוֹנֶשׁ, עַתָּה שֶׁבָּא הָעוֹנֶשׁ יְכַפֵּר הֶעָוֹן וְלֹא תָּשֵׁת עוֹד עָלֵינוּ חַטָּאת. וְאַחַר הָאֱמֶת לֹא כֵן הוּא, כִּי מֹשֶׁה לֹא הִקְפִּיד עַל הַדָּבָר, וְלָזֶה נִתְחַכֵּם הַכָּתוּב וְסָמוּךְ לְדַבְּרָם בּוֹ אָמַר "וְהָאִישׁ מֹשֶׁה עָנָו מְאֹד", נִתְכַּוֵּן לִשְׁלוֹל דִּבְרֵי אַהֲרֹן כָּאן.

וְטַעַם הָעוֹנֶשׁ הוּא לִשְׁתֵּי סִבּוֹת: הָאַחַת שֶׁיֵּשׁ לָנוּ לָדוּן בְּמֹשֶׁה מִשְׁפַּט מֶלֶךְ, שֶׁכֵּן כְּתִיב (דברים לג:ה) "וַיְהִי בִישֻׁרוּן מֶלֶךְ", וּמֶלֶךְ שֶׁמָּחַל עַל כְּבוֹדוֹ אֵין כְּבוֹדוֹ מָחוּל (שם), וְאוּלַי כִּי לָזֶה גַּם כֵּן נִתְכַּוֵּן ה' בְּמַאֲמָרוֹ לָהֶם **מַדּוּעַ לֹא יְרֵאתֶם לְדַבֵּר בְּעַבְדִּי**, כִּי לַה' הַמְּלוּכָה וְעֶבֶד מֶלֶךְ מֶלֶךְ (שבועות מז:).

וְסַבָּה שְׁנַיִם: לְפִי מַה שֶּׁפֵּרַשְׁתִּי שֶׁהִקְפִּיד ה' עַל שֶׁחָשְׁדוּ שֶׁעָשָׂה מֹשֶׁה עָוֶל חָס וְשָׁלוֹם, וְהִסְכִּים ה' עַל יָדוֹ וְלֹא הוֹכִיחוֹ, אִם כֵּן מִלִּין לְצַד עִלָּאָה הֵם, וְלָזֶה הֶעֱנִישָׁם הֲגַם שֶׁאֵין כָּאן הַקְפָּדַת מֹשֶׁה, וְהִצְדִּיק מֹשֶׁה כִּי לֹא הוּא הַסּוֹבֵב בְּהַקְפָּדָתוֹ שֶׁהֲצָרַךְ לְהִתְפַּלֵּל לַה', וְאַף עַל פִּי כֵן לֹא הוֹעִיל לָרְפּאוֹת עַד עָבוֹר שִׁבְעַת יָמִים, וְאִם הָיָה הַדָּבָר בּוֹ לֹא הָיָה צָרִיךְ לְתִפְלָה אֶלָּא יִמְחוֹל וְסָר הַנֶּגַע. הָא לָמַדְתָּ שֶׁהָעוֹנֶשׁ בָּא לְאֶחָד מִשְּׁנֵי הַטְּעָמִים, אוֹ לִשְׁנֵיהֶם יַחַד, וְאֶפְשָׁר שֶׁאִם הָיָה מֹשֶׁה מַקְפִּיד בְּדַבָּרָם הָיָה הָעוֹנֶשׁ בְּאוֹפֶן אַחֵר כָּפוּל וּמְכֻפָּל לָהֶם חָס וְשָׁלוֹם.

אֲשֶׁר נוֹאַלְנוּ וַאֲשֶׁר וְגוֹ'. הַכַּוָּנָה בִּשְׁנֵי עִנְיָנִים, הוּא עַל פִּי מַה שֶּׁפֵּרַשְׁתִּי בְּתַרְעוֹמֶת ה' עֲלֵיהֶם שֶׁהִקְפִּיד עַל שֶׁהִשְׁווּ נְבוּאָתָם לִנְבוּאַת מֹשֶׁה, וְהִקְפִּיד עַל שֶׁנִּגְעוּ בִּכְבוֹד מֹשֶׁה לוֹמַר לֹא טוֹב עָשָׂה. לָזֶה אָמַר כְּנֶגֶד הַשְׁוָאַת נְבוּאָתָם לִנְבוּאָתוֹ אָמַר **אֲשֶׁר נוֹאַלְנוּ** כִּי דִּבְּרוּ דִּבְרֵי שְׁטוּת בָּזֶה, וּכְנֶגֶד מַה שֶּׁאָמְרוּ עָלָיו לֹא טוֹב עָשָׂה אָמַר **וַאֲשֶׁר חָטָאנוּ**.

פסוק יג

וַיִּצְעַק וְגוֹ' לֵאמֹר. טַעַם אָמְרוֹ **לֵאמֹר**, בָּא בְּטַעֲנָה כְּדֵי שֶׁלֹּא יֹאמְרוּ שֶׁהִקְפִּיד וְיִחְזִיקוּהוּ כְּנוֹטֵר אֵיבָה, וְדִבְרֵי אַהֲרֹן יַגִּידוּ לָמוֹ, לָזֶה אָמַר בְּצַעֲקוֹ לַה' בִּשְׁבִיל שֶׁלֹּא יֹאמְרוּ דְּבָרִים הַנֶּאֱמָרִים בְּסָמוּךְ מִפִּי אַהֲרֹן:

עוֹד יִרְצֶה, כִּי אָמַר לְפָנַי ה' קוֹדֶם הִתְפַּלְּלוֹ שֶׁהוּא מוֹחֵל עַל כְּבוֹדוֹ, וְאַחַר כָּךְ הִתְפַּלֵּל "אֵל נָא" וְגוֹ':

אֵל נָא. נִתְכַּוֵּן לִשְׁאוֹל מִמִּדַּת הַחֶסֶד, כְּאָמְרוֹ (תהלים נב:ג) "חֶסֶד אֵל". נָא, לְשׁוֹן בַּקָּשָׁה וּפִיּוּס לְעוֹרֵר הָרַחֲמִים. **רְפָא נָא** – פֵּרוּשׁ עַתָּה וְלֹא יִתְעַכֵּב.

פסוק יד

וְאָבִיהָ יָרֹק יָרַק וְגוֹ'. הִלְבִּישׁ שִׁעוּר הַדְּבָרִים בָּהּ, וְלֹא אָמַר הָאָב אִם יָרֹק בְּפָנֵי בִּתּוֹ וְכוּ', לוֹמַר שֶׁהִיא בְּמַדְרֵגַת בַּת שֶׁהִיא מַדְרֵגַת הַצַּדִּיקִים.

וְכָפַל לוֹמַר **יָרֹק יָרַק**, לוֹמַר שֶׁאִם הָיָה צוֹעֵק לוֹ קוֹדֶם לֹא הָיָה רוֹקֵק בְּפָנֶיהָ, וְזֶה הוּא שִׁעוּר הַדְּבָרִים: **וְאָבִיהָ יָרֹק** פֵּרוּשׁ כְּשֶׁגָּרְמָה שֶׁיָּרַק בְּפָנֶיהָ וְלֹא הָיָה מִי שֶׁיְּרַצֶּהוּ שֶׁלֹּא לָרוֹק עַד שֶׁיָּרַק, וְהוּא אָמְרוֹ **יָרַק** פַּעַם שְׁנִיָּה וְגוֹ', הָא לָמַדְתָּ שֶׁאִם הָיָה אֹפֶן שֶׁהָיָה מִתְפַּלֵּל מֹשֶׁה קוֹדֶם לֹא הָיְתָה נֶעֱנֶשֶׁת.

תִּסָּגֵר שִׁבְעַת יָמִים. נִרְאֶה שֶׁפִּרְחָה מִמֶּנָּה צָרַעַת בְּתִפְלַּת מֹשֶׁה, וּכְמַאֲמָרוֹ "רְפָא נָא" פֵּרוּשׁ עַתָּה, אֶלָּא שֶׁגָּזַר ה' שֶׁתֵּשֵׁב כִּמְנֻדֶּה, שֶׁאִם לֹא כֵן לֹא הָיָה צָרִיךְ הַכָּתוּב לוֹמַר "תִּסָּגֵר", פְּשִׁיטָא שֶׁתִּסָּגֵר עַד שֶׁתִּתְרַפֵּא מִצָּרַעְתָּהּ, אֶלָּא וַדַּאי שֶׁכְּבָר נִתְרַפְּאָה, וְלָזֶה גַּם כֵּן לֹא הִזְכִּיר טַהֲרַת צָרַעְתָּהּ בְּיוֹם אֲסִיפָתָהּ. וּלְדִבְרֵי רַז"ל (זבחים קב.; ספרי) שֶׁאַהֲרֹן לֹא רָאָה צָרַעַת

מְרִים מִטַּעַם קוּרְבָּה, יִתְבָּאֵר עַל נָכוֹן, כִּי לְצַד שֶׁאֵין כָּאן צָרַעַת כִּי אֵין כֹּהֵן שֶׁיֹּאמַר טָמֵא, אִם כֵּן אֵין כָּאן אֶלָּא סְגִירָה לְבַד כִּמְנֻדֶּה. אוֹ אֶפְשָׁר שֶׁנִּסְגְּרָה עַל פִּי ה' אֱלֹהֵינוּ שֶׁהוּא כֹּהֵן, וְהוּא אָמְרוּ **תִּסָּגֵר** וְגוֹ' הֲרֵי הִסְגְּרָה, וְנִטְהֲרָה עַל פִּי ה' דִּכְתִיב **וְאַחַר תֵּאָסֵף**.

פסוק טו

וְהָעָם לֹא נָסַע. תֵּלֶה הַדָּבָר בָּעָם וְלֹא אָמַר "וְלֹא נָסַע הָעָם", לְהוֹדִיעַ כִּי הָעָם הִסְכִּימוּ לְבַל יִסְעוּ עַד הֵאָסֵף מִרְיָם, וַהֲגַם שֶׁהַדָּבָר הָיָה תָּלוּי בִּנְסִיעַת הֶעָנָן, הַתּוֹרָה מְעִידָה כִּי גַּם בִּזְכוּתָהּ הֵם הָיוּ חֲפֵצִים בָּעַכָּבָה לְכַבְּדָהּ, וּמַה גַּם אִם הָיָה יָדוּעַ לָהֶם כִּי בִּזְכוּתָהּ הָיָה הַמַּיִם לָהֶם (תענית ט.) בְּוַדַּאי שֶׁיֵּשֵׁב שָׁם הָעָם עַל הַמַּיִם.

חסלת פרשת בהעלותך

פרק יג

פסוק א

וַיְדַבֵּר וְגוֹ' לֵאמֹר. צָרִיךְ לְדַעַת לָמָּה אָמַר **לֵאמֹר** כֵּיוָן שֶׁהַדִּבּוּר אֵינוֹ אֶלָּא אֶל מֹשֶׁה. וְאוּלַי שֶׁבָּא לְהַרְשׁוֹתוֹ לוֹמַר שֶׁהַדְּבָרִים נֶאֱמְרוּ לוֹ מִפִּי הַשְּׁכִינָה, שֶׁזּוֹלֶת זֶה הֲרֵי הוּא בְּבַל תֹּאמַר (יומא ד.). גַּם שֶׁלֹּא יַחְשְׁדוּהוּ יִשְׂרָאֵל כִּי מֹשֶׁה חָפֵץ בַּדָּבָר וְיֹאמְרוּ כִּי דַּעְתּוֹ כְּדַעְתָּם, לָזֶה יְצַוֶּה שֶׁיֹּאמַר לָהֶם כִּי כֵּן צִוָּה לוֹ הַמֶּלֶךְ. גַּם כְּדֵי שֶׁיִּשְׁמְעוּ לוֹ לִשְׁלֹחַ כְּסֵדֶר הַנִּדְבָּר אֵלָיו מֵה', וְלֹא יִעַכְּבוּ עַל יָדוֹ כְּשֶׁיֵּדְעוּ כִּי דְּבַר מֶלֶךְ הוּא. גַּם לְפִי דִּבְרֵי רַז"ל שֶׁפֵּרְשׁוּ תֵּבַת "לְךָ" – לְדַעְתְּךָ, שֶׁאֵין ה' מְצַוֶּה עַל הַדָּבָר, חָפֵץ ה' שֶׁיֹּאמַר לְיִשְׂרָאֵל הַדְּבָרִים כְּמוֹת שֶׁהֵם מִפִּי עֶלְיוֹן, אוּלַי יַרְגִּישׁוּ כִּי לֹא טוֹב עָשׂוֹת וְיִבְטְחוּ בַּה' וְיַאֲמִינוּ בּוֹ.

פסוק ב

שְׁלַח לְךָ אֲנָשִׁים וְגוֹ'. צָרִיךְ לְדַעַת אָמְרוֹ **לְךָ**, וְרַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה אָמְרוּ (סוטה לד.): לְדַעְתְּךָ, אֲנִי אֵינִי מְצַוֶּךָּ וְכוּ', וְקָשֶׁה לָמָּה יַסְכִּים ה' עַל הָרָעָה אֲשֶׁר דִּבֶּר לַעֲשׂוֹת לְעַמּוֹ וְיוֹפִיעַ מַאֲמָרוֹ עַל עֲצַת רְשָׁעִים. וּלְהָבִין הָעִנְיָן אָעִיר בַּדָּבָר, מִבָּטָן מִי יָצָא הַקֶּרַח הָרָעָה הַגְּדוֹלָה הַנִּסְבָּבֶת מֵהַמְרַגְּלִים, אִם מִצַּד הַמַּעֲשֶׂה, אֵין בּוֹ רַע, כִּי הֲלֹא מָצִינוּ (יהושע ב:א) שֶׁכְּמוֹ כֵן שָׁלַח יְהוֹשֻׁעַ שְׁנַיִם אֲנָשִׁים מְרַגְּלִים וַיָּרְגְּלוּ הָאָרֶץ, אִם כֵּן אֵין הַדָּבָר מְכֹעָר מִצַּד עַצְמוֹ, וְאִם מִצַּד הָאֲנָשִׁים הַמְרַגְּלִים שֶׁהָיוּ רְשָׁעִים, הֲלֹא מָצִינוּ שֶׁנִּבְחֲרוּ עַל פִּי ה' הַבּוֹחֵן לְבָבוֹת וּכְלָיוֹת, וְהֵעִיד הַכָּתוּב עֲלֵיהֶם "כֻּלָּם אֲנָשִׁים", שֶׁהֵם צַדִּיקִים:

אָכֵן יִתְבָּאֵר הַדָּבָר עַל פִּי דִּבְרֵיהֶם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה שֶׁאָמְרוּ (ילקוט שמעוני תשמ"ב) וְזֶה לְשׁוֹנָם: בְּתְחִלָּה נִתְקַבְּצוּ אֵצֶל מֹשֶׁה לִשְׁלוֹחַ הַמְרַגְּלִים וְלֹא רָצָה, וְאָמַר לָהֶם כְּבָר הִבְטִיחָנוּ ה', וְאָמְרוּ לוֹ כִּי הָעֲמָמִים יוֹדְעִים בָּנוּ שֶׁאָנוּ בָּאִים לִירֵשׁ אוֹתָם וְהֵם מַטְמִינִים אֶת מָמוֹנָם,

וּכְשֶׁיִּגִּיעוּ יִשְׂרָאֵל לֹא יִמְצְאוּ כְּלוּם וְנִמְצָא דִּבְרֵי ה' בָּטֵל חָס וְשָׁלוֹם, וְאָז "וַיֵּיטַב הַדָּבָר בְּעֵינֵי מֹשֶׁה" מַה שֶּׁאָמְרוּ (דברים א:כב) "וְיַחְפְּרוּ לָנוּ אֶת הָאָרֶץ", פֵּרוּשׁ הַחֲפִירוֹת שֶׁמַּטְמִינִים בָּהֶם מְמוֹנָם וְכוּ', כֵּיוָן שֶׁשָּׁמַע מֹשֶׁה כָּךְ נִלְכַּד בְּיָדָם, עַד כָּאן. הִנֵּה מִמַּה שֶׁדִּקְדְּקוּ בְּמַאֲמָרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה וְאָמְרוּ "נִלְכַּד בְּיָדָם" יוֹרֶה שֶׁבְּמִרְמָה דִּבְּרוּ וּלְכָדוּהוּ בְּעָרְמָה, וְאֵין יָדוּעַ מַה הִיא מִרְמָה שֶׁדִּבְּרוּ בְּפִיהֶם שֶׁבָּהּ נִלְכַּד.

אָכֵן שְׁנֵי מִינֵי רִגּוּל הֵם: הָאֶחָד הוּא רִגּוּל לָדַעַת דֶּרֶךְ אֲשֶׁר יַעֲלוּ בָהּ, גַּם לָדַעַת אִם יַטְרִיחוּ כָּל יִשְׂרָאֵל לַעֲלוֹת אוֹ חֵלֶק אֶחָד מֵהֶם, וּכְמַאֲמַר מְרַגְּלֵי הָעַי שֶׁהֵשִׁיבוּ לִיהוֹשֻׁעַ (יהושע ז:ג): "אַל יַעַל כָּל הָעָם, כְּאַלְפַּיִם אִישׁ אוֹ כִּשְׁלֹשֶׁת אֲלָפִים אִישׁ יַעֲלוּ וְגוֹ', אַל תְּיַגַּע שָׁמָּה אֶת כָּל הָעָם", וְרִגּוּל זֶה לֹא יְרַגֵּל אֶלָּא אֶת הָעִיר אֲשֶׁר יָבֹאוּ שָׁמָּה, וּכְשֶׁיִּכְבְּשׁוּהָ וְיַסְכִּימוּ לָצוּר עַל עִיר אַחֶרֶת יְרַגְּלוּהָ אַחַת לְאַחַת. וְרִגּוּל שֵׁנִי הוּא רִגּוּל כְּלָלִי, זֶה יוֹרֶה כִּי רוֹצִים לִרְאוֹת וּלְשַׁעֵר אִם יֵשׁ כֹּחַ בָּהֶם לִכְבּוֹשׁ, וְהוּא הָרִגּוּל שֶׁהִסְכִּימוּ יִשְׂרָאֵל לִשְׁלֹחַ לְרַגֵּל הוּא לִכְלָלוּת אֶרֶץ כְּנַעַן כְּמוֹ שֶׁמְּפֹרָשׁ בַּמַּעֲשֶׂה, וְזֶה יַגִּיד מְעוּט הָאֱמוּנָה בַּה' וּבְקוֹשׁ תּוֹאֲנָה. וְלָזֶה אָמְרוּ בַּמִּדְרָשׁ שֶׁלֹּא רָצָה מֹשֶׁה עַד שֶׁנִּתְחַכְּמוּ בְּמִרְמָה וַיְדַבְּרוּ לוֹ שֶׁלִּצַּד הַטָּמְנַת הַמָּמוֹן הֵם שׁוֹלְחִים, וְטַעַם זֶה צוֹדֵק בְּכָל אֶרֶץ כְּנַעַן, וְנִלְכַּד בְּיָדָם וְשָׁלַח מְרַגְּלִים לְתַכְלִית זֶה, כִּי אֵין רַע בַּדָּבָר. כְּמוֹ כֵן יְהוֹשֻׁעַ שָׁלַח מְרַגְּלִים לְסִבָּה הַצְּרִיכָה כְּמוֹ שֶׁכָּתַבְתִּי, וְאֵין רַע אֶלָּא דַּוְקָא בְּטַעַם רִגּוּל שֶׁהָיָה בְּדַעַת יִשְׂרָאֵל בִּגְנֵבַת דַּעַת מֹשֶׁה.

וְלָזֶה בָּא דִּבֶּר ה' אֶל מֹשֶׁה וְאָמַר **שְׁלַח לְךָ**, פֵּרוּשׁ, לְמַה שֶּׁאַתָּה סוֹבֵר הַשְׁלִיחוּת שֶׁהִיא בִּשְׁבִיל הַטָּמְנַת הַמָּמוֹן, פֵּרוּשׁ, אֲבָל לֹא לְטַעַם שֶׁחוֹשְׁבִים הֵם, וְהֵעִירוּ כִּי לֹא מַחְשְׁבוֹתָם מַחְשְׁבוֹתָיו. וּמֹשֶׁה אֶפְשָׁר שֶׁלֹּא הֵבִין הַכַּוָּנָה עַל סֵדֶר וְהֵבִין דֶּרֶךְ אַחֵר כַּאֲשֶׁר אֲבָאֵר. אוֹ נוֹכַל לוֹמַר שֶׁהֵבִין אֶלָּא כֵּיוָן שֶׁרָאָה שֶׁה' לֹא מָנָעוֹ מִלִּשְׁלֹחַ עָשָׂה מַעֲשֶׂה וְלֹא נִתְחַכֵּם עַל דִּבֵּר מֶלֶךְ. וַהֲגַם שֶׁה' גִּלָּה לוֹ, ה' חָפֵץ לְגַלּוֹת לַעֲבָדָיו הַנִּסְתָּרוֹת, גַּם לָדַעַת טַעַם לְכָל הַיּוֹצֵא מֵהָעִנְיָן. וְאִם תֹּאמַר קָשְׁיָא לְאֵלֹהֵינוּ לָמָּה לֹא מָנַע הַדָּבָר מִהְיוֹת כֵּן, לְצַד שֶׁרָאָה שֶׁזּוֹלַת זֶה הָיוּ פּוֹקְרִים יוֹתֵר וְעוֹשִׂים בֶּהָלָה יוֹתֵר מִמַּה שֶׁעָשׂוּ בַּהֲלִיכַת הַמְרַגְּלִים.

עוֹד יִרְצֶה בְּמַאֲמַר "לְךָ", לְצַד שֶׁהִזְכִּירָם בִּלְשׁוֹן חֲשִׁיבוּת וְאָמַר "אֲנָשִׁים" שֶׁיּוֹרֶה שֶׁהֵם צַדִּיקִים, לָזֶה אָמַר "לְךָ" – פֵּרוּשׁ, כָּל עוֹד שֶׁהֵם לְפָנֶיךָ אֲצִלְךָ הֵם צַדִּיקִים, אֲבָל כְּשֶׁיַּחְזְרוּ פְּנֵיהֶם לְלֶכֶת בִּשְׁלִיחוּת פָּקֵעַ מֵהֶם כְּלִילָא, וּכְמַאֲמַר הַכָּתוּב (במדבר יג:כו) "וַיֵּלְכוּ וַיָּבֹאוּ", וְאָמְרוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (סוטה לה.) מַקִּישׁ הֲלִיכָתָם לְבִיאָתָם וְכוּ', וּמִזֶּה הִרְגִּישׁ מֹשֶׁה וְהִתְפַּלֵּל עַל יְהוֹשֻׁעַ שֶׁלֹּא יֵלֵךְ בַּעֲצַת רְשָׁעִים. וּלְדֶרֶךְ זֶה יִתְבָּאֵר דִּבְרֵי רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה שֶׁאָמְרוּ (במדבר רבה טז.) וְזֶה לְשׁוֹנָם: אֲבָל מְרַגְּלִים שֶׁשָּׁלַח מֹשֶׁה רְשָׁעִים הָיוּ, דִּכְתִיב "שְׁלַח לְךָ אֲנָשִׁים", עַד כָּאן. וְאֵין יָדוּעַ כַּוָּנָתָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה מִנַּיִן מוֹכִיחִים

הַדְּבָרִים מִמַּאֲמַר "שְׁלַח לְךָ" שֶׁרְשָׁעִים הָיוּ. אֶלָּא שֶׁדִּיְּקוּ תֵּבַת **לְךָ** כְּמוֹ שֶׁדִּיְּקְנוּהָ – לְךָ הֵם אֲנָשִׁים אֲבָל בַּשְּׁלִיחוּת כְּשֶׁיַּתְחִילוּ בַּהֲלִיכָה רְשָׁעִים הֵם. עוֹד יֵשׁ לוֹמַר שֶׁפֵּרוּשׁ **לְךָ** הוּא: לְךָ הֵם צַדִּיקִים אֲבָל אֲנִי יוֹדֵעַ שֶׁהֵם רְשָׁעִים. וְאִם תֹּאמַר וְלָמָּה יִסְכִּים ה' לִשְׁלֹחַ רְשָׁעִים, וּמַה גַּם שֶׁאָמַר הַכָּתוּב "עַל פִּי ה'" וְאָמְרוּ זְכִרוֹנָם לִבְרָכָה (במדבר רבה שם) שֶׁהָיָה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אוֹמֵר פְּלוֹנִי לְשֵׁבֶט פְּלוֹנִי, וְאוּלַי כִּי בִּפְרָט זֶה שֶׁל הֲרִגּוּל כָּל יִשְׂרָאֵל שָׁווּ בְּדַעַת אַחַת לָרֶגֶל עַד אֲשֶׁר רִגְּלוּ, וְהוּא לִרְאוֹת אִם יְכוֹלִין לְכָבְשָׁם כְּפִי יְכֹלֶת שֶׁהָיָה בְּיִשְׂרָאֵל, וְזֶה יַגִּיד מְעוּט הָאֱמוּנָה וְלָזֶה יִקְרְאוּ רְשָׁעִים.

אוֹ אֶפְשָׁר, לְצַד שֶׁכַּוָּנַת הַמְּשַׁלְּחִים הָיְתָה רָעָה, תַּפְעִיל פֹּעַל הָרַע בַּשְּׁלִיחַ, וְיִחָזֵר לִהְיוֹת שְׁלוּחוֹ שֶׁל אָדָם כְּמוֹתוֹ, וְיִוָּלֵד בּוֹ תְּכוּנָה רָעָה מַה שֶּׁלֹּא הָיְתָה בּוֹ קֹדֶם, כְּדֶרֶךְ שֶׁתִּוָּלֵד בְּחִינַת הַקְּדֻשָּׁה בִּשְׁלוּחֵי מִצְוָה לְטוֹבָה אוֹת, וְלָזֶה הֲגַם שֶׁהָיוּ צַדִּיקִים, בְּהִתְחַלָּתָם עֲשׂוֹת הַהֲלִיכָה לְרֶגֶל נוֹלַד בָּהֶם תְּכוּנָה רָעָה מִכֹּחַ הַמְּשַׁלְּחִים וְיֵעָצוּ לְהַדִּיחַ.

עוֹד יִרְצֶה לוֹמַר **שְׁלַח לְךָ**, שֶׁיִּהְיֶה הַשִּׁלִּיחוּת מִתְכַּוֵּנָה עַל שֵׁם מֹשֶׁה וְלֹא עַל שְׁמוֹ יִתְבָּרַךְ, לְצַד מַה שֶּׁיָּצָא מֵהַדָּבָר.

עוֹד יִרְצֶה לוֹמַר לָהֶם שֶׁלֹּא תִּהְיֶה כַּוָּנַת הֲלִיכָתָם לְמַה שֶׁחוֹשְׁבִים יִשְׂרָאֵל, אֶלָּא לְמַה שֶׁחוֹשֵׁב מֹשֶׁה בַּשְּׁלִיחוּת, וְהוּא מַאֲמַר **שְׁלַח לְךָ** – לְמַה שֶּׁבְּדַעְתְּךָ וְלֹא לְמַה שֶּׁבְּדַעְתָּם.

עוֹד רָמַז בְּמַאֲמַר **לְךָ** עַל פִּי מַה שֶּׁאָמְרוּ זְכִרוֹנָם לִבְרָכָה (שמות רבה ה,כג) בְּפָסוּק "עַתָּה תִרְאֶה", אֲבָל בְּמַלְחֶמֶת שִׁלשִׁים וְאֶחָד מְלָכִים אֵינְךָ רוֹאֶה, עַד כָּאן. מֵעַתָּה אִם הָיוּ יִשְׂרָאֵל נִכְנָסִים לָאָרֶץ בַּשָּׁנָה הַשֵּׁנִית לִיצִיאַת מִצְרַיִם, וְהָיָה מִתְקַיֵּם מַאֲמַר ה' שֶׁאָמַר "עַתָּה תִרְאֶה", הָיָה מֻכְרָח מֹשֶׁה לֵישֵׁב חוּץ לָאָרֶץ כְּהֶדְיוֹט אוֹ יִכָּנֵס לָאָרֶץ יִשְׂרָאֵל הֶדְיוֹט, וּבְאֶמְצָעוּת שְׁלִיחוּת הַמְרַגְּלִים נִתְעַכְּבוּ יִשְׂרָאֵל אַרְבָּעִים שָׁנָה וְלֹא יָרַד מֹשֶׁה מִגְּדֻלָּתוֹ וַיְהִי בִּישֻׁרוּן מֶלֶךְ אַרְבָּעִים שָׁנָה עַד מְלֹאת יָמָיו, וְהוּא אָמְרוֹ **שְׁלַח לְךָ** כִּי לְךָ הֲנָאָה בָּזֶה בְּתַכְלִית הַדְּבָרִים.

וַיָּתֻרוּ אֶת וגו'. קָשֶׁה אָמְרוֹ **וַיָּתֻרוּ** שֶׁהָיָה לוֹ לוֹמַר "לָתוּר" וְגוֹ'. עוֹד קָשֶׁה אָמְרוֹ **אֲשֶׁר אֲנִי נוֹתֵן** וְגוֹ' אֲחַר אֲשֶׁר הִזְכִּיר שֵׁם הַמָּקוֹם לֹא הָיָה צָרִיךְ לוֹמַר "אֲשֶׁר אֲנִי" וְגוֹ', כִּי מִי לֹא יָדַע שֶׁהוּא נוֹתְנָהּ לָהֶם.

אָכֵן לְפִי מַה שֶּׁפֵּרַשְׁנוּ שֶׁהִתְנָה בַּשְּׁלִיחוּת תְּנַאי הָרִאשׁוֹן "לְךָ", פֵּרוּשׁ, לְמַה שֶּׁהוּא חוֹשֵׁב שֶׁיִּהְיוּ שְׁלוּחֵי מֹשֶׁה, וּשְׁאָר הַפֵּרוּשִׁים שֶׁפֵּרַשְׁנוּ בָּהּ, וְהוֹסִיף עוֹד תְּנַאי אַחֵר "אֲנָשִׁים" שֶׁצָּרִיךְ שֶׁיִּהְיוּ צַדִּיקִים, עוֹד בָּא וְהוֹסִיף תְּנַאי אַחֵר בַּדָּבָר, שֶׁהָרִגּוּל הוּא **אֲשֶׁר אֲנִי נֹתֵן לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל**, פֵּרוּשׁ, לֹא לְשַׁעֵר אִם הָאָרֶץ הַהִיא יֵשׁ כֹּחַ בָּהֶם לְלָכְדָהּ וְלָרֶשֶׁת אֲנָשֶׁיהָ, כִּי זֶה וַדַּאי כִּי אֵין יְכֹלֶת בָּהֶם לַעֲמֹד אֲפִלּוּ כְּנֶגֶד עִיר קְטַנָּה שֶׁבָּהֶם, אֶלָּא **אֲשֶׁר אֲנִי נֹתֵן**, וְכֵיוָן שֶׁהַדָּבָר הַהוּא בָּא לָהֶם בְּמַתָּנָה, עַל הַנּוֹתֵן לְהוֹצִיא עוֹשְׁקֶיהָ כְּדִין הַנּוֹתֵן מַתָּנָה, וְהוּא יִלָּחֵם לָהֶם

וַיַּעֲמִידֻנָה בְּיָדָם בְּאֵין שָׂטָן וְאֵין פֶּגַע רַע. גַּם יַשְׁכִּילוּ בְּרִגּוּלָם אֲשֶׁר יַפְלִיא ה' לְהַשְׁפִּיל רָמִים עַם גָּדוֹל וָרָם רַבִּים וַעֲצוּמִים, כְּדֵי שֶׁבַּעַל הַנֵּס יַכִּיר בְּנִסּוֹ. וּבָזֶה נִתְחַכֵּם ה' בְּחַסְדּוֹ וְהֵרִים מִלְּפָנֵיהֶם מִכְשׁוֹל כְּשֶׁיִּרְאוּ עֲמָלֵק וְגוֹ' וִילִידֵי עֲנָק וְגוֹ' וְעֹצֶם חוֹזֶק הֶעָרִים הַבְּצוּרוֹת, לְבַל יִפְחֲדוּ וְיִרְאוּ כִּי אֵין יֵרֵשְׁתָּם בְּכֹחַ יִשְׂרָאֵל אֶלָּא בְּכֹחַ הַבּוֹרֵא אֲשֶׁר הַכֹּל יוּכַל כִּי הוּא הַנּוֹתֵן. **וְזֶה** הוּא מַאֲמַר **אֲשֶׁר אֲנִי נוֹתֵן**, וּבְמֶתֶק לְשׁוֹנוֹ גִּלָּה כִּי כְּפִי הַטֶּבַע אֵינָם יְכוֹלִין לָהֶם, כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ הַמְרַגְּלִים אַחַר כָּךְ, וּבָזֶה נִתְיַשְּׁבוּ הַדְּקְדּוּקִים. אֶלָּא שֶׁנִּשְׁאַר לַחְקֹר זֹאת לָמָּה לֹא הִסְפִּיק לוֹמַר "וְיָתוּרוּ אֶת הָאָרֶץ אֲשֶׁר אֲנִי נוֹתֵן" וְלֹא הָיָה צָרִיךְ לְהַזְכִּיר **אֶרֶץ כְּנַעַן**. וְרָאִיתִי לְרַז"ל (ילקוט שמעוני) שֶׁהִרְגִּישׁוּ בְּהֶעָרֵה זוֹ וְאָמְרוּ שֶׁבָּא לְרַמֵּז אֶל זְכוּת הַגּוֹרֶם הַמַּתָּנָה, וְהוּא זְכוּת יִצְחָק שֶׁנּוֹלַד לְאַבְרָהָם וְשָׂרָה, אַבְרָהָם בֶּן מֵאָה שָׁנָה וְשָׂרָה בַּת תִּשְׁעִים שָׁנָה שֶׁהוּא בְּמִסְפַּר הַשָּׁנִים שֶׁל שְׁנֵיהֶם ק"צ, וְזֶה דֶּרֶךְ דְּרָשׁ. וְנִרְאֶה לוֹמַר כִּי נִתְכַּוֵּן לוֹמַר הַמַּאֲמָר עַצְמוֹ שֶׁאָמַר מֹשֶׁה לְיִשְׂרָאֵל בְּמִשְׁנֵה תּוֹרָה (דברים ט:ה) "לֹא בְצִדְקָתְךָ וְגוֹ', כִּי בְּרִשְׁעַת הַגּוֹיִם" וְגוֹ', וְהוּא מַה שֶּׁהִזְכִּיר כָּאן כְּשֶׁאָמַר "אֲנִי נוֹתֵן אֶרֶץ **כְּנַעַן**" לוֹמַר לְצַד שֶׁהִיא אֶרֶץ כְּנַעַן אֲשֶׁר נִתְמַלְּא סְאָתוֹ לָזֶה אֲנִי נוֹתֵן.

תִּשְׁלָחוּ. וְלֹא הִסְפִּיק בְּמַאֲמַר "שְׁלַח" שֶׁבְּתְחִלַּת הַכָּתוּב. אוּלַי שֶׁבָּא לְעַכֵּב שֶׁלֹּא יֵלְכוּ אֶלָּא בְּסֵדֶר זֶה "אִישׁ אֶחָד" וְגוֹ', וְלֹא יוֹתֵר וְלֹא פָּחוֹת.

פסוק טז

אֵלֶּה שְׁמוֹת הָאֲנָשִׁים. צָרִיךְ לְדַעַת לָמָּה חָזַר לוֹמַר כֵּן, וַהֲלֹא כְּבָר אָמַר "וְאֵלֶּה שְׁמוֹתָם" וְגוֹ'? וְיִתְבָּאֵר עַל פִּי דִּבְרֵיהֶם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (סוטה לד:) שֶׁאָמְרוּ וְזֶה לְשׁוֹנָם: אָמַר רַבִּי יִצְחָק, דָּבָר זֶה מְסֹרָת בְּיָדֵינוּ מֵאֲבוֹתֵינוּ, מְרַגְּלִים עַל שֵׁם מַעֲשֵׂיהֶם נִקְרְאוּ וְכוּ', סְתוּר בֶּן מִיכָאֵל שֶׁסָּתַר דְּבָרָיו שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא וְכוּ', עַד כָּאן. וְהִנֵּה לְצַד שֶׁרָצָה לוֹמַר הַכָּתוּב "וַיִּקְרָא מֹשֶׁה לְהוֹשֵׁעַ בִּן נוּן יְהוֹשֻׁעַ" שֶׁהִתְפַּלֵּל עָלָיו וְכוּ', יֹאמַר הָאוֹמֵר, מָה רָאָה מֹשֶׁה לְהִתְפַּלֵּל עַל יְהוֹשֻׁעַ? לָזֶה הִקְדִּים לוֹמַר **וְאֵלֶּה שְׁמוֹת הָאֲנָשִׁים** וְגוֹ', לְהַעִירְךָ כִּי מִשְּׁמוֹתָם הִשְׂכִּיל מֹשֶׁה מַעֲשֵׂיהֶם הָרָעִים, אֲשֶׁר לָזֶה הֶצְרַךְ לְהִתְפַּלֵּל עַל יְהוֹשֻׁעַ "וַיִּקְרָא" וְגוֹ', וְלָזֶה סָמַךְ לְמַאֲמַר "אֵלֶּה שְׁמוֹת" וְגוֹ' "וַיִּקְרָא מֹשֶׁה" וְגוֹ'. וַהֲגַם שֶׁכְּתַבְתִּי לְמַעְלָה שֶׁהִרְגִּישׁ בְּרִשְׁעָם מִמַּאֲמַר תֵּבַת "לְךָ", אֵין פֵּרוּשׁ זֶה מֻכְרָח וְיֵשׁ לְפָרֵשׁ תֵּבַת "לְךָ" בְּאֹפֶן אַחֵר, וּמִשְּׁמוֹתָם הִטָּה וְהִכְרִיעַ כִּי יֵרְשִׁיעוּ בִּשְׁלִיחוּתָם. עוֹד אוּלַי שֶׁלֹּא הִצְדִּיק שֶׁכֻּלָּן רְשָׁעִים, אֶלָּא מִשְּׁמוֹתָם שֶׁכָּל שְׁמוֹתָם גִּלּוּ מַה שֶּׁעָתִידִין לַעֲשׂוֹת.

וַיִּקְרָא מֹשֶׁה וְגוֹ'. רַז"ל אָמְרוּ (סוטה לד:) שֶׁהִתְפַּלֵּל עָלָיו, וְצָרִיךְ לְדַעַת לָמָּה שִׁנָּה שְׁמוֹ וְיָכוֹל הָיָה לְהִתְפַּלֵּל בְּלֹא שִׁנּוּי הַשֵּׁם. וְאוּלַי שֶׁנָּתַן כֹּחַ בִּשְׁמוֹ בְּתוֹסֶפֶת הַיו"ד שֶׁמִּסְפָּרָהּ

עֲשָׂרָה כְּדֵי שֶׁיּוּכַל נֶגֶד הָעֶשֶׂר מְרַגְּלִים. עוֹד, כְּדֵי שֶׁיִּטֹּל זְכוּת וְחֵלֶק הַטּוֹב שֶׁל כָּל הָעֲשָׂרָה כְּמַאֲמָרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (חגיגה טו.) זָכָה נוֹטֵל חֶלְקוֹ וְחֵלֶק חֲבֵרוֹ:

פסוק יז

וַיִּשְׁלַח אוֹתָם וְגוֹ'. צָרִיךְ לְדַעַת לָמָּה הֻצְרַךְ לוֹמַר כֵּן אַחַר שֶׁכְּבָר זָכַר הַשְׁלִיחוּת שְׁתֵּי פְּעָמִים "וַיִּשְׁלַח אוֹתָם" וְגוֹ' (במדבר יג:ג), "אֲשֶׁר שָׁלַח מֹשֶׁה" (במדבר יג:טז)? וְאוּלַי שֶׁיּוֹדִיעַ הַכָּתוּב שֶׁעָשָׂה לָהֶם לְוָיָה, וְנָתַן הַכָּתוּב טַעַם הַלְוָיָה וְאָמַר **לָתוּר** וְגוֹ', שֶׁהֻצְרְכוּ לִשְׁמִירָה לְפִי שֶׁהָלְכוּ לְדֶרֶךְ סַכָּנָה. עוֹד יִרְצֶה שֶׁנִּתְכַּוֵּן בַּלְוָיָה לַדֶּרֶךְ אֲשֶׁר יִתּוּרוּ שֶׁכֵּן מִשְׁפַּט הַלְוָיָה.

פסוק יח

וּרְאִיתֶם וְגוֹ' מַה הִיא. פֵּרוּשׁ, לְפִי שֶׁיֵּשׁ אֶרֶץ שֶׁהֶבְלָהּ וַאֲוִירָהּ זַךְ וּבָרִיא וּמְמֻזָּג הַטִּבְעִיּוּת, וְיֵשׁ שֶׁאֲוִירָהּ עָכוּר וּמְעֻפָּשׁ וּמִתְנַגֵּד לְמֶזֶג הַטִּבְעִיּוּת, גַּם יֵשׁ אֶרֶץ שֶׁהִיא מְלֵאָה מַעְיָנוֹת וּמֵימֶיהָ נְקִיִּים וּמוֹלִידִים מֶזֶג טוֹב בָּאָדָם וִיכוֹנֵן הַכֹּחוֹת, וְיֵשׁ לְהֵפֶךְ, וְאֵלּוּ הֵם דְּבָרִים שֶׁיֶּשְׁנָם בָּאָרֶץ מִצַּד עַצְמָהּ בְּלֹא סִבָּה אֶמְצָעִי. וּכְנֶגֶד דְּבָרִים אֵלּוּ אָמַר "וּרְאִיתֶם אֶת הָאָרֶץ **מַה הִיא**" מִצַּד בְּרִיָּתָהּ, אִם הִיא בְּגֶדֶר הָרָצוֹן אוֹ לְהֶפְכּוֹ. וּלְצַד כִּי חֲקִירָה זוֹ יֵשׁ בָּהּ בְּחִינוֹת שֶׁיֶּשְׁנָם בְּהַבְחָנָה לָהֶם בְּדֶרֶךְ עֲבָרָתָם בָּהּ, וְיֵשׁ דְּבָרִים שֶׁצְּרִיכִין נִסָּיוֹן, כְּמוֹ שֶׁתֹּאמַר אִם מַחֲזֶקֶת טֶבַע הָאֱנוֹשִׁי, אִם מֵימֶיהָ מַפְרִים וּמַרְבִּים, דְּבָרִים אֵלּוּ אֵינָם נִכָּרִים בְּדֶרֶךְ הַעֲבָרָה. וְלָזֶה צִוָּה לָהֶם **וְאֶת הָעָם** וְגוֹ', פֵּרוּשׁ, מֵהַפְּעָלוֹת יִוָּדְעוּ הַכֹּחוֹת, מֵהָעָם הַיּוֹשֵׁב בָּהּ יִתְגַּלֶּה כֹּחַ הָאָרֶץ אִם הָעָם חָזָק אוֹ רָפֶה. וּלְצַד שֶׁיֵּשׁ מָקוֹם לוֹמַר שֶׁאֵין מִבְחָן מֵחוֹזֶק הָעָם כִּי יֵשׁ בַּמֶּה לְתָלוֹת, וְהוּא כִּי הֵם גּוֹדְרִין עַצְמָן מֵהַתַּשְׁמִישׁ, לָזֶה אָמַר **הַמְעַט הוּא אִם רָב**, גַּם בָּזֶה יִגָּלֶה כִּי מֵימֶיהָ מַפְרִים וּמַרְבִּים.

עוֹד יִרְצֶה בְּהָעִיר לָמָּה שִׁנָּה סֵדֶר שֶׁלִּקַּח הַכָּתוּב בְּכָל הַהִדְרָגוֹת שֶׁהִקְדִּים בָּהֶם חֵלֶק הַטּוֹב וְאַחַר כָּךְ הִזְכִּיר חֵלֶק הָרַע, "הֶחָזָק הוּא" וְאַחַר כָּךְ "הָרָפֶה", "הַטּוֹבָה הִיא" "אִם רָעָה" הִקְדִּים הַטּוֹבָה, וְגַם מִבְחַן "הֶחָזָק הוּא" חֵלֶק הַטּוֹב לְדַעַת טוֹבַת הָאָרֶץ שֶׁמְּגַדֶּלֶת חֲזָקִים, וְכֵן בַּמַּאֲמָר הָאַחֲרוֹן הִקְדִּים לוֹמַר "הַשֹּׁמֶנָה הִיא" וְאַחַר כָּךְ "אִם רָזָה", וּכְמוֹ כֵן "הֲיֵשׁ בָּהּ עֵץ" וְאַחַר כָּךְ אָמַר "אִם אַיִן", וְלָמָּה כְּשֶׁהִזְכִּיר הַמְעוּט וְהֶרְבּוּי הִקְדִּים לוֹמַר "הַמְעַט הוּא אִם רָב". וְהָיָה נִרְאֶה לוֹמַר כִּי גַּם בְּמִבְחָן זֶה הִקְדִּים חֵלֶק הַטּוֹב, וְהוּא שֶׁאִם הֵם מוּעָטִים הוּא יוֹתֵר טוֹב לְיִשְׂרָאֵל, וְזֶה אֵינוֹ, כִּי לֹא יִסְתַּפֵּק בְּטוֹבָה שֶׁיּוֹדֵעַ הֶחְלֵט שְׁלֵלָתָהּ?

אֲבָל הַכַּוָּנָה הִיא עַל זֶה הַדֶּרֶךְ: **הַמְעַט הוּא** וְגוֹ', פֵּרוּשׁ, חוֹזֵר לְמַאֲמַר "הֶחָזָק הוּא" וְגוֹ', אִם חוֹזֶק הָעָם הוּא דָּבָר גָּדוֹל שֶׁמְּעַטִּים הֵם כַּיּוֹצֵא בָּהֶם אִם רַבִּים כַּיּוֹצֵא בָּהֶם בָּעוֹלָם, וּכְפִי זֶה הִקְדִּים חֵלֶק הַמְעֻלֶּה לְשֶׁבַח הָאָרֶץ שֶׁאֵין כְּמוֹתָהּ מְגַדְּלִים חֲזָקִים בְּכָל הָאֲרָצוֹת, אוֹ לְצַד הַכְּרַת הַנֵּס גַּם כֵּן כְּמוֹ שֶׁכָּתַבְתִּי. וּלְדֶרֶךְ זֶה לֹא תִּקְשֶׁה לָמָּה הִפְסִיק בָּעִנְיָן בְּמַאֲמַר "וְאֶת

הָעָם" וְגוֹ' בְּאֶמְצַע עִנְיְנֵי הָאָרֶץ, שֶׁהֲרֵי אַחַר כָּךְ הוּא אוֹמֵר "וּמָה הָאָרֶץ" וְגוֹמֵר, וְלִדְבָרֵינוּ בְּעִנְיַן הָאָרֶץ הַכָּתוּב מְדַבֵּר.

פסוק יט

וּמָה הָאָרֶץ אֲשֶׁר וְגוֹ'. פֵּרוּשׁ, כְּנֶגֶד פֶּרֶט הַנַּעֲשֶׂה בְּאֶמְצָעוּת הַזּוֹלֶת שֶׁהֵם בִּנְיְנֵי הָעִיר וְהַדִּירוֹת וְהַכֵּלִים, אִם טוֹבָה הִיא בִּבְנְיָן מִפְּאֹר אִם רָעָה בִּבְנְיָנֶיהָ, וְלָזֶה דִּקְדֵּק לוֹמַר **אֲשֶׁר הוּא יֹשֵׁב בָּהּ**, וּכְנֶגֶד פֶּרֶט זֶה תִּמְצָא שֶׁאָמַר הַכָּתוּב בְּפָרָשַׁת וָאֶתְחַנַּן (דברים ו:י-יא) "וְהָיָה כִּי יְבִיאֲךָ וְגוֹ' לָתֶת לְךָ עָרִים גְּדֹלוֹת וְטוֹבוֹת אֲשֶׁר לֹא בָנִיתָ". וּמִכְּלַל נוֹי הָעִיר הִזְכִּיר גַּם כֵּן "הַבְּמַחֲנִים אִם בְּמִבְצָרִים", וְרַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה דָּרְשׁוּ (במדבר רבה פט"ז) שֶׁסִּימָן מָסַר לָהֶם, וְזֶה דֶּרֶךְ דְּרָשׁ, אֲבָל פְּשַׁט הַכָּתוּב כָּל עִקַּר הַשְּׁאֵלָה אֵינוֹ אֶלָּא עַל הָאָרֶץ, אֲבָל הָעָם פָּשׁוּט הוּא שֶׁהוּא עַם גָּדוֹל וְרָם בְּנֵי עֲנָק נְפִילִים וְאֵין סָפֵק בָּזֶה לְרַגֵּל אוֹתָם. וְלִכְשֶׁנֹּאמַר שֶׁרְמַז לָהֶם גַּם עַל גְּבוּרַת הָאֲנָשִׁים תִּהְיֶה הַכַּוָּנָה לוֹמַר לָהֶם לִרְאוֹת עֹצֶם גְּבוּרָתָם לְהַכִּיר בְּנִסִּי אֵל אֲשֶׁר יְמַגֵּן אוֹתָם בְּיָדָם.

פסוק כ

וּמָה הָאָרֶץ הַשְּׁמֵנָה וְגוֹ'. פֵּרוּשׁ, אִם נוֹתֶנֶת שׁוּמָן בְּפֵרוֹתֶיהָ. **אִם רָזָה** – פֵּרוּשׁ, אִם כְּשֶׁנּוֹתֶנֶת כֹּחָהּ בַּפֵּרוֹת אִם נַעֲשֵׂית רָזָה מִצַּד זֶה, כְּדֶרֶךְ הָאֲרָצוֹת שֶׁזּוֹרְעִים אוֹתָהּ שָׁנָה וּמוֹבִירִים אוֹתָם שָׁנָה כְּדֵי שֶׁלֹּא תִּהְיֶה כְּחוּשָׁה, אוֹ זוֹרְעִים אוֹתָהּ שָׁנָה אַחַר שָׁנָה וְאֵינָהּ מִשְׁתַּנֵּית בְּכֹחָהּ וְעוֹשָׂה שֵׁנִי כְּרַאשׁוֹן, שֶׁזֶּה יַגִּיד שֶׁאֵינָהּ נִכְחֶשֶׁת מִצַּד גִּדּוּלֶיהָ.
הֲיֵשׁ בָּהּ עֵץ. פֵּרוּשׁ שֵׁם הַמִּין, אִם יֵשׁ בָּהּ כָּל מִין עֵץ, **אִם אַיִן** – פֵּרוּשׁ אִם יֵשׁ עֵץ שֶׁאֵינוֹ נִמְצָא בָּהּ, וְהוּא מַאֲמַר הַכָּתוּב (דברים ח:ט) "לֹא תֶחְסַר כֹּל בָּהּ".

פסוק כד

לַמָּקוֹם הַהוּא קָרָא וְגוֹ'. פֵּרוּשׁ, הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא קוֹדֶם לָכֵן כָּתַב "עַד נַחַל אֶשְׁכּוֹל" עַל שֵׁם הֶעָתִיד, כִּי הוּא מַגִּיד מֵרֵאשִׁית אַחֲרִית.
וְאָמְרוֹ **אֲשֶׁר כָּרְתוּ מִשָּׁם** וְגוֹ', פֵּרוּשׁ, וְאִם תֹּאמַר וַהֲלֹא כַּמָּה אֶשְׁכּוֹלוֹת נִכְרְתוּ מֵהַמָּקוֹם, לָזֶה אָמַר הַפְלָאַת אֶשְׁכּוֹל זֶה שֶׁנִּקְרָא הַמָּקוֹם עַל שְׁמוֹ "עַל אוֹדוֹת הָאֶשְׁכּוֹל וְגוֹ' אֲשֶׁר כָּרְתוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל", פֵּרוּשׁ, כְּלָלוּת יִשְׂרָאֵל כָּרְתוּ אֶשְׁכּוֹל זֶה, וַהֲגַם שֶׁלֹּא הָיוּ אֶלָּא שְׁנַיִם עָשָׂר אֲנָשִׁים, לְצַד הֱיוֹתָם שְׁלוּחֵי כָּל יִשְׂרָאֵל, כְּאִלּוּ כָּרְתוּ כָּל יִשְׂרָאֵל, עַל דֶּרֶךְ אָמְרוֹ (שמות יב:ו) "וְשָׁחֲטוּ אֹתוֹ כֹּל קְהַל עֲדַת יִשְׂרָאֵל":

פסוק כו

וַיֵּלְכוּ וַיָּבֹאוּ וְגוֹ'. קְשֶׁה לְמָה הֻצְרַךְ לוֹמַר **וַיֵּלְכוּ** אַחַר שֶׁכְּבָר הִשְׁמִיעָנוּ הַהֲלִיכָה, וְרִבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה אָמְרוּ (סוטה לה.) שֶׁנִּכְתְּבָה לְהַקִּישָׁהּ לְבִיאָה – מַה בִּיאָה בְּעֵצָה רָעָה וְכוּ', וְצָרִיךְ לְדַעַת לְאֵיזֶה עִנְיָן יַשְׁמִיעֵנוּ הַכָּתוּב דָּבָר זֶה שֶׁהָלְכוּ בְּעֵצָה רָעָה?

אֲבָל יִתְבָּאֵר הָעִנְיָן עַל פִּי מַה שֶּׁאָמְרוּ בְּמַסֶּכֶת קִדּוּשִׁין דף ל"ט וְזֶה לְשׁוֹנָם: תַּנְיָא רַבִּי יַעֲקֹב אוֹמֵר אֵין לְךָ מִצְוָה וְכוּ', הֲרֵי שֶׁאָמַר לוֹ אָבִיו עֲלֵה לַבִּירָה וְהָבֵא לִי גוֹזָלוֹת, וְעָלָה וְלָקַח הַגּוֹזָלוֹת וְשִׁלַּח אֶת הָאֵם, וּבַחֲזָרָתוֹ נָפַל וָמֵת, הֵיכָן אֲרִיכוּת יָמָיו שֶׁל זֶה? אֶלָּא לְעוֹלָם שֶׁכֻּלּוֹ טוֹב וְכוּ'. וְהֶעֱלָה בַּשַּׁ"ס שֶׁרַבִּי יַעֲקֹב מַעֲשֶׂה חָזָא, וּמַקְשֶׁה: וְדִלְמָא מְהַרְהֵר בַּעֲבוֹדָה זָרָה הָוָה, וּמְשַׁנֵּי: אֵיהוּ נַמֵּי הֵכֵי קָאָמַר, אִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ שְׂכַר מִצְוָה בְּהַאי עָלְמָא אִכָּא, אַמַּאי לָא אָגֵין מִצְוָה עֲלֵיהּ דְּלָא אָתֵי לִידֵי הִרְהוּר, עַד כָּאן. מַשְׁמַע דִּלְמַאן דְּאָמַר שְׂכַר מִצְוָה בְּהַאי עָלְמָא אִכָּא, תָּגֵן מִצְוָה מַהֵיסּוּרִין וּמֵהַחֵטְא. וְקָשֶׁה, דִּבְמַסֶּכֶת סוֹטָה דף כ"א אוֹמֵר בְּמַסְקָנַת הַדְּבָרִים לְרָבָא: מִצְוָה אֲגוֹנֵי מַגְּנָא אֲבָל אַצּוֹלֵי לָא מַצְּלָא, וַאֲפִלּוּ בַּזְּמַן עַצְמוֹ שֶׁהוּא עָסוּק בָּהּ. וּכְפִי זֶה, בַּמָּה מוֹכִיחַ רַבִּי יַעֲקֹב מִמַּה שֶּׁלֹּא הֻגְּנָה עָלָיו הַמִּצְוָה שֶׁלֹּא לָבֹא לִידֵי הִרְהוּר עֲבוֹדָה זָרָה? וַהֲגַם שֶׁלִּסְבָרַת רַב יוֹסֵף שֶׁמֵּבִיא הַשַּׁ"ס בְּסוֹטָה, מִצְוָה בִּזְמַן שֶׁהוּא עָסוּק בָּהּ תָּגֵן עָלָיו גַּם מֵהֲעֲבֵרוֹת, הֲלֹא נִדְחֵית סְבָרַת רַב יוֹסֵף מִכֹּחַ קֻשְׁיַת דּוֹאֵג וַאֲחִיתֹפֶל שֶׁלֹּא הֻגְּנָה עֲלֵיהֶם תּוֹרָתָם שֶׁלֹּא יֵצְאוּ לְתַרְבּוּת רָעָה, וְכֵיוָן שֶׁנִּדְחוּ דִּבְרֵי רַב יוֹסֵף, בַּמָּה מַצְדִּיק הַשַּׁ"ס דְּחִיַּת רַבִּי יַעֲקֹב בְּקִדּוּשִׁין?

וְיֵשׁ שֶׁרָצוּ לְחַלֵּק בֵּין מַעֲשֶׂה מִצְוָה לְמַעֲשֶׂה מִצְוָה, מַה שֶּׁאָמְרוּ בְּסוֹטָה דְּמִצְוָה לָא מַצְּלָא מֵהַחֵטְא אֶפְלוּ בְּעִדָּנָא דַּעֲסִיק בָּהּ מְדַבֵּר בְּעוֹשֶׂה שֶׁלֹּא לִשְׁמָהּ, וְשָׁם שֶׁאָמְרוּ אַמַּאי לָא אַגֵּנַת עֲלֵיהֶם שֶׁלֹּא לָבֹא לִידֵי חֵטְא מְדַבֵּר בְּמִצְוָה לִשְׁמָהּ, עַד כָּאן דִּבְרֵיהֶם. וְזֶה הֶבֶל שֶׁאִם כֵּן הָיָה לוֹ לַתַּלְמוּד לְדַחוֹת מַעֲשֶׂה הַסּוּכָּה בְּשֶׁלֹּא עָשָׂה הַמִּצְוָה לִשְׁמָהּ, שֶׁהִיא דְּחִיָּה יוֹתֵר קָרוֹבָה מִדְּחִיַּת דְּלָמָא מְהַרְהֵר בַּעֲבוֹדָה זָרָה. גַּם הָיָה מָרוּיחַ בִּדְחִיָּה זוֹ שֶׁאֵין לְהַקְשׁוֹת לָמָּה לֹא הֻגְּנָה עָלָיו מֵיצֶר הָרָע כֵּיוָן שֶׁאֵין כֹּחַ בְּאוֹתָהּ מִצְוָה לְהָגֵן מִיֵּצֶר הָרָע.

וְהַנָּכוֹן לְתָרֵץ הוּא, דְּמַסְקְנַת הַתַּלְמוּד הִיא כִּסְבָרַת רַב יוֹסֵף, דְּמִצְוָה בְּעִדָּנָא דְּעָסִיק בָּהּ מַגְּנָא וּמַצְּלָא, וְלָזֶה הוּא שֶׁמּוֹכִיחַ ר' יַעֲקֹב מִמַּה שֶּׁלֹּא הֻגְּנָה וְהִצִּילָה הַמִּצְוָה עַל הָעוֹלֶה בַּסּוּכָּה לְהָבִיא גּוֹזָלוֹת לְאָבִיו, שֶׁהֲרֵי גַּם בַּחֲזָרָה הָיָה שְׁעַת מַעֲשֶׂה מִצְוָה שֶׁהֵבִיא גּוֹזָלוֹת לְאָבִיו. וּמַה שֶּׁדָּחָה הַשַּׁ"ס בְּסוֹטָה סְבָרַת רַב יוֹסֵף מִמַּה שֶּׁלֹּא הֻגְּנָה תּוֹרָה לְדוֹאֵג וַאֲחִיתֹפֶל אֵינָהּ דְּחִיָּה, לְפִי מַה שֶּׁאָמְרוּ בַּחֲגִיגָה (חגיגה טו:): בְּמַתְנִיתָא תָּנָא: דּוֹאֵג וַאֲחִיתֹפֶל טִינָא הָיְתָה בְלִבָּם, פֵּרוּשׁ שֶׁתּוֹרָתָם הָיְתָה שֶׁלֹּא לִשְׁמָהּ, וּמֵעַתָּה אֵין הוֹכָחָה מִמַּה שֶּׁלֹּא הִצִּילָתָם תּוֹרָתָם, שֶׁהֲרֵי לֹא הָיְתָה תּוֹרָה לִשְׁמָהּ, אוֹ לְמַה שֶּׁפֵּרְשׁוּ שָׁם הַתּוֹסְפוֹת שֶׁהָיוּ בַּעֲלֵי עֲבֵרוֹת

קֹדֶם שֶׁעָסְקוּ בַּתּוֹרָה וְקָדְמָה תּוֹרָתָם לְיִרְאַת חֶטְאָם, שֶׁבִּכְנוֹן זֶה אֵין תּוֹרָה מַצִּילָתָם מִיֵּצֶר הָרָע.

וְעוֹד, אֲפִלּוּ לִסְבָרַת הַדּוֹחֶה סְבָרַת רַב יוֹסֵף בְּמַסֶּכֶת סוֹטָה מִדּוֹאֵג וַאֲחִיתֹפֶל, לֹא דָּחָה אֶלָּא חֲלַקַּת תּוֹעֶלֶת הַתּוֹרָה דְּאֵינָהּ מַצֶּלֶת (אֲפִלּוּ) בִּזְמַן שֶׁאֵינוֹ עוֹסֵק בָּהּ, אֲבָל מַה שֶּׁאָמַר מִצְוָה בְּעִדָּנָא דְּעָסִיק בָּהּ מַגְּנָא וּמַצְּלָא לֹא דָּחָה הַשַּׁ"ס. וַהֲגַם דְּרָבָא מִכֹּחַ קֻשְׁיַת דּוֹאֵג וַאֲחִיתֹפֶל הֶכְרַח לְיַשֵּׁב הַבָּרִיְתָא שֶׁאָמְרָה תְּלֵה הַכָּתוּב הַמִּצְוָה בְּנֵר וְהַתּוֹרָה בְּאוֹר וְכוּ', יֹאמַר שֶׁאֵין תּוֹעֶלֶת בַּמִּצְוָה אֶלָּא לְהָגֵן מֵהַצָּרוֹת, אֵין הֶכְרֵחַ לִדְבָרָיו. וְיכוֹלִין לוֹמַר עַל זֶה הַדֶּרֶךְ: מִצְוָה בְּעִדָּנָא דְּעָסִיק בָּהּ מַגְּנָא וּמַצְּלָא, וּבְעִדָּנָא דְּלָא עָסִיק בָּהּ וְלֹא כְּלוּם. תּוֹרָה בְּעִדָּנָא דְּעָסִיק בָּהּ מַגְּנָא וּמַצְּלָא, וּבְעִדָּנָא דְּלָא עָסִיק בָּהּ מַגְּנָא וְלֹא מַצְּלָא. וּמַה שֶּׁאָמְרוּ אִם יֵשׁ לָהּ זְכוּת תּוֹלָה – זְכוּת תּוֹרָה שֶׁמַּצֶּלֶת מֵהַפֶּרְעָנוּת אֲפִלּוּ שֶׁלֹּא בִּזְמַן שֶׁעוֹסֶקֶת בָּהּ, וַהֲגַם שֶׁאֵין אִשָּׁה מְצֻוָּה עַל הַתּוֹרָה, בְּשָׂכַר תּוֹרַת בַּעֲלֵיהֶן וּבְנֵיהֶם וּכְדִבְרֵי רַבֵּינָא שָׁם (סוטה כא.). וּלְדֶרֶךְ זֶה מוֹכִיחַ ר' יַעֲקֹב מֵהָעוֹלֶה בַּסֵּלָם לְהָבִיא גּוֹזָלוֹת לְאָבִיו שֶׁלֹּא הִצִּילַתּוּ מִצְוָתוֹ בְּעֵת שֶׁהָיָה עָסוּק בָּהּ.

וְעוֹד כְּשֶׁנַּעֲמִיק בַּדָּבָר נַעֲמִיד סוּגְיַת קִדּוּשִׁין אֲפִלּוּ אַלְבָּא דְּרָבָא, בְּהָעִיר מַה שֶּׁאָמַר הַשַּׁ"ס דִּלְמָא מְהַרְהֵר בַּעֲבוֹדָה זָרָה, קָשֶׁה לוֹ – יִהְיֶה שֶׁמְּהַרְהֵר בַּעֲבוֹדָה זָרָה, הָיְתָה הַמִּצְוָה מַצִּילָתוֹ מֵהַיִּסּוּרִין כְּמוֹ שֶׁמּוּכָח מִסּוֹטָה שֶׁאָמְרוּ אִם יֵשׁ לָהּ זְכוּת תּוֹלָה, וְשָׁם בְּסוֹטָה זוֹ וַדַּאי קִלְקְלָה וְקָאָמַר שֶׁהַזְּכוּת יִמְנַע יִסּוּרֶיהָ וַאֲפִלּוּ אַלְבָּא דְּרָבָא, וְשָׁם זְכוּתָהּ מְרַחֵק וּמַה שֶּׁלְּפָנֵינוּ שֶׁהָלַךְ לְהָבִיא גּוֹזָלוֹת זְכוּתוֹ לְפָנָיו. וּלְתֵרֶץ זֶה מֻכְרָח לוֹמַר לְצַד שֶׁהָיָה מְהַרְהֵר בַּעֲבוֹדָה זָרָה הֲרֵי הוּא כְּכוֹפֵר בְּכָל הַתּוֹרָה וְהֲרֵי הוּא כְּגוֹי לְכָל דְּבָרָיו וְאֵין לוֹ מִצְוָה שֶׁתָּגֵן עָלָיו, אוֹ אֶפְשָׁר כִּי לְצַד שֶׁבִּשְׁעַת מַעֲשֶׂה הַמִּצְוָה הָרְהֵר בַּעֲבֵרָה אֵין תּוֹעֶלֶת בַּמִּצְוָה שֶׁעוֹשֶׂה לְהָגֵן כָּל עִקָּר. וּמִתֵּרֶץ דְּסוֹבֵר ר' יַעֲקֹב אִי אָמְרִינַן דִּשְׂכַר מִצְוָה בְּהַאי עָלְמָא הָיְתָה מְגִנָּה עָלָיו מִבֹּא לְיָדוֹ דָּבָר הַסּוֹבֵב פּוּרְעָנוּת, שֶׁאִם לֹא תֹּאמַר כֵּן אִם כֵּן גַּם מֵהַפּוּרְעָנוּת אֵינָהּ מְגִנָּה. וְגַם לְסִבָרַת רָבָא שֶׁאָמַר מִצְוָה אַגּוֹנֵי מְגִנָּא מִפּוּרְעָנוּת, מִכְּלַל הַדָּבָר הַהוּא שֶׁלֹּא יָבֹא לְיָדוֹ עָוֹן שֶׁיְּסוֹבֵב הַפּוּרְעָנוּת, שָׁזוּלַת זֶה גַּם מֵהַפּוּרְעָנוּת אֵינוֹ מֻבְטָח.

נִמְצִינוּ אוֹמְרִים שֶׁלְּסִבָרַת רַב יוֹסֵף מִצְוָה בִּשְׁעַת מַעֲשֶׂה מַצֶּלֶת מִיֵּצֶר הָרָע, וְגַם לְסִבָרַת רָבָא לְתֵרוּץ שֵׁנִי אִם הֶעָוֹן יְסוֹבֵב פּוּרְעָנִיּוֹת בָּעוֹלָם הַזֶּה תָּגֵן עָלָיו הַמִּצְוָה מִמֶּנּוּ, וְלָזֶה בָּא הַכָּתוּב כָּאן לְתֵרוּץ הַקּוּשְׁיָא הַנִּרְגֶּשֶׁת לָמָּה לֹא הֵגֵנָה עֲלֵיהֶם הַמִּצְוָה שֶׁהָלְכוּ בִּשְׁלִיחוּת מִצְוָה דִּכְתִיב "וַיִּשְׁלַח אוֹתָם מֹשֶׁה עַל פִּי ה'" לְהַצִּילָם מֵהַפּוּרְעָנִיּוֹת אֲשֶׁר סוֹבֵב לָהֶם, וְאָמַר **וַיֵּלְכוּ וַיַּבֹּאוּ** פֵּרוּשׁ לְהַקִּישׁ הֲלִיכָתָם לְבִיאָתָם, מַה בִּיאָתָם בְּעֵצָה רָעָה אַף כְּשֶׁהָלְכוּ בְּעֵצָה רָעָה, אִם כֵּן אֵין כָּאן מִצְוָה כָּל עִקָּר וְאַדְרַבָּה שְׁלוּחֵי עֲבֵירָה הֵם.

עוֹד נִרְאֶה הַטַּעַם שֶׁהֲצָרְךָ הַכָּתוּב לְהַשְׁמִיעֵנוּ זֶה, הוּא עַל פִּי מַה שֶּׁאָמְרוּ שָׁם בְּקִדּוּשִׁין (קידושין לט:), אַחַר שֶׁתֵּרֵץ לִסְבָרַת ר' יַעֲקֹב שֶׁהָיָה לוֹ לְהָגֵן עָלָיו מִלְּבוֹא לִידֵי עֲבֵרָה, חָזַר הַתַּלְמוּד לְהַקְשׁוֹת: וְהָאָמַר ר' אֶלְעָזָר שְׁלוּחֵי מִצְוָה אֵינָן נִזּוֹקִין? וּמְתָרֵץ: סוּפָם רָעוּעַ הֲוָה, עַד כָּאן. וְקַשֶּׁה, מַה קֻּשְׁיָא הִיא זֹאת אַחַר שֶׁאָמַר הַשַּׁ"ס מֵהֶרְהֵר בַּעֲבוֹדָה זָרָה הוּא, לָמָּה לֹא יוֹעִיל דָּבָר זֶה גַּם לְתֵרוּץ קֻשְׁיַת "שְׁלוּחֵי מִצְוָה אֵינָן נִזּוֹקִין"? אֶלָּא וַדַּאי שֶׁשְּׁלוּחֵי מִצְוָה יֵשׁ לָהֶם תּוֹעֶלֶת בִּשְׁלִיחוּת הַמִּצְוָה שֶׁלֹּא יִמָּשֵׁךְ לָהֶם פְּעֻלָּה רָעָה מֵהַשְׁלִיחוּת עַצְמוֹ, וּמִשָּׁמַע מֵהַשַּׁ"ס שֶׁזֶּה דָּבָר מֻסְכָּם הוּא. וּמֵעַתָּה נִתְחַיֵּב הַכָּתוּב לוֹמַר **וַיֵּלְכוּ וַיָּבֹאוּ**, לְעָקֹר מֵהֶם שֵׁם שְׁלִיחוּת מִצְוָה, שֶׁלֹּא הָלְכוּ אֶלָּא בְּעֵצָה רָעָה, וְלָזֶה הוּזְקוּ בִּשְׁלִיחוּתָם.

וּבְדָרָךְ רָמַז יִתְבָּאֵר אָמְרוֹ **וַיֵּלְכוּ וַיָּבֹאוּ**, עַל דֶּרֶךְ אָמְרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (סוטה ג.) בַּעֲלֵי הַסּוֹד, כִּי אָדָם גָּדוֹל כְּשֶׁיְּזַדַּמֵּן לְפָנָיו עֲבֵרָה וְיִגַּשׁ לַעֲשׂוֹת, פּוֹרַחַת מִמֶּנּוּ נִשְׁמָה הָרָמָה וְנִכְנֶסֶת בּוֹ רוּחַ שְׁטוּת וְאָז יִקְרַב לַעֲשׂוֹתָהּ. וּלְצַד שֶׁהַכְּתוּבִים מְעִידִים שֶׁהָאֲנָשִׁים הָהֵמָּה נְשִׂיאֵי יִשְׂרָאֵל וּגְדוֹלֵי הַנֶּפֶשׁ, לָזֶה הֵעִיד הַכָּתוּב כִּי בִּשְׁעַת מַעֲשֶׂה הָרַע כְּשֶׁבָּאוּ לְמֹשֶׁה לְדַבֵּר דִּבְרֵי רָשַׁע הָלְכוּ, פֵּרוּשׁ פָּרְחוּ מֵהֶם אוֹרוֹת הַקְּדוֹשׁוֹת מִנִּשְׁמָתָם וְאָז וַיָּבֹאוּ.

עוֹד יִרְמֹז בְּמַאֲמַר **וַיֵּלְכוּ** שֶׁעָשׂוּ הֲלִיכָה מֻחְלֶטֶת בְּאֶרֶץ כְּנַעַן שֶׁלֹּא יָבוֹאוּ לָהּ עוֹד, כַּאֲשֶׁר גִּלּוּ בְּדִבְרֵיהֶם אֲשֶׁר דִּבְּרוּ לָעָם. גַּם הַתּוֹרָה הֶחְלִיטָה עֲלֵיהֶם שֶׁהֲלִיכָתָם הֲלִיכַת עוֹלָם וְלֹא יָשׁוּבוּ לִרְאוֹתָהּ עוֹד. וְאָמְרוֹ **וַיָּבֹאוּ אֶל מֹשֶׁה** וְגוֹ' בָּא לְתֵת טַעַם לָמָּה בָּאוּ וְלֹא נֶאֶבְדוּ בִּשְׁלִיחוּתָם, **אֶל מֹשֶׁה** וְגוֹ' פֵּרוּשׁ חָשׁ ה' עַל דְּבַר כְּבוֹד מֹשֶׁה אֲשֶׁר עַל כֵּן הִשְׁלִימוּ הַשְּׁלִיחוּת וּבָאוּ. עוֹד כְּדֵי שֶׁיִּרְאוּ מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן וְהָעֵדָה מַעֲשֶׂה ה' כִּי אֲנָשִׁים מְעַט עָלוּ בֵּין כַּמָּה אֻמּוֹת גְּדוֹלִים וַעֲצוּמִים וְנִמְלְטוּ, וּמִזֶּה יַצְדִּיקוּ כִּי כְּמוֹ כֵן יַעֲשֶׂה ה' עִמָּהֶם לְהָטִיל אֵימָתָם עַל כָּל הָעַמִּים, וְיִשָּׂרִים דַּרְכֵי ה' וְגוֹ' (הושע יד:י).

אֶל מִדְבַּר פָּארָן קָדֵשָׁה. צָרִיךְ לְדַעַת לָמָּה לֹא הִזְכִּיר הַכָּתוּב "קָדֵשָׁה" אֶלָּא בַּחֲזָרָה וְלֹא בַּהֲלִיכָה. וְאוּלַי שֶׁרָמַז בְּמַאֲמַר **קָדֵשָׁה** מַה שֶּׁנִּתְעַכְּבוּ בְּקָדֵשׁ בְּסִבַּת הַמְרַגְּלִים, דִּכְתִיב (דברים א:מו) "וַתֵּשְׁבוּ בְקָדֵשׁ יָמִים רַבִּים כַּיָּמִים אֲשֶׁר יְשַׁבְתֶּם", וְאָמְרוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (רש"י שם) תִּשַׁע עֶשְׂרֵה שָׁנָה עָשׂוּ בְּקָדֵשׁ וּתְשַׁע עֶשְׂרֵה שָׁנָה בַּחֲזָרָה מִקָּדֵשׁ עַד שֶׁהִגִּיעוּ לָהּ פַּעַם שְׁנִיָּה הֲרֵי שְׁלֹשִׁים וּשְׁמֹנֶה שָׁנָה, מֵעַתָּה בְּקָדֵשָׁה וּבִסְבוּבָהּ נִתְעַכְּבוּ כָּל הַזְּמַן שֶׁגָּרְמוּ הַמְרַגְּלִים לְהִתְעַכֵּב בַּמִּדְבָּר, וְהוּא מַאֲמַר "וַיָּבֹאוּ אֶל מֹשֶׁה וְגוֹ' אֶל כָּל עֲדַת יִשְׂרָאֵל קָדֵשָׁה". **וַיָּשִׁיבוּ אוֹתָם דָּבָר**. הָעִלִּים הַכָּתוּב תְּשׁוּבָתָם הָרָעָה וְאָמַר **דָּבָר** סְתָם, שֶׁאֵין דֶּרֶךְ הַכָּתוּב לִכְתֹּב מַעֲשֵׂיהֶם שֶׁל רְשָׁעִים אֶלָּא לְצַד הַהֶכְרֵחַ, כְּמוֹ שֶׁתִּמְצָא שֶׁלֹּא כָּתַב הֲרִיגַת חוּר בְּיוֹם מַעֲשֵׂה הָעֶגֶל, וְגַם מַעֲשֵׂה הָעֶגֶל אָמְרוּ בַּגְּמָרָא (עבודה זרה ד:) שֶׁלֹּא נִכְתַּב אֶלָּא לְלַמֵּד יִשְׂרָאֵל שֶׁאִם חָטָא צִבּוּר אוֹמְרִים לָהֶם כַּלֵּךְ אֵצֶל צִבּוּר, וּכְמוֹ כֵן בְּמַה שֶּׁלְּפָנֵינוּ הָעִלִּים

הַדְּבָרִים עַד שֶׁהֲצָרְךָ לוֹמַר שֶׁיִּשְׂרָאֵל רָצוּ לָשׁוּב לְמִצְרַיִם וַיְמָרוּ בַּה' חָס וְשָׁלוֹם, חָל עָלָיו לוֹמַר סִבַּת הַדָּבָר וְגִלָּה דָּבָר שֶׁהוֹצִיאוּ דִּבַּת הָאָרֶץ. וְטַעַם שֶׁהֲצָרְךָ הַכָּתוּב לוֹמַר הַמְרַאת יִשְׂרָאֵל, הוּא לְהוֹדִיעַ טַעַם עַכָּבָתָם בַּמִּדְבָּר אַרְבָּעִים שָׁנָה שֶׁהָיָה לְסִבַּת הַמְרָאָתָם.

וְאוֹמֵר **וְאֶת כָּל הָעֵדָה**, פֵּרוּשׁ שֶׁהֵשִׁיבוּהוּ כְּשֶׁהָיָה אֶת כָּל הָעֵדָה, וְלֹא יְחֻדּוּהוּ לְדַבֵּר אֵלָיו דְּבָרִים הָרָעִים בִּפְנֵי עַצְמוֹ, שֶׁנִּתְכַּוְּנוּ לְהַבְאִישׁוֹ בְּעֵינֵי כָּל יִשְׂרָאֵל:

אוֹ יִרְצֶה עַל זֶה הַדֶּרֶךְ: **וַיָּשִׁיבוּ אוֹתָם דָּבָר** הָאָמוּר בְּסָמוּךְ, וּבָא הַכָּתוּב לְהוֹדִיעַ שֶׁחָלְקוּ כָּבוֹד לְמֹשֶׁה לְיַחֵד לוֹ הַתְּשׁוּבָה כְּחֹק הַמְּלוּכָה, וְאַחַר כָּךְ הֵשִׁיבוּ גַּם לְכָל הָעֵדָה.

אוֹ יִרְצֶה עַל פִּי מַה שֶׁאָמְרוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה בַּמַּאֲמָר שֶׁכְּתַבְנוּ בְּפָסוּק רִאשׁוֹן, שֶׁנִּלְכַּד מֹשֶׁה בְּיָדָם בְּטַעֲנַת "וַיַּחְפְּרוּ לָנוּ אֶת הָאָרֶץ" וְגוֹ' עַד כָּאן. וֶאֱמוֹר מֵעַתָּה שֶׁטַּעַם שְׁלִיחוּת יִשְׂרָאֵל הָיָה טַעַם בִּפְנֵי עַצְמוֹ, וְטַעַם שְׁלִיחוּת מֹשֶׁה הָיָה טַעַם בִּפְנֵי עַצְמוֹ. לָזֶה אָמַר הַכָּתוּב **וַיָּשִׁיבוּ אוֹתָם דָּבָר** – לְמֹשֶׁה וְאַהֲרֹן לַדְּבָרִים שֶׁאָמַר לָהֶם בִּשְׁלִיחוּתוֹ, **וְאֶת כָּל הָעֵדָה** לַדְּבָרִים שֶׁאָמְרוּ לָהֶם בִּשְׁלִיחוּתָם.

פסוק כז

וַיְסַפְּרוּ לוֹ וְגוֹ'. דְּקְדֵּק לוֹמַר **לוֹ**, שֶׁהָיוּ מְיַחֲדִים הַדִּבּוּר בְּיִחוּד אֵלָיו, אֲבָל הַמַּאֲמָר לֹא הָיָה לְמֹשֶׁה לְבַד אֶלָּא לְכָל הָעֵדָה הַשּׁוֹמְעִים, וְהוּא אָמְרוֹ **וַיֹּאמְרוּ** וְלֹא אָמַר לוֹ.

בָּאנוּ אֶל הָאָרֶץ וְגוֹ'. פֵּרוּשׁ שֶׁהִגִּיעָנוּ שְׁמָה לְשָׁלוֹם וְלֹא אֵרַע לָהֶם תַּקָּלָה, וְגָמְרוּ אוֹמֶר הַטַּעַם **אֲשֶׁר שְׁלַחְתָּנוּ**, פֵּרוּשׁ, לְצַד שֶׁעָשִׂינוּ מִצְוֹת שְׁלִיחוּתְךָ נִשְׁמַרְנוּ. אוֹ יִרְצוּ לוֹמַר לְצַד שֶׁעָשָׂה לָהֶם לְוָיָה שֶׁשָּׁלְחָם הִיא שֶׁעָמְדָה לָהֶם לְבוֹא אֶל הָאָרֶץ בְּשָׁלוֹם. וְאוּלַי כִּי לָזֶה דְּקְדֵּק לוֹמַר **וַיְסַפְּרוּ לוֹ**, לוֹמַר שֶׁסִּפְּרוּ דָּבָר הַנּוֹגֵעַ לְמַעֲלַת מֹשֶׁה כִּי זְכוּתוֹ עָמְדָה לָהֶם. וְאָמְרוֹ **וַיֹּאמְרוּ** הוּא תְּשׁוּבַת הָאָרֶץ מַה שֶּׁנּוֹגֵעַ לִכְלָלוּת יִשְׂרָאֵל לָזֶה לֹא אָמַר לוֹ.

וְגַם זָבַת חָלָב וּדְבַשׁ וְגוֹ'. אָמְרוֹ "וְגַם" – לְצַד שֶׁקְּדָמָה הוֹדָעָה בְּמִדָּה טוֹבָה שֶׁנַּעֲשָׂה לָהֶם נֵס בַּהֲלִיכָה, מוֹסִיפִין לְהוֹדוֹת גַּם בְּטוֹבַת הָאָרֶץ כִּי זָבַת חָלָב וְגוֹ':

פסוק כח

אֶפֶס כִּי עַז וְגוֹ'. פֵּרוּשׁ, לְפִי שֶׁבִּשְׁלִיחוּת מֹשֶׁה שְׁאַל "הֶחָזָק הוּא וְגוֹ' הַבְּמַחֲנִים" וְגוֹ', לָזֶה אָמְרוּ כִּי הָעָם חָזָק וּבְמִבְצָרִים יוֹשֵׁב, וְנִמְרוּ אוֹמֶר **וְגַם יְלִידֵי הָעֲנָק** וְגוֹ', פֵּרוּשׁ שֶׁלֹּא לַחְשׁוֹב כִּי בִּצְרוּ עָרֵיהֶם לְצַד חֻלְשָׁתָם, הֲרֵי גַּם יְלִידֵי הָעֲנָק רָאִינוּ שָׁם, וְאִלּוּ אֵין לָהֶם פַּחַד וַדַּאי, אִם כֵּן אֵין לִלְמוֹד מִמִּבְצָרֵיהֶם שֶׁחַלְּשִׁים הֵם.

עוֹד יִרְצֶה בְּאָמְרוֹ **הָעָם הַיּוֹשֵׁב בָּאָרֶץ**, כִּי הָעָם הָיוּ יוֹשְׁבִים נְפוּצִים חוּץ לָעָרִים וְהָיוּ סוֹמְכִין עַל גְּבוּרָתָם, וְכֵן תִּמְצָא שֶׁאָמְרוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (במדבר רבה טז,יג) בְּפָסוּק "עָמֵלֵק יוֹשֵׁב

וְגוֹ' וְהַכְּנַעֲנִי" וְגוֹ' שֶׁהָיוּ יוֹשְׁבִים בַּדֶּרֶךְ חוּץ לָעִיר. גַּם רָמְזוּ בְּמַאֲמַר **הַיּוֹשֵׁב בָּאָרֶץ** שֶׁהָאָרֶץ צְרִיכָה גִּבּוֹרֵי כֹּחַ לַעֲמֹד בָּהּ.

פסוק ל

וַיַּהַס וְגוֹ' אֶל מֹשֶׁה. פֵּרוּשׁ, לְפִי שֶׁאֵין כֹּחַ בְּאָדָם הֶדְיוֹט לְהַשְׁתִּיק הֲמוֹן שֵׁשׁ מֵאוֹת אֶלֶף, לָזֶה בָּא בְּמַאֲמָרוֹ כִּי הוּא מַשְׁתִּיקָם אֶל מֹשֶׁה וְלֹא לְגֻזָּרָתוֹ, וְיָדוּעַ כִּי מֹשֶׁה מֶלֶךְ, דִּכְתִיב (דברים לג:ה) "וַיְהִי בִישֻׁרוּן מֶלֶךְ", וּלְאֵימָתוֹ שָׁתְקוּ לִשְׁמֹעַ אֲשֶׁר יֹאמַר. וְאָמַר **עָלֹה נַעֲלֶה וְיָרַשְׁנוּ אֹתָהּ**, פֵּרוּשׁ, גַּם לְפִי דִּבְרֵי הַמְרַגְּלִים נוּכַל לָהּ:

פסוק לא

וְהָאֲנָשִׁים וְגוֹ'. פֵּרוּשׁ, הֵשִׁיבוּ לִדְבְרֵי כָּלֵב וְאָמְרוּ "לֹא נוּכַל" וְגוֹ', וְהוֹסִיפוּ לוֹמַר דִּבָּה בָּאָרֶץ לוֹמַר שֶׁהֲגַם שֶׁהָיוּ יְכוֹלִין לִירֹשׁ אוֹתָהּ, מְאוּסָה הִיא לְצַד שֶׁאוֹכֶלֶת יוֹשְׁבֶיהָ וְגוֹ':

פסוק לב

וְכָל הָעָם וְגוֹ'. פֵּרוּשׁ, וְאַף עַל פִּי כֵן אוֹכְלְתָם הָאָרֶץ. אוֹ יִרְצֶה בְּדִקְדּוּק אָמְרוֹ **בְּתוֹכָהּ**, לוֹמַר כָּל שֶׁנִּתְקַיְּמוּ בְּתוֹכָהּ הֵם אַנְשֵׁי מִדּוֹת וּבָזֶה יוּכְלוּ חָיוֹת, אֲבָל כָּל שֶׁאֵינָם אַנְשֵׁי מִדּוֹת עוֹמְדִים חוּצָה לָהּ לְבַל תֹּאכַל אוֹתָם הָאָרֶץ:

פסוק לג

וַנְּהִי וְגוֹ' וְכֵן הָיִינוּ בְּעֵינֵיהֶם. הוֹדִיעוּ בָּזֶה כִּי אֲפִלּוּ שְׁאָר הָאֲנָשִׁים הָרְגִילִים שָׁם אֵינָם דּוֹמִים לָהֶם, וְהָרְאָיָה כִּי הִתְפַּלְּאוּ בָּהֶם שֶׁהֵם כַּחֲגָבִים לְצַד הַפְּלָאַת מִעוּט גּוּפָם, הָא לְמַדְתָּ שֶׁאוֹתָם הָרְגִילִים עִמָּהֶם אֵינָם בְּדִמְיוֹן זֶה.

פרק יד

פסוק א

וַתִּשָּׂא וְגוֹ' וַיִּבְכּוּ הָעָם. אָמְרוּ **הָעָם**, וְלֹא הִסְפִּיק בְּמַה שֶׁזָּכַר הַנּוֹשְׂאִים קוֹלָם, לוֹמַר כִּי לֹא כָּל הָעֵדָה בָּכוּ בַּלַּיְלָה הַהוּא אֶלָּא חֵלֶק מֵהֶם, הֲגַם שֶׁבִּכְלָלוּת כֻּלָּם נָשְׂאוּ קוֹלָם לְדִבְרֵי הַמְרַגְּלִים אֲשֶׁר הִפְלִיאוּ לְהַפְחִיד.

עוֹד יִתְבָּאֵר עַל פִּי דִּבְרֵיהֶם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (סוטה לה.; תענית כט.) שֶׁאָמְרוּ וְזֶה לְשׁוֹנָם: אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, אַתֶּם בְּכִיתֶם בְּכִיָּה שֶׁל חִנָּם, אֲנִי אֶקְבַּע לָכֶם בְּכִיָּה לְדוֹרוֹת, עַד כָּאן. וְהוּא מַאֲמַר הַכָּתוּב **וַתִּשָּׂא כָּל הָעֵדָה** וְגוֹ', פֵּרוּשׁ שֶׁהָיְתָה אָז, וְזֶה גָּרַם לָעָם בְּכִיָּה בַּלַּיְלָה הַהוּא לְדוֹרוֹת, וְאִם אָמַר הַכָּתוּב "וַיִּבְכּוּ בַּלַּיְלָה" הָיוּ חוֹזְרִים הַדְּבָרִים לְעֵדָה הַנִּזְכֶּרֶת אֲשֶׁר שָׁמְעוּ דִּבְרֵי הַמְרַגְּלִים.

פסוק ב

וַיָּלֻנוּ וגו' כָּל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וגו' כָּל הָעֵדָה. טַעַם כֻּפָּל זִכרוֹן הַמִּלִּינִים, גַּם שִׁנּוּי הַזִּכָּרוֹן, לְצַד שֶׁכְּלָלוּת יִשְׂרָאֵל הָיוּ בִּכְלַל הַמִּלִּינִים, אֲבָל דְּבָרִים שֶׁבָּאוּ בְּטַעֲנָה הָיוּ מִפִּי כְּלָלוּת הָעֵדָה הָרְאוּיִים לְדַבֵּר בְּטַעֲנָה עִם מֹשֶׁה. וְאָמְרוּ סֵדֶר בְּחִירַת הָרַע: חֲלוּקָה רִאשׁוֹנָה "לוּ מַתְנוּ בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם", וְזֶה נִמְנַע מֵהֶם שֶׁכְּבָר יָצְאוּ, וּבָחֲרוּ בָּרָעָה יוֹתֵר מִמֶּנָּה שֶׁיָּמוּתוּ בַּמִּדְבָּר, וְזֶה יֶשְׁנוֹ בַּמְּצִיאוּת כִּי יְמִיתֵם בַּמִּדְבָּר. לָמָּה ה' מְבִיאָם לְמַדְרֵגָה רָעָה יוֹתֵר לָמוּת בַּחֶרֶב וְלִשְׁבּוֹת נְשֵׁיהֶם וְגוֹ', וְנִמְרוּ אוֹמָר **"הֲלֹא טוֹב"** – פֵּרוּשׁ, אִם ה' לֹא יְמִיתֵם בַּמִּדְבָּר מַסְכִּימִין לָשׁוּב מִצְרַיְמָה, שֶׁאֶפְשָׁר שֶׁלֹּא יְמִיתוּם מִצְרַיִם וְתִהְיֶה נַפְשָׁם לָהֶם לְשָׁלָל. וְלֹא פָּחֲדוּ שֶׁיִּגְזֹר ה' עֲלֵיהֶם וִימִיתֵם בַּמִּדְבָּר וְלֹא יַגִּיעוּ לְמִצְרַיִם, כִּי זֶה הוּא מְבַקְּשָׁם כְּאָמְרוֹ "אוֹ בַּמִּדְבָּר הַזֶּה" וְגוֹ':

פסוק ו

וַיהוֹשֻׁעַ וגו' מִן הַתָּרִים אֶת הָאָרֶץ. הֶצְרֵךְ לוֹמַר שֶׁהָיוּ מִן הַתָּרִים, לָתֵת טַעַם לְקְרִיעַת בְּגָדֵיהֶם, כִּי הָאוֹמֵר: "מִי אַתָּם יְהוֹשֻׁעַ וְכָלֵב לַעֲשׂוֹת מַעֲשֶׂה זֶה מַה שֶּׁלֹּא עָשׂוּ כָּל גְּדוֹלֵי יִשְׂרָאֵל?" וְאָמַר הַטַּעַם כִּי לֹא הָיָה לְצַד שֶׁהֶחְשִׁיבוּ עַצְמָן יוֹתֵר מִכָּל גְּדוֹלֵי יִשְׂרָאֵל, אֶלָּא לְצַד הֱיוֹתָם מִן הַתָּרִים שֶׁתָּרוּ אוֹתָהּ וְרָאוּ מַעֲלָתָהּ וְעָשׂוּ הַהַרְגָּשָׁה. גַּם נִתְכַּוֵּן בָּזֶה לוֹמַר כִּי נִתְכַּוְּנוּ בְּקִרְיָעָתָם זוֹ כְּדֵי לְהַרְעִישָׁם, לוֹמַר: אֵלּוּ תָּרוּ אוֹתָהּ וְקָרְעוּ בִּגְדֵיהֶם עַל מְאִיסָתָהּ בְּעֵינֵי יִשְׂרָאֵל, וְיַכְחִישׁוּ דִּבְרֵי הַמְּמָאֲנִים.

פסוק ז

וַיֹּאמְרוּ לֵאמֹר. אָמְרוּ תֵּיבַת **לֵאמֹר** אַחַר שֶׁאָמַר אֶל כָּל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. אוּלַי כִּי לְצַד שֶׁגַּם הַמְרַגְּלִים גַּם הֵם אָמְרוּ "אֶרֶץ זָבַת חָלָב" וְגוֹ' שֶׁהוּא שֶׁבַח הָאָרֶץ, וְכַוָּנָתָם הָיְתָה לְהָרַע לְהַצְדִּיק מַאֲמַר הַדִּבּוּי, לָזֶה הֵעִיד הַכָּתוּב כִּי יְהוֹשֻׁעַ וְכָלֵב נִתְכַּוְּנוּ לְרוֹמֵם וּלְפָאֵר הָאָרֶץ, וְתֵיבַת **לֵאמֹר** כָּאן לְשׁוֹן רוֹמְמוּת עַל דֶּרֶךְ אָמְרוֹ (דברים כו:יז) "הֶאֱמַרְתָּ וְהָאֱמִירְךָ". **טוֹבָה הָאָרֶץ וגו'**. נִתְכַּוְּנוּ לִסְתּוֹר דִּבְרֵי הַמְרַגְּלִים שֶׁאָמְרוּ "אֶרֶץ אוֹכֶלֶת" וְגוֹ', וְאָמְרוּ "טוֹבָה מְאֹד מְאֹד" בֵּין בְּעִנְיַן פֵּרוּתֶיהָ בֵּין בִּישׁוּבָהּ. וּכְנֶגֶד הַפְלָגַת הַמְּנִיעָה אָמְרוּ "אִם חָפֵץ" וְגוֹ' "וְנָתְנָהּ" בְּתוֹרַת מַתָּנָה לֹא בְּכֹחַ יִגְבַּר אִישׁ, וְנִמְרוּ אוֹמֵר "לַחְמֵנוּ הֵם".

פסוק ח

אִם חָפֵץ בָּנוּ ה'. נִתְחַכְּמוּ לְדַבֵּר בִּלְשׁוֹן סָפֵק, כְּדֵי שֶׁיַּנִּיחוּ לָהֶם לִגְמוֹר הַדְּבָרִים, כִּי יֹאמְרוּ שֶׁאֵין דִּבְרֵיהֶם אֶלָּא לְגֶדֶר הָאֶפְשָׁרוּת וְלֹא בִּבְחִינַת הַהֶחְלֵט, וְלָזֶה הִנִּיחוּם לוֹמַר כָּל הַדְּבָרִים וּבְגָמְרָן אָמְרוּ לִרְגוֹם. וְכָאן הַבֵּן שׁוֹאֵל: לָמָּה לֹא רָגְמוּ עַל תְּחִלָּתָן שֶׁל דְּבָרִים, שֶׁהֲרֵי אֵין

בְּדִבְרֵיהֶם הָאַחֲרוֹנִים תּוֹסֶפֶת וְשִׁנּוּי מִתְּחִלַּת דִּבְרֵיהֶם? אֶלָּא לְצַד שֶׁבִּתְחִלַּת דִּבְרֵיהֶם אָמְרוּ "אִם", הָיוּ יוֹשְׁבִים וּמְצַפִּים גְּמָרָן שֶׁל דְּבָרִים, וּכְשֶׁעָמְדוּ בָּהֶן אָמְרוּ לְרָגוֹם.

אֶרֶץ אֲשֶׁר וְגוֹ'. כָּאן גְּזֵרַת מַאֲמַר "אִם חָפֵץ".

הִיא זָבַת חָלָב וּדְבָשׁ. פֵּרוּשׁ **הִיא** וְלֹא אַחֶרֶת כַּיּוֹצֵא בָּהּ, וְהַמְרַגְּלִים אָמְרוּ "זָבַת חָלָב וּדְבַשׁ הִיא", אֵין תֵּיבַת "הִיא" מוּפְלֶגֶת מֵהָאָרֶץ שׁוֹלֶלֶת מְצִיאוּת כַּיּוֹצֵא בָּהּ, אֶלָּא לְזִכָּרוֹן אֲשֶׁר עָלָיו בָּא מַאֲמַר "זָבַת חָלָב וּדְבַשׁ".

פסוק ט

וְאַתֶּם אַל וְגוֹ'. פֵּרוּשׁ, כָּל הַפְּלָגוֹת הַמּוֹרָא יֶשְׁנוֹ בְּעֵרֶךְ זוּלָתְכֶם, אֲבָל לֹא אַתֶּם. וְדִקְדֵּק לוֹמַר וָא"ו שֶׁל "וְאַתֶּם" לְרָמוֹז אֲפִילוּ אַחַר שֶׁהִצְדִּיקוּ דִּבְרֵי הַמְרַגְּלִים וְדִבְּרוּ דְּבָרִים בְּלִתִּי הֲגוּנִים.

כִּי לַחְמֵנוּ הֵם. טַעַם שֶׁהוֹצִיאוּ הַדָּבָר בִּלְשׁוֹן לֶחֶם, יִתְבָּאֵר עַל פִּי דִּבְרֵי אַנְשֵׁי אֱמֶת שֶׁחָקְרוּ בְּמַעֲשֵׂה ה' אֲשֶׁר עָשָׂה בְּהַרְכָּבַת הַבַּעֲלֵי חַיִּים שֶׁכָּל חַי אוֹכֵל וְשׁוֹתֶה, שֶׁהָיָה ה' יָכוֹל עֲשׂוֹת שֶׁיִּתְקַיְּמוּ בַּעֲלֵי חַיִּים בְּלֹא מַאֲכָל, וְהִנֵּה לְפָנֶיךָ מִין בְּרִיָּה שֶׁשּׁוֹאֶפֶת רוּחַ וְהָיָה לָהּ לְמָזוֹן, וְאִם כָּכָה הָיָה ה' עוֹשֶׂה הָיוּ יִשְׂרָאֵל נִפְנִים לְעֵסֶק הַתּוֹרָה וּלַמִּצְווֹת, גַּם הָיוּ נִמְנָעִים מִכַּמָּה מַעֲשִׂים בִּלְתִּי הֲגוּנִים אֲשֶׁר יִסָּבְבוּ מִצָּרְכֵי הַמִּחְיָה וְהַכַּלְכָּלָה.

וְלָזֶה הָיִיתִי מְתָרֵץ מֵעַצְמִי, כִּי רָצָה ה' לְזַכּוֹת יִשְׂרָאֵל בְּתַרְי"ג מִצְווֹת אֲשֶׁר רוּבָּם תְּלוּיִים בְּמִינֵי הַמַּאֲכָל וְהַמִּשְׁתֶּה: הַתְּרוּמוֹת, מַעֲשְׂרוֹת, חַלָּה, מִצְוַת שְׁמִטָּה, וְשֶׁבַּזְּרִיעָה, וְשֶׁבַּחֲרִישָׁה, וְשֶׁבַּקְּצִירָה, וְכַדּוֹמֶה.

אֲבָל חַכְמֵי הָאֱמֶת (שער הגלגולים פ"ד) הוֹסִיפוּ בָּזֶה טַעַם לִשְׁבָח בְּדֶרֶךְ כְּלָל, כִּי כָל עִקְרֵי הַנִּבְרָאִים מַעֲלִין בַּקֹּדֶשׁ בְּסוֹד הַבְּרוּרִין שֶׁל נִיצוֹצֵי הַקְּדֻשָּׁה, הֵן הֵנָּה הַמִּתְבָּרְרִים בְּאֶמְצָעִוּת הַמַּאֲכָלִים, וּמַעֲתָּה נִיצוֹצֵי הַקְּדֻשָּׁה יִקָּרְאוּ לֶחֶם עַם ה'. גַּם אָמְרוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה כִּי כָל נִבְרָא יֵשׁ בּוֹ נִיצוֹץ קָדוֹשׁ, וַאֲפִלּוּ בְּנִבְרָאִים בְּלִתִּי טְהוֹרִים, וְהָאֲנָשִׁים הָרְשָׁעִים, וְגַם בְּס"מ הָרָשָׁע, אֵין מֵהֶם שֶׁאֵין בּוֹ חֵלֶק הַחִיּוּנִי שֶׁהוּא בְּחִינַת הַטּוֹב שֶׁהוּא דָּבָר הַמַּעֲמִיד שֶׁזּוּלָתוֹ לֹא יִתְקַיֵּם כָּל דָּבָר, וּבְהִפָּרֵד נִיצוֹץ הַחִיּוּנִי מִמְּקוֹמוֹ יִתְבַּטֵּל וְיֹאבַד כָּל הַבִּנְיָן. גַּם אָמְרוּ (שם פי"ח) כִּי בְּחִינַת הַקְּדֻשָּׁה בְּטִבְעָהּ לְהַמְשִׁיךְ מִינָהּ כְּאֶבֶן הַשּׁוֹאֶבֶת, וּבָזֶה תַּשְׂכִּיל לְהָבִין מַאֲמָרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (שבת לד.) שֶׁאָמְרוּ יְהִיב בֵּיהּ עֵינֵיהּ וְנַעֲשָׂה גַּל שֶׁל עֲצָמוֹת, וְהֵבִן.

וְעַל פִּי הַדְּבָרִים יְכֻוַּן אָמְרוֹ "אַל תִּירְאוּ וְגוֹ' כִּי **לַחְמֵנוּ** הֵם", וְחָזְרוּ וּפָרְשׁוּ, מִין הַלֶּחֶם שֶׁאָנוּ אוֹמְרִים הוּא "סָר צִלָּם מֵעֲלֵיהֶם", וְהוּא נִיצוֹץ הַמְּחַיֶּה אוֹתָם כְּבָר הוּסַר מֵעֲלֵיהֶם, וְעוֹד **וַה' אִתָּנוּ** שֶׁהוּא בְּחִינַת כְּלָלוּת הַקְּדֻשָּׁה, וּבָזֶה נַעֲשָׂה כְּאֶבֶן הַשּׁוֹאֶבֶת לְכָל נִיצוֹצִין הַמְּחַיִּים אוֹתָם וְנֶאֱבָדִים כֻּלָּם יַחַד, וּמֵעַתָּה אֵין מָקוֹם לִירֹא מֵהֶם, כְּאָמְרוֹ "אַל תִּירְאֵם".

פסוק י

וַיֹּאמְרוּ וְגוֹ' לִרְגֹּום וְגוֹ'. צָרִיךְ לְדַעַת לָמָּה לֹא נִרְגְּשׁוּ בְּמַאֲמָר רִאשׁוֹן שֶׁאָמַר כְּלֵב "עָלֹה נַעֲלֶה וְיָרַשְׁנוּ וְגוֹ' נוּכַל לָהּ". וְנִרְאֶה כִּי לִדְבְרֵי כָּלֵב לֹא חָשְׁשׁוּ, לְפִי שֶׁדִּבְרָיו בְּטֵלִים מֵעַצְמָן, שֶׁאֵין עֵדוּת יְחִיד עוֹמֶדֶת לְנֶגֶד עֵדוּת רַבִּים, דִּכְתִיב (דברים יט:טו) "עַל פִּי שְׁנֵי עֵדִים יָקוּם דָּבָר", לָזֶה לֹא חָשׁוּ לִדְבָרָיו. מַה שֶּׁאֵין כֵּן כְּשֶׁבָּאוּ יַחַד דִּבְרֵי יְהוֹשֻׁעַ וְכָלֵב, מֵעַתָּה הוּרְעָה עֵדוּת הַמְרַגְּלִים, כִּי דִּין שְׁנֵי עֵדִים כְּדִין מֵאָה עֵדִים (מכות ה.), וְעֵדוּת שְׁקוּלָה הִיא זֹאת, וְאֵין כָּאן עֵדוּת לֹא שֶׁל מְרַגְּלִים וְלֹא שֶׁל יְהוֹשֻׁעַ וְכָלֵב, וְחָזַר הַדִּין לְמַה שֶּׁהָיָה קֹדֶם שֶׁלּוּחַ הַמְרַגְּלִים, לָזֶה חָשׁוּ לָהֶם וְאָמְרוּ לִרְגֹּום אוֹתָם.

וְצָרִיךְ לְדַעַת לָמָּה לֹא הִשְׁכִּילוּ לָדוּן עַל פִּי מִשְׁפַּט הַתּוֹרָה לְהַכְחִישׁ דִּבְרֵי הָעֲשָׂרָה בְּדִבְרֵי הַשְּׁנַיִם, כֵּיוָן שֶׁדִּין הָעֵדוּת הוּא תְּרֵי כְּמֵאָה וּמֵאָה כִּתְרֵי. וְאֶפְשָׁר שֶׁדָּנוּ בִּיהוֹשֻׁעַ שֶׁהוּא פָּסוּל לְעֵדוּת בְּמַה שֶּׁנּוֹגֵעַ לְמֹשֶׁה, כִּי הָיָה מְשָׁרְתוֹ מִבְּחוּרָיו:

פסוק יא

וַיֹּאמֶר ה' וְגוֹ'. הַמַּאֲמָר כָּאן בָּא לְמָנוֹעַ מֹשֶׁה מִלְּהִתְפַּלֵּל עַל יִשְׂרָאֵל, כְּדֶרֶךְ שֶׁאָמַר לוֹ בְּמַעֲשֵׂה הָעֶגֶל (שמות לב:י) "הַנִּיחָה לִי", כְּמוֹ כֵן בְּמַעֲשֶׂה זֶה הִקְדִּים לוֹמַר אֵלָיו עִנְיַן הָאָמוּר בְּסָמוּךְ כְּדֵי שֶׁיִּמָּנַע מִלְּהִתְפַּלֵּל עֲלֵיהֶם, וְלָזֶה לֹא אָמַר "לֵאמֹר".

עַד אָנָה יְנַאֲצֻנִי וְגוֹ' וְעַד אָנָה לֹא יַאֲמִינוּ וְגוֹ'. קָשֶׁה, אִם הֵם מְנַאֲצִים, מַה מָּקוֹם לְהִתְרַעֵם עַל הֶעְדֵּר הָאֱמוּנָה? וְאוּלַי שֶׁכְּנֶגֶד הַמְרַגְּלִים אָמַר "יְנַאֲצֻנִי", וּכְנֶגֶד שֶׁהֶאֱמִינוּ לָהֶם אָמַר "לֹא יַאֲמִינוּ בִי" שֶׁהִבְטַחְתִּים לָתֵת לָהֶם אֶת הָאָרֶץ:

עוֹד לְצַד שֶׁהָיוּ בְּיִשְׂרָאֵל כַּת אַחַת מְנַאֲצִים שֶׁהִרְשִׁיעוּ וּפָקְרוּ, וּמַה גַּם לְדִבְרֵיהֶם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה שֶׁאָמְרוּ (סוטה לה.) בְּפָסוּק "לִרְגֹּום אוֹתָם בָּאֲבָנִים וּכְבוֹד ה'" וְגוֹ' שֶׁהָיוּ זוֹרְקִים אֲבָנִים גַּם כְּנֶגֶד מַעְלָה, וּכְנֶגְדָּם אָמַר "יְנַאֲצֻנִי", וְכַת אַחַת מִתְפַּחֲדִים מֵהָעַמִּים וּכְנֶגְדָּם אָמַר "לֹא יַאֲמִינוּ", וּכְנֶגֶד שְׁתֵּי בְּחִינוֹת אָמַר "אַכֶּנּוּ בַדֶּבֶר וְאוֹרִישֶׁנּוּ", כְּנֶגֶד שֶׁלֹּא הֶאֱמִינוּ אָמַר **אַכֶּנּוּ בַדֶּבֶר**, וְנִתְכַּוֵּן לִגְמֹר כְּנֶגֶד הַמְנַאֲצִים **וְאוֹרִישֶׁנּוּ** פֶּרוּשׁ מֵעוֹלָם הַבָּא, וּשְׁתֵּי גְּזֵרוֹת אֵלּוּ נִתְקַיְּמוּ בַּמְרַגְּלִים, שֶׁהִכָּה אוֹתָם ה' בַּדֶּבֶר דִּכְתִיב (במדבר יד:לז) "וַיָּמֻתוּ הָאֲנָשִׁים וְגוֹ' בַּמַּגֵּפָה" וְאֵין לָהֶם חֵלֶק לָעוֹלָם הַבָּא כְּמַאֲמָרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (סנהדרין קח:).

וְאָמְרוּ **וְאֶעֶשֶׂה אוֹתְךָ**, פֵּרוּשׁ – יַשְׁפִּיעַ בּוֹ וּבְעָנָפָיו כָּל נִיצוֹצֵי הַקְּדֻשָּׁה הָרָאוּי לָבֹא, מַה שֶּׁלֹּא הָיָה בְּכֹחוֹ קוֹדֶם. וְאָמְרוּ **מִמֶּנּוּ**, פֵּרוּשׁ – שֶׁהַגּוֹי עָצוּם יִהְיֶה מֵהָעָם הַמְּזֻכָּר בַּתְּחִלָּה, שֶׁיַּטֶּה ה' כָּל נִשְׁמוֹת הַתְּלוּיוֹת בָּעָם וְיִטָּעֵם בְּשֹׁרֶשׁ נִשְׁמָתוֹ שֶׁל מֹשֶׁה.

עוֹד יִתְבָּאֲרוּ הַכְּתוּבִים עַל זֶה הַדֶּרֶךְ, וְהוּא לְצַד שֶׁכְּבָר קָדַם מַעֲשֵׂה הָעֶגֶל וּמַאֲמַר ה' שָׁם (שמות לב:י) וּתְשׁוּבַת מֹשֶׁה שֶׁבָּהּ נִצַּח אֶת הַדִּין וּבִטֵּל אֶת הַגְּזֵרָה בַּטְּעָנוֹת הָאֲמוּרִים שָׁם,

בַּעֲבוּר זֶה בָּא הָאֱלֹהִים לְדַבֵּר נֶגֶד טְעָנוֹת הָרִאשׁוֹנוֹת, וְהִתְחִיל לוֹמַר **עַד אָנָה**, פֵּרוּשׁ אֵין קִצְבָה לְנֵאוּץ הָאֲנָשִׁים הָאֵלֶּה לוֹמַר הַעֲבֵר לָהֶם זֹאת וְאָפֵס כֹּחַ הַסַּבָּל. וּבָזֶה דָּחָה גַּם כֵּן לְטַעֲנַת מֹשֶׁה שֶׁיֹּאמְרוּ מִצְרַיִם בְּרָעָה הוֹצִיאָם, כִּי זֶה יִהְיֶה נֵאוּץ הַגּוֹיִם פַּעַם אַחַת וְנֵאוּץ שֶׁל יִשְׂרָאֵל אֵין לוֹ קִצְבָה. גַּם בָּזֶה דָּחָה טַעֲנַת זְכוּת אָבוֹת, כִּי אֵין רָאוּי לְמֶלֶךְ גָּדוֹל וְרָם בָּרוּךְ הוּא לִסְבֹּל כָּל כָּךְ נְאוּצִין מִבֵּינֵיהֶם.

וְתִמְצָא שֶׁאָמְרוּ רַז"ל (שבת פט:) שֶׁהֵשִׁיבוּ הָאָבוֹת לְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא כְּשֶׁאָמַר לָהֶם "בְּנֵיכֶם חָטְאוּ", אָמְרוּ לוֹ "יִמָּחוּ עַל דִּבַּר כְּבוֹד שְׁמֶךָ", שֶׁגַּם הֵם לֹא יַחְפְּצוּ בְּהַכְעָסוֹת ה' בָּרוּךְ הוּא. וּכְנֶגֶד טַעֲנַת "אֲשֶׁר הוֹצֵאתָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם" שֶׁאָמַר מֹשֶׁה בְּמַעֲשֵׂה הָעֵגֶל, שֶׁנִּתְכַּוֵּן לוֹמַר שֶׁלֹּא יִשְׁוֶה הַגּוֹי אֲשֶׁר יֵצֵא מִמֶּנּוּ לְהָבִיא רֹאשׁוֹ בְּעֹל הָאֱלֹהוּת כָּעֵת מִמִּצְרַיִם אֲשֶׁר לָהֶם נַעֲשׂוּ הַמַּסּוֹת הַגְּדוֹלוֹת, לָזֶה אָמַר כִּי לֹא הוֹעִיל לָהֶם מַה שֶּׁרָאוּ בִּיצִיאַת מִצְרַיִם, וְהוּא אָמְרוֹ **וְעַד אָנָה לֹא יַאֲמִינוּ בִי בְּכֹל הָאוֹתוֹת** וְגוֹ', וּמֵעַתָּה אֵין הֶפְרֵשׁ לָהֶם לְצַד פְּרָט זֶה, אִם כֵּן "אַכֶּנּוּ" וְגוֹ'. וְאִם תֹּאמַר, וּמָה אֶעֱשֶׂה לִשְׁבוּעַת הָאָבוֹת? – **וְאֶעֱשֶׂה אוֹתְךָ** שֶׁאַתָּה מִבְּנֵיהֶם **לְגוֹי גָּדוֹל** וְגוֹ'. וַעֲדַיִן יֶשְׁנָהּ לְקֻשְׁיָא: וּבְמֶה תִּהְיֶה בָּטוּחַ מֵהַבָּאִים תַּחְתֵּיהֶם שֶׁלֹּא יְנַאֲצוּ גַּם הֵם? לָזֶה אָמַר **וְאֶעֱשֶׂה** וְגוֹ' **לְגוֹי גָּדוֹל וְעָצוּם**, פֵּרוּשׁ שֶׁיִּהְיוּ הַנְּשָׁמוֹת גְּדוֹלוֹת וַעֲצוּמוֹת יוֹתֵר מִמֶּנּוּ, פֵּרוּשׁ מֵהָעָם הַנִּמְצָאִים, שֶׁיִּהְיוּ קְרוֹבִים לַקְּדֻשָּׁה בְּיוֹתֵר מֵהָעָם הַהוּא שֶׁיּוּכַל עֲמוֹד בְּמִצְוֹוֹת ה'. וְתִמְצָא כִּי בְּאֶמְצָעוּת נֶפֶשׁ קְדוּשָׁה יִסְתַּיֵּעַ עֲשׂוֹת מַעֲשֵׂה קֹדֶשׁ וְיִמְאַס עֲשׂוֹת רַע, וְעַיֵּן מַה שֶּׁפֵּרַשְׁתִּי בְּפָסוּק (בראשית מ"ט:ג') "רְאוּבֵן בְּכוֹרִי אַתָּה" וְגוֹ'. וְהָעָם הַיּוֹצֵא מִמִּצְרַיִם, לְצַד שֶׁהָיוּ תּוֹךְ קִלְפַּת מִצְרַיִם וְשִׁמְלַת שִׁבְעִים לֹא נִטְהֲרוּ מִמֶּנָּה בְּהֶחְלֵט, וְזֶה סִבָּה לְנֶאֱץ, מַה שֶּׁלֹּא יִהְיֶה כֵּן הָעָם הַיּוֹצֵא מִמֹּשֶׁה.

פסוק יג

וַיִּשְׁמְעוּ מִצְרַיִם וְגוֹ'. צָרִיךְ לְדַעַת לָמָּה אוֹמֵר **וְשָׁמְעוּ** בְּתוֹסֶפֶת וָא"ו בַּתְּחִלָּה, הָיָה לוֹ לוֹמַר "יִשְׁמְעוּ מִצְרַיִם". עוֹד צָרִיךְ לְדַעַת כַּוָּנַת אָמְרוֹ **כִּי הֶעֱלִית**, אִם רְצוֹנוֹ לוֹמַר יִשְׁמְעוּ שֶׁהֶעֱלָה זֶה אֵין לוֹ שַׂחַר, כִּי הֲלֹא הַמָּה רָאוּ מַעֲשֵׂי ה' וְנִפְלְאוֹת אֲשֶׁר עָשָׂה בְּתוֹכָם. וְעוֹד מַה יְסוֹבֵב הֲרִיגָתָם לִשְׁמִיעַת מִצְרַיִם שֶׁהֶעֱלָה בְּכֹחוֹ וְגוֹ'. וְאִם הַכַּוָּנָה הִיא לְצַיֵּן מִי הֵם מִצְרַיִם אֲשֶׁר יִשְׁמְעוּ, וְאָמַר, אוֹתָן אֲשֶׁר הֶעֱלִיתָ בְּכֹחֲךָ וְגוֹ', קָשֶׁה, וְכִי יֵשׁ מִצְרַיִם אֲחֵרִים לְטָעוֹת בָּהֶם, וְלוּ יְהִי שֶׁיֵּשׁ מִצְרַיִם אֲחֵרִים, עִם כָּל זֶה מִן הַסְּתָם אֵינוֹ חוֹזֵר אֶלָּא עַל מִצְרַיִם הַיְדוּעִ.

וְנִרְאָה שֶׁהַכַּוָּנָה הִיא בְּמַה שֶּׁנִּעְיַר עַל מֹשֶׁה עָלָיו הַשָּׁלוֹם, לָמָּה לֹא הִזְכִּיר טְעָנוֹת שֶׁטָּעַן לִפְנֵי ה' בְּמַעֲשֵׂה הָעֵגֶל. וַהֲגַם שֶׁפֵּרַשְׁתִּי בְּפָסוּק "עַד אָנָה יְנַאֲצֵנִי" וְגוֹ' שֶׁה' סָתַר טַעֲנָה זוֹ בְּטַעֲנַת "נִלְאֵיתִי נְשׂוֹא", גַּם לְצַד שֶׁאֵין לְנֵיאוּץ זֶה קִצְבָה, עִם כָּל זֶה הָיָה לְמֹשֶׁה לְהַזְכִּיר זְכוּת אָבוֹת בְּצֵרוּף הַטְּעָנוֹת שֶׁהִזְכִּיר כָּאן, שֶׁבָּהֶם נִצַּח הַדִּין כַּאֲשֶׁר אֵבָאֵר.

אָכֵן מֹשֶׁה עָלָיו הַשָּׁלוֹם נִתְחַכֵּם בְּנוֹעַם דְּבָרָיו, שֶׁאָמַר "וְשָׁמְעוּ" בְּתוֹסֶפֶת וְא"ו, לוֹמַר מִלְּבַד טְעָנוֹת הָרִאשׁוֹנוֹת שֶׁאָמַר כְּשֶׁהִתְפַּלֵּל עַל מַעֲשֵׂה הָעֶגֶל שֶׁחוֹזֵר הוּא וְטוֹעֵן וּמוֹסִיף עֲלֵיהֶם לְהָשִׁיב עַל מַאֲמַר ה', וְהוּא אָמְרוֹ **וְשָׁמְעוּ מִצְרַיִם** וְגוֹ'. וְנָתַן טַעַם לִדְבָרָיו שֶׁאָמַר הַדָּבָר בְּהֶחְלֵט שֶׁיִּשְׁמְעוּ, וְאִם תֹּאמַר מִי אָמַר לְךָ שֶׁיִּשְׁמְעוּ וַדַּאי וְאֶפְשָׁר שֶׁלֹּא יִשְׁמְעוּ, לָזֶה אָמַר **כִּי הֶעֱלִיתָ בְכֹחֲךָ הַגָּדוֹל** וְגוֹ'. וְדִקְדֵּק לוֹמַר **מִקִּרְבּוֹ**, לוֹמַר שֶׁהֲגַם שֶׁנִּסֵּי מִצְרַיִם הָיוּ יְדוּעִים לַכֹּל, עִם כָּל זֶה יִשְׁתַּנֶּה הַדָּבָר לְאוֹתָם שֶׁהָיוּ בְּקִרְבָּם, וְאוּמָה כָּזוֹ לֹא תִמָּנַע מֵהַקּוֹר מֵהַנַּעֲשֶׂה מִיִּשְׂרָאֵל וְעִנְיָנֵיהֶם. וְלָזֶה אֲנִי מַחְלִיט שֶׁיֵּדְעוּ אֲשֶׁר יֵעָשֶׂה מֵהֶם בְּדִקְדּוּק. וּכְפִי זֶה תֵּיבַת "כִּי" הִיא נְתִינַת טַעַם לְמַאֲמַר "וְשָׁמְעוּ".

עוֹד יְרִצָה עַל זֶה הַדֶּרֶךְ, שֶׁבָּא לִתֵּן טַעַם לָמָּה לֹא חָשׁ אֶלָּא לִשְׁמִיעַת מִצְרַיִם וּלְהַנְסִבָּב מִמֶּנּוּ וְלֹא לִשְׁאָר הָעַמִּים. לָזֶה אָמַר **כִּי הֶעֱלִיתָ בְכֹחֲךָ וְגוֹ'**, פֵּרוּשׁ, הֵם שֶׁיֵּדְעוּ אוּמָה זוֹ שֶׁאֵין בָּהּ יְכֹלֶת וְלֹא יָכְלָה עֲלוֹת מִמִּצְרַיִם אֶלָּא בְּכֹחֲךָ הַגָּדוֹל. כְּשֶׁיִּשְׁמְעוּ שֶׁמֵּתוּ כְּאֶחָד, הֲגַם שֶׁה' יְקַיֵּם הַבְטָחָתוֹ וְיַכְנִיס לָאָרֶץ זַרְעוֹ שֶׁל מֹשֶׁה, אַף עַל פִּי כֵן יִתְלוּ כִּי הַמִּשְׁפָּחָה הַהִיא הָיְתָה בַּת כֹּחַ הַיָּכוֹל עָמוֹד מִפְּנֵי יוֹשֵׁב הָאָרֶץ. וְזֶה הוּא מְדַבְּרִים הָרְגִילִים כִּי אוּמָה חֲזָקָה תִּמְשׁוֹל בְּלִמְּטָה מִמֶּנָּה, אֲבָל הָעָם הַיּוֹצֵא מִמִּצְרַיִם שֶׁאֵין לוֹ אֶלָּא כֹּחַ ה' – לֹא הָיָה כֹּחַ בַּה' חָס וְשָׁלוֹם לַהֲבִיאָם. וְהוּא מַה שֶּׁדִּקְדֵּק לוֹמַר **הֶעֱלִיתָ בְכֹחֲךָ אֶת הָעָם הַזֶּה**, מַרְאֶה בָּאֶצְבַּע הָעָם הַיּוֹצֵא שֶׁלֹּא הָיָה בּוֹ כֹּחַ זוּלַת כֹּחַ עֶלְיוֹן, לְשַׁלּוֹל עִם הַבָּא בְּמִקּוֹמוֹ שֶׁאֵין מְמֻנּוּ מוֹפֵת לְסִתּוֹר טַעֲנַת "מִבְּלִתִּי יְכֹלֶת ה'". וּמֵחוּשׁ זֶה אֵינוֹ אֶלָּא מִצַּד מִצְרַיִם, אֲבָל שְׁאָר הָאוּמּוֹת אִם לֹא הָיָה טַעַם שֶׁמִּצְרַיִם יָדְעוּ הָעָם וְאֵיכוּתוֹ לֹא הָיָה חִלּוּל הַשֵּׁם. נִמְצָאתָ אוֹמֵר מִתּוֹךְ דִּבְרֵי מֹשֶׁה שְׁנֵי דְּבָרִים מַכְרִחִים: הָאֶחָד שֶׁיִּשְׁמְעוּ מִצְרַיִם הַנַּעֲשֶׂה מִיִּשְׂרָאֵל, וְהַשֵּׁנִי כִּי מִצְרַיִם יָדְעוּ שֶׁיִּשְׂרָאֵל אֵין בָּהֶם כֹּחַ לַעֲמוֹד בְּמִלְחָמוֹת גְּדוֹלוֹת זוּלַת כֹּחוֹ יִתְבָּרַךְ.

פסוק יד

וְאָמְרוּ **אֶל יוֹשֵׁב וְגוֹ' שָׁמְעוּ וְגוֹ'**. צָרִיךְ לְדַעַת מַה יֹּאמְרוּ לְיוֹשֵׁב הָאָרֶץ, וְאִם כַּוָּנָתוֹ לוֹמַר שֶׁיֹּאמְרוּ מִבְּלִי יְכֹלֶת ה' חָס וְשָׁלוֹם לָהֶם, הָיָה לוֹ לְהַסְמִיךְ הַדְּבָרִים עַל זֶה הַדֶּרֶךְ: "אֶל יוֹשֵׁב וְגוֹ' מִבְּלִי יְכֹלֶת ה'", וְהָיָה לוֹ לְהַקְדִּים מַאֲמַר "שָׁמְעוּ" וְגוֹ' אוֹ לְאַחֲרוֹ.

אֲכָל כַּוָּנַת הַמַּאֲמָר הוּא עַל זֶה הַדֶּרֶךְ: **וְאָמְרוּ** וְגוֹ', פֵּרוּשׁ כְּשֶׁיִּשְׁמְעוּ מִצְרַיִם יִתְלוּ הַדָּבָר לְטַעַם יוֹשֵׁב הָאָרֶץ, פֵּרוּשׁ לְצַדֵּד הָיָה הַדָּבָר. וְלִהְיוֹת שֶׁיֵּשׁ כָּאן שְׁנֵי דְּרָכִים: הָאֶחָד הוּא שֶׁלֹּא הָיָה הָעָם רָאוּי לְכָל כָּךְ מַעֲלָה בְּעֵינֵי ה' לְהַאֲבִיד לְפָנָיו יוֹשֵׁב הָאָרֶץ גּוֹיִם גְּדוֹלִים וַעֲצוּמִים, וַהֲגַם שֶׁאָבְדָה מִצְרַיִם בִּשְׁבִילָם אֵין לְמֵדִין מִמִּצְרַיִם לְיוֹשֵׁב הָאָרֶץ שִׁבְעָה גּוֹיִם גְּדוֹלִים וַעֲצוּמִים, וְלֹא הָיוּ כָּל כָּךְ אֲהוּבִים אֶצְלוֹ עַם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אָז לְאַבֵּד מִפְּנֵיהֶם עַמִּים רַבִּים. וְהַשֵּׁנִי הוּא שֶׁה' הָיָה חָפֵץ בָּעָם וְאוֹהֲבָם אֶלָּא שֶׁלֹּא הִשִּׂיגָה יָדוֹ חָס וְשָׁלוֹם לְיוֹשֵׁב

הָאָרֶץ. לָזֶה אָמַר **שָׁמְעוּ כִּי אַתָּה ה' בְּקֶרֶב** וְגוֹ', פֵּרוּשׁ, לֹא יֹאמְרוּ שֶׁהַסִּבָּה שֶׁנּוֹלְדָה מִיּוֹשֵׁב הָאָרֶץ הוּא לְצַד שֶׁגַּם הֵם אֲהוּבִים וַחֲבִיבִים אֵצֶל הַבּוֹרֵא בָּרוּךְ הוּא כַּנִּזְכָּר, שֶׁהֲרֵי שָׁמְעוּ חֲבִיבוּת יִשְׂרָאֵל אֶצְלְךָ כִּי אַתָּה ה' בְּקֶרֶב הָעָם אֲשֶׁר עַיִן בְּעַיִן וְגוֹ', הֲרֵי נִפְלְאָה אַהֲבָתָם לַה' וּפִרְסֵם כִּי שְׁמוֹ הַגָּדוֹל נִקְרָא עֲלֵיהֶם. וְאִלּוּ הָיָה יָכוֹל לַעֲשׂוֹת עִמָּהֶם טוֹבוֹת לֹא הָיָה נִמְנָע מִמֶּחוּשׁ אוּמּוֹת שֶׁלֹּא בָּאוּ לְכְלַל חֵלֶק מֵרִבּוֹא מַאֲהֲבַת יִשְׂרָאֵל גָּלוּי לְכָל הָעוֹלָם. וּמֵעַתָּה כְּשֶׁתְּמִית אֶת הָעָם הַזֶּה לֹא יִתְלוּ הַדָּבָר לְצַד מִעוּט הַשָּׂנַאת אַהֲבָתְךָ בָּהֶם, וְאִם תַּעֲשֶׂה אֶת הַדָּבָר הַזֶּה "וְהֵמַתָּה וְגוֹ' וְאָמְרוּ" וְגוֹ'.

פסוק טו

וְהֵמַתָּה וְגוֹ' כְּאִישׁ אֶחָד וְגוֹ'. גִּלָּה דַּעְתּוֹ עָלָיו הַשָּׁלוֹם בָּזֶה שֶׁאֵינוֹ מְבַקֵּשׁ שֶׁיִּסְלַח ה' עַל הַחֵטְא, אֶלָּא שֶׁלֹּא יָבֹא לִידֵי חִלּוּל הַשֵּׁם, וְרָמַז בִּדְבָרָיו כִּי הַהֶרְגֵּשׁ שֶׁמִּמֶּנּוּ יָמְשֵׁךְ הָאָמוּר בִּדְבָרָיו הוּא דַּוְקָא אִם יְמִיתֵם כְּאִישׁ אֶחָד, אֲבָל מְעַט מְעַט לֹא יֵרָגֵשׁ הַדָּבָר, וְכֵן מָצִינוּ שֶׁעָשָׂה ה'.

וְאָמְרוּ הַגּוֹיִם וְגוֹ'. פֵּרוּשׁ, לֹא מִצְרַיִם לְבַד אֶלָּא כָּל הַגּוֹיִם שֶׁשָּׁמְעוּ שִׁמְעֲךָ, **לֵאמֹר** פֵּרוּשׁ, לְשׁוֹן מַעֲלָה וְרוֹמְמוּת רוּם יְכוֹלֶת ה', עַתָּה יֹאמְרוּ "מִבִּלְתִּי" וְגוֹ', וְיִתְהַפֵּךְ קְדוּשׁ הַשֵּׁם לְחִלּוּל חָס וְשָׁלוֹם בְּפִי כָּל הָעַמִּים. וְלָזֶה דִּקְדֵּק לוֹמַר **וְאָמְרוּ** בְּתוֹסֶפֶת וָא"ו, לוֹמַר כִּי מִלְּבַד מִצְרַיִם וְכוּ' גַּם כָּל הַגּוֹיִם. עוֹד טַעַם אָמְרוֹ **לֵאמֹר**, לְצַד שֶׁאֵין יָדוּעַ מִבְטָא הַדְּבָרִים הַנֶּאֱמָרִים מֵהַגּוֹיִם וְסִדְרָן, לָזֶה אָמַר "וְאָמְרוּ" אֲמִירָה שֶׁהַכַּוָּנָה בָּהּ לוֹמַר "מִבִּלְתִּי" וְגוֹ'. עוֹד אָמְרוֹ **לֵאמֹר** פֵּרוּשׁ, הֲגַם שֶׁלֹּא יַצְדִּיקוּ הֵם עַצְמָן הַדְּבָרִים בְּדַעְתָּן, אַף עַל פִּי כֵן יֹאמְרוּ הַמִּתְחַיֵּב מֵהַמַּעֲשֶׂה, וְזֶה הוּא שִׁיעוּר הָעִנְיָן "וְאָמְרוּ" וְגוֹ', וְדָבָר זֶה אֵין בּוֹ אֶלָּא אֲמִירָה לְבַד וְלֹא הַצְדָּקַת הַדְּבָרִים בְּדַעְתָּם.

פסוק טז

מִבִּלְתִּי יְכֹלֶת ה' וְגוֹ'. פֵּרוּשׁ, אוֹ שֶׁאֵין בּוֹ כֹּחַ חָס וְשָׁלוֹם כְּנֶגֶד יוֹשְׁבֵי הָאָרֶץ, אוֹ עַל דֶּרֶךְ אָמְרוֹ (תהילים י"ד:א') "אָמַר נָבָל בְּלִבּוֹ אֵין אֱלֹהִים", פֵּרוּשׁ, שֶׁאֲפִלּוּ הֵיכוֹלֶת שֶׁהָיָה קוֹדֶם לָזֶה חָס וְשָׁלוֹם, וְיֵשׁ בָּזֶה חִלּוּל הַשֵּׁם גָּדוֹל.

הָעָם. בָּא מַאֲמָר זֶה לְסְתּוֹר טַעֲנַת הַכְּנַסַת זַרְעוֹ שֶׁל מֹשֶׁה, וְאָמַר כִּי חִלּוּל הַשֵּׁם יִהְיֶה גַּם בָּזֶה, כָּל שֶׁלֹּא מַכְנִיס הָעָם הַזֶּה, וּכְמוֹ שֶׁכָּתַבְתִּי בְּפָסוּק "וְשָׁמְעוּ מִצְרַיִם" (במדבר יד:יג). וְכֹחַ טַעֲנַת מֹשֶׁה הִיא שֶׁהֲגַם שֶׁהֵם מְנַאֲצִים אוֹתוֹ, אִם יַהַרְגֵם בְּבַת אַחַת יֵשׁ חִלּוּל הַשֵּׁם גָּדוֹל בְּכָל הָעוֹלָם. וְאוּלַי כִּי הוּא זֶה שֶׁרָמַז הַכָּתוּב בִּתְחִלַּת דִּבְרֵי מֹשֶׁה שֶׁאָמַר **וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל ה'**, פֵּרוּשׁ אֲמִירָה זוֹ הָיְתָה לְסִבַּת דְּבָרִים הַנּוֹגְעִים אֶל ה' כְּדֵי שֶׁלֹּא יִתְחַלֵּל שְׁמוֹ חָס וְשָׁלוֹם.

וַיִּשָּׁחֲטֵם בַּמִּדְבָּר. טַעַם שֶׁדִּבֵּר בְּלָשׁוֹן זֶה, לְרָמוֹז אֶת אֲשֶׁר יַגְשִׁימוּ הַדְּבָרִים בֵּאלֹהֵי עוֹלָם, וְהַטַּעַם כִּי כְּשֶׁתִּהְיֶה הַסִּבָּה כִּי חָס וְשָׁלוֹם הֶגְבֵּל בְּכֹחַ הִנֵּה הוּא בְּגֶדֶר הַגָּשֵׁם חָס וְשָׁלוֹם.

פסוק יז

וְעַתָּה יִגְדַּל נָא וגו'. יֵשׁ לְהָעִיר: א' אָמְרוֹ **וְעַתָּה**. ב' אָמְרוֹ **יִגְדַּל** מַשְׁמַע שֶׁיַּעֲשֶׂה אֵיזֶה דָּבָר שֶׁבּוֹ יִגְדַּל עוֹד, וְלֹא מָצִינוּ שֶׁעָשָׂה דָּבָר בְּעִנְיָן זֶה לְהִתְגַּדֵּל. ג' אָמְרוֹ **נָא**, אִם הַכַּוָּנָה הִיא עַתָּה הֲלֹא אָמַר עַתָּה יִגְדַּל, וְאִם לְשׁוֹן בַּקָּשָׁה לָמָּה לֹא הִקְדִּימָהּ. ד' אָמְרוֹ **כַּאֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ**, מַה דִּבֶּר ה' וְהֵיכָן דִּבֵּר. ה' תֵּיבַת **לֵאמֹר**, לְמִי יֹאמְרוּ הַדְּבָרִים.

אָכֵן לְצַד שֶׁנִּתְחַכֵּם מֹשֶׁה בְּטַעֲנָה הַנִּשְׁמַעַת כִּי יֵשׁ חִלּוּל הַשֵּׁם גָּדוֹל בַּהֲמִיתָם, הוֹסִיף לְדַבֵּר כִּי עַתָּה יֵשׁ יִתְרוֹן לִגְדֻלָּתוֹ יִתְבָּרֵךְ אִם יָשׁוּב מֵחָרוֹן אַפּוֹ וְיִכָּנְסוּ יִשְׂרָאֵל לָאָרֶץ, מַה שֶּׁלֹּא הָיָה מְקוֹדֶם עִנְיָן זֶה, וְהוּא שֶׁאַחַר שֶׁנִּסְפְּרוּ הַמְרַגְּלִים הַפָּלָאַת תּוֹקֶף הָאָרֶץ וּגְבוּרַת הַגִּבּוֹרִים, וְאַף עַל פִּי כֵן הוֹרִישָׁם לִפְנֵי יִשְׂרָאֵל, בָּזֶה יִגְדַּל כֹּחַ ה'.

וְאָמְרוּ **כַּאֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ** – הוּא מַאֲמַר "שְׁלַח לְךָ וגו' אֲשֶׁר אֲנִי נוֹתֵן לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל" (במדבר יג:ב), וּפֵרַשְׁנוּהוּ בִּמְקוֹמוֹ שֶׁנִּתְכַּוֵּן בְּמַאֲמָר זֶה כִּי הוּא מְשֻׁלָּל מִבְּחִינַת הַהַשְׁגָּה כְּפִי בְּחִינַת הַיְכֹלֶת, אֶלָּא בְּתוֹרַת מַתָּנָה אֲשֶׁר הוּא הַבּוֹרֵא נוֹתֵן לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל, כְּמוֹ שֶׁכָּתַבְנוּ שָׁם. וּפֵרַט זֶה אָמַר ה' אֵלָיו לֵאמֹר לְיִשְׂרָאֵל, וְהוּא מַאֲמַר "דִּבַּרְתָּ לֵאמֹר".

וְאָמְרוּ **נָא** – פֵּרוּשׁ "עַתָּה", וְכָפַל לוֹמַר שְׁתֵּי פְּעָמִים "עַתָּה", יִתְבָּאֵר עַל פִּי דִּבְרֵיהֶם (בראשית רבה פכ"א) שֶׁאָמְרוּ אֵין "וְעַתָּה" אֶלָּא תְּשׁוּבָה, וּלְפִי שֶׁאָמַר מֹשֶׁה לִפְנֵי ה' הַדְּבָרִים שֶׁאֵין כְּדַאי לֵיאָמֵר עַל הָאָדוֹן, הֲגַם שֶׁהָיָה אוֹמֵר דִּבְרֵי הַגּוֹיִם וְלֹא דִּבְרֵי עַצְמוֹ חָס וְשָׁלוֹם, אַף עַל פִּי כֵן אֵינוֹ מִן הַמּוּסָר. וְתִמְצָא כַּיּוֹצֵא בַּדָּבָר שֶׁהַשּׁוֹמֵעַ בִּרְכַּת ה' מִפִּי עֵדִים, הֲגַם שֶׁאֵינָם אֶלָּא מְעִידִים מַה שֶּׁאָמַר הָרָשָׁע הַמְבָרֵךְ, אַף עַל פִּי כֵן קוֹרֵעַ הַשּׁוֹמֵעַ (סנהדרין ס.), וּכְמוֹ כֵן כְּשֶׁאָמַר מֹשֶׁה מַאֲמַר הַגּוֹיִם נֶגֶד כְּבוֹדוֹ יִתְבָּרֵךְ, הִתְוַדָּה וְעָשָׂה תְּשׁוּבָה עַל שֶׁהוֹצִיא מִפִּיו דִּבְרֵי זְלִזּוּל כְּנֶגֶד הַבּוֹרֵא בָּרוּךְ הוּא, וְהוּא מַאֲמַר "וְעַתָּה".

גַּם רָמַז הַכָּתוּב בְּמַאֲמַר **וְעַתָּה** שֶׁיִּקַּח תְּשׁוּבָתָם שֶׁל יִשְׂרָאֵל, וְאָמְרוֹ **יִגְדַּל נָא** עַל דֶּרֶךְ אָמְרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (ברכות לד:) בְּמָקוֹם שֶׁבַּעֲלֵי תְּשׁוּבָה עוֹמְדִים אֵין צַדִּיקִים גְּמוּרִים יְכוֹלִים לַעֲמֹד. וְהַטַּעַם שֶׁיּוֹתֵר מִתְקַדֵּשׁ שְׁמוֹ יִתְבָּרֵךְ כְּשֶׁמֵּטִיבִים הָרְשָׁעִים אֶת דַּרְכֵיהֶם, וְהוּא אָמְרוֹ **יִגְדַּל נָא** פֵּרוּשׁ, יִהְיֶה יוֹתֵר גְּדֻלַּת ה' עַתָּה כְּשֶׁיַּחְזְרוּ בִּתְשׁוּבָה אַחַר הַמֶּרֶד. גַּם רָמַז בְּתֵבַת "נָא" עַל דֶּרֶךְ אָמְרָם (אבות ד,יז) יָפָה שָׁעָה אַחַת בִּתְשׁוּבָה וְכוּ':

עוֹד יִתְבָּאֵר הַכָּתוּב עַל זֶה הַדֶּרֶךְ: **וְעַתָּה יִגְדַּל** – פֵּרוּשׁ, מַה שֶּׁאֲנִי מְבַקֵּשׁ מֵה' לֹא לְהַחְלִיט הַמְּחִילָה לְכָל הַמַּנָּאצִים, אֶלָּא "וְעַתָּה יִגְדַּל נָא כֹּחַ ה'" – פֵּרוּשׁ לְהִתְנַקֵּם מֵהַמְּנָאֲצִים הָרְשָׁעִים שֶׁהֵם הַמְרַגְּלִים, כִּי כְּשֶׁה' עוֹשֶׂה מִשְׁפָּט בָּרְשָׁעִים שְׁמוֹ מִתְגַּדֵּל וּמִתְרוֹמֵם. וְאָמְרוֹ

כַּאֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ הוּא מַה שֶּׁאָמַר (במדבר י״ד:י״ב) ״אַכֶּנּוּ בַדֶּבֶר״, וּפֵרַשְׁנוּהוּ בִּמְקוֹמוֹ בְּאֶחָד מֵהַדְּרָכִים שֶׁחוֹזֵר לַמְרַגְּלִים. וְדִקְדֵּק לוֹמַר ״נָא״ – פֵּרוּשׁ עַתָּה בִּשְׁעַת מַעֲשֶׂה הָעֲבֵרָה וְלֹא יִתְלֶה לָהֶם זְמַן, וּכְמוֹ שֶׁכֵּן הָיָה, דִּכְתִיב (במדבר י״ד:ל״ז): ״וַיָּמֻתוּ הָאֲנָשִׁים מוֹצִיאֵי דִבַּת הָאָרֶץ רָעָה בַּמַּגֵּפָה לִפְנֵי ה׳״, וְעַיֵּן מַה שֶּׁפֵּרַשְׁתִּי שָׁם. וְאָמְרוּ **לֵאמֹר** אוּלַי שֶׁבִּקֵּשׁ מֹשֶׁה מֵה׳ שֶׁיֹּאמַר הַדְּבָרִים לָהֶם קֹדֶם שֶׁיְּמוּתוּ כְּדֵי שֶׁיִּרְאוּ וְיֵחַתּוּ. אוֹ יִרְצֶה **לֵאמֹר** לְיִשְׂרָאֵל: רְאוּ אֵלּוּ שֶׁדִּבְּרוּ שֶׁקֶר מַה עָלְתָה בְּיָדָם – לְהַחֲרִירָם לְבַל יָשׁוּבוּ לְהַכְעִיס, וְכֵן אָמַר דָּוִד (תהילים ט׳:י״ז) ״בְּפֹעַל כַּפָּיו נוֹקֵשׁ רָשָׁע הִגָּיוֹן סֶלָה״. וְרָמַז בְּרָאשֵׁי תֵּבוֹת **וְעַתָּה יִגְדַּל נָא כֹּחַ** שֵׁם אֱלֹהִים, וְשֵׁם ״אֲדֹנָי״ שָׁרְשָׁם הַכָּתוּב גַּם כֵּן יַגִּיד מִשְׁפָּט, וְאַחַר כָּךְ חָזַר לְעוֹרֵר הָרַחֲמִים עַל כְּלָלוּת הָעָם דִּכְתִיב ״סְלַח נָא לַעֲוֹן הָעָם הַזֶּה״.

עוֹד נִתְכַּוֵּן מֹשֶׁה בְּמַאֲמַר **וְעַתָּה** וְגוֹ׳ עַל מַה שֶּׁאָמַר אֵלָיו ה׳ ״וְאֶעֱשֶׂה אוֹתְךָ לְגוֹי גָּדוֹל וְעָצוּם״, שֶׁהֲגַם שֶׁיִּנָּחֵם ה׳ מֵהָרָעָה אֲשֶׁר אָמַר, לֹא מִפְּנֵי זֶה יָשׁוּב ה׳ מִדְּבָרוֹ הַטּוֹב. וְתִמְצָא שֶׁאָמְרוּ זְכרוֹנָם לִבְרָכָה (מכות יא.) קְלָלַת חָכָם אֲפִלּוּ עַל תְּנַאי וְכוּ׳, וּמִכָּל שֶׁכֵּן בְּרָכָה, וּמִכָּל שֶׁכֵּן דִּבְרֵי אֱלֹהִים חַיִּים. וְהוּא אָמְרוֹ **וְעַתָּה**, פֵּרוּשׁ וְגַם עַתָּה יִגְדַּל נָא כֹּחַ ה׳ שֶׁדִּבֵּר לֵאמֹר ״וְאֶעֱשֶׂה אוֹתְךָ לְגוֹי גָּדוֹל״, לְקַיֵּם גּוֹי גָּדוֹל שֶׁיִּשָּׁנוֹ עַתָּה, וְיִגְדַּיל עֲשׂוֹת לְהוֹסִיף גּוֹי גָּדוֹל מִמֹּשֶׁה. וְתִמְצָא שֶׁכֵּן הָיָה, דִּכְתִיב ״וּבְנֵי רְחַבְיָה רָבוּ לְמַעְלָה״ (דברי הימים א כג,יז), וְאָמְרוּ זְכרוֹנָם לִבְרָכָה (ברכות ז.) לְמַעְלָה מִשִּׁשִּׁים רִבּוֹא. וְדִקְדֵּק לוֹמַר ״דִּבַּרְתָּ לֵאמֹר״, לְצַד שֶׁבְּעֵת אֲשֶׁר דִּבֵּר קְשׁוֹת כְּנֶגֶד יִשְׂרָאֵל הֶאֱמִיר אֶת מֹשֶׁה בִּמְדָּה טוֹבָה, לָזֶה אָמַר ״דִּבַּרְתָּ״ – דִּבּוּר קָשֶׁה לְיִשְׂרָאֵל, ״לֵאמֹר״ – אֲמִירָה רַכָּה לְמֹשֶׁה.

עוֹד יִרְצֶה **כַּאֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ** שֶׁיִּהְיֶה לְגוֹי גָּדוֹל, וְאָמְרוֹ **לֵאמֹר** פֵּרוּשׁ כְּנֶגֶד מַה שֶּׁאָמַר ״וְעָצוּם מִמֶּנּוּ״, שֶׁתִּהְיֶה בְּחִינָתָם חֲזָקָה יוֹתֵר מֵהֶם:

וְיֵשׁ לָנוּ לַחְקוֹר זֹאת, לָמָּה לֹא שָׁאַל מֹשֶׁה דָּבָר זֶה כְּשֶׁאָמַר לוֹ כֵּן כְּשֶׁעָשׂוּ הָעֶגֶל, כִּי גַּם שָׁם נֶאֱמַר לוֹ (שמות לב:י) ״וְאֶעֱשֶׂה אוֹתְךָ לְגוֹי גָּדוֹל״? וְאֶפְשָׁר כִּי כָּאן בָּא בְּטַעֲנָה לְפִי שֶׁיָּצָא הַדָּבָר מִפִּי עֶלְיוֹן שְׁנֵי פְּעָמִים, וְהוּא מַה שֶּׁדִּקְדֵּק בְּמַאֲמָרוֹ **כַּאֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ לֵאמֹר**, פֵּרוּשׁ, דִּבַּרְתָּ בְּמַעֲשֶׂה הָעֶגֶל וְאָמַרְתָּ עַתָּה בְּמַעֲשֶׂה הַמְרַגְּלִים.

עוֹד נִרְאֶה שֶׁבְּמַאֲמָר רִאשׁוֹן לֹא אָמַר ה׳ אֶלָּא ״וְאֶעֱשֶׂה אוֹתְךָ לְגוֹי גָּדוֹל״ וְלֹא אָמַר ״וְעָצוּם מִמֶּנּוּ״, וּלְפִי אֶחָד מֵהַדְּרָכִים שֶׁפֵּרַשְׁתִּי בְּמַאֲמָר ״וְעָצוּם מִמֶּנּוּ״ הַכַּוָּנָה הִיא שֶׁהַגּוֹי גָּדוֹל שֶׁיִּהְיֶה מִמֹּשֶׁה הוּא מֵהָעָם עַצְמוֹ כְּמוֹ שֶׁכָּתַבְתִּי, וְלָזֶה אַחַר שֶׁהִתְפַּלֵּל שֶׁתִּתְעַמֵּד הָעֲטָרָה בְּמְקוֹמָהּ בָּעָם הֵיוֹצֵא מִמְצָרִים חָשׁ עַל טוֹבָתוֹ שֶׁאָמַר אֵלָיו ה׳ ״וְאֶעֱשֶׂה אוֹתְךָ״ וְגוֹ׳ שֶׁתִּתְבַּטֵּל, כִּי ה׳ לֹא אָמַר לַעֲשׂוֹתוֹ גּוֹי גָּדוֹל אֶלָּא מֵהָעָם, לָזֶה אָמַר **״יִגְדַּל נָא כֹּחַ ה׳״** וְגוֹ׳. מַה שֶּׁאֵין כֵּן בְּמַעֲשֶׂה הָעֶגֶל לֹא אָמַר ה׳ אֶלָּא ״וְאֶעֱשֶׂה אוֹתְךָ לְגוֹי גָּדוֹל״, מִן הַסְּתָם הֲגַם

שֶׁחָזַר בּוֹ ה' וְנִחַם עַל הָרָעָה אֲשֶׁר דִּבֶּר עַל עַמּוֹ לֹא מִפְּנֵי זֶה יִתְבַּטֵּל הַטּוֹב אֲפִלּוּ הָיָה עַל תְּנַאי, וְיֵשׁ ה' בָּרוּךְ הוּא נִטְעֵי נְשָׁמוֹת חֲדָשׁוֹת לִפְרוֹת וְלִרְבּוֹת. וְאוּלַי כִּי זוֹ הָיְתָה כַּוָּנַת דִּבְרֵיהֶם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה שֶׁאָמְרוּ (ברכות לב.) שֶׁאָמַר מֹשֶׁה לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: כְּסֵא שֶׁל שִׁשׁ רַגְלַיִם לֹא יָכוֹל לַעֲמֹד שֶׁל רֶגֶל אַחַת וְכוּ', יִשְׂרָאֵל שֶׁיֵּשׁ לָהֶם שְׁלֹשָׁה עֲמוּדִים" וְכוּ' עַד כָּאן. וְקָשָׁה, וְכִי מֹשֶׁה לֹא מֵהֶם הוּא, שֶׁיֹּאמַר עַל בָּנָיו שֶׁהֵם שֶׁל רֶגֶל אֶחָד? וְלִדְבֵרֵינוּ יֻצְדְּקוּ הַדְּבָרִים, לְצַד שֶׁהַגּוֹי הָעוֹמֵד מִמֹּשֶׁה הֵם נִטְעֵי נְשָׁמוֹת שֶׁלֹּא בָּאוּ מֵאַבְרָהָם יִצְחָק וְיַעֲקֹב, וּכְפִי זֶה אֵין לָהֶם אֶלָּא רֶגֶל אֶחָד.

עוֹד נִרְאֶה טַעַם שֶׁהִתְפַּלֵּל כָּאן, לְצַד שֶׁהֶבְטַח בְּגוֹי הַיּוֹצֵא מִמֶּנּוּ שֶׁיִּהְיֶה עָצוּם בְּמַדְרֵגַת הַקְּדֻשָּׁה וְטַהֲרָה שֶׁלֹּא יְנֻאַץ ה', לָזֶה הוּא שֶׁהִתְפַּלֵּל "יִגְדַּל כֹּחַ ה'" עַל פְּרָט זֶה. וְדִקְדֵּק לוֹמַר "יִגְדַּל נָא", פֵּרוּשׁ, שֶׁמָּצִינוּ (ברכות לג:) שֶׁבְּחִירַת מַעֲשֶׂה הַטּוֹב אֵינָהּ בְּיַד הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, **וְעַתָּה יִגְדַּל נָא כֹּחַ ה'** אֲפִלּוּ בִּבְחִינַת דָּבָר זֶה לְהַמְצִיא נָפֶשׁ נוֹטָה לְמַעֲשֶׂה הַטּוֹב.

פסוק יח

ה' אֶרֶךְ אַפַּיִם. צָרִיךְ לָדַעַת לָמָּה לֹא אָמַר לְפָנָיו כָּל הַשְּׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה מִדּוֹת הַנֶּאֱמָרִים בְּפָרָשַׁת כִּי תִשָּׂא. וְיִתְבָּאֵר עַל פִּי דִּבְרֵיהֶם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה פֶּרֶק א' דַּף י"ז וְזֶה לְשׁוֹנָם: "ה' ה"י – אֲנִי הוּא קוֹדֶם שֶׁיֶּחֱטָא הָאָדָם וַאֲנִי הוּא לְאַחַר שֶׁיֶּחֱטָא הָאָדָם וְיַעֲשֶׂה תְּשׁוּבָה, עַד כָּאן. וּבְפָרָשַׁת תִּשָּׂא (שמות לד:ו) כְּתַבְתִּי דִּבְרֵי הָרֹא"שׁ זִכְרוֹנוֹ לִבְרָכָה בָּזֶה וּמַה שֶּׁעָלָה בְּיָדִי בְּפֵרוּשׁ הָעִנְיָן, הָא לְמַדְתָּ שֶׁמִּדַּת רַחֲמִים הָרִאשׁוֹנָה הוּא קוֹדֶם שֶׁיֶּחֱטָא, לָזֶה כָּאן שֶׁהָיָה צָרִיךְ מֹשֶׁה לְמַדָּה שֶׁאַחַר הַחֵטְא לֹא אָמַר אֶלָּא "ה"י פַּעַם אַחַת.

וּלְהָרַ"ן נָאוֹן שֶׁהֵבִיאוּ דְּבָרָיו הַתּוֹסָפוֹת (ראש השנה יז:) וְהָרֹא"שׁ, שֶׁ"ה"י רֹאשׁוֹן אֵינוֹ מֻחְשָׁבוֹן הַמִּדּוֹת אֶלָּא מוֹדִיעַ מִי הוּא הַקּוֹרֵא, כְּפִי זֶה יֵשׁ טַעַם נָכוֹן לָמָּה לֹא אָמַר מֹשֶׁה כָּאן אֶלָּא פַּעַם אַחַת ה', אֶלָּא דְּקָשָׁה אֵיךְ יַחְלוֹק הָרַ"ן עַל דִּבְרֵי רַבּוֹתֵינוּ.

וְאֶפְשָׁר לְפָרֵשׁ הַדְּבָרִים לְפִי דִּבְרֵי הָרַ"ן, כִּי מַה שֶּׁאָמְרוּ "קוֹדֶם שֶׁיֶּחֱטָא וְאַחַר שֶׁיֶּחֱטָא", פֵּרוּשׁ שֶׁה' רַחֲמָן אֲפִלּוּ אַחַר שֶׁיֶּחֱטָא הָאָדָם כְּמוֹ שֶׁהָיָה רַחֲמָן קוֹדֶם שֶׁיֶּחֱטָא, וְאֵין חִדּוּשׁ לְרַחֲמִים אֶלָּא אַחַר הַחֵטְא. וּכְפִי זֶה אֵין קֻשְׁיַת הָרֹא"שׁ שֶׁהִקְשָׁה "קוֹדֶם הַחֵטְא לָמָּה צָרִיךְ לְרַחֲמִים", כִּי כְּפִי הָאֱמֶת כֵּן הוּא. גַּם דִּלֵּג שְׁלֹשׁ מִדּוֹת: אֵל, רַחוּם, וְחַנּוּן, לְצַד שֶׁשְּׁלֹשׁ מִדּוֹת אֵלּוּ צְרִיכִין לָהֶם מִי שֶׁחָסֵר הַצָּלָה מִצָּרָה אוֹ מִי שֶׁחָסֵר טוֹב אוֹ מִי שֶׁנָּתוּן בְּמַכְאוֹבִים, וְעַתָּה לֹא הֻצְרַךְ בַּתְּפִלָּה לְמִדּוֹת אֵלּוּ. וְהִתְחִיל מֵאֶרֶךְ אַפַּיִם לְהַאֲרִיךְ אַפּוֹ גַּם לָרְשָׁעִים, וּכְדִבְרֵיהֶם זַ"ל שֶׁאָמְרוּ (סנהדרין קיא.) כְּשֶׁעָלָה מֹשֶׁה לַמָּרוֹם מָצָאוֹ לְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שֶׁהָיָה כּוֹתֵב "אֶרֶךְ אַפַּיִם" וְגוֹ', יְעַיֵּן שָׁם דִּבְרֵיהֶם. הֲרֵי כִּי לְאֶרֶךְ אַפַּיִם קָרָא. גַּם אָמַר "רַב חֶסֶד" לְהַטּוֹת מִשְׁפָּטָם, כְּאָמְרָם זַ"ל (ראש השנה יז.) "רַב חֶסֶד" – מַטֶּה כְּלַפֵּי חֶסֶד. וְלֹא הִזְכִּיר "אֱמֶת"

וְלֹא "נִצַּר חֶסֶד לָאֲלָפִים" כִּי אֵינוֹ צָרִיךְ לְמִדּוֹת אֵלּוּ עַל מַה שֶּׁלְּפָנֵינוּ. וְהִזְכִּיר "נוֹשֵׂא עָוֹן וָפֶשַׁע" כִּי לָהֶם צָרִיךְ, וְלֹא הִזְכִּיר "וְחַטָּאָה" שֶׁלֹּא הָיוּ אָז שׁוֹגְגִין אֶלָּא מְזִידִין. וְהִזְכִּיר כָּל שְׁאָר הַמִּדּוֹת לְצַד שֶׁהֵם מִדּוֹת שֶׁנּוֹגְעוֹת לְמַה שֶּׁלְּפָנָיו.

פסוק כ

וַיֹּאמֶר ה' סָלַחְתִּי כִּדְבָרֶךָ. פֵּרוּשׁ, לֹא סָלַחְתִּי עַל הֶעָוֹן בְּהֶחְלֵט, אֶלָּא כִּדְבָרֶיךָ שֶׁלֹּא אֶהֱרֹג כְּאַחַת, מֵהַטְּעָמִים שֶׁרָשַׁם בְּמַאֲמָרוֹ שֶׁלֹּא יֹאמְרוּ מִבְּלְתִּי יְכֹלֶת וְגוֹ', אֲבָל עַל כָּל פָּנִים יַעֲשֶׂה בָּהֶם מִשְׁפָּט בַּאֲרִיכוּת אַפַּיִם, וְהוּא מַאֲמַר הַסָּמוּךְ **כָּל הָאֲנָשִׁים** וְגוֹ' **אִם יִרְאוּ אֶת הָאָרֶץ** וְגוֹ', וְאָמְרוּ **חַי אֲנִי** פֵּרוּשׁ נִשְׁבַּע בְּחַיֵּי הַמֶּלֶךְ כִּבְיָכוֹל, גַּם נִשְׁבַּע וְאָמַר "וְיִמָּלֵא כְבוֹד" וְגוֹ', פֵּרוּשׁ, כֵּן יִמָּלֵא כְּבוֹד ה' אֶת הָאָרֶץ עַד שֶׁנַּעֲשֶׂה זֶה, וְהוּא גַּם כֵּן שְׁבוּעָה עַל הַדָּבָר.

עוֹד נִרְאֶה לְפָרֵשׁ הַכָּתוּב עַל זֶה הַדֶּרֶךְ: **סָלַחְתִּי כִּדְבָרֶךָ** – פֵּרוּשׁ, לְצַד דְּבָרֶיךָ שֶׁחִלִּיתָ פָּנַי, וּלְצַד שֶׁנֶּאֱמַר בְּדִבְרֵי מֹשֶׁה מֵחוּשׁ מַאֲמַר הַגּוֹיִם "מִבְּלְתִּי יְכֹלֶת ה'" וְגוֹ', וּפֵרַשְׁנוּ בְּמָקוֹמוֹ שְׁנֵי דְּרָכִים: הָאֶחָד – כִּי אֵין אֱלֹהִים חָס וְשָׁלוֹם עוֹד, וְהַשֵּׁנִי – שֶׁאֵין בּוֹ כֹּחַ נֶגֶד יוֹשְׁבֵי הָאָרֶץ, לָזֶה אָמַר **וְאוּלָם חַי אֲנִי** – פֵּרוּשׁ, כְּנֶגֶד מַה שֶּׁיֹּאמְרוּ שֶׁאֵין בַּנִּמְצָא הַמַּצִּיל חָס וְשָׁלוֹם וְאָמַר "חַי אֲנִי", וּכְנֶגֶד מַה שֶּׁיֹּאמְרוּ שֶׁאֵין בּוֹ כֹּחַ חָס וְשָׁלוֹם לַעֲמֹד בִּפְנֵי יוֹשְׁבֵי הָאָרֶץ אָמַר **וְיִמָּלֵא כְבוֹד ה' אֶת כָּל הָאָרֶץ** – פֵּרוּשׁ, בַּמַּעֲשֶׂה אֲשֶׁר יַפְלִיא לְבַסּוֹף בְּאֶחָד וּשְׁלֹשִׁים מְלָכִים, הֲגַם שֶׁיַּעֲשֶׂה זֶה לְזַרְעוֹ שֶׁל מֹשֶׁה. וְהַכַּוָּנָה בַּדְּבָרִים אֵלּוּ לוֹמַר שֶׁלֹּא עָשָׂה אֶלָּא לִכְבוֹד מֹשֶׁה שֶׁבִּקֵּשׁ מִמֶּנּוּ סְלִיחָה וְלֹא לְמַחוּשׁ מַאֲמַר הַגּוֹיִם.

פסוק כב

וְלֹא שָׁמְעוּ בְּקוֹלִי. פֵּרוּשׁ, לְצַד שֶׁשָּׁמַע עָם קוֹל אֱלֹהִים חַיִּים, פָּנִים בְּפָנִים דִּבֶּר ה' עִמָּהֶם, לָזֶה יַקְפִּיד עַל שֶׁלֹּא קִבְּלוּ וְלֹא חָשׁוּ עַל קוֹלוֹ יִתְבָּרַךְ אֲשֶׁר שָׁמְעוּ.

פסוק כג

אִם יִרְאוּ וְגוֹ' וְכָל מְנַאֲצַי וְגוֹ'. צָרִיךְ לָדַעַת לָמָּה הֻצְרַךְ לְפָרֵשׁ הַמְנַאֲצִים, מִנַּיִן יַעֲלֶה עַל הַדַּעַת שֶׁלֹּא יִהְיוּ בִּכְלַל הַגְּזֵרָה שֶׁהֻצְרַךְ לְפָרְטָם? וְאֶפְשָׁר כִּי לְפִי שֶׁה' אָמַר "וְיִנַּסּוּ אוֹתִי זֶה עֶשֶׂר פְּעָמִים", שֶׁזֶּה יַגִּיד כִּי כָּל שֶׁלֹּא נִסָּה עֶשֶׂר פְּעָמִים, וְהֵם אוֹתָם שֶׁיָּצְאוּ מִמִּצְרַיִם פָּחוֹת מֵעֶשְׂרִים, אֵינָם בִּכְלַל הַגְּזֵרָה. לָזֶה הוֹצִיא הַמְנַאֲצִים מֵהַכְּלָל, שֶׁהֲגַם שֶׁיִּהְיֶה בָּהֶם שֶׁלֹּא נִסּוּ עֶשֶׂר פְּעָמִים, נֶחְתְּמוּ בִּגְזֵרָה זוֹ. וּמְנַאֲצָיו הֵם הַמַּרְגִּלִים אוֹ אוֹתָם שֶׁהָיוּ זוֹרְקִין אֲבָנִים בַּעֲנָן ה' כְּדִבְרֵי רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (סוטה לה.).

גַּם נִתְכַּוֵּן הַכָּתוּב לְרַשּׁוֹם פְּרָט חָדָשׁ בַּמְּרַגְּלִים, שֶׁלֹּא יִהְיוּ רְאוּיִים לָאָרֶץ, פֵּרוּשׁ שֶׁלֹּא יִטְלוּ חֵלֶק בָּהּ. וּכְמוֹ שֶׁאָמְרוּ בְּמַסֶּכֶת בָּבָא בַּתְרָא (קיז.) שֶׁבְּנֵיהֶם שֶׁל מְרַגְּלִים לֹא נָטְלוּ חֵלֶק הַמְּרַגְּלִים בָּאָרֶץ, אֶלָּא חֵלֶק אֲבִי אֲבִיהֶם, עַד כָּאן. מַה שֶּׁאֵין כֵּן כָּל הַדּוֹר הַהוּא שֶׁנָּטְלוּ

חֶלְקָם בְּנֵיהֶם, וּפֵרוּשׁ "יִרְאוּהָ" פֵּרוּשׁ שֶׁלֹּא יִהְיוּ רְאוּיִים לָהּ. וְלָזֶה גָּמַר אוֹמֶר **וְעַבְדִּי כָלֵב** וְגוֹ' **וְזַרְעוֹ יוֹרִישֶׁנָּה**, וִידִיעַת הַהֶפְכִים מֻשְׂכֶּלֶת מֵהַנֶּאֱמָר.

פסוק כד

וְעַבְדִּי כָלֵב עֵקֶב וְגוֹ'. צָרִיךְ לְדַעַת לָמָּה לֹא הִזְכִּיר אֶלָּא כָּלֵב וְלֹא יְהוֹשֻׁעַ. גַּם כַּוָּנַת אָמְרוֹ **הָיְתָה רוּחַ אַחֶרֶת עִמּוֹ**, גַּם אָמְרוֹ **וַיְמַלֵּא אַחֲרַי**, גַּם אָמְרוֹ **וַהֲבִיאֹתִיו** בְּתוֹסֶפֶת וְאי"ו בִּגְזֵרַת הַכָּתוּב.

אָכֵן פֵּרוּשׁ הַכָּתוּב הוּא עַל זֶה הַדֶּרֶךְ: **וְעַבְדִּי כָלֵב**, וְטַעַם שֶׁאֲנִי קוֹרֵא אוֹתוֹ עַבְדִּי הוּא עֵקֶב, פֵּרוּשׁ שֶׁכָּר אֲשֶׁר הָיְתָה רוּחַ אַחֶרֶת עִמּוֹ, שֶׁהֲגַם שֶׁיְּהוֹשֻׁעַ גַּם כֵּן לֹא נֹאַץ ה' עִם הַמְרַגְּלִים, אַף עַל פִּי כֵן זֶה הָיָה לוֹ סִבָּה תְּפִלַּת מֹשֶׁה הִצִּילָתוּ מִיֵּצֶר הָרָע וּמִכּוֹחוֹתָיו שֶׁהֵם הַמְרַגְּלִים לְבַל יַטְעוּהוּ, מַה שֶּׁאֵין כֵּן כָּלֵב שֶׁנִּכְנַס בְּגֶדֶר סַכָּנַת יֵצֶר הָרָע וְחָבְרָתוֹ הָרְשָׁעָה וַתָּחֶל רוּחַ רָעָה לְפַעֲמוֹ, וְהִרְאָיָה שֶׁהָלַךְ וְנִשְׁתַּטַּח עַל קִבְרוֹת הָאָבוֹת. וְהוּא אָמְרוֹ **רוּחַ אַחֶרֶת עִמּוֹ**, וְאַף עַל פִּי כֵן **וַיְמַלֵּא אַחֲרָי**, פֵּרוּשׁ הִשְׁלִים אַחַר רְצוֹנוֹ יִתְבָּרַךְ. וְדִקְדֵּק לוֹמַר בְּדֶרֶךְ זֶה לְצַד שֶׁיֵּשׁ בָּאָדָם שְׁנֵי יוֹעֲצִין: יוֹעֵץ רָע וְיוֹעֵץ טוֹב לְלֶכֶת אַחֲרֵי ה', וְהוּא הִשְׁלִים וּמִלֵּא אַחֲרֵי חֶלֶק ה'. וְזֶה הוּא עַל דֶּרֶךְ אָמְרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (קידושין לט:) מִי שֶׁבָּאָה עֲבֵרָה לְיָדוֹ וְנִצּוֹל מִמֶּנָּה נוֹתְנִין לוֹ שָׂכָר כְּעוֹשֶׂה מִצְוָה. וְזֶה אֵינוֹ בְּיהוֹשֻׁעַ כִּי לֹא הָיְתָה רוּחַ אַחֶרֶת עִמּוֹ לְהַטְעוֹתוֹ מִדֶּרֶךְ הַשֵּׂכֶל כִּי מֹשֶׁה מְנָעוֹ, וְיֵשׁ כֹּחַ בִּתְפִלַּת הַצַּדִּיקִים גַּם לִבְחִינָה זוֹ בְּסוֹד (שמואל ב כ"ג:ג') "צַדִּיק מוֹשֵׁל יִרְאַת אֱלֹהִים", וְהָבֵן. אֲשֶׁר עַל כֵּן זָכָה כָּלֵב שֶׁיִּקָּרֵא עֶבֶד ה' כְּמֹשֶׁה רַבֵּינוּ עָלָיו הַשָּׁלוֹם.

וְהוֹסִיף עוֹד לוֹמַר, מִלְּבַד הַמַּעֲלָה הַנִּזְכָּר, עוֹד "וַהֲבִיאֹתִיו אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר בָּא שָׁמָּה", פֵּרוּשׁ לְהִתְפַּלֵּל עַל עַצְמוֹ. וְכָאן רָמַז הִתְעַצְּמוּתוֹ עַד שֶׁמִּלֵּא אַחֲרֵי ה', וְכַוָּנַת הַטָּבָה זוֹ הִיא שֶׁלֹּא בִּלְבַד שֶׁלֹּא נִכְנַס בְּגֶדֶר הַגְּזֵרָה, אֶלָּא הִבְטִיחוֹ בַּחַיִּים, שֶׁהֲגַם שֶׁהָיָה בֶּן אַרְבָּעִים שָׁנָה אָז וְגָזַר ה' שֶׁיֵּשְׁבוּ אַרְבָּעִים שָׁנָה בַּמִּדְבָּר, הִבְטִיחוֹ שֶׁיִּחְיֶה עַד בּוֹאוֹ שָׁמָּה. וְהוּא אָמְרוֹ **וַהֲבִיאֹתִיו**, הֲרֵי הִבְטַח בְּחַיָּיו אַרְבָּעִים שָׁנָה מַה שֶּׁלֹּא נַעֲשָׂה לְשׁוּם צַדִּיק בָּעוֹלָם.

וְאוּלַי כִּי לְזֶה הִקְדִּים לְקָרוֹתוֹ עַבְדּוֹ, לוֹמַר שֶׁהֲגַם שֶׁיּוֹדִיעֵהוּ הַבְטָחַת הַחַיִּים אַרְבָּעִים שָׁנָה לֹא יָזוּר אַחוֹר מֵעֲבוֹדַת ה' לְצַד שֶׁאָרַךְ יוֹם קִצּוֹ. וּכְבָר פֵּרַשְׁתִּי (שבת ל.) בְּמַעֲשֶׂה חִזְקִיָּה שֶׁהוֹסִיף לוֹ ה' חֲמֵשׁ עֶשְׂרֵה שָׁנָה, שֶׁנִּשְׁאַלְתִּי יִשּׁוּב מֵאֲמָרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה שֶׁהֵשִׁיב ה' לְדָוִד כְּשֶׁשָּׁאַל מִמֶּנּוּ "הוֹדִיעֵנִי ה' קִצִּי וּמִדַּת יָמַי" וְגוֹ', וְאָמַר לוֹ גְּזֵרָה הִיא מִלְּפָנַי שֶׁאֵין מוֹדִיעִין לוֹ לְאָדָם קִצּוֹ וְכוּ', עַד כָּאן, וְלָמָּה הוֹדִיעַ ה' לְחִזְקִיָּה? וְהֵשַׁבְתִּי כִּי דָּוִקָא קֵץ שֶׁהָאָדָם מֵבִיא עִמּוֹ הֶחָרוּץ, דִּכְתִיב (איוב י"ד:ה') "אִם חֲרוּצִים יָמָיו", אֲבָל תּוֹסְפוֹת יָמִים לֹא נִכְלָל בִּכְלַל גְּזֵרָה זוֹ. וְחָפֵץ ה' לְהוֹדִיעַ עַל דֶּרֶךְ אָמְרָם בַּגְּמָרָא (שבת י.) בַּפָּסוּק "לְדַעַת

כִּי אֲנִי ה' מְקַדִּשְׁכֶם", שֶׁהַנּוֹתֵן מַתָּנָה לַחֲבֵרוֹ צָרִיךְ לְהוֹדִיעוֹ, לְזֶה מוֹדִיעַ ה' חַסְדּוֹ כְּשֶׁמּוֹסִיף יָמִים עַל יְמֵי אָדָם. וְהוּא מַאֲמַר "וַהֲבִיאֹתִיו" וְגוֹ', וְכֵן תִּמְצָא שֶׁאָמַר הַכָּתוּב בִּיהוֹשֻׁעַ סִימָן י"ד "וַיֹּאמֶר אֵלָיו כָּלֵב" וְגוֹ' "וְעַתָּה הִנֵּה הֶחֱיָה ה' אוֹתִי כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר", וְהֵם דְּבָרֵינוּ עַצְמָם. וְאָמַר עוֹד **וְזַרְעוֹ יוֹרִשֶׁנָּה**, לוֹמַר כִּי עָשָׂה ה' חֶסֶד זֶה גַּם לְזַרְעוֹ.

עוֹד יִתְבָּאֵר הַכָּתוּב עַל זֶה הַדֶּרֶךְ: "עֵקֶב" אֲשֶׁר עָשָׂה שְׁנֵי דְּבָרִים טוֹבִים. אֶחָד, "הָיְתָה רוּחַ אַחֶרֶת עִמּוֹ" – פֵּרוּשׁ, שֶׁלֹּא הָלַךְ אַחַר עֲצַת הַמְרַגְּלִים, וְהַשֵּׁנִי – "וַיְמַלֵּא אַחֲרָי" שֶׁהִשְׁתִּיק הָעָם וְסָתַר דִּבְרֵי הַמְרַגְּלִים. וּשְׁתֵּיהֶם שֹׁלֶם לוֹ ה': אֶחָד – "וַהֲבִיאֹתִיו" וְגוֹ', ב' – "יוֹרִשֶׁנָּה". וְטַעַם שֶׁלֹּא הִזְכִּיר יְהוֹשֻׁעַ, לְצַד שֶׁהוּא זָכָה מִצַּד תְּפִלַּת מֹשֶׁה וְלֹא הֶצְרֵךְ לְהִתְעַצֵּם מִכֹּחוֹ.

פסוק כה

וְהָעֲמָלֵקִי וְהַכְּנַעֲנִי וְגוֹ'. כַּוָּנַת הוֹדָעָה זוֹ כָּאן, גַּם תּוֹסֶפֶת וְא"ו, לְצַד שֶׁהֶחְלִיט ה' שֶׁכָּל הַדּוֹר לֹא יָבוֹאוּ לָאָרֶץ וְיָמוּתוּ בַּמִּדְבָּר, וְהוּא אָמַר שֶׁלֹּא יְמִיתֵם כְּאִישׁ אֶחָד, וְלָזֶה צְרִיכִין לְהִתְעַכֵּב בַּמִּדְבָּר זְמַן אָרוֹךְ כְּמוֹ שֶׁכֵּן גִּלָּה הַדְּבָרִים בְּסָמוּךְ, וְיֵשׁ צַד לוֹמַר שֶׁיֵּשְׁבוּ שָׁם כָּל הַזְּמַן הַהוּא, לָזֶה אָמַר **וְהָעֲמָלֵקִי** וְגוֹ', פֵּרוּשׁ וְאֵינָם יְכוֹלִין לְהִתְעַכֵּב בַּמָּקוֹם זֶה שֶׁאַתֶּם עֲלוּלִים לִפֹּל לִפְנֵיהֶם, עַל דֶּרֶךְ אָמְרָם (תנחומא, ויגש א) הַשָּׂטָן מְקַטְרֵג בְּשִׁעַת הַסַּכָּנָה, לָזֶה **מָחָר פְּנוּ** וְגוֹ'. וְהַגַּם שֶׁמְּצִינוּ שֶׁיָּשְׁבוּ אַחַר כָּךְ שָׁם יָמִים רַבִּים דִּכְתִיב (דברים א:מו) "וַתֵּשְׁבוּ בְקָדֵשׁ יָמִים רַבִּים", וְאָמְרוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (סדר עולם) תִּשַׁע עֶשְׂרֵה שָׁנָה, זֶה הָיָה בַּחֲזָרָה, שֶׁאָז כְּבָר נִתְצַמְצֵם וְהוּקְטַן הֶעָוֹן אֲשֶׁר לֹא כֵן קוֹדֶם. וּבָזֶה מָצָאנוּ טַעַם לָמָּה לֹא נִתְעַכְּבוּ אָז שָׁם מַה שֶּׁנִּתְעַכְּבוּ אַחַר כָּךְ. וְטַעַם אָמְרוֹ **וְהָעֲמָלֵקִי** בְּתוֹסֶפֶת וְא"ו לְקַשֵּׁר הַדְּבָרִים עִם תְּחִלַּת הַדִּבּוּר שֶׁל "אִם יִרְאוּ" וְגוֹ', שֶׁמּוֹסִיף עוֹד גְּזֵרַת הַמַּסָּעוֹת כְּאָמְרוֹ "מָחָר פְּנוּ", שֶׁהַוָּא"ו נִמְשֶׁכֶת עִם מַאֲמַר "מָחָר פְּנוּ".

פסוק כו

וַיְדַבֵּר ה' וְגוֹ'. שִׁעוּר הַדִּבּוּר יַגִּיד כִּי עַתָּה מַתְחִיל לְדַבֵּר אֵלָיו ה' בְּעִנְיָן זֶה, וְלֹא כֵן הוּא, שֶׁהֲלֹא כְּבָר דִּבֵּר ה' דְּבָרִים רַבִּים בָּזֶה כָּאָמוּר בְּסָמוּךְ. אֲכָל לְצַד שֶׁהַדְּבָרִים שֶׁעָבְרוּ מֵה' לְמֹשֶׁה עַד עַתָּה הָיוּ דְּבָרִים בֵּינוֹ לְבֵין מֹשֶׁה לֹא בְּשִׁלּוּחוּת לְיִשְׂרָאֵל, וְהַמַּשְׂכִּיל בְּמַה שֶׁפֵּרַשְׁנוּ יַצְדִּיק הַדְּבָרִים שֶׁלֹּא הָיָה אֶלָּא כְּמֶלֶךְ שֶׁמְּדַבֵּר עִם עַבְדּוֹ בִּדְבָרִים שֶׁרְצוֹנוֹ לַעֲשׂוֹת, וְלָזֶה לֹא אָמַר שָׁם "לֵאמֹר" כָּל עִקָּר, וְכָאן מַתְחִיל לְדַבֵּר אֵלָיו דִּבְרֵי שְׁלִיחוּת לְיִשְׂרָאֵל, וְלָזֶה אָמַר **וַיְדַבֵּר ה'** וְגוֹ' לוֹמַר לְיִשְׂרָאֵל הַדְּבָרִים כִּכְתָבָן.

פסוק כז

עַד מָתַי לָעֵדָה וְגוֹ'. הֵם הַמְּרַגְּלִים, וְכֵן אָמְרוּ בַּמִּשְׁנָה דְּסַנְהֶדְרִין (קח.), וְאָמְרוֹ **אֶת תְּלֹנוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל** הֵם שְׁאָר הָעֵדָה, וְאָמְרוֹ **עַד מָתַי**, נִתְכַּוֵּן לוֹמַר שֶׁעֲדַיִן הָיוּ מַפְחִידִים יִשְׂרָאֵל

לְסוּר מֵאַחֲרֵי ה', וְלָזֶה קָרָאם עֵדָה רָעָה לוֹמַר שֶׁעוֹדָנָּה בְּרִשְׁעָהּ עוֹמֶדֶת. וְאָמְרוֹ **אֲשֶׁר הַמָּה מַלִּינִים עָלַי** פֵּרוּשׁ מִלְּבַד רָעַת עַצְמָן עוֹד מַלִּינִים יִשְׂרָאֵל עָלַי.

אֶת תְּלוּנוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְגוֹ' שָׁמָעְתִּי. הֶצְרֵךְ לְהוֹדִיעַ שֶׁשָּׁמַע, לוֹמַר כִּי לֹא שָׁמַע אֶלָּא תְּלוּנוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְלֹא דִּבְרֵי רֶשַׁע הַמְרַגְּלִים, וְשִׁעוּר הַכָּתוּב הוּא עַל זֶה הַדֶּרֶךְ: אֶת תְּלוּנוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר הַמְרַגְּלִים מַלִּינִים עָלַי שָׁמַעְתִּי, פֵּרוּשׁ תְּלוּנוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא הֲלָנַת הַמְרַגְּלִים, כִּי דִּבְרֵי הַמְרַגְּלִים עַצְמָן נִמְאָסוּ וּמְנָעָם מִבּוֹא לְאָזְנָיו.

פסוק כח

אֱמֹר וְגוֹ' כַּאֲשֶׁר דִּבַּרְתֶּם בְּאָזְנַי וְגוֹ'. כָּאן בֵּאֵר דְּבָרָיו שֶׁעַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הוּא אוֹמֵר, שֶׁהֵם אוֹתָם שֶׁהִגִּיעוּ דִּבְרֵיהֶם וּשְׁמָעָם ה' בְּאָזְנָיו, לְאֵלֶּה הוּא שֶׁהִגְבִּיל זְמַן מִבֶּן עֶשְׂרִים וְגוֹ'. אֲבָל הַמְרַגְּלִים לֹא בָּאָה לָהֶם הוֹדָעַת הַגְּזֵרָה, כִּי לְעֵינֵי כָל יִשְׂרָאֵל שָׁם שָׁם יִנָּפְלוּ מִיתָה מְשֻׁנָּה כְּמוֹ שֶׁכֵּן הָיָה.

פסוק כט

מִבֶּן עֶשְׂרִים וְגוֹ' אֲשֶׁר הֲלִינוֹתֶם. צָרִיךְ לְדַעַת כַּוָּנַת אָמְרוֹ **אֲשֶׁר הֲלִינוֹתֶם**, וְאִם רָצָה לוֹמַר "עַל אֲשֶׁר הֲלִינוֹתֶם" חָסֵר תֵּיבַת "עַל", גַּם לֹא הָיָה צָרִיךְ לוֹמַר, שֶׁכְּבָר אָמַר "אֶת תְּלוּנוֹת וְגוֹ' שָׁמַעְתִּי" וְגוֹ' (במדבר יד:כז).

וְנִרְאֶה שֶׁכַּוָּנַת הַדְּבָרִים הִיא, לְצַד שֶׁאָמַר ה' מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה, חֹשׁ שֶׁיְּבִינוּ שֶׁכַּוָּנַת הַדְּבָרִים הִיא כָּל מִי שֶׁהָיוֹם בֶּן עֶשְׂרִים, וּכְפִי זֶה נִכְלָלִים בִּכְלַל הַגְּזֵרָה גַּם מִי שֶׁיָּצָא מִמִּצְרַיִם פָּחוֹת מֵעֶשְׂרִים כֵּיוָן שֶׁבְּשָׁנָה שְׁנִיָּה בָּאוּ לִכְלַל עֶשְׂרִים, לָזֶה אָמַר **אֲשֶׁר הֲלִינֹתֶם** פֵּרוּשׁ מִזְּמַן שֶׁהִתְחִילוּ לְהָלִין, וְשִׁעוּר הַכָּתוּב הוּא אוֹתָם שֶׁהֵלִינוּ עָלַי מִבֶּן עֶשְׂרִים. וּכְפִי זֶה חוֹזֵר לַהֲלָנָה רִאשׁוֹנָה כְּשֶׁיָּצְאוּ מִמִּצְרַיִם, שֶׁאִם עַל הֲלָנָתָם אָז לֹא הָיָה צָרִיךְ לְדַיֵּק דְּבָרָיו וְלוֹמַר בֶּן עֶשְׂרִים בִּזְמַן הַהֲלָנָה כֵּיוָן שֶׁהוּא מְדַבֵּר בְּאוֹתוֹ זְמַן שֶׁהוּא זְמַן שֶׁהֵלִינוּ, וְהוּא מַה שֶׁאָמַר לְמַעְלָה "וַיְנַסּוּ אוֹתִי זֶה עֶשֶׂר פְּעָמִים" (במדבר יד:כב), הָא לְמַדְתָּ כָּל שֶׁהָיָה בִּכְלַל עֶשְׂרִים בְּחֵטְא רִאשׁוֹן הוּא שֶׁנִּכְלַל בִּכְלַל הַגְּזֵרָה.

וְאוּלַי כִּי דִּיּוּק זֶה לֹא הִרְגִּישׁוּ בּוֹ הַדּוֹר הַהוּא, וְחָשְׁבוּ הַדְּבָרִים כִּפְשָׁטָן שֶׁבָּאָה הַגְּזֵרָה עַל אוֹתָן שֶׁהָיוּ אָז בֶּן עֶשְׂרִים, וְלָזֶה שְׁנַת הָאַרְבָּעִים כְּשֶׁיָּצְאוּ לַחְפּוֹר בְּלֵיל תִּשְׁעָה בְּאָב וְלֹא מֵת מֵהֶם אֶחָד, וּבָדְקוּ בְּי' וי"א וי"ב וי"ג וי"ד וְעָשׂוּ יוֹם ט"ו שִׂמְחָה (איכה רבה, פתיחתא), וְקָשֶׁה לָמָּה חָשְׁבוּ שֶׁיָּמוּתוּ עוֹד אַחַר שֶׁהָיוּ יְדוּעִים אוֹתָם שֶׁהָיוּ בֶּן עֶשְׂרִים כְּשֶׁיָּצְאוּ מִמִּצְרַיִם, וּמַה מֵּחוּשׁ עוֹד לָהֶם לַגְּזֵרָה. אֶלָּא שֶׁהֵם חָשְׁבוּ שֶׁהַגְּזֵרָה הָיְתָה עַל אוֹתָן שֶׁהָיוּ אָז בֶּן עֶשְׂרִים.

וְאוּלַי כִּי גַּם ה' אָמַר דְּבָרָיו שְׁקוּלִים כְּמִנְהָגוֹ שֶׁאוֹמֵר דְּבָרִים סוֹבְלִים שְׁנֵי דְּרָכִים, אִם זָכוּ יִהְיֶה לְטוֹבָה לֹא זָכוּ וְכוּ', וְכֵן תִּמְצָא כְּשֶׁאָמַר לְאָדָם (בראשית ב:יז) "בְּיוֹם אֲכָלְךָ מִמֶּנּוּ מוֹת תָּמוּת" הִזְכִּיר יוֹם סְתָם, תּוֹכַל לוֹמַר יוֹמוֹ שֶׁל אָדָם וְתוֹכַל לוֹמַר יוֹמוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אֶלֶף שָׁנָה, וּכְשֶׁעָשָׂה אָדָם תְּשׁוּבָה הִטָּה ה' הַכַּוָּנָה לִזְכוּת שֶׁהוּא יוֹמוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא. כְּמוֹ כֵן בְּמַה שֶׁלְּפָנֵינוּ נִתְכַּוֵּן בְּמַאֲמַר **אֲשֶׁר הֵילִינֹתֶם** שְׁנֵי דְּרָכִים: אֶחָד עַל אֲשֶׁר הֵילִינֹתֶם, וְאֶחָד הוּא הֶבְדֵּל לְהַתְחָלַת הַהֲלָנָה כִּדְבָרֵינוּ, אִם זָכוּ יִתְפָּרֵשׁ הַדָּבָר לִזְמַן יְצִיאָה כִּדְבָרֵינוּ, וְאִם לֹא זָכוּ תִּתְקַיֵּם הַגְּזֵרָה גַּם עַל אוֹתָם שֶׁהָיוּ כְּשֶׁיָּצְאוּ פָּחוֹת מֵעֶשְׂרִים. וּמַה שֶּׁאָמַר "וַיְנַסּוּ אוֹתִי זֶה עֶשֶׂר פְּעָמִים" יְדַבֵּר עַל רֹב הַמַּלִּינִים, וְלָזֶה כְּשֶׁרָאוּ בְּשְׁנַת הָאַרְבָּעִים שֶׁלֹּא מֵת אֶחָד מֵהֶם עֲשָׂאוּהוּ יוֹם טוֹב עַל שֶׁנִּתְבַּטְּלָה הַגְּזֵרָה מֵעַל אוֹתָם שֶׁיָּצְאוּ פָּחוֹת מֵעֶשְׂרִים וְהָיוּ בִּשְׁעַת הַגְּזֵרָה בֶּן עֶשְׂרִים.

פסוק לא

וְטַפְּכֶם אֲשֶׁר וגו'. לְצַד שֶׁאָמַר "כַּאֲשֶׁר דִּבַּרְתֶּם בְּאָזְנַי כֵּן אֶעֱשֶׂה לָכֶם", וְהֵם דִּבְּרוּ גַּם עַל טַפָּם רָעָה, לָזֶה בָּא ה' וְהוֹצִיאָם מֵהַכְלָל וְאָמַר "וְטַפְּכֶם וגו' וְהֵבֵאתִי" וגו', וְאָמַר **וְהֵבֵאתִי** בְּתוֹסֶפֶת וָא"ו, לוֹמַר מִלְּבַד שֶׁלֹּא יִהְיוּ לָבַז אֶלָּא עוֹד לָהֶם טוֹבָה שֶׁיְּבִיאֵם ה' אֶל הָאָרֶץ וגו':

פסוק לב

וּפִגְרֵיכֶם אַתֶּם וגו'. צָרִיךְ לְדַעַת לָמָּה הֻצְרַךְ לוֹמַר כֵּן אַחַר שֶׁכְּבָר אָמַר "בַּמִּדְבָּר הַזֶּה יִפְּלוּ פִּגְרֵיכֶם". וְאֶפְשָׁר שֶׁנִּתְכַּוֵּן לוֹמַר שֶׁלֹּא יַכְנִיסוּ בְּנֵיהֶם עַצְמוֹתָם לָאָרֶץ כְּמוֹ שֶׁהֶעֱלוּ עַצְמוֹת יוֹסֵף וַעֲצָמוֹת הַשְּׁבָטִים לָאָרֶץ, אֶלָּא יִפְּלוּ בַּמִּדְבָּר.

עוֹד נִרְאֶה שֶׁיְּכַוֵּן לוֹמַר, שֶׁמִּלְבַד שֶׁיִּפְּלוּ פִּגְרֵיהֶם כְּמוֹ שֶׁאָמַר לְמַעְלָה, פֵּרוּשׁ שֶׁיִּפְּלוּ פִּגְרִים מֵתִים, אָמַר עוֹד שֶׁהַגּוּפוֹת גַּם כֵּן תִּהְיֶה לָהֶם נְפִילָה בַּמִּדְבָּר, שֶׁיִּהְיוּ בְּיַד ס"מ שֹׂר הַמִּדְבָּר, שֶׁאֵין לְךָ נְפִילָה גְּדוֹלָה מִזּוֹ כַּיָּדוּעַ לְיוֹדְעֵי מַדָּע. וְלָזֶה דִּקְדֵּק לוֹמַר "וּפִגְרֵיכֶם אַתֶּם יִפְּלוּ", שֶׁאַחַר שֶׁקָּרָאם פִּגְרִים אָמַר יִפְּלוּ, וְאִם עַל הַמִּיתָה הוּא אוֹמֵר הָיָה לוֹ לְהַקְדִּים הַנְּפִילָה שֶׁהִיא הַסּוֹבֶבֶת בָּהֶם שֵׁם הַפֶּגֶר, וּכְמוֹ שֶׁאָמַר לְמַעְלָה "יִפְּלוּ פִּגְרֵיכֶם", אֶלָּא וַדַּאי עַל הַשְּׁפָלַת וּנְפִילַת הַגּוּפוֹת אַחַר מִיתָה הוּא אוֹמֵר. וְדִקְדֵּק לוֹמַר **אַתֶּם**, שֶׁלֹּא יְבִינוּ מַאֲמַר "פִּגְרֵיכֶם" שֶׁבָּא לוֹמַר עַל בְּנֵי בְנֵיהֶם, שֶׁגַּם עֲלֵיהֶם יֵאָמַר בְּכִנּוּי, כִּי הַבֵּן חֵלֶק מֵאָבִיו, לָזֶה אָמַר "אַתֶּם".

וְחַכְמֵי קַאשְׁטִילְיָה הַמְגֻרָּשִׁים שָׁמַעְתִּי מִשָּׁם שֶׁפֵּרְשׁוּ שֶׁחוֹזֵר עַל מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן שֶׁגָּזַר ה' עֲלֵיהֶם גַּם כֵּן שֶׁיָּמוּתוּ בַּמִּדְבָּר, וְלָזֶה אָמַר תֵּיבַת **אַתֶּם** לְמֹשֶׁה וְאַהֲרֹן שֶׁעִמָּהֶם הוּא מְדַבֵּר, וְנָתַן ה' טַעַם לִדְבָרָיו בְּמַה שֶׁגָּמַר אוֹמֵר "אִם לֹא זֹאת אֶעֱשֶׂה לְכָל הָעֵדָה וגו' יִתַּמּוּ וְשָׁם יָמֻתוּ", עַל דֶּרֶךְ אָמְרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (במדבר רבה יט,יג) בְּפָסוּק "וַיֵּתֵא רָאשֵׁי עָם" שֶׁטַּעַם

שֶׁנִּקְבַּר מֹשֶׁה בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן לְהָבִיא דּוֹר הַמִּדְבָּר לָעוֹלָם הַבָּא, וְלָזֶה אִם לֹא הָיוּ מֵתִים מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן בַּמִּדְבָּר לֹא הָיוּ חַיִּים דּוֹר הַמִּדְבָּר. וְזֶה דֶּרֶךְ רֶמֶז, כִּי וַדַּאי שֶׁלֹּא יֹאמַר פֶּגֶר עַל מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן שֶׁגּוּפָן זַךְ כְּמַלְאָכִים, גַּם לֹא יֹאמַר לְשׁוֹן נְפִילָה עַל שְׁנֵי מְאוֹרֵי עוֹלָם.

פסוק לה

אֲנִי ה' דִּבַּרְתִּי אִם לֹא וְגוֹ'. צָרִיךְ לְדַעַת מַה כַּוָּנַת מַאֲמַר **אֲנִי ה' דִּבַּרְתִּי**, הֲלֹא יוֹדְעִים אָנוּ כִּי ה' הוּא הַמְדַבֵּר? עוֹד מַה כַּוָּנַת אָמְרוֹ **אִם לֹא זֹאת** וְגוֹ', וּמַה הוּא אָמְרוֹ **וְשָׁם יָמֻתוּ**? אָכֵן יִרְצֶה עַל זֶה הַדֶּרֶךְ: "אֲנִי ה'" שֶׁהוּא מִדַּת הַחֶסֶד וְהָרַחֲמִים גַּם הִיא הִסְכִּימָה עַל הַמִּשְׁפָּט כָּתוּב, וְהוּא אָמְרוֹ **דִּבַּרְתִּי** דְּבָרִים קָשִׁים אֵלּוּ. וְאִם תֹּאמַר אֵיךְ תַּסְכִּים מִדָּה זֹאת עַל הַצָּרָה לְיִשְׂרָאֵל? לָזֶה אָמַר "אִם לֹא זֹאת אֶעֱשֶׂה", וְאַאֲרִיךְ עִמָּהֶם לְהֵיטִיב, יוֹדֵעַ אֲנִי תַּכְלִיתָם שֶׁיֹּאבְדוּ מֵעוֹלָם הַזֶּה וּמֵעוֹלָם הַבָּא עַל יְדֵי נִיאוּצֵיהֶם אֲשֶׁר יוֹסִיפוּ לַחֲטֹא, וְהוּא אָמְרוֹ **בַּמִּדְבָּר הַזֶּה יִתַּמּוּ**, פֵּרוּשׁ, כֻּלָּם יִהְיוּ כָּלִים בִּשְׁלֵמוּת, וְשָׁם לָעוֹלָם הַבָּא יָמוּתוּ. לָזֶה דִּבֵּר ה' מִשְׁפָּט זֶה שֶׁיָּמוּתוּ בַּמִּדְבָּר וְלֹא יִתַּמּוּ כִּי בְנֵיהֶם הֵקִים תַּחְתָּם, וְגַם לָעוֹלָם הַבָּא לֹא יָמוּתוּ כְּמַאן דְּאָמַר (סנהדרין קח.) יֵשׁ לָהֶם חֵלֶק לָעוֹלָם הַבָּא, וּמַעֲתָּה רַחוּם הוּא בְּדִין זֶה.

פסוק לו

וְהָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר שָׁלַח וְגוֹ'. כָּל הַכָּתוּב מְיֻתָּר, שֶׁכְּבָר הִשְׁמִיעָנוּ כִּי מֹשֶׁה שָׁלַח הָאֲנָשִׁים וְגוֹ' וְכָל מַה שֶּׁאָמַר הַכָּתוּב. וְאוּלַי כִּי לְצַד שֶׁרָצָה לוֹמַר הַכָּתוּב הַמִּשְׁפָּט שֶׁנַּעֲשָׂה בָּהֶם תֵּכֶף וּמִיָּד, וְיֹאמַר הָאוֹמֵר וַהֲלֹא מִדַּת אֶרֶךְ אַפַּיִם יֶשְׁנָהּ גַּם לָרְשָׁעִים, וְלָמָּה לֹא הֶאֱרִיךְ ה' אַפּוֹ קְצָת לְאֵלּוּ, לָזֶה סִדֵּר הַפָּלְגַת חֶטְאָם שֶׁמָּנְעוּ אֲרִיכוּת אַפַּיִם.

דַּע כִּי לְצַד ה' דְּבָרִים יֵחֶרֶה אַף ה' וְיִתְנַקֵּם מֵהֶרֶה: א' הָאָדָם גָּדוֹל וְחָשׁוּב כִּי יִמְרֹד בְּקוֹנוֹ, לֹא יֹאבֶה ה' סְלוֹחַ לוֹ, שֶׁאֵינוֹ דּוֹמֶה לְאָדָם בֵּינוֹנִי כִּי יֶחֱטָא. ב' אָדָם שֶׁחֲבֵרְתּוֹ נָאָה וַחֲסוּדָה וְהוּא מִתְעַוֵּת וְהוֹלֵךְ בְּדֶרֶךְ לֹא טוֹב. ג' כְּשֶׁיִּהְיֶה לָאָדָם הֶרְגֵּשׁ גָּדוֹל לְהַעִירוֹ לְבַל יֶחֱטָא, וּכְמַעֲשֶׂה אוֹתוֹ שֶׁטָּפְחוּ לוֹ צִיצִיּוֹתָיו עַל פָּנָיו וְכוּ' (מנחות מד.) וְלֹא יָחוּשׁ לַהֶעָרָה. ד' אִם חָטָא וְהֶחֱטִיא אֶת הָרַבִּים. ה' אִם יִהְיֶה חֵטְא גָּדוֹל וְרָחוֹק מִטֶּבַע הָרְגִיל, כְּמַעֲשֶׂה אָמוֹן שֶׁאָמְרוּ לוֹ יֵשׁ לְךָ הֲנָאָה וְכוּ' (סנהדרין קג:).

וְהוֹדִיעַ הַכָּתוּב כָּאן טַעַם שֶׁלֹּא הֶאֱרִיךְ ה' אַפּוֹ לָהֶם, שֶׁבָּהֶם נִתְקַבְּצוּ חֲמִשָּׁה דְּבָרִים הַמַּפְלִיגִים מִדַּת אֶרֶךְ אַפַּיִם. וְהִתְחִיל לוֹמַר כְּנֶגֶד הָרִאשׁוֹן: **וְהָאֲנָשִׁים**, וְאָמְרוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (במדבר רבה כאן) כָּל אֲנָשִׁים שֶׁבַּמִּקְרָא לְשׁוֹן חֲשִׁיבוּת, כִּי רָאשֵׁי אַלְפֵי יִשְׂרָאֵל הֵמָּה. וּכְנֶגֶד חֲבֶרֶת מְשַׁלְּחָם אָמַר **אֲשֶׁר שָׁלַח** אוֹתָם **מֹשֶׁה** בִּשְׁלִיחוּת מִצְוָה לַחְפּוֹר אֶת הָאָרֶץ, הֲרֵי כִּי הֵם שְׁלוּחֵי חֶבְרָה וּמֵחֶבֶרֶת מֹשֶׁה יֵחָשְׁבוּ. וּכְנֶגֶד שְׁלִישֵׁי אָמַר **וַיָּשֻׁבוּ**, פֵּרוּשׁ שֶׁנַּעֲשָׂה לָהֶם נֵס עָצוּם שֶׁשָּׁבוּ וְלֹא נֶאֶבְדוּ בַּהֲלִיכָתָם, וְצֵא וּלְמַד מֵאֲמָרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה

(תנא דבי אליהו רבה פכ"ט) מֵהָעוֹבֵר עֲלֵיהֶם מֵהָעֲנָקִים וְלֹא נָגְעָה בָּהֶם יַד אָדָם. וְזֶה הָיָה מַסְפִּיק לַהָעִירָם לְבַל עֲשׂוֹת רֶשַׁע וְיַכִּירוּ כִּי גָּדוֹל אֱלֹהֵינוּ אֲשֶׁר הֶרְאָם נִפְלְאוֹתָיו. וּכְנֶגֶד רְבִיעִי אָמַר **וַיָּלִינוּ כָּל הָעֵדָה**, פֵּרוּשׁ חָטְאוּ הֵם וְהֶחֱטִיאוּ הָרַבִּים. וּכְנֶגֶד הַחֲמִישִׁי אָמַר **לְהוֹצִיא דִבָּה עַל הָאָרֶץ**, מִי זֶה אָמַר וַתְּהִי שֵׁאמַר עַל הָאָרֶץ כְּלִילַת יֹפִי כִּי רָעָה הִיא? אֵין לְךָ רֶשַׁע רָחוֹק מֵעֲשׂוֹת כָּזֶה, כִּי אִיךְ מִין הָאֱנוֹשִׁי יַעֲז פָּנָיו כָּל כָּךְ לְדַבֵּר דְּבָרִים הַפְּכִיִּים בְּתַכְלִית הַהַפְכִּיוּת, לוֹמַר דִּבָּה רָעָה עַל הַשְּׂלֵמוּת הַטּוֹב. אֲשֶׁר עַל כֵּן חָרָה אַף ה' וַהֲרָגָם מִיָּד וְלֹא הֶאֱרִיךְ אַפּוֹ לָהֶם.

פסוק לז

וַיָּמֻתוּ הָאֲנָשִׁים מוֹצִיאֵי דִבַּת וְגוֹ'. פֵּרוּשׁ – וְהֵם מוֹצִיאֵי דִּבָּה מֵתוּ, עַל דֶּרֶךְ אָמְרוֹ (תהילים ט:יז) "בְּפֹעַל כַּפָּיו נוֹקֵשׁ רָשָׁע". עוֹד יִרְצֶה לְתֵת טַעַם לָמָּה מֵתוּ בַּמַּגֵּפָה, לְפִי שֶׁהֵם הוֹצִיאוּ דִּבָּה עַל הָאָרֶץ מִדָּה כְּנֶגֶד מִדָּה – הֵם דִּבְּרוּ דָּבָר רַע וַה' הִכָּם בְּדֶבֶר.

לִפְנֵי ה'. פֵּרוּשׁ, וּכְבוֹד ה' עוֹמֵד שָׁם קוֹדֶם עָלוֹתוֹ, וּמְשׁוּנָּה רְשׁוּת שֶׁנִּתְּנָה לַמַּשְׁחִית כָּאן מֵרְשׁוּת שֶׁנִּתְּנָה כְּשֶׁחָרָה אַף ה' בְּאַהֲרֹן וּמְרִים שֶׁלֹּא נָגְעָה צָרַעַת בָּהֶם עַד שֶׁהָלַךְ, מַה שֶּׁאֵין כֵּן כָּאן שֶׁלִּפְנָיו נִתְּנָה רְשׁוּת לִנְגוֹף אוֹיְבֵי ה':

פסוק לח

וִיהוֹשֻׁעַ בִּן נוּן וְגוֹ' חָיוּ וְגוֹ'. לֹא הָיָה צָרִיךְ לוֹמַר, אַחַר שֶׁפֵּרֵט הַכָּתוּב וְאָמַר "הָאֲנָשִׁים מוֹצִיאֵי דִבַּת הָאָרֶץ רָעָה", הָא לָמַדְתָּ שֶׁלֹּא מֵתוּ אֶלָּא אוֹתָם שֶׁהוֹצִיאוּ דִּבָּה רָעָה. עוֹד, לָמָּה הֻצְרַךְ לוֹמַר "מִן הָאֲנָשִׁים"?

וַיִּתְבָּאֵר עַל פִּי מַה שֶּׁאָמְרוּ בְּמַסֶּכֶת בָּבָא בַּתְרָא (ב"ב קכא:): תַּנְיָא יָאִיר בֶּן מְנַשֶּׁה נוֹלַד בִּימֵי יַעֲקֹב, וְהִקְשׁוּ מִמַּה שֶּׁמָּצִינוּ שֶׁנִּכְנַס לָאָרֶץ, דִּכְתִיב "וַיֵּכוּ מֵהֶם אַנְשֵׁי הָעַי כִּשְׁלֹשִׁים וְשִׁשָּׁה אִישׁ" (יהושע ז:ה) וְגוֹ', זֶה יָאִיר בֶּן מְנַשֶּׁה שֶׁשָּׁקוּל כְּרוּבָּהּ שֶׁל סַנְהֶדְרִין, וְתֵרֵץ רַב אַחָא שֶׁלֹּא נִגְזְרָה גְּזֵרָה לֹא עַל פָּחוּת מֵעֶשְׂרִים וְלֹא עַל יָתֵר מִשִּׁשִּׁים, עַד כָּאן. וְהִנֵּה מִמַּה שֶׁלֹּא תֵּרֵץ הַגְּמָרָא שֶׁיָּאִיר הָיָה צַדִּיק גָּמוּר הָרְאָתָ לָדַעַת כִּי צְדָקַת הַצַּדִּיק לֹא הִצִּילַתּוּ מֵהַגְּזֵרָה הַהִיא, וְהוּא מַאֲמַר הַכָּתוּב **וִיהוֹשֻׁעַ** וְגוֹ' **חָיוּ** וְגוֹ', פֵּרוּשׁ טַעַם שֶׁחָיוּ הוּא לִהְיוֹתָם מִן הָאֲנָשִׁים הַהוֹלְכִים לְתוּר הִיא שֶׁעָמְדָה לָהֶם, אֲבָל אִם לֹא הָיוּ מֵהַתָּרִים וְהָיוּ נִשְׁאָרִים בִּכְלַל יִשְׂרָאֵל הָיְתָה בָּאָה הַגְּזֵרָה גַּם עֲלֵיהֶם הֲגַם שֶׁהֵם צַדִּיקִים גְּמוּרִים לְצַד שֶׁהָיוּ לְמַעְלָה מֵעֶשְׂרִים כְּשֶׁיָּצְאוּ מִמִּצְרַיִם וּלְמַטָּה מִשִּׁשִּׁים.

עוֹד רָמַז עַל דֶּרֶךְ אָמְרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (חגיגה טו.) זָכָה נוֹטֵל חֶלְקוֹ וְחֵלֶק חֲבֵרוֹ בְּגַן עֵדֶן, כְּמוֹ כֵן יְהוֹשֻׁעַ וְכָלֵב הוֹסִיפוּ חֶלְקָם בַּחַיִּים מִן הָאֲנָשִׁים הַהוֹלְכִים לָתוּר, כִּי לָהֶם מִשְׁפָּט לִטּוֹל חֵלֶק הַמְרַגְּלִים, גַּם אָמְרוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (בבא בתרא קיז:) שֶׁהֵם נָטְלוּ חֶלְקָם בָּאָרֶץ:

פסוק מב

אַל תַּעֲלוּ וְגוֹ'. נָתַן לָהֶם שְׁנֵי טְעָמִים לְמָנְעָם מֵהַעֲלִיָּה: אֶחָד הוּא כִּי אֵין ה' בְּקִרְבָּם, וְכֵיוָן שֶׁכֵּן הֲרֵי זֶה מַהַמֻּרָד בַּה', וְתִמְצָא שֶׁאָמַר הַכָּתוּב בְּמִשְׁנֶה תּוֹרָה (דברים א:מג) "וָאֲדַבֵּר אֲלֵיכֶם וְלֹא שְׁמַעְתֶּם וַתַּמְרוּ אֶת פִּי ה'", וְטַעַם שֵׁנִי "וְלֹא תִּנָּגְפוּ לִפְנֵי אוֹיְבֵיכֶם" – פַּחַד הָאוֹיֵב.

פסוק מג

כִּי הָעֲמָלֵקִי וְגוֹ' כִּי עַל כֵּן שַׁבְתֶּם וְגוֹ'. פֵּרוּשׁ, כֵּיוָן שֶׁהַמֻּרָד הָיָה עַל מַה שֶּׁאָמְרוּ הַמְרַגְּלִים "עַמָּלֵק יוֹשֵׁב בְּאֶרֶץ הַנֶּגֶב וְגוֹ' וְהַכְּנַעֲנִי" וְגוֹ' וְאָמְרוּ "וְלָמָּה ה' מֵבִיא אוֹתָנוּ לִנְפֹּל בַּחֶרֶב", וְאִם כֵּן אֵיךְ תִּבְטְחוּ שֶׁיַּעֲשֶׂה ה' לָכֶם נֵס בְּמָקוֹם הֲרִשַׁע עַצְמוֹ, וְלָזֶה אָמַר **וּנְפַלְתֶּם בַּחֶרֶב** בְּוַדַּאי, "כִּי עַל כֵּן", פֵּרוּשׁ, עַל הֱיוֹת עֲמָלֵק יוֹשֵׁב וְגוֹ', וַלֲחִשְׁשַׁת נְפִילָה בַּחֶרֶב זֶה הָיָה סִבָּה שֶׁעָלֶיהָ שַׁבְתֶּם מֵאַחֲרֵי ה', וּבְוַדַּאי שֶׁלֹּא יִהְיֶה ה' עִמָּכֶם.

פסוק מד

וַיַּעְפִּלוּ וְגוֹ'. טָעוּ בְּהוֹרָאַת דַּעְתָּם, כִּי לְצַד שֶׁהֵם מָרְדוּ בַּה' כְּאָמְרָם שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לָתֵת בְּיָדָם הָעַמִּים הָרָמִים, לָזֶה חָשְׁבוּ לְתַקֵּן לִבְטֹחַ בַּה' וּלְהַחְלִיט הָאֱמוּנָה כִּי הַצֵּל יַצִּיל וְעָלוּ הָהָרָה. וְלֹא נִתְרַצָּה ה' כִּי מַכָּתָם טְרִיָּה וּכְבָר נִגְזְרָה גְּזֵרָה. וְעַיֵּן מַה שֶּׁכָּתַבְתִּי בְּפָרָשַׁת דְּבָרִים (דברים א:מג).

פרק טו

פסוק ב

כִּי תָבֹאוּ אֶל אֶרֶץ מוֹשְׁבֹתֵיכֶם וְגוֹ'. לְצַד שֶׁרָאָה ה' מַדְוֵה לִבָּם בִּגְזֵרַת טִלְטוּלָם בַּמִּדְבָּר אַרְבָּעִים שָׁנָה, מֻפְלָגִים מִבֵּיאַת הָאָרֶץ, לָזֶה סָעַד לִבָּם בְּמִצְוֹות הַתְּלוּיוֹת בָּאָרֶץ לְכוֹנֵן רוּחָם כִּי יַעֲלוּ וְיִירְשׁוּ אֶת אַדְמָתָם, וְהַפְלָגַת הַזְּמַן לֹא תֵּרַע לְדָבָר הַמֻּחְזָק לָבֹא. וְדִקְדֵּק לוֹמַר **אֲשֶׁר אֲנִי נֹתֵן לָכֶם**, הֲגַם שֶׁהַדּוֹר הַהוּא פִּגְרֵיהֶם יִפְּלוּ בַּמִּדְבָּר כָּל הָעָם הַיּוֹצֵא מִמִּצְרַיִם בֶּן עֶשְׂרִים, בָּא לוֹמַר כִּי מַעֲשֶׂה בָּנִים יִתְיַחֵס גַּם לְהָאֲבוֹת כִּי אֶת בְּנֵיהֶם הֵקִים תַּחְתָּם.

עוֹד נִרְאֶה לוֹמַר כִּי אָמְרוֹ **נֹתֵן לָכֶם**, עַל דֶּרֶךְ אָמְרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (סנהדרין צ:) מִנַּיִן לִתְחִיַּת הַמֵּתִים מִן הַתּוֹרָה? דִּכְתִיב "אֲשֶׁר נִשְׁבַּע ה' לַאֲבוֹתֵיכֶם לָתֵת לָהֶם" (שמות ו:ד), לָכֶם לֹא נֶאֱמַר אֶלָּא לָהֶם וְגוֹ' עַד כָּאן. כְּמוֹ כֵן הִבְטִיחָם שֶׁיָּקוּמוּ בִּתְחִיַּת הַמֵּתִים וְיִירְשׁוּ אֶת אַדְמָתָם.

פסוק ד

וְהִקְרִיב וְגוֹ'. טַעַם שֶׁהִגְבִּיל ה' בַּנְּסָכִים וּבַשֶּׁמֶן הַמִּנְחָה רְבִיעִית שֶׁמֶן לְעִשָּׂרוֹן שֶׁהֵם שְׁלֹשָׁה לוֹגִין, וּכְמוֹ כֵן רְבִיעִית יַיִן לְנֶסֶךְ, וּבִשְׁנֵי עֶשְׂרוֹנִים יְצוּ ה' שְׁלִישִׁית הַהִין שֶׁמֶן וּשְׁלִישִׁית הַהִין יַיִן שֶׁהֵם אַרְבָּעָה לוֹגִין, וּבִשְׁלֹשָׁה עֶשְׂרוֹנִים חֲצִי הַהִין שֶׁמֶן וַחֲצִי הַהִין יַיִן שֶׁהוּא שִׁשָּׁה לוֹגִין, שֶׁעוֹלֶה כְּפִי הַחֶשְׁבּוֹן שְׁנֵי לוֹגִין לְעִשָּׂרוֹן בֵּין בְּמִנְחַת שְׁנֵי עֶשְׂרוֹנִים בֵּין בְּמִנְחַת שְׁלֹשָׁה עֶשְׂרוֹנִים, וְלָמָּה בְּמִנְחַת עִשָּׂרוֹן הִצְרִיךְ ה' שְׁלֹשָׁה לוֹגִין? עַל דֶּרֶךְ מַה שֶּׁכָּתוּב בַּמִּשְׁנָה בִּמְנָחוֹת (קז.) וּכְתָבוֹ רַמְבַּ"ם בְּפֶרֶק י"ז מֵהִלְכוֹת מַעֲשֵׂה הַקָּרְבָּנוֹת וְזֶה לְשׁוֹנוֹ: מִתְנַדֵּב אוֹ נוֹדֵר אָדָם יַיִן בִּפְנֵי עַצְמוֹ וְאֵין מִתְנַדְּבִין לוֹג יַיִן וְלֹא שְׁנֵי לוֹגִין, שֶׁאֵין בַּנְּסָכִים לֹא לוֹג וְלֹא שְׁנַיִם, עַד כָּאן. וְהוּא טַעַם הַכָּתוּב שֶׁלֹּא נָתַן לְעִשָּׂרוֹן שְׁנֵי לוֹגִין הֲגַם שֶׁהַסְּפִיק בִּשְׁנֵי עֶשְׂרוֹנִים שְׁלִישִׁית הַהִין שֶׁהֵם אַרְבָּעָה לוֹגִין, לְהַעִירְךָ שֶׁאֵין קָרְבָּן מֵהַיַּיִן מִשְּׁנֵי לוֹגִין. **וְאִם** תֹּאמַר, יְצַדְּקוּ הַדְּבָרִים לְגַבֵּי הַיַּיִן, אֲבָל הַשֶּׁמֶן שֶׁגַּם הוּא מְצִינוּ שֶׁבָּא לְבַדּוֹ בִּנְדָבָה, שֶׁאָמַר רַבִּי טַרְפוֹן (זבחים צא.) מִתְנַדֵּב אָדָם שֶׁמֶן, וְנָחְלְקוּ רַבּוֹתֵינוּ בְּמִנְחוֹת (שם) מַהֶם אָמְרוּ שֶׁלֹּא יִפְחוֹת מִשְּׁלֹשָׁה לוֹגִין וּמֵהֶם אָמְרוּ מִתְנַדֵּב אֲפִלּוּ לוֹג מִטַּעַם דּוּן מִינָהּ וְאוֹקֵי בְּאַתְרָהּ, אִם כֵּן בְּשֶׁלְּמָא לְמַאן דְּאָמַר לֹא יִפְחוֹת מִשְּׁלֹשָׁה לוֹגִין הוּא הַטַּעַם שֶׁהִצְרִיךְ ה' שְׁלֹשָׁה לוֹגִין בְּעִשָּׂרוֹן, אֶלָּא לְמַאן דְּאָמַר אֲפִלּוּ לוֹג לָמָּה לֹא עָשָׂה כְּפִי הַחֶשְׁבּוֹן? יֵשׁ לוֹמַר שֶׁהַשָּׁוָה ה' מִדּוֹת שֶׁמֶן וּמִדּוֹת יַיִן בְּקָרְבְּנֵיהֶם כְּדִין שְׁנַיִם וּשְׁלֹשָׁה עֶשְׂרוֹנִים.

פסוק כב

וְכִי תִשְׁגּוּ וְלֹא תַעֲשׂוּ וְגוֹ'. רַז"ל אָמְרוּ (הוריות ח.) שֶׁכָּתוּב זֶה מְדַבֵּר בְּעוֹבֵד עֲבוֹדָה זָרָה, וְיֵשׁ בּוֹ כְּפָל אָמְרוֹ **אֵת כָּל הַמִּצְוֹת** וְגוֹ' **אֵת כָּל אֲשֶׁר צִוָּה** וְגוֹ', שֶׁבָּא לוֹמַר שֶׁכּוֹפֵר בַּעֲשֶׂרֶת הַדִּבְּרוֹת וּבְכָל שְׁאָר מִצְוֹות שֶׁנִּצְטַוּוּ עַל יְדֵי מֹשֶׁה. וְחוּץ מִדִּבְּרֵיהֶם נִרְאֶה שֶׁבָּא לוֹמַר שֶׁהָעוֹבֵד עֲבוֹדָה זָרָה הֲרֵי הוּא כְּעוֹבֵר עַל כָּל מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה וּמְבַטֵּל כָּל מִצְוֹת עֲשֵׂה. כְּנֶגֶד בִּטּוּל מִצְוֹת עֲשֵׂה אָמַר "וְלֹא תַעֲשׂוּ אֵת כָּל הַמִּצְוֹת" – הֲרֵי בִּטּוּל כָּל מִצְוֹת עֲשֵׂה, וּכְנֶגֶד עֲבֵרַת עַל כָּל מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה אָמַר "אֵת כָּל אֲשֶׁר צִוָּה ה' אֲלֵיכֶם". וְחִדּוּשׁ הִשְׁמִיעָנוּ הַכָּתוּב בְּמִצְוֹת עֲשֵׂה וּבְמִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה, כִּי יֵשׁ בְּמִצְוֹת עֲשֵׂה שֶׁשְּׁקוּלָה כְּנֶגֶד כָּל הַתּוֹרָה, אַף עַל פִּי כֵן הָעוֹבֵד עֲבוֹדָה זָרָה הֲרֵי הוּא כְּכוֹפֵר גַּם בָּהּ. וּכְמוֹ כֵן יֵשׁ בְּמִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה חֲמוּרוֹת, הֲרֵי הוּא גַּם כֵּן כְּכוֹפֵר בְּכוּלָּן וְעָנְשׁוֹ שָׁקוּל לַכֹּל.

פסוק ל

וְהַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה בְּיָד רָמָה וְגוֹ'. פֵּרוּשׁ, שֶׁהָעוֹבֵד עֲבוֹדָה זָרָה בְּמֵזִיד מַעֲלֶה עָלָיו הַכָּתוּב כְּאִלּוּ גִּדֵּף אֶת ה' חָס וְחָלִילָה, וְלָזֶה עָנְשׁוֹ "וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהִיא מִקֶּרֶב עַמָּהּ".

וְאָמַר עוֹד **כִּי דָבַר ה' בָּזָה** וְגוֹ', פֵּרוּשׁ, וּלְטַעַם שֶׁשְּׁקוּלָה כְּנֶגֶד כָּל הַתּוֹרָה, הֲרֵי זֶה בִּטֵּל כָּל מִצְוֹות עֲשֵׂה, וְהוּא אָמְרוֹ "דְּבַר ה' בָּזָה", וְעָבַר גַּם כֵּן עַל כָּל מִצְוֹות לֹא תַעֲשֶׂה, וְהוּא אָמְרוֹ **וְאֶת מִצְוָתוֹ הֵפַר**. וְלָזֶה "הִכָּרֵת תִּכָּרֵת הַנֶּפֶשׁ הַהִיא" – הִכָּרֵת כְּנֶגֶד גִּידֵי הַנְּשָׁמָה, תִּכָּרֵת כְּנֶגֶד אֵבָרֶיהָ, לְפִי שֶׁהַנְּשָׁמוֹת יֵשׁ לָהֶם רמ"ח אֵבָרִים וְשס"ה גִּידִים, שֶׁכְּנֶגְדָּם נָתַן ה' רמ"ח מִצְוֹות עֲשֵׂה וְשס"ה מִצְוֹות לֹא תַעֲשֶׂה, וּכְשֶׁעָבַר עַל כֵּן לֹא נִשְׁאַר לָהּ עֶנְף שֶׁמִּמֶּנּוּ תִּחְיֶה וְאֵין לָהּ תִּקּוּמָה עוֹד, וְנִקְבַּע בָּהּ הֶעָוֹן לְעוֹלָם וָעֶד, וְהוּא מַאֲמַר "**עֲוֹנָהּ בָּהּ**". וְרַז"ל דָּרְשׁוּ (ספרי, סנהדרין צ:) הַכָּתוּב בְּעִנְיָן אֶחָד, וְשִׁבְעִים פָּנִים לַתּוֹרָה.

פסוק לב

וַיִּהְיוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בַּמִּדְבָּר וְגוֹ'. קָשֶׁה, מַה בָּא הַכָּתוּב לְהַשְׁמִיעֵנוּ שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל בַּמִּדְבָּר? וְיִתְבָּאֵר עַל פִּי מַה שֶּׁאָמְרוּ בְּמַסֶּכֶת שַׁבָּת (שבת צו:) וְזֶה לְשׁוֹנָם: אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל: מְקוֹשָׁשׁ מַעֲבִיר אַרְבַּע אֲמוֹת בִּרְשׁוּת הָרַבִּים הָיָה, עַד כָּאן. גַּם אָמְרוּ בְּמַסֶּכֶת שַׁבָּת פֶּרֶק א' (שבת ו:) וְזֶה לְשׁוֹנָם: תָּנוּ רַבָּנָן: סַרְטָיָא וּפַלְטָיָה וְכוּ' זוֹ הִיא רְשׁוּת הָרַבִּים, וְהִקְשׁוּ בַּשַּׁ"ס: וְלִחְשׁוֹב נַמִּי מִדְבָּר, דְּהָא תַּנְיָא אֵיזֶהוּ רְשׁוּת הָרַבִּים סַרְטָיָא וְכוּ' וְהַמִּדְבָּר, וְתֵרֵץ אַבַּיֵי: לָא קַשְׁיָא, כָּאן בִּזְמַן שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל שְׁרוּיִים בַּמִּדְבָּר, כָּאן בַּזְמַן הַזֶּה. וּפֵרֵשׁ רַשַׁ"י וְזֶה לְשׁוֹנוֹ: בַּזְמַן הַהוּא חֲשׁוּב רְשׁוּת הָרַבִּים, בַּזְמַן הַזֶּה אֵינוֹ מְקוֹם הִלּוּךְ לָרַבִּים, פֵּרוּשׁ, וּבָרִיתָא דְּקָתָנֵי "וְהַמִּדְבָּר", הָא קָא מַשְׁמַע לָן דְּאִי אִיכָּא רַבִּים מְצוּיִים עַכְשָׁיו בַּמִּדְבָּר תְּדִיר, גַּם כֵּן הוּא בִּכְלַל רְשׁוּת הָרַבִּים.

וְהוּא מַה שֶּׁאָמַר הַכָּתוּב, כְּשֶׁרָצָה לְהוֹדִיעַ עָוֹן הַמְקוֹשֵׁשׁ שֶׁהוּא מַעֲבִיר אַרְבַּע אַמּוֹת לִסְבָרַת רַב יְהוּדָה, הִקְדִּים לוֹמַר "וַיִּהְיוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בַּמִּדְבָּר", פֵּרוּשׁ, וּבָזֶה הוּא שֶׁנֶּחְשַׁב לוֹ חִלּוּל הַשַּׁבָּת לְהִתְחַיֵּב מִיתָה, אֲבָל אִם לֹא הָיוּ יִשְׂרָאֵל בַּמִּדְבָּר, הֲגַם שֶׁהָיָה מַעֲבִיר אַרְבַּע אַמּוֹת שָׁם אֵינוֹ חַיָּב, שֶׁאֵין לוֹ דִּין רְשׁוּת הָרַבִּים.

וּלְפִי סְבָרַת רַמְבַּ"ם (הלכות שבת פי"ד), כְּפִי מַה שֶּׁנִּשְׁמַע מִדְּבָרָיו מִמַּה שֶּׁמָּנָה הַמִּדְבָּר בִּכְלַל רְשׁוּת הָרַבִּים וְלֹא חֵלֶק אִם מְצוּיִים יִשְׂרָאֵל לְשָׁאִינָם מְצוּיִים, וּפֵרַשְׁתִּי בּוֹ בְּחִבּוּרִי "חֵפֶץ ה'" שֶׁחִבַּרְתִּי בִּימֵי חָרְפִּי, שֶׁהָרַמְבַּ"ם מְפָרֵשׁ דִּבְרֵי אַבַּיֵי עַל זֶה הַדֶּרֶךְ: "כָּאן בִּזְמַן שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל" – פֵּרוּשׁ, תַּנָּא שֶׁהִזְכִּיר הַמִּדְבָּר מַדְבֵּר עַל אוֹתוֹ זְמַן, לָזֶה מְנָאוֹ גַּם כֵּן, וְתָנָא שֶׁלֹּא הִזְכִּיר אֵינוֹ מַדְבֵּר אֶלָּא בַּזְמַן הַזֶּה, וּזְמַן הַזֶּה אֵינָן מְצוּיִים הוֹלְכֵי מִדְבָּרוֹת, וּלְצַד שֶׁאֵינָם מְצוּיִים לֹא טָרַח לְהַשְׁמִיעֵנוּ דִּינוֹ. וְאֵין הָכֵי נַמִּי שֶׁאֲפִלּוּ בַּזְמַן הַזֶּה הַמִּדְבָּר רְשׁוּת הָרַבִּים, אִם כֵּן נָחְזוֹר לְקֻשְׁיָתֵנוּ לְדֶרֶךְ זֶה: לָמָּה הֻצְרַךְ הַכָּתוּב לוֹמַר "וַיִּהְיוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בַּמִּדְבָּר"? **וְיִתְבָּאֵר** עַל פִּי מַה שֶּׁאָמְרוּ עוֹד שָׁם (שבת צו:) וְזֶה לְשׁוֹנָם: בְּמַתְנִיתָא תָּנָא מְקוֹשֵׁשׁ תּוֹלֵשׁ הַוָּה, עַד כָּאן. וּלְצַד שֶׁתַּקְשֶׁה לְדִבְרֵי הַתַּנָּא, וַהֲלֹא אָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ (חולין פח.) בְּדִינֵי כִּסּוּי

דַּם חַיָּה וְעוֹף אֵין מְכַסִּין בַּעֲפַר הַמִּדְבָּר מִפְּנֵי שֶׁהִיא מְלֵחָה וְאֵינָהּ מַצְמַחַת, עַד כָּאן. אִם כֵּן מִנַּיִן יָצְאוּ צְמָחִים בַּמִּדְבָּר שֶׁתְּלָשָׁם מְקוֹשֵׁשׁ? לָזֶה הִקְדִּים לוֹמַר **וַיִּהְיוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בַּמִּדְבָּר**, וְאָמְרוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (במדבר רבה פי״ט) שֶׁבְּאֵרַהּ שֶׁל מִרְיָם הָיָה מַשְׁקֶה וְהָיָה מַעֲלֶה גַּנּוֹת וּפַרְדֵּסִים, וְאִם כֵּן הָיוּ גְּדֵלִים צְמָחִים בַּמִּדְבָּר לְתוֹלוֹשׁ. גַּם לִסְבָרַת רַב אַחָא בַּר יַעֲקֹב שֶׁאָמַר (שבת שם) מְעַמֵּר הָיָה, יִתְיַשֵּׁב גַּם כֵּן הַכָּתוּב בְּדַרְכּוֹ זֶה.

וַיִּמְצְאוּ אִישׁ וְגוֹ׳. אָמַר לְשׁוֹן מְצִיאָה, יִתְבָּאֵר עַל דֶּרֶךְ אָמְרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (ילקוט שמעוני) שֶׁאָמַר לָהֶם מֹשֶׁה: צְאוּ וּרְאוּ אִם יֵשׁ אָדָם שֶׁחִלֵּל אֶת הַשַּׁבָּת וְכוּ׳ עַד כָּאן. לָזֶה אָמַר ״וַיִּמְצְאוּ״ עַל דֶּרֶךְ אָמְרוֹ (אסתר ב:כג) ״וַיְבֻקַּשׁ הַדָּבָר וַיִּמָּצֵא״.

מְקוֹשֵׁשׁ עֵצִים בְּיוֹם הַשַּׁבָּת. הִקְדִּים זִכְרוֹן הַמַּעֲשֶׂה קוֹדֶם זִכְרוֹן הַיּוֹם, וְלֹא אָמַר ״בְּיוֹם הַשַּׁבָּת מְקוֹשֵׁשׁ עֵצִים״, לוֹמַר שֶׁלֹּא נִתְעַלֵּם מִמֶּנּוּ שַׁבָּת כְּשֶׁעָשָׂה מַעֲשָׂיו. וְאִם הָיָה מַקְדִּים זִכְרוֹן שַׁבָּת, הָיָה נִשְׁמָע שֶׁמְּצָאוּהוּ בְּיוֹם הַשַּׁבָּת, פֵּרוּשׁ הַיָּדוּעַ אֶצְלָם, אֲבָל מֵאָמְרוֹ ״מְקוֹשֵׁשׁ עֵצִים בְּיוֹם הַשַּׁבָּת״ חוֹזֵר זִכְרוֹן הַשַּׁבָּת אֶל הַמְקוֹשֵׁשׁ, שֶׁיִּוָּדַע כִּי שַׁבָּת הוּא. וְרִבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (ספרי) נִתְחַכְּמוּ לְהוֹצִיא דָּבָר זֶה שֶׁיִּוָּדַע הָיָה שֶׁהוּא שַׁבָּת מִמַּה שֶּׁכָּפַל לוֹמַר בַּפָּסוּק שֶׁאַחַר זֶה ״מְקוֹשֵׁשׁ עֵצִים״, שֶׁבָּא לוֹמַר שֶׁאַחַר שֶׁהוֹדִיעוּהוּ שַׁבָּת הוּא חָזַר לְקוֹשֵׁשׁ. וּלְדַרְכֵּנוּ טַעַם שֶׁכָּפַל לוֹמַר פַּעַם שְׁנִיָּה ״מְקוֹשֵׁשׁ״ לְהוֹדִיעֵנוּ שֶׁלֹּא הָיְתָה לוֹ שְׁגָגַת מְלָאכָה, אֶלָּא הוֹדִיעוּהוּ כִּי הִיא מְלָאכָה שֶׁחַיָּב עָלֶיהָ, וְהוּא אָמְרוֹ ״אוֹתוֹ מְקוֹשֵׁשׁ״, פֵּרוּשׁ הוּא הָיָה יוֹדֵעַ כִּי עוֹשֶׂה מְלָאכָה, וּבָזֶה הָיוּ לוֹ זְדוֹן שַׁבָּת וְזִדּוֹן מְלָאכָה.

פסוק לז

וַיֹּאמֶר ה׳ אֶל מֹשֶׁה. טַעַם שִׁנּוּי פָּרָשָׁה זוֹ שֶׁאָמַר **וַיֹּאמֶר**, מַה שֶּׁאֵין כֵּן בְּכָל הַתּוֹרָה שֶׁבְּכֻלָּן הוּא אוֹמֵר ״וַיְדַבֵּר״, יִתְבָּאֵר עַל פִּי מַאֲמָרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (ילקוט שמעוני) שֶׁאָמְרוּ: כְּשֶׁרָאָה מֹשֶׁה מַעֲשֵׂה הַמְקוֹשֵׁשׁ אָמַר לִפְנֵי ה׳: בִּימֵי הַחוֹל לוֹבְשִׁין יִשְׂרָאֵל תְּפִלִּין וְזוֹכְרִין הַמִּצְוֹות, בְּיוֹם הַשַּׁבָּת בַּמֶּה יִזְכְּרוּ? וְהֵשִׁיב הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: הֲרֵינִי נוֹתֵן לָהֶם מִצְוַת צִיצִית שֶׁבָּהּ יִזְכְּרוּ וְכוּ׳, עַד כָּאן. לָזֶה אָמַר ״וַיֹּאמֶר״, פֵּרוּשׁ, אֲמִירָה הַמְסֻעֶדֶת אֶת הַלֵּב בִּמְבֻקָּשׁוֹ.

פסוק לח

דַּבֵּר וְגוֹ׳ וְאָמַרְתָּ. לְצַד שֶׁיֵּשׁ בָּזֶה חִיּוּב הַמִּצְוָה, וְיֵשׁ גַּם כֵּן מַעֲלָה וְכָבוֹד הַנִּמְשָׁךְ מִמֶּנָּה, לָזֶה אָמַר דִּבּוּר וַאֲמִירָה.

וְעָשׂוּ לָהֶם וְגוֹ׳. טַעַם אָמְרוֹ וָא״ו בִּתְחִלַּת הָעִנְיָן, לְפִי מַה שֶּׁאָמְרוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה שֶׁכָּתַבְתִּי בְּפָסוּק ״וַיֹּאמֶר״ שֶׁאָמַר מֹשֶׁה לַה׳: בִּימֵי הַחוֹל לוֹבְשִׁין תְּפִלִּין וְזוֹכְרִים וְכוּ׳ עַד כָּאן. לָזֶה כְּשֶׁבָּא לוֹמַר לוֹ שֶׁיַּעֲשׂוּ צִיצִית, יֵשׁ מָקוֹם לְטָעוֹת כִּי מִצְוָה זוֹ תִּהְיֶה בְּמָקוֹם תְּפִלִּין – רָצָה לוֹבֵשׁ תְּפִלִּין, רָצָה לוֹבֵשׁ צִיצִית בְּלֹא תְּפִלִּין, וַאֲפִלּוּ בְּשָׁאר יָמִים, שֶׁבְּאֶחָד מֵהֶם יַסְפִּיק

לְזִכְירַת הַמִּצְוֹות. לָזֶה אָמַר **וְעָשׂוּ** – וְאי"ו מוֹסִיף, שֶׁמִּצְוַת תְּפִלִּין בְּמִקוֹמָהּ עוֹמֶדֶת וּמוֹסִיף מִצְוַת צִיצִית.

לְדֹרֹתָם וְנָתְנוּ וְגוֹ'. הֶצְרֵךְ לוֹמַר **לְדֹרֹתָם**, לְצַד שֶׁלֹּא בָּאָה מִצְוָה זוֹ אֶלָּא לְזִכָּרוֹן הַמִּצְוֹות כְּשֶׁיִּרְאוּ אוֹתוֹ, תָּבֹא הַסְּבָרָא לוֹמַר כְּשֶׁיָּבֹא דּוֹר קָדוֹשׁ וְטָהוֹר שֶׁאֵין צְרִיכִין לְזִכָּרוֹן זֶה אֵין צֹרֶךְ בְּצִיצִית, תַּלְמוּד לוֹמַר **לְדֹרֹתָם**.

עוֹד יִרְצֶה בְּהַעִיר לָמָּה כָּתַב **לְדֹרֹתָם** בְּאֶמְצַע פָּרָטֵי הַמִּצְוָה. אָכֵן לְצַד שֶׁיֵּשׁ בְּמִצְוַת צִיצִית שְׁנֵי דְּבָרִים – הַלָּבָן וְהַתְּכֵלֶת, הַלָּבָן יֶשְׁנוֹ בְּכָל זְמַן, וְהַתְּכֵלֶת יֵשׁ זְמַן שֶׁאֵינוֹ מָצוּי, וְנִתְחַכֵּם ה' וְאָמַר **לְדֹרֹתָם** קוֹדֶם זִכְרוֹן הַתְּכֵלֶת לוֹמַר שֶׁהַלָּבָן לְדוֹרוֹתָם, אֲבָל תְּכֵלֶת כְּשֶׁאֵינוֹ בְּנִמְצָא אֵין חִיּוּב בּוֹ. וַהֲגַם שֶׁהַתְּכֵלֶת אֵינוֹ מְעַכֵּב אֶת הַלָּבָן וְלֹא הַלָּבָן אֶת הַתְּכֵלֶת (מנחות לח.), אַף עַל פִּי כֵן הַלָּבָן הוּא בְּנִמְצָא לְדוֹרוֹת בְּלֹא הֶפְסֵק מַה שֶּׁאֵין כֵּן הַתְּכֵלֶת.

פסוק לט

וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִת. אֵין יָדוּעַ מְכֻוָּן מַאֲמָר זֶה שֶׁיִּהְיֶה לְצִיצִית. וּלְדִבְרֵי הַתּוֹסְפוֹת שֶׁכָּתְבוּ בְּמַסֶּכֶת מְנָחוֹת דַּף מ"ג בְּדִבְרֵי רַבִּי מֵאִיר שֶׁאָמַר שָׁם וְזֶה לְשׁוֹנוֹ: גָּדוֹל עָנְשׁוֹ שֶׁל לָבָן מֵעָנְשׁוֹ שֶׁל תְּכֵלֶת, מָשָׁל לְמֶלֶךְ שֶׁאָמַר לִשְׁנֵי עֲבָדָיו, לְאֶחָד אָמַר הָבֵא לִי חוֹתָם שֶׁל טִיט וּלְאֶחָד אָמַר הָבֵא לִי חוֹתָם שֶׁל זָהָב, וּפָשְׁעוּ שְׁנֵיהֶם וְלֹא הֵבִיאוּ, אֵיזֶה מֵהֶם עָנְשׁוֹ מְרֻבֶּה וְכוּ', כָּתְבוּ הַתּוֹסְפוֹת מַה שֶּׁמְּדַמֶּה חוֹתָם שֶׁל טִיט לְצִיצִית שֶׁכְּפִי עוֹשֵׂי לַעֲבָדִים, וְהַצִּיצִית מֵעִיד עַל יִשְׂרָאֵל שֶׁהֵם עַבְדֵי ה' כִּדְאִיתָא בְּמַסֶּכֶת שַׁבָּת (נז:) כַּבְלָא דְּעַבְדָּא תְּנַן, עַד כָּאן, יִרְצֶה בְּמַאֲמַר "וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִית" לְצַד שֶׁהֵם עֲבָדִים לַה' וְהָעֶבֶד עוֹשֶׂה כַּבְלָא יִהְיֶה לָכֶם סִימָן זֶה לְכַבְלָא דְּעַבְדָּא.

וְאָמַר **וּרְאִיתֶם אוֹתוֹ** וּזְכַרְתֶּם אֶת כָּל מִצְוֹת ה' – פֵּרוּשׁ, כְּשֶׁיַּבִּיטוּ בְּסִימַן עַבְדוּתָם יִתְּנוּ לֵב שֶׁאֵינָם בְּנֵי חוֹרִין לַעֲשׂוֹת כְּחֶפְצָם בְּמַאֲכָלָם, בְּמַלְבּוּשָׁם, בְּדִבּוּרָם וּבְכָל מַעֲשֵׂיהֶם, כְּעֶבֶד שֶׁאֵימַת רַבּוֹ עָלָיו, וְלַעֲמוֹד בְּשָׁעָה שֶׁהָאָדוֹן מְצַוֶּה לַעֲמוֹד, וְלַעֲשׂוֹת כָּל מְלָאכוֹת אֲשֶׁר צִוָּה ה' לַעֲשׂוֹת.

וְאָמַר **וְלֹא תָתוּרוּ** וְגוֹ', פֵּרוּשׁ, לְצַד שֶׁהַנְּגִלָּה הוּא דָּבָר שֶׁהָעַיִן חָפֵצָה וְחוֹשֶׁקֶת בּוֹ, וּמִצְוַת הַמֶּלֶךְ הִיא צִוּוּי עֲשׂוֹת הֵפֶךְ הָרָצוֹן הַטִּבְעִי וְשָׁנוּא הֶעָרֶב הַמָּרְגָּשׁ, וּמִן הַנִּמְנָע שֶׁיַּעֲמֹד בַּדָּבָר אֶלָּא בְּהֶעֱרֵת סִימַן עַבְדוּתוֹ הוּא יִכְפֶּהוּ לְהֵפֶךְ אֲשֶׁר עֵינוֹ וְלִבּוֹ שָׁם יַחְפֹּץ.

וְאָמַר "לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וַעֲשִׂיתֶם", יִתְבָּאֵר עַל דֶּרֶךְ אָמְרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (מנחות מד.) מַעֲשֶׂה בְּאָדָם אֶחָד וְכוּ' כֵּיוָן שֶׁעָלָה וְכוּ' טָפְחוּ לוֹ צִיצִיּוֹתָיו עַל פָּנָיו וְכוּ', וְהוּא אָמְרוֹ "לְמַעַן תִּזְכְּרוּ", פֵּרוּשׁ, שֶׁהַצִּיצִית הוּא יַזְכִּיר אֶתְכֶם וְיִמְנַע אֶתְכֶם מֵחֵטְא מִכָּל מִין חֵטְא. וְלָזֶה דִּקְדֵּק לוֹמַר **וַעֲשִׂיתֶם**, עַל דֶּרֶךְ אָמְרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (קידושין לט:) יָשַׁב אָדָם וְלֹא עָבַר

עֲבֵרָה נוֹתְנִין לוֹ שָׂכָר כְּעוֹשֶׂה מִצְוָה, וְהֶעֱמִידוּהָ בְּבָאָה לְיָדוֹ עֲבֵרָה וּפֵרֵשׁ מִמֶּנָּה. וְאָמַר **וְהְיִיתֶם קְדוֹשִׁים** עַל דֶּרֶךְ אָמְרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (ויקרא רבה כד) אֵין נִקְרָא קָדוֹשׁ אֶלָּא הַפּוֹרֵשׁ מִן הָעֲרָיוֹת. וְאָמְרוֹ **אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם** וְגוֹ' פֵּרוּשׁ, חִיּוּב הָעַבְדוּת שֶׁאֲנִי מְחַיֵּב אֶתְכֶם לַעֲשׂוֹת עָלָיו סִימָן לְצַד שֶׁהוֹצֵאתִי אֶתְכֶם וְגוֹ', וְכָפַל לוֹמַר פַּעַם שְׁנִיָּה **אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם** הוּא חִיּוּב מֻשְׂכָּל. וְעַיֵּן מַה שֶּׁפֵּרַשְׁתִּי בְּפָסוּק (ויקרא כה:נה) "כִּי לִי בְנֵי יִשְׂרָאֵל עֲבָדִים עֲבָדַי הֵם" וְגוֹ':

וּמַעַתָּה בְּאנוּ לְהַשְׂכִּיל עַל דְּבַר אֱמֶת אֲשֶׁר צִוָּה ה' בְּמִצְוָה זוֹ, שֶׁאֵין לַעֲשׂוֹת צִיצִית אֶלָּא בְּכִסּוּת בַּת אַרְבַּע כְּנָפוֹת וְלֹא בַּת שָׁלֹשׁ וּבַת חָמֵשׁ, כִּי לְצַד שֶׁהַצִּיצִית הוּא סִימַן הָעַבְדוּת יְצוּ ה' שֶׁיִּהְיֶה הַסִּימָן גַּם כֵּן יַגִּיד מִי לָנוּ אָדוֹן, כִּי יִמָּצֵא גַּם כֵּן דָּבָר זֶה בְּמַלְכֵי אֶרֶץ שֶׁכָּל אֶחָד יַעֲשֶׂה מִין סִימָן אֶחָד לַעֲבָדָיו וְנָכָר הַסִּימָן שֶׁל כָּל אֶחָד, וּכְמוֹ כֵן גָּזַר ה' שֶׁלֹּא נַעֲשֶׂה סִימַן עַבְדוּתֵנוּ לַה' אֶלָּא בְּטַלִּית בַּת אַרְבַּע כְּנָפוֹת לְרָמֹז כִּי מַלְכֵּנוּ הוּא הַבּוֹרֵא אַרְבַּע קְצָווֹת הָעוֹלָם וְשַׁלִּיט עֲלֵיהֶ, וְלָזֶה בִּהְיוֹת הַטַּלִּית בַּת שָׁלֹשׁ וּבַת חָמֵשׁ אָבְדָה הַכַּוָּנָה וְאֵין לַעֲשׂוֹת בָּהּ צִיצִית.

וְצִוָּה שֶׁיִּהְיוּ הַחוּטִין לָבָן לְרַשֵּׁם סִימָנָיו יִתְבָּרַךְ, כִּי מִדּוֹתָיו הֵם מִדַּת הָרַחֲמִים וְהַטּוֹב הָרָמוּז בְּמִין הַלָּבָן. גַּם הַתְּכֵלֶת לְרָמֹז עַל שְׁלִיטָתוֹ בַּשָּׁמַיִם, כִּי הַתְּכֵלֶת דּוֹמָה לָרָקִיעַ. גַּם בְּמִסְפַּר הַחוּטִין אַרְבָּעָה שֶׁהֵם שְׁמֹנָה יְרַמֹּז לִשְׁמוֹ יִתְבָּרַךְ שֶׁהוּא שֵׁם בֶּן אַרְבַּע וְיִחוּדוֹ בְּהֵיכָלוֹ הוּא בֶּן שְׁמֹנָה בְּסוֹד הַשִּׁלּוּב שֶׁל הַוְיָ"ה וְאַדְנוּת. גַּם רָשַׁם בְּדַת הָאֵל (מנחות לט.) לַעֲשׂוֹת קֶשֶׁר הַתְּכֵלֶת עִם הַלָּבָן לְהַעִיר בְּמוּשְׂכָּל נֶעְלָם, כִּי הַלָּבָן הוּא סוֹד הַחֶסֶד וְהַתְּכֵלֶת הוּא סוֹד הָרַחֲמִים, וְהוּא סוֹד בְּחִינַת שָׁמַיִם. וּמִדָּה זוֹ מִתְיַחֶסֶת לְיַעֲקֹב אָבִינוּ שֶׁהוּא סוֹד הַתִּפְאֶרֶת, וְאָמְרוּ מְבִיאֵי נִסְתְּרֵי הַתּוֹרָה כִּי מִדַּת הַתִּפְאֶרֶת תִּתְאַב לְמִדַּת הַחֶסֶד שֶׁהִיא מִתְיַחֶסֶת לְאַבְרָהָם, וְלָזֶה יַקִּיף הַתְּכֵלֶת לְהַלָּבָן כַּאֲשֶׁר יַקִּיף רוּחַ לַנְּשָׁמָה כַּיָּדוּעַ לִיוֹדְעֵי חֵן:

וְרָאִיתִי לְהָעִיר, לָמָּה לֹא הִכְשִׁיר ה' צֶבַע הַתְּכֵלֶת אֶלָּא מִדָּג עוֹלֶה מֵהַיָּם, וְלֹא מִשְּׁאָר דְּבָרִים שֶׁיֵּשׁ לָהֶם צֶבַע זֶה עַצְמוֹ? וְאוּלַי שֶׁהוּא מִטַּעַם עַצְמוֹ שֶׁזֶּה הוּא סוֹדוֹ, כְּאָמְרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (חולין פט.) יָם דּוֹמֶה לָרָקִיעַ, וְהֵבֵן. גַּם לְהָעִיר שֶׁהָרַחֲמִים יִמָּשְׁכוּ מֵהַתּוֹרָה הַנִּרְמֶזֶת בַּיָּם, גַּם לְרָמֹז כִּי הָרַחֲמִים נִמְשָׁכִים מִבְּחִינָה הַנִּרְמֶזֶת בַּדָּג בְּסוֹד עֵינָא פְּקִיחָא, כַּיָּדוּעַ לָרוֹאִים בְּאוֹר הַחַיִּים:

חסלת פרשת שלח לך

פרק טז

פסוק א

וַיִּקַּח קֹרַח וְגוֹ'. צָרִיךְ לְדַעַת אֶמְרוֹ **וַיִּקַּח**, וְרַז"ל אָמְרוּ (במדבר רבה פי"ח) לָקַח עַצְמוֹ לְצַד אֶחָד, וּלְדֶרֶךְ זֶה חָסֵר "עַצְמוֹ", כִּי זִכְרוֹן קֹרַח הוּא לוֹמַר מִי הוּא הַחוֹלֵק וְחָסֵר הַנֶּחְלָק, וְאִם כַּוָּנָתוֹ לוֹמַר כְּדִבְרֵי אוּנְקְלוֹס "וְאִתְפְּלִיג", אֵין שִׁעוּר תֵּבַת "וְאִתְפְּלִיג" כְּשִׁעוּר תֵּבַת "וַיִּקַּח", אֶלָּא שֶׁהַתַּרְגּוּם מְפָרֵשׁ הַמְכֻוָּן. וַהֲגַם שֶׁדִּבְרֵיהֶם אֱמֶת עוֹד יֵשׁ לֶאֱלוֹהַּ מִלִּין לְדַיֵּק תֵּבַת "וַיִּקַּח" עַל נָכוֹן. ב' יֵשׁ לְהָעִיר עַל דְּבַר אֱמֶת לָמָּה יְזַכִּיר ה' זִכְרוֹן הַצַּדִּיקִים יִצְהָר קְהָת לֵוִי בְּמַעֲשֶׂה בִלְתִּי הָגוּן כָּזֶה וּמַה צָּרִךְ יֵשׁ בַּדָּבָר, וְרַז"ל אָמְרוּ (שם) שֶׁהִתְפַּלֵּל יַעֲקֹב עַל עַצְמוֹ שֶׁלֹּא יְזַכֵּר בְּמַעֲשֶׂה זֶה, מִשְׁמַע שֶׁצָּרִיךְ הָיָה לְזַכֵּר אֶלָּא שֶׁהִתְפַּלֵּל, וַאֲנִי מִתְפַּלֵּא גַּם עַל אוֹתָם שֶׁהִזְכִּיר. ג' יֵשׁ לְדַעַת כַּוָּנַת הַכָּתוּב בְּמַאֲמַר **וְדָתָן וַאֲבִירָם** מַה כַּוָּנַת הַכָּתוּב בְּזִכְרוֹנָם מַה מַּעֲשֵׂיהֶם, אִם לוֹמַר שֶׁגַּם הֵם חָלְקוּ עַצְמָן, הָיָה לוֹ לְכָלְלָן בַּלְּקִיחָה וְיֹאמַר "וַיִּקְחוּ קֹרַח וְגוֹ' וְדָתָן וַאֲבִירָם", וְאִם כַּוָּנָתוֹ לוֹמַר שֶׁקֹּרַח לָקַח אוֹתָם הָיָה לוֹ לוֹמַר "וַיִּקַּח קֹרַח וְגוֹ' דָּתָן וַאֲבִירָם" וְגוֹ'. ד' אָמְרוֹ **וַיָּקוּמוּ** לִפְנֵי מֹשֶׁה מַה יַּגִּיד הַכָּתוּב בְּקִימָה זוֹ, אִם לוֹמַר שֶׁבָּאוּ לַחְלֹק, אֲחֵרֵי כֵן הוּא אוֹמֵר "וַיִּקָּהֲלוּ וְגוֹ' וַיֹּאמְרוּ" וְגוֹ', וְאִם לוֹמַר שֶׁעָמְדוּ בְּקוֹמָה זְקוּפָה לְפָנָיו, הָיָה לוֹ לוֹמַר "וַיָּקוּמוּ" אַחַר "וַיִּקָּהֲלוּ" עַל זֶה הַדֶּרֶךְ "וַיִּקָּהֲלוּ וְגוֹ' וַיָּקוּמוּ וְגוֹ' וַיֹּאמְרוּ" וְגוֹ', וְלָמָּה הִפְסִיק בֵּין "וַיָּקוּמוּ" לְ"וַיִּקָּהֲלוּ" בְּמַאֲמַר "וַאֲנָשִׁים מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל" וְגוֹ'?

אָכֵן נִתְכַּוֵּן הַכָּתוּב לְהוֹדִיעַ יְסוֹד דְּבַר הַמַּחְלוֹקֶת, שֶׁיֹּאמַר אָדָם מִנַּיִן עָלָה עַל דַּעַת קֹרַח לַחְלוֹק עַל נְבִיא נֶאֱמָן אֲשֶׁר צָדְקוּ נְבוּאָתוֹ, וְקֹרַח חָכָם גָּדוֹל הָיָה, וְאֵיךְ נִשְׁתַּטָּה לַעֲשׂוֹת הַדָּבָר הַזֶּה, הֲלֹא כָּל יִשְׂרָאֵל יִרְגְּמוּ אוֹתוֹ אֶבֶן? לָזֶה אָמַר הַטְּעָמִים שֶׁלָּקַח בְּדַעְתּוֹ לָבֹא לָרִיב. רִאשׁוֹנָה – **בֶּן יִצְהָר**, פְּרוּשׁ הֱיוֹתוֹ בֶּן יִצְהָר שֶׁהוּא גָּדוֹל מִשְּׁנֵי אַחִים הַבָּאִים אַחֲרָיו בִּבְנֵי קְהָת וְאֵינָם יְכוֹלִין לְהַחְצִיף פְּנֵיהֶם כְּנֶגְדּוֹ כִּי גָּדוֹל מֵהֶם. שְׁנִיָּה – **בֶּן קְהָת** הוּא הַמַּעֲלָה שֶׁבִּבְנֵי לֵוִי שֶׁהָיוּ נוֹשְׂאִים נוֹשְׂאֵי הַקֳּדָשִׁים, וְאָמְרוּ רַז"ל (סוטה יג.) קֹרַח מִנּוֹשְׂאֵי הָאָרוֹן הָיָה, וְאֵין גֵּרְשׁוֹן וּמְרָרִי יְדַבְּרוּ כְּנֶגְדּוֹ. **בֶּן לֵוִי** שֶׁהוּא שֵׁבֶט מְעֻלֶּה מִכָּל יִשְׂרָאֵל, וְאֵין שְׁאָר הַשְּׁבָטִים מְקַפְּחִין אוֹתוֹ בְּדַבְּרוֹ לִפְנֵי מֹשֶׁה, כִּי מְעֻלֶּה הוּא מִכָּל שְׁאָר הַשְּׁבָטִים, גַּם מִכָּל בְּנֵי לֵוִי, גַּם בְּעַנְפֵי קְהָת הוּא מְדֻרָּגָה רִאשׁוֹנָה לִשְׁנֵי הָאַחִים הַבָּאִים אַחֲרָיו שֶׁהֵם חֶבְרוֹן וְעֻזִּיאֵל.

וְאָמְרוֹ **וְדָתָן וַאֲבִירָם** וְגוֹ', פְּרוּשׁ, גַּם אוֹתָם לָקַח כְּדֵי לְעָרְעֵר גַּם מִכֹּחָם שֶׁהֵם גְּדוֹלֵי שֵׁבֶט רְאוּבֵן הַבְּכוֹר לְיַעֲקֹב, וּבְאֶמְצָעוּת זֶה הֶחְשִׁיבוּ עַצְמָן. **וַיָּקוּמוּ לִפְנֵי מֹשֶׁה**, פְּרוּשׁ, קִימָה וּמַעֲלָה בְּהַשְׁוָאָה עִם מֹשֶׁה, קֹרַח לְמָה שֶׁהוּא כַּנִּזְכָּר, וְדָתָן וַאֲבִירָם לְצַד הֱיוֹתָם גְּדוֹלֵי רְאוּבֵן

שֶׁהוּא גָּדוֹל מִכָּל הָאַחִים וְגַם מִלֵּוִי. וְאָמְרוּ **וַאֲנָשִׁים** וְגוֹ', פְּרוּשׁ, גַּם אֵלּוּ לָקַח עִמּוֹ לְצַד הֱיוֹתָם גְּדוֹלֵי יִשְׂרָאֵל כְּדֵי לְחַזֵּק זְרוֹעוֹתָיו, אֲבָל אֵלּוּ לֹא בָּאוּ לְגַדֵּר זֶה לָקוּם לִפְנֵי מֹשֶׁה אֶלָּא שֶׁנִּקְהֲלוּ לְהַחְזִיק דִּבְרֵי קֹרַח וַעֲדָתוֹ, וְלָזֶה הִקְדִּים לוֹמַר "וַיָּקוּמוּ" קוֹדֶם זִכְרוֹן חֲמִשִּׁים וּמָאתַיִם וְגוֹ', וּבָזֶה נִתְיַשְּׁבוּ כָּל הַדִּקְדּוּקִים.

עוֹד יִתְבָּאֵר הַכָּתוּב בְּהַקְדִּים דִּבְרֵיהֶם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (במדבר רבה יח:ב) שֶׁאָמְרוּ שֶׁעִקַּר מַחְלוֹקְתּוֹ שֶׁל קֹרַח הוּא עַל אֱלִיצָפָן בֶּן עֻזִּיאֵל שֶׁנָּתַן לוֹ מֹשֶׁה הַנְּשִׂיאוּת, וְהוֹדִיעַ הַכָּתוּב שֶׁלְּקַח קֹרַח מַעֲרֶכֶת הַסְּתִירוֹת בְּמַעֲשֵׂה מֹשֶׁה. רִאשׁוֹנָה טַעֲנַת הֱיוֹתוֹ בֶּן יִצְהָר, מִמָּה נַפְשָׁךְ: אִם אַתָּה בָּא אַחַר הַגָּדוֹל שֶׁבַּבָּנִים וְלָזֶה נָתַתָּ הַכְּהוּנָה לְאַהֲרֹן לְצַד הֱיוֹתוֹ בֶּן עַמְרָם, אִם כֵּן מֵהַטַּעַם עַצְמוֹ לִי יֵאוֹת הַנְּשִׂיאוּת לְצַד שֶׁאֲנִי בֶּן יִצְהָר, שֵׁנִי לְעַמְרָם שֶׁהוּא בֶּן קְהָת, שֶׁהוּא הֶעָנָף עַצְמוֹ שֶׁבָּא מִמֶּנּוּ אַהֲרֹן וְקוֹדֶם לְחֶבְרוֹן וְעֻזִּיאֵל, וְלָמָּה נָתַתָּ הַנְּשִׂיאוּת לֶאֱלִיצָפָן? הֲרֵי מַעֲשֶׂיךָ מוֹכִיחוֹת שֶׁאֵין גְּדוּלָּה לַגָּדוֹל שֶׁבַּבָּנִים, אִם כֵּן חוֹזֵר הַדִּין לְמָה שֶׁנָּתַן הַכְּהוּנָה לְאַהֲרֹן מִטַּעַם שֶׁעַמְרָם הוּא הַבְּכוֹר – אֵין טַעַם זֶה טַעַם. וּמֵעַתָּה כֵּיוָן שֶׁמָּצְאוּ דִּבְרֵי מֹשֶׁה סְתוּרִים, אִם כֵּן נִכְנַס בִּבְחִינַת דָּבָר שֶׁקֶר חָס וְשָׁלוֹם, וְגַם בִּכְהוּנַת אַהֲרֹן לֹא יַאֲמִנוּ דְּבָרָיו לֵילֵךְ בּוֹ אַחַר הַקַּדְמַת עַמְרָם, אֶלָּא כָּל שֶׁבֶט לֵוִי בְּהַשְׁוָאָה הוּא, וְהוּא מַה שֶּׁרָמַז בְּמַאֲמַר "בֶּן לֵוִי". וּלְצַד שֶׁחָשׁ קֹרַח שֶׁלֹּא יְקַבְּלוּ טַעֲנוֹתָיו אֶלָּא לְבַטֵּל נְשִׂיאוּת אֱלִיצָפָן, אֲבָל לוֹמַר שֶׁאֵין לָחוּשׁ לְקַדִּימַת עַמְרָם לְיִצְהָר אֵין שׁוֹמֵעַ לוֹ, כִּי מוּדַעַת זֹאת שֶׁהַגָּדוֹל קוֹדֵם בַּמַּעֲלָה. לָזֶה הִקִּיף בְּטַעֲנַת רְאוּבֵן הַבְּכוֹר לְכָל הַשְּׁבָטִים וְלָקַח גְּדוֹלֵי רְאוּבֵן, וְהוּא מַאֲמַר **דָּתָן וַאֲבִירָם** וְגוֹ' **בְּנֵי רְאוּבֵן**, לוֹמַר, כִּי אִם תַּכְרִיחוּ לוֹמַר הַלֵּךְ אַחַר הַגָּדוֹל נֵלֵךְ אַחַר הַבְּכוֹר שֶׁבְּכָל הָאַחִים וְלוֹ יֵתֵן הַכְּהֻנָּה. וְאָמְרוּ **וַיָּקוּמוּ לִפְנֵי מֹשֶׁה** פְּרוּשׁ לַעֲרֹךְ מַעֲרֶכֶת הַסְּתִירוֹת לְהַפִּיל דְּבָרָיו. וְאָמְרוּ **וַאֲנָשִׁים מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל** וְגוֹ', הֲבִיאָם לְהַעֲרִיךְ לִפְנֵיהֶם הוֹכָחוֹת מְרִיבָתוֹ שֶׁלֹּא יִדְחֲנוּ בְּכֹחַ הַשְּׁרָרָה.

וְלָרַזִ"ל רָאִיתִי שֶׁאָמְרוּ (סנהדרין קט:) טַעַם שֶׁהִזְכִּיר הַכָּתוּב זִכְרוֹן מוֹלִידָיו, וְזֶה לְשׁוֹנָם: "קֹרַח" – שֶׁעָשָׂה קָרְחָה בְּיִשְׂרָאֵל, "בֶּן יִצְהָר" – שֶׁהִרְתִּיחַ אֶת הָעוֹלָם כַּצָּהֳרַיִם, "בֶּן קְהָת" – שֶׁקִּהָה שִׁנֵּי מוֹלִידָיו, "בֶּן לֵוִי" – שֶׁנַּעֲשָׂה לְוָיָה לַגֵּיהִנֹּם, וְלִחְשׁוּב גַּם "בֶּן יַעֲקֹב" שֶׁעַקַּב עַצְמוֹ לַגֵּיהִנֹּם? יַעֲקֹב בִּקֵּשׁ רַחֲמִים וכו', עַד כָּאן. וּבְעֵינַי יִפָּלֵא לָמָּה יְכַנֶּה דְּבָרִים הָרָעִים לִשְׁמוֹת הַצַּדִּיקִים, וְלֹא דֵּי זֶה אֶלָּא שֶׁמַּקְשֶׁה בַּעַל הַדְּרָשָׁה "וְלִחְשׁוּב בֶּן יַעֲקֹב" וכו', אֲשֶׁר לֹא נָכוֹן לְהַזְכִּיר שֵׁם מִבְחַר הָאָבוֹת בְּדֶרֶךְ זֶה. עוֹד יֵשׁ לְהָעִיר בְּאָמְרָם שֶׁעַקַּב עַצְמוֹ לַגֵּיהִנֹּם, הֲלֹא כְּבָר אָמַר "בֶּן לֵוִי" שֶׁנִּתְלַוָּה לַגֵּיהִנֹּם, וְלָמָּה יְכַפּוֹל הַדָּבָר שְׁתֵּי פְּעָמִים?

וּלְהָאִיר אוֹר תּוֹרָה אֲסַדֵּר שְׁנַיִם שְׁלֹשָׁה גַּרְגְּרִים מִסִּתְרֵי תּוֹרָה. הָאִי כִּי עַנְפֵי הַקְּדֻשָּׁה אֲשֶׁר הֵכִין וְסִדֵּר הַמַּאֲצִיל בָּרוּךְ הוּא הֵם שִׁבְילֵי וּמִשְׁפְּטֵי הַתּוֹרָה אֲשֶׁר חָקַק ה' בְּיַד מֹשֶׁה עַבְדּוֹ,

וְכָל הַמַּחְלִיף סֵדֶר מִסְדְּרוֹ הִנֵּה הוּא עוֹקֵר הֶעָנָף הַהוּא בְּסוֹד בְּחִינַת נִשְׁמָתוֹ וְעוֹשֶׂה הֶעָנָף הַהוּא עָנָף רַע כִּי יִסְתַּלֵּק מִמֶּנּוּ כֹּחַ הַמְקַדֵּשׁ. וְזֶה לְךָ הָאוֹת סוֹד הַקָּרְבָּן אֲשֶׁר יִתְפַּגֵּל וְיֵחָשֵׁב טָמֵא בְּמַחְשֶׁבֶת חוּץ לִזְמַנּוֹ וְחוּץ לִמְקוֹמוֹ וּבְנוֹתָר, וְיֵרֵד מִכְּבוֹד קְדֻשָּׁתוֹ לִהְיוֹת טָמֵא וּמְחַיֵּב אוֹכְלָיו כָּרֵת.

ב', כִּי הֶעָנָף עַצְמוֹ שֶׁבּוֹ פָּעַל אָוֶן הוּא קוֹדֶם לִשְׁלוֹחַ בּוֹ יָד, בְּסוֹד (ירמיה ב:יט) "תְּיַסָּרֵךְ רָעָתֵךְ", נִמְצֵאתָ אוֹמֵר כִּי עֶנַף הַקְּדֻשָּׁה יֵהָפֵךְ לְרָעָה וְיִהְיֶה הוֹדוֹ לוֹ לְמַשְׁחִית רַחֲמָנָא לְצַלַּן.

ג'. דַּע כִּי בְּחִינַת הַנִּשְׁמוֹת אֲשֶׁר נָטַע ה' בְּעַמּוֹ הֵם אוֹתִיּוֹת הַתּוֹרָה, כַּיָּדוּעַ לְיוֹדְעֵי חֵן:

ד') דַּע כִּי כְּשֶׁבָּרָא ה' אֶת הָאָדָם, בָּרָא נָטַע אֶחָד שֶׁבּוֹ כְּלוּלִים כָּל עַנְפֵי הַקְּדֻשָּׁה, וּכְשֶׁחָטָא וְנִפְגַּם נִפְגְּמוּ כָּל הַנִּשְׁמוֹת שֶׁהָיוּ תְּלוּיִים בּוֹ, וְכָל שֶׁיָּצְאוּ מִמֶּנּוּ פְּגוּמִים הָיוּ, עַד שֶׁיָּצְתָה נֶפֶשׁ אַבְרָהָם אָבִינוּ וְנִתְלַבְּנָה בְּאֶמְצָעוּת עֶשֶׂר נִסְיוֹנוֹת וְנִתְבָּרֵר הַפְּסֹלֶת בְּיִשְׁמָעֵאל, וְיָצְתָה נִשְׁמַת יִצְחָק וְנִתְלַבְּנָה בָּעֲקֵדָה, וְנִתְבָּרֵר הַפְּסֹלֶת בְּתַגְבֹּרֶת הָאֵשׁ הוּא עֵשָׂו, וְיָצְתָה נִשְׁמַת יַעֲקֹב בְּלֹא שׁוּם דֹּפִי. וְהוּא מַה שֶּׁהֶעִירוּנוּ רַז"ל בְּמַאֲמָרָם (בבא מציעא פד.) שׁוּפְרֵיהּ דְּיַעֲקֹב אָבִינוּ מֵעֵין שׁוּפְרֵיהּ דְּאָדָם קַדְמָאָה, עַד כָּאן, פֵּרוּשׁ, שֶׁלֹּא הָיָה בּוֹ פְּסֹלֶת כְּאָדָם קֹדֶם שֶׁחָטָא.

נִמְצִינוּ אוֹמְרִים שֶׁהָאֵילָן הוּא יַעֲקֹב, וְיָצְאוּ מִמֶּנּוּ שְׁנֵים עָשָׂר עֲנָפִים, וְאֶחָד מֵהֶם הוּא לֵוִי. עָנָף זֶה הֶעֱנִיף שִׁלְשָׁה עֲנָפִים: גֵּרְשׁוֹן, קְהָת וּמְרָרִי, וּקְהָת הֶעֱנִיף אַרְבָּעָה עֲנָפִים: עַמְרָם, יִצְהָר, חֶבְרוֹן וְעֻזִּיאֵל, וְעַנְפֵי יִצְהָר הוּא קֹרַח. וְהִנֵּה בְּבֹא קֹרַח לְהַחְלִיף עַנְפֵי הַקְּדֻשָּׁה וּלְהַפֵּךְ הַכְּהֻנָּה מִמְּקוֹמָהּ, נִפְגְּמוּ עַנְפֵי הַקְּדֻשָּׁה שֶׁבְּשֹׁרֶשׁ נִשְׁמָתוֹ שֶׁהָיוּ כֻּלָּן לִשְׁבָּח, וְהִתְחִיל מִמַּטָּה לְמַעְלָה. בָּרִאשׁוֹנָה הֶעָנָף עַצְמוֹ שֶׁהוּא קֹרַח, בְּתְחִלָּה הָיָה נִקְרָא קֹרַח טָהוֹר, "בֶּן יִצְהָר" שֶׁהָיָה מֵאִיר לְעוֹלָם כַּצָּהֳרַיִם, "בֶּן קְהָת" שֶׁהָיָה מַקְהֶה שִׁנֵּי כָּל רוֹאֶה גְּדֻלָּתוֹ וּמַעֲלָתוֹ, "בֶּן לֵוִי" שֶׁנִּתְלַוָּה מִיּוֹם לֵידָתוֹ לְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בְּכַמָּה מַעֲלוֹת. וְעַכְשָׁיו הֶעָנָף עַצְמוֹ שֶׁנִּקְרָא קֹרַח נִפְגַּם וְעָשָׂה בּוֹ קָרְחָה, וְלֹא עָנְפוֹ לְבַד אֶלָּא גַּם שֹׁרֶשׁ הֶעָנָף שָׁבָא מִמֶּנּוּ, שֶׁהוּא יִצְהָר, נֶהְפַּךְ לְרָעָה כְּשֹׁרֶשׁ נִשְׁמָתוֹ וְהִרְתִּיחַ כָּל הָעוֹלָם כֻּלּוֹ כַּצָּהֳרַיִם. וְלֹא שֹׁרֶשׁ אֶחָד לְבַד אֶלָּא גַּם שֹׁרֶשׁ שֶׁלְּמַעְלָה מִמֶּנּוּ, שֶׁהוּא בֶּן קְהָת, נֶהְפַּךְ לְרָעָה לְהַקְהוֹת שִׁנֵּי מוֹלִידָיו. וְלֹא זוֹ בִּלְבַד אֶלָּא גַּם שֹׁרֶשׁ הֶעָנָף הָרִאשׁוֹן שֶׁיָּצָא מִיַּעֲקֹב, שֹׁרֶשׁ שֶׁל נֶפֶשׁ קֹרַח אֲשֶׁר שָׁם נֶעֱקָרָה נִפְגְּמָה וְעָשְׂתָה בּוֹ נְקֻמָּה לְלַוּוֹתוֹ לַגֵּיהִנֹּם. וּמִמַּה שֶּׁלֹּא הִזְכִּיר הַכָּתוּב "בֶּן יַעֲקֹב", עָדַיִן שֹׁרֶשׁ הָרִאשׁוֹן שֶׁהוּא בְּעִקַּר הָאֵילָן שֶׁהוּא יַעֲקֹב לֹא נוֹדְעוּ מַעֲשָׂיו אִם גַּם עָדָיו הִגִּיעַ הַפְּגָם וְנִמְצָא נֶעֱקַר שָׁרְשׁוֹ שֶׁל קֹרַח מֵעִקָּרוֹ אוֹ לֹא.

וְדַע שֶׁיֵּשׁ מַחְלוֹקֶת רַז"ל (סנהדרין קח.) בְּקֹרַח וַעֲדָתוֹ אִם יֵשׁ לָהֶם חֵלֶק לָעוֹלָם הַבָּא. לְמַאן דְּאָמַר אֵין לוֹ חֵלֶק לָעוֹלָם הַבָּא, גַּם שָׁרְשׁוֹ בְּיַעֲקֹב נָמַק, וְהוּא מַה שֶּׁשָּׁאַל הַשּׁוֹאֵל "וְלִחְשׁוֹב

בֶּן יַעֲקֹב", וְדִקְדֵּק לוֹמַר שֶׁעָקַב עַצְמוֹ לְגֵיהִנֹּם, פֵּרוּשׁ לֹא נִתְלַוָּה לְבַד שֶׁהוּא לְזְמַן מוּעָט אֶלָּא עַד סוֹף הָעוֹלָם, וְהוּא מַה שֶּׁרָמַז בְּמַאֲמַר שֶׁעָקַב עַצְמוֹ, לְשׁוֹן סוֹף וְתַכְלִית, כַּעֲקֹבִים שֶׁהֵם סוֹף תְּכוּנַת הָאָדָם, וְרַז"ל יִשְׁתַּמְּשׁוּ בְּלָשׁוֹן זֶה כְּאָמְרָם (סוטה מט:) "בְּעִקְבוֹת מְשִׁיחָא" וְכוּ'. וְתֵרֵץ לְפִי שֶׁהִתְפַּלֵּל עַל עַצְמוֹ וְכוּ', פֵּרוּשׁ, לְעוֹלָם שֶׁכֵּן הוּא, אֶלָּא שֶׁה' עָשָׂה נַחַת רוּחַ לְיַעֲקֹב שֶׁהִתְפַּלֵּל וְכוּ'. אוֹ אֶפְשָׁר שֶׁסּוֹבֵר שֶׁיֵּשׁ לוֹ חֵלֶק לָעוֹלָם הַבָּא, וְזוֹ הָיְתָה תְּפִלָּתוֹ שֶׁל יַעֲקֹב שֶׁלֹּא יַגִּיעַ כֹּחַ הַחֵטְא עַד עִקַּר הַשֹּׁרֶשׁ שֶׁבְּיַעֲקֹב וְלֹא יִנָּתֵק חֶבֶל הַכְּסֶף מֵעִקָּרוֹ וְיֵשׁ תִּקְוָה לְאַחֲרִיתָם. וְהוּא מַאֲמַר הַתַּנָּא (סנהדרין שם): עֲלֵיהֶם אָמַר הַכָּתוּב (שמואל א ב:ו) "מוֹרִיד שְׁאוֹל וַיָּעַל". וְרָאִיתִי לְדַקְדֵּק אָמְרוֹ "וַיָּעַל" וְלֹא אָמַר "וּמַעֲלֶה" כְּשִׁעוּר שֶׁאָמַר בְּסָמוּךְ "ה' מֵמִית וּמְחַיֶּה", וּכְמוֹ כֵן אָמַר אַחַר כָּךְ "ה' מוֹרִישׁ וּמַעֲשִׁיר". אֲבָל נִתְכַּוֵּן לוֹמַר דִּבְרֵי הַתַּנָּא עַצְמוֹ שֶׁעַל עֶדֶת קֹרַח הוּא מְדַבֵּר, לָזֶה אָמַר "וַיָּעַל", פֵּרוּשׁ, כְּבָר הֶעֱלָה אוֹתָם קוֹדֶם שֶׁהוֹרִידָם, שֶׁהֲרֵי קָדְמָה תְּפִלַּת יַעֲקֹב לִירִידָתָם וּמֵאָז נִכְתְּבוּ בְּסֵפֶר הָעֲלִיָּה.

פסוק ג

רַב לָכֶם כִּי כָל הָעֵדָה וְגוֹ' וּמַדּוּעַ וְגוֹ', פֵּרוּשׁ, רַבְּנוּת גְּדוֹלָה נְטַלְתֶּם לְעַצְמְכֶם יוֹתֵר מֵהָרְאוּי, וְאִם תֹּאמַר מַה הִיא הָרַבָּנוּת הַגְּדוֹלָה? כִּי כָל הָעֵדָה כֻּלָּם קְדוֹשִׁים, וְעוֹד לָהֶם שְׁבוּתוֹכָם ה', מַה שֶּׁלֹּא הִשִּׂיגָה אֻמָּה בָּעוֹלָם, וְאַתֶּם רַבָּנִים עֲלֵיהֶם. עוֹד רָמְזוּ בְּמַאֲמָר זֶה לוֹמַר כִּי הַשְּׁכִינָה שָׁכְנָה לְכִבּוֹד יִשְׂרָאֵל לֹא לִכְבוֹד אַהֲרֹן, וְהוּא מַאֲמַר **בְּתוֹכָם ה'**.

וְאָמְרוֹ **וּמַדּוּעַ** וְגוֹ', פֵּרוּשׁ, לָמָּה אַתֶּם מוֹסִיפִין הֶכֵּר הֲרוּמָמוּת לְעַצְמְכֶם עֲלֵיהֶם? הַכַּוָּנָה בָּזֶה שֶׁהֵם אוֹמְרִים שֶׁאִישׁ יִשְׂרָאֵל הַקָּרֵב לַגָּדֵר שֶׁעוֹמֵד בּוֹ אַהֲרֹן חַיָּב מִיתָה, זוֹ יַפְלִיג הַנְּשִׂיאוּת עַל קְהַל ה', וְאֵין רָאוּי לְזַלְזֵל כָּל כָּךְ בְּקָהָל קָדוֹשׁ קְרוֹבֵי אֵל עֶלְיוֹן לְפָסְלָם לְבִלְתִּי הַקָּרֵב לַעֲבֹד לַה' אֱלֹהֵיהֶם.

פסוק ד

וַיִּשְׁמַע מֹשֶׁה וַיִּפֹּל וְגוֹ'. צָרִיךְ לְדַעַת לָמָּה הֻצְרַךְ לוֹמַר **וַיִּשְׁמַע** אַחַר שֶׁאָמַר הַכָּתוּב "וַיֹּאמְרוּ אֲלֵיהֶם", מִנַּיִן יַעֲלֶה עַל הַדַּעַת שֶׁלֹּא יִשְׁמַע? עוֹד צָרִיךְ לְדַעַת מַה זֹּאת נָפְלָה. וְנִרְאֶה כִּי לְצַד שֶׁהַמְּלַגְלְגִים לֹא גָּמְרוּ גְּזֵרַת הַמָּכוֹן שֶׁל הַצָּעַת הַדְּבָרִים, הוֹדִיעַ הַכָּתוּב שֶׁהֵבִין מֹשֶׁה תַּכְלִית הַדְּבָרִים הֲגַם שֶׁלֹּא פֵּרְשׁוּ דִּבְרֵיהֶם. וְאָמְרוֹ **וַיִּפֹּל** וְגוֹ', נֶגֶד מַה שֶּׁאָמְרוּ שֶׁהֵם מִתְנַשְּׂאִים עַל קְהַל ה', שֶׁכָּלְלוּ בְּדִבְרֵיהֶם מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן. כְּנֶגֶד מַה שֶּׁנּוֹגֵעַ לְמֹשֶׁה נָפַל עַל פָּנָיו לְהַרְאוֹת קְצֵה הָאַחֲרוֹן הַהֲכָנָעָה, וְשִׁוָּה נַפְשׁוֹ כַּעֲפַר הָאָרֶץ כְּעֶבֶד הַמִּשְׁתַּחֲוֶה לִפְנֵי הַשְּׁרָרָה. וּכְנֶגֶד גְּדֻלַּת אַהֲרֹן אָמַר **וַיְדַבֵּר אֶל קֹרַח** וְגוֹ' **בֹּקֶר** וְגוֹ', פֵּרוּשׁ, לֹא תַצְדִּיקוּ דְּבָרִי בָּזֶה עַד שֶׁתַּבְחִינוּ אִם מִמֶּנִּי יָצְאוּ הַדְּבָרִים אִם מֵה' יָצָא הַדָּבָר.

פסוק ה

בֹּקֶר וְיוֹדַע וְגוֹ'. טַעַם אָמְרוֹ "בֹּקֶר" וְגוֹ' וְלֹא עָשָׂה הַמַּבְחָן בְּאוֹתוֹ זְמַן עַצְמוֹ, אוּלַי שֶׁכְּבָר נַעֲשָׂה קְטֹרֶת שֶׁל בֵּין הָעַרְבַּיִם שֶׁבּוֹ הַמִּבְחָן. עוֹד שֶׁלֹּא יַחְשְׁדוּהוּ שֶׁעָשָׂה הַמִּבְחָן בְּזְמַן בִּלְתִּי הָגוּן שֶׁהוּא בֵּין הָעַרְבַּיִם שֶׁאֵינוֹ זְמַן הָרָצוֹן, וּכְמַאֲמָרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה בַּזֹּהַר הַקָּדוֹשׁ (זוהר ח"ב לט:) שֶׁהוּא זְמַן תִּגְבֹּרֶת הַדִּינִים. עוֹד נִתְכַּוֵּן בָּזֶה אִישׁ הָאֱלֹהִים לָתֵת לָהֶם זְמַן הַלַּיְלָה לְהִתְבּוֹנֵן בְּמַעֲשֵׂיהֶם, אוּלַי יַכִּירוּ כִּי לֹא טוֹב עוֹשִׂים וְיַחְזְרוּ בִּתְשׁוּבָה, וְרִבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה אָמְרוּ (במדבר רבה יח,ז) טְעָמִים אֲחֵרִים לָמָּה עִכֵּב עַד בֹּקֶר, אֵלּוּ וָאֵלּוּ דִּבְרֵי אֱלֹהִים חַיִּים.

אֶת אֲשֶׁר לוֹ וְאֶת הַקָּדוֹשׁ וְגוֹ'. צָרִיךְ לְדַעַת לָמָּה כָּפַל לוֹמַר **אֶת אֲשֶׁר לוֹ וְאֶת הַקָּדוֹשׁ**, וְרִבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה אָמְרוּ (זוהר במדבר קעו:) "אֲשֶׁר לוֹ" – זוֹ לְוִיָּה, "הַקָּדוֹשׁ" – זוֹ כְּהוּנָּה, וְצָרִיךְ לְדַעַת לָמָּה הֻצְרַךְ לְהַזְכִּיר עִנְיַן הַלְוִיָּה כֵּיוָן שֶׁלֹּא עָרְעֲרוּ אֶלָּא עַל הַכְּהוּנָּה. וּלְפִי מַה שֶּׁפֵּרַשְׁתִּי כִּי קֹרַח לָקַח גְּדוֹלֵי שִׁבְטוֹ רְאוּבֵן עִמּוֹ בְּטַעֲנָתוֹ שֶׁתַּחְזִיר הַגְּדֻלָּה לַבְּכוֹר שֶׁבָּאָחִים, לָזֶה הֻכְרַח לְהַשִּׁיב גַּם עַל הַחֲלוּקָה זוֹ.

עוֹד יִתְבָּאֵר בְּהַעִיר עוֹד לָמָּה כָּפַל לוֹמַר **וְאֵת אֲשֶׁר יִבְחַר בּוֹ יַקְרִיב אֵלָיו**, אָכֵן יִרְצֶה עַל זֶה הַדֶּרֶךְ לְצַד שֶׁבְּעֵרְעוּרִם יֵשׁ שְׁנֵי פָּנִים: הָאֶחָד כִּי אַהֲרֹן אֵינוֹ רָאוּי כָּל כָּךְ כִּי יֵשׁ בָּהֶם גְּדוֹלִים וְטוֹבִים מִמֶּנּוּ, וְהַשֵּׁנִי שֶׁיֶּשְׁנוֹ לְכַיּוֹצֵא בּוֹ בָּעָם הָרְאוּיִים לַעֲמֹד לְשָׁרֵת עִמּוֹ. לָזֶה כְּנֶגֶד מַה שֶּׁנּוֹגֵעַ לְכְהוּנַּת אַהֲרֹן שֶׁיֵּשׁ רָאוּי מִמֶּנּוּ אָמַר **אֶת אֲשֶׁר לוֹ**, פֵּרוּשׁ, אֲשֶׁר מְזֻמָּן לוֹ לַעֲבוֹדָתוֹ מִתְּחִלַּת הַבְּרִיאָה, עַל דֶּרֶךְ אָמְרוֹ (ירמיהו א:ה) "בְּטֶרֶם אֶצָּרְךָ בַּבֶּטֶן" וְגוֹ', **וְאֶת הַקָּדוֹשׁ** פֵּרוּשׁ, אַחַר שֶׁיֵּצֵא לָעוֹלָם קִדֵּשׁ עַצְמוֹ וְעָשָׂה עַצְמוֹ כְּלִי רָאוּי לִשְׁרֵת בַּקֹּדֶשׁ. וְדִקְדֵּק לוֹמַר **וְהִקְרִיב** לְרֹאשׁ שֶׁכְּבָר הִקְרִיבוֹ וְהִשְׁרָה שְׁכִינָתוֹ עַל יָדוֹ. וּכְנֶגֶד הַמּוּבָן מֵהֶם שֶׁרְצוֹנָם לְהוֹסִיף עָלָיו אָמַר **וְאֵת אֲשֶׁר יִבְחַר בּוֹ יַקְרִיב אֵלָיו**, אִם יֵשׁ רְאוּיִים כַּיּוֹצֵא בְּאַהֲרֹן לַעֲמֹד גַּם כֵּן לְשָׁרֵת – יַקְרִיב אֵלָיו:

פסוק י

וַיִּקְרֵב וְגוֹ'. צָרִיךְ לָדַעַת מַה הִיא הַהַבְדָּלָה שֶׁאָמַר בַּפָּסוּק שֶׁלְּפָנֵי זֶה, וּמַה הִיא הַקְרֵיבָה שֶׁאָמַר כָּאן? וְאוּלַי שֶׁנִּתְכַּוֵּן לִשְׁתֵּי הַדְּרָגוֹת: הָאַחַת הוּא הַבְדָּלַת שֵׁבֶט לֵוִי מֵעֲדַת יִשְׂרָאֵל בְּדֶרֶךְ כְּלָל, וּכְנֶגֶד זֶה אָמַר **כִּי הִבְדִּיל** וְגוֹ' **מֵעֲדַת יִשְׂרָאֵל**, וְהַשְּׁנִיָּה הַקְרֵבַת בְּנֵי קְהָת שֶׁהִקְרִיבָם יוֹתֵר מִשְּׁאָר הַלְוִיִּם לְשֵׁאת קֹדֶשׁ קָדָשִׁים. וְעַיֵּן מַה שֶּׁפֵּרַשְׁתִּי בְּפָסוּק (במדבר ד:ב) "נְשֹׂא אֶת רֹאשׁ בְּנֵי קְהָת", וּכְנֶגֶד זֶה אָמַר **וַיַּקְרֵב אוֹתְךָ וְאֶת כָּל אַחֶיךָ** פֵּרוּשׁ עִנְף הַקְּהָתִים בְּנֵי לֵוִי, וְדִקְדֵּק לוֹמַר **אוֹתְךָ** רָמַז לוֹ שֶׁכֻּלָּן נִסְמָכִין עָלָיו וְהוּא גָּדוֹל שֶׁבְּכֻלָּן.

פסוק יא

לָכֵן אַתָּה וְכָל וגו'. אִמְרוֹ **לָכֵן** הוּא שְׁבוּעָה, וְהַשְּׁבוּעָה הִיא שֶׁנּוֹעָדִים עַל ה', וְזֶה הוּא שִׁעוּר הַדָּבָר: אַתָּה וְכָל עֲדָתְךָ הַנּוֹעָדִים בִּשְׁבוּעָה שֶׁעַל ה' אַתֶּם נוֹעָדִים לִסְתּוֹר דְּבָרָיו, וְאָמַר כֵּן אוּלַי יֵרָתְעוּ וְיִרְעָדוּ מִלְּהַחֲזִיק בַּמַּחְלוֹקֶת.

פסוק יב

וַיִּשְׁלַח מֹשֶׁה לִקְרֹא וגו'. נִתְחַכֵּם בָּזֶה לְדַבֵּר עִמָּם בְּיִחוּד שֶׁלֹּא בִּשְׁעַת הַוּעַד, אוּלַי יָרְוִיחַ דַּעְתָּם אֶחָד לְאֶחָד, גַּם בְּאֶמְצָעוּת הַחֲשִׁיבוּת אֲשֶׁר הוּא מַחְשִׁיבָם לְדַבֵּר אֲלֵיהֶם מִכְּלֻלוּת הַנּוֹעָדִים יִתְרַכֵּךְ לִבָּם לְהַטּוֹת אָזֶן. וְדִקְדֵּק הַכָּתוּב לוֹמַר **וַיִּשְׁלַח מֹשֶׁה לִקְרֹא** וגו' שֶׁלֹּא הָיָה צָרִיךְ לְזִכָּרוֹן מֹשֶׁה וְיִסְמֹךְ עַל זִכָּרוֹנוֹ בְּסָמוּךְ, אֶלָּא לְהַעִיר מִי הוּא הַשּׁוֹלֵחַ – מֹשֶׁה מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל וּנְבִיא ה' – לִקְרֹא לִשְׁנֵי הֲדְיוֹטוֹת, אוּלַי בָּזֶה יִתְעַשְּׁתוּ לְהַטּוֹת אָזְנָם אֵלָיו.

לֹא נַעֲלֶה וגו' הַמְעַט וגו'. אִמְרוֹ **לֹא נַעֲלֶה**, לְפִי מַה שֶּׁפֵּרַשְׁתִּי שֶׁנִּתְחַכֵּם מֹשֶׁה לַעֲשׂוֹת לָהֶם מַעֲלָה לְדַבֵּר עִמָּהֶם בְּיִחוּד, אָמְרוּ: אֵין אָנוּ חֲפֵצִים בְּמַעֲלָה זוֹ שֶׁאַתָּה מַחְשִׁיב אוֹתָנוּ לְשִׁלּוֹחַ אַחֲרֵינוּ. גַּם נִתְכַּוְּנוּ בְּמַאֲמָר זֶה לוֹמַר שֶׁהֲגַם שֶׁשִּׁלּוּחוּת זֶה יִהְיֶה לַהֲנָאָתָם לַעֲשׂוֹת לָהֶם אֵיזֶה כָּבוֹד וּמַעֲלָה, אַף עַל פִּי כֵן **לֹא נַעֲלֶה**, מוֹאֲסִים הֵם אוֹתָהּ הַמַּעֲלָה אֲשֶׁר תָּבֹא לָהֶם מִמֹּשֶׁה.

וְנָתְנוּ טַעַם לִדְבָרֵיהֶם, וְאָמְרוּ **הַמְעַט כִּי הֶעֱלִיתָנוּ** וְגוֹ', פֵּרוּשׁ, הֲקָטָן דָּבָר זֶה שֶׁעָשִׂיתָ לָנוּ שֶׁהֶעֱלִיתָנוּ? פֵּרוּשׁ, עָשִׂיתָ לָנוּ הַדָּבָר בְּגֶדֶר הַעֲלָאָה וְכָבוֹד בִּיצִיאַת מִצְרַיִם, וְהָיָה תַּכְלִית הָעֲלִיָּה יְרִידָה מֵאֶרֶץ זָבַת חָלָב וּדְבַשׁ שֶׁהֱיֵינוּ שָׁם לְהָמִיתֵנוּ בַּמִּדְבָּר, אִם כֵּן מַעֲלוֹתֶיךָ אֵינָם אֶלָּא הַשְׁפָּלוֹת וִירִידוֹת. וְאָמְרוּ **כִּי תִשְׂתָּרֵר** וְגוֹ', פֵּרוּשׁ, אֵין טַעֲמְךָ בְּכָל הָעִנְיָנִים אֶלָּא לְהִשְׂתָּרֵר, לֹא לְהֵיטִיב לָנוּ. גַּם בִּשְׁלִיחוּת זֶה שֶׁאַתָּה שׁוֹלֵחַ אַחֲרֵינוּ לֹא לְטוֹבָתֵנוּ אַתָּה מִתְכַּוֵּן אֶלָּא לְהִשְׂתָּרֵר, וְהוּא אָמְרוֹ **גַּם הִשְׂתָּרֵר**. גַּם נִתְכַּוְּנוּ בְּכָפֶל **תִּשְׂתָּרֵר גַּם הִשְׂתָּרֵר** לוֹמַר כִּי שָׂרְרוּתוֹ שֶׁל מֹשֶׁה הִיא כְּפוּלָה וּמְכֻפֶּלֶת מֵהַשָּׂרְרָה שֶׁהָיְתָה עֲלֵיהֶם קוֹדֶם צֵאתָם מִמִּצְרַיִם, וְזֶה שִׁעוּר הַדְּבָרִים כִּי תִשְׂתָּרֵר עָלֵינוּ בְּרִבּוּי הַשָּׂרְרוֹת, וְהוּא אָמְרוֹ **גַּם הִשְׂתָּרֵר**. וְאוּלַי שָׂרְמְזוּ לוֹ גַּם כֵּן שֶׁהוּא חָפֵץ לְהִתְעַכֵּב בַּמִּדְבָּר לְהַמְשִׁיךְ הַשָּׂרְרָה שֶׁל עַצְמוֹ, לְפִי מַה שֶּׁאָמְרוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (שמות רבה ה,כג) כִּי מַלְכוּתוֹ שֶׁל מֹשֶׁה לֹא הָיְתָה עוֹמֶדֶת אֶלָּא בַּמִּדְבָּר, וְלָזֶה אָמְרוּ **גַּם הִשְׂתָּרֵר**.

פסוק יד

אַף לֹא אֶל אֶרֶץ וגו'. קֻשָּׁה, אַחַר שֶׁאָמְרוּ לַהֲמִיתֵנוּ בַּמִּדְבָּר, מַה מָּקוֹם לְהִתְרַעֵם עַל מַדְרֵגָה קְטַנָּה מִמֶּנָּה? וְרַשִׁ"י זִכְרוֹנוֹ לִבְרָכָה יִשֵּׁב בְּדוֹחַק. וְאוּלַי שֶׁנִּתְכַּוְּנוּ לוֹמַר שֶׁשִּׁלִּילַת הֲלִיכָתָם אֶצְלוֹ לֹא לְצַד גֶּדֶר הָרָעָה שֶׁקִּבְּלוּ מִמֶּנּוּ שֶׁהוֹצִיאָם לַהֲמִיתָם בַּמִּדְבָּר, אֶלָּא אֲפִלּוּ לְצַד הֶעְדֵּר

הַטּוֹב הַמֻּבְטָחִים מִמֶּנּוּ לְבַד, וְהוּא אָמְרוֹ **אַף לֹא אֶל** וְגוֹ', פֵּרוּשׁ אַף לְצַד לֹא אֶל אֶרֶץ וְגוֹ', לְטַעַם זֶה לְבַד הַעֵינֵי הָאֲנָשִׁים וְגוֹ', וּמִכָּל שֶׁכֵּן שֶׁסִּבָּם הַקָּרֵבַת הַנֶּזֶק.

הַעֵינֵי וְגוֹ' לֹא נַעֲלֶה. פֵּרוּשׁ, בּוֹחֲרִים נִקּוּר עֵינֵיהֶם מִמַּעֲלָה אֲשֶׁר יֻבְטְחוּ בָּהּ מִמֶּנּוּ. בָּזֶה גִּלּוּ עִצֹּם הַפְּלָגַת הַשִּׂנְאָה אֲשֶׁר שְׂנוּאָה טוֹבַת הַצַּדִּיק אֶצְלָם יוֹתֵר מִנִּקּוּר עֵינֵיהֶם, לָזֶה חָרָה אַפּוֹ שֶׁל מֹשֶׁה מְאֹד:

פסוק טו

וַיֹּאמֶר אֶל ה' אַל תֵּפֶן וְגוֹ'. הַכַּוָּנָה לְצַד שְׁרָאָה הַפְּלָאַת שִׂנְאַת הָרְשָׁעִים עִמּוֹ, מִזֶּה הִכִּיר הֱיוֹתָם בְּחִינַת הָרַע גָּמוּר אֲשֶׁר טִבְעוֹ לִשְׂנֹא בְּחִינַת הַטּוֹב שִׂנְאַת מָוֶת בְּלֹא סִבָּה, וְלָזֶה אָמַר אֶל ה' **אַל תֵּפֶן אֶל מִנְחָתָם**. וְהַכַּוָּנָה בָּזֶה לְצַד שֶׁאֵין לְךָ אָדָם שֶׁאֵין בְּיָדוֹ מִצְווֹת וּמַעֲשִׂים טוֹבִים, וּכְבָר קָדַם לָנוּ שֶׁאֵין הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מְקַפֵּחַ שְׂכַר כָּל בְּרִיָּה וּבְרִיָּה וַאֲפִלּוּ שֶׁל רְשָׁעִים, דִּכְתִיב (דברים לב:ד) "אֵל אֱמוּנָה וְאֵין עָוֶל", וְצֵא וּלְמַד מִמִּשְׂכַּר פְּסִיעוֹתָיו שֶׁל אוֹתוֹ רָשָׁע (סנהדרין צו.), אֲשֶׁר עַל כֵּן חָשׁ מֹשֶׁה שֶׁתַּעֲמֹד לָהֶם אֵיזֶה מִצְוָה שֶׁבְּיָדֶם שֶׁהַזְּכוּת תּוֹלֶה, לָזֶה בִּקֵּשׁ מֵה' וְאָמַר **אַל תֵּפֶן אֶל מִנְחָתָם**, פֵּרוּשׁ, אֲפִלּוּ זְכוּת שֶׁכְּבָר הִגִּיעָה מִנְחָה לַה' לֹא יִפֶּן לָהּ וְלֹא יַבִּיט אֵלֶיהָ.

וְאִם תֹּאמַר, אֵיךְ יְבַטֵּל מִדָּתוֹ יִתְבָּרַךְ לְאֲנָשִׁים הָהֵם לְעַוֹּת מִשְׁפָּטָם?

דַּע כִּי הַצַּדִּיקִים יֵשׁ כֹּחַ בָּהֶם לְהַפְקִיעַ זְכוּת הַנִּמְצֵאת לָרְשָׁעִים כְּשֶׁיִּרְאוּ שֶׁהֵם מֻחְלָטִים בָּרָע, וְהוּא סוֹד (שמואל ב כג:ג) "צַדִּיק מוֹשֵׁל יִרְאַת אֱלֹהִים", פֵּרוּשׁ, מוֹשֵׁל בְּיִרְאַת ה' שֶׁיַּעֲשֶׂה הָאָדָם, אִם יִרְאֶה בְּעֵינֵיהֶם לְהַפְקִיעַ זְכוּתוֹ מִמֶּנּוּ יֵשׁ כֹּחַ בְּיָדָם, מַה שֶּׁאֵין הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא כְּבֵיכוֹל עוֹשֶׂה. וְתִמְצָא בְּדִין שֶׁלְּמַטָּה כַּיּוֹצֵא בַּדָּבָר, שֶׁיְּכוֹלִין בֵּית דִּין לְהַפְקִיר נְכָסֵי אָדָם רָשָׁע, כְּאָמְרָם (גיטין לו:) "הֶפְקֵר בֵּית דִּין הֶפְקֵר".

וְאִם תֹּאמַר, לָמָּה לְךָ מֹשֶׁה לְהַפְלִיא עָנְשָׁם שֶׁל אֵלּוּ, וְאִם לְצַד שִׂנְאָתָם אוֹתוֹ, לֹא מִפְּנֵי זֶה יִתְחַיְּבוּ כָּל כָּךְ עֹנֶשׁ. גַּם יֵשׁ לְבַעַל הַדִּין לָחוּשׁ כָּאן וְלוֹמַר, אֵין אָדָם נֶחְשָׁד עַל דָּבָר אֶלָּא אִם כֵּן יֵשׁ בּוֹ (מועד קטן יח:), וְאִם אֵין בּוֹ כֻּלּוֹ יֵשׁ בּוֹ מִקְצָתוֹ. לָזֶה אָמַר לִפְנֵי ה' טַעַם הַמַּסְפִּיק לְחַיְּבָם, וְהִתְחִיל לְהָסִיר מַחוּשׁ הַחֶשְׁד וְאָמַר **לֹא חֲמוֹר** וְגוֹ', פֵּרוּשׁ, אֵין לָהֶם מָקוֹם לְחָשְׁדֵנִי מִמֶּנּוּ בִּשְׁרָרָה, שֶׁהֲרֵי דֶּרֶךְ הַמְּלָכִים לְקַחַת צָרְכֵיהֶם מֵהָעָם וּבִפְרָט בְּעִנְיָנִים שֶׁהֵם לְצֹרֶךְ הָעָם, וְהוּא אֲפִלּוּ חֲמוֹר אֶחָד שֶׁהָיָה צָרִיךְ לוֹ לְבוֹא עָלָיו וּלְגָאֳלָם לֹא נָשָׂא, וְאִם כֵּן מִנַּיִן לָהֶם מָקוֹם לְחָשְׁדוֹ בִּשְׁרָרָה.

וְהוֹסִיף לוֹמַר **וְלֹא הֲרֵעֹתִי** וְגוֹ', פֵּרוּשׁ, תֹּאמַר שֶׁיֵּשׁ לָהֶם שִׂנְאָה עִמִּי לְאֵיזוֹ סִבָּה שֶׁגֵּרְמוּתִי לָהֶם בְּדָבָר הָרָגִיל בָּעוֹלָם, שֶׁיֵּאָרְעוּ דְּבָרִים בֵּין בְּנֵי אָדָם שֶׁמֵּהֶם יִמָּשְׁכוּ אֵיבוֹת – **לֹא הֲרֵעֹתִי** וְגוֹ', פֵּרוּשׁ, מִיָּמַי לֹא עָשִׂיתִי לָהֶם רָעָה שֶׁתִּתְמַשֵּׁךְ לָהֶם שִׂנְאָה עִמִּי מִסִּבָּתָהּ.

וְדִקְדֵּק לוֹמַר **אֶת אֲשֶׁר מֵהֶם**, פֵּרוּשׁ אֲפִלּוּ בְּהַמְשָׁכַת הָרַע מֵאֶחָד מֵהֶם לַחֲבֵרוֹ לֹא סִבַּבְתִּי, כְּמוֹ שֶׁתֹּאמַר לֹא בָּאוּ לְפָנַי לַדִּין וְחִיַּבְתִּי אֶת הַזַּכַּאי אוֹ זִכִּיתִי אֶת הַחַיָּב שֶׁהָרַע הוּא אֶחָד מֵהֶם, פֵּרוּשׁ שֶׁכְּשֶׁמְּחַיֵּב מָמוֹן לְאֶחָד לָתֵת לַחֲבֵרוֹ, הָרָעָה נִמְשֶׁכֶת לוֹ מֵחֲבֵרוֹ שֶׁנּוֹטֵל מִמֶּנּוּ מַה שֶּׁאֵינוֹ חַיָּב לוֹ, וַאֲפִלּוּ זֶה לֹא עָשָׂה עָלָיו הַשָּׁלוֹם לְצַד שֶׁהָיָה דָּן בִּנְבוּאָה דִּין אֱמֶת לַאֲמִתּוֹ, וּכְמוֹ שֶׁאָמְרוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (זוהר חלק ב' עח.) בְּפָסוּק "כִּי יִהְיֶה לָהֶם דָּבָר בָּא אֵלַי". מֵעַתָּה אֵין סִבָּה לְשִׂנְאָתָם וַחֲשָׁדָם בְּשׁוּם אֹפֶן, וְאֵין זֶה אֶלָּא לְצַד הֱיוֹתָם חֵלֶק רַע גָּמוּר וְטָבַע הָרַע לִשְׂנֹא הַטּוֹב שִׂנְאָה עַזָּה טִבְעִית בְּלֹא סִבָּה. מֵעַתָּה כָּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה מְצַוָּה לְעָקְרוֹ וּלְהַפְקִיעַ זְכוּתוֹ לְבַל יִפֶּן ה' לְמִנְחָתָם כִּי בַּאֲבֹד רְשָׁעִים רִנָּה. וְסוֹבֵר אֲנִי כִּי הָאֲנָשִׁים הָרְשָׁעִים הָאֵלֶּה אֵינָם בִּכְלַל עֲדַת קֹרַח שֶׁנֶּאֱמַר עֲלֵיהֶם (סנהדרין קח.) "מוֹרִיד שְׁאוֹל וַיַּעַל", שֶׁאֵלּוּ אֲבָדָה תִּקְוָתָם שֶׁכֻּלָּן עָנָף הַקְלָפָּה, כֵּן יֹאבְדוּ כָּל אוֹיְבֵי ה'.

פסוק טז

אַתָּה וְכָל עֲדָתְךָ הֱיוּ וְגוֹ'. קְשָׁה, הָיָה לוֹ לוֹמַר **אַתָּה וְכָל עֲדָתְךָ וְאַהֲרֹן** וְגוֹ', וּבָזֶה לֹא הָיָה צָרִיךְ לַחְזוֹר וְלוֹמַר **אַתָּה וְהֵם**. אוּלַי שֶׁנִּתְכַּוֵּן לְהַזְמִין הַנּוֹעָדִים לְבֹא מָחָר לְבָרֵר הַדָּבָר, וְנִתְכַּוֵּן בָּזֶה לְבַל יִהְיוּ נִשְׁמָטִים מִיּוֹם אֶל יוֹם וְיִתְרַבּוּ עֲלֵיהֶם מֵאוֹהֲבֵי הַמַּחְלוֹקֶת, לָזֶה רָצָה לְהַכְרִיחָם לְבֹא מָחָר לִפְנֵי ה'. אֲשֶׁר עַל כֵּן לֹא הִזְמִין אֶלָּא הַבָּאִים בַּמַּחְלוֹקֶת, קֹרַח וַעֲדָתוֹ, מַה שֶּׁאֵין כֵּן אַהֲרֹן, אֶלָּא שֶׁהִזְכִּירוֹ שֶׁיִּקַּח מַחְתָּתוֹ עִמָּהֶם.

עוֹד יִרְצֶה לוֹמַר שֶׁיָּכִינוּ עַצְמָן בְּקֻרְבָּשָׁה וּבְטַהֲרָה, כְּדֵי שֶׁיִּהְיוּ רְאוּיִים לִהְיוֹת לִפְנֵי ה', וְהוּא מַאֲמַר **הֱיוּ לִפְנֵי ה'**. וְאוּלַי כִּי לָזֶה נָתַן לָהֶם זְמַן וְאָמַר **מָחָר**, וּבִפְרָט זֶה לֹא שִׁתֵּף עִמָּהֶם אַהֲרֹן כִּי מוּכָן וְעוֹמֵד הוּא, אֶלָּא שֶׁהִזְכִּירוֹ אַחַר כָּךְ וְאָמַר **אַתָּה וְהֵם וְאַהֲרֹן** שֶׁגַּם הוּא יִהְיֶה עִמָּהֶם. וַהֲגַם שֶׁכְּבָר אָמַר לָהֶם הַדְּבָרִים עַצְמָן לְמַעְלָה, דִּכְתִיב "קְחוּ לָכֶם מַחְתּוֹת וְגוֹ' לִפְנֵי ה' מָחָר", לְפִי שֶׁהוֹכִיחָם בְּדִבָּרִים אֲחֵרִי כֵן וְאָמַר לָהֶם "הַמְעַט מִכֶּם וְגוֹ' רַב לָכֶם בְּנֵי לֵוִי" וְגוֹ', תֹּכֶן הַדְּבָרִים יַגִּיד הַפְכִּיוּת מַה שֶּׁאָמַר מִקּוֹדֶם. לָזֶה כְּשֶׁלֹּא קִבְּלוּ הַתּוֹכַחַת חָזַר לוֹמַר דְּבָרִים הָרִאשׁוֹנִים לַעֲשׂוֹת מִבְחַן הַקְּטֹרֶת.

פסוק יז

חֲמִשִּׁים וּמָאתַיִם וְגוֹ' וְאַתָּה וְאַהֲרֹן וְגוֹ'. כָּל זֶה מְיֻתָּר, שֶׁכְּבָר אָמַר **אַתָּה וְכָל עֲדָתְךָ** וְגוֹ' **וְאַהֲרֹן**. וְאִם רָצָה לוֹמַר חֶשְׁבּוֹן כֻּלָּם, לְמַעְלָה כְּשֶׁאָמַר "עֲדָתְךָ" שָׁם הָיָה לוֹ לוֹמַר מָאתַיִם וַחֲמִשִּׁים, וְלֹא הָיָה צָרִיךְ לַחְזֹר וּלְהַזְכִּיר **אַתָּה וְאַהֲרֹן**. וְאוּלַי שֶׁנִּתְחַכֵּם לוֹמַר שֶׁלֹּא יִתְעָרֵב קֹרַח עִם הַמָּאתַיִם וַחֲמִשִּׁים אֶלָּא בִּיחוּד עִם אַהֲרֹן, וְעָשָׂה כֵּן כְּדֵי שֶׁלֹּא יִהְיֶה מָקוֹם לַטּוֹעִים אַחַר קֹרַח לוֹמַר כִּי דִּבְקוּתוֹ הָרָעָה לְצַד הֱיוֹתוֹ עִם רִבּוּי מַקְטִירֵי הַקְּטֹרֶת, אֲבָל אִם הָיָה בִּפְנֵי עַצְמוֹ הָיָה כְּאַהֲרֹן. לָזֶה אָמַר לוֹ **וְאַתָּה וְאַהֲרֹן** בִּפְנֵי עַצְמְכֶם אִישׁ מַחְתָּתוֹ. וַהֲגַם שֶׁכֻּלָּן

הִקְרִיבוּ יַחַד, עִם כָּל זֶה נַעֲשׂוּ שְׁתֵּי כִּתּוֹת – כַּת אַחַת קֹרַח וְאַהֲרֹן, וְכַת שְׁנֵיָה מָאתַיִם וַחֲמִשִּׁים אִישׁ.

פסוק יט

וַיַּקְהֵל עֲלֵיהֶם וְגוֹ'. פֵּרוּשׁ שֶׁלֹּא נִקְהֲלוּ לְרְצוֹנָם, אֶלָּא קֹרַח הִקְהִילָם, וּכְפִי זֶה יַגִּיד הַכָּתוּב שֶׁבַח הָעֵדָה. אוֹ יִרְצֶה לְתֵת טַעַם לְמַאֲמַר ה' שֶׁבָּא אַחַר כָּךְ **הִבָּדְלוּ מִתּוֹךְ הָעֵדָה** וְגוֹ' **וַאֲכַלֶּה אוֹתָם**, וְיֹאמַר הָאוֹמֵר אִם קֹרַח וַעֲדָתוֹ חָטְאוּ אֱלֹה הַצֹּאן לָמָּה יִכְלוּ, לָזֶה הִקְדִּים וְאָמַר כִּי נִקְהֲלוּ לְרְצוֹן קֹרַח וּלְחַבְּתוֹ, וְלָזֶה נִרְאִים כַּחֲפֵצִים בְּמַעֲשָׂיו, וְלָזֶה אָמַר ה' הִבָּדְלוּ וְגוֹ' וַאֲכַלֶּה אוֹתָם.

וַיֵּרָא כְּבוֹד ה' וְגוֹ'. נִתְגַּלִּית שְׁכִינָתוֹ יִתְבָּרַךְ לְכָל הָעֵדָה, כְּדֵי שֶׁיַּכִּירוּ כִּי הוּא הָעוֹשֶׂה מִשְׁפָּט כָּתוּב, וְהוּא הַבּוֹרֵר הָרָאוּי לִשְׁרֹת לְפָנָיו.

פסוק כא

הִבָּדְלוּ מִתּוֹךְ וְגוֹ'. לֹא עַל מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן הוּא אוֹמֵר, כִּי לְאֵלֶּה לֹא תִפְגַּע מִדַּת הַדִּין הֲגַם שֶׁיִּהְיוּ בְּתוֹךְ הָעֵדָה הַכְּלָה חָס וְשָׁלוֹם, וְזֶה לְךָ הָאוֹת – אַהֲרֹן שֶׁהָיָה בְּתוֹךְ עֲדַת קֹרַח וְנִבְקְעָה הָאֲדָמָה תַּחְתֵּיהֶם וְלֹא נִפְגַּע. אֶלָּא כַּוָּנַת מַאֲמַר ה' הוּא עַל הַצַּדִּיקִים שֶׁהָיוּ בְּתוֹךְ הָעֵדָה, כֵּיהוֹשֵׁעַ וְכָלֵב וּשְׁאָר הַצַּדִּיקִים וּבְנֵי בָּתֵּיהֶם שֶׁל מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן וְשֶׁל שְׁאָר הַצַּדִּיקִים. וְלָזֶה אָמַר קוֹדֵם לְמַאֲמַר "הִבָּדְלוּ" **וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה** וְגוֹ' **לֵאמֹר**, וְאִם עַל מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן הוּא אוֹמֵר לֹא הָיָה צָרִיךְ לוֹמַר תֵּיבַת **לֵאמֹר**, אֶלָּא לֵאמֹר לַעֲדַת הַצַּדִּיקִים הַבְּחוּנִים אֶצְלָם וְלִבְנֵיהֶם וּבְנֵי בֵּיתָם שֶׁהָיוּ בְּתוֹךְ הָעֵדָה.

וַאֲכַלֶּה אוֹתָם כְּרָגַע. צָרִיךְ לְדַעַת לָמָּה אָמַר **כְּרָגַע**, וְאִם לְהוֹדִיעַ כִּי הוּא שַׁגִּיא כֹּחַ לַהֲרוֹג שִׁשִּׁים רִבּוֹא כְּרֶגַע, כְּבָר הוֹדִיעַ זֶה מִקּוֹדֶם, דִּכְתִיב (שמות ל"ג:ה') "רֶגַע אֶחָד אֶעֱלֶה בְקִרְבְּךָ וְכִלִּיתִיךָ".

וְנִרְאֶה לְפִי דִּבְרֵי הַמִּדְרָשׁ (במדבר רבה) שֶׁהֵבִיא רַשִׁ"י בְּפָסוּק "וַיִּפֹּל עַל פָּנָיו" (במדבר כב:ד), זֶה בְּיָדֶם סִרְחוֹן רְבִיעִי: בָּעֲגֶל, בַּמִּתְאוֹנְנִים, בַּמְּרַגְּלִים וְכוּ', עַד כָּאן. אִם כֵּן עָוֹן הַמְּרַגְּלִים קָדַם לְמַחְלוֹקֶת קֹרַח, וְשָׁם פֵּרַשְׁתִּי כִּי גְּזֵרַת כְּלָיָה שָׁגְּזַר ה' עַל הַדּוֹר הַהוּא נִתְקַיְּמָה, אֶלָּא שֶׁהוֹעִילָה תְּפִלַּת מֹשֶׁה שֶׁלֹּא יָמוּת הָעָם כְּאִישׁ אֶחָד אֶלָּא בְּהֶמְשֵׁךְ זְמַן אָרוֹךְ. אִם כֵּן הָעֵדָה כְּבָר הִיא מְחֻיֶּבֶת כְּלָיָה. לָזֶה בָּא מַאֲמַר ה' כָּאן בְּחִדּוּשׁ הַגְּזֵרָה שֶׁיִּהְיֶה **כְּרָגַע**, פֵּרוּשׁ, שֶׁלֹּא יַאֲרִיךְ לָהֶם הַזְּמַן כְּמוֹ שֶׁנִּתְרַצָּה מִקּוֹדֶם. וּלְדֶרֶךְ זֶה מָצָאנוּ נַחַת רוּחַ לְקֻשְׁיָא שֶׁבָּעִנְיָן, לָמָּה יִגְזֹר ה' מִיתָה עַל עֲדַת יִשְׂרָאֵל שֶׁלֹּא הָיְתָה יָדָם בַּמַּעַל, וּכְמוֹ שֶׁנִּתְגַּלָּה מִמַּאֲמַר מֹשֶׁה בְּסָמוּךְ. וְלִדְבָרֵינוּ, לְצַד שֶׁכְּבָר הָיוּ יִשְׂרָאֵל מְחֻיְּבֵי מִיתָה מֵעָוֹן הַמְּרַגְּלִים אֶלָּא שֶׁה' הָאֲרִיךְ לָהֶם זְמַן, וְאָמְרוּ זְכֵרוֹנָם לִבְרָכָה (שבת לב.) שֶׁהַשָּׂטָן מְקַטְרֵג בְּשָׁעַת הַסַּכָּנָה,

וְצִוּוּי לְמִי שֶׁיֵּשׁ בְּיָדוֹ שִׂיחָה בֵּין יִשְׂתַּבַּח לְיוֹצֵר לַחְזֹר מֵעוֹרְכֵי הַמִּלְחָמָה (ירושלמי ברכות ה:א), הֲגַם שֶׁאֵין בַּחֵטְא כְּדֵי לְהָמִית. וּכְמוֹ כֵן בְּמַה שֶׁלְּפָנֵינוּ, כֵּיוָן שֶׁהָיוּ מְחֻיְבֵי מִיתָה אֵין נִמְלָטִים בְּצֵאת הַמַּשְׁחִית וְיִכְלוּ בְּאֶפֶס תִּקְוָה.

שׁוּב הִצַּצְתִּי וְרָאִיתִי כִּי דִּבְרֵי ה' כָּאן הֵם רְפוּאָה וּתְעָלָה לַעֲדַת יִשְׂרָאֵל, כִּי אִם לֹא הָיָה ה' אוֹמֵר **הִבָּדְלוּ מִתּוֹךְ הָעֵדָה** וְהָיָה יוֹצֵא הַמַּשְׁחִית, הָיוּ נִמְלָטִים הַצַּדִּיקִים שֶׁלֹּא הָיוּ בְּכָלַל גְּזֵרַת הַמְּרַגְּלִים, וְכָל שֶׁהָיוּ בְּכָלַל גְּזֵרַת הַמְּרַגְּלִים הָיָה הַמַּשְׁחִית מְכַלֶּה אוֹתָם. וְלוֹמַר ה' לְיִשְׂרָאֵל שֶׁיִּהְיוּ נִבְדָּלִים מֵהֶם לְבַל יִקַּר לָהֶם מִקְרֶה רַע, לֹא הָיָה לָהֶם זְכוּת לָזֶה, שֶׁהֲרֵי סוֹף סוֹף הָיָה בְּיָדָם שֶׁמָּץ מֵהַחֵטְא שֶׁלֹּא מִחוּ בְּקֹרַח, וְאַדַּרְבָּא בָּאוּ לִרְצוֹנוֹ. לָזֶה נִתְחַכֵּם ה' וְצִוָּה לְמֹשֶׁה וְאַהֲרֹן לְהַבְדִּיל הַצַּדִּיקִים וֶהֱעִירוּ לְבַקֵּשׁ רַחֲמִים עֲלֵיהֶם, וּבְאֶמְצָעוּת זְכוּתוֹ שֶׁל מֹשֶׁה אָמַר ה' אֵלָיו **דַּבֵּר אֶל הָעֵדָה** וְגוֹ' **הֵעָלוּ מִסָּבִיב** וְגוֹ' (במדבר טז:כד). וּלְדֶרֶךְ זֶה נוּכַל לְפָרֵשׁ כִּי מַאֲמַר ה' שֶׁאָמַר לְמֹשֶׁה וְאַהֲרֹן **הִבָּדְלוּ** לֹא בָּא הַדִּבּוּר אֶלָּא לְהַעִירָם לְהִתְפַּלֵּל, לֹא שֶׁהָיָה צָרִיךְ מֹשֶׁה לְהַבְדִּיל לְבַל יִסָּפוּ בְּחַטַּאת קֹרַח. וְאוּלַי כִּי הוּא זֶה מַה שֶּׁרָמַז בְּמַאֲמַר **לֵאמֹר**, פֵּרוּשׁ, שֶׁתַּכְלִית הַמַּאֲמָר הָאָמוּר בָּעִנְיָן הוּא לֵאמֹר מַאֲמַר הַבָּא אַחֲרָיו שֶׁהוּא עִנְיַן הַבְדָּלַת יִשְׂרָאֵל מֵעֲדַת קֹרַח, כִּי לְעִנְיַן מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן אֵין צְרִיכִין לְהִבָּדֵל. וּכְפִי זֶה אֵין אָנוּ צְרִיכִין לְמַה שֶּׁפֵּרְשָׁנוּ שֶׁבָּא הַדִּבּוּר עַל בְּנֵי בָתֵּיהֶם וְעַל הַצַּדִּיקִים שֶׁכְּיוֹצֵא בָּהֶם.

פסוק כב

וַיֹּאמְרוּ אֵל אֱלֹהֵי הָרוּחוֹת וְגוֹ'. אָמַר שֵׁם **אֵל**, לְצַד שֶׁרָאָה הִתְעוֹרְרוּת תִּגְבּוֹרֶת הַדִּינִים, הִזְכִּיר חֶסֶד אֵל לְמַתֵּק הַדִּינִים.

וְאָמְרוּ **אֱלֹהֵי הָרוּחוֹת לְכָל בָּשָׂר**, טַעַן טַעֲנָה הַנִּשְׁמַעַת לִפְנֵי הַבּוֹרֵא, כִּי ה' חָפֵץ שֶׁכָּל הָרוּחוֹת יְקַבְּלוּ אֱלֹהוּתוֹ עֲלֵיהֶם בְּעוֹדָם בַּבָּשָׂר בָּעוֹלָם הַזֶּה. וְהוּא אָמְרוֹ **אֱלֹהֵי הָרוּחוֹת**, פֵּרוּשׁ, הָרוּחוֹת הוּא לְשׁוֹן מַחְשָׁבָה וְרָצוֹן, עַל דֶּרֶךְ אָמְרוֹ (יחזקאל כ:לב) "הָעוֹלָה עַל רוּחֲכֶם". וְאִם כֵּן, הֲגַם שֶׁהַמִּשְׁפָּט אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה לְכַלּוֹתָם כְּרֶגַע הוּא מִשְׁפַּט אֱמֶת, וּכְמוֹ שֶׁכָּתַבְתִּי הַטַּעַם לְמַעְלָה, עִם כָּל זֶה לְפִי הַנִּרְאֶה בַּמַּעֲשֶׂה הוּא שֶׁאִישׁ אֶחָד יֶחֱטָא וְעַל כָּל הָעֵדָה תִּקְצֹף, שֶׁאֵין כָּל הָעֵדָה בְּחֵטְא זֶה וְאַתָּה מֵמִית כֻּלָּן, וּמַעֲתָּה חָס וְשָׁלוֹם הָרוּחַ תְּמָאֵן בֶּאֱלֹהוּת כָּזֶה.

עוֹד נִתְכַּוֵּן לְדַבֵּר לְפָנָיו דִּבְרֵי רְצוּי הַמִּתְקַבֵּל לְפָנָיו, עַל פִּי מַה שֶּׁקָּדַם לוֹ בִּידִיעַת הַדְּרָגַת הַחֵפֶץ שֶׁיֵּשׁ לַבּוֹרֵא. הָאֶחָד הוּא שֶׁבַח וְהַלֵּל אֲשֶׁר יִתְּנוּ לוֹ צְבָא מַעְלָה, לְמַעְלָה מִמֶּנּוּ שֶׁבַח וְהַלֵּל אֲשֶׁר יִתְּנוּ לוֹ נִשְׁמוֹת הַצַּדִּיקִים מִשְּׁנֵי אוֹצְרוֹת הַחַיִּים: אוֹצָר אֶחָד שֶׁל נְשָׁמוֹת שֶׁעֲדַיִן לֹא בָּאוּ לָעוֹלָם הַזֶּה, שֶׁעֲלֵיהֶם אָמְרוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (יבמות סב.) "עַד שֶׁיִּכְלוּ נְשָׁמוֹת שֶׁבַּגּוּף", וְאוֹצָר שֵׁנִי שֶׁל נְשָׁמוֹת שֶׁכְּבָר בָּאוּ לָעוֹלָם הַזֶּה וְחָזְרוּ וְנִתְּנוּ בְּאוֹצַר הַחַיִּים,

וְכֻלָּם נוֹתְנִים שִׁיר וְשֶׁבַח וְהוֹדָאָה לַבּוֹרֵא יִתְעַלֶּה שְׁמוֹ בְּסוֹד (משלי ט״ז:ד׳) ״כֹּל פָּעַל ה׳ לַמַּעֲנֵהוּ״. לְמַעְלָה מֵהֶם הַשִּׁיר וְהַשֶּׁבַח הָעוֹלֶה מֵהַנְּשָׁמוֹת אֲשֶׁר הֵם בָּעוֹלָם הַזֶּה, אֲשֶׁר הֵם תּוֹךְ הַבָּשָׂר וְהוּא מוֹנָעַ מֵהַכִּיר ה׳, וְהֵם מִתְעַצְּמִים לֶאֱהֹב ה׳ וּלְשַׁבְּחוֹ וּלְהוֹדוֹת לְמַאֲמָרוֹ. זֶה עֶלְיוֹן וְחָשׁוּק אֵצֶל הַבּוֹרֵא לְמַעְלָה מֵהַכֹּל, וּכְמוֹ שֶׁמְּבֹאָרִים הַדְּבָרִים בְּהַרְחָבָה בְּסֵפֶר הַזֹּהַר גַּם בְּדִבְרֵיהֶם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה.

וְלָזֶה נִתְחַכֵּם מֹשֶׁה וְרָצָה ה׳ בַּדָּבָר שֶׁהוּא חָפֵץ בּוֹ, וְאָמַר **אֱלֹהֵי הָרוּחוֹת לְכָל בָּשָׂר**, שֶׁאַתָּה חָפֵץ שֶׁאֱלֹהוּתְךָ תִּהְיֶה לְרוּחוֹת בִּזְמַן שֶׁהֵם בַּבָּשָׂר, וְאִם אַתָּה מְמִיתָם אַתָּה חָסֵר רָצוֹן זֶה, וְאֵין נָכוֹן לְהַגְבִּיר הַדִּינִים שֶׁיִּסּוֹבְבוּ הֶפְסֵד קַבָּלַת אֱלֹהוּתְךָ לְרוּחוֹת שֶׁבַּבָּשָׂר שֶׁהוּא רוּם תַּכְלִית חֶשְׁקֶךָ.

וְאָמַר ״הָאִישׁ **אֶחָד** יֶחֱטָא״, לוֹמַר שֶׁכְּפִי הַדִּין אֵין לָהֶם חִיּוּב, כִּי כֻּלָּן לֹא חָטְאוּ לְחַיָּבָם, אֶלָּא אַתָּה בָּא עֲלֵיהֶם בְּקֶצֶף שֶׁהוּא תִּגְבֹּרֶת הַדִּין, וְהוּא אָמְרוֹ ״תִּקְצֹף״.

הָאִישׁ אֶחָד יֶחֱטָא. אָמַר לְשׁוֹן עָתִיד, לְצַד שֶׁעֲדַיִן לֹא חָטָא חֵטְא שֶׁחַיָּב עָלָיו מִיתָה שֶׁהִיא הַהֶקְרֵבָה, כִּי עַד עַתָּה לֹא עָשָׂה אֶלָּא לִגְלוּג, וְאִם הָיָה חוֹזֵר בּוֹ אֵין עָלָיו חִיּוּב.

פסוק כד

דַּבֵּר אֶל הָעֵדָה לֵאמֹר. אָמַר **דַּבֵּר** לְשׁוֹן קְשִׁי בְּעִנְיָן זֶה שֶׁאֵינוֹ אֶלָּא טוֹבָה לְהַצִּיל נַפְשָׁם, לְהַגִּיד כִּי יַקְפִּיד ה׳ עַל הָרוֹצֶה לַחֲבֹל בְּעַצְמוֹ שֶׁלֹּא לַעֲלוֹת, לָזֶה בָּא דִּבֵּר מֶלֶךְ שִׁלְטוֹן לְהַכְרִיחוֹ לַעֲלוֹת לְבַל יַפְסִידוּ עַצְמָן שֶׁהֵם נִכְסֵי שָׁמַיִם. וְאָמַר תֵּיבַת **לֵאמֹר** פַּעַם שְׁנִיָּה וְלֹא הִסְפִּיק בְּמַה שֶׁקָּדַם לוֹמַר **וַיְדַבֵּר** וְגוֹ׳ **לֵאמֹר**, לְצַד שֶׁאָמַר דִּבּוּר לְשׁוֹן קְשִׁי הוֹדִיעַ כִּי קְשִׁי זֶה עַצְמוֹ הוּא לְרוֹמְמוּת עַם סְגֻלָּה שֶׁיַּקְפִּיד ה׳ עַל חָסְרוֹנָם. עוֹד נִתְכַּוֵּן בְּתֵיבַת **לֵאמֹר** שֶׁאֵין חִיּוּב לוֹמַר בְּלָשׁוֹן זֶה עַצְמוֹ **הֵעָלוּ** וְגוֹ׳ אֶלָּא בְּלָשׁוֹן שֶׁיִּהְיֶה הַמְּכֻוָּן בּוֹ הֵעָלוּ וְגוֹ׳ וַאֲפִלּוּ יֹאמַר בְּלָשׁוֹן אַחֵר. וְלָזֶה תִּמְצָא שֶׁלֹּא אָמַר ״הֵעָלוּ״ אֶלָּא ״סוּרוּ נָא״ וְגוֹ׳, וּבְמָקוֹם שֶׁיֹּאמַר ״מִשְׁכַּן קֹרַח״ וְגוֹ׳ אָמַר ״מֵעַל אָהֳלֵי הָאֲנָשִׁים הָרְשָׁעִים הָאֵלֶּה״:

פסוק כה

וַיָּקָם מֹשֶׁה וַיֵּלֶךְ וְגוֹ׳. צָרִיךְ לְדַעַת טַעַם אָמְרוֹ **וַיָּקָם**, וְאִם לְהוֹדִיעַ שֶׁהָיָה יוֹשֵׁב מַה יָּצָא לָנוּ מֵהוֹדָעָה זוֹ? אֲכָן יִרְצֶה עַל דֶּרֶךְ אָמְרוֹ (משלי ט״ז:י״ח) ״לִפְנֵי שֶׁבֶר גֵּאוֹן וְלִפְנֵי כָבוֹד עֲנָוָה״, וְאָמְרוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (שמות רבה מה,ה) הִשְׁפַּלְתִּי – הִגְבַּהְתִּי, וְהוּא מַאֲמַר הַכָּתוּב ״וַיָּקָם מֹשֶׁה״ – קִיְּמָה הָיְתָה לוֹ בְּמַה שֶׁהָלַךְ לְדָתָן וְלַאֲבִירָם הָאֲנָשִׁים הָרְשָׁעִים אֲשֶׁר חֵרְפּוּהוּ וְלֹא רָצוּ לָבֹא אֶצְלוֹ, וְהִשְׁפִּיל עַצְמוֹ הוּא וְהָלַךְ אֶצְלָם. עֲלֵיהֶם נֶאֱמַר ״לִפְנֵי שֶׁבֶר גֵּאוֹן״, וְעַל מֹשֶׁה ״וְלִפְנֵי כָבוֹד עֲנָוָה״.

פסוק כו

וַיְדַבֵּר אֶל הָעֵדָה לֵאמֹר. פֵּרוּשׁ **לֵאמֹר**, שֶׁיֹּאמַר לָהֶם שֶׁכֵּן נֶאֱמַר לוֹ מִפִּי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לוֹמַר לָהֶם:

סוּרוּ נָא מֵעַל אָהֳלֵי הָאֲנָשִׁים הָרְשָׁעִים. נִתְחַכֵּם עֲלֵיהֶם הַשָּׁלוֹם לְזַכּוֹתָם בְּנוֹעַם דְּבָרָיו, בְּאֶמְצָעוּת שֶׁיַּעֲרִיכוּם בְּעֵרֶךְ רְשָׁעִים, וְהוּא אָמְרוֹ **הָאֲנָשִׁים הָרְשָׁעִים**, פֵּרוּשׁ, שֶׁיִּהְיוּ בְּעֵינֵיהֶם עֵרֶךְ רְשָׁעִים וְיָסוּרוּ מֵעֲלֵיהֶם, כִּי יַאֲמִינוּ בְּכָלְיוֹנָם וְיִרְאוּ פֶּן תִּדְבָּקֵם הָרָעָה, וּבְשֹׂכַר זֶה יְחוֹנְנֵם ה'. וַהֲגַם שֶׁכְּבָר נִתְרַצָּה ה' לוֹמַר לָהֶם "הֵעָלוּ", עִם כָּל זֶה הַצַּדִּיקִים חֲפֵצִים לְצַדֵּק בְּנֵי דּוֹרָם לֶאֱכוֹל מִפְּרִי דַרְכָּם.

פסוק כז

וַיֵּעָלוּ מֵעַל וְגוֹ' וְדָתָן וַאֲבִירָם יָצְאוּ וְגוֹ'. יוֹדִיעַ הַכָּתוּב עִצֻּם רֶשַׁע הַקְּלִפּוֹת, שֶׁאֲפִלּוּ אַחַר שֶׁרָאוּ שֶׁיִּשְׂרָאֵל יָרְאוּ לְנַפְשָׁם פֶּן תִּדְבָּקֵם הָרָעָה אֲשֶׁר תִּמְצָא אֶת דָּתָן וַאֲבִירָם, אַף עַל פִּי כֵן יָצְאוּ נִצָּבִים. וּמִזֶּה נִתְרַגֵּשׁ מֹשֶׁה וְאָמַר **בְּזֹאת תֵּדְעוּן** וְגוֹ', פֵּרוּשׁ, כֵּיוָן שֶׁרָאָה שֶׁלֹּא הִרְגִּישׁוּ דָּתָן וַאֲבִירָם מֵהַהֶרְגֵּשׁ שֶׁעָשׂוּ יִשְׂרָאֵל שֶׁעָלוּ מִסָּבִיב, וְאַדְרַבָּה יָצְאוּ בְּקוֹמָה זְקוּפָה, דָּן מֹשֶׁה בְּדַעְתּוֹ בְּוַדַּאי כִּי הָרְשָׁעִים חוֹשְׁבִים בְּרָעָתָם כִּי מֹשֶׁה עוֹשֶׂה דְּבָרִים אֵלּוּ מִדַּעְתּוֹ בְּתַחְבּוּלוֹת וְעָרְמוֹת, לוֹמַר לָהֶם לְהִתְרַחֵק כְּדֵי שֶׁיִּרְאוּ וְיֵחַתּוּ וְלֹא מִדִּבְרֵי ה', לָזֶה אָמַר **בְּזֹאת תֵּדְעוּן כִּי ה' שְׁלָחַנִי לַעֲשׂוֹת אֶת כָּל הַמַּעֲשִׂים הָאֵלֶּה**, פֵּרוּשׁ, אֲפִלּוּ פְּרָטֵי דְּבָרִים אֵלּוּ. וְהִתְנָה כִּי מִלְּבַד שֶׁיְּמוּתוּ, עוֹד לָהֶם שֶׁיְּמוּתוּ מִיתָה מְשֻׁנָּה מִכָּל הַמִּיתוֹת, וּבְסָמוּךְ יִתְבָּאֵר עוֹד.

פסוק כח

בְּזֹאת תֵּדְעוּן וְגוֹ' כִּי לֹא מִלִּבִּי. צָרִיךְ לְדַעַת אֵיךְ יַחְשֹׁב מֹשֶׁה לְעֵם ה' שֶׁעֲדַיִן לֹא הֶאֱמִינוּ בּוֹ לִנְבִיא אֱמֶת? עוֹד לָמָּה כָּפַל לוֹמַר **לֹא מִלִּבִּי**? וְאוּלַי כִּי צַד הַחֶשְׁד הָיָה עַל זֶה הַדֶּרֶךְ, כִּי לְצַד שֶׁמָּצָא מֹשֶׁה חֵן בְּעֵינֵי ה', כְּשֶׁהָיָה מֹשֶׁה חָפֵץ לָתֵת גְּדֻלָּה לְאֶחָד מִקְּרוֹבָיו, כְּגוֹן הַכְּהֻנָּה לְאַהֲרֹן וְהַנְּשִׂיאוּת לֶאֱלִיצָפָן וְכַדּוֹמֶה, הָיָה עוֹשֶׂה וְנִמְלָךְ בַּה' וְהָיָה ה' מַסְכִּים עַל יָדוֹ, אוֹ הָיָה חָפֵץ וְחוֹשֵׁק בְּלִבּוֹ לָתֵת לְאָחִיו וְכַדּוֹמֶה וַה' נָתַן לוֹ תַּאֲוַת לִבּוֹ, אֲבָל לֹא לְצַד שֶׁיֵּשׁ עִכּוּב בַּדָּבָר כִּי הוּא זֶה הֶרְאוּי לַכְּהֻנָּה. לָזֶה אָמַר **בְּזֹאת תֵּדְעוּן כִּי ה' שְׁלָחַנִי לַעֲשׂוֹת אֶת** וְגוֹ', לֹא שֶׁהָיִיתִי עוֹשֶׂה וְהוּא מַסְכִּים עַל יָדִי לְמָה שֶׁהָיִיתִי חָפֵץ בְּדַעְתִּי. וּכְנֶגֶד חֲשַׁשׁ הַשֵּׁנִי שֶׁהָיָה חוֹשֵׁק בְּלִבּוֹ עַל הַדָּבָר, אָמַר **כִּי לֹא מִלִּבִּי**, פֵּרוּשׁ, לֹא הָיִיתִי אֲנִי חָפֵץ בַּדָּבָר וַה' מַסְכִּים עַל מָה שֶׁבְּלִבִּי. וְשִׁעוּר תֵּבַת **כִּי** הוּא עַל זֶה הַדֶּרֶךְ: טַעַם שֶׁאֵינִי צָרִיךְ לְהוֹכִיחַ שֶׁה' שְׁלָחַנִי לִשְׁלֹל שֶׁאֲנִי עוֹשֶׂה מַה שֶּׁלֹּא הִסְכִּים ה' עָלָיו, אֶלָּא לִשְׁלֹל שֶׁלֹּא מִלִּבִּי הָיוּ הַדְּבָרִים כַּנִּזְכָּר, וְהָבֵן.

אִם כְּמוֹת כָּל הָאָדָם. פֵּרוּשׁ, עַל דֶּרֶךְ אָמְרָם בְּפָסוּק "אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה אוֹתָם הָאָדָם" אֲפִילוּ גּוֹי (בבא קמא לח.), וְכָאן נִתְכַּוֵּן לוֹמַר שֶׁאֲפִילוּ בְּמִיתַת הָאוּמּוֹת שֶׁהִיא מִיתָה מְנֻוָּלֶת, זֶה בְּעֵרֶךְ הַמִּיתָה עַצְמָהּ. וּכְנֶגֶד הַגּוּף אָמַר **וּפְקֻדַּת כָּל הָאָדָם** וְגוֹ', עַל דֶּרֶךְ אָמְרוֹ (מלכים ב ט:לד) "פִּקְדוּ אֶת הָאֲרוּרָה וְקִבְרוּהָ", קְבוּרָה כְּדֶרֶךְ כָּל הָאָרֶץ. **לֹא ה' שְׁלָחָנִי**, פֵּרוּשׁ, אֶלָּא מִלִּבִּי, וַה' לֹא מִיחָה בִּי. **וְאִם בְּרִיאָה** וְגוֹ', שֶׁבָּזֶה תִּהְיֶה לָהֶם מִיתָה רָעָה וְיֹאבְדוּ גּוּף כְּנֶפֶשׁ.

פסוק ל

וְאִם בְּרִיאָה וְגוֹ'. כָּפַל לוֹמַר **בְּרִיאָה יִבְרָא ה'**, יִתְבָּאֵר עַל דֶּרֶךְ אָמְרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (סנהדרין לז:) בְּפָסוּק "אֲרוֹר וְכוּ' הָאֲדָמָה אֲשֶׁר פָּצְתָה אֶת פִּיהָ", שֶׁמֵּאוֹתוֹ יוֹם נִסְתַּם וְנֶחְתַּם פִּי הָאָרֶץ, וּכְשֶׁהִיא רוֹצָה לוֹמַר שִׁירָה לִפְנֵי ה' כְּדֶרֶךְ כָּל הַנִּבְרָאִים שֶׁאוֹמְרִים שִׁירָה לִפְנֵי הַבּוֹרֵא הִיא אוֹמֶרֶת בִּכְנָפֶיהָ, דִּכְתִיב (ישעיהו כד:טז) "מִכְּנַף הָאָרֶץ זְמִירוֹת שָׁמַעְנוּ". וְכָאן כְּשֶׁרָצָה מֹשֶׁה לְהַעֲנִישׁ הָרְשָׁעִים הָהֵם אָמַר **וְאִם בְּרִיאָה**, פֵּרוּשׁ, אוֹתָהּ בְּרִיאָה שֶׁכְּבָר בָּרָא ה' שֶׁהִיא פִּי הָאָרֶץ, וְעַל יְדֵי מַעֲשֶׂה נִסְתַּם וְהָיָה כְּלֹא הָיָה, עַתָּה יַחְזֹר ה' לִבְרֹא אוֹתָהּ הַבְּרִיאָה שֶׁיִּהְיֶה לָהּ פֶּה, וּפָצְתָה הָאָרֶץ אֶת פִּיהָ שֶׁהָיָה לָהּ מִקּוֹדֶם וּבָלְעָה אוֹתָם. וְאוּלַי כִּי זֶה יִהְיֶה לָהּ תִּקּוּן לְמַה שֶּׁפָּצְתָה לִבְלֹעַ אִישׁ צַדִּיק, עַתָּה תִּפְצֶה פִּיהָ לִבְלֹעַ אוֹיְבֵי ה'.

פסוק לא

כְּכַלֹּתוֹ וְגוֹ' אֵת כָּל הַדְּבָרִים. פֵּרוּשׁ, לֹא אִיחֲרָה וְלֹא קָדְמָה, אֶלָּא הִמְתִּינָה עַד שֶׁאָמַר כָּל הַדְּבָרִים הַצְּרִיכִין בָּעִנְיָן, וְתֵכֶף לְכַלּוֹתוֹ נִבְקְעָה.

וַתִּבָּקַע הָאֲדָמָה וְגוֹ' וַתִּפְתַּח הָאָרֶץ וְגוֹ'. וְלֹא הִסְפִּיק לוֹמַר **וַתִּפְתַּח** וְגוֹ' אוֹ **וַתִּבָּקַע**, עוֹד אָמַר בַּבְּקִיעָה "הָאֲדָמָה" וּבַפְּתִיחָה **הָאָרֶץ**. אוּלַי כִּי לֹא הָיָה שָׁם פֶּה הָאָרֶץ בְּמָקוֹם דְּרִיסַת רַגְלֵיהֶם, לָזֶה נִבְקְעָה הָאֲדָמָה אֲשֶׁר הָיוּ עוֹמְדִים עָלֶיהָ וְנִזְדַּמֵּן שָׁם פֶּה הָאָרֶץ וְנִפְתְּחָה, וְלָזֶה כְּנֶגֶד הַמָּקוֹם שֶׁהָיוּ עוֹמְדִים בּוֹ אָמַר **וַתִּבָּקַע הָאֲדָמָה**, וּכְנֶגֶד פִּי הָאָרֶץ אָמַר **וַתִּפְתַּח הָאָרֶץ** וְגוֹ':

פסוק לג

וַיֵּרְדוּ וְגוֹ' שְׁאֹלָה. פֵּרוּשׁ, שֶׁלֹּא שָׁלְטָה בָּהֶם הָאָרֶץ לְהָרְגָם, אֶלָּא נִשְׁאֲרוּ חַיִּים וְנִתְּנָה הָאָרֶץ בְּפִקָּדוֹן לְגֵיהִנֹּם, וְהוּא אָמְרוֹ **חַיִּים שְׁאֹלָה** וְלֹא אָמַר לִשְׁאוֹל. וַהֲגַם שֶׁכָּל תֵּיבָה שֶׁצְּרִיכָה לָמֶ"ד בְּתְחִלָּה הִטִּיל לָהּ ה"א בְּסוֹפָהּ, **עִם** כָּל זֶה לֹא לְחִנָּם יַעֲשֶׂה כֵּן, וִיכַוֵּן שֶׁאַחַר שֶׁיָּרְדוּ לִשְׁאוֹל נָתַן ה' בָּהֶם כֹּחַ וְלֹא מֵתוּ, עַל דֶּרֶךְ אָמְרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (סנהדרין ק.) שֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא נוֹתֵן כֹּחַ בָּרְשָׁעִים לְקַבֵּל עָנְשָׁם, כְּמוֹ כֵן אֵלּוּ נִשְׁאֲרוּ חַיִּים אַחַר שֶׁהָיוּ בִּשְׁאוֹל עַצְמָהּ כְּדֵי שֶׁיִּרְבֶּה הַרְגָּשָׁתָם. וְאִם הָיָה אוֹמֵר "לִשְׁאוֹל" הָיָה נִשְׁמָע שֶׁלֹּא הָיוּ חַיִּים אֶלָּא עַד הַגָּעָתָם לִשְׁאוֹל וּבְהַגִּיעָם מֵתוּ וְלֹא הָיָה לָהֶם חַיּוּת אַחַר שֶׁהִגִּיעוּ לִשְׁאוֹל.

פרק יז

פסוק ב

אֱמֹר אֶל אֶלְעָזָר. טַעַם **אֶלְעָזָר**, לְצַד שֶׁלֹּא הֶחְשִׁיב ה' הַדָּבָר שֶׁיֵּעָשֶׂה עַל יְדֵי אַהֲרֹן שֶׁהוּא כֹּהֵן גָּדוֹל, אוֹ לְצַד שֶׁעַל יְדֵי אַהֲרֹן נַעֲשָׂה הַמִּשְׁפָּט וּמֵתוּ מַקְרִיבֵי הַמַּחְתּוֹת, לֹא רָצָה ה' שֶׁיֵּעָשֶׂה עַל יָדוֹ הֲרָמַת הַמַּחְתּוֹת.

וְיָרֵם אֶת הַמַּחְתֹּת. צָרִיךְ לְדַעַת לָמָּה אָמַר **וְיָרֵם** בְּוָא"ו כֵּיוָן שֶׁזֶּה הוּא הַתְּחִלַּת הַמְּצָוָה. וְנִרְאֶה שֶׁנִּתְכַּוֵּן לְהוֹסִיף עַל עִנְיַן רִאשׁוֹן שֶׁהוּא בְּלִיעַת קֹרַח וַעֲדָתוֹ, שֶׁרָאוּ עִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כִּי מֵה' יָצָא דְּבַר כְּהוּנַּת אַהֲרֹן, וְעוֹד הוֹסִיף תּוֹקֶף וְחִזּוּק הַכְּהוּנָּה בְּיַד אַהֲרֹן לְדוֹרוֹת, שֶׁיֵּרֵם הַמַּחְתּוֹת וְגוֹ' וְעָשׂוּ אוֹתָם רִקּוּעֵי פַּחִים וְגוֹ' וְיִהְיוּ לְאוֹת לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל וְגוֹ' זִכָּרוֹן לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל וְגוֹ'.

פסוק ג

הַחַטָּאִים הָאֵלֶּה בְּנַפְשֹׁתָם. אוּלַי שֶׁנִּתְכַּוֵּן לְהוֹצִיא מִלִּבָּם לְבַל יְדַאֲגוּ עַל הֱיוֹת הַדָּבָר בְּסִבָּתָם. גַּם לְבַל יַחְשֹׁב אָדָם מִיִּשְׂרָאֵל כִּי הֵם הָיוּ לָהֶם סִבָּה, לָזֶה אָמַר **הַחַטָּאִים הָאֵלֶּה בְּנַפְשׁוֹתָם** פֵּרוּשׁ, שֶׁהֵם חִבְּלוּ בְּעַצְמָן וְחִסְּרוּ נַפְשָׁם וְלֹא הָיָה לָהֶם סִבָּה מִזּוּלָתָם. וְאַף עַל פִּי כֵן מָצִינוּ שֶׁלֹּא הִרְגִּישׁוּ יִשְׂרָאֵל בְּכַוָּנַת ה' בִּדְבָרִים אֵלּוּ וַיִּלֹּונוּ עַל מֹשֶׁה וְגוֹ' אַתֶּם הֲמִתֶּם אֶת עַם ה' (במדבר יז:ו).

כִּי הִקְרִיבוּם לִפְנֵי ה' וַיִּקְדָּשׁוּ. פֵּרוּשׁ, טַעַם שֶׁאֲנִי מְצַוֶּה לְהָרִים הַמַּחְתּוֹת, לֹא שֶׁנִּתְרַצֵּיתִי בְּקִטֹּרֶת שֶׁהִקְרִיבוּ לְפָנַי, אֶלָּא בְּמַה שֶׁהִקְרִיבוּם, פֵּרוּשׁ, לְגוּפָן שֶׁל מַחְתּוֹת, וְקוֹדֶם שֶׁנִּתְנוּ עֲלֵיהֶם קְטֹרֶת אֲשֶׁר הִיא זָרָה וּמְאוּסָה אֶצְלִי כְּבָר נִתְקַדְּשׁוּ הַמַּחְתּוֹת, וְהוּא אָמְרוֹ **וַיִּקְדָּשׁוּ**, וּמִידֵי דַּהֲוָה כְּמַקְרִיב כְּלֵי כֶסֶף וּכְלֵי זָהָב לַמִּקְדָּשׁ שֶׁהֵם קֹדֶשׁ. וְהַגַּע עַצְמְךָ אִם הַמַּקְרִיבִין הָיוּ נִמְלָכִים וְחוֹזְרִים בָּהֶם וְלֹא הָיוּ נוֹתְנִים הַקְּטֹרֶת עַל הָאֵשׁ, מִי הָיוּ יוֹצְאִין הַמַּחְתּוֹת לְחוּלִין? וּמַעַתָּה לֹא מִפְּנֵי שֶׁנִּתְנוּ הַקְּטֹרֶת עֲלֵיהֶן יָצְאוּ הַמַּחְתּוֹת מִקְּדוּשָּׁתָן. וּמַה שֶּׁטָּעַן רַמְבַּ"ן כְּנֶגֶד רַשְׁ"י וְזֶה לְשׁוֹנוֹ: זֶה דּוֹמֶה לְזָר שֶׁעָשָׂה כְּלֵי שָׁרֵת לְהַקְטִיר בַּחוּץ – עָלָיו אָמַר הַכָּתוּב "הַקְרִיבוּם לִפְנֵי ה'" בְּאוֹהֶל מוֹעֵד, פֵּרוּשׁ, שֶׁהַקְּדִישׁוּם וְהֶבִיאוּם לַמָּקוֹם הַמְקֻדָּשׁ.

פסוק ה

לְמַעַן אֲשֶׁר לֹא יִקְרַב וְגוֹ' וְלֹא יִהְיֶה וְגוֹ'. צָרִיךְ לְדַעַת לָמָּה הֻצְרַךְ לוֹמַר **וְלֹא יִהְיֶה** וְגוֹ'. וְרִבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה אָמְרוּ (סנהדרין קי.) שֶׁבָּאָה אַזְהָרָה לַמַּחְזִיק בְּמַחְלוֹקֶת שֶׁעוֹבֵר בְּלָאו שֶׁל "וְלֹא יִהְיֶה" וְגוֹ'. וְחוּץ מִדַּרְכָּם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה נִרְאֶה שֶׁנִּתְכַּוֵּן ה' לְתֵת טַעַם לָמָּה הֻצְרַךְ לְזִכָּרוֹן זֶה וְלֹא הִסְפִּיק בָּאַזְהָרָה בַּתּוֹרָה "לֹא יִקְרַב אִישׁ זָר" וְכָל הַקָּרֵב וְגוֹמֵר תִּבְלָעֻנּוּ הָאָרֶץ, לָזֶה אָמַר **וְלֹא יִהְיֶה כְּקֹרַח** פֵּרוּשׁ, אִם אֲנִי מְצַוֶּה בְּלֹא זִכָּרוֹן זֶה אֲנִי חוֹשֵׁשׁ שֶׁלֹּא

יוֹעִיל לְאֵיזֶה אָדָם מֵהֶם בְּאַזְהָרָה וְיָמוּת כְּקֹרַח וַעֲדָתוֹ, וְזִכָּרוֹן זֶה יוֹעִיל שֶׁלֹּא יְסַבֵּב לוֹ לִהְיוֹת כְּמוֹ שֶׁהָיָה לְקֹרַח וְלַעֲדָתוֹ.

כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר ה' בְּיַד מֹשֶׁה לוֹ. פֵּרוּשׁ, לְצַד שֶׁאָמַר **וְלֹא יִהְיֶה כְּקֹרַח** וְגוֹ', מִמּוֹצָא דָּבָר אַתָּה לָמֵד שֶׁכָּל הָעוֹמֵד מִקּוֹדֶם לְעַרְעֵר עַל הַכְּהוּנָּה יִהְיֶה לוֹ כְּקֹרַח וְכַעֲדָתוֹ, וְדָבָר זֶה לֹא מָצִינוּ שֶׁהִתְרָה ה' כֵּן. לָזֶה אָמַר **כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר ה' בְּיַד מֹשֶׁה לוֹ**, פֵּרוּשׁ לְקֹרַח. הָא לָמַדְתָּ שֶׁהַדְּבָרִים שֶׁאָמַר מֹשֶׁה לְקֹרַח "וְאִם בְּרִיאָה יִבְרָא ה' וּפָצְתָה הָאֲדָמָה אֶת פִּיהָ" וְגוֹ', הָיוּ דִּבְרֵי ה' בְּיַד מֹשֶׁה לְהַתְרוֹתוֹ, וְלֹא אֲמָרָן מֹשֶׁה מֵעַצְמוֹ. וְהוּא אָמְרוֹ **בְּיַד מֹשֶׁה לוֹ**, פֵּרוּשׁ לְקֹרַח הַמְּזֻכָּר בְּסָמוּךְ.

פסוק ו

וַיַּלִּנוּ כָּל וְגוֹ' לֵאמֹר אַתֶּם וְגוֹ'. צָרִיךְ לְדַעַת אָמְרוֹ **לֵאמֹר**, אַחַר שֶׁהַתְּלוּנָה הִיא עַל מֹשֶׁה וְעַל אַהֲרֹן, מַה מָּקוֹם לוֹמַר **לֵאמֹר**? וְאוּלַי כִּי הָעָם לֹא אָמְרוּ הַדְּבָרִים כִּכְתָבָן "אַתֶּם הֲמִתֶּם אֶת עַם ה'", אֶלָּא אָמְרוּ דִּבְרֵי תְּלוּנוֹת שֶׁמְּכַוְּנִת כָּלְלוּת דִּבְרֵיהֶם הִיא "אַתֶּם הֲמִתֶּם" וְגוֹ', לָזֶה אָמַר **וַיַּלִּנוּ** וְגוֹ', וְכַוְּנַת תְּלוּנָתָם הִיא **לֵאמֹר** לָהֶם "אַתֶּם הֲמִתֶּם" וְגוֹ'.

עוֹד יְרֻצֶּה בְּהַעִיר עוֹד אֵיךְ טַח מֵרְאוֹת עֵינֵיהֶם לַעֲשׂוֹת תְּלוּנָה עַל מֹשֶׁה בְּלֹא סִבָּה, מַה פִּשְׁעוֹ וּמַה חַטָּאתוֹ, וּמַה גַּם אַחַר שֶׁרָאוּ כַּמָּה הִשְׁפִּיל עַצְמוֹ לִפְנֵי דָּתָן וַאֲבִירָם אוּלַי יָשׁוּבוּ וְכוּ', זֶה יַגִּיד שֶׁהִשְׁתַּדֵּל לְבַל יָמוּתוּ. אָכֵן תַּרְעוֹמֶת הָעֵדָה הָיְתָה עַל מַה שֶּׁעָשָׂה מֹשֶׁה הַמִּבְחָן שֶׁל הַקְּטֹרֶת בְּכֻלָּן יַחַד, שֶׁהָיָה לוֹ לַעֲשׂוֹת הַמִּבְחָן בְּקֹרַח לְבַד, וּכְשֶׁהָיָה ה' עוֹשֶׂה בּוֹ הַמִּשְׁפָּט לֹא הָיוּ נִגָּשִׁים הַמָּאתַיִם וַחֲמִשִּׁים נְשִׂיאֵי עֵדָה וְלֹא הָיוּ מֵתִים. וְהוּא אָמְרוֹ **לֵאמֹר אַתֶּם הֲמִתֶּם** וְגוֹ', פֵּרוּשׁ בְּמַאֲמַרְכֶם שֶׁאֲמַרְתֶּם לָהֶם "קְחוּ אִישׁ מַחְתָּתוֹ וְגוֹ' חֲמִשִּׁים וּמָאתַיִם", בָּזֶה הֲמִתֶּם אֶת עַם ה'. וְלֹא הִתְרַעֲמוּ הָעֵדָה עַל מִיתַת קֹרַח דָּתָן וַאֲבִירָם, אֶלָּא עַל הַמָּאתַיִם וַחֲמִשִּׁים שֶׁכֻּלָּן הָיוּ רָאשֵׁי סַנְהֶדְרָאוֹת. וּלְדִבְרֵי רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה שֶׁאָמְרוּ שֶׁתַּרְעוֹמֶת הָעֵדָה הָיְתָה לְמָה שֶׁצִּוָּם לְהַקְטִיר הַקְּטֹרֶת שֶׁהִיא עֲבוֹדָה יוֹתֵר קְדוֹשָׁה וַחֲמוּרָה וְלֹא עָשָׂה הַמִּבְחָן בְּאֶחָד מִשְּׁאָר עֲבוֹדוֹת, יִתְבָּאֵר גַּם כֵּן עַל זֶה הַדֶּרֶךְ **לֵאמֹר אַתֶּם הֲמִתֶּם**, פֵּרוּשׁ בְּמַאֲמַרְכֶם שֶׁאֲמַרְתֶּם לָהֶם לְהַקְטִיר קְטֹרֶת אַתֶּם הֱיִיתֶם סִבָּה שֶׁיָּמוּתוּ.

פסוק י

הֵרֹמּוּ מִתּוֹךְ וְגוֹ'. פֵּרוּשׁ, לֹא עַל מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן הוּא מְדַבֵּר, אֶלָּא עַל אוֹתָם שֶׁלֹּא הָיוּ בְּכְלַל הַמַּלִּינִים, וְהָעֵד הַנֶּאֱמָן אָמְרוֹ **וַיְדַבֵּר** וְגוֹ' **לֵאמֹר** וּפֵרוּשׁ לַאֲחֵרִים, וְדִקְדֵּק הַכָּתוּב לוֹמַר **הַזֹּאת** לְהַרְאוֹת בָּאֶצְבַּע בַּמַּלִּינִים לִשְׁלֹל זוּלָתָם שֶׁאֵינָן בִּכְלַל הַכְּלָיוֹן. וּבָזֶה נִתְיַשֵּׁב לָמָּה הֻצְרַךְ לוֹמַר **הֵרֹמּוּ** וַהֲרֵי יָכוֹל ה' לְהָמִית רָשָׁע לִפְנֵי צַדִּיק כְּמַעֲשֶׂה הֲרִינַת בְּכוֹרֵי מִצְרַיִם. וּלְפִי דְּבָרֵינוּ שֶׁעַל שְׁאָר הָעָם שֶׁלֹּא הָיוּ בִּכְלַל הַמַּלִּינִים הוּא אוֹמֵר, לְפִי שֶׁהָיוּ בִּכְלַל גְּזֵרַת

הַמְרַגְּלִים יֵשׁ צָרֵךְ בַּדָּבָר לְהִתְרַחֵק לְבַל תִּפָּגַע בָּהֶם מִדַּת הַדִּין. וּמַאֲמַר **כָּרַעַ** פֵּרַשְׁתִּי (במדבר ט"ז:כ"א).

פסוק יא

קַח אֶת הַמַּחְתָּה. לֶהֱיוֹת שֶׁאָמְרוּ כִּי סִבַּת הַשְּׂרוּפִים הָיְתָה בִּשְׁבִיל הַקְּטֹרֶת הַקְּטֹרֶת שֶׁהוּא סִבָּה מִיתַת עַם ה', לָזֶה הֶרְאָה לָהֶם כִּי הֲגַם שֶׁהַקְּטֹרֶת הָיָה חוּץ לִזְמַנּוֹ וְחוּץ לִמְקוֹמוֹ, אַדְרַבָּא עִצַּר הַמִּיתָה מֵעַל יִשְׂרָאֵל, וּבָזֶה יַצְדִּיקוּ כִּי הַכֹּל מַעֲשֵׂה ה' כִּי הוּא מֲמִית לַחַיָּב בְּאֵין סוֹבֵב. וְרַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה אָמְרוּ (שבת פט.) כִּי דָּבָר זֶה לְמָדוּ מִס"מ בַּעֲלוֹתוֹ לְקַבֵּל תּוֹרָה.

פסוק יב

וַיִּקַּח אַהֲרֹן כַּאֲשֶׁר וְגוֹ'. פֵּרוּשׁ, סְמוּךְ לְדִבּוּרוֹ שֶׁל מֹשֶׁה, לְלַמֶּדְךָ שֶׁלֹּא שָׁהָה אֶפִלּוּ רֶגַע. עוֹד יִרְצֶה, לְצַד שֶׁהֶעְנִין כָּאן הוּא הֵפֶךְ הַדִּין לְהַקְטִיר קְטֹרֶת חוּץ לִזְמַנּוֹ וְחוּץ לִמְקוֹמוֹ, לָזֶה אָמַר **וַיִּקַּח אַהֲרֹן**, וְטַעַם "וַיִּקַּח" הוּא "כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר מֹשֶׁה", פֵּרוּשׁ, עַל פִּי נָבִיא, וְיֵאָמֵן נָבִיא כְּשֶׁיֹּאמַר לַעֲבֹר עַל מִצְוָה אַחַת מִמִּצְוֹות הַתּוֹרָה לְפִי שָׁעָה, וּכְאֵלִיָּהוּ בְּהַר הַכַּרְמֶל (מלכים א יח,ל).

פסוק יג

וַיַּעֲמֹד בֵּין הַמֵּתִים וְגוֹ'. יִתְבָּאֵר עַל פִּי דִּבְרֵיהֶם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (תנחומא, תצוה טו) שֶׁאָמְרוּ שֶׁתִּפְסוֹ לַמַּלְאָךְ הַמַּשְׁחִית וּמָנְעוֹ מֵהַשְׁחִית, וּמָנָה הַמּוּמָתִים לְבַל יוֹסִיף עֲלֵיהֶם, וְהוּא אָמְרוֹ **וַיַּעֲמֹד בֵּין הַמֵּתִים וּבֵין הַחַיִּים**, פֵּרוּשׁ שֶׁהִגְבִּיל מִסְפַּר הַמֵּתִים מִבֵּין הַחַיִּים לְבַל יוֹסִיף הַכּוֹת עוֹד. וְלָזֶה אָמַר **וַיִּהְיוּ הַמֵּתִים בַּמַּגֵּפָה אַרְבָּעָה עָשָׂר אֶלֶף וּשְׁבַע מֵאוֹת**, לוֹמַר אֵלֶּה הֵם שֶׁעָמְדוּ בְּמִסְפַּר הַמֵּתִים, **וַתֵּעָצַר הַמַּגֵּפָה**, שֶׁלֹּא יוֹסִיף עוֹד הַכּוֹת עַל מִסְפָּר זֶה.

פסוק טו

וַיָּשָׁב אַהֲרֹן וְגוֹ' וְהַמַּגֵּפָה נֶעֱצָרָה. חָזַר לוֹמַר **וְהַמַּגֵּפָה נֶעֱצָרָה** אַחַר שֶׁכְּבָר אָמַר "וַתֵּעָצַר הַמַּגֵּפָה", לוֹמַר שֶׁאֲפִלּוּ אַחַר שֶׁכָּלָה עָנַן הַקְּטֹרֶת וְשָׁב אַהֲרֹן אֶל מֹשֶׁה נִשְׁאֲרָה הַמַּגֵּפָה עֲצוּרָה, שֶׁלֹּא תֹּאמַר שֶׁלֹּא נֶעֱצְרָה אֶלָּא כָּל זְמַן שֶׁהָיָה עוֹלֶה עָנַן הַקְּטֹרֶת עַל דֶּרֶךְ אָמְרוֹ (שמות י"ז:י"א) "כַּאֲשֶׁר יָרִים מֹשֶׁה יָדוֹ" וְגוֹ':

עוֹד יִתְבָּאֵר עַל פִּי דִּבְרֵיהֶם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (תנחומא, קרח יב) שֶׁאָמְרוּ שֶׁלֹּא קִבֵּל הַמַּשְׁחִית מֵאַהֲרֹן שֶׁאָמַר לוֹ "אֲנִי שְׁלוּחוֹ שֶׁל מָקוֹם", עַד שֶׁהֵבִיאוֹ אֶל פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד וְשָׁמַע מִפִּי הַשְּׁכִינָה. וְהוּא אָמְרוֹ **וְהַמַּגֵּפָה**, פֵּרוּשׁ, מַלְאַךְ הַמַּשְׁחִית נִקְרָא מַגֵּפָה, גַּם הוּא הֶחְלִיט לְהֵעָצֵר. וְלָזֶה דִּקְדֵּק לוֹמַר **וְהַמַּגֵּפָה נֶעֱצָרָה**, וּלְמַעְלָה אָמַר **וַתֵּעָצַר הַמַּגֵּפָה**, פֵּרוּשׁ הָיְתָה לָהּ

מְנִיעָה מֵאַהֲרֹן אֲבָל הוּא לֹא הָיָה רוֹצֶה לִמְנַע, מַה שֶּׁאֵין כֵּן אַחַר כָּךְ גַּם הַמַּגֵּפָה הִסְכִּימָה לִהְיוֹת נֶעֱצָרָה.

פסוק יז

דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְקַח מֵאִתָּם. אָמְרוּ **דַּבֵּר** וְגוֹ' **וְקַח מֵאִתָּם** שֶׁנִּרְאֶה שֶׁהֵם שְׁנֵי עִנְיָנִים, לְצַד שֶׁיִּצְוֵ ה' עַל יִשְׂרָאֵל לְהָבִיא הַמַּטּוֹת וְעַל מֹשֶׁה לְקַחַת מֵאִתָּם, לָזֶה אָמַר **דַּבֵּר וְקַח**, וְגַם שֶׁלֹּא הִזְכִּיר הֶבְאַת יִשְׂרָאֵל, רְמָזָהּ בְּכֹחַ וְא"ו שֶׁל **וְקַח**. עוֹד נִרְאֶה טַעַם אָמְרוֹ **וְקַח** בְּתוֹסֶפֶת וְא"ו לְהוֹסִיף עַל עִנְיַן רֹאשׁוֹן מִלְּבַד זִכָּרוֹן הַמַּחְתּוֹת אֲשֶׁר עָשְׂאוּם רְקוּעֵי פַּחִים וְגוֹ', עוֹד **קַח מֵאִתָּם** וְגוֹ' לְהַרְאוֹתָם כִּי בְּאַהֲרֹן בָּחַר לוֹ יְהֹוָה.

מֵאִתָּם וְגוֹ' מֵאֵת כָּל נְשִׂיאֵיהֶם. טַעַם שֶׁהַצָּרַךְ לוֹמַר **מֵאִתָּם** וְלֹא הִסְפִּיק לוֹמַר "מֵאֵת כָּל נְשִׂיאֵיהֶם", לְעַכֵּב שֶׁלֹּא יִקַּח הַמַּטּוֹת אֶלָּא מֵאִתָּם וְלֹא יִקַּח מֹשֶׁה בַּעֲדָם. וְאִם הָיָה אוֹמֵר "קַח מֵאֵת נְשִׂיאֵיהֶם מַטֶּה מַטֶּה" לֹא הָיִיתִי מִתְחַיֵּב לוֹמַר שֶׁהֵם יָבִיאוּ, וְהָיִיתִי אוֹמֵר שֶׁהוּא הַדִּין שֶׁיִּקַּח מֹשֶׁה בִּשְׁבִילָם וּשְׁלוּחוֹ שֶׁל אָדָם כְּמוֹתוֹ, אוֹ הָיִיתִי אוֹמֵר שֶׁכַּוָּנַת אָמְרוֹ **מֵאֵת נְשִׂיאֵיהֶם** וְגוֹ' שֶׁיִּהְיֶה מִשֶּׁלָּהֶם וּלְעוֹלָם מֹשֶׁה יִקַּח, לָזֶה בָּא מַאֲמַר **מֵאִתָּם** לְעִכּוּב. וְטַעַם הַדָּבָר כְּדַי שֶׁלֹּא יִהְיֶה מָקוֹם לוֹמַר כִּי מֹשֶׁה בָּחַר לָהֶם עֵץ לֹא יִצְלַח.

פסוק יח

וְאֵת שֵׁם אַהֲרֹן תִּכְתֹּב עַל מַטֵּה לֵוִי וְגוֹ'. מִמַּה שֶּׁלֹּא צִוָּה מִקֹּדֶם לְקַחַת מַטֶּה לְמַטֵּה לֵוִי, יַגִּיד כִּי הוּא בְּכָלַל הַשְּׁנֵים עָשָׂר מַטּוֹת שֶׁאָמַר בְּסָמוּךְ שְׁנֵים עָשָׂר מַטּוֹת וּמַטֵּה לֵוִי בְּכָלַל הַשְּׁנֵים עָשָׂר. וְאֶפְשָׁר לוֹמַר שֶׁכָּכָה עָשׂוּ, שֶׁלָּקְחוּ עֵץ אֶחָד וְחִלְּקוּהוּ לִשְׁנֵים עָשָׂר חֲלָקִים, וְכָל שֵׁבֶט לָקַח שֶׁיִּבָּא מִכְּשׁוּרָא, וְאֵין הֶפְרֵשׁ בֵּין שֶׁל אַהֲרֹן לְשֶׁל כֻּלָּן, שֶׁבָּזֶה יִצְדַּק הַמִּבְחָן. וּבָזֶה יְדַיֵּק מַאֲמַר הַכָּתוּב **וַיִּתְּנוּ אֵלָיו כָּל נְשִׂיאֵיהֶם** וְגוֹ' **וּמַטֵּה אַהֲרֹן בְּתוֹךְ מַטּוֹתָם**, פֵּרוּשׁ, חֵלֶק אֶחָד מִתּוֹךְ הָעֵץ שֶׁמִּמֶּנּוּ לָקְחוּ מַטּוֹתָם. שׁוּב בָּא לְיָדֵי מַאֲמַר רַז"ל (במדבר רבה יח,כג) שֶׁאָמְרוּ כִּדְבָרֵינוּ.

פסוק כ

וְהָיָה הָאִישׁ אֲשֶׁר אֶבְחַר בּוֹ וְגוֹ'. וְלֹא הִסְפִּיק כָּל מַה שֶּׁעָשָׂה ה' בְּקֹרַח, אוּלַי שֶׁהָיוּ חוֹשְׁבִים כִּי מַה שֶּׁאֵרַע לְקֹרַח הוּא עַל שֶׁדִּבֵּר נֶגֶד מֹשֶׁה וְחָלַק עָלָיו, וַה' יִנְקֹם נָקָם עַל כְּבוֹד נְבִיאוֹ נֶאֱמַן בֵּיתוֹ, וּלְעוֹלָם אֶפְשָׁר שֶׁיִּבְחַר בִּשְׁאָר הַשִּׁבְטִים לְשָׁרְתוֹ, לָזֶה צִוָּה ה' לַעֲשׂוֹת מִבְחַן הַמַּטּוֹת.

פסוק כג

וַיִּגְמֹל שְׁקֵדִים. רַז"ל אָמְרוּ (במדבר רבה יח,כג) טַעַם שְׁקֵדִים – לְהַעִיר שֶׁכָּל הַמְעַרְעֵר עַל הַכְּהוּנָּה פּוּרְעָנוּתוֹ מְמַהֶרֶת לָבוֹא, עַד כָּאן. וְנִרְאֶה שֶׁהֻכְרְחוּ לוֹמַר כֵּן, שֶׁאֵין רָאוּי לְבַעַל

הַנֵּס לְבַקֵּשׁ פְּרִי הַמְּמֻהָר לְהַפְרִיחַ, שֶׁנִּרְאֶה חָס וְשָׁלוֹם הַפְּחָתַת הַיְכוֹלֶת שֶׁמְּבַקֵּשׁ אַחַר פְּרִי שֶׁמְּמֻהָר. לָזֶה אָמְרוּ כִּי יֵשׁ טַעַם בַּדָּבָר שֶׁהֶצְרַךְ לְהַפְרִיחַ שְׁקֵדִים וְלֹא פְּרִי אַחֵר, לוֹמַר שֶׁמְּמֻהָר לִפְרַע וְכוּ', שֶׁזּוּלַת זֶה הָיָה מוֹצִיא חָרוּב.

פסוק כו

וַיַּעַשׂ מֹשֶׁה כַּאֲשֶׁר וגו' כֵּן עָשָׂה. טַעַם שֶׁכְּפֵל הַדָּבָר יִרְצֶה עַל זֶה הַדֶּרֶךְ: **וַיַּעַשׂ כַּאֲשֶׁר צִוָּה ה'** וְגוֹ', פֵּרוּשׁ תֵּכֶף וּמִיָּד כְּשֶׁצִּוָּהוּ וְלֹא אַחַר, **כַּאֲשֶׁר צִוָּה ה'** פֵּרוּשׁ לְהָשִׁיב כֵּן עָשָׂה, וּכְפִי זֶה מַאֲמַר **כַּאֲשֶׁר** נִמְשָׁךְ לְמַעְלָה וּלְמַטָּה.

פסוק כח

כָּל הַקָּרֵב הַקָּרֵב וגו'. נִתְעוֹרְרוּ עַתָּה וְלֹא קוֹדֶם, הֲגַם שֶׁכְּבָר נֶאֱמַר לָהֶם דָּבָר זֶה, עַל דֶּרֶךְ אָמְרָם (שיר השירים רבה א:ב:ג) מַאן דְּנָכְית לֵיהּ חִוְיָא מֵחֲבְלָא וְכוּ':

פרק יח

פסוק א

אַתָּה וּבָנֶיךָ וּבֵית אָבִיךָ. פֵּרוּשׁ **בֵּית אָבִיךָ** נִרְאֶה בְּעֵינַי שֶׁבָּא עַל מֹשֶׁה שֶׁהוּא מֵאָבִיו, שֶׁגַּם עָלָיו בָּאָה הָאַזְהָרָה, דְּאִלּוּ עַל הַקְּהָתִים הֲלֹא כָּהֵם כִּשְׁאָר יִשְׂרָאֵל בְּהַכְנָסַת מִשְׁכַּן ה'. וְעוֹד מִמַּה שֶׁאָמַר בְּסָמוּךְ "וְגַם אֶת אַחֶיךָ בְנֵי לֵוִי" וְגוֹ' יַגִּיד שֶׁעַד עַתָּה לֹא הָיָה מְדַבֵּר בָּהֶם. אֶלָּא נִרְאֶה פֵּרוּשׁ **בֵּית אָבִיךָ** זֶה מֹשֶׁה, וּכְמַאן דְּאָמַר (זבחים קב.) שֶׁלֹּא פָּסְקָה כְּהוּנָּה מִמֹּשֶׁה, וַאֲפִילּוּ לְמַאן דְּאָמַר שֶׁלֹּא נִתְכַּהֵן מֹשֶׁה אֶלָּא בְּשִׁבְעַת יְמֵי הַמִּלּוּאִים סוֹבֵר אֲנִי שֶׁלֹּא נֶאֱסַר לִכָּנֵס לְמִקּוֹם דְּרִיסַת רַגְלֵי הַכֹּהֲנִים. וְרַז"ל אָמְרוּ (ספרי) וְזֶה לְשׁוֹנָם: "בֵּית אָבִיךָ" אֵלּוּ הַלְוִיִּם, מְלַמֵּד שֶׁהַלְוִיִּם מוּזְהָרִים עַל יְדֵי הַכֹּהֲנִים, עַד כָּאן לְשׁוֹנָם. וְזֶה דֶּרֶךְ דְּרָשׁ לִדְרוֹשׁ בַּכָּתוּב הַהֲלָכוֹת שֶׁהָיוּ לָהֶם מִסִּינַי.

אַתָּה וגו'. צָרִיךְ לְדַעַת לָמָּה אָמַר **אַתָּה** אַחַר שֶׁהִזְכִּיר אַהֲרֹן בְּפֵרוּשׁ. וְאוּלַי שֶׁבָּא לוֹמַר שֶׁבְּכָל זְמַן מֻזְהָרִים יַחַד, לְבַל תֹּאמַר שֶׁיֵּשׁ זְמַן שֶׁחַיָּב אַהֲרֹן וְיֵשׁ זְמַן שֶׁחַיָּבִים בָּנָיו, תַּלְמוּד לוֹמַר **אַתָּה** לוֹמַר שֶׁמֻּזְהָרִים יַחַד בְּכָל הַזְּמַנִּים.

פסוק ג

גַּם הֵם גַּם אַתֶּם. פְּשַׁט הַכָּתוּב הוּא **גַּם הֵם** כְּיִשְׂרָאֵל הַקְּרֵבִין, **גַּם אַתֶּם** בַּעֲדָם כְּמוֹ שֶׁקָּדַם לוֹמַר אַתָּה וְגוֹ' תִּשְׂאוּ עֲוֹן וְגוֹ'.

וְרַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה אָמְרוּ בַּעֲרָכִין (ערכין יא:) וְזֶה לְשׁוֹנָם: תַּנְיָא "גַּם הֵם גַּם אַתֶּם" – אַתֶּם בְּשֶׁלָּהֶם וְהֵם בְּשֶׁלָּכֶם בְּמִיתָה, הֵם בְּשֶׁלָּהֶם אֵינָם בְּמִיתָה אֶלָּא בְּאַזְהָרָה. אָמַר אַבַּיֵי:

מְשׁוֹרֵר שֶׁשָּׁעַר בְּשֶׁל חֲבֵרוֹ בְּמִיתָה, עַד כָּאן. וְכָתַב רַשִׁ"י דְּלֵית לֵיהּ לְאַבַּיֵי הָא מַתְנִיתָא דְּקָתָנֵי "הֵם בְּשֶׁלָּהֶם אֵינָם בְּמִיתָה", וְאַשְׁכַּח תַּנָּא דְּקָאֵי כְּוָתֵיהּ, עַד כָּאן.

וְרַמְבַּ"ם ז"ל בְּפֶרֶק ג' מֵהִלְכוֹת כְּלֵי הַמִּקְדָּשׁ כָּתַב וְזֶה לְשׁוֹנוֹ: אוֹ שֶׁסִּיֵּעַ לֵוִי בְּמְלָאכָה שֶׁאֵינָהּ מִלַּאכְתּוֹ חַיָּב מִיתָה, שֶׁנֶּאֱמַר "וְלֹא יָמֻתוּ", אֲבָל כֹּהֵן שֶׁעָבַד עֲבוֹדַת לֵוִי אֵינוֹ בְּמִיתָה אֶלָּא בְּלֹא תַעֲשֶׂה, עַד כָּאן. וְקָשֶׁה לְכָל מַה שֶּׁכָּתַב רַמְבַּ"ם, בֵּין מַה שֶּׁכָּתַב "אוֹ שֶׁסִּיֵּעַ בֶּן לֵוִי" וְכוּ', שֶׁהֲרֵי לְכָל הַסְּבָרוֹת שֶׁהֵבִיא בַּגְּמָרָא לֹא מַשְׁמַע כֵּן. אִם כְּתַנָּא דְּבָרַיְתָא הֲרֵי קָתָנֵי בְּפֵרוּשׁ הֵם בְּשֶׁלָּהֶם אֵינָם בְּמִיתָה, אִם כְּתַנָּא שֶׁל מַעֲשֶׂה רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן חֲנַנְיָה, אִם כְּמוֹ שֶׁעָלָה עַל דַּעַת הַתַּלְמוּד שֶׁאָמַר תַּנָּאֵי הִיא שֶׁרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ סוֹבֵר הַמְּשׁוֹרֵר שֶׁשִּׁעֵר בְּאַזְהָרָה וְלֹא גָּזְרוּ מְסַיֵּעַ וְרַבִּי יוֹחָנָן סוֹבֵר בְּמִיתָה וְגָזְרוּ מְסַיֵּעַ, אִם כֵּן בֵּין לְמַר וּבֵין לְמַר מְסַיֵּעַ אֵינוֹ אֶלָּא גְּזֵרָה מִדְּרַבָּנָן, וְלָמָּה פָּסַק רַמְבַּ"ם "אוֹ שֶׁסִּיֵּעַ בֶּן לֵוִי וְכוּ' בְּמְלָאכָה וְכוּ' חַיָּב מִיתָה"? וְאִם לְפִי מַה שֶּׁדָּחָה הַשַּׁ"ס דְּכוּלֵּהּ עָלְמָא בְּאַזְהָרָה וְכוּ', אִם כֵּן מְשׁוֹרֵר שֶׁשִּׁעֵר מַמָּשׁ אֵינוֹ חַיָּב וְכָל שֶׁכֵּן מְסַיֵּעַ. וְאִם דַּעַת רַמְבַּ"ם הִיא כְּאַבַּיֵי, שְׁתֵּי תְּשׁוּבוֹת בַּדָּבָר: א' שֶׁאַבַּיֵי לֹא אָמַר שֶׁסִּיֵּעַ אֶלָּא מְשׁוֹרֵר שֶׁשִּׁעֵר, וּמִדִּבְרֵי הַשַּׁ"ס מוּכָח שֶׁיֵּשׁ הֶפְרֵשׁ בֵּין הָעוֹשֶׂה לְמְסַיֵּעַ. ב' שֶׁאַבַּיֵי דּוֹרֵשׁ חִיּוּב לָזֶה מִפָּסוּק "וְהַזָּר הַקָּרֵב יוּמָת" (במדבר יח:ז), וְרַמְבַּ"ם ז"ל כָּתַב דְּכְתִיב "וְלֹא יָמֻתוּ" שֶׁהוּא פָּסוּק "וְלֹא יָמֻתוּ גַּם הֵם גַּם אַתֶּם". בֵּין מַה שֶּׁכָּתַב רַמְבַּ"ם בְּדִין כֹּהֵן שֶׁעָבַד עֲבוֹדַת לֵוִי שֶׁאֵינוֹ בְּמִיתָה קָשֶׁה, כִּי מֵהַבְּרַיְתָא שֶׁהֵבִיא בַּשַּׁ"ס (ערכין יא:) שֶׁאָמְרָה "אַתֶּם בְּשֶׁלָּהֶם וְהֵם בְּשֶׁלָּכֶם בְּמִיתָה", וְלֹא הֵבִיא הַתַּלְמוּד תַּנָּא שֶׁחוֹלֵק בַּדָּבָר, מַשְׁמַע שֶׁכֵּן עָלָה בְּיָדָם הַדָּבָר. וְלָמָּה יַחְלֹק הָרַמְבַּ"ם עַל הַגְּמָרָא?

וְנִרְאֶה כִּי רַמְבַּ"ם זִכְרוֹנוֹ לִבְרָכָה תָּלָא זַיְנֵיהּ בְּבְרַיְתָא הוּבְאָה בְּסִפְרֵי (ספרי במדבר קטז), וְזֶה לְשׁוֹנָם: וּכְבָר בִּקֵּשׁ רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן חֲנַנְיָא לְסַיֵּעַ אֶת רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן גֻּדְגְּדָא בַּהֲגָפַת דְּלָתוֹת, אָמַר לוֹ: חָזוֹר לַאֲחוֹרֶיךָ שֶׁכְּבָר אַתָּה מִתְחַיֵּב בְּנַפְשֶׁךָ, שֶׁאֲנִי מִן הַשּׁוֹעֲרִים וְאַתָּה מִן הַמְּשׁוֹרְרִים, עַד כָּאן. הֲרֵי שֶׁבֶּן לֵוִי חַיָּב עַל עֲבוֹדַת בֶּן לֵוִי אַחֵר, וְאָנוּ שׁוֹמְעִין גַּם כֵּן שֶׁאֲפִלּוּ אֵינוֹ אֶלָּא מְסַיֵּעַ חַיָּב מִיתָה, וְהוּא פָּסַק רַמְבַּ"ם עַצְמוֹ.

וְגַם שֶׁמֵּהַתַּלְמוּד מַשְׁמַע בְּהֵפֶךְ, הִכְרִיעַ הָרַמְבַּ"ם כְּגִרְסַת סִפְרֵי מִשְׁנֵי טָעֲמִים: א', כִּי לְדִבְרֵי הַתַּלְמוּד בֵּין לְקָא סָלְקָא דַּעְתָּךְ בֵּין לְמָה שֶׁדָּחָה הַתַּלְמוּד דְּכוּלֵּהּ עָלְמָא בְּאַזְהָרָה, בֵּין לְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֵּין לְרַבִּי יוֹחָנָן אֵין הַמְּשׁוֹרֵר יָכוֹל לִהְיוֹת שׁוֹעֵר, וְלֹא נֶחְלְקוּ אֶלָּא בְּמְסַיֵּעַ. אִם כֵּן מַה הוּא זֶה שֶׁאוֹמֵר רַבִּי יוֹחָנָן "חָזוֹר בְּךָ שֶׁאַתָּה מִן הַמְּשׁוֹרְרִים" וְכוּ', הֲלֹא גַּם רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ יוֹדֵעַ זֶה, וְלֹא הָיָה לוֹ לוֹמַר אֶלָּא "חָזוֹר שֶׁאַף הַמְסַיֵּעַ אָסוּר" מִשּׁוּם גְּזֵרַת רַבָּנָן. וְעוֹד, כְּשֶׁנֹּאמַר שֶׁהַמְּשׁוֹרֵר אֵינוֹ יָכוֹל לִהְיוֹת שׁוֹעֵר, מַה לִּי שׁוֹעֵר לְבַדּוֹ אוֹ עִם אַחֵר, הֲלֹא מְלֶאכֶת הַשּׁוֹעֲרִים כָּךְ הָיְתָה שֶׁהָיוּ מִתְקַבְּצִים בִּכְנוּפְיָא לַהֲגָפַת שְׁעָרִים וְלִפְתִיחָתָם, וְכֻלָּן נִקְרָאִים

שׁוֹעֲרִים. וְלִכְשֶׁנֹּאמַר שֶׁמִּשּׁוּרַר שֶׁשֹּׁעֵר חַיָּב מִיתָה, בֵּין שֹׁעֵר לְבַדּוֹ בֵּין שֹׁעֵר עִם אֲחֵרִים. וְתַלְמוּד עֲרָכִין (ערכין יא.) שֶׁהֵבִין שֶׁהַמְסַיֵּעַ מִשּׁוּם גְּזֵרָה, לְפִי גִּרְסַת הַבָּרַיְתָא שֶׁהָיְתָה לוֹ שֶׁלֹּא הֶזְכַּר בָּהּ "שֶׁכְּבָר אַתָּה מִתְחַיֵּב בְּנַפְשְׁךָ", וְהֶקְשָׁה לוֹ לְהַתַּלְמוּד בַּמֶּה חוֹלְקִים רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ וְרַבִּי יוֹחָנָן, וְהֶכְרַח לְיַשֵּׁב מַחְלֹקְתָּם בְּדֶרֶךְ זֶה, וְלוֹמַר שֶׁמִּן הַתּוֹרָה אֵין אִסּוּר אֶלָּא לְבַדּוֹ וְלֹא מְסַיֵּעַ, וַחֲכָמִים הוּא שֶׁגָּזְרוּ מְסַיֵּעַ, וּבָזֶה נֶחְלְקוּ רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ וְרַבִּי יוֹחָנָן. אֲבָל לְפִי גִּרְסַת סִפְרֵי אֲפִלּוּ מְסַיֵּעַ אָסוּר מִן הַתּוֹרָה, וְהַסְּבָרָה מְסַיַּעַת.

וַהֲגַם שֶׁבְּכָל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה אֵין אָנוּ הוֹלְכִים אֶלָּא אַחַר גִּרְסַת הַבָּרַיְתוֹת הַמּוּבָאִים בַּגְּמָרָא, וְאֵין אָנוּ חוֹשְׁשִׁין לְנוּסַח הַבָּרַיְתוֹת זוּלָתָם, וּמִכָּל שֶׁכֵּן לְדָבָר שֶׁבָּא מְבֹאָר בַּגְּמָרָא כְּמוֹ מַה שֶּׁלְּפָנֵינוּ שֶׁאוֹמֵר הַשַּׁ"ס בְּפֵרוּשׁ מְסַיֵּעַ גְּזֵרָה, כָּאן יֵשׁ טַעַם נָכוֹן בַּדָּבָר, כִּי הֲרֵי לְפָנֵינוּ אַבַּיֵּי שֶׁאוֹמֵר בְּפֵרוּשׁ נַקְטִינָן מְשׁוּרַר שֶׁשֹּׁעֵר בְּשֶׁל חֲבֵרוֹ בְּמִיתָה, זֶה יַצְדִּיק גִּרְסַת סִפְרֵי שֶׁאָמַר לוֹ רַבִּי יוֹחָנָן שֶׁאַתָּה מִתְחַיֵּב בְּנַפְשְׁךָ, כִּי לְפִי גִּרְסָא שֶׁהֵבִיא הַתַּלְמוּד דְּחוּיָה הִיא דַּעַת אַבַּיֵּי כְּמוֹ שֶׁדָּחָה הַתַּלְמוּד, וַהֲגַם שֶׁהַשַּׁ"ס הִקְשָׁה לְאַבַּיֵּי וְדָחָה דְּבָרָיו, לֹא הָיָה בִּפְנֵי אַבַּיֵּי לוֹמַר שֶׁאִיתּוֹתַב, וְאִלּוּ הָיָה עוֹמֵד אַבַּיֵּי וַדַּאי שֶׁהָיָה מֵבִיא מֵהַהִיא שֶׁהוּבְאָה בַּסִּפְרֵי.

וְעוֹד הִצַּצְתִּי מִבֵּין רִיסֵי עֵינָיו שֶׁל אַבַּיֵּי שֶׁעַל אוֹתָהּ שֶׁל סִפְרֵי נָטַע אֹהֶל אַפַּדְנוֹ, מִמַּה שֶׁהוֹכִיחַ חִיּוּב מִיתָה לַמְּשׁוּרַר שֶׁשֹּׁעֵר מִפְּסוּק "וְהַחוֹנִים" וְגוֹ', שֶׁהוּא מִמַּה שֶׁהוֹכִיחוּ בַּבָּרַיְתָא שֶׁל סִפְרֵי, שֶׁאָמַר שָׁם אַחַר שֶׁהֵבִיא הַהִיא שֶׁל רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן חֲנַנְיָה וְכוּ', וְזֶה לְשׁוֹנָם: רַבִּי אוֹמֵר: אֵינוֹ צָרִיךְ, שֶׁהֲרֵי כְּבָר נֶאֱמַר "אַל תַּכְרִיתוּ" וְגוֹ', מֵעֲבוֹדָה לַחֲבֵרְתָּהּ מִנַּיִן? תַּלְמוּד לוֹמַר "וְהַחוֹנִים לִפְנֵי הַמִּשְׁכָּן" וְגוֹ', וּמַה תַּלְמוּד לוֹמַר "גַּם הֵם גַּם אַתֶּם"? לְפִי שֶׁבָּא קוֹרַח וְעֵרְעֵר עַל אַהֲרֹן הַזְהִיר הַכָּתוּב אֶת כָּל הָעִנְיָן, עַד כָּאן. הִנֵּה דְּבַבָּרַיְתָא שֶׁל סִפְרֵי הוּבְאָה הַדְּרָשָׁה שֶׁאָמַר אַבַּיֵּי, אֶלָּא שֶׁבַּבָּרַיְתָא לֹא נִתְפָּרֵשׁ עִקַּר הַלִּמּוּד מִנַּיִן, וּבָא אַבַּיֵּי וּפֵרֵשׁ שֶׁמְּסוֹף הַכָּתוּב הוּא דּוֹרֵשׁ, דְּגָמַר אוֹמֵר "וְהַזָּר הַקָּרֵב יוּמָת" בְּמַאי מְדַבֵּר הַכָּתוּב וְכוּ', אֶלָּא בְּזָר דְּאוֹתָהּ עֲבוֹדָה, עַד כָּאן. וּמֵעַתָּה בְּכַיּוֹצֵא בָּזֶה מָצִינוּ לוֹמַר שֶׁהָאֻמּוֹרָאִים לֹא הָיוּ בְּקִיאִים בַּבָּרַיְתוֹת, וְלָזֶה הַתַּלְמוּד לֹא יָדַע גִּרְסַת הַבָּרַיְתָא כְּמוֹ שֶׁהוּבְאָה בַּסִּפְרֵי, שֶׁאִלּוּ יְדָעָהּ לֹא הָיָה דּוֹחֶה דִּבְרֵי אַבַּיֵּי, גַּם לֹא הָיָה אוֹמֵר מְסַיֵּעַ מִשּׁוּם גְּזֵרָה. וְתִמְצָא שֶׁכָּתְבוּ הַתּוֹסָפוֹת שֶׁאֲפִלּוּ בְּמִשְׁנָיוֹת נוּכַל לוֹמַר שֶׁלֹּא הָיוּ בְּקִיאִים, וְזֶה כְּפִי הַטַּיַּת הָעִיּוּן לְצַד הַהֶכְרֵחוֹת וְאַחַר מִשְׁקוֹלֶת צִדְדֵי הַהַטָּיָה וְהָעִנְיָן זֶה שֶׁאָנוּ דָּנִין עָלָיו. וְדַע כִּי בָּרַיְתוֹת הַסְּדוּרוֹת בַּמְּכִילְתָּא, סִפְרָא וְסִפְרֵי הֵם מְזֻקָּקוֹת וְאֵינָם כִּשְׁאָר הַתּוֹסָפְתוֹת, וְלָזֶה פָּסְקָה רַמְבַּ"ם.

וְנִשְׁאַר לָנוּ לְפָרֵשׁ לְפִי זֶה בַּמֶּה חוֹלְקִים רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ וְרַבִּי יוֹחָנָן, וְנִרְאֶה כִּי רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ הָיָה סוֹבֵר שֶׁלֹּא נֶאֱסַר אֶלָּא מֵעֲבוֹדָה קַלָּה לַעֲבוֹדָה חֲמוּרָה, כְּמוֹ שׁוֹעֵר לְשׁוֹרֵר, אֲבָל

מְשׁוֹרֵר לְשׁוֹעֵר שֶׁהִיא עֲבוֹדָה שֶׁעוֹשֶׂה הַמְּשׁוֹרֵר עַצְמוֹ כְּשֶׁיִּגְדַּל וְיִתְקַלְקֵל קוֹלוֹ, וּכְמוֹ שֶׁכָּתַב רַמְבַּ"ם שָׁם בְּאוֹתוֹ פֶּרֶק עַצְמוֹ, סָבַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ שֶׁיָּכוֹל עֲשׂוֹת. לָזֶה סָתַר רַבִּי יוֹחָנָן סְבָרָתוֹ וְאָמַר לוֹ: "חֲזוֹר בְּךָ שֶׁאֲנִי וְכוּ' וְאַתָּה" וְכוּ'. פֵּרוּשׁ, אֵין אָדָם יָכוֹל לַעֲשׂוֹת עֲבוֹדַת חֲבֵרוֹ אֶלָּא כָּל אֶחָד לְמַה שֶׁנִּתְמַנָּה, וַאֲנִי נִתְמַנֵּיתִי לִהְיוֹת שׁוֹעֵר וְאַתָּה לִהְיוֹת מְשׁוֹרֵר, וְאֵין אָדָם עוֹשֶׂה דָּבָר שֶׁלֹּא נִתְמַנָּה עָלָיו. וְלָזֶה נִתְחַכֵּם רַמְבַּ"ם זַ"ל וּפָסַק פְּרַט דִּין זֶה שָׁם וְאָמַר וְזֶה לְשׁוֹנוֹ: שֶׁלֹּא יְסַיֵּעַ הַמְּשׁוֹרֵר לַשּׁוֹעֵר וְלֹא הַשּׁוֹעֵר לַמְּשׁוֹרֵר, עַד כָּאן, לִשְׁלֹל סְבָרַת רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ שֶׁהָיָה סוֹבֵר כְּשֶׁבָּא לְסַיֵּעַ רַבִּי יוֹחָנָן.

שׁוּב שַׁבְתִּי לְדַקְדֵּק דִּבְרֵי רַמְבַּ"ם כִּדַּי שֶׁלֹּא יִהְיֶה הֵפֶךְ סְבָרַת הַגְּמָרָא בְּדִין הַמְסַיֵּעַ, כִּי שְׁנֵי מִינֵי מְסַיֵּעַ הֵם: אֶחָד מְסַיֵּעַ בַּעֲבוֹדָה שֶׁיֵּשׁ בָּהּ שִׁעוּר לְאוֹתָהּ עֲבוֹדָה לְבַד מִמֶּנּוּ, כְּגוֹן שֶׁהָיוּ שׁוֹעֲרִים הַצְּרִיכִים לְאוֹתָהּ הַדֶּלֶת וּבָא לְסַיְּעָן, הַזֶּה אֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא מִדְּרַבָּנָן. וְהַשֵּׁנִי מְסַיֵּעַ לְהַשְׁלִים הַצְּרִיכִין לְאוֹתָהּ עֲבוֹדָה וְזֶה חַיָּב מִן הַתּוֹרָה. וְלָזֶה הַתַּלְמוּד מֵחֲמַת יִשּׁוּב סְבָרַת ר' יְהוֹשֻׁעַ, לְפִי הַגִּרְסָא שֶׁהָיְתָה לְפָנָיו, סָבַר שֶׁהָיוּ שׁוֹעֲרִים הַמַּסְפִּיקִים לְאוֹתָהּ עֲבוֹדָה, וְלָזֶה סָבַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ לְסַיֵּעַ שֶׁאֵין אִסּוּר בַּדָּבָר. אֲבָל לְפִי גִּרְסַת סִפְרֵי שֶׁאָמַר לוֹ "אַתָּה מִתְחַיֵּב בְּנַפְשְׁךָ", מֻכְרָחִים אָנוּ לְפָרֵשׁ שֶׁלֹּא הָיָה שִׁעוּר מַסְפִּיק לַשּׁוֹעֲרִים לְהָגִיף הַדְּלָתוֹת. וְלָזֶה דִּקְדֵּק רַמְבַּ"ם בִּדְבָרָיו וְזֶה לְשׁוֹנוֹ: הַלְוִיִּם וְכוּ' מֻזְהָרִים שֶׁלֹּא יַעֲשֶׂה אֶחָד מְלֶאכֶת חֲבֵרוֹ, שֶׁלֹּא יְסַיֵּעַ הַמְּשׁוֹרֵר וְכוּ', עַד כָּאן. הִנֵּה מִמַּה שֶׁדִּקְדֵּק לוֹמַר "מְלֶאכֶת חֲבֵרוֹ" וְלֹא אָמַר "בִּמְלֶאכֶת חֲבֵרוֹ" יַגִּיד שֶׁמְּסַיֵּעַ זֶה נִכְנָס בְּחֵלֶק מַהֲעֲבוֹדָה הַמְיֻחֶדֶת לַחֲבֵרוֹ, וְגַמֵּר אוֹמֶר "שֶׁלֹּא יְסַיֵּעַ", פֵּרוּשׁ, וְגֶדֶר זֶה הוּא שֶׁאֲנִי אוֹסֵר לְךָ בּוֹ הַסִּיּוּעַ, וְלָזֶה לֹא אָמַר "וְשֶׁלֹּא יְסַיֵּעַ", וְהָבֵן.

נִמְצִינוּ אוֹמְרִים כִּי הַמְסַיֵּעַ בַּעֲבוֹדָה שֶׁאֵין בָּהּ צְרִכֵי עֲבוֹדָתָהּ חַיָּב מִיתָה, כְּדַעַת רַמְבַּ"ם וְכִבְרַיְתָא דְּסִפְרֵי, וְאֵין סְתִירָה מֵהַשַּׁ"ס לָזֶה. אֶלָּא שֶׁנִּשְׁאַר לָדַעַת טַעְמוֹ שֶׁל רַמְבַּ"ם ז"ל לָמָּה לֹא הוֹכִיחַ חִיּוּב מִיתָה לְלֵוִי מְשׁוֹרֵר שֶׁשּׁוֹעֵר מִפְּסוּק "וְהַחוֹנִים וְגוֹ' וְהַזָּר הַקָּרֵב יוּמָת", כְּמוֹ שֶׁאָמַר בַּבְּרַיְתָא שֶׁל סִפְרֵי וּכְדִבְרֵי אַבַּיֵי כְּמוֹ שֶׁכָּתַבְתִּי לְמַעְלָה, וְהָלַךְ לַחְזֹר אַחַר פְּסוּק אַחֵר שֶׁנִּרְאֶה מִדְּבָרָיו שֶׁהוּא פָּסוּק "אַל תַּכְרִיתוּ מִשְׁפְּחוֹת הַקְּהָתִי" שֶׁבְּסוֹף פָּרָשַׁת בְּמִדְבַּר. כִּי שָׁם נֶאֶמְרוּ שְׁנֵי מַאֲמָרִים שֶׁהֵבִיא הָרַמְבַּ"ם בְּפֶרֶט דִּין זֶה: הָאֶחָד "אִישׁ אִישׁ עַל עֲבוֹדָתוֹ" וְגוֹ', וְשֵׁנִי "וְלֹא יָמוּתוּ". וַהֲגַם שֶׁכָּתַב "וְעַל מַשָּׂאוֹ" וּבְפָסוּק "אַל תַּכְרִיתוּ" נֶאֱמַר "וְאֶל מַשָּׂאוֹ", בְּוַדַּאי שֶׁטָּעוּת סוֹפֵר הוּא, כִּי לָמָּה יַנִּיחַ מַה שֶּׁנֶּאֱמַר בַּפָּסוּק שֶׁבּוֹ אָמַר "וְלֹא יָמוּתוּ" וְיֵלֵךְ לְחַפֵּשׂ אַחַר פָּסוּק שֶׁבְּפָרָשַׁת נָשֹׂא, כִּי שָׁם נֶאֱמַר "וְעַל מַשָּׂאוֹ" וְשָׁם לֹא נֶאֱמַר "וְיָמוּתוּ". אֶלָּא וַדַּאי צָרִיךְ לְהַגִּיהַּ בְּהָרַמְבַּ"ם "וְאֶל מַשָּׂאוֹ". וִיהִי מָה, קָשֶׁה לָמָּה נָטָה מִדִּבְרֵי תַּנָּאִים וַאֲמוֹרָאִים.

וְנִרְאֶה כִּי הָרַמְבָּ"ם לְקַח דְּרָשַׁת תַּנָּא שֶׁדָּרַשׁ מִפָּסוּק "גַּם הֵם גַּם אַתֶּם" עַל זֶה הַדֶּרֶךְ: גַּם הֵם – לְוִיִּם עַל עֲבוֹדַת הַכֹּהֲנִים, גַּם אַתֶּם – כֹּהֲנִים עַל עֲבוֹדַת לְוִיִּם. וּמֵרִבּוּי תֵּבַת "גַּם" שֶׁלֹּא הָיָה צָרִיךְ לוֹמַר אֶלָּא "הֵם וְאַתֶּם", מִזֶּה דּוֹרֵשׁ חִיּוּב לְלֵוִי הָעוֹבֵד עֲבוֹדָה שֶׁאֵינָהּ שֶׁלּוֹ. וּמַה שֶּׁכָּתַב רַמְבָּ"ם "אוֹ שֶׁסִּיַּע לֵוִי וְכוּ' חַיָּבִין מִיתָה, שֶׁנֶּאֱמַר וְלֹא יָמֻתוּ", הוּא מַה שֶּׁנֶּאֱמַר בְּפָסוּק "וְלֹא יָמֻתוּ גַּם הֵם גַּם אַתֶּם". וּדְרָשָׁה זוֹ מוֹדֶה גַּם כֵּן רַבִּי, הֲגַם שֶׁאָמַר "אֵינוֹ צָרִיךְ", הֲרֵי גָּמַר אֹמֶר "מַה תַּלְמוּד לוֹמַר גַּם הֵם וְגוֹ', לְפִי שֶׁעֵרַע וְכוּ' חָזַר הַכָּתוּב וְהִזְהִיר" וְכוּ', הֲרֵי שֶׁהִצְדִּיק דְּרָשַׁת תַּנָּא קַמָּא. וַהֲגַם שֶׁאַבַּיֵּי דָּרַשׁ מִפָּסוּק "וְהַזָּר הַקָּרֵב שֶׁהִיא דְּרָשַׁת רַבִּי, כֵּיוָן שֶׁנִּתְגַּלָּה לָנוּ שֶׁאֵין רַבִּי מַכְחִישׁ בִּדְרָשַׁת "וְלֹא יָמֻתוּ" כַּנִּזְכָּר, בָּחַר הָרַמְבָּ"ם בְּרָאְיַת "וְלֹא יָמֻתוּ" שֶׁהִיא יוֹתֵר מְפֹרֶשֶׁת מִדְּרָשַׁת "וְהַזָּר" וְגוֹ' שֶׁדְּרָשָׁתָהּ בְּ"אִם אֵינוֹ עִנְיָן", שֶׁהַכָּתוּב בְּמִשָּׁה וְאַהֲרֹן נֶאֱמַר, דִּכְתִיב "וְהַחֹנִים קֵדְמָה מִזְרָחָה מֹשֶׁה" וְגוֹ', וְהַמַּשְׂכִּיל יָבִין שֶׁאֵינָהּ דְּרָשָׁה מְפֹרֶשֶׁת, לָזֶה בָּחַר רַמְבָּ"ם לְהָבִיא בְּסִפְרוֹ מִפָּסוּק "וְלֹא יָמֻתוּ גַּם הֵם" וְגוֹ': **וּמַה** שֶּׁהֵבִיא רְאָיָה לְאַזְהָרַת מֵעֲבוֹדָה לַעֲבוֹדָה מִפָּסוּק "אִישׁ אִישׁ עַל עֲבֹדָתוֹ וְעַל מַשָּׂאוֹ", מִפְּנֵי שֶׁזּוּלַת זֶה מִנַּיִן לָנוּ אַזְהָרַת מֵעֲבוֹדָה לַעֲבוֹדָה שֶׁיָּבֹא עָלֶיהָ הָעֹנֶשׁ? וּמִנַּיִן יַעֲלֶה מֵחוּשׁ הָאִסּוּר בְּדָבָר זֶה לְפָרֵשׁ מַאֲמַר "וְלֹא יָמוּתוּ" עַל אִם מְשׁוֹרֵר שֶׁשִּׁעֵר? לָזֶה הֵבִיא פָּסוּק "אִישׁ אִישׁ עַל עֲבֹדָתוֹ וְעַל מַשָּׂאוֹ". וְאֶפְשָׁר כִּי רַבֵּינוּ (הרמב"ם) מְפָרֵשׁ דִּבְרֵי רַבִּי שֶׁכָּתַבְתִּי לְמַעְלָה, וְזֶה לְשׁוֹנוֹ: אֵינוֹ צָרִיךְ, שֶׁכְּבָר נֶאֱמַר "אַל תַּכְרִיתוּ" וְגוֹ', שֶׁחוֹזֵר עַל עִנְיַן הַקְּרֻבַת ר' יְהוֹשֻׁעַ לְסַיְּעוֹ בַּהֲגָפַת שְׁעָרִים, שֶׁהֲרֵי נֶאֱמַר "אַל תַּכְרִיתוּ" וְגוֹ' וְשָׁם נֶאֱמַר "אִישׁ אִישׁ עַל עֲבֹדָתוֹ" וְגוֹ'. וּמַה שֶּׁאָמַר לְבַסּוֹף "מֵעֲבוֹדָה לַעֲבוֹדָה מִנַּיִן" אֵינוֹ חוֹזֵר עַל הָאַזְהָרָה אֶלָּא עַל הַחִיּוּב – מִנַּיִן שֶׁחַיָּב מִיתָה, וּכְפִי זֶה דִּבְרֵי הָרַמְבַּ"ם הֵם דִּבְרֵי רַבִּי, וְהוּא ז"ל מֵבִיא בְּסִפְרוֹ הַדְּרָשָׁה הַיּוֹתֵר מְבֹאָרֶת:

וּלְדָרֶךְ זֶה גַּם כֵּן צָרִיךְ לְהַגִּיהַּ בְּדִבְרֵי הָרַמְבַּ"ם "וְאֶל מַשָּׂאוֹ". וּמַה שֶּׁפָּסַק רַמְבַּ"ם שֶׁכֹּהֵן שֶׁעָבַד עֲבוֹדַת לֵוִי אֵינוֹ חַיָּב מִיתָה, נִרְאֶה כִּי דָּן לְפִי מַה שֶּׁקָּדַם לָנוּ שֶׁצָּרִיךְ הַכָּתוּב לְכְתֹּב הָעֹנֶשׁ וְהָאַזְהָרָה, וְכָאן בְּפָסוּק זֶה לֹא נֶאֱמְרָה אַזְהָרָה וּמִיתָה אֶלָּא לְבָנֵי לֵוִי, שֶׁכֵּן כָּתוּב "לֹא יִקְרְבוּ וְלֹא יָמוּתוּ". וַהֲגַם שֶׁגָּמַר אוֹמֶר "גַּם הֵם גַּם אַתֶּם" וְהוֹסִיף הַכֹּהֲנִים בְּהָאֲמוּר, אֵין הֶכְרַח שֶׁחוֹזֵר הַכָּתוּב לְשַׁנּוֹת לְאַזְהָרָה וְחִיּוּב מִיתָה, וְאֵין לָנוּ לוֹמַר אֶלָּא עַל הָאַזְהָרָה בָּא, כֵּיוָן שֶׁלֹּא נֶאֱמְרָה אַזְהָרָה לַכֹּהֲנִים עַל עֲבוֹדַת הַלְוִיִּם אֶלָּא כָּאן. וְאֵין זֶה הֶקֵּשׁ לוֹמַר "אֵין הֶקֵּשׁ לַחֲצָאִין", וְיָכוֹל לְהִתְפָּרֵשׁ עַל זֶה הַדֶּרֶךְ: "גַּם הֵם" – עַל מַה שֶּׁהֻזְכַּר בְּסָמוּךְ, "גַּם אַתֶּם" – יֵשׁ לָכֶם אַזְהָרָה עַל הַדָּבָר. וְעוֹד, מִמַּה שֶּׁאָמַר רַבִּי "אֵינוֹ צָרִיךְ", וְלֹא נֶאֱמַר "גַּם הֵם גַּם אַתֶּם" אֶלָּא בִּשְׁבִיל שֶׁעֵרַע קֹרַח – מִזֶּה אַתָּה לָמֵד שֶׁאֵין כָּאן מִיתָה לְכֹהֵן הָעוֹבֵד עֲבוֹדַת לֵוִי, שֶׁאִם לֹא כֵּן הֲרֵי צָרִיךְ וְצָרִיךְ, כִּי מִקְּרֵאי שֶׁהֵבִיא רַבִּי לֹא הֵבִיא בָּהֶם חִיּוּב מִיתָה לְכֹהֵן

בַּעֲבוֹדַת לְוִיִּם אֶלָּא אַזְהָרָה, כַּמּוּבָן שָׁם מֵהַבָּרַיְתָא. אֶלָּא וַדַּאי שֶׁלֹּא בָּא מַאֲמַר "גַּם אַתֶּם" אֶלָּא לְאַזְהָרָה, וְלָזֶה גַּם כֵּן לֹא אָמַר תַּנָּא דְּסִפְרֵי אֶלָּא "כֹּהֲנִים עַל עֲבוֹדַת לְוִיִּם מִנַּיִן", וְלֹא אָמַר "כֹּהֲנִים עֲנוּשִׁים וּמַזְהָרִים עַל עֲבוֹדַת לְוִיִּם מִנַּיִן" כְּמוֹ שֶׁהִתְחִיל לוֹמַר בַּלְוִיִּם:

וּמַה שֶּׁאָמְרוּ בַּבָּרַיְתָא שֶׁהוּבְאָה בַּעֲרָכִין "אַתֶּם בְּשֶׁלְּכֶם וְהֵם בְּשֶׁלְּכֶם בְּמִיתָה", וְלֹא הֵבִיא הַשַּׁ"ס בָּרַיְתָא הַמְנֻגֶּדֶת לָהּ, שֶׁזֶּה יַגִּיד שֶׁבָּרַיְתָא זוֹ הָיְתָה מֻסְכֶּמֶת לְבַעֲלֵי הַגְּמָרָא, אוֹמֵר אֲנִי כִּי כְּשֶׁנַּעֲמֹד עַל עֹמֶק הַסּוּגְיָא מִמָּנָּה נַכְרִיחַ לְלֶכֶת בְּדַרְכּוֹ שֶׁל רַמְבַּ"ם, וְהוּא כִּי שָׁם מֻסַּיִּם בְּאוֹתָהּ בָּרַיְתָא וְזֶה לְשׁוֹנָם: הֵם בְּשֶׁלָּהֶם אֵינָם בְּמִיתָה אֶלָּא בְּאַזְהָרָה, וּפֵרֵשׁ רַשַׁ"י: הֵם בְּשֶׁלָּהֶם – לְוִי מְשׁוֹרֵר שֶׁהֵגִיף דְּלָתוֹת, עַד כָּאן. וְקָשֶׁה לִי לָמָּה שֶׁמַּקְשָׁה הַשַּׁ"ס בְּסָמוּךְ לְדִבְרֵי אַבַּיֵי שֶׁאָמַר מְשׁוֹרֵר שֶׁשִּׁעֵר בְּמִיתָה, וְזֶה לְשׁוֹנָם: מֵיתִיבֵי, מְשׁוֹרֵר שֶׁשִּׁעֵר וְשׁוֹעֵר שֶׁשָּׁרַר אֵינָם בְּמִיתָה אֶלָּא בְּאַזְהָרָה, וְכוּ' עַד כָּאן. וְקָשֶׁה לָמָּה מְחַזֵּר הַתַּלְמוּד לְבָרַיְתָא אַחֶרֶת לְהַקְשׁוֹת לְדִבְרֵי אַבַּיֵי וְלֹא הִקְשָׁה מִבָּרַיְתָא שֶׁלְּפָנָיו מַמָּשׁ שֶׁאָמְרָה "הֵם בְּשֶׁלָּהֶם אֵינָם בְּמִיתָה". וְעוֹד קָשֶׁה פְּרָט זֶה שֶׁל לְוִי מֵעֲבוֹדָה לַעֲבוֹדָה הֵיכָן הַזְכַּר שֶׁיֹּאמַר עָלָיו אֵינוֹ בְּמִיתָה אֶלָּא בְּאַזְהָרָה, הֲלֹא תַּנָּא לֹא בָּא אֶלָּא לְפָרֵשׁ מַאֲמַר "גַּם הֵם גַּם אַתֶּם", וּמִמַּה נַּפְשָׁךְ אִם סוֹבֵר הַתַּנָּא לִדְרֹשׁ מִפָּסוּק זֶה גַּם לְוִי מֵעֲבוֹדָה לַעֲבוֹדָה, שֶׁגַּם זֶה נִכְלָל בְּמַאֲמַר "גַּם הֵם גַּם אַתֶּם", אִם כֵּן הַמִּשְׁפָּט שֶׁנַּעֲשָׂה בְּכֹהֵן שֶׁעָבַד עֲבוֹדַת לְוִי נַעֲשָׂה בְּלֵוִי שֶׁעָבַד עֲבוֹדַת לְוִי אַחֵר כֵּיוָן שֶׁשְּׁנֵיהֶם כְּלֻלִּם הַבּוֹרֵא בְּמַאֲמַר זֶה.

וְאִם תֹּאמַר שֶׁאֵין לְהַכְרִיחַ מִפָּסוּק זֶה אֶלָּא אַזְהָרָה, כְּמוֹ כֵן גַּם כֵּן אֵין לְחַיֵּב הַכֹּהֵן בַּעֲבוֹדָה שֶׁל לֵוִי, אֶלָּא מֻכְרָח אַתָּה לוֹמַר שֶׁאֵין תַּנָּא דּוֹרֵשׁ אִסּוּר לֵוִי בַּעֲבוֹדַת חֲבֵרוֹ מִפָּסוּק "גַּם הֵם גַּם אַתֶּם". אִם כֵּן תַּנָּא אֵהֵיכָא קָאֵי שֶׁאוֹמֵר הֵם בְּשֶׁלָּהֶם, אֶלָּא וַדַּאי שֶׁזֶּה יַכְרִיחַ לוֹמַר כִּי תֵּבֵת "הֵם" טָעוּת הוּא וְגֵרְסִינַן בִּמְקוֹמָהּ "אַתֶּם", וְזֶה פֵּרוּשׁוֹ: הֵם בְּשֶׁלָּכֶם בְּמִיתָה וְאַתֶּם בְּשֶׁלָּהֶם אֵינָם בְּמִיתָה אֶלָּא בְּאַזְהָרָה. גַּם חָסֵר מֵהַבָּרַיְתָא "הֵם בְּשֶׁלָּכֶם", כִּי לֶהֱיוֹת שֶׁהַמַּדְפִּיס רָאָה שְׁתֵּי תֵּבוֹת כְּפוּלוֹת "הֵם בְּשֶׁלָּכֶם" וְ"הֵם בְּשֶׁלָּכֶם" סָבַר שֶׁהוּא כֶּפֶל, לָזֶה הִשְׁמִיט אַחַת מֵהֶם. וְזֶה הוּא נוֹסַח הַבָּרַיְתָא עַל נָכוֹן: "גַּם הֵם גַּם אַתֶּם" – אַתֶּם בְּשֶׁלָּהֶם וְהֵם בְּשֶׁלָּכֶם, הֵם בְּשֶׁלָּכֶם בְּמִיתָה, אַתֶּם בְּשֶׁלָּהֶם אֵינָם בְּמִיתָה אֶלָּא בְּאַזְהָרָה. וְלָזֶה לֹא מָצָא הַתַּלְמוּד לְהַקְשׁוֹת לְאַבַּיֵי מִבָּרַיְתָא זוֹ שֶׁאֵין בָּהּ זִכָּרוֹן שְׁתֵּי עֲבוֹדוֹת לְוִיִּם, וְהִקְשָׁה מִבָּרַיְתָא אַחֶרֶת. גַּם בָּזֶה יִהְיֶה סִיפָּא דְּבָרַיְתָא בְּדַרְשַׁת הַכָּתוּב "גַּם הֵם גַּם אַתֶּם" שֶׁהֵבִיא הַתַּנָּא, וְאָמַר כִּי הַלְוִיִּם בְּשֶׁל כֹּהֲנִים בְּמִיתָה, אֲבָל כֹּהֲנִים בְּשֶׁל לְוִיִּם אֵינָם אֶלָּא בְּאַזְהָרָה, וְהַטַּעַם כְּמוֹ שֶׁכָּתַבְתִּי בְּפֵרוּשׁ דִּבְרֵי רַמְבַּ"ם. וּמֵעַתָּה עָלָה פְּסַק רַמְבַּ"ם וְסִפְרֵי וּבָרַיְתָא דַּעֲרָכִין בְּקַנֶה אֶחָד.

פסוק ח

וַאֲנִי הִנֵּה נָתַתִּי וְגוֹ'. טַעַם אָמְרוֹ **וַאֲנִי**, נִתְכַּוֵּן לוֹמַר כִּי בְּעַד מַה שֶׁהִטַּלְתִּי עֲלֵיכֶם לְשֵׂאת עֲוֹן הַמִּקְדָּשׁ וְגוֹ', גַּם אֲנִי כְּבָר הִקְדַּמְתִּי לָתֵת לָכֶם בְּעַד זֶה מִשְׁמֶרֶת תְּרוּמֹתַי לְכָל קָדְשֵׁי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל.

פסוק כ

בְּאַרְצָם לֹא תִנְחָל וְגוֹ'. בְּסִפְרֵי אָמְרוּ שֶׁאָסַר עָלָיו חֵלֶק הָאָרֶץ וְחֵלֶק הַבִּזָּה, וְלָזֶה כָּפַל לוֹמַר **לֹא תִנְחָל וְחֵלֶק לֹא** וְגוֹ', וְכַוָּנַת הַכָּתוּב הִיא שֶׁהֲגַם שֶׁיִּרְצוּ יִשְׂרָאֵל לַחְלֹק לוֹ חֵלֶק עִמָּהֶם לֹא יֹאמַר שֶׁלֹּא נִתְכַּוֵּן ה' אֶלָּא לִפְטוֹר יִשְׂרָאֵל מֵחֵלֶק אַהֲרֹן אֲבָל אִם יִרְצוּ הֵרֵי אֵלּוּ מְשֻׁבָּחִים, עַל דֶּרֶךְ אָמְרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (שביעית י,ט) הַמַּחְזִיר חוֹב בַּשְּׁבִיעִית רוּחַ חֲכָמִים נוֹחָה הֵימֶנּוּ, לָזֶה אָמַר **לֹא תִנְחָל**, וְשׁוֹמֵעַ אֲנִי דְּוָקָא נַחֲלַת הָאָרֶץ הוּא שֶׁיִּשְׁנָהּ בְּלָאו אֲבָל חֵלֶק הַבִּזָּה אֵינוֹ בְּאִסּוּר, תַּלְמוּד לוֹמַר **וְחֶלֶק** וְגוֹ'. וְדִקְדֵּק לוֹמַר **בְּתוֹכָם** עַל דֶּרֶךְ אָמְרוֹ (משלי א:יד) "גּוֹרָלְךָ תַּפִּיל בְּתוֹכֵנוּ", פֵּרוּשׁ, לְטוֹל חֵלֶק כְּאֶחָד מֵהֶם הוּא שֶׁאָסַר עָלָיו, אֲבָל אִם רָצוּ לְשַׁלְּחוֹ לוֹ דּוֹרוֹנוֹת הֵרֵי זֶה מְקֻבָּל מֵהֶם.

אֲנִי חֶלְקְךָ וְגוֹ' בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. אָמְרוֹ **אֲנִי**, פֵּרוּשׁ מַה שֶּׁהוּא מְיֻחָד לִי אֲנִי יִהְיֶה חֶלְקְךָ, וְחָזַר וּפֵרֵשׁ מַה הוּא הַדָּבָר, וְאָמַר **בְּתוֹךְ** וְגוֹ', שֶׁאֵין לְךָ דָּבָר שֶׁעוֹשִׂים יִשְׂרָאֵל שֶׁאֵין לְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא חֵלֶק עִמָּהֶם וְנוֹטְלוֹ הַכֹּהֵן, בִּתְבוּאוֹת הָאָרֶץ, בְּפֵרוֹת הָאִילָן, בַּלֶּחֶם, בַּבָּשָׂר, בַּיַּיִן, בַּשֶּׁמֶן, וּשְׁאָר הַכ"ד מַתָּנוֹת.

פסוק כד

כִּי אֶת מַעְשַׂר וְגוֹ' עַל כֵּן וְגוֹ'. וּלְמַעְלָה הוּא אוֹמֵר **וְלִבְנֵי לֵוִי נָתַתִּי כָּל מַעֲשַׂר בְּיִשְׂרָאֵל** וְגוֹ' **חֵלֶף עֲבוֹדָתָם**, נִרְאֶה כִּי מַתְּנַת מַעֲשֵׂר זֶה שֶׁנִּתַּן ה' לַלְוִיִּם יֵשׁ בּוֹ שְׁנֵי דְּבָרִים: הָאֶחָד חֵלֶק הַנּוֹגֵעַ לָהֶם בָּאָרֶץ, וְהַשֵּׁנִי שֶׁאֵינָם טוֹרְחִים בָּאָרֶץ לַעֲשׂוֹת שֶׁבַע מְלָאכוֹת הַצְּרִיכוֹת עַד שֶׁיִּהְיוּ חִטִּים מְמוֹרָחִים. לָזֶה אָמַר הַכָּתוּב שְׁנֵי דְּבָרִים: חֵלֶף חֶלְקָם בָּאָרֶץ וְחֵלֶף עֲבוֹדָתָם, יִשְׂרָאֵל עוֹמְדִים וְעוֹשִׂים מְלַאכְתָּם כְּדֵי שֶׁיִּהְיוּ מוּפָנִים לַעֲבוֹדַת אֹהֶל מוֹעֵד. וְהִנֵּה בַּלְוִיִּם לֹא אָמַר "אֲנִי חֶלְקְךָ" וְגוֹ', שֶׁאֵין הַלְוִיִּם זוֹכִים בְּחֵלֶק ה', וְלָזֶה גַּם הֵם נוֹתְנִים חֵלֶק ה' תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר מִן הַמַּעֲשֵׂר. וְהֵם וּמַעֲשְׂרָם אֵינוֹ אֶלָּא כִּשְׁכִירוּת הֶדְיוֹטוֹת לְשֵׁרֶת הַקָּדוֹשׁ שֶׁהוּא הַכֹּהֵן וְאֹהֶל מוֹעֵד.

פסוק לא

כִּי שָׂכָר וְגוֹ' חֶלֶף וְגוֹ'. חָזַר לוֹמַר הַדְּבָרִים עַצְמָן שֶׁאָמַר לְמַעְלָה, לְפִי שֶׁאָמַר **וַאֲכַלְתֶּם אֹתוֹ בְּכָל מָקוֹם** שֶׁהוּא חֻלִּין גְּמוּרִים, לָזֶה נָתַן הַטַּעַם כִּי אֵין בְּמַעֲשֵׂר זֶה שׁוּם קְדֻשָּׁה כַּתְּרוּמָה

אוֹ כַּדּוֹמֶה לָהּ, אֶלָּא מָמוֹן חוֹל שֶׁאָמַר ה' לְיִשְׂרָאֵל לִפְרֹעַ לָכֶם שְׂכַר עֲבוֹדַתְכֶם, וּמֵעַתָּה מַה קְּדֻשָּׁה יֵשׁ בּוֹ.

וְרַז"ל (ספרי במדבר קכב.) אָמְרוּ שֶׁבָּא הַכָּתוּב לוֹמַר שֶׁאִם עָבַד יִטּוֹל, וְאִם לֹא עָבַד לֹא יִטּוֹל. מִכָּאן אָמְרוּ בֶּן לֵוִי שֶׁקִּבֵּל עָלָיו כָּל הָעֲבוֹדוֹת חוּץ מֵאֶחָד אֵין לוֹ חֵלֶק בַּלְּוִיָּה, וְאֵלּוּ וְאֵלּוּ דִּבְרֵי אֱלֹהִים חַיִּים.

חסלת פרשת קרח

פרק יט

פסוק ב

זֹאת חֻקַּת הַתּוֹרָה. צָרִיךְ לְדַעַת לָמָּה כִּנָּה לְמִצְוָה זוֹ שֵׁם כְּלָלוּת הַתּוֹרָה, שֶׁהָיָה לוֹ לוֹמַר "זֹאת חֻקָּה" וְגוֹ', אוֹ "זֹאת חֻקַּת הַטָּמְאָה" אוֹ "חֻקַּת הַטַּהֲרָה", כְּדֶרֶךְ אָמְרוֹ (שמות יב:מג) "זֹאת חֻקַּת הַפֶּסַח". וְאֵין לוֹמַר שֶׁנִּתְכַּוֵּן לְהַצְרִיךְ טַהֲרַת אֵפֶר פָּרָה לַעֲסוֹק בַּתּוֹרָה, כִּי לֹא כֵן מָצִינוּ לְרַז"ל שֶׁאָמְרוּ (ברכות כב.) שֶׁאַדְרַבָּא אֵין דִּבְרֵי תּוֹרָה מְקַבְּלִין טֻמְאָה, וּלְכָל סְבָרוֹת רַז"ל (שם) אֲפִלּוּ לְהַמַּחְמִירִים בְּבַעֲלֵי קְרִיין מִטַּעַם שֶׁצָּרִיךְ בְּאֵימָה וּבְיִרְאָה וְכוּ' מוֹדִים בִּטְמֵאֵי מֵת שֶׁמַּתִּרִים בְּעֵסֶק הַתּוֹרָה.

וְיִתְבָּאֵר הָעִנְיָן עַל פִּי מַה שֶּׁאָמְרוּ בְּפֶרֶק בַּתְּרָא דְּנָזִיר (נזיר סא:), וּפָסְקוּ רַמְבַּ"ם בְּפֶרֶק א' מֵהִלְכוֹת טֻמְאַת מֵת, שֶׁאֵין הַכּוּתִי נַעֲשֶׂה טְמֵא מֵת, וְזֶה לְשׁוֹנוֹ: "שֶׁאִם נָגַע בַּמֵּת אוֹ נְשָׂאוֹ אוֹ הֶאֱהִיל עָלָיו הֲרֵי הוּא כְּמוֹ שֶׁלֹּא נָגַע, הָא לָמָּה זֶה דּוֹמֶה לִבְהֵמָה שֶׁנִּגְעָה" וְכוּ' עַד כָּאן. וְהִנֵּה הַהֶבְדֵּל שֶׁבּוֹ הוּרְמוּ עַם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִשְּׁאָר הַגּוֹיִם הוּא בְּאֶמְצָעוּת קַבָּלַת הַתּוֹרָה, שֶׁזּוֹלֶת זֶה הִנֵּה כְּכָל הַגּוֹיִם בֵּית יִשְׂרָאֵל. וּמֵעַתָּה טָעַמְנוּ צוּף דְּבַשׁ אִמְרֵי אֵל בְּמַה שֶּׁאָמַר **זֹאת חֻקַּת הַתּוֹרָה**, פֵּרוּשׁ, חֻקָּה זוֹ שֶׁל הַטֻּמְאָה וּתְנָאֵי טַהֲרָתָהּ תִּסָּבֵב מֵהַתּוֹרָה, כִּי עַל יְדֵי שֶׁקִּבְּלוּ הַתּוֹרָה נַעֲשׂוּ עַם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל דָּבָר שֶׁהָרוּחָנִים הַשְּׁפָלִים תְּאֵבִים לְהִדָּבֵק בָּהֶם, לֶהֱיוֹתָם חֲטִיבָה שֶׁל קְדֻשָּׁה עֶלְיוֹנָה בְּחַיֵּיהֶם גַּם בְּמוֹתָם. בְּחַיֵּיהֶם – שֶׁבְּנוֹגֵעַ בַּמֵּת אוֹ יַאֲהִילוּ עָלָיו וְכַדּוֹמֶה תִּדְבַּק בָּהֶם הַטֻּמְאָה שֶׁבַּמֵּת וְלֹא תַחְפּוֹץ לְהִפָּרֵד אִם לֹא בְּכֹחַ גָּדוֹל אֲשֶׁר חָקַק ה' בַּמְּצִוָּה הָאֲמוּרָה בָּעִנְיָן שֶׁל פָּרָה אֲדֻמָּה, וּבְמוֹתָם גַּם כֵּן תִּתְרַבֶּה הַטֻּמְאָה כְּאָמְרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (בבא מציעא קיד:) בַּפָּסוּק "אָדָם כִּי יָמוּת" וְגוֹ' – יִשְׂרָאֵל מְטַמְּאִים בְּאֹהֶל וְאֵין אֻמּוֹת מְטַמְּאִין בְּאֹהֶל.

וּכְבָר הִמְשַׁלְתִּי בְּמָקוֹם אַחֵר עִנְיָן זֶה לִשְׁנֵי כֵּלִים שֶׁהָיוּ אֵצֶל בַּעַל הַבַּיִת, אַחַת מְלֵאָה דְּבַשׁ וְאַחַת מְלֵאָה זֶבֶל, וּפִנָּה אוֹתָם וְהוֹצִיאָם לְחוּץ מֵהַחֶדֶר. אוֹתָהּ שֶׁהָיְתָה מְלֵאָה דְּבַשׁ מִתְקַבְּצִים לָהּ כָּל הַזְּבוּבִים וְהָרְמָשִׂים, וְאוֹתָהּ שֶׁהָיְתָה מְלֵאָה זֶבֶל, הֲגַם שֶׁיִּכָּנְסוּ לָהּ קְצָת

מֵהָרְמָשִׂים לֹא יִשָּׁוֶה לְשֶׁל דְּבַשׁ. כְּמוֹ כֵן אָדָם מִיִּשְׂרָאֵל שֶׁמֵּת, לִהְיוֹתוֹ מָלֵא קְדֻשָּׁה הַמְּתוּקָה וְהָעֲרֵבָה, בְּצֵאת הַנֶּפֶשׁ וְנִתְרוֹקֵן הַגּוּף, יִתְקַבְּצוּ הַקְּלִפּוֹת לְאֵין קֵץ שֶׁהֵם כֹּחוֹת הַטֻּמְאָה הַתְּאֵבִים תָּמִיד לְהִדָּבֵק בַּקְּדֻשָּׁה לֵהָנוֹת מֵהֶעָרֵב. וְלָזֶה יִטַּמֵּא בְּאֹהֶל, וַאֲפִלּוּ אֶלֶף בָּתִּים מְקוֹרִים וְאַחַת פְּתוּחָה לַחֲבֵרְתָּהּ הַטֻּמְאָה תְּמַלֵּא כָּל הֶחָלָל הַמְקוֹרֶה. מַה שֶּׁאֵין כֵּן אֲשֶׁר לֹא מִזֶּרַע יִשְׂרָאֵל, לִהְיוֹתוֹ מְשֻׁלָּל מֵהַקְּדֻשָּׁה אֵין כָּל כָּךְ הִתְקַבְּצוּת הַטֻּמְאָה אֶלָּא חֵלֶק הַמֵּמִית הַנִּדְבָּק בַּגּוּף. וַאֲשֶׁר יְסוֹבֵב הַכֹּל הִיא הַתּוֹרָה.

וּבָזֶה מָצָאתִי נַחַת רוּחַ לְמָה כְּשֶׁצִּוָּה ה' פֶּסַח בְּמִצְרַיִם, הִקְפִּיד ה' עַל שְׁנֵי דְּבָרִים: הָאֶחָד, דִּין עֶרֶל וְצִוָּה לָמוּל, כְּאָמְרָם זְכְרוֹנָם לִבְרָכָה (שמות רבה יז,ג) בְּפָסוּק "וְאֶעֱבֹר עָלַיִךְ" וְגוֹ' – דַּם פֶּסַח וְדַם מִילָה, וְהַשֵּׁנִי עַל דִּין בֶּן נֵכָר, שֶׁאָמְרוּ זְכְרוֹנָם לִבְרָכָה (שמות רבה פט"ז) בְּפָסוּק "מִשְׁכוּ וּקְחוּ לָכֶם" וְגוֹ' – מִשְׁכוּ יְדֵיכֶם מֵעֲבוֹדָה זָרָה, שֶׁבָּזֶה יֵצְאוּ מִכְּלַל בֶּן נֵכָר. וְעַל דִּין שְׁלִישִׁי שֶׁהוּא הַטֻּמְאָה לֹא מָצִינוּ שֶׁהִקְפִּיד ה'. וַהֲגַם שֶׁמָּצִינוּ (פסחים עז.) שֶׁהַפֶּסַח בָּא בְּטֻמְאָה בְּנִטְמָא צִבּוּר, עִם כָּל זֶה הָיָה ה' יָכוֹל לְצַוּוֹת קֹדֶם שֶׁיִּזְדַּהֲרוּ מִטֻּמְאַת מֵת וְלַעֲשׂוֹת מֹשֶׁה אֵפֶר פָּרָה, וְאֵין מַעְצוֹר לַה' לַעֲשׂוֹת רְצוֹנוֹ יִתְבָּרַךְ. וַהֲגַם שֶׁיֵּשׁ לוֹמַר בָּזֶה דְּחִיּוֹת, אַף עַל פִּי כֵן לְפִי מַה שֶּׁכָּתַבְנוּ יֵשׁ טַעַם נָכוֹן לִשְׁבָּח, כִּי יִשְׂרָאֵל לֹא הָיוּ טְמֵאֵי מֵת הֲגַם שֶׁנִּגְּעוּ וְהֶאֱהִילוּ עַל הַמֵּת כִּי עֲדַיִן לֹא קִבְּלוּ הַתּוֹרָה, וְדָנוּ בָּהֶם אָז דִּין גֵּר שֶׁנִּתְגַּיֵּר בְּיוֹם אַרְבָּעָה עָשָׂר שֶׁשּׁוֹחֲטִין עָלָיו וְאֵין חוֹשְׁשִׁין לְטֻמְאָה שֶׁנִּטְמָא קֹדֶם שֶׁנִּתְגַּיֵּר. וְתִמְצָא שֶׁאָמְרוּ בְּפִסְחִים (פסחים צב.) וּכְתָבוֹ הָרַמְבַּ"ם בְּפֶרֶק ו' מֵהִלְכוֹת פֶּסַח וְזֶה לְשׁוֹנוֹ: גֵּר שֶׁנִּתְגַּיֵּר בְּיוֹם אַרְבָּעָה עָשָׂר וּמָל וְטָבַל, אֵין שׁוֹחֲטִין עָלָיו אֶת הַפֶּסַח, גְּזֵרָה דִּלְשָׁנָה הַבָּאָה יִהְיֶה טְמֵא מֵת וְיִטְבּוֹל לָעֶרֶב וְיֹאמַר אֶשְׁתַּקַּד מִי לֹא טָבַלְתִּי" וְכוּ', עַד כָּאן לְשׁוֹנוֹ. מִמַּה שֶּׁנִּתַּן הַטַּעַם מִשּׁוּם גְּזֵרָה דִּלְשָׁנָה הַבָּאָה, מִזֶּה אַתָּה לָמֵד כִּי זוּלַת גְּזֵרָה זוֹ אֵין חוֹשְׁשִׁין לְטֻמְאַת מֵת, וּכְמוֹ כֵן יִשְׂרָאֵל כְּשֶׁעָשׂוּ פֶּסַח מִצְרַיִם אֵין בָּהֶם דִּין טֻמְאַת מֵת, וְהוּא מַאֲמַר ה' "זֹאת חֻקַּת הַתּוֹרָה".

וּבְדֶרֶךְ רֶמֶז יְרֻצֶּה בְּאָמְרוֹ **חֻקַּת הַתּוֹרָה**, שֶׁאִם יְקַיְּמוּ מִצְוָה זוֹ, הֲגַם הֱיוֹתָהּ חֻקָּה בְּלֹא טַעַם, מַעֲלֶה עֲלֵיהֶם הַכָּתוּב כְּאִלּוּ קִיְּמוּ הַתּוֹרָה אֲשֶׁר צִוָּה ה' לֵאמֹר, כִּי קִיּוּם הַמִּצְוָה בְּלֹא טַעַם יַגִּיד הַצְּדָקַת הָאֱמוּנָה וְהַסְכָּמַת הַנֶּפֶשׁ לְקַיֵּם כָּל מִצְוֹת הַבּוֹרֵא, וְזֶה לְךָ הָאוֹת. וְאוּלַי כִּי לְטַעַם זֶה רָצָה ה' שֶׁתִּתְמַסֵּר לָהֶם הַמִּצְוָה בְּדֶרֶךְ חֻקָּה.

אֲשֶׁר צִוָּה ה' לֵאמֹר. צָרִיךְ לְדַעַת לָמָּה הֻצְרַךְ לוֹמַר מַאֲמָר זֶה, וַהֲלֹא רוֹאֵנִי כִּי ה' הוּא הַמְצַוֶּה לֵאמֹר, שֶׁכֵּן אָמַר "וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל". עוֹד אָמְרוּ לְשׁוֹן נִסְתָּר **אֲשֶׁר צִוָּה** וּפִי ה' הוּא הַמְדַבֵּר, וְהָיָה לוֹ לוֹמַר "אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ לֵאמֹר". עוֹד לָמָּה לֹא הִסְפִּיק בְּמַה שֶּׁאָמַר לֵאמֹר בְּפָסוּק רִאשׁוֹן וְחָזַר לוֹמַר פַּעַם שְׁנִיָּה **לֵאמֹר**. עוֹד צָרִיךְ

לָדַעַת לָמָּה לֹא הִקְדִּים מַאֲמַר "דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל" קוֹדֶם מַאֲמַר "זֹאת חֻקַּת הַתּוֹרָה" עַל זֶה הַדֶּרֶךְ "דַּבֵּר וְגוֹ' זֹאת חֻקַּת הַתּוֹרָה".

אָכֵן לְצַד שֶׁכָּל מִצְוֹת הַתּוֹרָה הֵם שִׂכְלִיּוֹת וְשִׁמְעִיּוֹת: שִׂכְלִיּוֹת – שֶׁהַשֵּׂכֶל מְחַיְּבָם, כְּגוֹן כִּבּוּד אָב וָאֵם, גְּנֵבָה, גְּזֵלָה, אוֹנָאָה, רְצִיחָה וְכַדּוֹמֶה. שִׁמְעִיּוֹת – שַׁבָּת כִּי בוֹ שָׁבַת הַבּוֹרֵא, יוֹם טוֹב עַל הַנֵּס שֶׁנַּעֲשָׂה לָנוּ בָּהֶם, עֲבוֹדָה זָרָה שֶׁלֹּא לַעֲבֹד זוּלַת אֱלֹהֵינוּ כִּי הוּא הַמּוֹצִיא אוֹתָנוּ וְגוֹ' וְכַדּוֹמֶה לָזֶה, וְזֶה הוּא טַעַם הַנִּגְלֶה. וְאֵין לְךָ מִצְוָה וּמִצְוָה שֶׁאֵין בָּהּ עוֹד סוֹדוֹת נֶעֱלָמִים הַנִּגְלִים לְמֹשֶׁה וּלְאָדָם רִאשׁוֹן הַמַּשִּׂיג לִקְנוֹת קִנְיַן הַתּוֹרָה בְּאַרְבָּעִים וּשְׁמוֹנָה דְּבָרִים הַשָּׁנוּיִים בְּמִשְׁנַת חֲסִידִים (אבות פ"ו), שֶׁאָז מְגַלִּין לוֹ רָזֵי הַתּוֹרָה שֶׁגִּלָּה ה' לְמֹשֶׁה בְּסִינַי, וּמֹשֶׁה גַּם כֵּן גִּלָּה לְיִשְׂרָאֵל בְּנֵי דּוֹרוֹ סוֹדוֹת הַנִּסְתָּרִים וְטַעֲמֵי הַמִּצְוֹת וְיסוֹד כָּל דָּבָר.

וּבְמַה שֶׁלְּפָנֵינוּ צִוָּה ה' אֵלָיו שֶׁיִּסְתֹּם הַדְּבָרִים וְיֹאמַר לָהֶם הַדָּבָר בְּחֻקָּה בִּלֹא טַעַם, וְהוּא מַה שֶּׁהֵעִיר אוֹתָנוּ בְּאָמְרוֹ **וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר** לְיִשְׂרָאֵל, פֵּרוּשׁ, וּמַה הוּא הַמַּאֲמָר שֶׁצִּוָּה לוֹ לוֹמַר לָהֶם, **זֹאת חֻקַּת הַתּוֹרָה** פֵּרוּשׁ, מִצְוָה זוֹ הִיא חֻקַּת הַתּוֹרָה כֵּן צִוָּה ה' לֵאמֹר לָכֶם, וּכְאֵלּוּ אָמַר הַכָּתוּב אֲשֶׁר צִוָּה ה' לֵאמֹר לָכֶם הוּא זֹאת חֻקַּת הַתּוֹרָה. וּמִתּוֹךְ הַדְּבָרִים אַתָּה לָמֵד שֶׁנֶּאֱמַר לְמֹשֶׁה דְּבָרִים מְטֻעָמִים בְּמִצְוָה זוֹ אֶלָּא שֶׁמַּה שֶּׁצִּוָּה עָלָיו לֵאמֹר הוּא חֻקָּה, וּבָזֶה לֹא יִתְבָּעוּהוּ יִשְׂרָאֵל לוֹמַר לָהֶם טַעַם הַדָּבָר כֵּיוָן שֶׁה' צִוָּה עָלָיו לוֹמַר הַדָּבָר בְּחֻקָּה.

וּבָזֶה נִתְיַשְּׁבוּ הַדִּקְדּוּקִים. גַּם נִתְיַשֵּׁב לָמָּה לֹא הִקְדִּים מַאֲמַר "דַּבֵּר" וְגוֹ' לְמַאֲמַר "זֹאת חֻקַּת" וְגוֹ', כִּי מַאֲמַר "זֹאת חֻקַּת הַתּוֹרָה" הִיא מִצְוַת ה' עַל מִצְוָה שֶׁיֹּאמַר לְיִשְׂרָאֵל שֶׁה' צִוָּה לוֹ שֶׁיֹּאמַר לָהֶם מִצְוָה זוֹ בְּחֻקָּה, וּמַאֲמַר "דַּבֵּר" בָּא עַל עִקַּר הַמִּצְוָה מִצְוַת ה' לְיִשְׂרָאֵל. וּלְצַד שֶׁיֹּאמְרוּ יִשְׂרָאֵל הֲרֵי הָעוֹשֶׂה מִצְוָה בְּלֹא יְדִיעַת טַעְמָהּ וְסוֹדָהּ נֶחְשֶׁבֶת הַמִּצְוָה כְּגוּף בְּלֹא נְשָׁמָה, לָזֶה גָּמַר אוֹמֶר **דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְיִקְחוּ אֵלֶיךָ פָּרָה** וְגוֹ', פֵּרוּשׁ, יִקְחוּ לְמַה שֶּׁאַתָּה יוֹדֵעַ וּמְכֻוָּן בַּדָּבָר לְהָיוֹתְךָ יוֹדֵעַ סוֹד הָעִנְיָן וּפְלָאָיו, וּבָזֶה תִּהְיֶה הַמִּצְוָה נַעֲשֵׂית שְׁלֵמָה בְּמַעֲשֶׂה וּבְמַחְשָׁבָה הַצְּרִיכָה. וּכְפִי זֶה יֵדַיִּק עַל נָכוֹן אָמְרוֹ **וְיִקְחוּ** בְּתוֹסֶפֶת וָא"ו בְּתְחִלַּת הַצִּוּוּי לָהֶם, שֶׁנִּתְכַּוֵּן לוֹמַר שֶׁמִּלְבַד הַלְּקִיחָה עַצְמָהּ שֶׁיִּקְחוּ הַפָּרָה עוֹד יוֹסִיפוּ שֶׁיְּכַוְּנוּ בִּלְקִיחָתָהּ לְמַה שֶּׁאֵלֶיךָ כָּאָמוּר.

וְאִם תֹּאמַר, תֵּנַח אוֹתָהּ פָּרָה שֶׁל אוֹתוֹ דּוֹר, פָּרָה שֶׁיַּעֲשׂוּ בְּכָל דּוֹר וָדוֹר מַה תְּהֵא עָלֶיהָ? אֶפְשָׁר שֶׁלֹּא מִכֹּחַ הָעֲלִים ה' סוֹדָהּ אֶלָּא מִכְּלָלוּת יִשְׂרָאֵל, אֲבָל לַמְיַחֲדִים שֶׁהֵם אַהֲרֹן וְכַיּוֹצֵא בּוֹ נִמְסְרוּ סוֹדוֹתֶיהָ וְהֵם יִמְסְרוּ לַמְיַחֲדִים הַבָּאִים אַחֲרֵיהֶם. אוֹ אֶפְשָׁר שֶׁבְּכָל דּוֹר וָדוֹר יְכַוְּנוּ לְמַה שֶּׁיָּדַע מֹשֶׁה. וּמָצָאתִי שֶׁאָמְרוּ בַּמִּדְרָשׁ (במדבר רבה כאן) וְזֶה לְשׁוֹנָם: "וְיִקְחוּ אֵלֶיךָ" – לְלַמֵּד שֶׁכָּל הַפָּרוֹת שֶׁנַּעֲשׂוּ יִהְיוּ נִקְרָאִים עַל מֹשֶׁה. וְצָרִיךְ לָדַעַת לָמָּה

עָשָׂה ה' שִׁנּוּי בְּמִצְוָה זוֹ מִכָּל הַמִּצְוֹות שֶׁתִּקָּרֵא עַל שְׁמוֹ. וְלִדְבָרֵינוּ יֵשׁ טַעַם נָכוֹן בַּדָּבָר כְּמוֹ שֶׁפֵּרַשְׁתִּי.

אוֹ יֵאמַר עַל פִּי דִּבְרֵיהֶם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (במדבר רבה יט,ח) שֶׁאָמְרוּ שֶׁאוּמּוֹת הָעוֹלָם מוֹנִים אֶת יִשְׂרָאֵל: "מַה מִּצְוָה הִיא זוֹ" וְכוּ', לָזֶה בָּא מַאֲמַר הַכָּתוּב כָּאן וְאָמַר **זֹאת חֻקַּת הַתּוֹרָה אֲשֶׁר צִוָּה ה' לֵאמֹר**, פֵּרוּשׁ, שֶׁיֹּאמְרוּ יִשְׂרָאֵל לָאוּמּוֹת כְּשֶׁהֵן מְקַנְטְרִים אוֹתָם וְאוֹמְרִים לָהֶם: "מַה מִּצְוָה הִיא זֹאת" וְכוּ', יֹאמְרוּ לָהֶם: "חֻקָּה חָקַק ה' עָלֵינוּ לַעֲשׂוֹת וְאֵין אָנוּ מְהַרְהֲרִין אַחֲרָיו". וּלְפִי זֶה אֶפְשָׁר שֶׁהוּרְשָׁה מֹשֶׁה לוֹמַר לָהֶם טַעַם הַמִּצְוָה וְסוֹדָהּ, אֶלָּא שֶׁלֹּא יֹאמְרוּ הַטַּעַם לָאוּמּוֹת כְּשֶׁיִּדָּחֲקוּ אוֹתָם בְּדִבְרֵי קִנְטוּר: "מַה מִּצְוָה הִיא זֹאת וּמַה טַּעַם יֵשׁ בָּהּ"?

פָּרָה אֲדֻמָּה וְגוֹ'. רוֹאֶה אֲנִי כִּי כָּל סִימָנֶיהָ מוֹכִיחִים עַל הַדִּינִים: "אֲדֻמָּה" – כִּי הוּא זֶה סִימָן תִּגְבֹּרֶת הַדִּינִים, "תְּמִימָה" – בְּאֵין שֵׂעָר שָׁחוֹר, וְכֵן אָמְרוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (פרה ב,ה) שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת שְׁחוֹרוֹת פּוֹסְלוֹת אוֹתָהּ, וְלֹא שְׂעָרוֹתֶיהָ לְבַד אֶלָּא אֲפִלּוּ קַרְנֶיהָ וּטְלָפֶיהָ צְרִיכִים לִהְיוֹת אֲדֻמִּים, אֲבָל שְׁחוֹרוֹת וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר לְבָנוֹת פּוֹסְלוֹת. "אֲשֶׁר לֹא עָלָה עָלֶיהָ עֹל" – כִּי הָעֹל יַמְתִּיק הַדִּינִים, בְּסוֹד מַאֲמָרָם (ברכות ה.) יִסּוּרִין מְמָרְקִין כָּל עֲוֹנוֹתָיו שֶׁל אָדָם, שֶׁהֵם בְּחִינַת הַדִּינִים. גַּם שְׂרֵפָתָהּ בָּאֵשׁ הוּא בְּחִינַת הַדִּינִים, וּבְהִתְקַבְּצוּת הַדִּינִים בָּאֵפֶר יַעֲשׂוּ הַבָּרָחָה לַטֻּמְאָה הַדְּבוּקָה בָּאָדָם מֵהַמֵּת, שֶׁגַּם הִיא אֵינָהּ אֶלָּא רְצוּעָה רָעָה מִצַּד יְסוֹרֵי הַמִּשְׁפָּט.

וְרָאִיתִי בְּסִפְרֵי זוּטָא (ספרי זוטא יט:ב), וּפָסְקוֹ רַמְבַּ"ם בְּפֶרֶק א' מֵהִלְכוֹת פָּרָה אֲדֻמָּה: אֵין לוֹקְחִין עֶגְלָה וּמְגַדְּלִין אוֹתָהּ, שֶׁנֶּאֱמַר "וְיִקְחוּ וְגוֹ' פָּרָה" – וְלֹא עֶגְלָה, עַד כָּאן. וּלְפִי מַה שֶּׁאָמַרְנוּ שֶׁכָּל מַעֲשֶׂיהָ הֵם בְּחִינַת הַמִּשְׁפָּט, יֵשׁ טַעַם בַּדָּבָר, כִּי שֵׁם פָּרָה יַגִּיד מִסְפָּר הַיָּדוּעַ לְמִסְפַּר בְּחִינַת הַדִּינִים כַּיָּדוּעַ לְיוֹדְעֵי חֵן, לָזֶה צִוָּה ה' שֶׁיִּקְנוּ אוֹתָהּ כְּשֶׁיֵּשׁ בִּבְחִינַת מִסְפָּרָהּ מִסְפָּר אֲשֶׁר תְּכַוֵּן אֵלָיו. אֲבָל אִם יִקְנוּ עֶגְלָה, קוֹנִים דָּבָר שֶׁאֵין בּוֹ הַמִּסְפָּר אֲשֶׁר אָנוּ צְרִיכִין לוֹ, וַהֲגַם שֶׁמְּגַדְּלִין אוֹתָהּ עַד שֶׁנִּקְרֵאת פָּרָה, אַף עַל פִּי כֵן יַקְפִּיד ה' עַל שְׁעַת הַקְּנָיָן כְּדֵי שֶׁיִּהְיוּ קוֹנִים דָּבָר שֶׁהַכַּוָּנָה בּוֹ שֶׁהֵם רפ"ה דִּינִים.

פסוק ג

וּנְתַתֶּם אוֹתָהּ. אָמַר **אוֹתָהּ**, לְפִי מַה שֶּׁאָמְרוּ רַז"ל (פרה ד:א) שְׁמִפִּי הַשְּׁמוּעָה לְמְדוּ שֶׁשְּׁאָר פָּרוֹת נַעֲשׂוֹת בֵּין בְּכֹהֵן גָּדוֹל בֵּין בְּכֹהֵן הֶדְיוֹט, דִּיֵּק לוֹמַר "אוֹתָהּ אֶל אֶלְעָזָר", אֲבָל מִכָּאן וּלְהַלְאָה אֵין חִיּוּב בַּסָּגָן.

פסוק ה

וְשָׂרַף אֶת הַפָּרָה לְעֵינָיו אֶת עוֹרָהּ. הִפְסִיק בְּמַאֲמַר "לְעֵינָיו" בֵּין זִכְרוֹן הַפָּרָה לְזִכְרוֹן פָּרְטֵיהָ שֶׁהֵם עוֹרָהּ וְגוֹ', יִתְבָּאֵר עַל דֶּרֶךְ מַה שֶּׁאָמְרוּ בְּמַסֶּכֶת פָּרָה (פ"ד), וּכְתָבוֹ רַמְבַּ"ם בְּפֶרֶק ד' מֵהִלְכוֹת פָּרָה אֲדֻמָּה, שֶׁמִּצְוַת שְׂרֵפָתָהּ שְׁלֵמָה, וְאִם הִפְשִׁיטָהּ וְנִתְּחָהּ וְשָׂרַף כֻּלָּהּ כְּשֵׁרָה, עַד כָּאן. לָזֶה הִבְדִּיל הַכָּתוּב בַּמַּעֲשֶׂה הַמֻּבְחָר וְאָמַר **וְשָׂרַף אֶת הַפָּרָה**, פֵּרוּשׁ, כֻּלָּהּ יַחַד, וַאֲפִלּוּ עָבַר וְהִפְשִׁיטָהּ וְכוּ' וְעָשָׂה עוֹרָהּ לְבַד וּבְשָׂרָהּ לְבַד וּפִרְשָׁהּ לְבַד גַּם כֵּן לֹא הִפְסִיד, וְהוּא מַאֲמַר "אֶת עוֹרָהּ וְאֶת" וְגוֹ'.

עַל פָּרְשָׁהּ יִשְׂרֹף. חָזַר לוֹמַר **יִשְׂרֹף** פַּעַם שְׁנִיָּה, וְלֹא הִסְפִּיק בְּמַה שֶׁאָמַר בַּתְּחִלָּה "וְשָׂרַף", לְפִי מַה שֶּׁפֵּרַשְׁתִּי כִּי הַכָּתוּב יְדַבֵּר בִּשְׁנֵי סוּגִים: הָאֶחָד שְׂרֵפַת הַפָּרָה שְׁלֵמָה, וְהַשֵּׁנִי אַחַר שֶׁהוּפְשְׁטָה וְנִתְנַתְּחָה, לָזֶה אָמַר **יִשְׂרֹף** כְּנֶגֶד חֲלוּקָה שְׁנִיָּה. עוֹד יִתְבָּאֵר עַל פִּי מַה שֶּׁאָמְרוּ בְּתוֹסֶפְתָּא דְּפָרָה (פרק ב) וּכְתָבוֹ רַמְבַּ"ם בְּפֶרֶק ד' מֵהִלְכוֹת פָּרָה אֲדֻמָּה וְזֶה לְשׁוֹנוֹ: פָּקַע מֵעוֹרָהּ וְכוּ' אֲפִלּוּ מִשְׁעָרָהּ כַּזַּיִת יַחְזִיר, וְאִם לֹא הֶחְזִיר פְּסוּלָה, עַד כָּאן, וְהוּא מַאֲמַר **יִשְׂרֹף** פַּעַם שְׁנִיָּה לוֹמַר שֶׁהֲגַם שֶׁפָּקַע יַחְזִיר וְיִשְׂרֹף לְעִכּוּבָא.

פסוק יד

זֹאת הַתּוֹרָה אָדָם כִּי יָמוּת. אָמְרוֹ **זֹאת הַתּוֹרָה**, יִתְבָּאֵר גַּם כֵּן עַל דֶּרֶךְ שֶׁפֵּרַשְׁתִּי בְּפָסוּק "זֹאת חֻקַּת הַתּוֹרָה", וְהוּא לְצַד שֶׁדִּקְדֵּק לוֹמַר **אָדָם כִּי יָמוּת** וְגוֹ', וְדָרְשׁוּ רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (בבא מציעא קיד.) אַתֶּם קְרוּיִים אָדָם, יִשְׂרָאֵל מְטַמְּאִין בְּאֹהֶל וְאֵין אֻמּוֹת הָעוֹלָם וְכוּ', לָזֶה הִקְדִּים לָתֵת הַטַּעַם שֶׁסּוֹבֵב הַדִּבּוּר וְאָמַר **זֹאת הַתּוֹרָה** שֶׁמִּסְבָּתָהּ הוּא שֶׁאוֹתוֹ שֶׁנִּקְרָא אָדָם מְטַמֵּא בְּאֹהֶל, אֲבָל אֻמּוֹת הָעוֹלָם שֶׁאֵין לָהֶם תּוֹרָה וְכוּ'. וְעַיֵּן מַה שֶּׁכָּתַבְתִּי בְּפָסוּק "זֹאת חֻקַּת הַתּוֹרָה".

כָּל הַבָּא אֶל וְגוֹ' וְכָל אֲשֶׁר בָּאֹהֶל. קָשֶׁה, אִם הַבָּא טָמֵא, מִי גָּרַע מִמְּגוּ אֲשֶׁר בָּאֹהֶל? וְיִתְבָּאֵר עַל פִּי מַה שֶּׁאָמְרוּ בִּפְסִיקְתָא זוּטַרְתִּי וְזֶה לְשׁוֹנָם: "כָּל הַבָּא אֶל הָאֹהֶל" – שֶׁבָּא מִקְצָתוֹ, עַד כָּאן. וּכְפִי זֶה, אִם לֹא הָיָה אוֹמֵר הַכָּתוּב אֶלָּא "כָּל הַבָּא", הָיִיתִי אוֹמֵר הַבָּא כֻּלּוֹ, הַבָּא מִקְצָתוֹ מִנַּיִן? וּמִמַּה שֶּׁאָמַר "כָּל אֲשֶׁר בָּאֹהֶל" הֲרֵי כֻּלּוֹ אָמוּר, מָה אֲנִי מְקַיֵּם "כָּל הַבָּא" וְגוֹ'? זֶה הַבָּא מִקְצָתוֹ. עוֹד שָׁם בַּפְּסִיקְתָא וְזֶה לְשׁוֹנָם: דָּבָר אַחֵר "כָּל הַבָּא" וְגוֹ' – לַעֲשׂוֹת קַרְקָעוֹ שֶׁל בַּיִת כָּמוֹהוּ עַד הַתְּהוֹם, עַד כָּאן. נִרְאֶה שֶׁהֻכְרְחוּ לִדְרָשָׁא זוֹ, כִּי לִסְבָרָא הָרִאשׁוֹנָה הָיָה לוֹ לוֹמַר הַכָּתוּב "כָּל אֲשֶׁר בָּאֹהֶל וְכָל הַבָּא אֶל הָאֹהֶל", וְיִהְיֶה הַכָּתוּב מְתֻפָּרֵשׁ בְּדֶרֶךְ לֹא זוֹ אַף זוֹ, אֲבָל מִמַּה שֶּׁהִקְדִּים "כָּל הַבָּא", זֶה יַגִּיד שֶׁמַּאֲמַר **כָּל אֲשֶׁר** וְגוֹ' הוּא דִּין חָדָשׁ.

אֲלָא שֶׁבִּסְפְּרֵי רָאִיתִי שְׁנֵי הַדְּרָכִים: דֶּרֶךְ הָרִאשׁוֹן תַּנָּא קַמָּא, וְדֶרֶךְ שֵׁנִי רַב אַחָא בַּר יֹאשִׁיָּה. וְגָמַר אוֹמֶר תַּנָּא קַמָּא שֶׁטַּעַם שֶׁהֵצְרִךְ הַכָּתוּב לוֹמַר "כָּל אֲשֶׁר בָּאֹהֶל" הֲגַם שֶׁאָמַר "כָּל הַבָּא", שֶׁהוּא בָּא מִקְצָתוֹ, מִשּׁוּם שֶׁאֵין עוֹנְשִׁין מִן הַדִּין. וְקָשֶׁה לִי, הֲלֹא מַה שֶּׁאָנוּ אוֹמְרִים "אֵין עוֹנְשִׁין מִן הַדִּין" הוּא עַל עֹנֶשׁ מִיתָה שֶׁל בֵּית דִּין שֶׁל מַטָּה, וְכָאן לוּ יִהְיֶה שֶׁנִּטְמָא וְנִכְנַס לַמִּשְׁכָּן טָמֵא – מִיתָתוֹ בִּידֵי שָׁמַיִם. וְעוֹד לְבַד מִזֶּה, כְּשֶׁנַּשְׂכִּיל עַל דָּבָר נִרְאֶה כִּי מַה שֶּׁלְּפָנֵינוּ אֵינוֹ נִקְרָא "עוֹנְשִׁין מִן הַדִּין", כִּי בִּכְלַל הַבָּא כֻּלּוֹ יֵשׁ מִקְצָתוֹ, וַהֲרֵי מִתְחַיֵּב הוּא עַל מִקְצָתוֹ, כִּי כָּל חֵלֶק וְחֵלֶק שֶׁבּוֹ יִקָּרֵא מִקְצָתוֹ, וְאֵין אָנוּ עוֹנְשִׁין אוֹתוֹ מִן הַדִּין אֶלָּא מִן הַכָּתוּב. וְאוּלַי שֶׁסּוֹבֵר תַּנָּא זֶה שֶׁכָּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה נִקְרָא "עוֹנְשִׁין מִן הַדִּין".

פרק כ

פסוק א

וַיָּבֹאוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל וְגוֹ'. צָרִיךְ לְדַעַת לָמָּה הֻצְרַךְ לוֹמַר **כָּל הָעֵדָה** וְלֹא הִסְפִּיק בְּמַאֲמַר **בְּנֵי יִשְׂרָאֵל** שֶׁמִּן הַסְּתָם הֵם כָּל הָעֵדָה? אָכֵן לְפִי מַה שֶּׁקָּדַם לָנוּ מִדִּבְרֵיהֶם (במדבר רבה סוף פרשת בלק) כִּי כְּשֶׁיִּשְׂרָאֵל הֵם בְּמַדְרֵגַת יְשָׁרִים וְצַדִּיקִים נִקְרָאִים בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, וּכְשֶׁאֵינָם בַּדֶּרֶךְ הַנָּאוֹת נִקְרָאִים עַם, כְּאָמְרוֹ (במדבר י"ד, י"א) "עַד אָנָה יְנַאֲצֵנִי הָעָם הַזֶּה" וְהַרְבֵּה כַּיּוֹצֵא בָּזֶה. וְהַרְבֵּה פְּעָמִים יִקָּרֵאם הַכָּתוּב עִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, הֲגַם שֶׁיִּמְצָאוּן בָּהֶם הַרְבֵּה אֲשֶׁר אֵינָם רְאוּיִים לְגֶדֶר זֶה, וְיִכָּוֵן הַכָּתוּב אֶל הָרוֹב הַכְּשֵׁרִים. וְכָאן הוֹדִיעַ הַכָּתוּב כִּי כָּל הָעֵדָה יֶשְׁנָם בְּגֶדֶר זֶה שֶׁיִּקָּרְאוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, וְהוּא מַאֲמַר **וַיָּבֹאוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל כָּל הָעֵדָה**, פֵּרוּשׁ, כֻּלָּן נִקְרָאִים בְּשֵׁם יִשְׂרָאֵל בְּגֶדֶר יְשָׁרִים וְצַדִּיקִים. וְזֶה מְכֻוָּן לְדִבְרֵי רַז"ל שֶׁאָמְרוּ וְזֶה לְשׁוֹנָם: "כָּל הָעֵדָה" – עֵדָה הַשְׁלֵמָה.

וְהֵם זְכִרוֹנָם לִבְרָכָה נִרְאֶה שֶׁדָּרְשׁוּ תֵּבַת "כָּל הָעֵדָה" עַצְמָהּ שֶׁתַּגִּיד הַשְׁלֵמוּת וְהַקִּיּוּם, וְשִׁבְעִים פָּנִים לַתּוֹרָה. וְהַכַּוָּנָה בְּהוֹדָעָה זוֹ הִיא לְשָׁלֹשׁ סִבּוֹת: הָא', לְפִי שֶׁהוּא אוֹמֵר בְּסָמוּךְ מַעֲשֵׂה מֵי מְרִיבָה, וְאָמְרוּ זְכִרוֹנָם לִבְרָכָה (דברים רבה פרשת ואתחנן) שֶׁנֶּעֱנַשׁ מֹשֶׁה עַל יָדָם, שֶׁאָמַר לָהֶם "שִׁמְעוּ נָא הַמּוֹרִים", לָזֶה הִקְדִּים לְהוֹדִיעֲךָ כִּי כָּל הָעֵדָה הָיוּ צַדִּיקִים וְזוֹ הָיְתָה סִבָּה שֶׁנֶּעֱנַשׁ מֹשֶׁה שֶׁקָּרָאם מוֹרִים. ב', לְהַגְדִּיל מַעֲלַת מְרִיבָם עָלֶיהָ הַשָּׁלוֹם, שֶׁהֲגַם שֶׁכָּל הָעֵדָה הָיוּ צַדִּיקִים לֹא עָמַד זְכוּתָם לְהַעֲמִיד לָהֶם בְּאֵר הַמַּיִם שֶׁהָיְתָה בִּזְכוּת מְרִיָם (תענית ט.). ג', עַל פִּי דִּבְרֵיהֶם זְכִרוֹנָם לִבְרָכָה (ילקוט שמעוני תשסג) שֶׁאָמְרוּ שֶׁיִּשְׂרָאֵל לֹא הָלְכוּ לִגְמֹל חֶסֶד עִם מְרִיָם, וּכְשֶׁנִּקְהֲלוּ עַל מֹשֶׁה וְעַל אַהֲרֹן חָשַׁב אַהֲרֹן שֶׁבָּאוּ לִגְמֹל חֶסֶד עִם מְרִיָם, וְהֵם לֹא בָּאוּ אֶלָּא לָרִיב עִמָּם כָּאָמוּר בְּדִבְרֵיהֶם זְכִרוֹנָם לִבְרָכָה. וּמֵעַתָּה יֵשׁ מָקוֹם לַחְשֹׁד בְּיִשְׂרָאֵל שֶׁלֹּא הָיוּ אָז בְּאוֹתוֹ מַצָּב כְּשֵׁרִים, וְזֶה לְךָ הָאוֹת שֶׁלֹּא נָמְלוּ חֶסֶד

עִם הַנְּבִיאָה. לָזֶה קָדַם וְהוֹדִיעֲךָ כִּי כָּל הָעֵדָה צַדִּיקִים אֲשֶׁר בְּשֵׁם יִשְׂרָאֵל יְכֻנּוּ, וְטַעַם שֶׁלֹּא גָּמְלוּ חֶסֶד אָמַר הַכָּתוּב בְּסָמוּךְ "וַתָּמָת שָׁם מִרְיָם וַתִּקָּבֵר שָׁם", וְאָמְרוּ בַּגְּמָרָא (מועד קטן כח.) וְזֶה לְשׁוֹנָם: "וַתָּמָת" וְגוֹ' סָמוּךְ לַמִּיתָה קְבוּרָה, עַד כָּאן. וּלְטַעַם זֶה לֹא הִרְגִּישׁוּ לָבֹא לִגְמֹל חֶסֶד, וּבְמֶשֶׁךְ זְמַן מוּעָט עַד שֶׁיָּדְעוּ קֵץ עֲלֵיהֶם רוּגְזוֹ שֶׁל צָמָא, וְהוּא מַה שֶּׁאָמַר הַכָּתוּב סָמוּךְ לְמַאֲמַר "וַתִּקָּבֵר שָׁם" – "וְלֹא הָיָה מַיִם" וְגוֹ':

וַיֵּשֶׁב הָעָם בְּקָדֵשׁ. בָּא לְהוֹדִיעֵנוּ שֶׁנִּתְעַכְּבוּ שָׁם יָמִים רַבִּים, כְּאָמְרוֹ (דברים א:מו) "וַתֵּשְׁבוּ בְקָדֵשׁ יָמִים רַבִּים". פֵּרוּשׁ **וַיֵּשֶׁב** לְשׁוֹן עַכָּבָה.

וַתָּמָת שָׁם וְגוֹ'. צָרִיךְ לְדַעַת טַעַם אָמְרוֹ **שָׁם**, וְרִבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה דָּרְשׁוּ (מועד קטן כח.) שֶׁלֹּא עִכְּבוּהָ, וּדְרָשָׁה זוֹ נִשְׁמַעַת מֵאָמְרוֹ **וַתִּקָּבֵר שָׁם**. וְנִרְאֶה כִּי לְצַד שֶׁהִזְכִּיר מִיתָה חָשׁ עַל כְּבוֹד הַצַּדָּקֶת, שֶׁהֲרֵי אָמְרוּ (ברכות יח.) צַדִּיקִים בְּמִיתָתָם קְרוּיִים חַיִּים, לָזֶה דִּקְדֵּק לוֹמַר **שָׁם**, פֵּרוּשׁ שָׁם הוּא שֶׁמֵּתָה וְלֹא נִשְׁאֲרָה בֵּינֵיהֶם אֶלָּא בְּמָקוֹם אַחֵר יֶשְׁנָהּ בֵּין הַצַּדִּיקִים, כִּי הַצַּדִּיקִים דּוֹמִים לְפָנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְמַרְגָּלִיּוֹת הַמּוּנָחִים בְּאַרְגָּז, כְּשֶׁהוּא חָפֵץ בְּאַחַת מֵהֶם הוּא מוֹצִיאָהּ מֵהָאַרְגָּז וְקוֹבְעָהּ בְּתַכְשִׁיט אֶחָד מִתַּכְשִׁיטָיו. וְרִבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה דָּרְשׁוּ (מועד קטן כח.) "וַתָּמָת שָׁם" לִגְזֵרָה שָׁוָה, לוֹמַר שֶׁגַּם הִיא מֵתָה בִּנְשִׁיקָה, וְשִׁבְעִים פָּנִים לַתּוֹרָה.

פסוק ג

וַיָּרֶב הָעָם וְגוֹ' וְלוּ גָוַעְנוּ. פֵּרוּשׁ, נִתְרַעֲמוּ עָלָיו שֶׁהִתְפַּלֵּל עֲלֵיהֶם שֶׁלֹּא יָמוּתוּ בַּדָּבָר.

פסוק ד

וְלָמָּה הֲבֵאתֶם וְגוֹ'. תִּרְעוֹמֶת שְׁנִיָּה: לָמָּה הֱבִיאוּם דֶּרֶךְ מִדְבָּר שֶׁהוּא מָקוֹם סַכָּנַת מִיתַת צָמָא, שֶׁהָיָה לָהֶם לְהַעֲלוֹתָם שֶׁלֹּא עַל דֶּרֶךְ הַמִּדְבָּר. וְהַכַּוָּנָה בָּזֶה, כֵּיוָן שֶׁאֵין כֹּחַ בְּיַד מֹשֶׁה לָתֵת לָהֶם מַיִם בַּמִּדְבָּר, עַל מִי סָמַךְ לַהֲבִיאָם דֶּרֶךְ שָׁם?

וְאָמְרָם **וְלָמָּה הֶעֱלִיתוּנוּ** וְגוֹ', פֵּרוּשׁ, וְאִם תָּשִׁיבוּ אוֹתָנוּ כִּי אֵין דֶּרֶךְ מֻבְטָח לְהַעֲבִיר אֶתְכֶם בּוֹ אֶלָּא דֶּרֶךְ מִדְבָּר, אוֹ הֶכְרַח הָיָה הַדָּבָר שֶׁתַּעַבְרוּ דֶּרֶךְ מִדְבָּר, לָזֶה נִתְרַעֲמוּ וְאָמְרוּ: אִם כֵּן לֹא הָיָה לָכֶם לְהַעֲלוֹתֵינוּ מִמִּצְרַיִם, כֵּיוָן שֶׁהוּא מֻכְרָח לְהָבִיא אוֹתָנוּ אֶל הַמָּקוֹם הָרַע הַזֶּה שֶׁיֵּשׁ בּוֹ סַכָּנָה שֶׁאֵינוֹ מָקוֹם זֶרַע וְגוֹ', כְּאָמְרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (חולין פח:) מִדְבָּר אֵינוֹ מַעֲלֶה צְמָחִים.

וְאָמְרוּ **אֶל הַמָּקוֹם** בְּה"א הַיְדִיעָה, לוֹמַר שֶׁמִּדּוֹת רָעוֹת שֶׁבַּמִּדְבָּר יְדוּעוֹת הֵם שֶׁאֵינוֹ מָקוֹם וְגוֹ', **וּמַיִם אַיִן לִשְׁתּוֹת** פֵּרוּשׁ אֲפִלּוּ לִשְׁתּוֹת שֶׁהוּא דָּבָר הַהֶכְרֵחִי וְאַתֶּם אֵינְכֶם יְכוֹלִין לְהַמְצִיא לָנוּ מַיִם. וְלֹא הָיָה מַעֲנֶה בְּפִי מֹשֶׁה, וְעָמַד בִּתְפִלָּה לִפְנֵי ה' הוּא וְאַהֲרֹן, דִּכְתִיב "וַיִּפְּלוּ עַל פְּנֵיהֶם".

פסוק ח

קַח אֶת הַמַּטֶּה וְגוֹ' וַיִּקָּדֵשׁ בָּם. פָּרְשָׁה זוֹ רַבּוּ עָלֶיהָ כָּל מְפָרְשֵׁי הַתּוֹרָה, וְתִרְתִּי בָהּ לֵאוֹר בְּאוֹר הַחַיִּים. וְקוֹדֶם שֶׁנַּעֲמוֹד עַל פְּשָׁטָן שֶׁל כְּתוּבִים נַקְדִּים לְהָבִין מַה הָיְתָה שִׁגְגָתוֹ שֶׁל מֹשֶׁה בְּעִנְיָן זֶה אֲשֶׁר הָיָה סִבָּה לְגֶזֵרָתוֹ, וְרָאִיתִי שֶׁנֶּאֶמְרוּ עֲשָׂרָה דְּרָכִים בְּעִנְיָן בְּדִבְרֵי מְפָרְשֵׁי הַתּוֹרָה וְהֵן הֵנָּה בִּקְצָרָה:

א') רַשִׁ"י זַ"ל פֵּרֵשׁ שֶׁשִּׁגְגַת מֹשֶׁה הָיְתָה כִּי ה' אָמַר אֲלֵיהֶם דַּבְּרוּ וְהוּא הִכָּה. ב') רַבִּי אַבְרָהָם אִבֶּן עֶזְרָא פֵּרֵשׁ שֶׁהַשִּׁגָּגָה הָיְתָה שֶׁגָּרַם שֶׁלֹּא נָתְנָה הַסֶּלַע מֵימֶיהָ עַד הַכָּאָה שְׁנִיָּה, בְּמַה שֶׁאִבֵּד הַכַּוָּנָה בְּפַעַם רִאשׁוֹנָה לְצַד מְרִיבַת הָעֵדָה. ג') הֶבִיאוֹ הַנְּזָכָר, כִּי הַקְּפָדַת ה' הָיְתָה עַל שֶׁהִכָּה שְׁתֵּי פְּעָמִים, שֶׁאִם הָיָה מַכֶּה פַּעַם אַחַת לֹא הָיְתָה הַקְּפָדָה כִּי הַדִּבּוּר לַסֶּלַע הִיא הַהַכָּאָה. ד') הֶבִיאוֹ הַנְּזָכָר, שֶׁהַקְּפָדַת ה' הָיְתָה עַל שֶׁלֹּא אָמְרוּ שִׁירָה עַל הַמַּיִם כְּמוֹ "עֲלִי בְאֵר". ה') הֶבִיאוֹ הַנְּזָכָר, שֶׁהַקְּפָדַת ה' הָיְתָה עַל שֶׁאָמַר לִבְנֵי אֵל חַי "הַמּוֹרִים", וְאֵין רָאוּי לְאִישׁ חָסִיד לְתָעֵב וּלְזַלְזֵל בִּבְנֵי אַבְרָהָם יִצְחָק וְיַעֲקֹב וְגוֹ'. ו') הָרַמְבַּ"ם (בשמונה פרקים) פֵּרֵשׁ כִּי הִקְפִּיד ה' עָלָיו עַל אֲשֶׁר נִתְרַגֵּז עַל הָעֵדָה, וּמִסְּבָּה זוֹ חָשְׁבוּ כִּי גַּם ה' בְּכַעַס עִמָּהֶם, אֲשֶׁר לֹא כֵן הָיָה. ז') רַבֵּינוּ חֲנַנְאֵל, וְהִסְכִּים אֵלָיו רַמְבַּ"ן, שֶׁהַקְּפָדַת ה' הָיְתָה עַל אֲשֶׁר אָמַר "נוֹצִיא לָכֶם מַיִם" וְלֹא אָמַר "יוֹצִיא לָכֶם", שֶׁמִּזֶּה טָעוּ יִשְׂרָאֵל וְחָשְׁבוּ כִּי הֵם בְּחָכְמָתָם עוֹשִׂים אֶת הַמַּעֲשֶׂה, כִּי לֹא הָיָה לָהֶם רֶמֶז כִּי ה' הוּא הָעוֹשֶׂה הַנֵּס, וְלָזֶה הִקְפִּיד ה' וְאָמַר "לֹא הֶאֱמַנְתֶּם בִּי לְהַקְדִּישֵׁנִי" וְגוֹ'. ח') רַבִּי מֹשֶׁה הַכֹּהֵן פֵּרֵשׁ שֶׁהַקְּפָדַת ה' הָיְתָה עַל מַאֲמַר מֹשֶׁה "הֶמן הַסֶּלַע הַזֶּה" וְגוֹ', וְכַוָּנַת מֹשֶׁה הָיְתָה לְצַד יְכָלְתּוֹ אִם לֹא בְּכֹחַ הַנֶּאְדָּר, וְחָשְׁבוּ הָאֲנָשִׁים שֶׁלֹּא יוּכַל ה' לְהוֹצִיא מַיִם מִן הַסֶּלַע, וְזוֹ הִיא שִׁגְגַת מֹשֶׁה. וְהֵבִיא רְאָיָה לְפֵרוּשׁוֹ מִמַּה שֶׁאָמַר הַכָּתוּב (תהילים קו:לג) "כִּי הִמְרוּ אֶת רוּחוֹ וַיְבַטֵּא בִּשְׂפָתָיו" וְגוֹ'. ט') הָרַב יוֹסֵף אַלְבּוֹ בְּסֵפֶר הָעִקָּרִים יִשֵּׁב שֶׁהַקְּפָדַת ה' הָיְתָה עַל שֶׁלֹּא נִתְעוֹרְרוּ מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן מַעֲצָמָן לְהוֹצִיא לָהֶם מַיִם וְהָיוּ מַרְעִידִים, שֶׁזֶּה יוֹרֶה מְעוּט הַבִּטָּחוֹן וְגוֹ'. י') בַּעַל מַעֲשֶׂה ה' שֶׁפֵּרֵשׁ כִּי הָיָה וִכּוּחַ בֵּין מֹשֶׁה וּבֵין יִשְׂרָאֵל, שֶׁיִּשְׂרָאֵל הָיוּ רוֹצִים לְהוֹצִיא לָהֶם מַיִם מִמָּקוֹם אַחֵר שֶׁחָפְרוּ אוֹתוֹ הֵם, וְלֹא רָצָה מֹשֶׁה לְדַבֵּר לְאוֹתוֹ סֶלַע שֶׁחָפְרוּ הֵם, וְנִתְכַּעֵס מֹשֶׁה וְזָרַק הַמַּטֶּה בְּיָדוֹ לֹא לְהַכּוֹת אֶלָּא בְּכַעַס, וּבְדֶרֶךְ מִקְרֶה הִכָּה הַמַּטֶּה בַּסֶּלַע וְכוּ', עַיֵּן שָׁם דְּבָרָיו.

הִנֵּה כָּל הָעֲשָׂרָה דְּרָכִים אֵינָם מוֹצִיאִים אוֹתָנוּ יְדֵי חוֹבַת הָאֱמֶת, וְצֵא וּלְמַד מַה שֶּׁטָּעַן רַמְבַּ"ן עַל שְׁלֹשָׁה מֵהֶם וּדְחָאָם, וּמַה שֶּׁטָּעַן רַבִּי אַבְרָהָם אִבֶּן עֶזְרָא עַל שְׁלֹשָׁה אֲחֵרִים וּדְחָאָם. וַאֲנִי טוֹעֵן עַל הַשְּׁאָר וְהֵם, דֶּרֶךְ אֶחָד שֶׁל רַבֵּינוּ חֲנַנְאֵל שֶׁבָּחַר לוֹ רַמְבַּ"ן שֶׁהַקְּפָדָה הָיְתָה עַל שְׁכִּנָּה לְעַצְמוֹ הַמַּעֲשֶׂה וְאָמַר "נוֹצִיא" וְגוֹ', הֲלֹא יָדוּעַ הָיָה מֹשֶׁה לִשְׁלוּחוֹ שֶׁל

מָקוֹם וְכָל מַעֲשָׂיו הִנָּם בְּכֹחַ הָאֵל, וְלוּ יְהִי כִּי כֹּחוֹ שֶׁל מֹשֶׁה הוּא, הֲלֹא מִגְּדֻלַּת הָעֶבֶד גְּדֻלַּת הָאָדוֹן נוֹדַעַת בְּפֶרֶק מְרֻבֶּה. וְעוֹד, הֲלֹא תִּמְצָא בְּפָרָשַׁת בֹּא אֶל פַּרְעֹה אָמַר הַכָּתוּב (שמות י״ב:כ״א): ״וַיִּקְרָא מֹשֶׁה לְכָל יִשְׂרָאֵל וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם מִשְׁכוּ וּקְחוּ״ וְגוֹ׳ וְלֹא אָמַר בְּשֵׁם ה׳, כִּי וַדַּאי הַדָּבָר יָדוּעַ הוּא כִּי הוּא שְׁלוּחוֹ שֶׁל מָקוֹם. וְעוֹד, בְּמַה שֶׁלְּפָנֵינוּ מֻכְרָח הָיָה לוֹמַר ״נוֹצִיא לָכֶם״ לֶהֱיוֹת כִּי הֵם הַמּוֹצִיאִים בְּדִבּוּרָם אוֹ בְּהַכְאָתָם שֶׁה׳ נָתַן הַהוֹצָאָה בְּיָדָם. וְדַרְכּוֹ שֶׁל הָרַ״י אַלְבּוֹ אֵין דַּעְתִּי הוֹלְמוֹ, כִּי אַחַר שֶׁרָאָה מֹשֶׁה שֶׁה׳ מָנַע מֵהֶם מַיִם וְנִסְתַּלֵּק הַבְּאֵר, אֵיךְ יִגַּשׁ לְהוֹצִיא מַיִם עַד אֲשֶׁר יֵדַע דַּעַת הַבּוֹרֵא בָּרוּךְ הוּא, וּמִי יֹאמַר כִּי ה׳ חָפֵץ לְיִסְּרָם? לָזֶה הֻכְרַחַ הָיָה הַדָּבָר לְהִשְׁתַּטֵּחַ לִפְנֵי ה׳ וַה׳ יַעֲשֶׂה הַטּוֹב בְּעֵינָיו. וְדַרְכּוֹ שֶׁל בַּעַל מַעֲשֶׂה ה׳ עֶלָה כֻּלּוֹ קְמְשׁוֹנִים וְאֵין בּוֹ לֹא מֶלַח וְלֹא תַבְלִין, וְקַלְנֵי מִזְרוֹעִי לְטָרֹחַ לְדָחוֹת הַדְּבָרִים הַדְּחוּיִים בְּמְחִילָה מִכְּבוֹדוֹ.

וַתַּרְתִּי לִי מְנוּחָה בְּדִבְרֵי הָרִאשׁוֹנִים זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה, וָאֶמְצָא בַּמִּדְרָשׁ (ילקוט שמעוני תשס״ד) וְזֶה לְשׁוֹנָם: ״יַעַן לֹא הֶאֱמַנְתֶּם״ וְגוֹ׳ – אַרְבַּע חֲטָאוֹת כְּתוּבִים כָּאן: לֹא הֶאֱמַנְתֶּם, לֹא קִדַּשְׁתֶּם, מְעַלְתֶּם, מְרִיתֶם. ״לֹא הֶאֱמַנְתֶּם״ – שֶׁלֹּא אָמַרְתִּי לָכֶם לְהַכּוֹת וְהִכִּיתֶם, ״לֹא קִדַּשְׁתֶּם״ – לְהָבִיא מַיִם מִכָּל סֶלַע שֶׁרוֹצִים, ״מְעַלְתֶּם״ – שֶׁאָמַרְתֶּם ״הֲמִן הַסֶּלַע הַזֶּה״, ״מְרִיתֶם״ – שֶׁאָמַרְתִּי לָכֶם ״וְדִבַּרְתֶּם אֶל הַסֶּלַע״ שְׁנֵה עָלָיו פֶּרֶק אֶחָד וַעֲבַרְתֶּם עַל דְּבָרַי, עַד כָּאן לְשׁוֹנָם.

וְעַל פִּי מִדְרָשׁ זֶה נֶעֱמַד עַל פֵּרוּשׁ אִמְרֵי קְדוֹשׁ בְּמַאֲמַר **קַח אֶת הַמַּטֶּה וְדַבַּרְתֶּם אֶל הַסֶּלַע וְגוֹ׳, וְהוֹצֵאתָ לָהֶם מַיִם מִן הַסֶּלַע**, וְיֵשׁ לְהָעִיר: א׳ לָמָּה יָצָו ה׳ לְקַחַת הַמַּטֶּה כֵּיוָן שֶׁהוֹצָאַת מַיִם הוּא בְּדִבּוּר לְבַד, ב׳ לָמָּה חָזַר לוֹמַר **וְהוֹצֵאתָ לָהֶם מַיִם** אַחַר שֶׁאָמַר ״וְנָתַן מֵימָיו״, ג׳ הֲצְרַךְ לוֹמַר פַּעַם שְׁנִיָּה **מִן הַסֶּלַע** וְלֹא הִסְפִּיק בְּזִכְרוֹנָהּ בְּסָמוּךְ.

הִנֵּה לְפִי הַמִּדְרָשׁ נִתְגַּלָּה לָנוּ כַּוָּנַת הַכָּתוּב לְמַפְרֵעַ עַל נְכוֹן, כִּי מַה שֶּׁאָמַר **קַח אֶת הַמַּטֶּה** הוּא לְהוֹרָמְנוּתָא דְּמַלְכָּא וְהוֹרָאַת הֱיוֹת בְּיָדוֹ כֹּחַ עֶלְיוֹן וְלֹא לְהַכָּאָה, וְלֹא חָשׁ לְטָעוּת שֶׁהוּא לְהַכָּאָה מִמַּה שֶּׁאָמַר בְּפֵרוּשׁ ״וְדִבַּרְתֶּם״, וּמֹשֶׁה לֹא עָשָׂה כֵּן וְהִכָּה, וְהוּא חֵטְא הָרִאשׁוֹן שֶׁאָמַר בַּעַל הַמִּדְרָשׁ. וּמַאֲמַר **וְדַבַּרְתֶּם אֶל הַסֶּלַע** הוּא שֶׁיִּשְׁנֶה עָלָיו פֶּרֶק אֶחָד, וְהוּא לֹא עָשָׂה כֵּן וְהוּא חֵטְא הַשֵּׁנִי, וּמַאֲמַר **וְהוֹצֵאתָ לָהֶם מַיִם מִן הַסֶּלַע** וְנִתְכַּוֵּן בְּמַאֲמַר זֶה לוֹמַר אֲפִלּוּ מִסֶּלַע אַחֵר כְּשֶׁהֵם חָפֵצִים לְהוֹצִיא לָהֶם מִמֶּנּוּ הוֹצִיא לָהֶם מֵאֵיזוֹ סֶלַע שֶׁיִּרְצוּ, וְלָזֶה גַּם כֵּן הִזְכִּיר פַּעַם שְׁנִיָּה הַסֶּלַע וְלֹא סָמַךְ לְזִכְרוֹן הָרִאשׁוֹנָה כִּי לֹא זֹאת הִוא מַה שֶּׁהִזְכִּיר, וְהוּא לֹא עָשָׂה כֵּן, וְהָרְאָיָה מִמַּה שֶּׁאָמַר לָהֶם ״שִׁמְעוּ נָא הַמּוֹרִים״, זֶה יַגִּיד שֶׁהָיוּ מוֹרִים אֵיזֶה דָּבָר, וּמִמַּה שֶּׁגָּמַר אוֹמֶר **הֲמִן הַסֶּלַע** וְגוֹ׳ יַגִּיד כִּי הָיוּ מוֹרִים בַּסֶּלַע לוֹמַר מִסֶּלַע זוֹ וְהוּא אוֹמֵר ״הֲמִן הַסֶּלַע הַזֶּה״ וְגוֹ׳, פֵּרוּשׁ, שֶׁסֶּלַע זֶה אֵינוֹ רָאוּי לְהוֹצִיא מַיִם. נִמְצְאוּ בְּיַד

מֹשֶׁה שְׁתֵּי שְׁגָגוֹת אֲחֵרִים: א' שֶׁה' אָמַר הוֹצִיא לָהֶם מִסֶּלַע שֶׁיַּחְפְּצוּ וְהוּא לֹא עָשָׂה כֵּן, ב' שֶׁעָשָׂה לָהֶם הֶחְלֵט הָאֶפְשָׁרִיוּת כְּאָמְרוֹ "הֲמִן הַסֶּלַע" וְגוֹ', וְהֵם הַשְּׁתֵּי חֲטָאוֹת שֶׁמָּנָה בַּעַל הַמִּדְרָשׁ שֵׁנִי וּשְׁלִישִׁי.

וְחָל עָלֵינוּ חוֹבַת גַּבְרָא לְתֵת טַעַם לְאִישׁ הָאֱלֹהִים עַל אַרְבַּעַת הַשְּׁגָגוֹת אֲשֶׁר אֵינוֹ רָאוּי לְאַחַת מֵהֵנָּה.

וְנִרְאֶה כִּי מֹשֶׁה עָמַד עַל מַאֲמַר ה' בְּחָכְמָה, וּלְצַד עִצֻּם יִרְאָתוֹ בַּה' שָׁגַג, וְזֶה יָצָא רֹאשׁוֹנָה: מַה שֶּׁאָמַר לוֹ ה' "קַח אֶת הַמַּטֶּה" הֵבִין בּוֹ שְׁנֵי דְּרָכִים – א' לְהַכְאָה וְאִ' לְהוֹרְמָנָא וּלְכֹחַ עֶלְיוֹן בְּיָדוֹ, שֶׁבְּאֶמְצָעוּת הַמַּטֶּה שֶׁבּוֹ חָקוּק שֵׁם הַמְפֹרָשׁ יַעֲשֶׂה פֶּלֶא. וְהָאֱמֶת שֶׁיּוֹתֵר צוֹדֵק פְּשׁוּטָן שֶׁל דְּבָרִים עַל לְהַכּוֹת בּוֹ, כִּי לְטַעַם הַשֵּׁנִי הוּא צַד רָחוֹק קָצָת. וַהֲגַם שֶׁמְּצִינוּ שֶׁאָמַר לוֹ ה' (שמות ד:יז) "וְאֶת הַמַּטֶּה הַזֶּה תִּקַּח בְּיָדֶךָ אֲשֶׁר" וְגוֹ', שָׁם הָיָה עוֹשֶׂה פְּעֻלּוֹת בַּמַּטֶּה. וְזִכְרוֹן הַהַכָּאָה בָּא בְּמַאֲמַר ה' בְּסָמוּךְ "וְהוֹצֵאתָ לָהֶם מַיִם מִן הַסֶּלַע", שֶׁלֹּא הָיָה צָרִיךְ לוֹמַר אַחַר שֶׁאָמַר "וְדִבַּרְתֶּם וְגוֹ' וְנָתַן מֵימָיו", וּכְמוֹ שֶׁדִּיְּקְנוּ לְמַעְלָה. וְהֵבִין מֹשֶׁה כִּי כַּוָּנַת ה' הִיא לוֹמַר לוֹ שֶׁלֹּא דִּבּוּר לְבַד יַסְפִּיק, אֶלָּא כֹּחַ הַמַּעֲשֶׂה שֶׁיַּעֲשֶׂה שֶׁבּוֹ יוֹצִיא מַיִם. וּבָזֶה גִּלָּה סוֹפוֹ עַל תְּחִלָּתוֹ כִּי לְקִיחַת הַמַּטֶּה הִיא לַעֲשׂוֹת בָּהּ מַעֲשֶׂה לְהוֹצִיא הַמַּיִם מִן הַסֶּלַע. וַהֲגַם שֶׁעָלָה עַל דַּעַת מֹשֶׁה פֵּרוּשׁ שֶׁנִּתְכַּוֵּן לוֹ ה' כְּמוֹ שֶׁאָמַרְנוּ, שֶׁבָּא לוֹמַר שֶׁיּוֹצִיא מִסֶּלַע אֲשֶׁר יַחְפְּצוּ, הִטָּה לְפָרֵשׁ פֵּרוּשׁ זֶה לְצַד שֶׁקָּדַם לוֹ מַאֲמַר לְקִיחַת הַמַּטֶּה, לֹא נִרְאֶה בְּעֵינָיו שֶׁתִּהְיֶה לְקִיחָה לְבַד מִבְּלִי עֲשׂוֹת בָּהּ דָּבָר. וַהֲגַם שֶׁאֵין הֶכְרֵחַ זֶה הֶכְרֵחַ, בְּסָמוּךְ אֲבָאֵר עַל נָכוֹן טַעַם הַטָּיָתוֹ לְמַה שֶּׁעָשָׂה. וּמַאֲמַר "וְדִבַּרְתֶּם" וְגוֹ' פְּשַׁט הָעִנְיָן הוּא מִלְּבַד מַעֲשֶׂה הַמַּטֶּה, עוֹד כִּי צָרִיךְ שֶׁיְּדַבְּרוּ לָהּ בְּפֵרוּשׁ "הוֹצֵא מַיִמֵיךְ", וְהוּא מַה שֶּׁהֵבִין מֹשֶׁה, וְלֹא עָלָה עַל דַּעְתּוֹ כִּי מַאֲמַר "וְדִבַּרְתֶּם" הוּא שֶׁיִּשְׁנוּ עָלָיו פֶּרֶק אֶחָד.

וְהַמַּשְׂכִּיל בְּעֵין הַשֵּׂכֶל יִרְאֶה כִּי הִשְׁתַּנּוּת מִשְׁמָעוּת מַאֲמַר **וְדִבַּרְתֶּם** יִשְׁתַּנֶּה כְּפִי כַּוָּנַת מַאֲמַר **קַח אֶת הַמַּטֶּה**, כִּי הַדַּעַת נוֹתֶנֶת שֶׁאֵין הַסֶּלַע בַּעֲלַת חַי שֶׁתָּבִין דִּבּוּר בְּנֵי אָדָם כְּשֶׁיְּדֻבַּר אֵלָיו מֹשֶׁה, אֶלָּא בְּאֶחָד מִשְּׁנֵי דְּרָכִים: אוֹ בְּאֶמְצָעוּת הַכָּאָה בַּמַּטֶּה אֲשֶׁר בּוֹ שֵׁם הַמְפֹרָשׁ חָקוּק, יְעוֹרֵר כֹּחַ הַמְחַיֶּה שֶׁבָּהּ, כְּמוֹ שֶׁפֵּרַשְׁתִּי בְּמָקוֹם אַחֵר שֶׁאֵין לְךָ בַּצְּמָחִים שֶׁאֵין לוֹ חֵלֶק חִיּוּנִי כְּפִי תְּכוּנָתוֹ, וְאוֹתוֹ יָעִיר בְּהַכָּאַת מַטֶּה שֶׁבּוֹ חָקוּק שֵׁם עֶלְיוֹן כְּמוֹ שֶׁכֵּן הֵבִין מֹשֶׁה; אוֹ עַל יְדֵי שֶׁיִּשְׁנוּ עָלָיו פֶּרֶק אֶחָד שֶׁל תּוֹרָה, שֶׁהוּא חַיֵּי עוֹלָם מִפֶּה קָדוֹשׁ, יְעוֹרֵר כֹּחַ שֶׁבַּדּוֹמֶם וּמִזֶּה יִתְעוֹרֵר לְתֵת מַיִם. לְזֶה אִם נִפְרֵשׁ קִיחַת הַמַּטֶּה שֶׁהִיא עַל הַהַכָּאָה אֵין צֹרֶךְ לִשְׁנוֹת פֶּרֶק אֶחָד שֶׁזֶּה הוּא הֶעָרָתוֹ, וְאִם נְפָרֵשׁ קִיחַת הַמַּטֶּה אֵינָהּ לְהַכּוֹת נִצְטָרֵךְ לְפָרֵשׁ **וְדִבַּרְתֶּם** לִשְׁנוֹת עָלָיו פֶּרֶק אֶחָד. וְלָזֶה דַּעַת עֶלְיוֹן כְּשֶׁאָמַר "קַח אֶת הַמַּטֶּה" שֶׁהָיְתָה

כַּוָּנָתוֹ קִיחָה לְבַד, הָיְתָה כַּוָּנָתוֹ בְּמַאֲמַר **וְדַבַּרְתֶּם** לִשְׁנוֹת פֶּרֶק אֶחָד, מַה שֶּׁאֵין כֵּן מֹשֶׁה שֶׁהֵבִין קִיחַת הַמַּטֶּה לְהַכּוֹת פֵּרֵשׁ **וְדִבַּרְתֶּם** כִּפְשׁוּטוֹ.

וְעַל כָּל פָּנִים לֹא נֶעֱלְמוּ מֵעֵינֵי מֹשֶׁה שְׁתֵּי הַדְּרָכִים בְּמַאֲמַר ה' "קַח אֶת הַמַּטֶּה", אֲבָל פֵּרוּשׁ "וְדִבַּרְתֶּם" שֶׁהוּא לִשְׁנוֹת עָלָיו פֶּרֶק אֶחָד אֵין זֶה פְּשָׁטָן שֶׁל דְּבָרִים שֶׁלֹּא עָלָה עַל דַּעַת מֹשֶׁה פֵּרוּשׁ זֶה, וְדַן בְּדַעְתּוֹ נְבִיא ה' וְאָמַר: הִנֵּה לְפָנַי שְׁתֵּי דְּרָכִים, וְאִם אֲנִי עוֹשֶׂה דִּבּוּר לְבַד וְלֹא הַכָּאָה אֲנִי חוֹשֵׁשׁ שֶׁמָּא הַפֵּרוּשׁ הָאֱמִתִּי הוּא לְהַכּוֹת, וּמַה גַּם שֶׁהוּא יוֹתֵר פְּשָׁטִי, וְעוֹד שֶׁהוּא דָּבָר רָחוֹק שֶׁהַדּוֹמֶם יִתְעוֹרֵר בְּדִבּוּר בֶּן אָדָם כְּמוֹ שֶׁכָּתַבְתִּי בְּסָמוּךְ, לָזֶה אִם אֲנִי מְדַבֵּר בִּלֹּא הַכָּאָה שֶׁלֹּא כְּדֶרֶךְ שֶׁאָמַר ה' אֵין הַסֶּלַע נוֹתֵן מֵימָיו וְיִתְחַלֵּל שֵׁם שָׁמַיִם חִלּוּל גָּדוֹל לְעֵינֵי הָעֵדָה אֲשֶׁר אֲנִי עוֹשֶׂה הַנֵּס לְעֵינֵיהֶם וְאֶתְחַיֵּב רֹאשִׁי לַמָּלְךְ, לָזֶה יוֹתֵר אֶבְחַר לְהַכּוֹת וְאַטָּה לְפֵרוּשׁ הַיּוֹתֵר צוֹדֵק בְּמַשְׁמָעוּת מַאֲמַר "קַח אֶת הַמַּטֶּה", וְיִקָּיֵם גַּם כֵּן מַאֲמַר "וְהוֹצֵאתָ לָהֶם מַיִם" וְגוֹ' כְּמוֹ שֶׁפֵּרַשְׁתִּי, וְלֹא הַכָּאָה בִּלְבַד עָשָׂה אֶלָּא בְּשִׁתּוּף הַדִּבּוּר הַכָּה וְאָמַר לַסֶּלַע: "תֵּן מֵימֶיךָ", וּבָזֶה אֵין מֵחוּשׁ שֶׁלֹּא תִּתֵּן הַסֶּלַע מֵימֶיהָ וְלֹא יִתְחַלֵּל שֵׁם שָׁמַיִם.

גַּם הִטָּה לְפָרֵשׁ כַּוָּנַת הַמַּאֲמָר **וְהוֹצֵאתָ לָהֶם מַיִם** שֶׁהוּא עַל הַהַכָּאָה, הֲגַם שֶׁנִּכְנַס אֶצְלוֹ בְּגֶדֶר סָפֵק שֶׁהַכַּוָּנָה הוּא מִסֶּלַע שֶׁיִּהְיוּ חֲפֵצִים, מֵהַטַּעַם עַצְמוֹ כִּי חָשׁ לַפֵּרוּשׁ שֶׁהֵבִין שֶׁהוּא לְהַכָּאָה, וּמַה גַּם שֶׁהוּא יוֹתֵר מַטֶּה כַּנִּזְכָּר. וְאִם כֵּן כְּשֶׁיָּבֹא לְהוֹצִיא מִסֶּלַע אַחֵר אֶפְלוּ עַל יְדֵי הַכָּאָה לֹא יִתֵּן מֵימָיו, לִכְשֶׁנֹּאמַר שֶׁאֵין כַּוָּנַת ה' אֶלָּא עַל סֶלַע הַיְדוּעַ, וּבָזֶה יִתְחַלֵּל שֵׁם שָׁמַיִם חָס וְשָׁלוֹם. לָזֶה אֶבְחַר לְהוֹצִיא מֵהַסֶּלַע הַיְדוּעַ, וּכְמוֹ שֶׁדִּיֵּק אַל עֶלְיוֹן בְּמַאֲמַר **וְנָתַן מֵימָיו**, שֶׁזֶּה יַצְדִּיק שֶׁעַל סֶלַע הַיְדוּעַ שֶׁבּוֹ מַיִם הוּא אוֹמַר, וְהוּא בְּאֵרָה שֶׁל מְרִיבָה שֶׁמָּנַע מֵימָיו. וְהֲגַם שֶׁאָמַר אַחַר כָּךְ "וְהוֹצֵאתָ לָהֶם מַיִם מִן הַסֶּלַע", פֵּרוּשׁ מִן הַסֶּלַע הַיְדוּעַ הָאָמוּר בְּסָמוּךְ, וְנִמְצָא שֶׁכָּל כַּוָּנַת מֹשֶׁה לֹא הָיְתָה אֶלָּא לְחוּשׁ עַל דְּבַר כְּבוֹד שְׁמוֹ יִתְבָּרַךְ, וְיָצְתָה הַשְׁגָּגָה בְּאוֹנֶס.

וּבָזֶה מָצָאנוּ טַעַם לְכָל שְׁגְגוֹתָיו שֶׁל מֹשֶׁה: טַעַם שֶׁהִכָּה – חָשׁ לְמַה שֶׁנִּשְׁמַע מִדִּבְרֵי ה' שֶׁצְּרִיךְ הַכָּאָה, וְאִם כֵּן בִּלֹּא הַכָּאָה לֹא יִתֵּן מֵימָיו וְנִמְצָא מִתְחַלֵּל שֵׁם שָׁמַיִם. וּמַה שֶּׁלֹּא שָׁנָה פֶּרֶק אֶחָד – אֵין זֶה פְּשַׁט "וְדִבַּרְתֶּם", וּמֹשֶׁה לֹא הֵבִין כֵּן, כֵּיוָן שֶׁהֵבִין שֶׁהַמַּטֶּה הוּא לְהַכּוֹת וּכְמוֹ שֶׁכָּתַבְתִּי לְמַעְלָה. וְטַעַם שֶׁלֹּא הוֹצִיא מַיִם מִסֶּלַע אַחֵר – כֵּיוָן שֶׁאֵינוֹ מֻכְרָח בְּמַשְׁמָעוּת מַאֲמַר "וְהוֹצֵאתָ לָהֶם מַיִם" שֶׁעַל סֶלַע אַחֵר הוּא אוֹמֵר, יֵשׁ מֵחוּשׁ שֶׁלֹּא יִתֵּן וְיֵשׁ חִלּוּל הַשֵּׁם גָּדוֹל. גַּם חָשַׁב כִּי לְמָה יַעֲשֶׂה נֵס חָדָשׁ לְהוֹצִיא מַיִם מִסֶּלַע אַחֵר בְּאֵין צֹרֶךְ אֲלֵיהֶן, וְדָבָר יָדוּעַ כִּי אֵין עוֹשִׂין נֵס אֶלָּא לְצַד הֶכְרֵחַ גָּדוֹל. וּמֵעַתָּה אֵין לְהַאֲשִׁימוֹ עַל מַאֲמַר "הֶמֶן הַסֶּלַע" וְגוֹ' כֵּיוָן שֶׁאֵין הֶחְלֵט בְּמַאֲמַר ה' שֶׁאָמַר לוֹ כֵּן, לָזֶה כְּשֶׁבָּאוּ וְאָמְרוּ הוֹצֵא לָנוּ מִסֶּלַע זֶה, אָמַר לָהֶם **שִׁמְעוּ נָא הַמּוֹרִים** – לְשׁוֹן הַמְרָאָה וּלְשׁוֹן הוֹרָאָה, כִּי הָיוּ

מִתְכַּוְּנִים לְנַסּוֹת כֹּחַ עֶלְיוֹן אִם יוֹצִיא מִכָּל סֶלַע אוֹ מִסֶּלַע זוֹ לְבַד, וְהָיוּ מוֹרִים לוֹ לְהוֹצִיא מִסֶּלַע אַחֵר, וְהִקְפִּיד מֹשֶׁה עַל הַדָּבָר וְאָמַר וְגוֹ'.

וְאַל יֵרַע בְּעֵינֶיךָ לוֹמַר שֶׁמֹּשֶׁה לֹא הֵבִין אֲמִתּוּת כַּוָּנַת ה', כִּי אֵין הַנְּבִיאוּת בָּאָה לְהַצְדִּיק בְּעִיּוּן, וְלָזֶה תִּמְצָא שֶׁאָמְרוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (בבא בתרא יב.) חָכָם עָדִיף מִנָּבִיא, וּבְמַה שֶׁלְּפָנֵינוּ לֹא נֶעְלַם מֵעֵינֵי מֹשֶׁה גַּם כֵּן הַמִּשְׁמָעוּת שֶׁנִּתְכַּוֵּן אֵלָיו ה', אֶלָּא שֶׁנִּפַּל לוֹ סָפֵק בְּמַשְׁמָעוּת אַחֵר, וּמִשּׁוּם מֵחוּשׁ כְּבוֹדוֹ יִתְבָּרַךְ הִטָּה לְמַה שֶּׁעָשָׂה כַּנִּזְכָּר.

וְאַחַר שֶׁמָּצָאנוּ טַעַם לְמַעֲשֵׂה נָבִיא, אֶשָּׂא עֵינַי לְהָבִין מַאֲמָרוֹ יִתְבָּרַךְ בְּהַקְפָּדָתוֹ בְּמַאֲמַר **יַעַן לֹא הֶאֱמַנְתֶּם בִּי לְהַקְדִּישֵׁנִי**, פֵּרוּשׁ, אַתֶּם עֲשִׂיתֶם הַהַכְרָעָה לְצַד חֶשְׁשָׁא שֶׁהַסֶּלַע לֹא תִּתֵּן מַיִם אֶלָּא אִם תִּהְיֶה הַסֶּלַע הַיְדוּעַ וְדָוְקָא עַל יְדֵי הַכָּאָה, וְלֹא הִכְרַעְתֶּם לְצַד קְדֻשַּׁת שְׁמִי לְהַקְדִּישֵׁנִי בְּהוֹצָאַת מַיִם מִסֶּלַע אֲשֶׁר יִרְצוּ הֵם וּבְלֹא הַכָּאָה, שֶׁבָּזֶה הָיָה ה' מִתְקַדֵּשׁ לְעֵינֵיהֶם כְּשֶׁיִּרְאוּ שֶׁאֲפִלּוּ הַדּוֹמֵם כָּל שֶׁהוּא מַפְלִיא לַעֲשׂוֹת בְּדִבּוּר לְבַד וּבְהֶעָרָה בִּשְׁנוֹת עָלֶיהָ פֶּרֶק אֶחָד, וְהָיָה לָכֶם לְבַטֵּל הַמֵּחוּשׁ בְּעַצְמָם הָאֱמוּנָה שֶׁהֲיִיתֶם צְרִיכִין לַעֲשׂוֹת.

וְעַמָּק הַדְּבָרִים הוּא, שֶׁאִם הָיוּ מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן עוֹשִׂים קִדּוּשׁ הַשֵּׁם הַגָּדוֹל בְּאֶמְצָעוּת שֶׁהָיְתָה הָעֵדָה גַּם כֵּן כֻּלָּהּ שְׁלֵמָה וְצַדִּיקִים, הָיוּ מַחְלִיטִים אֱמוּנַת ה' בְּלִבָּם שְׁלֵמָה וְהָיָה נִגְרָשׁ מֵהֶם חֵלֶק הָרַע, וְהָיָה כֹּחַ בָּהֶם לְהַעֲמִיד אֱמוּנָתָם לְדוֹרֵי דוֹרוֹת. וּמֵעַתָּה הָיוּ מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן נִכְנָסִים לָאָרֶץ וְהָיָה מֹשֶׁה בּוֹנֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ וְאֵין חֶשְׁשׁ לְהַשְׁלֶכֶת חֲמָתוֹ עַל יִשְׂרָאֵל כְּשֶׁיִּהְיוּ חוֹטְאִים, כָּאָמוּר בְּדִבְרֵיהֶם (מדרש תהלים עט) בְּפָסוּק "מִזְמוֹר לְאָסָף" וְגוֹ', וּכְתַבְנוּהוּ בִּמְקוֹמוֹת אֲחֵרִים. וְכֵיוָן שֶׁבָּא תִּקּוּן הַדָּבָר עַל יְדֵיהֶם וְלֹא עָשָׂאוּהוּ, נֶחְלַט הַדָּבָר.

וְאָמַר ה' **לָכֵן** – פֵּרוּשׁ, בְּשִׁבְיל זֶה, גַּם לְשׁוֹן שְׁבוּעָה שֶׁלֹּא יָבִיאוּ וְגוֹ', כִּי רָאָה ה' מַה שֶּׁעֲתִידִין לַעֲשׂוֹת בְּאַחֲרִית הַיָּמִים בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, וּכְמוֹ שֶׁאָמַר לָהֶם מֹשֶׁה עַצְמוֹ (דברים לא:כט) "יָדַעְתִּי כִּי הַשְׁחֵת תַּשְׁחִיתוּן", וְלָזֶה אִם יִכָּנֵס מֹשֶׁה לָאָרֶץ וְיִבְנֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ יִצְטָרֵךְ ה' לְהַשְׁלִיךְ עֲלֵיהֶם חֲמָתוֹ כְּשֶׁיַּרְשִׁיעוּ וְלֹא עַל בֵּית הַמִּקְדָּשׁ וְיִכְלוּ כָּל יִשְׂרָאֵל חָס וְשָׁלוֹם, לָזֶה אָמַר **לָכֵן לֹא תָבִיאוּ** וְגוֹ'.

וְדִקְדֵּק לוֹמַר **אֶת הַקָּהָל הַזֶּה**, אָמְרוּ בַּמִּדְרָשׁ (ילקוט שמעוני תשס"ד) הַזֶּה אֵינְכֶם מְבִיאִים, אֲבָל אַתֶּם מַכְנִיסִים אֶת כָּל יִשְׂרָאֵל לֶעָתִיד לָבוֹא, דִּכְתִיב "וְעָנְתָה שָׁמָּה כִּימֵי נְעוּרֶיהָ" (הושע ב:יז) – זֶה מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן, עַד כָּאן. וּמִתּוֹכְיוּת הַדְּבָרִים נִשְׁמַע שֶׁאִם הָיוּ מְקַדְּשִׁים שָׁם שָׁמַיִם לְעֵינֵיהֶם, הָיָה הַדּוֹר הַהוּא כְּדוֹר שֶׁבֶן דָּוִד בָּא, שֶׁיַּעֲבִיר ה' אֶת רוּחַ הַטֻּמְאָה וּמָלְאָה הָאָרֶץ דֵּעָה אֶת ה'.

וְהִשְׁקִיתָ אֶת הָעֵדָה. דִּקְדֵּק לוֹמַר **וְהִשְׁקִיתָ** בְּכִנּוּי, אוּלַי שֶׁנִּתְכַּוֵּן לְאֶחָד מִשְּׁנֵי דְּרָכִים: אוֹ לְפִי שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל צְמֵאִים לְמַיִם יְצָו ה' לְהַשְׁקוֹתָם כְּשֶׁעוּר שֶׁלֹּא יִהְיוּ נִזּוֹקִין, כִּי זוּלַת זֶה

אִם יִשְׁתּוּ כְּחֻפְצָם לְרוֹב צְמְאוֹנָם לְמַיִם יִשְׁתּוּ הַרְבֵּה וְיִסְתַּכְּנוּ וְיָמוּתוּ. אוֹ יִרְצֶה כִּי יַשְׁקֵם כְּכָל הַצּוֹרֵךְ וְלֹא יַקְפִּיד עַל הֶזֵּקֶם, כִּי הַמַּיִם הַהֵם נִסִּיִּים הֵם בְּכָל פְּרָטֵיהֶם בֵּין בַּהֲוָיָתָן בֵּין בִּפְעֻלָּתָם, וְהוּא אָמְרוֹ **וְהִשְׁקִיתָ** שֶׁהֲגַם שֶׁיִּרְצוּ לִשְׁתּוֹת בְּהִסְתַּפְּקוּת אַתָּה הַשְׁקֵה אוֹתָם כְּכָל הַצּוֹרֵךְ.

וְהַצָּרֵךְ לְהַזְכִּיר **עֵדָה וּבְעִירָם**, לְהַקְדִּים הָעֵדָה לַבְּהֵמוֹת, וַהֲגַם שֶׁאָמַר הַכָּתוּב "וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בְּשָׂדְךָ לִבְהֶמְתֶּךָ וְאָכַלְתָּ" וְגוֹ' וְאָמְרוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (ברכות מ.) שֶׁצָּרִיךְ לְהַקְדִּים מַאֲכַל לִבְהֶמְתּוֹ וְאַחַר כָּךְ הוּא, כָּל זֶה אִם אֵין סַכָּנָה בַּדָּבָר, אֲבָל כְּשֶׁיֵּשׁ גֶּדֶר סַכָּנָה חַיָּיו קוֹדְמִין. וְעַיֵּן מַה שֶּׁפֵּרַשְׁתִּי בְּפָרָשַׁת רִבְקָה (בראשית כד,יט) בְּהַשְׁקָאַת אֱלִיעֶזֶר וּגְמַלָּיו:

פסוק ט

כַּאֲשֶׁר צִוָּהוּ. הֶצְרֵךְ לוֹמַר כֵּן, לוֹמַר שֶׁלֹּא נִתְעַכֵּב, אֶלָּא סָמוּךְ לְצִוּוּיוֹ יִתְבָּרֵךְ לָקַח הַמַּטֶּה. עוֹד נִתְכַּוֵּן לוֹמַר דָּבָר זֶה עֲשֵׂה **כַּאֲשֶׁר צִוָּהוּ**, וְהָא לְמַדְתָּ שֶׁמַּה שֶּׁעָשָׂה מֵאָז וְהָלְאָה לֹא כַּאֲשֶׁר צִוָּהוּ, וּכְמוֹ שֶׁכָּתַבְנוּ לְמַעְלָה שֶׁשִּׁגֵּג בְּפֵרוּשָׁם שֶׁל דְּבָרִים.

פסוק יא

בְּמַטֵּהוּ פַּעֲמָיִם. טַעַם שְׁתֵּי פְּעָמִים – כְּעֶבֶד שֶׁעוֹשֶׂה שְׁלִיחוּת אֲדוֹנוֹ בִּזְרִיזוּת גְּדוֹלָה. וְרַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (סנהדרין לד:) דָּרְשׁוּ דְּרָשׁוֹת, וּכְפַטִּישׁ וְגוֹ'.

פסוק יב

וַיֹּאמֶר ה'. קָשָׁה לְמַה שֶּׁקָּדַם לָנוּ כִּי לְשׁוֹן אֲמִירָה יוֹרֶה עַל דְּבָרִים הַמִּסְתָּעֲדִים אֶת הַלֵּב וּגְדֻלָּה וְכָבוֹד יְבַשֵּׂר, וְכָאן רוֹאֲנִי שֶׁלֹּא אָמַר אֶלָּא בְּשׁוֹרַת גְּזֵרָה רָעָה. וְיִתְבָּאֵר עַל פִּי מַה שֶּׁאָמְרוּ בְּמִדְרָשׁ (במדבר רבה יט,יב) שֶׁאָמַר מֹשֶׁה לִפְנֵי ה': הֲרֵי גְּזַרְתָּ עָלַי לָמוּת בַּמִּדְבָּר עִם הַדּוֹר הָרָע הַזֶּה וְכוּ', יֹאמְרוּ הַדּוֹרוֹת שֶׁאֲנִי שָׁוֶה לָהֶם, יִכָּתֵב עָלַי עַל מַה נֶּעֱנַשְׁתִּי, לְפִיכָךְ כְּתִיב **יַעַן לֹא הֶאֱמַנְתֶּם בִּי** וְגוֹ', עַד כָּאן. וְהוּא מַה שֶּׁרָמַז ה' בְּאָמְרוֹ **וַיֹּאמֶר** לְשׁוֹן רוֹמְמוּת לְמֹשֶׁה וּלְאַהֲרֹן, שֶׁנִּכְתַּב חֶטְאָם שֶׁעָלָיו מֵתוּ שֶׁהוּא "יַעַן לֹא" וְגוֹ', וְלֹא יַחְשְׁבוּ הַדּוֹרוֹת שֶׁהֵם שָׁוִים לַדּוֹר הָרָע חָס וְשָׁלוֹם.

פסוק יג

הֵמָּה מֵי מְרִיבָה וְגוֹ'. צָרִיךְ לְדַעַת לָמָּה כָּפַל לוֹמַר **מְרִיבָה אֲשֶׁר רָבוּ** וְלֹא הִסְפִּיק לוֹמַר "הֵמָּה מַיִם אֲשֶׁר רָבוּ בְּנֵי" וְגוֹ', עוֹד מֵאָמְרוֹ **רָבוּ אֶת ה'** זֶה יַגִּיד שֶׁמְּדַבֵּר עַל יִשְׂרָאֵל, וּמֵאָמְרוֹ **וַיִּקָּדֵשׁ בָּם** מַשְׁמַע שֶׁמְּדַבֵּר עַל מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן.

וְנִרְאֶה שֶׁהַכָּתוּב בָּא לְתֵת טַעַם לְהַקְפָּדָתוֹ יִתְבָּרֵךְ עַל קְדֻשַּׁת שְׁמוֹ בְּעִנְיַן זֶה, וְאָמַר **הֵמָּה מֵי מְרִיבָה** וְגוֹ', וּמְרִיבָה זוֹ מַצְדִּיקָהּ הַכָּתוּב בְּאָמְרוֹ **אֲשֶׁר רָבוּ**, פֵּרוּשׁ שֶׁטָּעֲנוּ טַעֲנָה נֶגֶד ה' וְצָדְקוּ בְּטַעֲנַת מְרִיבָתָם. **וַיִּקָּדֵשׁ בָּם**, פֵּרוּשׁ עָשָׂה ה' דְּבָרִים לְהִתְקַדֵּשׁ בֵּינֵיהֶם, פֵּרוּשׁ

בְּיִשְׂרָאֵל, בְּמַה שֶׁאָמַר לְמֹשֶׁה לְדַבֵּר אֶל הַסֶּלַע אֲשֶׁר יִרְצוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, שֶׁבָּזֶה יִרְאוּ כֹּחַ הַשְׁלִיט שֶׁהַגַּם שֶׁהֲבִיאָם בַּמִּדְבָּר לֹא מְקוֹם וְגוֹ' וּמַיִם אַיִן, יוֹצִיא לָהֶם בְּמַאֲמָרוֹ מַיִם מִכָּל מִין סֶלַע אֲשֶׁר תִּהְיֶה לִפְנֵיהֶם. וּמֹשֶׁה וְאַהֲרֹן לֹא עָשׂוּ כֵן, לָכֵן הִקְפִּיד ה' עֲלֵיהֶם וְאָמַר "לָכֵן" וְגוֹ'. וְרַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה אָמְרוּ (במדבר רבה יט,ה) **וַיִּקָּדֵשׁ בָּם** בְּמֹשֶׁה וְאַהֲרֹן שֶׁנָּזַר עֲלֵיהֶם שֶׁלֹּא יָבִיאוּ וְגוֹ', וְשִׁבְעִים פָּנִים לַתּוֹרָה.

פסוק יד

אָחִיךָ יִשְׂרָאֵל אַתָּה יָדַעְתָּ וְגוֹ'. טַעַם אָמְרוֹ **אָחִיךָ**, גַּם אָמְרוֹ **אַתָּה יָדַעְתָּ**, לוֹמַר כִּי תְּלָאָה זוֹ לֹא נִסְבְּבָה מִפִּנְיֵ אֶלָּא מֵאֲבוֹתֵינוּ, וַאֲנִי וְאַתָּה אַחִים שָׁוִים בַּדָּבָר, שֶׁשְּׁטָר זֶה שֶׁל הַתְּלָאָה הָיָה כָּתוּב עַל אֲבִינוּ וְאֶחָד מִן הָאַחִים פַּרְעֹה. וְתִמְצָא שֶׁאָמְרוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (בראשית רבה פב) בְּפָסוּק "וַיֵּלֶךְ אֶל אֶרֶץ" (בראשית לו,ח) וְזֶה לְשׁוֹנָם: מִפְּנֵי הַחוֹב, שֶׁלֹּא רָצָה לִפְרֹעַ חוֹב אֲבִיו, עַד כָּאן.

וְאָמְרוֹ **אַתָּה יָדַעְתָּ**, פֵּרוּשׁ, כְּבָר קוֹדֶם הֱיוֹת לָנוּ הַתְּלָאָה יָדַעְתָּ אוֹתָהּ שֶׁנִּגְזְרָה בֵּין הַבְּתָרִים, וְדָבָר זֶה דָּוְקָא הוּא שֶׁיָּדְעוּ, וְלָזֶה דִּקְדֵּק לוֹמַר **אַתָּה**, הָאֻמּוֹת הָיוּ חוֹשְׁבִים כִּי מִקְרֶה הַיְרִידָה הָיְתָה לָהֶם לִהְיוֹת עֲבָדִים וּשְׁפָלִים.

וְאָמְרוֹ **וַיֵּרְדוּ אֲבוֹתֵינוּ** וְגוֹ', פֵּרוּשׁ, מִלְּבַד הַגָּלוּת, עוֹד נוֹסַף שֶׁסִּבָּלְנוּ צָרָה כְּפוּלָה שֶׁהָיָה הַגָּלוּת בְּמִצְרַיִם, עַל דֶּרֶךְ מַה שֶׁכָּתְבוּ בַּתּוֹסְפוֹת בְּמַסֶּכֶת שַׁבָּת (שבת י.) בְּמַה שֶׁאָמְרוּ שָׁם בַּגְּמָרָא וְזֶה לְשׁוֹנָם: לְעוֹלָם אַל יְשַׁנֶּה אָדָם אֶת בְּנוֹ בֵּין הַבָּנִים, שֶׁבִּשְׁבִיל שְׁנֵי סְלָעִים מֵילַת וְכוּ' נִתְגַּלְגֵּל הַדָּבָר וְיָרְדוּ אֲבוֹתֵינוּ לְמִצְרַיִם, עַד כָּאן. וְהִקְשׁוּ הַתּוֹסְפוֹת: וַהֲלֹא הַגְּזֵרָה הָיְתָה מִבֵּין הַבְּתָרִים, וְתֵרְצוּ שֶׁאִם לֹא הָיָה שִׁנּוּי שֶׁעָשָׂה יַעֲקֹב לְיוֹסֵף הָיָה הַגָּלוּת בְּמָקוֹם אַחֵר בְּלֹא כָּל כָּךְ תֹּקֶף הַשִּׁעְבּוּד אֲשֶׁר הִפְלִיאוּ לְמָרֵר חַיֵּיהֶם. מֵעַתָּה הֱיוֹת הַגָּלוּת בְּמִצְרַיִם הוּא נוֹסָף עַל הַיְרִידָה בַּגְּזֵרָה, לָזֶה אָמַר **וַיֵּרְדוּ** וְגוֹ', פֵּרוּשׁ, וְעוֹד לָנוּ שֶׁהָיְתָה הַתְּלָאָה בְּמָקוֹם זֶה הָרַע יָמִים רַבִּים.

וַיָּרֵעוּ לָנוּ וְגוֹ', וְנִתְכַּוְּנוּ גַּם כֵּן בְּמַאֲמָר זֶה לוֹמַר שֶׁהֵם פָּרְעוּ שִׁטַּר חוֹב וּמִצַּד זֶה זָכוּ בָּאָרֶץ, וְהוֹדִיעוּם גַּם כֵּן כִּי פַּרְעוּ פַּרְעוֹן גָּדוֹל בְּכָל כְּךְ צַעַר זְמַן אָרוֹךְ, כְּאָמְרוֹ **יָמִים רַבִּים**.

פסוק יז

נַעְבְּרָה נָּא בְאַרְצֶךָ. וְלֹא אָמַר "נָא נַעְבְּרָה", אִם נִפְרְשָׁה לְשׁוֹן בַּקָּשָׁה נִתְכַּוֵּן לְהַסְמִיךְ הַבַּקָּשָׁה לְאַרְצוֹ שֶׁהִיא עִקַּר הַשְּׁאֵלָה שֶׁיִּהְיֶה הַמַּעֲבָר בְּאַרְצוֹ. וְאִם נִפְרְשָׁהּ לְשׁוֹן זְמַן יִתְבָּאֵר עַל דֶּרֶךְ אָמְרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (בראשית רבה מד) שֶׁאֶחָד מִשָּׁלֹשׁ אֻמּוֹת שֶׁנִּתַּן ה' לִזַּרְעוֹ שֶׁל אַבְרָהָם הוּא אֱדוֹם, לָזֶה דִּקְדֵּק מֹשֶׁה בִּשְׁלִיחוּת זֶה וְאָמַר שֶׁכָּל הַתְּנָאִים שֶׁהוּא מַתְנֶה עַל עַצְמוֹ "לֹא נִטֶּה יָמִין וּשְׂמֹאל" וְגוֹ', כָּל זֶה אֵינוֹ אֶלָּא בַּהַעֲבָרָה שֶׁל עַתָּה, אֲבָל כְּשֶׁיַּעַבְרוּ

לֶעָתִיד לָבֹא כִּי מֹשֶׁה הוּא אֲשֶׁר הָיָה מוֹשִׁיעַ וָרָב אָז לֹא יְקֻבַּל עָלָיו כָּל הַתְּנָאִים אֶלָּא לְהוֹרִישָׁם וּלְהוּמָם וְלָבוֹז בִּזָּם, דִּכְתִיב (עובדיה א): "בֵּית יַעֲקֹב אֵשׁ וְגוֹ' וּבֵית עֵשָׂו לְקַשׁ" וְגוֹ':

פסוק כג

וַיִּשָּׂא מָשָׁלוֹ וַיֹּאמַר ה' וְגוֹ' עַל גְּבוּל אָרֶץ אֱדוֹם וְגוֹ'. טַעַם שֶׁהֶצֱרִךְ לוֹמַר **עַל גְּבוּל** וְגוֹ', פֵּרוּשׁ עַל סִבַּת הַגָּעָתָם לִגְבוּל רִשְׁעָה נִסְתַּלֵּק אַהֲרֹן. שׁוּב בָּא לְיָדִי מִדְרָשׁ אֶחָד (ילקוט שמעוני במדבר תשסד) וְזֶה לְשׁוֹנָם: "בְּהִתְחַבְּרֵךְ לְרִשְׁעָ" וְגוֹ' – בִּשְׁבִיל שֶׁנִּתְחַבְּרוּ לֶאֱדוֹם חָסְרוּ צַדִּיק אֶחָד, עַד כָּאן. וְהֵם הַדְּבָרִים עַצְמָן שֶׁרָמַזְנוּ בְּמַאֲמַר **עַל גְּבוּל** וְגוֹ'. וּלְדֶרֶךְ זֶה יִתְבָּאֵר אָמְרוֹ **לֵאמֹר**, שֶׁיְצַו ה' לְמֹשֶׁה לוֹמַר לְיִשְׂרָאֵל פְּרָט זֶה שֶׁרָמַז בְּמַאֲמַר "עַל גְּבוּל", שֶׁהִתְחַבְּרָם לָרִשְׁעָ סְבִיב פְּטִירַת הַצַּדִּיק. וַהֲגַם שֶׁכְּבָר נִגְזְרָה גְּזֵרָה זוֹ עָלָיו, אֶפְשָׁר שֶׁהָיָה חַי עוֹד יָמִים. עוֹד לוֹמַר מְגַלְגְּלִין חוֹבָה עַל יְדֵי חַיָּב.

וּבְדֶרֶךְ רֶמֶז, כֵּיוָן שֶׁאַהֲרֹן עוֹמֵד עִם מֹשֶׁה לַגְּאֻלָּה הָעֲתִידָה, כְּאִמְרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (שבת י.) בְּפָסוּק "וְעָנָתָה שָׁמָּה כִּימֵי נְעוּרֶיהָ" שֶׁכַּתַבְתִּי לְמַעְלָה, וּגְאֻלָּה הָעֲתִידָה הִיא מִיַּד אֱדוֹם שֶׁהִיא מַלְכוּת ס"מ, לָזֶה אָמַר **עַל גְּבוּל אָרֶץ אֱדוֹם**, פֵּרוּשׁ, עַל סִבַּת גְּבוּלָם אֲשֶׁר הִגְבִּיל ה' קֵץ לֶאֱדוֹם לִמְסֹר בְּיַד יִשְׂרָאֵל, לָזֶה שָׁם יֵאָסֵף אַהֲרֹן. וְנֶמַר אוֹמֶר **אַל עַמָּיו** לִרְמֹז לְעַמָּיו הָעֲתִידִים לָרֶשֶׁת אֶרֶץ אֱדוֹם.

פסוק כד

עַל אֲשֶׁר מְרִיתֶם אֶת פִּי. לְפִי דִּבְרֵי הַמִּדְרָשׁ (במדבר רבה יט,ט) שֶׁכַּתַבְתִּי לְמַעְלָה שֶׁיִּחֵד מַאֲמַר **מְרִיתֶם פִּי** כְּנֶגֶד אֲשֶׁר אָמַר לָהֶם לִשְׁנוֹת פֶּרֶק אֶחָד עַל הַסֶּלַע, בָּחַר ה' לְיַחֵד פְּרָט זֶה לְמִיתַת אַהֲרֹן כִּי הוּא שִׁגָּיוֹן שָׁלֵם בְּעֶרֶךְ אַהֲרֹן, שֶׁהֲגַם שֶׁמֹּשֶׁה לֹא שָׁנָה, הָיָה לְאַהֲרֹן לִשְׁנוֹת הַפֶּרֶק, וּכְשֶׁלֹּא שָׁנָה הֲרֵי הִמְרָה אֶת פִּי ה'. אֲבָל עַל שְׁלֹשָׁה דְּבָרִים הָרְשׁוּמִים בְּדִבְרֵיהֶם לֹא הָיָה אֶלָּא מַסְכִּים לְמַעֲשֵׂה מֹשֶׁה, שֶׁהַהַכָּאָה מֹשֶׁה לְבַדּוֹ הִכָּה, וְהוֹצָאַת מַיִם מִסֶּלַע שֶׁלֹּא הָיוּ רוֹצִים יִשְׂרָאֵל גַּם כֵּן הוּא מַעֲשֵׂה מֹשֶׁה אֶלָּא שֶׁהִסְכִּים אַהֲרֹן, וְכֵן מַאֲמַר **הַמִן הַסֶּלַע הַזֶּה** הוּא דִּבְרֵי מֹשֶׁה לְבַדּוֹ. וְתִמְצָא שֶׁפְּרָט זֶה שֶׁל חֵטְא הֲמִן הַסֶּלַע יְחֵדוֹ ה' לְמֹשֶׁה בְּשָׁעָה שֶׁאָמַר לוֹ (דברים לב,מט) "עֲלֵה וְגוֹ' וּמוּת וְגוֹ' עַל אֲשֶׁר מְעַלְתֶּם" וְגוֹ' שֶׁפֵּרֵשׁ בָּהּ מַעַל, וּלְדִבְרֵי הַמִּדְרָשׁ מַאֲמָר זֶה בָּא עַל פְּרָט חֵטְא אָמְרוֹ **הַמִן הַסֶּלַע** שֶׁפֵּרֵט, וְדָבָר זֶה בִּפְרָט אֵין חֵלֶק לְאַהֲרֹן בּוֹ כִּי לָמָּה יֵעָנֵשׁ אַהֲרֹן אִם מֹשֶׁה אָמַר דִּבּוּר בִּלְתִּי הָגוּן, בִּשְׁלָמָא בְּעִנְיַן הַסֶּלַע וּבְהַכְאָתָהּ הֵם דְּבָרִים שֶׁבָּא שְׁלִיחוּת מֵה' לְאַהֲרֹן עַל יְדֵי מֹשֶׁה וְיֵעָנֵשׁ עַל שִׁנּוּי אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה בּוֹ, מַה שֶּׁאֵין כֵּן אִם מֹשֶׁה יְדַבֵּר דְּבָרִים לֹא הֲגוּנִים אֵין אַהֲרֹן נִתְפָּס עָלָיו, אֶלָּא שֶׁכְּלָלוֹ ה' עִם מֹשֶׁה לְצַד עִקַּר הַדָּבָר שֶׁשָּׁגְגוּ בּוֹ יַחַד.

פסוק כו

וַהַפְשֵׁט אֶת אַהֲרֹן אֶת בְּגָדָיו. אָמַר "אֶת אַהֲרֹן אֶת **בְּגָדָיו**" שֶׁנִּרְאֶה שֶׁהֵם שְׁתֵּי הַפְשָׁטוֹת, הֲגַם שֶׁאֵין זֶה צָחוּת לָשׁוֹן, עִם כָּל זֶה אֶפְשָׁר שֶׁנִּתְכַּוֵּן לוֹמַר לוֹ שֶׁהַבְּגָדִים שֶׁיַּפְשִׁיט יִהְיוּ בִּגְדֵי כְּהוּנָּה לֹא בִּגְדֵי עַצְמוֹ, לָזֶה אָמַר **הַפְשֵׁט אֶת אַהֲרֹן** לְגוּפֵהּ, וְחָזַר וְהִתְנָה שֶׁהַהַפְשָׁטָה הוּא **אֶת בְּגָדָיו** הַמְיֻחָדִים לוֹ לְאַהֲרֹן שֶׁהֵם בִּגְדֵי כְּהוּנָּה, וְעַלֵּיהֶם הוּא אוֹמֵר **וְהַלְבַּשְׁתָּם אֶת אֶלְעָזָר**. וְזֶה לֹא הָיָה נִשְׁמָע אִם הָיָה אוֹמֵר "וְהַפְשֵׁט אַהֲרֹן אֶת בְּגָדָיו", שֶׁאָז אֵין כָּאן יִתּוּר לְדָרוֹשׁ מִמֶּנּוּ אֶלָּא הַדְּבָרִים כִּפְשָׁטָן, וּכְאֹלּוּ אָמַר "וְהַפְשֵׁט אַהֲרֹן מִבְּגָדָיו". וּמֵאֲמַר **אֶת בְּגָדָיו** הוּא גְּזֵרַת "וְהַפְשֵׁט", מַה שֶּׁאֵין כֵּן אָמְרוֹ **וְהַפְשֵׁט אֶת אַהֲרֹן**, מֵאֲמַר **אֶת אַהֲרֹן** הוּא גְּזֵרַת "וְהַפְשֵׁט" וְנִשְׁאַר מַאֲמַר **אֶת בְּגָדָיו** מְיֻתָּר לִדְרָשָׁה.

עוֹד נִתְכַּוֵּן לוֹמַר עַל זֶה הַדֶּרֶךְ "הַפְשֵׁט אֶת אַהֲרֹן", וְהַפְשָׁטָה זוֹ אֵינָהּ אֶלָּא מִבְּגָדָיו, וְהוּא אָמְרוֹ **אֶת בְּגָדָיו**, אֲבָל יֵשׁ לוֹ מַלְבּוּשׁ אַחֵר תֵּכֶף וּמִיָּד, וְהוּא מַאֲמָרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (ילקוט שמעוני כאן) וְזֶה לְשׁוֹנָם: הָיָה אַהֲרֹן מִתְפַּשֵּׁט וּמִתְלַבֵּשׁ בְּעַצְנֵי כָבוֹד. וּמֵעַתָּה לֹא נִשְׁאַר אַהֲרֹן מֻפְשָׁט מֵהַמַּלְבּוּשׁ אֲפִלּוּ בְּעֵת שֶׁהָיָה מַפְשִׁיטוֹ מֹשֶׁה, לֹא הָיָה נִפְשָׁט אֶלָּא מִבְּגָדָיו וְהָיָה מַלְבִּישׁ הֶעָנָן כָּל חֵלֶק וְחֵלֶק הַנִּפְשָׁט מִמֶּנּוּ:

פרק כא

פסוק א

וַיִּלָּחֶם בְּיִשְׂרָאֵל. טַעַם אָמְרוֹ **בְּיִשְׂרָאֵל** וְלֹא אָמַר עִם יִשְׂרָאֵל, וּכְמוֹ שֶׁאָמַר בְּפָרָשַׁת בְּשַׁלַּח "וַיָּבֹא עֲמָלֵק וַיִּלָּחֶם עִם יִשְׂרָאֵל" (שמות יז:ח), נִתְכַּוֵּן לוֹמַר כִּי הֵם הָיוּ סִבָּה לַמִּלְחָמָה זוֹ לְצַד חֶטְאָם. גַּם מַה שֶּׁאָמַר בְּסָמוּךְ **וַיִּשְׁבְּ מִמֶּנּוּ שֶׁבִי**, פֵּרוּשׁ מִמֶּנּוּ הָיָה הַסּוֹבֵב לִשְׁבּוֹת שִׁבְיוֹ, וְהַחֵטְא הוּא שֶׁהֵם הָיוּ סִבָּה לְהֶעָדֵר הַצַּדִּיק מֵחַמַת מֵי מְרִיבָה, דִּכְתִיב (תהילים קו:לב) "וַיַּקְצִיפוּ עַל מֵי מְרִיבָה וַיֵּרַע לְמֹשֶׁה בַּעֲבוּרָם", וְלֹא לְמֹשֶׁה בִּלְבַד אֶלָּא גַּם לְאַהֲרֹן כַּמּוּבָן מֵהָעִנְיָן, אֶלָּא שֶׁמִּזְכִּיר מֹשֶׁה שֶׁהוּא הָעִקָּר.

וַיִּשְׁבְּ מִמֶּנּוּ שֶׁבִי וְגוֹ'. יֵשׁ לְהָעִיר לָמָּה לֹא חָרְדוּ יִשְׂרָאֵל בִּרְאוֹתָם שֶׁעַם אֶחָד לָקַח מִיִּשְׂרָאֵל שֶׁבִי, וְיֹאמְרוּ אִם עַם אֶחָד עָשָׂה בָּהֶם פֶּרֶץ מַה יַּעֲשׂוּ בִּכְנִיסָתָם לָאָרֶץ, וּכְמוֹ שֶׁמָּצִינוּ שֶׁנִּתְרַגֵּשׁ יְהוֹשֻׁעַ כְּשֶׁהִכּוּ אַנְשֵׁי הָעַי גִּבּוֹר אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל כָּאָמוּר שָׁם (יהושע ז:ד), וַהֲגַם כִּי אַחַר כָּךְ נִתְעַצְּמוּ בִּתְפִלָּה וְנִתָּנָם ה' בְּיָדָם, סוֹף כָּל סוֹף לֹא מָצִינוּ שֶׁנִּתְרַגְּשׁוּ מִקּוֹדֶם.

וְנִרְאֶה עַל פִּי דִּבְרֵיהֶם (במדבר רבה יט,כ) שֶׁאָמְרוּ שֶׁעַם זֶה עֲמָלֵק הָיָה, וַהֲגַם שֶׁהַכָּתוּב קָרָאוֹ כְּנַעֲנִי הוּא לְצַד שֶׁבָּא בְּמַלְבּוּשׁ כְּנַעֲנִי, וְלָזֶה כְּשֶׁהִתְפַּלְּלוּ יִשְׂרָאֵל שֶׁיִּתְנֵהוּ בְּיָדָם לֹא אָמְרוּ תֵּתֵן אֶת הַכְּנַעֲנִי הַזֶּה, מֵעַתָּה לְצַד שֶׁלֹּא הָיָה מִשֶּׁבַע אֻמּוֹת שֶׁנִּתַּן לָהֶם ה' לֹא נִתְרַגְּשׁוּ

בְּרֹאוֹתוֹ נוֹצַחַ בַּמִּלְחָמָה שֶׁהֲרֵי אֵין לָהֶם מְמֻנוּ כְּלוּם. עוֹד נִרְאֶה שֶׁלֹּא נִתְרַגְּשׁוּ אֶלָּא אָז כְּשֶׁנִּכְנְסוּ לָאָרֶץ שֶׁהִגִּיעַ זְמַן שֶׁשָּׁלַם עָוֹן הָאֱמוֹרִי, מַה שֶּׁאֵין כֵּן קוֹדֶם שֶׁנִּכְנְסוּ לָאָרֶץ שֶׁאֶפְשָׁר שֶׁעֲדַיִן לֹא שָׁלַם עֲוֹנוֹ כְּדֵי שֶׁיִּתְנַהוּ בְּיַד יִשְׂרָאֵל. וְרַז"ל דָּרְשׁוּ בָּזֶה הַרְבֵּה דְּרָשׁוֹת.

פסוק ב

אִם נָתוֹן תִּתֵּן. כְּפֵל לוֹמַר **נָתוֹן תִּתֵּן**, לְצַד שֶׁלֹּא הָיוּ יוֹדְעִים אֵיזֶה עַם הוּא. לָזֶה אָמְרוּ **אִם נָתוֹן**, פֵּרוּשׁ, אִם הוּא בִּכְלַל הַשָּׁבַע אוּמּוֹת הַנְּתוּנִים – מַה טּוֹב, וְאִם לָאו **תִּתֵּן**. וְרַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה אָמְרוּ (מדרש לקח טוב כאן) נָתוֹן – הַכְנָעָנִי, תִּתֵּן – הַשִּׁבְיָה.

פסוק ה

וַיְדַבֵּר הָעָם בֵּאלֹהִים וּבְמֹשֶׁה. הֲגַם שֶׁיּוֹדְעִים שֶׁכָּל הַנְּהָגָתָם הִיא עַל פִּי ה' וְאֵין מֹשֶׁה עוֹשֶׂה דָּבָר מִדַּעְתּוֹ, אַף עַל פִּי כֵן הִתְרַעֲמוּ עָלָיו שֶׁהִסְכִּים עַל דַּעַת קוֹנוֹ וְלֹא הִפִּיל תְּחִנָּתוֹ לְפָנָיו לְהָבִיאָם דֶּרֶךְ נְכוֹן לְמוֹעֲדֵי רֶגֶל. וְנִרְאֶה כִּי דִּבְרֵיהֶם כָּאן לֹא הָיוּ לַעֲשׂוֹת גְּזֵרָה עֲלֵיהֶם כְּדֶרֶךְ שֶׁאָמְרוּ בְּמִדְרַגְלִים (במדבר יד:ג) "לָמָה ה' וְגוֹ' נִתְּנָה רֹאשׁ וְנָשׁוּבָה מִצְרַיְמָה", אֶלָּא כְּמִי שֶׁמִּתְרַעֵם עַל חֲבֵרוֹ אֲשֶׁר לֹא טוֹב עָשָׂה, וְזֶה יִקָּרֵא מְדַבְּרֵי לָשׁוֹן הָרַע. וְלָזֶה שָׁלַח ה' בָּהֶם נְחָשִׁים מִדָּה כְּנֶגֶד מִדָּה, כְּאָמְרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (תענית ח.) שְׁאָלוּ לַנָּחָשׁ וְכוּ'.

וַנַּפְשֵׁנוּ קָצָה וְגוּ'. אוּלַי שֶׁהִרְגִּישׁוּ לְצַד הַסִּבּוּב שֶׁל אֶרֶץ אֱדוֹם וְקָצָרָה נַפְשָׁם בַּדֶּרֶךְ, חָשְׁבוּ כִּי זֶה נִסְבָּב לְצַד הֱיוֹת מְזוֹנָם מֵהַמָּן וְלֹא מֵהַלֶּחֶם. וְהַטַּעַם, כִּי מִטֶּבַע הוֹלְכֵי דְּרָכִים לֶאֱכֹל דָּבָר שֶׁהוּא קְצַת קָשֶׁה לְהִתְעַכֵּל, כִּי בְּאֶמְצָעוּת הַהֲלִיכָה מְמַהֵר לְהִתְעַכֵּל, וְכָל שֶׁנִּתְעַכֵּל צְרִיכִין לְמָזוֹן פַּעַם אַחֶרֶת. וְלָזֶה כְּשֶׁהֵם אוֹכְלִים לֶחֶם הֵם מִתְחַזְּקִים וְהוֹלְכִים בְּכֹחַ, מַה שֶּׁאֵין כֵּן בַּאֲכִילַת הַמָּן שֶׁהוּא דָּבָר רוּחָנִי וְתֵכֶף מִתְעַכֵּל, וְזֶה יְסוֹבֵב שֶׁיִּהְיֶה לָהֶם טֹרַח הַדֶּרֶךְ כִּי הַבֶּטֶן רֵיקָנִית. וְלָזֶה הִקְדִּים הַכָּתוּב וְאָמַר **לִסְבֹּב אֶת אֶרֶץ אֱדוֹם** וְגוֹ', וְזֶה סִבָּה לְהַרְגָּשַׁת הָעָם שֶׁדִּבְּרוּ וְאָמְרוּ **אֵין לֶחֶם** וְגוֹ', **וַנַּפְשֵׁנוּ קָצָה בַּלֶּחֶם הַקְלֹקֵל**, פֵּרוּשׁ, שֶׁמִּתְקַלְקֵל תֵּכֶף וּמְיַד וְאֵינוֹ שׁוֹהֶה לְהִתְעַכֵּל. וְרַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה אָמְרוּ (במדבר רבה יט,כא) כִּי הַמְדַבְּרִים הָיוּ שִׁיּוּרֵי הָעָם שֶׁנִּגְזְרָה עֲלֵיהֶם גְּזֵרָה לָמוּת בַּמִּדְבָּר, שֶׁלֹּא הָיָה לָהֶם נַחַת רוּחַ בַּמִּדְבָּר וְהָיוּ קָצִים בְּחַיֵּיהֶם, מַה שֶּׁאֵין כֵּן הַנִּכְנָסִים שֶׁהָיָה לָהֶם נַחַת רוּחַ בַּמִּדְבָּר.

פסוק ו

אֶת הַנְּחָשִׁים הַשְּׂרָפִים. נִרְאֶה כִּי לְצַד שֶׁיִּשְׂרָאֵל דִּבְּרוּ בְּמֹשֶׁה וְהוֹסִיפוּ לַחֲטֹא לְדַבֵּר בֵּאלֹהִים, שָׁלַח ה' בָּהֶם מַה שֶּׁנּוֹלְדוּ מֵחֶטְאָם, כִּי כְּבָר כָּתַבְנוּ בִּמְקוֹמוֹת אֲחֵרִים כִּי מֵהָעֲבֵירָה יוֹצֵא מַזִּיק, וּבָזֶה תַּעֲמֹד עַל אֲמִתַּת מַאֲמָרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (תענית ח.) שֶׁאָמְרוּ: שְׁאָלוּ לַנָּחָשׁ, אֲרִי דּוֹרֵס וְאוֹכֵל וְכוּ', אַתָּה מַה הֲנָאָה יֵשׁ לְךָ? וְהֵשִׁיב: אִמְרוּ לְבַעַל הַלָּשׁוֹן, עַד כָּאן. פֵּרוּשׁ תְּשׁוּבָתוֹ כִּי יֵשׁ מִין עֲבֵרָה שֶׁמִּמֶּנָּה יֵצֵא מִין נֶזֶק שֶׁבּוֹ, וְכָאן נוֹלְדוּ מֵחֶטְאָתָם

שְׁנֵי דְּבָרִים: נָחָשׁ וְשָׂרָף, נָחָשׁ שֶׁיֵּשׁ בּוֹ שְׁנַיִם מֵמִית אָדָם וְשׂוֹרֵף הַנֶּפֶשׁ, וַיְשַׁלְּחֵם ה' בָּם, כְּאָמְרוֹ **וַיְשַׁלַּח ה' בָּעָם אֵת הַנְּחָשִׁים הַשְּׂרָפִים**. וְאָמַר **וַיִּשְׁלַח** עַל דֶּרֶךְ אָמְרוֹ (איוב ח:ד) "וַיְשַׁלְּחֵם בְּיַד פִּשְׁעָם". **הַנְּחָשִׁים** הֵם כְּנֶגֶד מַה שֶּׁדִּבְּרוּ בְּמֹשֶׁה, שֶׁכָּל הַמְדַבֵּר לָשׁוֹן הָרַע בַּחֲבֵרוֹ וּמְכָל שֶׁכֵּן בְּרַבּוֹ נָחָשׁ מַכִּישׁוֹ. **וְהַשְּׂרָפִים** הֵם כְּנֶגֶד מַה שֶּׁדִּבְּרוּ בֵּאלֹהִים. שׁוּב רָאִיתִי בַּמִּדְרָשׁ (במדבר רבה יט,כב) וְזֶה לְשׁוֹנָם: "הַשְּׂרָפִים" שֶׁהֵם שׂוֹרְפִים הַנֶּפֶשׁ, עַד כָּאן, וְזֶה מְכֻוָּן לִדְבָרֵינוּ.

פסוק ז

הִתְפַּלֵּל וגו' וְיָסֵר וגו'. פֵּרוּשׁ **הִתְפַּלֵּל** לְמְחוֹל הַחֵטְא, וְהִנֵּה יִשְׁתַּנֶּה מְחִילַת הַחֵטְא קוֹדֶם שֶׁיֵּצֵא הַמְחַבֵּל לְאַחַר שֶׁיָּצָא, שֶׁאָז הֲגַם שֶׁנִּמְחַל הַחֵטְא צָרִיךְ זְכוּת לְהָסִיר הַמַּזִּיק, וּכְמַאֲמָרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (שבת לב.) וְזֶה לְשׁוֹנָם: לְעוֹלָם יְבַקֵּשׁ אָדָם רַחֲמִים קוֹדֶם שֶׁיֵּחֱלֶה, שֶׁאִם יֶחֱלֶה אוֹמְרִים לוֹ הָבֵא זְכוּת וְהִפָּטֵר. לָזֶה נִתְחַכְּמוּ דּוֹר דֵּעָה וְאָמְרוּ כְּנֶגֶד מַה שֶּׁצָּרִיךְ זְכוּת לְהַצָּלָתָם מֵהַנְּחָשִׁים, "וְיָסֵר" פֵּרוּשׁ שֶׁיִּתְפַּלֵּל גַּם כֵּן לַה' בִּזְכוּתוֹ שֶׁל מֹשֶׁה לְהָסִיר וְגוֹ':

אֶת הַנָּחָשׁ. נִתְכַּוְּנוּ לוֹמַר שֶׁיָּסִיר אֲפִלּוּ הֶזֵּק הַקָּטָן שֶׁהִיא עֲקִיצָה הַהוֹרֶגֶת, וְאִם הָיוּ אוֹמְרִים אֶת הַשָּׂרָף אוֹ נָחָשׁ הַשָּׂרָף הָיָה נִשְׁמָע שֶׁעַל פְּרָט נָחָשׁ שֶׁהוּא שׂוֹרֵף אֶת הַנֶּפֶשׁ הוּא שֶׁמַּקְפִּידִים, אֲבָל אִם יְמוּת כְּדֶרֶךְ הָעוֹלָם אֵינָם מְבַקְּשִׁים מִמֶּנּוּ, תַּלְמוּד לוֹמַר **אֶת הַנָּחָשׁ** אֲפִלּוּ פְּרָט הַנָּחָשׁ שֶׁהוּא הָעֹנֶשׁ הַמְכֻוָּן כְּנֶגֶד מַה שֶּׁדִּבְּרוּ בְּמֹשֶׁה, גַּם דִּקְדְּקוּ לוֹמַר לָשׁוֹן יָחִיד שֶׁלֹּא יִשָּׁאֵר אֲפִלּוּ נָחָשׁ אֶחָד כִּי אֶחָד יָכוֹל לְהָמִית כַּמָּה וְכַמָּה:

פסוק ח

עֲשֵׂה לְךָ שָׂרָף. אָמַר תִּיבַת **לְךָ**, רַז"ל אָמְרוּ (עבודה זרה מד.) וְזֶה לְשׁוֹנָם: הֲרֵי הוּא אוֹמֵר "לְךָ" – מִשֶּׁלְךָ, וְאֵין אָדָם אוֹסֵר דָּבָר שֶׁאֵינוֹ שֶׁלּוֹ, עַד כָּאן. פֵּרוּשׁ, כֵּיוָן שֶׁעָשָׂאוֹ מֹשֶׁה אֵינוֹ נֶאֱסָר כְּשֶׁיַּעַבְדוּהוּ דּוֹרוֹת הַבָּאִים. וְעִנְיָן זֶה אָנוּ לְמֵדִין אוֹתוֹ מִמַּה שֶּׁאָנוּ רוֹאִים אַחַר הָאֱמֶת, אֲבָל דּוֹחֵק לוֹמַר שֶׁה' אָמַר לוֹ כָּךְ לַעֲשׂוֹתוֹ מְשֻׁלּוֹ כְּדֵי שֶׁלֹּא יֵאָסֵר בַּעֲבוֹדַת דּוֹרוֹת הַבָּאִים, וְצָרִיךְ לָדַעַת לָמָּה צִוָּה ה' כֵּן. עוֹד יֵשׁ לְהָעִיר לָמָּה ה' אָמַר לוֹ שָׂרָף וּבַמַּעֲשֶׂה מֹשֶׁה קוֹרֵא אוֹתוֹ נָחָשׁ. עוֹד יֵשׁ לָדַעַת טַעַם עִנְיָן זֶה שֶׁצִּוָּה ה' לַעֲשׂוֹת נָחָשׁ וּלְהִסְתַּכֵּל בּוֹ, מַה יּוֹעִיל הִסְתַּכְּלוּת בְּנָחָשׁ לְרַפְאוֹת הַנִּשְׁכָּה, וְרַז"ל אָמְרוּ (ראש השנה כט.): כָּל זְמַן שֶׁיִּשְׂרָאֵל מִסְתַּכְּלִין כְּלַפֵּי מַעְלָה וְכוּ', עַד כָּאן, וְאִם הָיְתָה הַכַּוָּנָה בָּזֶה לְהִסְתַּכֵּל כְּלַפֵּי מַעְלָה לְבַד, יוֹתֵר הָיָה רָאוּי לְהִסְתַּכֵּל בַּשָּׁמַיִם וְאָז תִּהְיֶה הַכַּוָּנָה נְכֹחָה לְעוֹשֵׂיהָ בְּיוֹתֵר מֵהִסְתַּכְּלוּת בְּנָחָשׁ.

וְנִרְאֶה לְפִי מַה שֶּׁפֵּרַשְׁתִּי שֶׁהֶעֱנִישָׁם ה' בַּנְּחָשִׁים הַשְּׂרָפִים כְּנֶגֶד שְׁנֵי עֲוֹנוֹת שֶׁעָשׂוּ, שֶׁדִּבְּרוּ בֵּאלֹהִים וּבְמֹשֶׁה. לָזֶה בָּאָה הַתְּשׁוּבָה מֵה' וְאָמַר לוֹ **עֲשֵׂה לְךָ שָׂרָף**, כָּאן רָמַז שֶׁיַּעֲשֶׂה הַנָּחָשׁ בְּסֵדֶר שֶׁיִּהְיוּ רְמוּזִים שְׁנֵי פְּרָטֵי הַחֵטְא, שֶׁהֵם שֶׁדִּבְּרוּ בַּה' וְדִבְּרוּ בְּמֹשֶׁה. כְּנֶגֶד מַה שֶּׁדִּבְּרוּ בְּמֹשֶׁה אָמַר **עֲשֵׂה לְךָ**, פֵּרוּשׁ כְּנֶגֶד דָּבָר הַנּוֹגֵעַ לְךָ, וּכְנֶגֶד פְּרָט הַחֵטְא שֶׁדִּבְּרוּ בַּה' אָמַר **שָׂרָף**, פֵּרוּשׁ בִּדְמוּת שָׂרָף, כִּי צֹרֶךְ הָיָה בַּדָּבָר שֶׁיִּהְיֶה בּוֹ הֶכֵּר לִשְׁנֵי דְּבָרִים, שֶׁהֵם לָשׁוֹן הָרַע שֶׁדִּבְּרוּ בֵּאלֹהִים וְגַם מַה שֶּׁדִּבְּרוּ בְּמֹשֶׁה, מִטַּעַם אֲשֶׁר אֲבָאֵר.

וְנִתְחַכֵּם מֹשֶׁה לַעֲשׂוֹת הֶכֵּר לְמִין חֵטְא שֶׁדִּבְּרוּ בּוֹ, שֶׁהוּא בְּחִינַת הַנָּחָשׁ, בְּמַה שֶׁעָשָׂאוּ מִן הַנְּחֹשֶׁת, כִּי זוֹלֶת זֶה אֵין בְּדִמְיוֹן הַשָּׂרָף הֶכֵּר לִשְׁנֵי פְּרָטֵי הַחֵטְא. וְהוּא מַה שֶּׁאָמַר **וַיַּעַשׂ מֹשֶׁה נְחַשׁ**, פֵּרוּשׁ פְּרָט זֶה שֶׁל נָחָשׁ שֶׁהוּא הֶכֵּר פְּרַט הַחֵטְא שֶׁדִּבְּרוּ בּוֹ, עָשָׂאוֹ לְשָׂרָף מִנְּחֹשֶׁת וְלֹא מִדָּבָר אַחֵר. נִמְצָא דּוּגְמַת הַנָּחָשׁ הוּא כְּנֶגֶד הֶכֵּר הַשָּׂרָף שֶׁהֲרֵי הוּא דּוֹמֶה לוֹ בִּדְמוּתוֹ, וְהַמִּין שֶׁמִּמֶּנּוּ נַעֲשָׂה שֶׁהוּא הַנְּחֹשֶׁת הוּא כְּנֶגֶד הֶכֵּר פְּרַט הַנָּחָשׁ שֶׁמִּמֶּנּוּ הוּא.

וְטַעַם כָּל הַמַּעֲשֶׂה נִרְאֶה בְּהָעִיר עוֹד, לָמָּה לֹא הוֹעִילָה תְּפִלָּתוֹ שֶׁל מֹשֶׁה לְהָסִיר הַנְּחָשִׁים הַשְּׂרָפִים וְלֹא יִהְיֶה נוֹשֵׁךְ לְהִצְטָרֵךְ לִרְפוּאָתוֹ? אֶלָּא וַדַּאי זֶה יַגִּיד כִּי בַּעַל הַמִּשְׁפָּט בָּחַן שֶׁלֹּא עָשׂוּ תְּשׁוּבָה הַמַּסְפֶּקֶת לָהֶם. וַהֲגַם שֶׁאָמְרוּ "חָטָאנוּ כִּי דִבַּרְנוּ בַּה' וָבָךְ", הָעִקָּר חָסֵר וְהוּא הָעֲזִיבָה, וְלֹא מָצָאנוּ שֶׁאָמְרוּ "לֹא נָשׁוּב עוֹד לַדָּבָר הָרַע הַזֶּה", וְלָזֶה לֹא הוּסַר הַנֶּגַע. לָזֶה נִתְחַכֵּם הַבּוֹרֵא וְנִתְיַעֵץ לְתַקְנָם עַל זֶה הַדֶּרֶךְ, כִּי מִי שֶׁתִּקֵּן עַצְמוֹ כָּרָאוּי הִנֵּה הוּא נִצּוֹל וְלֹא יִשְׁכְּנוּ נָחָשׁ, וּמִי שֶׁלֹּא נִתְקַן כַּמִּצְטָרֵךְ יִשְׁכְּנוּ נָחָשׁ לְעוֹרְרוֹ בִּתְשׁוּבָה, וְצִוָּה עָלָיו לְהַבִּיט אֶל נְחַשׁ וְגוֹ', וּבָזֶה יִתְקַן עַצְמוֹ וְשָׁב וְרָפָא לוֹ.

וְהַבָּטָתָם לַנָּחָשׁ תִּרְמֹז לְשִׁבְעָה דְּבָרִים:

הָא' תְּשׁוּבַת הַגֶּדֶר עַל זֶה הַדֶּרֶךְ: הִנֵּה מִי גּוֹרֵם לַנָּחָשׁ לִנְשֹׁךְ? הוּא חֵטְא בְּנֵי אָדָם, דִּכְתִיב (קהלת י:יא) "אִם יִשֹּׁךְ הַנָּחָשׁ בְּלֹא לָחַשׁ", וּכְשֶׁאֵין לַחַשׁ יֵעָשֶׂה הַנָּחָשׁ דּוֹמֵם כַּנָּחָשׁ אֲשֶׁר אֵלָיו יַבִּיטוּ כְּשֶׁיִּנְשְׁכֵם נָחָשׁ, וְזוֹ הִיא הֶעָרַת הַבָּטָתָם בַּנָּחָשׁ הַדּוֹמֵם, לוֹמַר: אֶל זֶה אַבִּיט לַעֲשׂוֹת כְּמַעֲשֵׂהוּ לִדּוֹם מִלְּדַבֵּר עוֹד, וּבָזֶה עוֹשִׂים עֲזִיבַת הַחֵטְא.

בִּ') לְהַכִּיר חֵטְאָם, עַל דֶּרֶךְ אָמְרוֹ בַּזּוֹהַר (תיקוני זוהר יג) עַל הַהוּא חִוְיָא דִּמְקַנְּנָא בְּמִגְדָּלָא, שֶׁהוּא ס"מ הַנִּמְשָׁל לְנָחָשׁ שֶׁפִּתָּה תְּחִלָּה לְאָדָם, וְהוּא מַה שֶּׁמֵּעִיר נָחָשׁ בְּמָקוֹם גְּבוֹהַּ, שֶׁיַּכִּירוּ שֶׁהֵם סִבָּה בְּמַה שֶּׁדִּבְּרוּ לָשׁוֹן הָרַע לְהַכְנִיס נָחָשׁ בְּמָקוֹם גָּבוֹהַּ. גַּם שֶׁעָשׂוּ מַעֲשֶׂה נָחָשׁ שֶׁהוּא לָשׁוֹן הָרַע בְּמָקוֹם עֶלְיוֹן, שֶׁדִּבְּרוּ בֵּאלֹהִים. גַּם יֵשׁ הֶעָרָה שֶׁדִּבְּרוּ בְּמֹשֶׁה בְּרֹאותָם מִין מַחְצָב שֶׁמִּמֶּנּוּ נַעֲשָׂה הַנָּחָשׁ.

גִּ') לְהַעִירָם מַה יָּקָרוּ דְּבָרִים גְּבוֹהִים מִדְּבָרִים אַרְצִיִּים, כִּי נָחָשׁ שֶׁלְּמַטָּה מֵמִית וְנָחָשׁ עֶלְיוֹן מְחַיֶּה, וּבָזֶה יַרְגִּישׁוּ אֶת אֲשֶׁר דִּבְּרוּ רָעָה עַל הַמָּן שֶׁבָּא מִן הַשָּׁמַיִם שֶׁהוּא לֶחֶם הַקְּלוֹקֵל

ובוֹחֲרִים בַּלֶּחֶם אֲשֶׁר תּוֹצִיא הָאָרֶץ, שֶׁעֲלֵיהֶם נֶאֱמַר (ישעיה ה,כ) הוֹי אוֹמְרִים עַל הַטּוֹב רַע וְעַל הָרַע טוֹב:

ד') לַהֲעִירָם בִּתְשׁוּבָה מַה שֶּׁהִתְרַעֲמוּ לְמָה הֱבִיאָם ה' דֶּרֶךְ הַמִּדְבָּר שֶׁאֵין שָׁם סְפוּק, וְלֹא הֱבִיאָם דֶּרֶךְ מָקוֹם אֲשֶׁר רָגִיל הֱיוֹת שָׁם בַּר וְלֶחֶם – כִּי ה' חָפֵץ שֶׁעֵינֵיהֶם יִהְיוּ תְּלוּיוֹת לֵאלֹהִים יוֹשֵׁב בַּשָּׁמַיִם עַל מִחְיָתָם וְעַל כָּל צָרְכֵיהֶם, בְּאֵין מִבְטָח זוּלָתוֹ. מֵהַטַּעַם עַצְמוֹ שֶׁלֹּא הֵסִיר הַנְּחָשִׁים וְהִנִּיחָם לְנָשְׁכָם, וְיִהְיוּ מִתְרַפְּאִים כְּשֶׁיִּסְתַּכְּלוּ כְּלַפֵּי מַעְלָה לַאֲבִיהֶם שֶׁבַּשָּׁמַיִם. וְהוּא מַאֲמָרָם זְכרוֹנָם לִבְרָכָה (ראש השנה כט.), אֶלָּא שֶׁלֹּא פֵּרְשׁוּ הַהֶעָרָה שֶׁבַּדָּבָר, שֶׁהִיא תְּשׁוּבָה לְדִבְרֵי לְשׁוֹן הָרַע שֶׁדִּבְּרוּ לְמָה הֱבִיאָם אֶל הַמִּדְבָּר, שֶׁה' חָפֵץ בָּזֶה כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה לִבָּם תָּמִיד בְּאֵין הֶפְסֵק קָרוֹב לַה' כְּבֵן הַמְצַפֶּה לְשֻׁלְחַן אָבִיו עֶרֶב וָבֹקֶר וּבְכָל עֵת וּזְמַן. וְאִם הָיָה מְבִיאָם דֶּרֶךְ יְשׁוּב, לֹא הָיְתָה לָהֶם הַדְּבֵקוּת בְּתָמִידוּת כְּשֶׁיִּהְיֶה מְזֻמָּן לִפְנֵיהֶם סְפוּקָם. וּמַה מְּאֹד יְסוֹבֵב דָּבָר זֶה הָרַחֲקַת הַלֵּב מֵהַכָּרַת הַשְׁגָּחַת הַבּוֹרֵא וְיִרְאַת רוֹמְמוּתוֹ.

ה') לַהֲשִׁיבָם עַל מַה שֶּׁנִּכְלַל בַּתַּרְעוֹמֶת שֶׁאָמְרוּ לְמָה הֱבִיאָם דֶּרֶךְ מִדְבָּר, שֶׁמְּזוֹנָתָם הִיא שֶׁאֵין סוֹמְכִין עַל הַנֵּס מִטַּעַם שֶׁאֵין הַנֵּס מַתְמִיד. וְצֵא וּלְמַד מִמַּה שֶּׁאוֹמְרִים הַכּוֹפְרִים בְּפִלְאֵי ה', שֶׁמְּבַקְּשִׁים חֻכְמוֹת כּוֹזְבִים לְהַכְחִישׁ בַּנֵּס וְלַעֲשׂוֹת הַדָּבָר דֶּרֶךְ טֶבַע, שֶׁיִּהְיֶה הַמַּעֲשֶׂה הַהוּא בְּאוֹתוֹ זְמַן, וְכָל הִשְׁתַּנּוּת טִבְעִיּוֹת לֹא יַתְמִיד. וְאֶפְשָׁר שֶׁשּׁוֹרֶשׁ לַעֲנָה זֶה הָיָה בְּלֵב הַמְדַבְּרִים תּוֹעָה, לָזֶה צִוָּה ה' לַעֲשׂוֹת נֵס קָבוּעַ, כְּאָמְרָם זְכרוֹנָם לִבְרָכָה (במדבר רבה יט,כג) שֶׁזָּרַק משֶׁה הַנָּחָשׁ הַשָּׁמַיְמָה וְעָמַד בָּאֲוִיר וְשָׁם קָנָה מְקוֹמוֹ בְּאֵין סוֹמֵךְ, וְהָיָה כָּל הַנָּשׁוּךְ יַבִּיט אֵלָיו וַיִּכְּיר בְּהַכָּחֶשֶׁת דַּעַת טוֹעָה שֶׁהָיְתָה לוֹ מִקּוֹדֶם, וְיַאֲמִין כִּי ה' אֲשֶׁר הֱבִיאָם לַמִּדְבָּר עָשׂה יַעֲשֶׂה נִסִּים בְּהַתְמָדָה עַד גָּדֵר שֶׁיִּשְׁתַּמְּשׁוּ הַנִּסִּים כַּטֶּבַע הָרָגִיל, וְהָיָה הַמִּדְבָּר כְּיִשּׁוּב לְכָל הַצּוֹרֵךְ.

ו') לְהַרְאוֹתָם כֹּחַ הַתְּשׁוּבָה, עַל דֶּרֶךְ אָמְרָם זְכרוֹנָם לִבְרָכָה (יומא פו:) שֶׁבַּעֲלֵי תְּשׁוּבָה נַעֲשִׂים לָהֶם הָעֲבֵרוֹת זְכֻיּוֹת, כִּי לֹא לְבַד מְחִילַת הַחֵטְא אֶלָּא אַדְרַבָּה יַעֲמֹד לוֹ זְכוּת, וְהוּא מַה שֶּׁהֵעִיר בַּהַבָּטָה אֶל נְחַשׁ הַנְּחֹשֶׁת, לוֹמַר שֶׁהַנָּחָשׁ נָשַׁךְ וְהוּא עַצְמוֹ כְּשֶׁהוּא בִּבְחִינַת הַשְׁתִּיקָה, פֵּרוּשׁ שֶׁלֹּא יְדַבֵּר עוֹד הֲגַם שֶׁכְּבָר דִּבֵּר, כִּי כָל מִין הַנָּחָשׁ יְדַבֵּר לְשׁוֹן הָרַע, אַף עַל פִּי כֵן הוּא עַצְמוֹ מְחַיֶּה וְנֶהְפַּךְ מֵרָעָה לְטוֹבָה:

ז') כִּי חָפֵץ ה' שֶׁיַּכִּירוּ בָּנִים אֵל בְּדֶרֶךְ פְּרָט, שֶׁכָּל אֶחָד מֵהַנְּשׁוּכִים יַבִּיט לְמַעְלָה וְיַכִּיר בְּנַפְשׁוֹ, וּבָזֶה יַצְדִּיקוּ הַשְׁגָּחָה הַפְּרָטִית.

וְהָיָה כָּל הַנָּשׁוּךְ. אָמַר **וְהָיָה** לְשׁוֹן שִׂמְחָה עַל הַנְּשִׁיכָה, לְצַד הַתּוֹעֲלִיּוֹת הַנִּמְשָׁכוֹת מֵהַבָּטַת אֶל נְחַשׁ הַנְּחֹשֶׁת בְּשִׁבְעָה דְּבָרִים אֲשֶׁר יַכִּיר בָּהֶם בַּעַל הַנֵּס כְּמוֹ שֶׁכָּתַבְנוּ. וְאָמַר **כָּל הַנָּשׁוּךְ**

פֵּרוּשׁ, אֲפִלּוּ שֶׁכְּבָר הָיָה נָשׁוּךְ קֹדֶם מַעֲשֵׂה נְחַשׁ הַנְּחֹשֶׁת. וְאָמְרוֹ **וָחַי** בְּתוֹסֶפֶת וְאי"ו לְהַעִיר גַּם עַל חִיּוּת הַנֶּפֶשׁ כְּשֶׁיְּכִיר בַּנֵּס וּפְרָטִים הָרְמוּזִים יַצְדִּיק עַצְמוֹ וְיִחְיֶה חִיּוּת הַגּוּף וְחִיּוּת הַנֶּפֶשׁ.

פסוק יב

מִשָּׁם נָסָעוּ וְגוֹ'. יֵשׁ לְהָעִיר לָמָּה שִׁנָּה בְּמַסָּע זֶה וְשֶׁלְּאַחֲרָיו לוֹמַר בְּדֶרֶךְ זֶה **מִשָּׁם** וְגוֹ', וְלֹא אָמַר כְּדַרְכּוֹ שֶׁאָמַר בַּמִּקְרָא שֶׁלְּפָנָיו וְשֶׁלְּפָנֵי פָּנָיו "וַיִּסְעוּ" וְגוֹ' "וַיִּסְעוּ" וְגוֹ'. וְאוּלַי כִּי שְׁנֵי מַסָּעוֹת אֵלּוּ שֶׁל נַחַל זֶרֶד וְשֶׁל נַחַל אַרְנוֹן נָסְעוּ מֵעַצְמָן וְלֹא עַל פִּי הָעֲנָנִים כַּסֵּדֶר הָרָגִיל, וְלָזֶה שִׁנָּה הַכָּתוּב וְאָמַר **מִשָּׁם נָסָעוּ** פֵּרוּשׁ מֵעַצְמָן. וְרָאִיתִי לְהוֹכִיחַ כְּפֵרוּשֵׁנוּ זֶה מִמַּה שֶּׁאָמַר הַכָּתוּב בְּפָרָשַׁת דְּבָרִים (דברים ב:יג) "עַתָּה קוּמוּ וְעִבְרוּ לָכֶם אֶת נַחַל זָרֶד" וּכְתִיב (שם) "קוּמוּ סְעוּ וְעִבְרוּ אֶת נַחַל אַרְנוֹן", הַדְּבָרִים יַגִּידוּ שֶׁלֹּא נָסְעוּ עַל פִּי הֶעָנָן, שֶׁאִם הָיָה עַל פִּי הֶעָנָן מַה מָּקוֹם לְדִבְרֵי מֹשֶׁה, הֲלֹא כְּשֶׁהֶעָנָן נוֹסֵעַ יִסְעוּ וְלֹא הָיָה צֹרֶךְ לוֹמַר לָהֶם "קוּמוּ וְעִבְרוּ". וַהֲגַם שֶׁאָמַר הַכָּתוּב (במדבר ט:כ) "עַל פִּי ה' יַחֲנוּ וְעַל פִּי ה' יִסָּעוּ", זֶה הָיָה בְּכָל הַמַּסָּעוֹת חוּץ מֵאֵלּוּ. וְהַטַּעַם אֶפְשָׁר שֶׁשְּׁנֵי הַמַּסָּעוֹת הַלָּלוּ הָיוּ אַחַר שֶׁמֵּת אַהֲרֹן וְנִסְתַּלְּקוּ עַנְנֵי כָבוֹד, וַהֲגַם שֶׁאָמְרוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (תענית ט.) שֶׁחָזְרוּ בִּזְכוּתוֹ שֶׁל מֹשֶׁה, אוּלַי שֶׁהֶעָנָן שֶׁהָיוּ נוֹסְעִים וְחוֹנִים עַל פִּיו נִשְׁאַר מְסֻלָּק בִּזְמַן שֶׁנָּסְעוּ שְׁנֵי מַסָּעוֹת הַנִּזְכָּרִים.

פסוק יד

עַל כֵּן יֵאָמַר וְגוֹ'. רַז"ל דָּרְשׁוּ שְׁתֵּי דְּרָשׁוֹת בַּכָּתוּב: א' (קידושין ל:) שֶׁהַכָּתוּב מְדַבֵּר בְּמִלְחַמְתָּהּ שֶׁל תּוֹרָה שֶׁהִיא מִלְחֶמֶת ה', שֶׁהֲגַם שֶׁנַּעֲשִׂים שׁוֹנְאִים זֶה לָזֶה בַּהֲלָכָה נַעֲשִׂים אוֹהֲבִים לְבַסּוֹף, וְהוּא מַאֲמַר **אֶת וָהֵב בְּסוּפָה**. ב' (ברכות נד.) כִּי שְׁנֵי אֲנָשִׁים מְצוֹרָעִים הָיוּ בְּיִשְׂרָאֵל, אֶחָד שְׁמוֹ "אֶת" וְאֶחָד שְׁמוֹ "וָהֵב", וְהָיוּ מְהַלְּכִים בְּסוֹף הַמַּחֲנֶה לְצַד הֱיוֹתָם מְצוֹרָעִים, וְהָיוּ מוֹדִיעִים הַנֶּפֶשׁ שֶׁהָיוּ עוֹשִׂים פְּגִיעַת הֶהָרִים וְכוּ', עַד כָּאן.

וְנִרְאֶה לְפָרֵשׁ הַכָּתוּב בְּדֶרֶךְ פְּשָׁט, כִּי כֵּיוָן שֶׁהַזְּכִיר אַרְנוֹן גְּבוּל מוֹאָב וְאָמַר עָלֶיהָ **כִּי אַרְנוֹן גְּבוּל מוֹאָב**, פֵּרוּשׁ וְאֵין לָהֶם בּוֹ לְיִשְׂרָאֵל חֵלֶק, לָזֶה גָּמַר אוֹמֶר **עַל כֵּן יֵאָמַר בְּסֵפֶר**, פֵּרוּשׁ בַּסֵּפֶר אֲשֶׁר לִפְנֵי ה' בְּעִנְיַן הַמִּלְחָמוֹת אֲשֶׁר יַנְחִיל לָעַמִּים וּמוֹצִיא מִזֶּה וְנוֹתֵן לָזֶה, וְשָׁם גַּם כֵּן יֵאָמַר אֲשֶׁר יַנְחִיל ה' אֶת יִשְׂרָאֵל מֵהָאֻמּוֹת כַּאֲשֶׁר הִבְטִיחַ לְהָאָבוֹת, וְאָמַר **יֵאָמַר** כִּי שָׁם בַּסֵּפֶר יֵאָמַר עַל גְּבוּל זֶה שֶׁיִּתְּנוּ לְיִשְׂרָאֵל בְּסוֹפָה, וְלֹא בַּזְּמַן הַהוּא אֶלָּא בְּבֹא מְשִׁיחֵנוּ אָז יַנְחִילֵנוּ ה' מוֹאָב וּגְבוּלוֹ שֶׁהוּא אֶחָד מֵהַשִּׁלְשָׁה הַנִּשְׁאָרִים לָנוּ לִנְחוֹל אוֹתָם שֶׁהֵם הַקֵּינִי וְהַקְּנִזִּי וְהַקַּדְמוֹנִי (בראשית טו:יט).

וּפֵרוּשׁ תֵּיבַת **וָהֵב** מִתְפָּרֵשׁ בִּשְׁתֵּי דְּרָכִים: הָאַחַת לְשׁוֹן אַהֲבָה, עַל זֶה הַדֶּרֶךְ כִּי ה' אָהַב לְתִתָּהּ בְּסוֹף וְלֹא עַתָּה, אוֹ לְשׁוֹן נְתִינָה עַל דֶּרֶךְ (דניאל ב:כא) "יָהֵב חָכְמְתָא לְחַכִּימִין".

וּמָצִינוּ שֶׁהַכָּתוּב יְדַבֵּר לִפְעָמִים תֵּיבָה בִּלְשׁוֹן תַּרְגּוּם, כְּמוֹ (בראשית כא:ז) "מִי מִלֵּל לְאַבְרָהָם", "וְאָתָה מֵרְבְּבוֹת קֹדֶשׁ" (דברים לג:ב).

וְאָמְרוּ **וְאֶת הַנְּחָלִים** וְגוֹ', בָּא לְסַדֵּר הַגְּבוּל שֶׁל מוֹאָב שֶׁכָּתוּב בְּסֵפֶר מִלְחֲמוֹת ה' שֶׁעָתִיד ה' לָתֵת לָנוּ, וְאָמַר "וְאֶת הַנְּחָלִים" שֶׁל אַרְנוֹן גַּם כֵּן בִּכְלַל הַנִּתָּן לְיִשְׂרָאֵל, גַּם אֶשֶׁד הַנְּחָלִים אֲשֶׁר נָטָה וְגוֹ':

פסוק יז

אָז יָשִׁיר יִשְׂרָאֵל וְגוֹ'. צָרִיךְ לְדַעַת שִׁירָה זוֹ מַה טִּיבָהּ, גַּם לָמָּה לֹא אָמְרוּ שִׁירָה עַל הַמָּן כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ שִׁירָה עַל הַמַּיִם, גַּם כָּל הַפָּרָשָׁה צְרִיכָה בֵּאוּר. וְאֶפְשָׁר כִּי שִׁירָה זוֹ עַל הַתּוֹרָה אֲמָרוּהָ, וּבָזֶה גַּם כֵּן לֹא נִקְרָא תִּגָּר עַל הַדּוֹר הַהוּא, לָמָּה לֹא שׁוֹרְרוּ שִׁירָה חֲדָשָׁה כְּשֶׁנִּתְּנָה לָהֶם תּוֹרָה מוֹרָשָׁה אֲשֶׁר לָהּ נָאוָה תְּהִלָּה (דברים לג:ד), כִּי וַדַּאי הִיא זֹאת שִׁירַת הַתּוֹרָה שֶׁנִּקְרֵאת בְּאֵר מַיִם – נִקְרֵאת בְּאֵר עַל שֵׁם הַמָּקוֹר שֶׁהִיא שְׁכִינָה עֶלְיוֹנָה שֶׁנִּקְרֵאת בְּאֵר, גַּם לְפִי שֶׁהַתּוֹרָה נִמְשָׁלָה לְמַיִם. וְאָמְרוּ **עֲלִי בְאֵר** לְשׁוֹן עֲלִיָּה כִּי לֹא עַל בְּאֵר שֶׁלְּמַטָּה הֵם אוֹמְרִים אֶלָּא עַל בְּאֵר עֲלִי, פֵּרוּשׁ עֶלְיוֹן. **עֲנוּ לָהּ** עַל דֶּרֶךְ אָמְרוֹ (שמות ט"ו:כ"א) "וַתַּעַן לָהֶם מִרְיָם", שֶׁהוּא דֶּרֶךְ הַשִּׁיר.

וְאָמְרוֹ **חֲפָרוּהָ שָׂרִים** וְגוֹ' – יִתְבָּאֵר עַל פִּי דִּבְרֵיהֶם (בראשית רבה סד,ח) שֶׁאָמְרוּ כִּי בְּאֶמְצָעוּת עֶסֶק הַתּוֹרָה מְתַקְּנִים מָקוֹר עֶלְיוֹן שֶׁנִּקְרָא בְּאֵר, וְהַתִּקּוּן הוּא כְּפִי בְּחִינַת מַעֲלַת הָעוֹסְקִים בַּתּוֹרָה. הַצַּדִּיקִים הָרִאשׁוֹנִים שֶׁהָיוּ בְּמַדְרֵגָה גְּדוֹלָה הֵם שֶׁחָפְרוּ אֶת הַבְּאֵר וַעֲשָׂאוּהָ לִשְׁתּוֹת מִמֶּנָּה, וְהֵם הָאָבוֹת, בְּסוֹד (בראשית כ"ט:ב') "וְהָאֶבֶן גְּדוֹלָה עַל פִּי הַבְּאֵר וַיְגֹל אֶת הָאֶבֶן וַיַּשְׁק אֶת הַצֹּאן", וּמֵאָז הָיְתָה רְאוּיָה הַתּוֹרָה לִינָּתֵן לְיִשְׂרָאֵל, וְעוֹדָנָּה לֹא הָיְתָה בִּבְחִינַת הַהַשָּׂגָה לִשְׁתּוֹת מִמֶּנָּה עַד שֶׁפָּרוּהָ נְדִיבֵי הָעָם, הֵם מֹשֶׁה אֲשֶׁר הוֹרִידָהּ לָנוּ, וְעָמְדוּ אַחֲרָיו מְקַבְּלִים מִמֶּנּוּ זְקֵנִים וּנְבִיאִים וְאַנְשֵׁי כְּנֶסֶת הַגְּדוֹלָה וּפֵרְשׁוּהָ וְגִלּוּ מַצְפּוּנֶיהָ. וְהוּא אָמְרוֹ **כָּרוּהָ נְדִיבֵי הָעָם**, כִּי תּוֹרָה שֶׁבִּכְתָב בִּלֹא תּוֹרָה שֶׁבְּעַל פֶּה אֵין אָדָם יָכוֹל לִשְׁתּוֹת מִמֵּימֶיהָ.

וְאָמְרוֹ **בְּמְחֹקֵק בְּמִשְׁעֲנֹתָם**, הוּא מַה שֶּׁהוֹסִיפוּ לְחַדֵּשׁ בַּתּוֹרָה חַכְמֵי הַדּוֹרוֹת, וְאֵין זֶה אֶלָּא כְּחוֹקֵק בָּהּ חֻקִּיקָה, וְאֵינוֹ כְּמִדַּת הָרִאשׁוֹנִים שֶׁחָפְרוּ וְכָרוּ, וְגַם זֶה אֵינוֹ אֶלָּא בְּמִשְׁעֲנוֹתָם שֶׁל רִאשׁוֹנִים, שֶׁכָּל דִּקְדּוּק וְדִקְדּוּק שֶׁיְּדַקְדֵּק בַּתּוֹרָה צָרִיךְ לְפָרְשׁוֹ עַל פִּי דִּבְרֵיהֶם, וְכָל דָּבָר שֶׁלֹּא יִהְיֶה מְיֻסָּד עַל פִּי דִּבְרֵי הַקַּדְמוֹנִים אֵין לִסְמֹךְ עָלָיו.

וְאָמְרוּ **וּמִמִּדְבָּר מַתָּנָה** – פֵּרוּשׁ, מַה שֶּׁזָּכוּ נוֹחֲלֶיהָ לֹא זָכוּ אֶלָּא לְצַד שֶׁהָיוּ מַחְשִׁיבִין עַצְמָן כְּמִדְבָּר, וּכְמוֹ שֶׁפֵּרַשְׁנוּ בְּפָסוּק (שמות יט:ב) "וַיִּחֲנוּ בַּמִּדְבָּר" שֶׁהַתּוֹרָה אֵינָהּ נִקְנֵית אֶלָּא בְּאֶמְצָעוּת הֶעָנָוָה וְהַשְׁפָלוּת. וְאָמְרוּ **וּמִמַּתָּנָה נַחֲלִיאֵל** שֶׁבְּאֶמְצָעוּת הַתּוֹרָה שֶׁנִּתְּנָה לָנוּ

נָחַל אוֹתָנוּ אֵל, דִּכְתִיב (דברים לב:ט) "יַעֲקֹב חֶבֶל נַחֲלָתוֹ". גַּם יִרְצֶה שֶׁנְּחַלְנוּ אֵל לִהְיוֹת מְיֻחָד לָנוּ לֵאלוֹהַּ, דִּכְתִיב (תהילים קלה:ד) "כִּי יַעֲקֹב בָּחַר לוֹ יָהּ". גַּם שֶׁשָּׁכַן בְּתוֹכֵנוּ וְעָזַב מָדוֹר עֶלְיוֹן.

וְאָמְרוּ **וּמִנַּחֲלִיאֵל בָּמוֹת**, פֵּרוּשׁ, וּמֵאֶמְצָעוּת דָּבָר זֶה שֶׁנְּחַלְנוּ אֵל – בָּמוֹת, נַעֲשֵׂינוּ בְּמַדְרֵגָה עֶלְיוֹנָה עַל הַמַּלְאָכִים, שֶׁבָּחַר בָּנוּ ה' יוֹתֵר מֵהֶם. וְאָמְרוּ **וּמִבָּמוֹת הַגַּיְא אֲשֶׁר** וְגוֹ', יִתְבָּאֵר עַל פִּי מַה שֶׁקָּדַם לָנוּ שֶׁעִקַּר תַּכְלִית שִׂכַּר הָאָדָם בְּמִצְווֹתָיו וְאָשְׁרָיו אֵינָם אֶלָּא בָּעוֹלָם הָעֶלְיוֹן, אֲבָל בָּעוֹלָם הַזֶּה אֵינוֹ מָקוֹם הַשָּׁגַת אוֹשֶׁר הָרוּחָנִי.

וּמַעְתָּה הֶכְרֵחַ הוּא לְהִסְתַּלֵּק הָאָדָם מִן הָעוֹלָם הַזֶּה לְהִשְׁתַּלֵּם גְּמוּלָיו כְּיַד ה' הַטּוֹבָה. וּמַה שֶּׁאָנוּ רוֹאִים שֶׁהַמִּיתָה נִסְבְּבָה עַל חֵטְא הָאָדָם שֶׁזֶּה יַגִּיד שֶׁזּוּלַת זֶה הָיָה הָאָדָם חַי תָּמִיד, וְתֹאמַר אִם כֵּן יִהְיֶה הָאָדָם חָסֵר גְּמוּלוֹ הַטּוֹב, לָזֶה אָמְרוּ בַּעֲלֵי הַסּוֹד כִּי זוּלַת הַחֵטְא הָיָה הָאָדָם עוֹלֶה לָרָקִיעַ וְדָר בָּעֲלִיָּה וּבֶחָצֵר, וְזֶה לְךָ הָאוֹת אֵלִיָּהוּ הַנָּבִיא שֶׁעָלָה הַשָּׁמַיְמָה לְהִשְׁתַּלֵּם גְּמוּלוֹ וְלֹא טָעַם טַעַם מִיתָה. וְהַגּוּף הֵן אֶמֶת שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לַעֲמֹד בָּעֲלִיָּה הָעֶלְיוֹנָה הֲגַם שֶׁנְּזַדַּכֵּךְ הַגּוּף וְעָמַד בְּגֶדֶר רוּחָנִי אַף עַל פִּי כֵן בְּעֶרֶךְ רוּחָנִיּוּת עֶלְיוֹן יֵחָשֵׁב לְגֶשֶׁם, אֶלָּא שֶׁאָמְרוּ זְכרוֹנָם לִבְרָכָה (זוהר חלק א רט.) בְּמַעֲשֵׂה אֵלִיָּהוּ זְכרוֹנוֹ לִבְרָכָה כִּי בְּהַגִּיעוֹ לְגַלְגַּל חַמָּה שָׁם נִפְשַׁט מִגּוּפוֹ וְהִנִּיחַ אוֹתוֹ בְּגַלְגַּל חַמָּה וּכְשֶׁהוּא יוֹרֵד לְמַטָּה לוֹבֵשׁ וְיוֹרֵד בּוֹ. וְאָמְרוּ זְכרוֹנָם לִבְרָכָה עוֹד שֶׁכְּשֶׁנָּתַן ה' תּוֹרָה לְיִשְׂרָאֵל בְּהַר סִינַי נַעֲשׂוּ יִשְׂרָאֵל בְּנֵי חוֹרִין מֵהַמִּיתָה, וְחָזְרוּ לִהְיוֹת כְּאָדָם קֹדֶם שֶׁחָטָא, דִּכְתִיב "חֵרוּת עַל הַלֻּחוֹת", וְאָמְרוּ זְכרוֹנָם לִבְרָכָה (שמות רבה מא,ז): אַל תִּקְרֵי חָרוּת אֶלָּא חֵרוּת, חֵרוּת מִמַּלְאַךְ הַמָּוֶת, וְכֵיוָן שֶׁכֵּן בְּעֵת הַגִּיעַ תַּכְלִית שְׁלֵמוּתָם הָיוּ עוֹלִים גּוּף וְנֶפֶשׁ וּפוֹשְׁטִים גּוּפָם בְּגַלְגַּל חַמָּה כְּאֵלִיָּהוּ, וְהוּא מַאֲמַר הַכָּתוּב כָּאן **וּמִבָּמוֹת הַגַּיְא** פֵּרוּשׁ, מִמַּדְרֵגָה הָעֶלְיוֹנָה שֶׁהִשַּׂגְנוּ בְּאֶמְצָעוּת הַתּוֹרָה יֵשׁ עוֹד הַשָּׂגָה אַחֶרֶת מִצַּד דָּבָר זֶה שֶׁהוּא הַגַּיְא, שֶׁהִיא יְרִידַת גַּשְׁמִנוּ בַּגַּיְא שֶׁהִיא הַקֶּבֶר, **אֲשֶׁר בִּשְׂדֵה מוֹאָב** שֶׁהָאָרֶץ תִּקָּרֵא שָׂדֶה, וְאָמְרוּ **מוֹאָב** שֶׁבָּרָאהּ אַב הָעוֹלָם.

אוֹ יִרְמוֹז לְהָאִשָּׁה שֶׁנִּקְרֵאת גַּם כֵּן שָׂדֶה, כָּאָמוּר בְּדִבְרֵיהֶם (זוהר חלק א לו:), וְהַכַּוָּנָה הִיא עַל זֶה הַדֶּרֶךְ: הַגַּיְא אֲשֶׁר בָּא מִפְּאַת הָאִשָּׁה שֶׁהִיא חַוָּה, שֶׁבָּאָה מֵאַב כָּל הַנִּבְרָאִים שֶׁלִּקְחָהּ ה' מִצַּלְעוֹתָיו, וְאֵין אִשָּׁה בָּעוֹלָם שֶׁבָּאָה כְּדַרְכּוֹ זֶה מִצַּלְעוֹת הָאָדָם כִּי אִם זֹאת, וְהִיא הָיְתָה סִבַּת הַמָּוֶת לְהַפִּיל הָעֲצָמוֹת בַּגַּיְא. מֵעַתָּה, מֵאֶמְצָעוּת הַשָּׂגַת הַתּוֹרָה יֵחָזוֹר הַדָּבָר לְקַדְמוּתוֹ קוֹדֶם שֶׁחָטְאָה חַוָּה, וְיִהְיֶה הַגּוּף כְּמוֹ שֶׁהָיָה בַּגַּיְא לְמַעְלָה.

וְאֵין אֲנִי יוֹדֵעַ גֶּדֶר מָקוֹם זֶה שֶׁהוּא אוֹמֵר "רֹאשׁ הַפִּסְגָּה", שֶׁאָמַרְנוּ בִּמְקוֹם גַּלְגַּל חַמָּה, וְהוּא אָמְרוּ **רֹאשׁ הַפִּסְגָּה**, שֶׁמָּא הוּא לְמַעְלָה בִּמְקוֹם הַנְּשָׁמוֹת. לָזֶה אָמַר **וְנִשְׁקְפָה** וְגוֹ' עַל פְּנֵי הָעוֹלָם הַזֶּה שֶׁהוּא נִקְרָא יְשִׁימוֹן, לְשׁוֹן שְׁמָמָה, שֶׁעָתִיד לִהְיוֹת שָׁמֵם. אוֹ נִקְרָא כֵּן

לְפִי שֶׁשּׁוֹלֵט בּוֹ יֵצֶר הָרַע הַשּׁוֹמֵם אֶת הַנִּבְרָאִים. וְאֵי זֶה מָקוֹם שֶׁהוּא נִשְׁקָף עַל פָּנִים שֶׁל עוֹלָם הַזֶּה – הוּא גַּלְגַּל חַמָּה, שֶׁם יוּנַח מַה שֶּׁהָיָה רָאוּי לִהְיוֹת בַּגַּיְא. וְנִמְצָא כִּי בְּאֶמְצָעוּת תּוֹעֲלִיּוֹת הַתּוֹרָה כַּמִּצְטָרֵךְ יוּשַׂג לְהַנְחִיל הַנֶּפֶשׁ וְהַגּוּף בַּחַיִּים.

חסלת פרשת חקת

פרק כב

פסוק ב

וַיַּרְא בָּלָק בֶּן צִפּוֹר וְגוֹ' וַיָּגָר מוֹאָב וְגוֹ'. צָרִיךְ לְדַעַת לְאֵיזֶה עִנְיָן תָּלָה הָרְאִיָּה בְּבָלָק וְלֹא בְּבַעֲלֵי הַמְּגוֹר שֶׁהֵם מוֹאָב. ב', לְמָה לֹא פָּחֲדוּ אֶלָּא מוֹאָב וְלֹא מִדְיָן, וּמַה גַּם שֶׁהַמִּדְיָנִים לָהֶם יֵאוֹת הַפַּחַד כִּי הֵמָּה אָבְדוּ וְלֹא מוֹאָב, וּמַזְלֵיהוּ יֶחֱזֶה אֶת אֲשֶׁר יִקְרֶה לָהֶם.

וְנִרְאֶה עַל פִּי דִּבְרֵיהֶם (במדבר רבה כ,ד) שֶׁאָמְרוּ שֶׁבָּלָק מִנְּסִיכֵי מִדְיָן הָיָה, אֶלָּא שֶׁמֵּחֲמַת פַּחַד יִשְׂרָאֵל עָשָׂאוּהוּ מוֹאָב מֶלֶךְ עֲלֵיהֶם. מֵעַתָּה בְּמַאֲמַר "וַיַּרְא בָּלָק" גִּלָּה הַפָּסוּק פַּחַד וּמוֹרָא מִדְיָן, כִּי אָז בְּאוֹתוֹ מַצָּב הָיָה גָּדוֹל נְסִיכָם שֶׁל מִדְיָן. וַהֲגַם שֶׁלֹּא הִזְכִּיר בְּפֵרוּשׁ הַמּוֹרָא, מוּבָן הוּא בְּזִכָּרוֹן מַעֲשֶׂה יִשְׂרָאֵל לָאֱמוֹרִי שֶׁהֵם תּוֹקֶף כָּל יוֹשְׁבֵי הָאָרֶץ. וְהִזְכִּיר אַחַר כָּךְ מְגוֹר מוֹאָב גַּם כֵּן, דִּכְתִיב "וַיָּגָר מוֹאָב", וּמֵאֶמְצָעוּת שְׁנֵי מוֹרָאִים עָשׂוּ שָׁלוֹם בֵּינֵיהֶם, וַיֹּאמֶר מוֹאָב לִזְקֵנֵי וְגוֹ'. וְכֵן אָמְרוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (שם) וְזֶה לְשׁוֹנָם: וַהֲלֹא הַמּוֹאָבִים נִלְחָמִים עִם הַמִּדְיָנִים, דִּכְתִיב: "הַמַּכֶּה אֶת מִדְיָן בִּשְׂדֵה מוֹאָב" (בראשית לו:לה), וְשִׂנְאָה הָיְתָה בֵּינֵיהֶם מֵעוֹלָם, מָשָׁל לִשְׁנֵי כְּלָבִים" וכוּ', עַד כָּאן. הֲרֵי שֶׁשְּׁנֵיהֶם פָּחֲדוּ. וְטַעַם הַכְנָעָתָם שֶׁל מוֹאָב שֶׁקִּבְּלוּ מִנְּסִיכֵי מִדְיָן לְמֶלֶךְ עֲלֵיהֶם וְלֹא לְהֶפֶךְ, מִפְּנֵי שֶׁמּוֹאָב הָיוּ צְרִיכִין לַעֲצָתָן, לְפִי שֶׁנִּתְגַּדֵּל מֹשֶׁה בֵּינֵיהֶם, כְּאָמְרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (שם), וְלָזֶה נִכְנְעוּ לָהֶם וְהִמְלִיכוּ נְסִיכָם.

עוֹד נִרְאֶה בְּהָעִיר עוֹד לָמָּה אָמַר לְשׁוֹן רְאִיָּה וְלֹא לְשׁוֹן שְׁמִיעָה. וַהֲגַם שֶׁרַזַ"ל אָמְרוּ (מכילתא) וְזֶה לְשׁוֹנָם: יֵשׁ רְאִיָּה שֶׁהִיא שְׁמִיעָה, כְּגוֹן "וְכָל הָעָם רוֹאִים אֶת הַקּוֹלוֹת", עַד כָּאן, הֲלֹא בְּמָקוֹם אַחֵר (מכילתא) מָצִינוּ שֶׁדָּרְשׁוּ שֶׁהָיוּ רוֹאִים הַקּוֹלוֹת מַמָּשׁ. עוֹד לָמָּה הֻצְרַךְ לְהַזְכִּיר שֵׁם אֲבִיו "בֶּן צִפּוֹר". עוֹד לָמָּה דִּקְדֵּק לוֹמַר שְׁנֵי רִבּוּיִים **אֵת כָּל**. עוֹד צָרִיךְ לְדַעַת לָמָּה כָּפַל לוֹמַר **וַיָּגָר מוֹאָב** וְגוֹ', **וַיָּקָץ** וְגוֹ'. עוֹד לָמָּה פַּעַם קָרָאם "הָעָם" וּפַעַם קָרָאם "בְּנֵי יִשְׂרָאֵל".

אָכֵן יִתְבָּאֵר עַל דֶּרֶךְ אֲמָרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (זוהר חדש כאן) כִּי בָּלָק מְכַשֵּׁף גָּדוֹל הָיָה יוֹתֵר מִבִּלְעָם, וְהָיָה עוֹשֶׂה כְּשָׁפָיו בְּצִפּוֹר אֶחָד שֶׁשְּׁמוֹ יַדּוּעַ, וְהוּא אָמְרוֹ **וַיַּרְא בָּלָק**, וּבַמֶּה רָאָה? בַּצִּפּוֹר, וְהוּא אָמְרוֹ **בֶּן צִפּוֹר**, פֵּרוּשׁ לִהְיוֹתוֹ בֶּן צִפּוֹר רָאָה בִּכְשָׁפָיו שֶׁל צִפּוֹר. וְאָמַר תֵּבֶת

בָּן לְצַד כִּי הַצְּפוֹר הוּא לוֹ לְאָב וּלְקָצִין, וּמִמֶּנּוּ יָדַע אֶת כָּל אֲשֶׁר עָשָׂה יִשְׂרָאֵל לָאֱמוֹרִי, וְלֹא הֻצְרַךְ לְמַגִּידִים לְהוֹדִיעַ דָּבָר קָטָן וְגָדוֹל.

וְאֲפִשָּׁר שֶׁכְּוָנַת הַכָּתוּב הִיא שֶׁמִּקּוֹדָם הָיוֹת הַמַּעֲשֶׂה רָאָה בַּצִּפּוֹר, וְדִקְדֵּק לוֹמַר **אֵת כָּל** רָמַז בְּרִבּוּי "כָּל" לְגוּפָהּ, שֶׁרָאָה בַּצִּפּוֹר כָּל מַה שֶּׁעָשָׂה יִשְׂרָאֵל לָאֱמוֹרִי, וְרִבּוּי "אֵת" רָמַז לְרִאְיָה אַחֶרֶת עִמָּהּ [אוּמָּה] שֶׁעֲתִידָה לִהְיוֹת כַּיּוֹצֵא בַּדָּבָר, הָאֱמוֹרִי שֶׁעֲתִידִין יִשְׂרָאֵל לְכַלּוֹתָם, וּמָה אוּמָּה הִיא שֶׁעָקְרוּ יִשְׂרָאֵל אָז הִיא מִדְיָן, וְזֶה רָמַז בְּתֵבַת **אֵת**, הָא לְמַדְתָּ שֶׁרָאָה מַה שֶּׁעָשׂוּ לָאֱמוֹרִי וּמַה שֶּׁיַּעֲשׂוּ לְמִדְיָן. וְאֶפְשָׁר שֶׁרָאָה גַּם כֵּן כִּי מוֹאָב מֻבְטָחִים מִצֶּרֶת יִשְׂרָאֵל כְּמוֹ שֶׁכֵּן הָיָה, כִּי הַכְּשׁוּף יַגִּיד הֶעָתִיד אִם רַע אִם טוֹב. וּמֵעַתָּה תָּלָה הָרְאִיָּה בְּבָלָק כִּי הוּא הָרוֹאֶה בַּצִּפּוֹר לְבַד, וּרְאִיָּה זוֹ לֹא רָאָה אוֹתָהּ אֶלָּא בָּלָק בִּכְשָׁפָיו. וְכַוָּנַת הַסִּפּוּר בְּדָבָר זֶה הוּא לְהַקְדִּים הַסִּבּוֹת שֶׁסִּבְּבוּ מַעֲשֶׂה קְרִיאַת בִּלְעָם וְהַנִּמְשָׁךְ מִמֶּנּוּ בַּעֲוֹנוֹת לְיִשְׂרָאֵל, שֶׁרְאִיַּת בָּלָק הָיְתָה סִבָּה אַחַת לַנִּסְבָּב כַּאֲשֶׁר אֲבָאֵר. וְאָמַר עוֹד **וַיָּגָר מוֹאָב** אֵינָהּ הוֹדָעַת הַנִּמְשָׁךְ מִשְּׁמִעַת בָּלָק אֶלָּא הוֹדָעַת סִבָּה אַחֶרֶת לַמְּאוֹרָע הַנִּמְשָׁךְ שֶׁנִּכְנַס בְּלֵב מוֹאָב מָגוֹר. **וְדִקְדֵּק** לוֹמַר **מִפְּנֵי הָעָם**, פֵּרוּשׁ, לְצַד הֱיוֹתָם רַבִּים וְתַקִּיפִים, כְּאָמְרוֹ "כִּי רַב הוּא". וְהוֹסִיף לוֹמַר **וַיָּקָץ** וְגוֹ', נִתְכַּוֵּן לוֹמַר שֶׁהֲגַם שֶׁנִּכְנַס בְּלִבָּם הַמָּגוֹר, עִם כָּל זֶה הָיוּ מוֹצְאִים תְּרוּפָה לַדָּבָר בְּדֶרֶךְ טֶבַע, שֶׁיִּשְׁכְּרוּ עַמִּים רַבִּים וַחֲזָקִים כְּנֶגְדָּם, אֶלָּא צָרָתָם צָרָה לְצַד הֱיוֹתָם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, שֶׁאֵין נִצְחוֹנָם כְּפִי הַטֶּבַע אֶלָּא בְּנֵס וְפֶלֶא, וְהוּא אָמְרוֹ וַיָּקֻצוּ **מִפְּנֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל**, פֵּרוּשׁ, הֱיוֹתָם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. וּבְאֶמְצָעוּת כָּל זֶה הִשְׁלִימוּ מוֹאָב עִם מִדְיָן וּמָלַךְ בָּלָק עֲלֵיהֶם, וְשָׁלְחוּ אַחַר בִּלְעָם, וְהָיוּ תּוֹצְאוֹתָיו חֻצַּר מָוֶת.

וּבְהֵעָדֵר אַחַת מִכָּל הַסִּבּוֹת הַנִּזְכָּרוֹת לֹא הָיוּ שׁוֹלְחִים אַחַר בִּלְעָם וְלֹא הָיָה דָּבָר, שֶׁאִם לֹא הָיָה רְאִיַּת בָּלָק בַּנִּסְתָּרוֹת לֹא הָיָה מַשִּׂיג לְדַעַת אֶת אֲשֶׁר תִּקְרֶאנָה אוֹתוֹ וְאֶת עַמּוֹ בְּמִדְיָן, וְלֹא הָיָה מִתְרַצֶּה לְהַשְׁלִים עִם מוֹאָב לְהִתְחַבֵּר עִמָּהֶם לָבֹא כְּנֶגֶד יִשְׂרָאֵל. וַהֲגַם שֶׁהָיָה שׁוֹלֵחַ אַחַר בִּלְעָם וְהוּא בִּמְקוֹמוֹ בְּמִדְיָן, לֹא הָיָה נִסְבָּב דָּבָר בְּהַפְקֶרֶת הַנָּשִׁים שֶׁהִפְקִירוּ הַמּוֹאָבִים, כִּי מִדְיָן לֹא הָיוּ מֻבְטָחִים בִּיצִיאָתָם לְיִשְׂרָאֵל כִּי אִם הַמּוֹאָבִים, לְפִי שֶׁאָמַר לָהֶם בִּנְבוּאָתוֹ כִּי לֹא יַרְעוּ וְלֹא יַשְׂחִיתוּ לָהֶם אֶלָּא בְּאַחֲרִית הַיָּמִים, דִּכְתִיב (במדבר כד:יד) "אֵת אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה הָעָם הַזֶּה לְעַמְּךָ בְּאַחֲרִית הַיָּמִים", וּמִזֶּה הֻבְטְחוּ לִשְׁלֹחַ בְּנוֹתֵיהֶם לְמַחֲנֵה הָעִבְרִים וּלְהִתְגָּר עִמָּהֶם (סנהדרין קו.), כִּי שְׁלֵמִים הֵם עִמָּהֶם, מַה שֶּׁאֵין כֵּן מִדְיָן שֶׁלֹּא מָצִינוּ שֶׁהִפְקִירוּ מֵהֶם אֶלָּא מִדְיָנִית אַחַת, שֶׁאָמְרוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (מדרש רבה כאן) שֶׁהִיא בִּתּוֹ שֶׁל בָּלָק, כִּי הוּא זֶה הַנִּקְרָא "צוּר". גַּם אִם לֹא הָיָה מוֹרָאָם שֶׁל מוֹאָב מֵהָעָם גַּם שֶׁקָּצוּ מִפְּנֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כְּמוֹ שֶׁפֵּרַשְׁנוּ טַעַם הַכֶּפֶל וְכוּ', לֹא הָיוּ מַשְׁלִימִין עִם מִדְיָן וּלְהַמְלִיךְ

עֲלֵיהֶם נְסִיכָם. לָזֶה הִקְדִּים ה' הַסִּבָּה וְאָמַר **וַיִּרְא בָּלָק** וְגוֹ' **וַיָּגָר** וְגוֹ' **וַיָּקָץ** וְגוֹ', וְזֶה הָיָה סִבַּת **וַיֹּאמֶר מוֹאָב** וְגוֹ' וַיִּשְׁלַח מַלְאָכִים וְגוֹ' וְהָיָה מַה שֶּׁהָיָה.

פסוק ד

יְלַחֵכוּ וְגוֹ' אֶת כָּל סְבִיבוֹתֵינוּ. אוּלַי שֶׁלֹּא רָצוּ לְהַרְאוֹת כָּל כָּךְ מֹרֶךְ הַלֵּבָב שֶׁהֵם יְרֵאִים מֵהֶם, אֶלָּא שֶׁהֵם חָסִים עַל הַסְּבִיבוֹת, וְאָמְרוּ לְשׁוֹן רַבִּים לְכָלוֹל אוֹתָם עִמָּהֶם. וְאָמְרוֹ **וּבָלָק בֶּן צִפּוֹר** הֵם דִּבְרֵי הַכָּתוּב, אוֹ אֶפְשָׁר שֶׁהֵם דִּבְרֵיהֶם שֶׁאָמְרוּ כִּי דָּבָר זֶה נוֹגֵעַ גַּם לְמִדְיָן, לֶהֱיוֹת שֶׁבָּלָק בֶּן צִפּוֹר מֶלֶךְ לְמוֹאָב בְּעֵת הַהִיא, וְאִם כֵּן הַחֶרְפָּה נוֹגַעַת לְמִדְיָן לְצַד נְסִיכָם. וְדַקְדֵּק לוֹמַר **בָּעֵת הַהִיא**, לוֹמַר לֹא לְפָנָיו וְלֹא לְאַחֲרָיו, כִּי אַחַר שֶׁבָּא בִּלְעָם וְהוֹדִיעַ לָהֶם כִּי לֹא יֵרֵעוּ וְלֹא יַשְׁחִיתוּ לְמוֹאָב, שִׁלְּחוּ אֶת בָּלָק וְלֹא הָיָה עוֹד מֶלֶךְ עֲלֵיהֶם. וְזֶה לְךָ הָאוֹת שֶׁנִּמְצָא אֶת נְסִיכֵי מִדְיָן וְנֶהֱרָג עִמָּהֶם (במדבר לא:ח).

פסוק ה

וַיִּשְׁלַח וְגוֹ' אֶל בִּלְעָם וְגוֹ'. הֵצֵרַךְ לְהַזְכִּיר שֵׁם אָבִיו **בֶּן בְּעוֹר**, גַּם לְהַזְכִּיר מְקוֹמוֹ **פְּתוֹרָה אֲשֶׁר** וְגוֹ' **אֶרֶץ בְּנֵי עַמּוֹ**, לְהוֹדִיעֲךָ הַזְּרִיזוּת שֶׁעָשָׂה בָּלָק הָרָשָׁע בִּשְׁלִיחוּת זֶה כְּדֵי שֶׁיָּבֹא לִידֵי גְּמַר תֵּכֶף וּמִיָּד. לָזֶה פֵּרֵשׁ לִשְׁלוּחִים וְאָמַר **בֶּן בְּעוֹר** לְבַל יִתְחַלֵּף בִּלְעָם בְּבִלְעָם, וּכְדֵי שֶׁלֹּא יִתְעַכְּבוּ לַחְזֹר אַחֲרָיו צִיֵּן לָהֶם מְקוֹמוֹ וְאָמַר **פְּתוֹרָה**, וְלַחֲשַׁשׁ מָקוֹם אַחֵר שֶׁשְּׁמוֹ פְּתוֹרָה אָמַר **עַל הַנָּהָר**, וְהוֹדִיעָם עוֹד כִּי הָאָרֶץ הַהִיא הִיא **אֶרֶץ בְּנֵי עַמּוֹ** וְכֻלָּם יְדָעוּ אוֹתוֹ גַּם יָדְעוּ דֶּרֶךְ הָלַךְ בּוֹ, כִּי לִפְעָמִים לֹא יִמְצֵא הָאִישׁ בְּבֵיתוֹ וְהֵם יוֹדִיעוּם מָקוֹם אֲשֶׁר יִמְצָאוּהוּ שָׁם. **לִקְרֹא לוֹ**. נִתְחַכֵּם בִּתְחִלַּת מַאֲמַר הַשְׁלִיחוּת לוֹמַר, כִּי מַה שֶּׁשּׁוֹלֵחַ אַחֲרָיו הוּא לַהֲנָאַת עַצְמוֹ שֶׁל בִּלְעָם, כִּי הוּא רוֹצֶה לַעֲשׂוֹת עִמּוֹ טוֹבָה, וְהַכַּוָּנָה בָּזֶה לָרוּץ אַחַר הֲנָאָתוֹ בְּלֹא עִכּוּב.

הִנֵּה עַם יָצָא וְגוֹ'. צָרִיךְ לְדַעַת אָמְרוֹ **הִנֵּה**, גַּם אָמְרוֹ **יָצָא**, וְכִי לֹא יָדוּעַ הוּא לְכָל הָעוֹלָם שֶׁיָּצְאוּ יִשְׂרָאֵל, וּמַה גַּם לְבִלְעָם שֶׁהֻצְרַךְ לְהוֹדִיעוֹ, גַּם אָמְרוֹ **הִנֵּה כִסָּה** שֶׁהָיָה לוֹ לוֹמַר וַיְכַס וְגוֹ'.

וְיִתְבָּאֵר הָעִנְיָן עַל פִּי דִּבְרֵיהֶם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (שמות רבה א,ט) שֶׁאָמְרוּ שְׁלֹשָׁה יוֹעֲצִים הָיוּ לְפַרְעֹה כְּשֶׁאָמַר עַל יִשְׂרָאֵל "הֲבָה נִתְחַכְּמָה לוֹ", וְאֶחָד מֵהֶם הוּא בִּלְעָם, וְהוּא אֲשֶׁר יָעַץ עֲלֵיהֶם רָעָה, וּבִקְשָׁפָיו הֶעֱמִיד כִּשּׁוּף לְבַל יוּכַל עֶבֶד לִבְרֹחַ מִמִּצְרַיִם, וְהָיָה מֻבְטָח כִּי לְעוֹלָם לֹא יֵצֵא עַם יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם. וְלָזֶה שָׁלַח לוֹמַר לוֹ **הִנֵּה עַם יָצָא מִמִּצְרַיִם**, פֵּרוּשׁ הֵפֶךְ הַיָּדוּעַ, וּבְטֵל כֹּחֵי הַכְּשָׁפִים. וְאֶפְשָׁר כִּי בִּלְעָם הָיָה מַבְטִיחַ אֶת בָּלָק שֶׁלֹּא יֵצְאוּ יִשְׂרָאֵל מִשָּׁם עוֹלָמִית, וְלָזֶה אָמַר לוֹ "הִנֵּה יָצָא". וְאָמְרוֹ **הִנֵּה כִסָּה אֶת עֵין הָאָרֶץ**, נִתְכַּוֵּן גַּם כֵּן נֶגֶד מַה שֶּׁיָּעַץ עֲלֵיהֶם בְּמוֹעֲצוֹתָיו הָרָעִים לְמַעַן עֲנוֹתוֹ לְמַעֲטָם, גַּם לַהֲרֹג זְכוּרֵיהֶם וּלְשַׁחֵת

הַבָּנִים. הִנֵּה הוּא הֵפֶךְ הַדְּבָרִים, שֶׁלֹּא בִּלְבַד שֶׁלֹּא נִתְמַעֵט אֶלָּא אַדְרַבָּא נִתְרַבָּה עַד לִמְאֹד, וְהוּא אָמְרוֹ **הִנֵּה כִסָּה אֶת עֵין הָאָרֶץ**.

וְהוּא יֹשֵׁב מִמֶּלִי. נִתְכַּוֵּן בָּזֶה לוֹמַר שֶׁנִּכְפַּר מִתּוֹךְ מַעֲשָׂיו שֶׁמֵּשִׂים פָּנָיו לְמוּלִי לְהוֹרִישֵׁנִי. וְתִמְצָא שֶׁאָמְרוּ רַז"ל (במדבר רבה כ,ז) שֶׁיִּשְׂרָאֵל הָיוּ מַרְאִים עַצְמָן מְזוּיָנִים בִּכְלֵי זַיִן נֶגֶד מוֹאָב מִטַּעַם חֲצִיפוּת הָרֶשׁוּם בַּשֵּׁם כַּיָּדוּעַ, וּמִזֶּה הִרְגִּישׁ כִּי כַּוָּנָתָם לָהֶם. וְטַעְמוֹ שֶׁל בָּלָק שֶׁשָּׁלַח דְּבָרִים אֵלּוּ בִּשְׁלִיחוּת לְבִלְעָם, לְצַד שֶׁחָשׁ שֶׁיֹּאמַר בִּלְעָם לָמָּה לִי לָלֶכֶת שְׁמָּה וְיָכוֹל אֲנִי לַעֲשׂוֹת הַמַּעֲשִׂים שֶׁיֵּשׁ בְּיָדִי לַעֲשׂוֹת בַּמָּקוֹם שֶׁהָיָה בּוֹ. גַּם חָשַׁשׁ בָּלָק שֶׁיְּרַגִּישׁ בִּלְעָם בִּכְשָׁפָיו לְדַעַת כִּי לֹא יֵרָעוּ וְלֹא יַשְׁחִיתוּ בִּגְבוּל מוֹאָב וְלֹא יִרְצֶה לְבֹא, וּמִשָּׁם יִשְׁלַח לוֹמַר לָהֶם כִּי הָעָם לֹא יָצוּרוּ אוֹתָם וְלֹא יִתְגָּרוּ בָּם. לָזֶה הִקְדִּים בִּתְחִלַּת הַשְּׁלִיחוּת וְאָמַר **הִנֵּה עַם** וְגוֹ' **הִנֵּה כִסָּה** וְגוֹ' לוֹמַר שֶׁאֵין לִסְמוֹךְ בְּעִנְיָנִי עִם זֶה עַל אֲשֶׁר יַגִּידוּ עֲלֵיהֶם הַכְּשָׁפִים שֶׁהֲרֵי אֲמַרְתָּ לֹא יֵצֵא וְיָצָא, וְעֵצָה עֲלֵיהֶם גַּם כֵּן לֹא תַּעֲמוֹד כְּמוֹ שֶׁלֹּא עָמְדָה עֲצָתְךָ לְהַמְעִיטָם, שֶׁהִנֵּה כִסָּה וְגוֹ', וְלוֹמַר לִי שֶׁלֹּא יִתְגָּרוּ מִלְּחָמָה בְּמוֹאָב וְהִנְנִי רוֹאֶה שֶׁהוּא נֶגֶד זֶה, שֶׁהִנֵּה הוּא יוֹשֵׁב מִמּוּלִי, לָזֶה לֹא תִסְמוֹךְ עַל מַה שֶּׁתַּשְׂכִּיל בִּידִיעָתְךָ וּבֹא תְּבֹא.

פסוק ו

וְעַתָּה לְכָה נָּא וְגוֹ', אָמַר **וְעַתָּה** שֶׁלֹּא יְעַכֵּב אֲפִלּוּ שִׁעוּר שָׁעָה אַחַת, כִּי כָּל שָׁעָה הֵם בְּסַכָּנָה מִצִּדָּם. וְאָמְרוֹ **נָא** לְשׁוֹן בַּקָּשָׁה, וְסָמַךְ הַבַּקָּשָׁה לְעִקַּר הַפְּעֻלָּה שֶׁהִיא "אָרָה לִי" וְגוֹ', וְדִקְדֵּק לוֹמַר תֵּבַת **לִי** שֶׁתִּהְיֶה הָאֲרִירָה בָּהֶם לִי לְצָרְכִּי, וְהַכַּוָּנָה בָּזֶה שֶׁלֹּא תִּתְעַכֵּב הָאֲרִירָה עַד אַחַר שֶׁיַּעֲשׂוּ נְקָמָה בָּהֶם וּמַה שֶּׁהָיָה כְּבָר הָיָה, אֶלָּא שֶׁתַּעֲשֶׂה הַפְּעֻלָּה תֵּכֶף וּמִיָּד שֶׁבְּזֶה תִּהְיֶה הַצָּלַת מוֹאָב מֵהֶם. וְרָמַז עוֹד בְּמַאֲמַר **לִי** לְפִי שֶׁקִּדֵּם בִּלְעָם וּבֵרַךְ אֶת בָּלָק, כְּאָמְרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (תנחומא, בלק א), לָזֶה אָמַר "אָרָה לִי", פֵּרוּשׁ, אֲפִלּוּ לִי שֶׁכְּבָר אֲנִי מְבָרֵךְ לֹא יוֹעִיל זֶה וְצָרִיךְ לְאָרֵר אוֹתָם. וְאִם תֹּאמַר אֵינוֹ צָרִיךְ שֶׁכְּבָר אַתָּה מְבָרֵךְ, לָזֶה אָמַר **כִּי עָצוּם הוּא מִמֶּנִּי** כָּאן כָּלַל שְׁנֵי דְּבָרִים, אֶחָד עִנְיַן הַחוֹזֶק הַטִּבְעִי, וְאֶחָד עִנְיַן הַבְּרָכָה כִּי עִם זֶה בֵּרַכְתּוֹ עָצוּמָה מִבִּרְכָתִי. וְאָמְרוֹ **אוּלַי נַכֶּה בּוֹ** פֵּרוּשׁ, וְאַחַר כָּל זֶה עוֹדֶנִּי בְּגֶדֶר הַסָּפֵק אוּלַי, וְגַם גֶּדֶר סָפֵק זֶה לֹא לְאַבְּדוֹ אֶלָּא לְהַכּוֹת בּוֹ לְגָרְשׁוֹ מֵעָלַי. גַּם נִתְכַּוֵּן לוֹמַר כְּנֶגֶד הַבֵּינוֹנִים **נַכֶּה בּוֹ**, וּכְנֶגֶד הַצַּדִּיקִים **וַאֲגָרְשֶׁנּוּ**.

וּבָרֶךְ רָמַז פִּיו הִכְשִׁילוֹ בְּמַאֲמַר **אָרָה לִי** לְאָרֵר אֶת בָּלָק, וְכֵן הָיָה, שֶׁגָּרַם לוֹ בַּעֲצָתוֹ מִיתַת כָּזְבִּי בִּתּוֹ. גַּם הָיָה סִבָּה שֶׁיְּשׁוּב בָּלָק לְמִדְיָן וְשָׁם נָפַל בַּחֶרֶב, דִּכְתִיב (במדבר לא:ח) "וְאֶת מַלְכֵי מִדְיָן הָרְגוּ וְגוֹ' וְאֶת צוּר" וְגוֹ', וְזוּלַת הֲלִיכַת בִּלְעָם שֶׁגִּלָּה לְמוֹאָב כִּי מֻבְטָחִים הֵם מִיִּשְׂרָאֵל וְלֹא יַעֲשׂוּ לָהֶם דָּבָר אֶלָּא בְּאַחֲרִית הַיָּמִים, הָיָה נִשְׁאָר שָׁם בָּלָק וְלֹא הָיָה חוֹזֵר

לְמִדְיָן וְלֹא הָיָה נָהֳרָג, הֲרֵי נִתְקַיֵּם שֶׁהָלַךְ לְאָרוֹתוֹ לְבָלָק, לְקַיֵּם מַה שֶּׁנֶּאֱמַר (תהלים לז:טו) "חַרְבָּם תָּבוֹא בְלִבָּם".

כִּי יָדַעְתִּי אֵת וְגוֹ'. יִתְבָּאֵר עַל פִּי דִּבְרֵיהֶם (במדבר רבה כאן) שֶׁאָמְרוּ שֶׁבִּלְעָם בֵּרַךְ אֶת בָּלָק שֶׁיִּהְיֶה מֶלֶךְ, לָזֶה אָמַר **כִּי יָדַעְתִּי אֶת אֲשֶׁר תְּבָרֵךְ מְבוֹרָךְ** שֶׁהֲרֵי נִתְקַיְּמָה בּוֹ בִּרְכָתוֹ, וְדָבָר זֶה הוּא יָדוּעַ אֶצְלוֹ לְבַד לְפִי שֶׁהוּא נִסָּה אֶת הַדָּבָר וְאֵינוֹ יָדוּעַ לַכֹּל כִּי בִּרְכַּת בִּלְעָם בְּרָכָה, וַאֲשֶׁר יוּאַר זֶה יְדוּעַ מִמַּה שֶּׁקִּלֵּל מוֹאָב לְסִיחוֹן. וְיֵשׁ לְהָעִיר בְּעִנְיָן זֶה, בִּשְׁלָמָא מַה שֶּׁהָיוּ צוֹדְקִין קִלְלוֹתָיו שֶׁל בִּלְעָם יֵשׁ שְׁנֵי טְעָמִים בַּדָּבָר, אֶחָד לְהִיוֹתוֹ רַע עַיִן, וְהַשֵּׁנִי שֶׁהָיָה יוֹדֵעַ רֶגַע בְּאַפּוֹ, כְּמַאֲמָרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (ברכות ז.) וְהָיָה מְקַלֵּל בְּרֶגַע הַזֹּעַם, אֲבָל הַבְּרָכָה אֵין מְצִיאוּת שֶׁתִּתְקַיֵּם מִפִּיו.

וְנִרְאֶה כִּי לְעוֹלָם בִּרְכַּת בִּלְעָם כִּבְרַכַּת חֲמוֹר, אֶלָּא שֶׁהֻרְשָׁע הָיָה מַעֲרִים כְּשֶׁהָיָה רוֹאֶה בְּאִצְטַגְנִינוּת שֶׁפִּלּוֹנִי יַעֲלֶה לְגֻדְלָה וְכַדּוֹמֶה, הָיָה עוֹשֶׂה שֶׁמְּבָרְכוֹ, וּכְשֶׁבָּא הַדָּבָר וּמִתְבָּרֵךְ חוֹשֵׁב שֶׁבִּרְכָתוֹ שֶׁל בִּלְעָם גָּרְמָה, וְלֹא כֵן הוּא אֶלָּא מַזָּלוֹ גָּרַם. וּכְמוֹ כֵן עָשָׂה לְבָלָק שֶׁרָאָה בְּכוֹכָבוֹ שֶׁעָתִיד לִמְלֹךְ בְּמוֹאָב, וּבֵרְכוֹ בַּדָּבָר עַצְמוֹ לְרַמּוֹתוֹ כִּי הוּא הַסּוֹבֵב.

פסוק ח

לִינוּ פֹה. דִּקְדֵּק לוֹמַר תֵּיבַת **פֹּה**, אוּלַי שֶׁנִּתְכַּוֵּן לוֹמַר לָהֶם שֶׁיָּלִינוּ אִתּוֹ בְּמִלּוֹנוֹ, וְגָמַר אוֹמֶר הַטַּעַם **וַהֲשִׁבֹתִי** וְגוֹ' **כַּאֲשֶׁר יְדַבֵּר** וְגוֹ', דִּקְדֵּק לוֹמַר "כַּאֲשֶׁר" וְלֹא אָמַר "אֲשֶׁר יְדַבֵּר" וְגוֹ', נִתְכַּוֵּן לוֹמַר טַעַם שֶׁאוֹמֵר לָהֶם לִינוּ פֹּה עִמּוֹ כְּדֵי שֶׁתֵּדַע וּמִיָּד כַּאֲשֶׁר יְדַבֵּר ה' אֵלָיו יְשִׁיבֵם דָּבָר, מַה שֶּׁלֹּא יִהְיֶה כֵּן כְּשֶׁיִּהְיוּ חוּץ לִמְלוֹנוֹ. וְאָמַר **הַלַּיְלָה** אוּלַי שֶׁאָמַר כֵּן לְצַד צָרוּת עֵינוֹ שֶׁלֹּא נָתַן לָהֶם אַכְסַנְיָא אֶלָּא לְלַיְלָה אֶחָת.

פסוק ט

מִי הָאֲנָשִׁים וְגוֹ'. צָרִיךְ לְדַעַת לָמָּה שֹׁאַל אוֹתוֹ ה', הֲמַמָּנוּ יִבָּצֵר כָּל דָּבָר? עוֹד צָרִיךְ לְדַעַת לָמָּה הֻצְרַךְ לוֹמַר תֵּבַת **עִמָּךְ** וְלֹא הִסְפִּיק בְּמַאֲמַר הָאֱלֹה? עוֹד צָרִיךְ לְדַעַת תְּשׁוּבַת בִּלְעָם שֶׁאָמַר "בָּלָק בֶּן צִפּוֹר" וְגוֹ', וְכִי שְׁאֵלָתוֹ יִתְבָּרֵךְ הָיְתָה מִי שְׁלָחָם? שְׁאֵלָתוֹ הָיְתָה מִי הֵם! וְרַז"ל הִרְגִּישׁוּ בְּדִקְדּוּק זֶה וְאָמְרוּ (ילקוט שמעוני תשסה) וְזֶה לְשׁוֹנָם: "מִי הָאֲנָשִׁים" וְגוֹ', אָמַר אוֹתוֹ רָשָׁע, אֵינִי יוֹדֵעַ בָּהֶם אֶלָּא בָּלָק בֶּן צִפּוֹר שָׁלַח אֵלַי, עַד כָּאן. פֵּרוּשׁ, מִתּוֹךְ הַדְּבָרִים שֶׁאָמַר "בָּלָק וְגוֹ' שָׁלַח" וְגוֹ' מוּבָן שֶׁנִּתְכַּוֵּן לוֹמַר "אֵינִי יוֹדֵעַ וְגוֹ' אֶלָּא בָּלָק שָׁלַח" וְגוֹ'. עוֹד צָרִיךְ לְדַעַת לָמָּה הֻצְרַךְ לוֹמַר לוֹ "מֶלֶךְ מוֹאָב" וְלֹא הִסְפִּיק בְּזִכְרוֹן שְׁמוֹ? וְנִרְאֶה שֶׁכְּוָנַת מַאֲמַר ה' הִיא עַל פִּי מַה שֶּׁפֵּרַשְׁנוּ בְּפָסוּק "לִינוּ פֹּה" שֶׁיָּלִינוּ עִמּוֹ בַּחֲדָרוֹ הַמְיֻחָד לוֹ. לָזֶה בָּא מַאֲמָרוֹ יִתְבָּרֵךְ וְאָמַר לוֹ **מִי** וְגוֹ' לְשׁוֹן הַשְׁפָּלָה, עַל דֶּרֶךְ אָמְרוֹ (שמות ג:יא) "מִי אָנֹכִי" וְגוֹ'. כְּמוֹ כֵן אָמְרוֹ **מִי הָאֲנָשִׁים הָאֵלֶּה** שֶׁהִכְנַסְתָּ אוֹתָם לְמָקוֹם זֶה עִמְּךָ בַּחֶדֶר

הַמְיַחֵד לְךָ לְדַבֵּר עִמְּךָ מַלְאַךְ הָאֱלֹהִים, כִּי יַקְפִּיד ה' עַל כְּבוֹד בִּלְעָם בְּעֵרֶךְ הָאֻמּוֹת כֵּיוָן שֶׁהוּא נָבִיא עֲלֵיהֶם, וּכְמוֹ שֶׁמָּצִינוּ (במדבר רבה כ,יד) שֶׁהָרַג אֶת הָאָתוֹן מִשּׁוּם כְּבוֹדוֹ שֶׁל בִּלְעָם. וְעַיֵּן בַּפָּסוּק שֶׁאַחַר זֶה "וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים". וְהֵבִין בִּלְעָם דְּבָרָיו וְאָמַר טַעַם שֶׁעָשָׂה לָהֶם כָּבוֹד זֶה הוּא לְפִי שֶׁהֵם שְׁלוּחֵי מֶלֶךְ, וְהוּא אָמְרוֹ **בָּלָק בֶּן צִפּוֹר**, פֵּרוּשׁ, הַיָּדוּעַ לִנְסִיךְ מִדְיָן, וְעוֹד לוֹ שֶׁהוּא **מֶלֶךְ לְמוֹאָב שָׁלַח אֵלַי**, פֵּרוּשׁ, הָאֲנָשִׁים הָאֵלֶּה, וּבִשְׁבִיל כְּבוֹד הַמַּלְכוּת עָשִׂיתִי אוֹתָם עִמִּי. וּבָזֶה נִתְיַשְּׁבוּ כָּל הַדִּקְדּוּקִים.

עוֹד יִרְצֶה בְּאָמְרוֹ **מֶלֶךְ מוֹאָב**, כִּי אוּמָּה זוֹ לֹא נִתְּנָה לְיִשְׂרָאֵל, וְנִתְחַכֵּם בְּמַאֲמָר זֶה כְּדֵי שֶׁיִּתְרַצֶּה ה' לְשָׁלְחוֹ וְלֹא יְעַכֵּב עַל יָדוֹ, וְלָזֶה לֹא יְעַכֵּב עַל יָדוֹ בַּהֲלִיכָתוֹ עִם שְׁלוּחָיו.

פסוק יא

הִנֵּה הָעָם וְגוֹ'. צָרִיךְ לְדַעַת לָמָּה שִׁנָּה מִדִּבְרֵי בָּלָק, כִּי בָּלָק אָמַר **הִנֵּה עַם יָצָא** וְהוּא אָמַר **הִנֵּה הָעָם הַיּוֹצֵא**, וּבָלָק אָמַר **הִנֵּה כִסָּה** וְהוּא אָמַר **וַיְכַס**, בָּלָק אָמַר **וְעַתָּה** וְהוּא אָמַר **עַתָּה**, בָּלָק אָמַר **אָרָה** וְהוּא אָמַר **קָבָה**, בָּלָק אָמַר **נַכֶּה בּוֹ** וְהוּא אָמַר **לְהִלָּחֶם בּוֹ**. וְיִתְבָּאֵר עַל פִּי דִּבְרֵיהֶם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (במדבר רבה כ,ט) שֶׁאָמְרוּ שֶׁבִּלְעָם טָעָה בְּדַעְתּוֹ כִּי יֵשׁ דָּבָר נֶעְלָם מֵה' חָס וְשָׁלוֹם, וְטָעָה מִמַּאֲמַר "מִי הָאֲנָשִׁים" וְגוֹ'. וַהֲגַם שֶׁפֵּרַשְׁנוּ בּוֹ דֶּרֶךְ אַחֵר, שִׁבְעִים פָּנִים לַתּוֹרָה. וְכֵיוָן שֶׁעֵינוֹ הִטְעַתּוּ בָּזֶה, חָשַׁב לְשַׁנּוֹת דִּבְרֵי בָּלָק, לְפִי שֶׁנִּשְׁמַע מֵהֶם שִׁנְאָתוֹ שֶׁל בִּלְעָם וּכְמוֹ שֶׁפֵּרַשְׁתִּי בְּמַאֲמַר "הִנֵּה עַם יָצָא". וְחָשׁ בִּלְעָם לִהְיוֹת בְּעֵינֵי ה' שֶׁהוּא שׂוֹנֵא לְיִשְׂרָאֵל, כִּי כְּבָר נִתְפָּרְסֵם לַכֹּל כִּי עַם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הֵם אֹהֲבֵי הַמָּקוֹם, וּמַעֲשֶׂה מִצְרִים יוֹכִיחַ, לָזֶה שִׁנָּה וְאָמַר **הִנֵּה הָעָם הַיּוֹצֵא מִמִּצְרַיִם**, כַּיָּדוּעַ כִּי יְצִיאַת מִצְרַיִם מְפֻרְסֶמֶת לְכָל הָעוֹלָם הָיְתָה, וְלָשׁוֹן זֶה אֵין נִשְׁמַע בּוֹ מַה שֶּׁפֵּרֵשׁ בְּמַאֲמַר "הִנֵּה עַם יָצָא" שֶׁזֶּה יַגִּיד אוֹיְבוּת בִּלְעָם. גַּם אָמַר **וַיְכַס** וְגוֹ' וְלֹא אָמַר "הִנֵּה כִסָּה" מֵהַטַּעַם עַצְמוֹ, לְהַסְתִּיר הַדְּבָרִים הַנִּשְׁמָע מֵהֶם הֵיוֹתוֹ שׂוֹנֵא כַּנִּזְכָּר. לָזֶה לֹא אָמַר "הִנֵּה" שֶׁיּוֹרֶה הוֹדָעַת הֵפֶךְ מַה שֶּׁהָיָה בִּרְצוֹנָם וִידִיעָתָם בְּיִשְׂרָאֵל מֵעֲצָתוֹ כְּמוֹ שֶׁפֵּרַשְׁתִּי. וְאָמְרוֹ **וַיְכַס**, פֵּרוּשׁ שֶׁמּוֹדִיעוֹ טַעַם הַפַּחַד שֶׁבָּא לוֹ מִמֶּנּוּ כִּי רַב הוּא.

וְאָמְרוֹ **עַתָּה לְכָה קָבָה** – פֵּרוּשׁ, נִתְכַּוֵּן לְבֹא בְּטַעֲנָה שֶׁהַדִּין עִם בָּלָק בְּדָבָר זֶה, שֶׁהֲגַם שֶׁהַקְּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא נָתַן לְיִשְׂרָאֵל עַמּוֹן וּמוֹאָב, עֲדַיִן לֹא הִגִּיעַ זְמַן הַנְּתִינָה, וְהַדִּין עִמּוֹ לְהִלָּחֵם בּוֹ וּלְגָרְשׁוֹ. וְהוּא אָמְרוֹ **עַתָּה** – פֵּרוּשׁ, בְּזְמַן זֶה קָבָה לִי לְהִלָּחֵם בּוֹ לְגָרְשׁוֹ מֵעָלַי. וּכְפִי זֶה יֵשׁ טַעַם בְּשִׁנּוּי תֵּבַת "עַתָּה", שֶׁאִם הָיָה אוֹמֵר "וְעַתָּה" יִהְיֶה נִשְׁמָע שֶׁהוּא הֶמְשֵׁךְ מַה שֶּׁקָּדַם לוֹ, וְהוּא נִתְכַּוֵּן לְטַעֲנַת הַזְּמַן שֶׁיָּכוֹל הוּא לְהִלָּחֵם עִמּוֹ בּוֹ. גַּם שִׁנּוּי "קָבָה", כִּי אֵין כַּוָּנָתוֹ שֶׁל בָּלָק שֶׁיְּאָרֵר הָעָם סְתָם, שֶׁאָז יִמְשֹׁךְ הָרַע לָעָם בֵּין בְּעֵרֶךְ מוֹאָב בֵּין בְּעֵרֶךְ הָאֻמּוֹת, אֶלָּא יְפָרֵשׁ בְּפֵרוּשׁ בִּלְעָם שֶׁאֵינוֹ מְאָרְרוֹ אֶלָּא בְּעֵרֶךְ מִלְחֶמֶת מוֹאָב, שֶׁיִּהְיוּ יִשְׂרָאֵל

מֻכְנָעִים וְכוּ' לְפָנַי הַמּוֹאָבִים. לָזֶה דִּקְדֵּק לוֹמַר **קָבָה לִי** – פֵּרוּשׁ, שֶׁיְּפָרֵשׁ הַקְּלָלָה שֶׁהִיא לְעֶרְךְ מוֹאָב. גַּם שִׁנָּה בְּמַאֲמָרוֹ "לְהַלָּחֵם בּוֹ" בִּמְקוֹם "נַכֶּה בּוֹ", לוֹמַר שֶׁאֵין חֵפֶץ לַעֲשׂוֹת לוֹ רָעָה אֶלָּא לְהִתְגָּרֶה עִמּוֹ בְּמִלְחָמָה לְמָנְעוֹ מֵאַרְצוֹ. גַּם שִׁנָּה וְאָמַר **וְגֵרַשְׁתִּיו**, וּבָלָק אָמַר **מִן הָאָרֶץ**. אוּלַי בָּלָק נִתְכַּוֵּן לְגָרְשׁוֹ מִן [הָאָרֶץ] הַיְדוּעָה אֲשֶׁר נָתַן ה' לָהֶם, כִּי כְּשֶׁיִּכְנִיעוּ יִירְאוּ מַעֲלוֹת אֶל הָאָרֶץ. וּבִלְעָם לְחָשְׁבוֹ לְהַמְתִּיק וּלְהַטְעִים דִּבְרֵי בָּלָק, כִּי אֵינוֹ מְבַקֵּשׁ אֶלָּא הֲנָאַת עַצְמוֹ וּבְטַעֲנָה הַנִּשְׁמַעַת וְאֵינוֹ מֵאוֹיְבֵי יִשְׂרָאֵל, לָזֶה הִשְׁמִיט תֵּבַת "מִן הָאָרֶץ" וְאָמַר "וְגֵרַשְׁתִּיו" – פֵּרוּשׁ, שֶׁיְּגָרְשֶׁנּוּ מֵעָלָיו.

פסוק יב

וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֶל בִּלְעָם. צָרִיךְ לְדַעַת לָמָּה הֵצְרַךְ לוֹמַר **אֶל בִּלְעָם** וְלֹא הִסְפִּיק בְּאָמְרוֹ "וַיֹּאמֶר לוֹ". עוֹד לָמָּה הֵצְרַךְ לוֹמַר **לֹא תֵלֵךְ לֹא תָאֹר**. עוֹד לָמָּה הֵצְרַךְ לוֹמַר לוֹ הַטַּעַם **כִּי בָרוּךְ הוּא**. וְרַז"ל אָמְרוּ (במדבר רבה כ,ט) וְזֶה לְשׁוֹנָם: אָמַר לוֹ "אֲקַלְלֵם בְּמִקּוֹמִי", אָמַר לוֹ "לֹא תָאֹר", אָמַר לוֹ "אִם כֵּן אֲבָרְכֵם", אָמַר לוֹ "כִּי בָרוּךְ הוּא", עַד כָּאן.

וְנִרְאֶה לְפָרֵשׁ הַכָּתוּב לְפִי מַה שֶּׁפֵּרַשְׁתִּי בְּמַאֲמַר "מִי הָאֲנָשִׁים" וְגוֹ', שֶׁנִּתְכַּוֵּן לוֹמַר לוֹ לָמָּה הֶחְשִׁיבָם לְהַכְנִיסָם עִמּוֹ בְּחַדְרוֹ וְהֵשִׁיבוֹ כִּי בָלָק וְגוֹ', עַל זֶה הַדֶּרֶךְ כִּי מְשִׁיבוֹ ה' עַל רִאשׁוֹן רִאשׁוֹן, לָמָּה שֶׁהֵשִׁיב "בָּלָק בֶּן צִפּוֹר וְגוֹ' שָׁלַח אֵלַי" וְהֵם שְׁלוּחֵי מָלְךְ, לָזֶה בָּא מַאֲמָרוֹ יִתְבָּרַךְ "לֹא תֵלֵךְ עִמָּהֶם", פֵּרוּשׁ, אֵינָם רְאוּיִים לְלֶכֶת הוּא עִמָּהֶם לְפִי עֶרְךְ מַעֲלָתוֹ, וְהוֹדִיעוֹ כִּי בָּלָק זִלְזֵל בִּכְבוֹדוֹ וְלֹא שָׁלַח לוֹ שָׂרִים רַבִּים וְנִכְבָּדִים, וְהוּא מַה שֶּׁנִּתְכַּוֵּן בְּמַאֲמַר רִאשׁוֹן **מִי הָאֲנָשִׁים** לְשׁוֹן פְּחִיתוּת, לֹא מִצַּד הַמְשֻׁלָּחַ אֶלָּא מִצַּד הַמִּשְׁתַּלֵּחַ, וְהוּא בִּלְעָם לֹא הֵבִין הַכַּוָּנָה מִתְּחִלָּה. וְתִמְצָא שֶׁהֵבִין בִּלְעָם הַדְּבָרִים וְאָמַר לַשָּׂרִים "מֵאֵן ה' לְתִתִי לַהֲלֹךְ עִמָּכֶם", וַיּוֹסֶף בָּלָק שְׁלֹחַ שָׂרִים רַבִּים וְנִכְבָּדִים.

וְטַעַם שֶׁהֵחְשִׁיבוֹ ה' וְעָשָׂה לוֹ כָּבוֹד זֶה, מִלְּבַד הַטַּעַם שֶׁכָּתַבְתִּי לְמַעְלָה בְּפָסוּק "מִי הָאֲנָשִׁים" וְגוֹ', נִרְאֶה עוֹד לוֹמַר טַעַם בַּדָּבָר כִּי ה' נָתַן לוֹ שְׂכָרוֹ שֶׁאָמַר בִּתְחִלַּת תְּשׁוּבָתוֹ לְזִקְנֵי מוֹאָב: "וַהֲשִׁבֹתִי אֶתְכֶם דָּבָר כַּאֲשֶׁר יְדַבֵּר ה' אֵלָי", וְיָדוּעַ כִּי אֵין הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מְקַפֵּחַ שְׂכַר כָּל בְּרִיָּה וַאֲפִלּוּ שֶׁל אֻמּוֹת הָעוֹלָם, וְצֵא וּלְמַד (סנהדרין צו.) מַה שִּׁלֵּם הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לִנְבוּכַדְנֶצַּר עַל פְּסִיעוֹתָיו וְכוּ', וְגַם כָּאן שִׁלֵּם לוֹ שְׂכָרוֹ וְכִבְּדוֹ וְאָמַר לוֹ "לֹא תֵלֵךְ עִמָּהֶם", וְעַל פִּי הַדְּבָרִים יִתְיַשֵּׁב עַל נְכוֹן מַה שֶּׁדִּקְדְּקוּ אָמְרוֹ "וַיֹּאמֶר ה' **אֶל בִּלְעָם**" פֵּרוּשׁ, מַאֲמָר שֶׁנּוֹגֵעַ לְבִלְעָם לְכִבּוֹדוֹ, "לֹא תֵלֵךְ עִמָּהֶם", שֶׁאֵין זֶה כְּבוֹדְךָ הֲגַם שֶׁהָיוּ בָּאִים לְקָרְאֲךָ לְךָ עַל דָּבָר שֶׁיֵּשׁ לְךָ רְשׁוּת לַעֲשׂוֹתוֹ. וְלָזֶה דִּקְדֵּק לוֹמַר **עִמָּהֶם**, וּכְנֶגֶד עִקַּר הַשְׁלִיחוּת אָמַר "לֹא תָאֹר אֶת הָעָם".

וְאָמַר **לֹא תָאֹר**, וְלֹא לָקַח לָשׁוֹן עַצְמוֹ שֶׁאָמַר בִּלְעָם "קְבָה לִי", לְהוֹדִיעוֹ כִּי יָדַע גַּם לָשׁוֹן הַשְׁלִיחוּת שֶׁשָּׁלַח בָּלָק וּלְשׁוֹן אָרֹה אָמַר, וַעֲקָצוֹ לְבִלְעָם בְּרָמְז זֶה שֶׁיֵּדַע שֶׁשִּׁנָּה בִּלְשׁוֹנוֹ.

וְאָמַר **כִּי בָרוּךְ הוּא**, שֶׁלֹּא יָבִין שֶׁשְּׁנֵי הַמַּאֲמָרִים שֶׁאָמַר ה' אֵלָיו "לֹא תֵלֵךְ" וְ"לֹא תָאֹר" טַעַם אֶחָד לָהֶם, וְהוּא מִשּׁוּם כְּבוֹדוֹ שֶׁל בִּלְעָם, כְּמוֹ שֶׁדִּיְּקְנוּ מֵאָמְרוֹ "אֶל בִּלְעָם" וּמֵאָמְרוֹ תֵּיבַת "עִמָּהֶם", וּכְפִי זֶה כְּשֶׁיִּהְיוּ שָׂרִים רַבִּים וְנִכְבָּדִים יַעֲשֶׂה רְצוֹן בָּלָק וְיֵלֵךְ וְיָאוֹר, לָזֶה אָמַר **כִּי בָרוּךְ**, פֵּרוּשׁ, זֶה הוּא טַעַם מַאֲמַר "לֹא תָאֹר". וּלְעִנְיַן הַהֲלִיכָה עִמָּהֶם הוּא שֶׁיֶּשְׁנוֹ לְטַעַם הַקְּפָדַת כְּבוֹדוֹ שֶׁל בִּלְעָם.

עוֹד נִרְאֶה לְפָרֵשׁ הַכָּתוּב עַל זֶה הַדֶּרֶךְ, לְפִי שֶׁיָּדַע ה' כִּי בִּלְעָם חָפֵץ רֶשַׁע הוּא וּלְבַסּוֹף יֵלֵךְ, כְּמוֹ שֶׁכֵּן הָיָה שֶׁהִסְכִּים ה' וּשְׁלָחוֹ כַּאֲשֶׁר אֲבָאר הַטַּעַם בְּמִקוֹמוֹ בְּעֶזְרַת ה', לָזֶה אָמַר לוֹ ה' **לֹא תֵלֵךְ עִמָּהֶם**, פֵּרוּשׁ "עִמָּהֶם" שֶׁהֶחְלִיט לוֹ הַהֲלִיכָה, וְאִם הָיָה אוֹמֵר לוֹ "לֹא תֵלֵךְ" אֵין עוֹד מְצִיאוּת לַחְזֹר וְלוֹמַר לוֹ "קוּם לֵךְ".

וְדִקְדֵּק לוֹמַר **אֶל בִּלְעָם**, נִתְכַּוֵּן לָתֵת טַעַם הַדָּבָר, בִּשְׁבִיל מַחְשֶׁבֶת בִּלְעָם שֶׁרָצָה לֵילֵךְ, לָזֶה הוּא שֶׁלֹּא הֶחְלִיט לוֹ הַהֲלִיכָה, וְדִקְדֵּק לוֹמַר עִמָּהֶם.

וְאָמְרוֹ **לֹא תָאֹר** וְגוֹ' **כִּי בָרוּךְ הוּא**, נִתְכַּוֵּן בָּזֶה לְהָשִׁיב עַל מַה שֶׁדִּקְדֵּק בִּלְעָם בִּדְבָרָיו וְאָמַר "עַתָּה לְכָה קָבָה" וְגוֹ', כְּפִי מַה שֶׁפֵּרַשְׁתִּי שֶׁנִּתְכַּוֵּן לוֹמַר שֶׁטַּעֲנַת מוֹאָב טַעֲנָה שֶׁעֲדַיִן לֹא הִגִּיעַ זְמַן זְכִיָּתָם בְּמוֹאָב עַתָּה. לָזֶה אָמַר **לֹא תָאֹר** וְגוֹ', וְאִם תֹּאמַר וַהֲלֹא לֹא הִגִּיעַ זְמַן זְכִיָּתָם בְּמוֹאָב, "כִּי בָרוּךְ הוּא" – אֵין בָּרוּךְ אֶלָּא צַדִּיק, כִּי הַצְּדָקוּת הוּא מְקוֹר הַבְּרָכוֹת. וְהַכַּוָּנָה בָּזֶה שֶׁאַל יַחְשְׁדֵם בְּרֶשַׁע כִּי וַדַּאי שֶׁלֹּא יִכָּנְסוּ בְּגֶדֶר שֶׁעֲדַיִן לֹא הִגִּיעָם. וּבָחַר לְכַנּוֹת הַצַּדִּיק לְבָרוּךְ שֶׁנִּתְכַּוֵּן לְכָלֵל גַּם כֵּן מַה שֶׁפֵּרַשְׁנוּ בַּדֶּרֶךְ הָרִאשׁוֹן.

פסוק יג

וַיָּקָם בִּלְעָם בַּבֹּקֶר. אוּלַי לְפִי שֶׁהָיְתָה בְּשׂוֹרָה רָעָה לָהֶם, לֹא רָצָה לְגַלּוֹת לָהֶם בַּלַּיְלָה, לְפִי מַה שֶּׁאָמְרוּ שֶׁהָיוּ בְּמִלּוֹנוֹ עַצְמָהּ וְהִמְתִּין עַד הַבֹּקֶר. אוֹ יִרְצֶה שֶׁלֹּא קָם מִתַּרְדֵּמָתוֹ עַד הַבֹּקֶר, וְהוּא אָמְרוֹ **וַיָּקָם בִּלְעָם בַּבֹּקֶר** וְלֹא קוֹדֶם. אוֹ אֶפְשָׁר שֶׁיְּדַבֵּר הַכָּתוּב בִּגְנוּת בִּלְעָם שֶׁשִּׁלְחָם מֵהֵר כְּדֵי שֶׁיִּמַּהֵר לִשְׁלֹחַ אֲחֵרִים נִכְבָּדִים. אוֹ לְהוֹדִיעַ צְרוּת עֵינוֹ שֶׁמֵּהֵר לְשַׁלְּחָם קוֹדֶם הַנֵּעֵת זְמַן הָאוֹכֶל, הֵפֶךְ מִנְּדִיבוּת אֲבִי הַנַּעֲרָה פִּלֶגֶשׁ בַּגִּבְעָה (שופטים יט) שֶׁאָמַר לַחֲתָנוֹ שֶׁעָמַד לָלֶכֶת בַּבֹּקֶר: "סְעָד לִבְּךָ פַּת לֶחֶם וְאַחַר תֵּלֵכוּ", כִּי זֶה הָרָשָׁע הוּא מִקּוֹר הַצָּרוּת עַיִן, וְקָם בַּבֹּקֶר לְשַׁלְּחָם וְאָמַר לָהֶם שֶׁיֵּלְכוּ לְאַרְצָם כִּי חֹשׁ שֶׁיִּתְעַכְּבוּ בָּעִיר וּסְעוּדָתָם עָלָיו.

לְכוּ וְגוֹ' כִּי מֵאֵן ה' וְגוֹ'. הִכְחִיד חֲצִי דָּבָר וְלֹא אָמַר לָהֶם אֶלָּא מַאֲמַר רִאשׁוֹן שֶׁאָמַר לוֹ ה' **לֹא תֵלֵךְ עִמָּהֶם** לְצַד פְּחִיתוּתָם, וְלֹא אָמַר לָהֶם מַאֲמַר **לֹא תָאֹר** וְגוֹ', שֶׁבָּזֶה חָזַר בָּלָק

וְשָׁלַח רַבִּים וְנִכְבָּדִים. וְאוּלַי שֶׁדֶּן הָרָשָׁע מִדִּבְרֵי ה' שֶׁנִּתַּן הַטַּעַם "כִּי בָרוּךְ הוּא", שֶׁבָּא לְדַיֵּק שֶׁבִּזְמַן שֶׁאֵינוֹ בָּרוּךְ יָכוֹל לְאוֹרְרוֹ, וְלָזֶה לֹא הֶחְלִיט לָהֶם הַדָּבָר עַד שֶׁיִּשְׁלַח הָרְאוּיִים לְלֶכֶת עִמָּהֶם, אוּלַי יִהְיֶה זְמַן אָז שֶׁלֹּא יִהְיֶה בּוֹ בָּרוּךְ.

פסוק יד

מֵאֵן בִּלְעָם הֲלֹךְ עִמָּנוּ. חֻשְׁדוּהוּ בְּשֶׁקָּרַן וְתָלוּ הַדָּבָר בּוֹ שֶׁהוּא לֹא נִתְמַלְּאוּ עֵינָיו בְּשִׁעוּר כְּבוֹד זֶה, וְאוּלַי כִּי לְפִי שֶׁאָמַר לָהֶם שֶׁיִּשִּׂיבֵם דָּבָר תֵּכֶף שֶׁיְּדַבֵּר ה' אֵלָיו בַּלַּיְלָה וְלֹא עָשָׂה כֵּן עַד הַבֹּקֶר, אָמְרוּ, אֵין זֶה כִּי אִם דִּבְרֵי עַצְמוֹ. אוֹ אֶפְשָׁר כִּי מֻחְזָק הָיָה אֲשֶׁר פִּיו דִּבֶּר שָׁוְא וִימִינוֹ יְמִין וְגוֹ':

פסוק טו

וַיֹּסֶף עוֹד. פֵּרוּשׁ, שֶׁשָּׁלַח אֶת הָרִאשׁוֹנִים וְהוֹסִיף עֲלֵיהֶם אֲחֵרִים, וְהוּא מַה שֶּׁדִּקְדֵּק גַּם כֵּן בְּמַאֲמַר **מֵאֵלֶּה** וְלֹא אָמַר מֵהֶם, לוֹמַר כִּי עוֹדָם מִן הַמּוּבָא בַּשְּׁלִיחוּת עִם הַנּוֹסָפִים עֲלֵיהֶם, וְנִתְכַּוֵּן בָּזֶה שֶׁלֹּא יַכְחִישׁ אֶת דִּבּוּרוֹ הָרִאשׁוֹן שֶׁתְּלָה הַדָּבָר בְּפִקְחִיּוּת הַשְּׁלוּחִים שֶׁהֵם יוֹכִיחוּהוּ עַל פָּנָיו.

עוֹד נִתְכַּוֵּן בְּמַאֲמַר **וַיֹּסֶף**, שֶׁהוֹסִיף עַל מִנְיַן רִאשׁוֹן, שֶׁאִם הָרִאשׁוֹנִים הָיוּ שְׁלֹשָׁה, שָׁלַח בְּמִנְיַן שְׁנֵי אַרְבָּעָה וְיוֹתֵר. וְזֶה אֵינוֹ נִשְׁמָע אִם הָיָה אוֹמֵר "וַיִּשְׁלַח עוֹד שָׂרִים רַבִּים" וְגוֹ', שֶׁהָיִיתִי אוֹמֵר שֶׁאוֹמֵר "רַבִּים" לְבַל תַּחְשׁוֹב שֶׁשָּׁלַח מוּעָטִים מִמִּנְיַן רִאשׁוֹן. וְאָמְרוֹ **מֵאֵלֶּה** חוֹזֵר לְתֵיבַת "נִכְבָּדִים", לְזֶה אָמַר "וַיֹּסֶף".

פסוק טז

אַל נָא תִמָּנַע וְגוֹ'. פֵּרוּשׁ, לְפִי מַה שֶּׁאָמְרוּ שְׁלוּחִים הָרִאשׁוֹנִים כִּי דַּעַת עַצְמוֹ הוּא מְנִיעַת הֲלִיכָתוֹ עִמָּהֶם, לָזֶה אָמְרוּ לוֹ שֶׁיִּתְרַצֶּה בְּשִׁיעוּר כָּבוֹד זֶה וְלֹא יִמָּנַע וְגוֹ', וְהוּא לְפִי שֶׁחָסַר לוֹ יְדִיעַת הַחֶשְׁבּוֹן שֶׁחֲשָׁדוּהוּ שֶׁהֵם דִּבְרֵי עַצְמוֹ וְלֹא דִּבְרֵי ה', חָשַׁב שֶׁנִּתְכַּוֵּן לוֹמַר לוֹ שֶׁלֹּא יָחוּשׁ לִדְבָרֵי ה' וְיֵלֵךְ בְּלֹא רְצוֹנוֹ, לָזֶה הֵשִׁיב **אִם יִתֶּן לִי בָלָק** וְגוֹ' לֹא אוּכַל, פֵּרוּשׁ הֲגַם שֶׁאֲנִי אֶתְרַצֶּה לַעֲשׂוֹת כִּי תְּכוּנַת רָשָׁע הָיְתָה לוֹ וְעֶבֶד מוֹרֵד בַּאֲדוֹנוֹ, אֲבָל אֵינוֹ בַּעַל בְּחִירָה וְרָצוֹן בְּדָבָר זֶה.

פסוק יט

וְעַתָּה שְׁבוּ נָא וְגוֹ'. אָמַר לְשׁוֹן בַּקָּשָׁה, שֶׁחָשׁ לְבַל יַעֲשׂוּ כְּמַעֲשֵׂה זִקְנֵי מִדְיָן בְּפַעַם אַחֶרֶת שֶׁאָמְרוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה שֶׁחָזְרוּ לְמְקוֹמָם וְלֹא לָנוּ עִמּוֹ (במדבר רבה כ,ח), וּלְפִי שֶׁהָאֲנָשִׁים הֵם רַבִּים וְנִכְבָּדִים הָיָה יָרֵא שֶׁיֵּילְכוּ לָהֶם כְּשֶׁיִּשְׁמְעוּ שְׁבוּ פֹּה וְלֹא יַחְלִיט הֲלִיכָתוֹ עִמָּהֶם.

פסוק כ

אִם לִקְרֹא לְךָ בָּאוּ הָאֲנָשִׁים וְגוֹ'. צָרִיךְ לְדַעַת לָמָּה אָמַר דְּבָרָיו בִּלְשׁוֹן סָפֵק, הֲמִמֶּנּוּ יִפָּלֵא כָּל דָּבָר? עוֹד, לָמָּה הִסְכִּים ה' עַל יַד הָרִשָׁע לְלֶכֶת לְקַלֵּל שׁוֹנְאֵיהֶם שֶׁל יִשְׂרָאֵל? עוֹד צָרִיךְ לָדַעַת לָמָּה חָזַר בּוֹ ה' מִדַּעַת רִאשׁוֹנָה שֶׁעִכֵּב עַל יָדוֹ, מִתְּחִלָּה מַה סָּבַר וּלְבַסּוֹף מַה סָּבַר? וְנִרְאֶה כִּי בְּמַה שֶׁלְּפָנֵינוּ הָיוּ לִפְנֵי ה' שְׁנֵי דְּרָכִים, וּבְכָל אֶחָד מֵהֶם יֵשׁ בּוֹ מַחוּשׁ בִּלְתִּי הָגוּן. הָאֶחָד, אִם יַסְכִּים ה' עַל הֲלִיכָתוֹ יַחְשְׁבוּ הָעַמִּים הָהֵם שֶׁרְשׁוּתוֹ בְּיַד עַצְמוֹ וְלֹא יֵדְעוּ שֶׁשַּׁלְשֶׁלֶת הַכֹּלֶ בְּיַד בְּעָלָיו וְאֵינוֹ יָכוֹל עֲשׂוֹת כְּכָל אֲשֶׁר יַחְפֹּץ, וַה' רָצָה שֶׁיִּוָּדַע לְעֵינֵי הָעַמִּים שֶׁאֵין בִּלְעָם בִּרְשׁוּת עַצְמוֹ לְהָרַע לְמִי שֶׁאֵין ה' חָפֵץ בְּרָעָתוֹ. וְאִם לֹא יַנִּיחֵהוּ לָלֶכֶת יִכָּנֵס בְּמַחוּשׁ אַחֵר, כִּי יֹאמַר בִּלְעָם שֶׁהוּא יָרֵא מִמֶּנּוּ חָס וְחָלִילָה לְשָׁלְחוֹ וְלָזֶה מוֹנְעוֹ מִלֶּכֶת. אֲשֶׁר עַל כֵּן נִתְחַכֵּם ה' וְסִלֵּק שְׁנֵי הַמַּחוּשִׁים בְּדֶרֶךְ נָכוֹן. בִּתְחִלָּה אָמַר אֵלָיו **לֹא תֵלֵךְ** וְגוֹ', שֶׁבָּזֶה הֵרְאָה לָעַמִּים כִּי אֵין הַכֹּלֶ רַע בִּרְשׁוּת עַצְמוֹ. גַּם נִתְחַכֵּם ה' בָּזֶה לְשַׁלֵּם לוֹ שְׂכָרוֹ שֶׁהִקְדִּים לוֹמַר לִשְׁלוּחֵי בָלָק כִּי אֵינוֹ בִּרְשׁוּת עַצְמוֹ. וּמַה שָּׂכָר נָתַן לוֹ שֶׁיִּדַּע ה' אֶת אֲשֶׁר תִּקְרָאנָה אוֹתוֹ בַּהֲלִיכָה זוֹ, שֶׁמִּלְּבַד שֶׁלֹּא תִהְיֶה לוֹ תוֹעֶלֶת, דִּכְתִיב (במדבר כד:יא) "אִמַרְתִּי כַּבֵּד אֲכַבֶּדְךָ וְהִנֵּה מְנָעֲךָ ה' מִכָּבוֹד", מִלְּבַד זֶה עוֹד לוֹ שֶׁתִּסּוֹבֲבֵהוּ הֲלִיכָה זוֹ לִנְפֹּל בַּחֶרֶב, דִּכְתִיב (במדבר לא:ח) "וְאֶת בִּלְעָם וגו' הָרְגוּ בֶּחָרֶב" כְּשֶׁהָלַךְ לְקַבֵּל שְׂכָרוֹ עַל עֲצָתוֹ שֶׁנָּתַן לָהֶם בַּהֲלִיכָתוֹ. לָזֶה מָנְעוֹ ה' מֵרֶדֶת שַׂחַת בִּשְׂכַר דְּבָרָיו וְאָמַר לוֹ "לֹא תֵלֵךְ עִמָּהֶם", כִּי אֵין הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מְקַפֵּחַ שְׂכַר כָּל בְּרִיָּה. וְזֶה נוֹסָף עַל גֶּדֶר הַכָּבוֹד שֶׁעָשָׂה לוֹ בְּהַדְרַנַּת הַשָּׂרִים כְּמוֹ שֶׁכָּתַבְנוּ לְמַעְלָה.

וּבִשְׁלִיחוּת שְׁנִיָּה שֶׁשָּׁלַח בָּלָק, בָּאנוּ לְתִקּוּן מַחוּשׁ הַשֵּׁנִי שֶׁיֹּאמְרוּ שֶׁאֵין ה' יָכוֹל חָס וְשָׁלוֹם לְמָנְעוֹ מֵהָרַע לְיִשְׂרָאֵל בַּהֲלִיכָתוֹ, וְתִכָּנֵס טָעוּת זֶה בְּלֵב בִּלְעָם וַיַּחְשֹׁב מַחֲשָׁבוֹת כִּי לֹא יִשְׁלֹט ה' בּוֹ שָׁם לְמָנְעוֹ מֵעֲשׂוֹת חֻפְצוֹ, כִּי כְּבָר נִבְחַן כִּי הוּא עָבִיט שֶׁל מֵי רַגְלַיִם. לָזֶה אָמַר אֵלָיו **קוּם לֵךְ אִתָּם** וּבְכָל הַמָּקוֹם יָדֵי מוֹשְׁלוֹת עָלָיִךְ. וְלֹא אָמַר לוֹ בְּהֶחְלֵט "קוּם לֵךְ" אֶלָּא בְּדֶרֶךְ זֶה **אִם לִקְרֹא לְךָ** וְגוֹ', פֵּרוּשׁ אִם קְרִיאַת הָאֲנָשִׁים יֵשׁ לְךָ בָּהּ הֲנָאָה. כָּאן רָמְזוֹ שֶׁאֵין לוֹ הֲנָאָה בַּהֲלִיכָה זוֹ, וְתָלָה לוֹ הַדָּבָר אִם הֲלִיכָה זוֹ לְטוֹבָתוֹ כְּדֵי שֶׁיִּשְׁתַּדֵּל בִּקְסָמָיו לְדַעַת תַּכְלִיתוֹ וּמִזֶּה יֵדַע אֶת אֲשֶׁר יִקְרָאֵהוּ וְיֶחְדַּל. וְאֵין כַּוָּנַת מַאֲמַר "אִם לִקְרֹא" סָפֵק לְפָנָיו אֶלָּא תְּנַאי הַדָּבָר אִם יֵשׁ לוֹ בּוֹ הֲנָאָה וְכוּ'. וּבָזֶה הוּסַר הַמַּחוּשׁ שֶׁיֹּאמַר בִּלְעָם שֶׁה' יָרֵא חָס וְשָׁלוֹם מִמֶּנּוּ לְשָׁלְחוֹ שֶׁהֲרֵי שְׁלָחוֹ, גַּם רָמְזוֹ אוּלַי יֵשֵׁב וְלֹא יִמָּשֵׁךְ מַה שֶּׁנִּמְשַׁךְ מֵהָרָעָה לְיִשְׂרָאֵל. גַּם בָּזֶה שִׁלֵּם לוֹ תַּשְׁלוּם שְׂכָרוֹ כְּמוֹ שֶׁכָּתַבְנוּ וּמְנָעוֹ מִנְּפוֹל בַּחֶרֶב אִם נַפְשׁוֹ לֹא תֹאבֶה רָעָה, וְהוּא נַפְשׁוֹ נֶפֶשׁ רָשָׁע וְלֹא שֵׁת לִבּוֹ לְמַה שֶּׁהֵעִירוֹ ה'. וְאוּלַי שֶׁלָּזֶה חָרָה אַפּוֹ כְּשֶׁרָאָהוּ ה' הוֹלֵךְ וְלֹא הִרְגִּישׁ בְּמַה שֶׁהֵעִירוֹ, זֶה יַגִּיד שֶׁיִּצְטַדֵּק אָצְלוֹ בְּוַדַּאי שֶׁיֵּשׁ לוֹ הֲנָאָה,

וְזֶה אֵינוֹ יָכוֹל לִהְיוֹת אֶלָּא אִם יַחְשֹׁב שֶׁיַּעֲלֶה בְּיָדוֹ הַדָּבָר אֲשֶׁר שְׁלָחוֹ לוֹ בִּשְׁבִילוֹ. לָזֶה חָרָה אַפּוֹ שֶׁל אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל בּוֹ, וּבָזֶה נִתְיַשְּׁבוּ כָּל הַדִּקְדּוּקִים. וּבְסָמוּךְ יִתְיַשֵּׁב עוֹד טַעַם "וַיִּחַר אַף" וְגוֹ'.

פסוק כב

וַיִּחַר אַף וְגוֹ' כִּי הוֹלֵךְ הוּא. דְּקְדֵּק לוֹמַר **הוּא**, לוֹמַר טַעַם שֶׁחָרָה אַף ה' בּוֹ, שֶׁלֹּא אָמַר בַּבֹּקֶר לְשָׂרֵי בָּלָק שֶׁהִ' נָתַן לוֹ רְשׁוּת לָלֶכֶת, אֶלָּא הִשְׁכִּים בַּבֹּקֶר וַיַּחֲבֹשׁ וְגוֹ' וַיֵּלֶךְ עִם שָׂרֵי וְגוֹ', שֶׁזֶּה יַגִּיד שֶׁהֲלִיכָתוֹ מֵרְצוֹנוֹ וְלֹא הֶצְרֵךְ לְרִשְׁיוֹן עֶלְיוֹן, וְהוּא אָמְרוֹ **כִּי הוֹלֵךְ הוּא**, פֵּרוּשׁ הוּא הוֹלֵךְ בִּרְצוֹנוֹ בְּאֵין רִשְׁיוֹן ה', לָזֶה חָרָה אַפּוֹ בּוֹ.

עוֹד נִרְאֶה עַל פִּי דִּבְרֵיהֶם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (זוהר חדש קסט:) שֶׁאָמְרוּ בְּפָסוּק "וַיֵּלֶךְ שָׁפִי" שְׁמַדֶּרֶךְ שֶׁל הַמַּשְׂרֶה עָלָיו כֹּחוֹת הַטֻּמְאָה לְהִתְבּוֹדֵד יָחִיד, וְכָאן כְּשֶׁרָאָה ה' שֶׁהוֹלֵךְ הוּא, פֵּרוּשׁ הוּא לְבַדּוֹ הָיָה נִפְרָד מִשָּׂרֵי בָּלָק וְעוֹשֶׂה מַעֲשֵׂהוּ, זֶה יַגִּיד שֶׁמֵּכִין צַעֲדוֹ לַעֲשׂוֹת כְּחֻפְצוֹ הָאֲרוּרָה. וַהֲגַם שֶׁהָיוּ עִמּוֹ שְׁנֵי נְעָרָיו אֵין מְעַכְּבִין עָלָיו הַהִתְבּוֹדְדוּת, לְצַד שֶׁהֵם רְגִילִים עִמּוֹ וְיַעֲשֶׂה מַעֲשֵׂהוּ לִפְנֵיהֶם, וְיֵדַע ה' דַּרְכּוֹ הָרָעָה וְחָרָה אַפּוֹ בּוֹ. עוֹד יִרְצֶה בְּאָמְרוֹ **הוֹלֵךְ הוּא** שֶׁיֵּדַע ה' שֶׁרָשָׁע זֶה גָּבַר בּוֹ הַחֵפֶץ לָלֶכֶת מֵעִצְמוֹ, הֲגַם שֶׁלֹּא הָיָה בָּלָק שׁוֹלֵחַ אַחֲרָיו הוּא הוֹלֵךְ לִרְצוֹנוֹ, וּבָזֶה גִּלָּה עִצָּם שִׂנְאָתוֹ לְעַם ה', וְלָזֶה חָרָה אַפּוֹ יִתְבָּרַךְ בּוֹ.

וּשְׁנֵי נְעָרָיו עִמּוֹ. צָרִיךְ לְדַעַת לְאֵיזֶה עִנְיָן הוֹדִיעַ שֶׁהָיוּ עִמּוֹ שְׁנֵי נְעָרָיו, וְרַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (תנחומא) אָמְרוּ לְהוֹדִיעַ דֶּרֶךְ אֶרֶץ וְכוּ', וַעֲדַיִן קָשֶׁה לָמָּה לֹא הוֹדִיעַ כֵּן אֶלָּא אַחַר שֶׁהִזְכִּיר חָרוֹן אַפּוֹ יִתְבָּרַךְ וְיִצִיאַת מַלְאָךְ לְשָׂטָן לוֹ. וְיִתְבָּאֵר עַל פִּי דִּבְרֵיהֶם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (ברכות מג:) כִּי לִשְׁלֹשָׁה אֵין הַמַּזִּיק נִרְאֶה לָהֶם וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר שֶׁלֹּא יַזִּיק, וְכָאן לְפִי שֶׁיָּצָא שָׂטָן לְבַלְּעָם מַלְאָךְ הַמַּזִּיקוֹ, מוֹדִיעַ הַכָּתוּב טַעַם שֶׁלֹּא הִזִּיק גַּם שֶׁלֹּא נִגְלָה אֵלָיו, לְפִי שֶׁהָיָה הוּא וּשְׁנֵי נְעָרָיו עִמּוֹ הֲרֵי שְׁלֹשָׁה.

פסוק כג

וַתַּרְא הָאָתוֹן וְגוֹ'. צָרִיךְ לְדַעַת כַּוָּנַת ה' בְּעִנְיָן זֶה שֶׁנִּתְגַּלָּה הַמַּלְאָךְ לְהָאָתוֹן, גַּם בְּהַעֲמַדַת הַמַּלְאָךְ שָׁלֹשׁ פְּעָמִים בִּשְׁלֹשָׁה מְקוֹמוֹת, וּבִלְחִיצַת רַגְלֵי בִּלְעָם, וּבְרִבִּיצָתָהּ, גַּם בִּפְתִיחַת פֶּה הָאָתוֹן, וְכָל מַעֲשֶׂה הָאָמוּר בָּעִנְיָן הוּא עִנְיָן סָתוּם.

וְנִרְאֶה כִּי כָּל כַּוָּנַת ה' בְּעִנְיָן זֶה לֹא הָיְתָה אֶלָּא לְהַשְׁפִּיל גַּאֲוָתוֹ שֶׁל בָּזוּי זֶה, לְפִי שֶׁקָּדַם וְנָהַג גַּבְהוּת לִפְנֵי ה' כְּמוֹ שֶׁכָּתַבְנוּ לְמַעְלָה שֶׁלֹּא אָמַר לַשָּׂרִים כִּי הוּא הוֹלֵךְ בִּרְשׁוּת ה' אֶלָּא כְּאָדָם הָעוֹמֵד בִּרְשׁוּת עַצְמוֹ, לָזֶה בִּקֵּשׁ לוֹ ה' הַשְׁפָּלָה שֶׁאֵין לְמַטָּה מִמֶּנָּה וְשָׂחַק בּוֹ בְּקַלּוֹן מְכֹעָר וּמְשֻׁנֶּה. וְדָבָר יָדוּעַ הוּא כִּי הַהַרְכָּבָה הַחִיּוּנִית אֲשֶׁר הִרְכִּיב ה' בְּבַעֲלֵי חַיִּים בִּלְתִּי מְדַבְּרִים הִיא מְשֻׁנָּה מֵהַרְכָּבָה הַחִיּוּנִית שֶׁפָּעַל ה' וְעָשָׂה בְּבַעֲלֵי חַיִּים הַמְדַבְּרִים,

וְלָזֶה כְּשֶׁרָצָה ה' שֶׁתִּפְתַּח הָאָתוֹן אֶת פִּיהָ לְדַבֵּר כְּבַעֲלֵי חַיִּים הַמְדַבְּרִים הֻצְרַךְ לְהַרְכִּיב בָּהּ הַרְכָּבָה הַחִיּוּנִית שֶׁל בַּעֲלֵי חַיִּים הַמְדַבְּרִים, וְהוּא מַה שֶּׁפָּעַל ה' בְּמַעֲשֵׂה הָעֲמָדַת הַמַּלְאָךְ בִּשְׁלֹשָׁה מְקוֹמוֹת וּבְרִאיַת הָאָתוֹן הַמַּלְאָךְ שָׁלֹשׁ פְּעָמִים, כִּי כֹּחַ הַמְדַבֵּר צָרִיךְ שָׁלֹשׁ הֲכָנוֹת קוֹדְמוֹת לוֹ, וְהֵם כֹּחַ הַצּוֹמֵחַ שֶׁהוּא בְּכָל הַנִּבְרָאִים, וְכֹחַ הַמַּנִיעַ, וְאַחַר כָּךְ כֹּחַ הַמְדַבֵּר. לָזֶה עָמַד פַּעַם רִאשׁוֹנָה וְרָאָתָה הָאָתוֹן אוֹתוֹ וּפָעַל בָּהּ בְּכֹחַ רְאוּת הָרוּחָנִי כֹּחַ אֶחָד מִמִּין הַרְכָּבַת כֹּחַ הַצּוֹמֵחַ שֶׁבּוֹ יִתְקַבֵּל כֹּחַ הַמְדַבֵּר, וְעָמַד פַּעַם שְׁנִיָּה וְרָאָתָה אוֹתוֹ וּפָעַל בָּהּ כֹּחַ הַמַּנִיעַ הַמִּתְקַבֵּל בּוֹ כֹּחַ הַמְדַבֵּר, וּבְפַעַם שְׁלִישִׁית פָּעַל בָּהּ כֹּחַ הַמְדַבֵּר, וְאָז פָּתַח ה' אֶת פִּיהָ וְדִבְּרָה דִּבְרֵי הֲבָנָה בְּדֶרֶךְ שׁוֹאֵל וּמֵשִׁיב, וְהִכְלִימָה אֶת בִּלְעָם בְּדֶרֶךְ בִּזּוּי בִּפְנֵי נְעָרָיו וְכוּ', וּבִזּוּי שֶׁיִּהְיֶה בְּדֶרֶךְ זֶה יֵשׁ לוֹ קוֹל, לִהְיוֹתוֹ דָּבָר תָּמוּהַּ בְּשֵׁנֵי אוֹפָנִים, אֹפֶן אֶחָד שֶׁתְּדַבֵּר הַבְּהֵמָה, וְהַשֵּׁנִי שֶׁאָדָם גָּדוֹל כְּבִלְעָם הָיְתָה לוֹ אֲתוֹנוֹ לְאַשָּׁה שׁוֹכֶבֶת חֵיקוֹ.

וְנִשְׁאַר לָדַעַת לָמָּה עָמַד הַמַּלְאָךְ בִּשְׁלֹשָׁה מְקוֹמוֹת שׁוֹנוֹת, וְיָכוֹל הָיָה לְהִתְרָאוֹת לָהּ שָׁלֹשׁ פְּעָמִים בְּמָקוֹם אֶחָד. וְאוּלַי כִּי עָשָׂה לוֹ כְּנֶגֶד שְׁלֹשָׁה דְּבָרִים שֶׁעָשָׂה בְּרִשְׁעוֹ: א' שֶׁהִשִּׁם אָמַר אֵלָיו פַּעַם אַחַת **לֹא תֵלֵךְ לֹא תָאוֹר**, וְהוּא לֹא אָמַר לַשָּׂרִים מַאֲמַר "לֹא תָאוֹר" וְגוֹ', שֶׁזֶּה הָיָה סִבָּה לִשְׁלֹחַ אֲחֵרִים, וּכְנֶגֶד זֶה נִצַּב פַּעַם אַחַת בַּדֶּרֶךְ וְנִטְתָּה הָאָתוֹן מֵהַדֶּרֶךְ, כְּשֵׁם שֶׁהוּא נָטָה מֵהַדֶּרֶךְ אֲשֶׁר אָמַר ה' אֵלָיו כַּנִּזְכָּר. ב' שֶׁהִשִּׁם אָמַר אֵלָיו אִם **לִקְרֹא לְךָ** וְגוֹ', שֶׁתְּנַאי הוּא הַדָּבָר עַד שֶׁיֵּדַע בְּוַדַּאי שֶׁיֵּשׁ לוֹ הֶנְאָה בַּדָּבָר, וּבָזֶה רָמְזוּ שֶׁאֵין לוֹ הֶנְאָה וְלֹא הִרְגִּישׁ. וּכְנֶגֶד זֶה עָמַד הַמַּלְאָךְ בְּמִשְׁעוֹל הַכְּרָמִים וַתִּלְחַץ הָאָתוֹן רַגְלָיו, לֵאמֹר שֶׁלְּחָצוֹ ה' בְּנֹעַם דְּבָרָיו לְהַשְׂכִּיל לְהֵיטִיב לְבַל יֵלֵךְ. הַגִּי שֶׁהַשִּׁם אָמַר אֵלָיו בְּעֵת רִשְׁיוֹן הַהֲלִיכָה **אַךְ אֶת הַדָּבָר** וְגוֹ', וְדִבּוּר זֶה הוּא מֻדָּיָק, אֵין לִנְטוֹת בְּמַשְׁמָעוּתוֹ אָנָה וָאָנָה, וְהוּא הָרָשַׁע הָלַךְ בְּעֵצָה אַחֶרֶת כְּמוֹ שֶׁדִּיַּקְנוּ מִמַּאֲמַר "הוֹלֵךְ הוּא" גַּם מֵאָמְרוֹ "וְהוּא רוֹכֵב" וְגוֹ' "וּשְׁנֵי נְעָרָיו" וְגוֹ', וְהוּא מַה שֶּׁעָמַד הַמַּלְאָךְ בְּמָקוֹם צַר אֲשֶׁר אֵין דֶּרֶךְ וְגוֹ', וְרָבְצָה הָאָתוֹן תַּחְתָּיו, שֶׁזֶּה יִרְמֹז לוֹמַר שֶׁאֵין ה' חָפֵץ בַּדָּבָר שֶׁהוּא חָפֵץ לְלֶכֶת עָלָיו.

פסוק לב

וַיֹּאמֶר אֵלָיו וְגוֹ' עַל מָה וְגוֹ' הִנֵּה וְגוֹ'. צָרִיךְ לָדַעַת מַה טַּעֲנָה הִיא זֹאת "עַל מָה" וְגוֹ' – עַל עֶסֶק הֵיהּ רְעִים! עוֹד מַה טַּעֲנָה בְּמַאֲמַר "הִנֵּה אָנֹכִי" כֵּיוָן שֶׁלֹּא הָיָה יוֹדֵעַ, כְּמוֹ שֶׁהֵעִיד הַכָּתוּב "וַיְגַל ה' אֶת עֵינֵי בִלְעָם", הָא לְמַדְתָּ שֶׁסְּתוּמִים הָיוּ עַד עַתָּה. וְאוּלַי שֶׁנִּתְכַּוֵּן ה' לְהַשְׁפִּיל גְּאוֹנוֹ כְּדֵי שֶׁיּוֹדֶה בְּפִיו וְיֹאמַר כִּי הָאָתוֹן רָאֲתָה הַמַּלְאָךְ שָׁלֹשׁ פְּעָמִים וְהוּא לֹא רָאָה, וּמִזֶּה יִתְגַּלֶּה גַּם כֵּן הַפְלָגַת מְעוּט הַשָּׂגָתוֹ בַּנִּסְתָּרוֹת. לָזֶה אָמַר לוֹ "עַל מָה" וְגָמַר אוֹמֶר **הִנֵּה אָנֹכִי** וְגוֹ' **וַתִּרְאֵנִי הָאָתוֹן**. כָּאן תַּחַב חֵץ בְּלִבּוֹ, שֶׁנִּתְחַיֵּב לוֹמַר בְּפִיו כִּי עֵינַיִם

לוֹ וְלֹא יִרְאֶה כְּמוֹ שֶׁרָאֲתָה הָאָתוֹן, כְּאָמְרוֹ "לֹא יָדַעְתִּי כִּי אַתָּה נִצָּב לִקְרָאתִי", וְזֶה הָיָה תַּכְלִית הַכַּוָּנָה בִּדְבַר הַמַּלְאָךְ.

עוֹד נִתְכַּוֵּן בָּזֶה לְהַעִירוֹ מַה שֶּׁגָּרְמָה לוֹ הֲלִיכָה זוֹ, עַל דֶּרֶךְ אָמְרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (סנהדרין קו.) בִּלְעָם מִתְּחִלָּה נִזְקַק לְרוּחַ הַקֹּדֶשׁ, וּכְשֶׁנִּזְדַּוֵּג לְבָלָק נִסְתַּלְּקָה מִמֶּנּוּ וְנִקְרָא קוֹסֵם (יהושע יג:כב), וְהוּא מַה שֶּׁהֵעִירוֹ בְּמַה שֶּׁלֹּא יָדַע הַמַּלְאָךְ הָעוֹמֵד לְפָנָיו, מַה שֶּׁלֹּא הָיָה כֵּן קוֹדֶם לָכֵן שֶׁהָיָה רוֹאֶה בְּרוּחַ הַקֹּדֶשׁ. וְטַעַם יְצִיאַת הַמַּלְאָךְ לְנֶגְדּוֹ, הוֹדִיעוֹ בְּמַאֲמַר **כִּי יָרַט הַדֶּרֶךְ** וְגוֹ', פֵּרוּשׁ 'יָרַט הַדֶּרֶךְ' כְּמוֹ שֶׁפֵּרֵשׁ רַמְבַּ"ן, וּפֵרוּשׁ 'הַדֶּרֶךְ' – דַּרְכּוֹ שֶׁל בִּלְעָם שֶׁהָיָה הוֹלֵךְ עָלָיו.

פסוק לג

כִּי עַתָּה גַּם אֹתְכָה וְגוֹ'. אָמְרוֹ **עַתָּה**, לְדַבְּרֵיהֶם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (במדבר רבה כ,יד) שֶׁאָמְרוּ שֶׁנֶּהֱרָגָה הָאָתוֹן, וְלָזֶה דִּקְדֵּק לוֹמַר **גַּם אֹתְכָה** וְלֹא אָמַר "גַּם הָרַגְתִּי אוֹתָכָה", יְדַיֵּק עַל נָכוֹן תֵּבַת "עַתָּה", כִּי לֹא יָצְדַק לוֹמַר "גַּם אוֹתְכָה" אֶלָּא עַתָּה שֶׁכְּבָר נֶהֱרָגָה הָאָתוֹן, מַה שֶּׁאֵין כֵּן קוֹדֶם, כִּי קוֹדֶם לֹא הָיְתָה מֻתָּה הָאָתוֹן, כְּאָמְרוֹ "וְאוֹתָהּ הֶחֱיֵיתִי". וְאָמְרוֹ **הֶחֱיֵיתִי** שֶׁמַּשְׁמָעוּתוֹ הוּא פּוֹעַל חָדָשׁ, לְהַעִירְךָ שֶׁעַתָּה נֶהֱרֶגֶת. עוֹד לוֹמַר שֶׁהָיָה עוֹשֶׂה לָהּ מַעֲשֶׂה נִסִּים, שֶׁיִּפְגַּע הַמַּלְאָךְ בְּרוֹכֵב וְנִרְכָּב וְיַהֲרֹג רוֹכֵב בִּשְׁמִירַת נִרְכָּב, וּבְזֶה זֶה יָצְדַק לֵאָמֵר לְשׁוֹן זֶה "הֶחֱיֵיתִי".

פסוק לד

וַיֹּאמֶר בִּלְעָם וְגוֹ' חָטָאתִי כִּי לֹא וְגוֹ'. אָמְרוֹ **חָטָאתִי כִּי לֹא** כְּנֶגֶד מַה שֶּׁרָמְזוּ בְּמַאֲמַר "יָרַט הַדֶּרֶךְ" וְגוֹ', וּכְנֶגֶד אָמְרוֹ "לָמָּה הִכִּיתָ" וְגוֹ' אָמַר "כִּי לֹא יָדַעְתִּי" וְגוֹ', וְאָמְרוֹ **וְעַתָּה** עָשָׂה תְּשׁוּבָה לְמַה שֶּׁחָשַׁב עֲשׂוֹת, וּכְנֶגֶד הֲלִיכָה אָמַר "אִם רַע בְּעֵינֶיךָ אָשׁוּבָה", וְאָמַר "לִי" – נִתְנוֹצְצָה בּוֹ נְבוּאָה שֶׁיֵּשׁ לוֹ יִתְרוֹן טוֹב בַּחֲזָרָתוֹ.

פסוק לה

וַיֹּאמֶר מַלְאַךְ וְגוֹ' לֵךְ עִם הָאֲנָשִׁים. צָרִיךְ לְדַעַת לָמָּה דִּקְדֵּק לוֹמַר "עִם הָאֲנָשִׁים". וְרַז"ל הֵעִירוּ בָּזֶה וְאָמְרוּ (במדבר רבה כ,טו) חֶלְקְךָ עִמָּהֶם וְסוֹפְךָ לֵאָבֵד מִן הָעוֹלָם, וְזֶה דֶּרֶךְ דְּרָשׁ, אֲבָל צָרִיךְ לְדַעַת מַשְׁמָעוּת הַדְּבָרִים כְּפִי פְּשָׁטָן. עוֹד צָרִיךְ לְדַעַת לָמָּה לֹא אָמַר לוֹ "שׁוּב" וְהָיָה יוֹתֵר נָכוֹן. אָכֵן כַּוָּנַת הַדְּבָרִים הוּא שֶׁנָּתַן לוֹ טַעַם שֶׁהוּא מַסְכִּים עַל יָדוֹ לָלֶכֶת הוּא בִּשְׁבִיל הָאֲנָשִׁים שֶׁבָּאוּ אַחֲרָיו לָלֶכֶת עִמָּהֶם, שֶׁאִם לֹא יַסְכִּים עַל יָדוֹ לָלֶכֶת יַחְשְׁבוּ מַחֲשָׁבוֹת כִּי יָחוּשׁ ה' לְבִלְעָם לַעֲשׂוֹת דָּבָר הַפֶּךְ מַה שֶּׁיַּחְפּוֹץ ה' עֲשׂוֹת, וְיֵשׁ חִלּוּל הַשֵּׁם בַּדָּבָר חָס וְשָׁלוֹם. וּלְפִי מַה שֶּׁפֵּרַשְׁתִּי בְּפָסוּק "כִּי הוֹלֵךְ הוּא" שֶׁהָיָה הוֹלֵךְ יְחִידִי, אֶפְשָׁר

שֶׁרָמַז לוֹ הַמַּלְאָךְ שֶׁיֵּלֵךְ עִם הָאֲנָשִׁים וְלֹא שֶׁפִּי, וְהַכַּוָּנָה לְבַטֵּל מִמֶּנּוּ הֲכָנַת הָרַע אֲשֶׁר הָיָה חוֹשֵׁב לַעֲשׂוֹת בְּקִסְמָיו, וְכֵן עָשָׂה, דִּכְתִיב "וַיֵּלֶךְ בִּלְעָם עִם שָׂרֵי בָלָק".

וְאֶפֶס אֶת הַדָּבָר וְגוֹ' אֹתוֹ תְדַבֵּר וְגוֹ'. כָּאן הִתְנָה עָלָיו תְּנַאי אַחֵר מַה שֶּׁלֹּא אָמַר לוֹ בְּרִאשָׁיוֹן רִאשׁוֹן, וְהוּא שֶׁבְּרִאשָׁיוֹן רִאשׁוֹן אָסַר עָלָיו הַמַּעֲשֶׂה, דִּכְתִיב (במדבר כב:כ) "אַךְ אֶת הַדָּבָר וְגוֹ' אֹתוֹ תַּעֲשֶׂה", וּמִזֶּה חָשַׁב הָרָשָׁע מַחֲשָׁבוֹת לְהָרַע, כִּי כֹּחוֹ הָיָה בְּמַעֲשֶׂה וּבְדִבּוּר, בְּמַעֲשֶׂה – בִּכְשָׁפָיו וּקְסָמָיו, גַּם בְּעֵינוֹ הָרָעָה וּכְמַאֲמָרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (זהר חלק ג רב:) בְּפָסוּק "וַיִּשָּׂא עֵינָיו וַיַּרְא אֶת יִשְׂרָאֵל" וְגוֹ', שֶׁרָצָה לְהַבִּיט בָּהֶם בְּעַיִן הָרַע עַד שֶׁבָּא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא וְכָסָּה אוֹתָם בְּצִלּוֹ, דִּכְתִיב (במדבר כד:ב) "וַתְּהִי עָלָיו רוּחַ ה'", וְדָרְשׁוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (זהר חלק א ריא.) "עָלָיו" – עַל יִשְׂרָאֵל שֶׁלֹּא תִשְׁלוֹט בָּהֶם עֵינוֹ הָרָעָה; וּבְדִבּוּר – לְקַלְלָם. וְכַוָּנַת עֶלְיוֹן בְּמַאֲמַר "אֹתוֹ תַּעֲשֶׂה" נִתְכַּוֵּן לֶאֱסֹר עָלָיו גַּם הַדִּבּוּר אֲשֶׁר יֵצֵא מִמֶּנּוּ מַעֲשֶׂה, וְלֹא כֵן הֵבִין הוּא לְצַד תְּכוּנָתוֹ הָרָעָה. לָזֶה בָּא מַאֲמַר ה' פַּעַם שְׁנִיָּה וְסָתַר לוֹעוֹ וְאָמַר לוֹ בְּפֵרוּשׁ הַדִּבּוּר דִּכְתִיב "אֹתוֹ תְדַבֵּר", וּבָזֶה כָּלַל אִסּוּר עֲצָה רָעָה כְּנֶגֶד יִשְׂרָאֵל, אֲשֶׁר לֹא כֵן עָשָׂה הָרָשָׁע בְּכָל פְּרָטֵי הָאַזְהָרָה. וְעַיֵּן מַאֲמַר רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (במדבר רבה כ:יח) בְּפָסוּק "וַיָּשֶׂם ה' דָּבָר בְּפִי בִלְעָם" שֶׁדָּרְשׁוּ שֶׁנָּתַן בְּפִיו טַס שֶׁל בַּרְזֶל, כְּשֶׁהָיָה רוֹצֶה לְדַבֵּר רָעָה הָיָה חוֹנְקוֹ. גַּם מָצִינוּ לוֹ שֶׁדִּבֵּר עֵצָה רָעָה שֶׁגָּרַם בָּהּ שֶׁנָּפְלוּ מִיִּשְׂרָאֵל עֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה אֶלֶף, גַּם בְּפֵרַט הַמַּעֲשֶׂה שָׁנְטָה עָלָיו לְבַל יַבִּיט בָּהֶם בְּעֵינוֹ הָרָעָה מָצִינוּ שֶׁעָבַר עַל זֶה כַּנִּזְכָּר, לוּלֵי ה' שֶׁהָיָה לָנוּ. וּמֵעַתָּה מָצָאתִי טַעַם לְמַעֲשֶׂה יִשְׂרָאֵל שֶׁהֲרָגוּהוּ, כִּי כְּפִי הַדִּין נִתְחַיֵּב מִיתָה, כִּי ה' הִזְהִירוֹ בֵּין עַל הַמַּעֲשֶׂה בֵּין עַל הַדִּבּוּר בְּפֵרוּשׁ כַּנִּזְכָּר, וְאַזְהָרַת בְּנֵי נֹחַ זוֹ הִיא מִיתָתָן (סנהדרין נז:).

פסוק לו

וַיֵּצֵא לִקְרָאתוֹ אֶל עִיר מוֹאָב. צָרִיךְ לְדַעַת לָמָּה הֻצְרַךְ לְפָרֵט הַמָּקוֹם שֶׁיָּצָא לִקְרָאתוֹ. וְנִרְאֶה כִּי בָּא הַכָּתוּב לְסַפֵּר פְּחִיתוּת בִּלְעָם בְּעֵינֵי בָּלָק, שֶׁהֲגַם שֶׁשָּׁמַע בִּבְיאָתוֹ לֹא יָצָא לְהַקְבִּיל פָּנָיו כְּדֶרֶךְ הַקִּבָּלַת פְּנֵי הַגְּדוֹלִים שֶׁיּוֹצְאִים חוּץ לַמָּחוֹז, אֶלָּא דָּוְקָא בְּתוֹךְ הָעִיר, וְהוּא אָמְרוֹ **וַיֵּצֵא לִקְרָאתוֹ אֶל עִיר מוֹאָב אֲשֶׁר עַל גְּבוּל** וְגוֹ'.

וְאָמְרוֹ **בְּקָצֵה הַגְּבוּל**, אוּלַי שֶׁנִּתְכַּוֵּן גַּם כֵּן לוֹמַר שֶׁאֲפִלּוּ יְצִיאָה זוֹ מוּעֶטֶת לֹא הָיְתָה לִכְבוֹדוֹ אֶלָּא לְסִבָּה, כְּאָמְרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (במדבר רבה כ,טז) וְזֶה לְשׁוֹנָם: מָה רָאָה בָּלָק לְקַדְּמוֹ לִגְבוּלִין? אָמַר לוֹ גְּבוּלִין הַלָּלוּ נִקְבְּעוּ מִימֵי נֹחַ שֶׁלֹּא תִכָּנֵס אוּמָה לִגְבוּל חֲבֵרְתָּהּ, וְהָיָה מַרְאֶה לוֹ אֵיךְ פָּרְצוּ וְעָבְרוּ גְּבוּלוֹת סִיחוֹן וְעוֹג, עַד כָּאן. וְזוּלַת טַעַם זֶה לֹא הָיָה יוֹצֵא מִמְּקוֹמוֹ:

פסוק לח

עַתָּה הֲיָכוֹל אוּכַל דַּבֵּר מְאוּמָה. דִּקְדֵּק לוֹמַר **עַתָּה**, פֵּרוּשׁ, אַחַר דִּבּוּר שְׁנֵי שֶׁבָּא אֵלָיו מֵהַמַּלְאָךְ בַּדֶּרֶךְ שֶׁנֶּאֱסַר וְכָפַל לוֹ אֲפִלּוּ דִּבּוּר, כְּמוֹ שֶׁפֵּרַשְׁתִּי בְּפָסוּק "וְאֶפֹּס אֶת הַדָּבָר". וְכָפַל לוֹמַר **הֲיָכוֹל אוּכַל**, כָּאן גִּלָּה רִשְׁעָתוֹ שֶׁמְּנִיעָתוֹ הִיא בִּשְׁנֵי דְּרָכִים: אֶחָד מִכֹּחַ הָאַזְהָרָה, וְהַשֵּׁנִי שֶׁאֵין הַבְּחִירָה בְּיַד עַצְמוֹ בְּדָבָר זֶה. הָא לָמַדְתָּ שֶׁאִם לֹא הָיְתָה לוֹ אֶלָּא הָאַזְהָרָה וְהָיָה בַּעַל בְּחִירָה וְרָצוֹן, הָיָה עוֹשֶׂה.

פסוק לט

וַיֵּלֶךְ בִּלְעָם וְגוֹ'. נִתְכַּוֵּן לוֹמַר שֶׁלֹּא נָהַג בּוֹ כָּבוֹד, אֶלָּא שֶׁקִּדֵּם וְהָלַךְ בָּלָק וְהוּא הָלַךְ אַחֲרָיו, וְלָזֶה לֹא אָמַר "וַיֵּלְכוּ בָּלָק וּבִלְעָם". וְאֶפְשָׁר כִּי לְפִי שֶׁשָּׁמַע בָּלָק מֵאָמַר שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לַעֲשׂוֹת דָּבָר, פָּנָה אֵלָיו עֹרֶף וְהָלַךְ לוֹ, אֶלָּא שֶׁבִּלְעָם נִטְפַּל לוֹ מֵאֲחוֹרָיו וְהָלַךְ עִמּוֹ, וְהוּא אָמְרוֹ **וַיֵּלֶךְ בִּלְעָם עִם בָּלָק**.

פסוק מ

וַיִּזְבַּח בָּלָק וְגוֹ'. נִתְכַּוֵּן הַכָּתוּב בָּזֶה גַּם לְהוֹדִיעַ חֶרְפַּת אָדָם זֶה, שֶׁלֹּא הֶחְשִׁיבוֹ בָּלָק לִסְעוֹד עִמּוֹ אֶפִלּוּ סְעוּדָה רִאשׁוֹנָה אֶלָּא שָׁלַח אֵלָיו וְלַשָּׂרִים וְגוֹ', וְאוּלַי שֶׁדִּקְדֵּק לוֹמַר **וְלַשָּׂרִים אֲשֶׁר אִתּוֹ** שֶׁלֹּא שָׁלַח אֶלָּא דָּבָר הַמַּסְפִּיק לְבִלְעָם וְלַשָּׂרִים הַיְדוּעִים שֶׁהָיוּ אִתּוֹ וְשָׁלַל נְעָרָיו, וְזֶה יַגִּיד צָרוּת עַיִן בָּלָק בִּכְבוֹד בִּלְעָם. אוֹ לְפִי שֶׁחָשַׁב בָּלָק כִּי בִּלְעָם יִקַּח כָּל הַשָּׁלוּחַ לוֹ וְיַחְזִיק בּוֹ כִּי הוּא לוֹ לְבַדּוֹ וְלֹא יִתֵּן לַשָּׂרִים וְכוּ' כִּי הָיָה יָדוּעַ שֶׁהוּא רַע עַיִן, לָזֶה כְּשֶׁשָּׁלַח אָמַר בְּפֵרוּשׁ כִּי לֹא לוֹ לְבַדּוֹ יִהְיֶה הַטָּבַח הַשָּׁלוּחַ אֶלָּא לוֹ וְלַשָּׂרִים. וְאָמַר **אֲשֶׁר אִתּוֹ**, אֶפְשָׁר שֶׁעָשָׂה לְפִי חֶשְׁבּוֹן הַשָּׂרִים שֶׁעִמּוֹ, פֵּרַט לַמְזַדְּמִנוּ שָׂרִים אֲחֵרִים עִמּוֹ אֵין מְנַת בָּשָׂר לָהֶם. וְלָזֶה תִּמְצָא שֶׁאָמְרוּ רַז"ל (במדבר רבה כ,טז) שֶׁהִקְפִּיד בִּלְעָם עַל מִעוּט הַבָּשָׂר וְאָמַר "לְמָחָר אֲנִי שׁוֹלֵחַ מְאֵרָה בְּנָכְסָיו שֶׁל זֶה", וּלְמָחָר אָמַר לוֹ "בְּנֵה לִי וְגוֹ' שִׁבְעָה פָּרִים וְשִׁבְעָה אֵילִים" (במדבר כג:א).

פסוק מא

וַיְהִי בַּבֹּקֶר וַיִּקַּח בָּלָק וְגוֹ' וַיַּרְא וְגוֹ'. אָמְרוּ **וַיְהִי** לְשׁוֹן צַעַר, אוּלַי שֶׁעָשָׂה מְרִיבָה בִּלְעָם עִם בָּלָק וְצִעֲרוֹ בִּדְבָרִים עַל מִעוּט הַבָּשָׂר שֶׁשָּׁלַח כְּמוֹ שֶׁכָּתַבְתִּי. וְאָמְרוּ **וַיִּקַּח בָּלָק** לְקָחוֹ בִּדְבָרִים, פֵּרוּשׁ שֶׁרָצָהוּ עַל הַדָּבָר.

עוֹד יִרְצֶה, לְפִי שֶׁהָיָה בִּלְעָם חֹגֵר בְּרַגְלוֹ, וּכְפִי טִבְעִיּוּת הָרַגִּיל בְּחוּשֵׁי הַרְכָּבַת בְּנֵי אָדָם, אָדָם כָּזֶה לֹא יִתְכּוֹנֵן בּוֹ רֶגֶל הַצּוֹלֵעַ לָלֶכֶת בַּבֹּקֶר, וּמַה גַּם לַעֲלוֹת בָּמוֹת. וְאוּלַי כִּי לָזֶה נִתְכַּוֵּן הַכָּתוּב בְּתֵיבַת **וַיְהִי** – אוֹי לוֹ לְבִלְעָם, וְטַעַם הַצַּעַר הוּא בִּשְׁבִיל הֱיוֹת הַדָּבָר בַּבֹּקֶר.

וּלְפִי שֶׁלֹּא הָיָה יָכוֹל לָלֶכֶת תֵּכֶף וּמִיָּד, הָיָה בָּלָק לוֹקֵחַ אוֹתוֹ בְּיָדוֹ וּסְמָכוֹ לְהַעֲלוֹתוֹ, וְהוּא אָמְרוֹ "וַיִּקַּח בָּלָק אֶת בִּלְעָם וַיַּעֲלֵהוּ בָּמוֹת" וְגוֹ':

עוֹד נִתְכַּוֵּן בְּאָמְרוֹ **בַּבֹּקֶר** לְהוֹדִיעֲךָ שֶׁנִּדְּדָה שְׁנַת עֵינוֹ שֶׁל בָּלָק, כִּי מִדֶּרֶךְ הַמְּלָכִים לִהְיוֹת עַל מִטּוֹתֵיהֶן עַד שָׁלֹשׁ שָׁעוֹת, כְּאָמְרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (ברכות ט:), וְזֶה בִּהְיוֹת הַבֹּקֶר עָמַד וְלָקַח בִּלְעָם וַיַּעֲלֵהוּ בָּמוֹת וְגוֹ'.

עוֹד טַעַם **בַּבֹּקֶר** עַל דֶּרֶךְ מַה שֶּׁאָמְרוּ בְּמַסֶּכֶת עֲבוֹדָה זָרָה (ע"ז ד:) וְזֶה לְשׁוֹנָם: אֵימַת קָא רָתַח? אָמַר אַבַּיֵי בִּתְלַת שְׁעֵי קַמֵּיתָא, עַד כָּאן, לָזֶה אָמַר "וַיְהִי בַבֹּקֶר", וְדִקְדֵּק לוֹמַר **וַיְהִי** לְשׁוֹן צַעַר, פֵּרוּשׁ זְמַן שֶׁה' מִתְכַּעֵס עַל עוֹלְמוֹ שֶׁהוּא בַּבֹּקֶר לָקַח בִּלְעָם שֶׁהָיָה בָּקִי בְּכִוּוּן הָרֶגַע. עוֹד יִרְצֶה עַל דֶּרֶךְ אָמְרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (במדבר רבה כ,יח) וְזֶה לְשׁוֹנָם: "בָּמוֹת בַּעַל" זֶה פְּעוֹר, עַד כָּאן לְשׁוֹנָם. וְיָדוּעַ הוּא כִּי פְּעוֹר עֲבוֹדָתוֹ הִיא הַתַּרְוַת זֶבֶל בְּפָנָיו, וְזֶה לְשׁוֹן דִּבְרֵיהֶם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (סנהדרין סד.): בַּמֶּה עוֹבְדִים עֲבוֹדָה זָרָה שֶׁל פְּעוֹר? אוֹכְלִין תְּרְדִין וְשׁוֹתִין שֵׁכָר וּמַתְרִיזִין בְּפָנֶיהָ, עַד כָּאן, הֲרֵי שֶׁעֲבוֹדַת פְּעוֹר הִיא בְּהַתָּרַזַת הַמֵּאוּס, וּלְטַעַם זֶה רָצָה בָּלָק לְהַעֲלוֹת בִּלְעָם לְפְעוֹר שֶׁהִיא בָּמוֹת בַּעַל בִּזְמַן הֶעָבוֹדָה שֶׁהִיא זְמַן הַהַפְנָאָה שֶׁאָדָם עוֹשֶׂה צְרָכָיו, וְהוּא אָמְרוֹ **בַּבֹּקֶר וַיַּעֲלֵהוּ בָּמוֹת בָּעַל**, וְאוּלַי כִּי בִּלְעָם לֹא הָיָה עוֹבֵד עֲבוֹדָה זָרָה זוֹ וּלְקָחוֹ בִּדְבָרִים לְעָבְדָהּ.

עוֹד נִרְאֶה טַעַם **בַּבֹּקֶר** עַל פִּי דִּבְרֵיהֶם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (זוהר פרשת זו), שֶׁאָמְרוּ שֶׁכְּשֶׁפָיו שֶׁל בָּלָק הָיוּ בְּצִפּוֹר, וּכְמוֹ שֶׁרָמְזוּ בְּמַאֲמַר "בֶּן צִפּוֹר", לָזֶה בְּחַר בָּלָק לַעֲמוֹד בַּבֹּקֶר שֶׁאָז יְצַפְצֵף הַצִּפּוֹר כְּיָדוּעַ, וְיַעֲלֶה בְּיָדָם כְּשָׁפָיו וּקְסָמָיו כִּי זֶה הוּא זְמַנּוֹ.

וּבָזֶה נִרְאֶה לְתֵת טַעַם לְמָה שֶּׁיֵּשׁ לְתְמוֹהַּ בָּעִנְיָן, בְּמַה שֶּׁאָמַר הַכָּתוּב "וַיַּרְא מִשָּׁם קְצֵה הָעָם", וַהֲלֹא אָמְרוּ רַז"ל (תענית ט.) שֶׁהָעֲנָנִים הָיוּ מְכַסִּים עַל יִשְׂרָאֵל וְלֹא הָיוּ נִרְאִים לְעַיִן, וּכְשֶׁמֵּת אַהֲרֹן וְנִסְתַּלְּקוּ הֶעֲנָנִים נִגְלוּ לְעַיִן וְיֵדַע הַכְּנַעֲנִי מוֹשָׁבָם וְנִלְחַם עִמָּם, וְחָזְרוּ אַחַר כָּךְ בִּזְכוּתוֹ שֶׁל מֹשֶׁה כְּאָמְרָם זַ"ל (שם). אִם כֵּן יִשְׂרָאֵל הָיוּ מְכֻסִּים בֶּעָנָן, וְאֵיךְ יֹאמַר הַכָּתוּב "וַיַּרְא מִשָּׁם קְצֵה הָעָם", שֶׁאַדְרַבָּה הָיָה צָרִיךְ ה' לְהוֹסִיף שְׁמִירָה עַל שְׁמִירָתָן לְבַל תִּכָּנֵס בָּהֶם עַיִן רָעָה שֶׁל בִּלְעָם. אֶלָּא וַדַּאי מַה שֶּׁרָאוּ קְצֵה הָעָם הוּא עַל יְדֵי כְּשָׁפִים שֶׁהָיוּ עוֹשִׂים בַּצִּפּוֹר הַיָּדוּעַ, וְהוּא הָיָה מְגַלֶּה אוֹתָם, וְיֵשׁ כֹּחַ בַּמְכַשְּׁפוּת לַעֲשׂוֹת כֵּן, כְּאָמְרָם זַ"ל (סנהדרין סז:) לְמָה נִקְרְאוּ מְכַשְּׁפוּת וְכוּ', וְהֵם גִּלּוּ הַמְּכֻסֶּה בֶּעָנָן. וְהוֹדִיעַ הַכָּתוּב שֶׁלֹּא גִּלּוּ לָהֶם אֶלָּא קְצֵה הָעָם, לֹא פְּנַת הַצַּדִּיקִים וּגְדוֹלֵיהֶם:

פרק כג

פסוק א

בְּנֵה לִי. פֵּרוּשׁ, לְמַה שֶּׁאֲנִי מְכַוֵּן וְחוֹשֵׁב בְּטַעַם הַמַּעֲשֶׂה, שֶׁהָרְשָׁע לֹא הָיָה רוֹצֶה לְגַלּוֹת יְדִיעָתוֹ וְתַחְבּוּלוֹתָיו לְבָלָק, כִּי נִכְרְתָה הָאֱמוּנָה מֵהֶם. וְעָשָׂה בָּלָק כְּמִצְוָתוֹ שֶׁל בִּלְעָם, דִּכְתִיב "וַיַּעַשׂ בָּלָק כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר בִּלְעָם" (במדבר כג:ב), פֵּרוּשׁ שֶׁאָמַר לוֹ לַעֲשׂוֹת מַעֲשֶׂה לְמַה שֶּׁיְכַוֵּן בִּלְעָם בַּדָּבָר. גַּם נִתְכַּוֵּן בְּמַאֲמַר **כַּאֲשֶׁר**, פֵּרוּשׁ תֵּכֶף שֶׁגָּמַר הַדָּבָר וְלֹא שָׁהָה.

פסוק ב

וַיַּעַל וְגוֹ' פֶּר וְגוֹ'. נִרְאֶה שֶׁחוֹזֵר לְבִלְעָם שֶׁבְּסָמוּךְ, כִּי הוּא שֶׁהֶעֱלָה הַקָּרְבָּנוֹת וְלֹא בָּלָק, כִּי הוּא לֹא אָמַר לוֹ אֶלָּא "וְהָכֵן לִי בָּזֶה שִׁבְעָה פָרִים" וְגוֹ'. וְצָרִיךְ לְדַעַת לְמַה עָשָׂה בִּלְעָם דָּבָר זֶה בִּלְתִּי רִשְׁיוֹן מֵה', כִּי הוּא צִוָּה לוֹ "אַךְ אֶת הַדָּבָר וְגוֹ' אוֹתוֹ תַּעֲשֶׂה". וְיֵשׁ מֵהַמְפָרְשִׁים שֶׁרָצוּ לוֹמַר כִּי כֵּן צִוָּה לוֹ הַמֶּלֶךְ, וְנִסְתַּיְּעוּ מִמַּאֲמַר "אֶת שִׁבְעַת הַמִּזְבְּחוֹת עָרַכְתִּי" וְגוֹ' שֶׁהַמַּשְׁמָעוּת יַגִּיד שֶׁעָשָׂה כַּאֲשֶׁר אָמַר לוֹ ה', עַד כָּאן. וּדְבָרִים אֵלּוּ אֵין שִׂכְלִי הוֹלְמָם, כִּי בְּוַדַּאי שֶׁלֹּא יַחְפֹּץ ה' בְּזֶבַח רְשָׁעִים, וּמַה גַּם שֶׁתַּכְלִית כַּוָּנַת הַמַּקְרִיבִים הִיא לְהָרֵץ לְעַם קְדוֹשׁוֹ. וּמָצָאתִי שֶׁאָמְרוּ רַז"ל בַּמִּדְרָשׁ (במדבר רבה כאן) הֵפֶךְ זֶה, גַּם בַּגְּמָרָא בְּמַסֶּכֶת סוֹטָה (מז.) אָמְרוּ וְזֶה לְשׁוֹנָם: אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב, לְעוֹלָם יַעֲסֹק אָדָם בַּתּוֹרָה וְכוּ' אֲפִלּוּ שֶׁלֹּא לִשְׁמָהּ וְכוּ', שֶׁבִּשְׁכַר אַרְבָּעִים וּשְׁנַיִם קָרְבָּנוֹת שֶׁהִקְרִיב וְכוּ', עַד כָּאן, וְאִם הַקָּרְבָּתָם הָיְתָה בְּמִצְוַת ה', מִי יֹאמַר שֶׁלֹּא הָיְתָה הַכַּוָּנָה לְקַיֵּם מִצְוַת הַמֶּלֶךְ, וְלָזֶה יָצְתָה מִמֶּנּוּ רוּחַ.

וְהִנָּכוֹן בְּעֵינַי כִּי בִּלְעָם דֶּן בְּדַעְתּוֹ שֶׁלֹּא נִצְטַוָּה מֵה' אֶלָּא עַל הַמַּעֲשֶׂה וְהַדְּבָרִים שֶׁיַּעֲשֶׂה בִּלְעָם בְּהִשְׁתַּדְּלוּתוֹ בִּבְחִינוֹת וְכוֹחוֹת הַטֻּמְאָה שֶׁחוּץ מִמֶּנּוּ יִתְבָּרַךְ, אֲבָל בַּהִשְׁתַּדְּלוּת אֲשֶׁר יִשְׁתַּדֵּל עִמּוֹ יִתְבָּרַךְ כְּבְיָכוֹל זֶה לֹא נֶאֱסַר לוֹ. וְלָזֶה הִקְרִיב קָרְבָּנוֹתָיו לַה', שֶׁכָּל מַה שֶּׁיִּהְיֶה לְכְבוֹדוֹ יִתְבָּרַךְ עָשׂה יַעֲשֶׂה. וְאָמְרוּ **אֶת שִׁבְעַת הַמִּזְבְּחוֹת**, בָּא לְרָאוֹת אִם רָצָה ה' בְּמַעֲשָׂיו אוֹ אִם הִקְפִּיד עָלָיו גַּם עַל זֶה, וְנִתְכַּוֵּן גַּם כֵּן לְהַגְדִּיל מַעֲשָׂיו, שֶׁהָרִאשׁוֹנִים הָיוּ בּוֹנִים מִזְבֵּחַ אֶחָד וְהוּא שִׁבְעָה, וְאָמַר בְּדֶרֶךְ זֶה **אֶת שִׁבְעַת** וְגוֹ' כְּמִי שֶׁקָּדַם לוֹ הַדִּבּוּר עַל זֶה וְלֹא אָמַר "שִׁבְעָה מִזְבְּחוֹת" וְגוֹ', וּכְבָר הֵעִירוּ רַז"ל (במדבר רבה כ,יח) בָּזֶה שֶׁנִּתְכַּוֵּן לְשִׁבְעָה מִזְבְּחוֹת שֶׁבָּנוּ הָאָבוֹת, עַד כָּאן, וְזֶה שִׁעוּר הַכָּתוּב אֶת שִׁבְעָה מִזְבְּחוֹת הַיְדוּעוֹת שֶׁבָּנוּ הָאָבוֹת אֲנִי עָרַכְתִּי כְּמוֹתָן, וְהַכַּוָּנָה בָּזֶה לֹא תִּגָּדֵל מַעֲלַת עַם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בִּשְׁבִיל הָאָבוֹת הָרִאשׁוֹנִים שֶׁבָּנוּ שִׁבְעָה מִזְבְּחוֹת.

פסוק ה

וַיָּשֶׂם ה' דָּבָר בְּפִי וגו'. מִקְרָא זֶה כְּבָר קִשְׁטוּהוּ רִאשׁוֹנִים בְּפֵרוּשָׁם וּדְרָשׁוֹתָם, וּמָקוֹם הִנִּיחוּ לָנוּ בּוֹ. וְנִרְאֶה כִּי לְפִי שֶׁרָצָה ה' לְגַלּוֹת עֲתִידוֹת וּדְבָרִים נִפְלָאִים מֵהַטּוֹבוֹת אֲשֶׁר יַגִּיעוּ לְיִשְׂרָאֵל, וְרָצָה שֶׁיִּתְגַּלּוּ עַל יְדֵי בִּלְעָם נְבִיא הָאֻמּוֹת לְפָרְסֵם מַעֲלַת עַם קְדוֹשׁוֹ לִפְנֵי כָּל הָאֻמּוֹת וַאֲשֶׁר תִּבְאָנָה לְיִשְׂרָאֵל מֵהַטּוֹבוֹת בְּאַחֲרִית הַיָּמִים וְכֹלְיוֹן הָאֻמּוֹת עַל יְדֵי יִשְׂרָאֵל לְבַסּוֹף, וְיֵדְעוּ הָאֻמּוֹת מִפִּי נְבִיאָם הַדְּבָרִים כִּכְתָבָם לְהַרְבֵּה תּוֹעֲלִיּוֹת הַנִּמְשָׁכוֹת לְיִשְׂרָאֵל נִגְלִים וְנִסְתָּרִים, וּלְפִי שֶׁאָדָם זֶה הוּא אָדָם מֻבְהָק בְּכִעוּר וְתַעוּב וְשִׁקּוּץ וְלֹא תָנוּחַ עָלָיו הָרוּחַ הַקְּדוֹשָׁה הַמַּגֶּדֶת הָעֲתִידוֹת, גַּם הַדְּבָרִים מִצַּד עַצְמָן דִּבְרֵי קֹדֶשׁ הֵם וְלֹא יַחֲנוּ בְּגוֹי טָמֵא, לָזֶה נִתְחַכֵּם ה' לַעֲשׂוֹת תִּקּוּן לְדִבֶּר קָדֵשָׁה לְבַל תַּעֲבֹר בְּמָבוֹי מְטֻנָּף, וְעָשָׂה מְחִיצָה בֵּין כֹּחַ הַמְדַבֵּר וְהַדִּבּוּר עַצְמוֹ וּבֵין פִּי חֲזִיר, וְהוּא מַאֲמַר וַיָּשֶׂם ה' דָּבָר אֶחָד בְּפִי בִּלְעָם, הִצִּיעַ כֹּחַ אֶחָד שֶׁיִּכּוֹל לְהִתְמַצֵּע בֵּין שְׁנֵיהֶם וּבָזֶה נַעֲשָׂה פִּי בִּלְעָם גְּבוּל בִּפְנֵי עַצְמוֹ, וְהַדָּבָר מַפְסִיק לְגָבוּל כֹּחַ הַמְדַבֵּר וְהַדִּבּוּר, וְאָז **כֹּה תְדַבֵּר** רוּחַ הַקֹּדֶשׁ הִיא תְדַבֵּר. וְרַז"ל בַּזֹּהַר (חלק ג רי:) אָמְרוּ כִּי תֵּבֵת כֹּה תִּרְמֹז לִבְחִינָה קְדוֹשָׁה, וְהַמַּשְׂכִּיל יָבִין:

וְאִם תֹּאמַר, אֵיךְ תִּהְיֶה הַהַבְדָּלָה בְּדָבָר כָּזֶה, צֵא וּלְמַד אֲשֶׁר יַבְדִּיל ה' בֵּין הַמַּיִם הָרַבִּים וְהָעֲצוּמִים כְּשִׁעוּר מִלֹּא נִימָא (חגיגה טו.). וְצֵא וּלְמַד מִבְּאֵרָה שֶׁל מִרְיָם מַיִם תּוֹךְ מַיִם (שבת לה.), וְהַלָּלוּ עוֹמְדִים בִּפְנֵי עַצְמָן וְהַלָּלוּ בִּפְנֵי עַצְמָן.

שׁוּב אֶל בָּלָק. אָמַר **שׁוּב** אֶל בָּלָק, חִיְּבוֹ שֶׁיֹּאמַר הַדְּבָרִים שֶׁהוּא עָתִיד לוֹמַר לִפְנֵי בָּלָק לְהַקָּהוֹת שִׁנָּיו.

פסוק ז

וַיִּשָּׂא מְשָׁלוֹ וגו'. פֵּרוּשׁ, כְּשֶׁרָאָה שֶׁלֹּא צִוָּהוּ ה' שֶׁלֹּא לְדַבֵּר, גַּם לֹא אָמַר לוֹ הַדְּבָרִים שֶׁיֹּאמַר, חָשַׁב שֶׁנִּתְּנָה לוֹ רְשׁוּת, וְלָזֶה נָשָׂא מְשָׁלוֹ, פֵּרוּשׁ, לוֹמַר דְּבָרָיו שֶׁהָיָה חָפֵץ, וְנִתְעַקֵּם פִּיו וּלְשׁוֹנוֹ לְדַבֵּר דְּבָרִים אֲחֵרִים, וְהוּא אָמְרוֹ **וַיֹּאמַר**, פֵּרוּשׁ יְצָתָה מִמֶּנּוּ אֲמִירָה אַחֶרֶת הָאֻמּוּרָה בָּעִנְיָן. עוֹד יִרְצֶה עַל זֶה הַדֶּרֶךְ שֶׁנַּעֲשָׂה הַמָּשָׁל שֶׁהָיָה מוּכָן אֶצְלוֹ לוֹמַר, וְהִסִּיעוֹ וְאָמַר הַמַּאֲמָר הָאָמוּר בָּעִנְיָן. עוֹד יִרְצֶה עַל פִּי דִּבְרֵיהֶם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (במדבר רבה כ,יט) שֶׁאָמְרוּ וְזֶה לְשׁוֹנָם: "מִן אֲרָם" מִן הָרָמִים הָיִיתִי וְהוֹרִידַנִי בָּלָק לִבְאֵר שַׁחַת וְכוּ', עַד כָּאן, וְלָזֶה אָמַר **וַיִּשָּׂא**, פֵּרוּשׁ הֵרִים קוֹלוֹ בְּמָשָׁל שֶׁלּוֹ, שֶׁנַּעֲשָׂה לְמָשָׁל וְלִשְׁנִינָה, שֶׁהָיָה מִן הָרָמִים וְיָרַד כְּבוֹדוֹ.

עוֹד יִתְבָּאֵר עַל פִּי מַה שֶּׁאָמְרוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה בְּעִנְיַן פְּרָטֵי הַדְּרָגוֹת הַנִּבוּאָה, וּכְמוֹ שֶׁכָּתַבְתִּי קְצָת מֵהֶם בְּפָרָשַׁת בְּהַעֲלֹתְךָ (במדבר יב:ו), כִּי יֵשׁ נָבִיא שֶׁיִּמְעַט כֹּחוֹ לְקַבֵּל דִּבְרֵי נְבוּאָה בְּיֹשֶׁר, עַד שֶׁיִּהְיוּ בְּדָרְךְ קַל שֶׁיִּתְלַבְּשׁוּ בְּדִבְרֵי מְשָׁלִים כְּפִי אֲשֶׁר יוּכַל שְׂאֵת, וְזֶה אֲפִלּוּ

לִנְבִיאֵי יִשְׂרָאֵל, וּמִזֶּה נִשְׁעַר לְבִלְעָם שֶׁצָּרִיךְ מָשָׁל לִנְבוּאָתוֹ, לָזֶה אָמַר "וַיִּשָּׂא מְשָׁלוֹ". וְדָקְדֵּק לוֹמַר **וַיִּשָּׂא** שֶׁהַנְּבוּאָה הִיא כְּמַשָּׂא לְרֹב הַהֶרְגֵּשׁ אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה, וְלָזֶה תִּקְרָא מַשָּׂא. **לָכָה אָרָה לִּי יַעֲקֹב וְגוֹ'**. פֵּרוּשׁ, לְפִי שֶׁיֵּשׁ בְּיִשְׂרָאֵל שְׁתֵּי הַדְּרָגוֹת: גֶּדֶר הַצַּדִּיקִים וְגֶדֶר הַבֵּינוֹנִים, וּכְבָר כָּתַבְנוּ לְמַעְלָה בְּפֵרוּשׁ שְׁלִיחוּת בָּלָק שֶׁאָמַר "נַכֶּה בּוֹ וַאֲגָרְשֶׁנּוּ", לְאֶחָד מֵהַדְּרָכִים שֶׁנִּתְכַּוֵּן כְּנֶגֶד הַבֵּינוֹנִים "נַכֶּה בּוֹ", וּכְנֶגֶד הַצַּדִּיקִים אָמַר "וַאֲגָרְשֶׁנּוּ", כִּי יָדוּעַ הָיָה לָהֶם הַפְלָגַת מַעֲלַת הַצַּדִּיקִים שֶׁלֹּא תִשְׁלוֹט בָּהֶם כֹּחַ הַטֻּמְאָה, וְהוּא מַה שֶּׁאָמַר כָּאן **אָרָה לִי יַעֲקֹב** – הֵם הַבֵּינוֹנִים לְשׁוֹן אֲרִירָה, **וְזֹאת יִשְׂרָאֵל** – הֵם הַצַּדִּיקִים הַמִּתְכַּנִּים יִשְׂרָאֵל. וְהַזְּעִימָה הִיא לְמַטָּה מֵהָאֲרִירָה.

פסוק ח

מָה אֶקֹב לֹא קָבַהּ וְגוֹ' כִּי מֵרֹאשׁ וְגוֹ'. קָשָׁה, אִם ה' קִלְלוֹ לָזֶה מַה מָּקוֹם לְקַלְלוֹ בִּלְעָם, גַּם אִם זָעַם בּוֹ ה' מַה צּוֹרֶךְ בִּזְעִימַת בִּלְעָם? הֲלֹא לֹא קָרָא לוֹ בָּלָק אֶלָּא לְקַלֵּל לְמִי שֶׁאֵינוֹ מְקֻלָּל וְגוֹ'. עוֹד צָרִיךְ לָדַעַת מַה נִּתְּנַת טַעַם בְּמַאֲמַר **כִּי מֵרֹאשׁ צוּרִים** וְגוֹ' לְמַאֲמַר **מָה אֶקֹב** וְגוֹ'.

וְלַעֲמֹד עַל כַּוָּנַת הַדְּבָרִים יֵשׁ לְהַעִיר בְּעִקַּר הַדָּבָר שֶׁל הָאִישׁ הַמְקֻלָּל, מִמָּה נַּפְשֵׁךְ: אִם הוּא חַיָּב כְּפִי הַדִּין רָעָה הַבָּאָה עָלָיו בְּאֶמְצָעוּת הַקְּלָלָה, עַל כָּל פָּנִים לֹא יִנָּצֵל מִמֶּנָּה גַּם כִּי לֹא יְקֻלָּל, וְאִם הוּא כְּפִי מִשְׁפַּט אֱלֹהִים לֹא עָשָׂה דָּבָר שֶׁיִּתְחַיֵּב עָלָיו בִּיאַת הָרָע, קִלְלָתוֹ תָּשׁוּב עַל רֹאשׁ הַמְקַלֵּל. בִּשְׁלָמָא הַבְּרָכָה, לְפִי שֶׁמִּדָּה טוֹבָה מְרֻבָּה, גַּם לַעֲשׂוֹת ה' רְצוֹן יְדִידָיו לְבָרֵךְ הַמִּתְבָּרְכִים מֵהֶם בְּמִדַּת הַחֶסֶד תְּקֻבַּל בִּרְכָתוֹ גַּם לְמִי שֶׁאֵינוֹ רָאוּי לָהּ כְּמוֹ מַעֲשָׂיו, מַה שֶּׁאֵין כֵּן מִדָּה רָעָה – כִּי לֹא יֵרַע ה' לְאָדָם חִנָּם חָס וְשָׁלוֹם.

אֲכָל עִקַּר הַדָּבָר הוּא לְפִי שֶׁמִּדָּתוֹ יִתְבָּרַךְ לְהַאֲרִיךְ אַפּוֹ לְעוֹבְרֵי רְצוֹנוֹ, בֵּין לְצַדִּיק כְּשֶׁיֵּחָטֵא בֵּין לְרָשָׁע הֲגַם שֶׁיִּרְצֶה לַחֲטֹא, וּמִדָּה זוֹ הִיא אַחַת מִשֶּׁלֹּשׁ עֶשְׂרֵה מִדּוֹת רַחֲמִים שֶׁנֶּאֶמְרוּ לְמֹשֶׁה וְנוֹהֶגֶת תָּמִיד, זוּלַת בְּעֵת אֲשֶׁר יִזְעֹם ה', דִּכְתִיב "כִּי רֶגַע בְּאַפּוֹ" (תהילים ל:ו), אָז מִתְגַּבְּרִים הַדִּינִים עַל הַנִּתְבָּע בַּמִּשְׁפָּט בְּאוֹתוֹ זְמַן וְלֹא תִתְנַהֵג מִדָּה זוֹ שֶׁל אֶרֶךְ אַפַּיִם. וּכְמוֹ כֵן כְּשֶׁיְּקֻלַּל אָדָם אֶת חֲבֵרוֹ תְּסוֹבֵב הַקְּלָלָה שֶׁעָוֹנוֹתָיו אֲשֶׁר ה' מַאֲרִיךְ לוֹ אַפּוֹ עֲלֵיהֶם יְמַהֵר לִפְרַע מִמֶּנּוּ. אֲבָל אִם אֵין לוֹ עָוֹן לֹא תּוֹעִיל קִלְלַת הַמְקַלֵּל כְּלוּם.

עוֹד אַשְׁכִּילְךָ כִּי כָל עוֹשֶׂה רֶשַׁע יַפְעִיל פְּגָם בְּמִדָּה עֶלְיוֹנָה בֶּעָנָף הַהוּא שֶׁתִּלְוִיָּה אוֹתָהּ מִצָּוָה שֶׁעָבַר עָלֶיהָ, וְלֹא בְּכָל הַמִּדָּה הוּא פּוֹגֵם אֶלָּא בְּשֹׁרֶשׁ נִשְׁמָתוֹ. וְהַפְּגָם הוּא שֶׁתִּהְיֶה אֶחָיְזָה לַחֵלֶק הַמְרֻחָק לַעֲמֹד שָׁם וְלִיהָנוֹת מִמְּקוֹר הַחַיִּים, וְחֵלֶק זֶה הַמְרֻחָק נָעוּץ סוֹפוֹ בְּתוֹךְ הַחוֹטֶא וְרֹאשׁוֹ יוֹנֵק מִמָּקוֹם שֹׁרֶשׁ הַנֶּפֶשׁ הַחוֹטֵאת. וְזֶה יִהְיֶה כָּל עוֹד שֶׁלֹּא שָׁב הָאָדָם בִּתְשׁוּבָה אוֹ לֹא נִפְרַע עַל חֶטְאוֹ. וְזֶה הוּא סוֹד "נוֹשֵׂא עָוֹן" שֶׁאָמְרוּ רַז"ל שֶׁה' מְפָרְנֵס

הַקְּטֹגוֹר הַנִּבְרָא מֵחֵטְא הָאָדָם, וְכִי הוּא זֶה הַנִּפְרָע מֵהָאָדָם עַצְמוֹ (זוהר חלק ג פג:) כְּאָמְרוֹ (ירמיהו ב:יט) "תְּיַסָּרֵךְ רָעָתֵךְ", וּכְתִיב (ישעיהו סד:ו) "וַתְּמוּגֵנוּ בְּיַד" וְגוֹ', וְהָאִישׁ הַמְקַלֵּל יְעוֹרֵר הַדִּין בְּכֹחַ הַקְּלָלָה בְּעֵת הַזַּעַם לְמַהֵר לְהַשְׁלִיט הַשַּׁלִּיט בְּאָדָם לְרַע לוֹ.

עוֹד יֵשׁ לָדַעַת כִּי חֵלֶק הָאָרוּר יִקָּרֵא בְּשֵׁם זֶה קְלָלָה וּזְעִימָה, וְכֵן קָרָאָם הַכָּתוּב דְּכְתִיב (דברים כ"ח:כ') "יְשַׁלַּח ה' וְגוֹ' אֶת הַמְּאֵרָה וְגוֹ' וְאֶת הַמְּגֹעֶרֶת", וְהֵם שְׁמוֹת כִּתּוֹת הַמְּחַבְּלִים. קְלָלָה הוּא כְּנֶגֶד עֲבֵרוֹת חֲמוּרוֹת, וְזַעַם כְּנֶגֶד עֲבֵרוֹת קַלּוֹת. וְלָזֶה כְּשֶׁהָיָה בִּלְעָם רוֹצֶה לְקַלֵּל אוּמָּה הָיָה בּוֹחֵר עֵת הַזַּעַם, וּלְצַד הֱיוֹתָם כֻּלָּם זְעוּמִים בִּשְׁבִיל מַעֲשֵׂיהֶם הָרָעִים, הָיוּ דְּבָרָיו מוֹעִילִים לָהֶם. וְחָשַׁב בִּלְק כִּי עִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא יֶחְדַּל מֵהֶם עָוֹן, וּכְשֶׁפָּיו יַגִּידוּ לוֹ כִּי לֹא נִמְלְטוּ מִתַּחֲלוּאֵי הַנֶּפֶשׁ שֶׁהוּא עָנְף הַמְּרֻחָק כְּמוֹ שֶׁאָמַרְנוּ, לָזֶה אָמַר **מָה אָקֹב** וְגוֹ', פֵּרוּשׁ כִּי בְּכָל עַנְפֵי הַקְּדֻשָּׁה שֶׁבָּהּ נֶאֱחָזִים עַם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, אֵין בּוֹ בַּשֹׁרֶשׁ הָעֶלְיוֹן שׁוּם שְׁלִיטָה מֵחֵלֶק הַמְּרֻחָק שֶׁבְּאֶמְצָעוּתוֹ יְעוֹרֵר הַדִּין עֲלֵיהֶם.

וְהִנֵּה שְׁתֵּי מִדּוֹת עֶלְיוֹנוֹת שֶׁיִּשְׂרָאֵל מִתְיַחֲסִים עֲלֵיהֶם, שֵׁם אֵל וְשֵׁם הוי"ה בָּרוּךְ הוּא. שֵׁם אֵל – שֶׁכֵּן נִקְרָא יַעֲקֹב "יִשְׂרָאֵל", פֵּרוּשׁ: יָשָׁר אֵל, לְשָׁלַל אֶל הַשֹּׁרֶשׁ מָקוֹם שֶׁהוּא בְּחִינַת הָרַע וְהוּא חֵלֶק הַמְּרֻחָק, וְשֵׁם הוי"ה דִּכְתִיב (דברים לב:ט) "כִּי חֵלֶק ה' עַמּוֹ", וְהֵם שְׁתֵּי הַדְּרֻגּוֹת הַקְּדוֹשָׁה שֶׁהִשִּׂיגוּ יִשְׂרָאֵל. וְלָזֶה אָמַר **מָה אָקֹב לֹא קַבֹּה אֵל**, כִּי שֹׁרֶשׁ נִשְׁמָתָם שֶׁבִּבְחִינָה זוֹ אֵין בּוֹ רֹשֶׁם מִזֶּה חֵלֶק הָרַע כְּמוֹ שֶׁאָמַרְנוּ לְמַעְלָה. גַּם בְּעֵרֶךְ מָקוֹם עֶלְיוֹן שֶׁהֵם שָׁרְשֵׁי נִשְׁמוֹת הַצַּדִּיקִים שֶׁבִּבְחִינַת שֵׁם הוי"ה **לֹא זָעַם ה'**, פֵּרוּשׁ אֲפִלּוּ דְּקְדוּקִים שֶׁה' מְדַקְדֵּק עִם הַצַּדִּיקִים לֹא נִמְצָא שָׁם. וּמֵעַתָּה מַה יוֹעִילוּ קְלָלוֹתָיו וּזְעָמָיו? וְתֹאמַר שֶׁיְּחַפֵּשׂ בְּשֹׁרֶשׁ הַקּוֹדֶם לָהֶם וּבָעֲנָפִים הַסּוֹבְבִים, לָזֶה בִּטֵּל טַעֲנָה זוֹ מִטַּעַם שֶׁבִּקֵּשׁ וְלֹא מָצָא, וְהוּא אָמְרוֹ **כִּי מֵרֹאשׁ צֻרִים אֶרְאֶנּוּ** וְגוֹ', פֵּרוּשׁ צוּרִים הֵם הָאָבוֹת כַּיָּדוּעַ, וְהוּא הִבִּיט וְרָאָה רֹאשׁ הַצּוּרִים שֶׁהֵם תֶּרַח וַאֲבוֹתָיו וְלֹא רָאָה מָקוֹם שֶׁמִּמֶּנּוּ יְעוֹרֵר הַדִּינִים עֲלֵיהֶם.

וְשִׁיעוּר הַכָּתוּב הוּא עַל זֶה הַדֶּרֶךְ, כִּי טַעַם שֶׁאֲנִי אוֹמֵר לֹא זָעַם וְלֹא קַבֹּה, לֹא שֶׁבִּקַּשְׁתִּי בְּחֵלֶק מֵהֶם לְבַד, לֹא כֵן הוּא, אֶלָּא אֲנִי רוֹאֶה רֹאשׁ צוּרִים, גַּם חִפַּשׂ אַחַר שֹׁרֶשׁ הָאֻמּוֹת, וְהוּא אָמְרוֹ "וּמִגְּבָעוֹת אֲשׁוּרֶנּוּ", וּבְכָל זֶה לֹא מָצָא מָקוֹם שֶׁיִּכָּנֵס דֶּרֶךְ שָׁם. וְלֶהֱיוֹת שֶׁיֵּשׁ לְהַקְשׁוֹת בַּדָּבָר, אֵיךְ יִתָּכֵן שֶׁלֹּא מָצָא נֶגַע בָּרֹאשׁוֹנִים תֶּרַח וַאֲבוֹתָיו גַּם בְּתוֹאֵל וְלָבָן, לָזֶה אָמַר **הֵן עַם לְבָדָד יִשְׁכֹּן וּבַגּוֹיִם לֹא יִתְחַשָּׁב**, פֵּרוּשׁ לְבָדָד, שֶׁאֵין שָׁרְשׁוֹ מִשֹּׁרֶשׁ תֶּרַח וַאֲבוֹתָיו וּמִמִּין עָנָף הַהוּא, אֶלָּא לְבָדָד מִין מַחְצַב נִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל, אֵין לוֹ שׁוּם קוּרְבָה מֵהַמּוֹלִידִים. וְאָמְרוֹ **וּבַגּוֹיִם לֹא יִתְחַשָּׁב**, פֵּרוּשׁ שֶׁאֲפִלּוּ עִם אוֹתָם שֶׁנִּקְרָאִים גּוֹיִם, שֶׁהֵם אֲחֵיהֶם מֵאָם, וְהֵם יִשְׁמָעֵאל וְעֵשָׂו שֶׁשְּׁנֵיהֶם נִקְרָאִים גּוֹיִם, יִשְׁמָעֵאל דִּכְתִיב (בראשית י"ז:כ') "וּנְתַתִּיו לְגוֹי גָּדוֹל", וְעֵשָׂו דִּכְתִיב (בראשית כ"ה:כ"ג) "שְׁנֵי גוֹיִם" – לֹא יִתְחַשָּׁב.

וְכֵן אָמַר ה' לְאַבְרָהָם (בראשית כ"א:י"ב) כִּי בְיִצְחָק יִקָּרֵא לְךָ זָרַע, לְמַעֵט יִשְׁמָעֵאל וְעֵשָׂו שֶׁאֵינָם נֶחְשָׁבִים זַרְעוֹ. מֵעַתָּה אֵין מָקוֹם לְקַלֵּל לְיִשְׂרָאֵל לֹא לַצַּדִּיקִים וְלֹא לַבֵּינוֹנִים. וַהֲגַם שֶׁהָיוּ בְּיַד יִשְׂרָאֵל עָוֹנוֹת עָוֹן הָעֶגֶל וְהַמְרַגְּלִים וְכַדּוֹמֶה, כְּבָר אָמַר ה' עֲלֵיהֶם לְשׁוֹן סְלִיחָה. וְאוּלַי כִּי לְטַעַם זֶה לֹא הָיָה ה' מִתְכַּעֵס כָּל אוֹתָם הַיָּמִים שֶׁהָיָה בִּלְעָם רוֹצֶה לְקַלֵּל חָס וְשָׁלוֹם.

עוֹד יְכַוֵּן בְּאָמְרוֹ **הֵן עָם** וְגוֹ', מַתְמִיהַּ עַל בָּלָק שֶׁרוֹצֶה לְקַלֵּל יִשְׂרָאֵל, וְאָמַר: "הֵן עָם" – זֶה הוּא הָעוֹמֵד אַחַר כָּלוֹת כָּל הָאֻמּוֹת, יַעֲמֹד בָּדָד יִשְׁכֹּן, וְכָל הָאֻמּוֹת אֵין מִבְטָח לָהֶם אֲפִלּוּ שְׁנַיִם רַבּוֹת, וְאֵיךְ רוֹצֶה לַעֲקֹר אֻמָּה הַמִּתְקַיֶּמֶת עַד סוֹף הָעוֹלָם. וְאָמְרוֹ **וּבַגּוֹיִם לֹא יִתְחַשָּׁב**, פֵּרוּשׁ, לֹא בָּא לְגָדֵר חֶשְׁבּוֹן מַעֲלָתָם כְּשֶׁיִּהְיוּ לְבָדָד, כִּי אֵין דּוֹמֶה לָהֶם בְּכָל הַגְּדֻלּוֹת שֶׁיִּגִּיעוּ הָאֻמּוֹת.

פסוק י

מִי מָנָה עֲפַר יַעֲקֹב וְגוֹ'. הִנֵּה לְפִי שֶׁהָרְשָׁע הָיָה מִתְחַכֵּם בְּדַעְתּוֹ וּמְבַקֵּשׁ אֵיזֶה אוֹפֶן לְהָרַע לְיִשְׂרָאֵל, כְּמוֹ שֶׁאָמַר שֶׁחִפֵּשׂ בָּהֶם וּבַאֲבוֹתֵיהֶם לִכְנֹס דֶּרֶךְ שָׁם, בִּקֵּשׁ גַּם כֵּן עָנָף אַחֵר שֶׁהוּא מְיֻחָד לַקְּלִפָּה שֶׁתִּשְׁלוֹט בּוֹ וְתַעֲשֶׂה רוֹשֶׁם, וְהוּא עִנְיַן הַמִּסְפָּר, כְּאָמְרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (בבא מציעא מב.): אֵין הַבְּרָכָה שׁוֹרָה לֹא בְּדָבָר הַמָּנוּי וְכוּ', וְרָצָה הָרְשָׁע לְהַכְנִיס עַיִן הָרַע בַּמִּסְפָּר וְלֹא מָצָא, וְאָמַר "מִי מָנָה עֲפַר" שֶׁנִּמְשְׁלוּ לוֹ דִּכְתִיב (בראשית יג,טז) "כַּעֲפַר הָאָרֶץ", וּבְרָכָה זוֹ הֲגַם שֶׁנֶּאֶמְרָה לְאַבְרָהָם לֹא נִתְקַיְּמָה אֶלָּא בְּיַעֲקֹב, וְלָזֶה אָמַר "עֲפַר יַעֲקֹב".

עוֹד נִתְכַּוֵּן לוֹמַר שֶׁלֹּא הִגִּיעַ אָדָם לִמְנוֹתָם, אֲפִלּוּ כְּשֶׁרוֹצִים לִמְנוֹת עַצְמָן צִוָּה ה' שֶׁלֹּא לִפְקֹד אֶלָּא עַל יְדֵי דָּבָר אַחֵר בִּשְׁקָלִים אוֹ בְּטָלְאִים.

וְאָמְרוֹ **וּמִסְפָּר אֶת רֹבַע יִשְׂרָאֵל**, לְמַה שֶׁהִקְדַּמְנוּ שֶׁיְּדַבֵּר בִּשְׁתֵּי הַדְּרָגוֹת: בַּהֲמוֹן הָעָם שֶׁיִּתְכַּנּוּ בְּשֵׁם יַעֲקֹב, וּבַצַּדִּיקִים אֲשֶׁר בְּשֵׁם יִשְׂרָאֵל יִתְכַּנּוּ. לָזֶה אָמַר כְּנֶגֶד הֲהָמוֹן **מִי מָנָה עֲפַר יַעֲקֹב**, וּכְנֶגֶד הַצַּדִּיקִים אָמַר **וּמִסְפָּר אֶת רֹבַע יִשְׂרָאֵל**, פֵּרוּשׁ שֶׁיֵּשׁ בָּהֶם צַדִּיקִים לְאֵין מִסְפָּר. וְתֵדַע שֶׁהַצַּדִּיקִים הֲגַם שֶׁיִּהְיוּ מוּעָטִים יַפְלִיגוּ בְּמִסְפָּרָם, וְהָרְשָׁעִים בְּהֵפֶךְ, הֲגַם שֶׁיִּהְיוּ רַבִּים מִסְפָּרָם מוּעָט, כְּאָמְרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (סנהדרין כו.) שֶׁאָמַר ה' לְחִזְקִיָּהוּ כְּשֶׁאָמַר לְפָנָיו "רַבִּים אֲשֶׁר אֶת שֶׁבְנָא" וְגוֹ', אָמַר לוֹ: "אֵין מְנָיָן לָרְשָׁעִים". וְדִקְדֵּק לוֹמַר "רֹבַע" לְפִי שֶׁהַצַּדִּיקִים הֵם רְבוּעִים בְּאָהֳלֵיהֶם, דִּכְתִיב בְּיִשָּׂשכָר (בראשית מט:יד) "רֹבֵץ בֵּין הַמִּשְׁפְּתָיִם", גַּם לְפִי שֶׁהַשְּׁכִינָה רוֹבַעַת עֲלֵיהֶם, גַּם יֵשׁ סוֹד בַּדָּבָר שֶׁהֵם יְסוֹבְבוּ יִחוּד וְזִוּוּג הָעוֹלָמוֹת.

עוד רָמַז עַל מַה שֶּׁהָיָה ה' מַפְלִיא עִמָּהֶם בְּמִצְרַיִם, כְּשֶׁגָּזְרוּ "כָּל הַבֵּן הַיִלּוֹד" וְגוֹ', שֶׁהָיוּ מוֹנִים לַמְעֻבָּרוֹת מִלַּיְלָה רִאשׁוֹנָה שֶׁהָיְתָה הָאִשָּׁה הַיְהוּדִית טוֹבֶלֶת, וְלֹא הָיוּ מוֹעִילִים, שֶׁהָיָה ה' עוֹשֶׂה נִפְלָאוֹת לָהֶם לְאֵין מִסְפָּר, כְּמוֹ שֶׁמְּפֻזָּרִים הַדְּבָרִים בְּמַאֲמָרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (שמות רבה כג, סוטה יא:), וְלֹא הָיוּ יְכוֹלִין לַעֲמֹד עַל רְבִיעוֹתֵיהֶם, וְהוּא אָמְרוֹ "וּמִסְפַּר אֶת רֹבַע יִשְׂרָאֵל".

תָּמוֹת נַפְשִׁי מוֹת יְשָׁרִים. אֵלּוּ דִּבְרֵי עַצְמוֹ וְלֹא דִּבְרֵי רוּחַ הַקֹּדֶשׁ, וּכְבָר אָמְרוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (ילקוט שמעוני תשסח) כִּי כְּשֶׁהָיָה רוֹצֶה לְדַבֵּר דְּבָרִים שֶׁאֵין הֶזֵּק לְיִשְׂרָאֵל הָיָה ה' מַנִּיחוֹ לְדַבֵּר אֲשֶׁר יַחְפֹּץ. וְאָמַר **מוֹת יְשָׁרִים** וְלֹא אָמַר כְּמוֹתָם שֶׁחוֹזֵר עַל יִשְׂרָאֵל, הִפְלִיג רָשָׁע לִשְׁאוֹל עִנְיַן גְּדוֹל, שֶׁאָמְרוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה אַנְשֵׁי אֱמֶת (זוהר חלק א קכב:) שֶׁיֵּשׁ שְׁתֵּי הַדְּרָגוֹת בַּצַּדִּיקִים בִּשְׁעַת מִיתָתָם, הָאַחַת שֶׁיּוֹצֵאת הַנֶּפֶשׁ מִן הַגּוּף וְהוֹלֶכֶת בְּאֵין מָסָךְ מַבְדִּיל בְּאֵין מְעַכֵּב עַד מְקוֹם הָאוֹשֶׁר הָעֶלְיוֹן, וְיֵשׁ צַדִּיקִים שֶׁבִּיצִיאַת הַנֶּפֶשׁ לֹא יַשִּׂיגוּ גֶּדֶר זֶה, וְנִמְנָעִים מִלֶּכֶת תֵּכֶף וּמִיָּד וּמִתְעַכְּבִים עַד זְמַן מָה אִם יִהְיֶה לָהֶם אֵיזֶה חֲטָאִים וְכַדּוֹמֶה, וַאֲפִלּוּ חֵטְא כָּל שֶׁהוּא יְסוֹבֵב הַדָּבָר. וְלָזֶה בָּחַר בִּלְעָם לִשְׁאוֹל גֶּדֶר הָעֶלְיוֹן, שֶׁנַּפְשׁוֹ בִּשְׁעַת מִיתָה תִּהְיֶה כְּמִיתַת אוֹתָם שֶׁהוֹלְכִים בְּיוֹשֶׁר אֶת פָּנָיו יִתְבָּרַךְ בְּאֵין מָסָךְ בְּאֵין מְעַכֵּב.

עוֹד אֶפְשָׁר שֶׁדְּבָרָיו גַּם בָּזֶה בְּרוּחַ הַקֹּדֶשׁ נֶאֶמְרוּ, וְהַכַּוָּנָה בָּהֶם הִיא "תָּמוֹת נַפְשׁוֹ מוֹת" בְּיַד "יְשָׁרִים", שֶׁיַּהַרְגוּהוּ יִשְׂרָאֵל, כְּמוֹ שֶׁכֵּן הָיָה.

עוֹד יִרְצֶה, שֶׁבְּהַגִּיעוֹ לְיוֹם הַמִּיתָה יֵטִיב דְּרָכָיו מִמַּעֲשָׂיו הָרָעִים וְתוֹעֲבוֹתָיו, כִּי רָשָׁע שֶׁבָּאוּמּוֹת הָיָה, וְאָתוֹנוֹ שֶׁהָיְתָה לוֹ סוֹכֶנֶת כְּמַאֲמָרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (עבודה זרה ד:) תַּגִּיד עָלָיו, אֶלָּא שֶׁנִּתְאַוָּה שֶׁבִּשְׁעַת מִיתָה יָשׁוּב וְיִהְיֶה יָשָׁר כְּיִשְׂרָאֵל שֶׁבָּאוּמּוֹת. וּלְפִי שֶׁעָמַד עַל מִזְגּוֹ וְהִנֵּה הוּא רַע בְּתַכְלִית הָרַע וְנִמְנַע מִמֶּנּוּ עֲשׂוֹת יֹשֶׁר, לָזֶה שָׁאַל דָּבָר שֶׁיְּכוֹל לִהְיוֹת שֶׁבִּשְׁעַת דְּכְדּוּכָהּ שֶׁל מָוֶת יִהְיֶה יָשָׁר. וְכַיּוֹצֵא בָּזֶה רָאִיתִי רְשָׁעִים שֶׁאָמְרוּ לִי בְּפֵרוּשׁ כִּי אִם הָיוּ יוֹדְעִים שֶׁיַּחְזְרוּ בִּתְשׁוּבָה וְתֵכֶף יָמוּתוּ הָיוּ עוֹשִׂים, אֶלָּא שֶׁיּוֹדְעִים שֶׁאֵינָם יְכוֹלִים לַעֲמֹד בִּתְשׁוּבָה זְמַן אָרוֹךְ, כִּי דְּבַר מֶלֶךְ עֲלֵיהֶם, מֶלֶךְ זָקֵן וּכְסִיל, רַחֲמָנָא לִצְלַן. וְלֹא שָׁאַל הָרָשָׁע שֶׁיָּמוּת כְּמִיתַת הַצַּדִּיקִים שֶׁבְּיִשְׂרָאֵל, כִּי הוּא מִן הַנִּמְנָע שֶׁיַּגִּיעַ לְהַשָּׂגָה זוֹ.

וּתְהִי אַחֲרִיתִי כָּמֹהוּ. חוֹזֵר אֶל הָעָם, אָמַר זֶה כְּנֶגֶד עוֹלָם הַבָּא שֶׁהוּא אַחֲרִית הָעוֹלָם. וְתַדַּע שֶׁה' מְעָמִיד בַּדִּין גַּם לַצַּדִּיקִים מִי שֶׁהוּא רָאוּי לְאוֹשֶׁר הַהוּא הַנֶּעְלָם מֵהַמּוּשָׂג לַנֶּפֶשׁ אַחַר מִיתָה, לָזֶה הִתְפַּלֵּל עַל שְׁתֵּי הַהַדְרָגוֹת.

עוֹד לְפִי מַה שֶּׁפֵּרַשְׁנוּ בְּכַוָּנַת מַאֲמַר "מוֹת יְשָׁרִים" שֶׁיַּהַרְגוּהוּ יִשְׂרָאֵל, יִתְבָּאֵר מַאֲמַר **וּתְהִי אַחֲרִיתִי** וְגוֹ', עַל פִּי מַה שֶּׁקָּדַם לָנוּ מִמַּאֲמְרֵי אַנְשֵׁי אֱמֶת שֶׁאֵין לְךָ קְלִפָּה בָּעוֹלָם שֶׁאֵין בָּהּ נִיצוֹץ מֵהַקְּדֻשָּׁה, סוֹד הַמְּחַיֶּה אוֹתָהּ. וּכְבָר הֶאֱרַכְתִּי בְּעִנְיָן זֶה בְּכַמָּה מְקוֹמוֹת וּבְפָרָשַׁת

שְׁלַח לְךָ בְּפָסוּק "כִּי לַחֲמֵנוּ הֵם" וְגוֹ' (במדבר יד:ט). וְאוֹתוֹ נִיצוֹץ כְּשֶׁבְּעָלָיו נָהֲרָג עַל יְדֵי יִשְׂרָאֵל מִתְבָּרֵר הַנִּיצוֹץ הַהוּא הַטּוֹב, וְלִפְעָמִים יְדַבֵּק בּוֹ אִם הוּא נָקִי בְּלֹא פְּסֹלֶת. וְהוּא מַאֲמַר **תָּמֹת נַפְשִׁי מוֹת יְשָׁרִים**, וּבָזֶה תִּהְיֶה אַחֲרִיתִי כָּמוֹהוּ, כִּי הַנִּיצוֹץ יְדַבֵּק בְּאִישׁ יִשְׂרָאֵל וַהֲרֵי הוּא כָּמוֹהוּ. וּמְצִינוּ בְּדִבְרֵי הַמְקֻבָּלִים (ספר הגלגולים להאריז"ל) כִּי נַפְשׁוֹ שֶׁל בִּלְעָם בָּאָה בַּחֲמוֹרוֹ שֶׁל רַבִּי פִּנְחָס בֶּן יָאִיר, וְזֶה יוֹרֶה שֶׁנִּתְקַן בְּאַחֲרִיתוֹ. וַהֲגַם שֶׁמֵּת עַל יְדֵי יִשְׂרָאֵל, הָיָה הַנִּיצוֹץ מְשֻׁקָּץ וְהֻצְרַךְ לְהִתְלַבֵּן בְּגִלְגּוּלִים וְלִבּוּנִים, וְעָמַד עַד שֶׁבָּא לַאֲתוֹנוֹ שֶׁל רַבִּי פִּנְחָס בֶּן יָאִיר וּמִשָּׁם עָלָה לִמְקוֹמוֹ הָרִאשׁוֹן:

פסוק יא

לָקֹב אוֹיְבַי לְקַחְתִּיךָ וְגוֹ'. נִתְרַעֵם בָּלָק עַל הַבְּרָכָה, לְפִי שֶׁהֲגַם שֶׁאָמַר לוֹ בִּלְעָם "הֲיָכוֹל אוּכַל דַּבֵּר" וְגוֹ' (במדבר כב:לח), הֵבִין שֶׁהַכַּוָּנָה הִיא לְעִנְיַן שֶׁאִם לֹא יִסְכִּים ה' עָלָיו לְקַלֵּל לֹא יְקַלֵּל, אֲבָל הַבְּרָכָה שֵׁב וְאַל תַּעֲשֶׂה הִיא וְלֹא יְבָרֵךְ. וַהֲגַם שֶׁאָמַר לוֹ גַּם כֵּן "הַדָּבָר אֲשֶׁר יָשִׂים אֱלֹהִים בְּפִי אוֹתוֹ אֲדַבֵּר", חָשַׁב שֶׁהוּא בְּעִנְיַן הַקְּלָלָה, שֶׁאִם ה' יָשִׂים בְּפִיו לְקַלֵּל עֹשֶׂה יַעֲשֶׂה כְּכָל אַוַּת נַפְשׁוֹ, אֲבָל אִם יָשִׂים בְּפִיו בְּרָכָה יִמְנַע עַצְמוֹ וְלֹא יְבָרֵךְ, כִּי אֵינוֹ מֵהַמּוּסָר שֶׁיַּעֲשֶׂה הֶזֵּק לְמִי שֶׁשְּׁלַח אַחֲרָיו לְבָרֵךְ אוֹיְבָיו שֶׁאֵין זֶה אֶלָּא מְקַלֵּל אֶת בָּלָק. וְהוּא מַה שֶּׁדִּקְדֵּק בְּתֵיבַת **לִי** שֶׁאָמַר **מָה עָשִׂיתָ לִי**, שֶׁבִּרְכַּת יִשְׂרָאֵל קְלָלָה הִיא לוֹ.

וְהִנֵּה בֵּרַכְתָּ בָרֵךְ. טַעַם כָּפֶל הַדָּבָר, יִתְבָּאֵר בְּהַעִיר עוֹד עַל בָּלָק שֶׁהוּא מַתְמִיהַּ עַל בִּלְעָם, גַּם עָלָיו יֵשׁ לִתְמֹהַּ שֶׁהִמְתִּין לְבִלְעָם עַד שֶׁגָּמַר בִּרְכוֹתָיו וְלֹא הִסְפִּיק כַּפָּיו כְּמוֹ שֶׁעָשָׂה בָּאַחֲרוֹנָה (במדבר כד:י) לְמָנְעוֹ מִלְּבָרֵךְ עוֹד, וּמִי יָחוּשׁ עַל זֶה יוֹתֵר מִמֶּנּוּ. אָכֵן יוֹדֵעַ הָיָה בָּלָק כִּי בִּלְעָם עָרֹם יַעֲרִים לְהִתְחַכֵּם לְקַלֵּל יִשְׂרָאֵל, וְלָזֶה הָיָה מְשַׁבֵּחַ וּמְבָרֵךְ בְּהַפְלָגָה לוֹמַר אַחֲרֵיהֶ הַשִּׁפְלוּת וּגְנוּת וּקְלָלוֹת, וְתִמְצָא שֶׁאֲפִלּוּ בְּמִין הַבְּרָכָה עַצְמָהּ הָיָה מִתְחַכֵּם לוֹמַר מִין בְּרָכָה שֶׁבּוֹ קְלָלָה, כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ בְּמִדְרַשׁ יְלַמְּדֵנוּ (ילקוט שמעוני תשעא) וְזֶה לְשׁוֹנָם: "עִם שֶׁהָרְשָׁע מְקַלְקְלָן בִּקֵּשׁ לְגַנּוֹתָן", יְעַיֵּן שָׁם דִּבְרֵיהֶם. הֲרֵי שֶׁהָיָה מִתְחַכֵּם גַּם בַּבְּרָכָה עַצְמָהּ לְקַלְקֵל, וְלָכֵן הָיָה בָּלָק מַמְתִּין לְבִלְעָם מַה יֹּאמַר בַּתַּכְלִית, וְכֵיוָן שֶׁעָמַד נִתְגַּלָּה כִּי מַה שֶּׁהָיָה מְבָרֵךְ לְיִשְׂרָאֵל לֹא הָיָה לְתַכְלִית רַע אֶלָּא לְתַכְלִית טוֹב, וְהוּא אָמְרוֹ "בֵּרַכְתָּ בָרֵךְ".

עוֹד נִרְאֶה שֶׁהַקְּפֵדַת בָּלָק הָיְתָה עַל מַה שֶּׁשָּׁמַע מִפִּי בִּלְעָם שֶׁנִּתְאַוָּה תַּאֲוָה לִהְיוֹת כָּמוֹהוּ, זֶה יַגִּיד כִּי מַה שֶּׁבֵּרַךְ הָיָה מִלִּבּוֹ וּלְבָרְכָה יְכַוֵּן, וְהוּא אָמְרוֹ **בֵּרַכְתָּ** וְעָשִׂיתָ אוֹתָם בְּרָכָה, שֶׁאָמַרְתָּ "וּתְהִי אַחֲרִיתִי כָּמוֹהוּ", וְלָזֶה דִּקְדֵּק לוֹמַר בָּרֵךְ מְלֹא פִּים, שֶׁמִּתְבָּרְכִים אֲחֵרִים לִהְיוֹת כְּמוֹתָם.

פסוק יב

הֲלֹא אֵת אֲשֶׁר וְגוֹ' אֶשְׁמֹר וְגוֹ'. פֵּרוּשׁ, לֹא כְּמוֹ שֶׁאַתָּה חוֹשֵׁב שֶׁאֵין עָלַי חִיּוּב כְּשֶׁיָּבֹא הַדִּבּוּר מֵה' לְבָרֵךְ וְאֶסְתֹּם פִּי וְלֹא אֲדַבֵּר, לֹא כֵן הוּא, אֶלָּא הֲרֵי הוּא מֻתָּרָה לְבַל יִשְׁתֹּק. וְלָזֶה דִּקְדֵּק לְשׁוֹן שְׁמִירָה עַל דֶּרֶךְ אָמְרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (שבועות לו.) כָּל הִשָּׁמֶר פֶּן וְאַל אֵינוֹ אֶלָּא לֹא תַעֲשֶׂה, שֶׁהוּא מֻזְהָר לְבַל יִדּוֹם וְאִם יַעֲבֹר חַיָּב מִיתָה. וְזוּלַת מַאֲמַר אֶשְׁמֹר לֹא הָיָה נִשְׁמָע, וּמַעֲתָּה אָנוּס הוּא. וְרַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (במדבר רבה פ"כ) אָמְרוּ שֶׁאָמַר לוֹ וּלְוַאי שֶׁהָיָה מֵת וְלֹא מְבָרֵךְ יִשְׂרָאֵל, הֲרֵי שֶׁכָּל מַה שֶּׁהָיָה מְבָרֵךְ אָנוּס הָיָה וְלֹא מִלִּבּוֹ.

עוֹד יְרֻצָּה עַל דֶּרֶךְ אָמְרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (ילקוט שמעוני), טַס שֶׁל בַּרְזֶל הָיָה עוֹמֵד בְּפִיו, אִם הָיָה רוֹצֶה לְקַלֵּל הָיָה מוֹנְעוֹ, לְבָרֵךְ – יָכוֹל, וְהוּא אָמְרוֹ **אֹתוֹ אֶשְׁמֹר** כְּדֵי שֶׁאוּכַל לְדַבֵּר, שֶׁזּוּלַת זֶה הָיָה מִתְאַלֵּם.

אוֹ אֶפְשָׁר שֶׁנִּתְכַּוֵּן לוֹמַר לוֹ כִּי הוּא מְיַחֵל וּמְצַפֶּה לָשׁוּם ה' דְּבָרוֹ בְּפִיו לְדַבֵּר, וְהוּא אָמְרוֹ **אֲשֶׁר יָשִׂים ה' בְּפִי אֹתוֹ אֶשְׁמֹר**, פֵּרוּשׁ מְיַחֵל וּמְצַפֶּה לְדַבֵּר, כִּי יִטְעֹם טַעַם גָּדוֹל אֲשֶׁר אֵינוֹ כְּדַאי הוּא וְכָל מִשְׁפָּחוֹת הָאֲמוֹת, כַּיָּדוּעַ כַּמָּה עֶרֶב לַנֶּפֶשׁ טַעַם הַכֹּחַ הַקָּדוֹשׁ אֲשֶׁר מִלְּתוֹ עַל לְשׁוֹנוֹ, וַהֲגַם שֶׁעָשָׂה ה' בְּפִיו דָּבָר וּפֵרַשְׁנוּ לְבַל יִגְעוּ הַדְּבָרִים בְּפֶה חָזִיר, אַף עַל פִּי כֵן יִטְעֹם טַעַם בֶּן נוֹתֵן טַעַם וְיֶעֱרַב לוֹ.

פסוק יג

וַיֹּאמֶר אֵלָיו בָּלָק לֶךְ נָּא אִתִּי וְגוֹ'. אָמַר תֵּיבַת **נָא**, גַּם אָמַר וְקָבְנוֹ **לִי** בְּלָשׁוֹן וַדַּאִית, יִתְבָּאֵר עַל פִּי דִּבְרֵיהֶם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (במדבר רבה פ"כ) שֶׁאָמְרוּ שָׁרָאָה שֶׁיִּשְׂרָאֵל נִפְרָצִים שָׁם שֶׁשָּׁם מֵת מֹשֶׁה, עַד כָּאן, וְהוּא לְפִי שֶׁלֹּא יָדַע טַעַם הַפִּרְצָה חָשַׁב שֶׁהַפִּרְצָה תִּהְיֶה בָּהֶם, וּלְפִי שֶׁיְּדוּעִים הָיוּ יִשְׂרָאֵל שֶׁעוֹשִׂים תְּשׁוּבָה וּמְבַטְּלִים הַגְּזֵרוֹת, מִהֵר לוֹמַר **לֶךְ נָּא** פֵּרוּשׁ, מַהֵר עַתָּה שֶׁאֲנִי רוֹאֶה שֶׁהֵם מְחֻיָּבִים פִּרְצָה זוֹ קֹדֶם שֶׁיַּעֲשׂוּ תְּשׁוּבָה, וְקָבְנוֹ לִי, הָחְלִיט הֲוַיִת הַדָּבָר שֶׁתַּשִּׂיגֵם קְלָלוֹת רָשָׁע.

פסוק יח

קוּם בָּלָק וְגוֹ'. קִימָה זוֹ לָמָּה? וְרַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (במדבר רבה כ,כ) אָמְרוּ לְפִי שֶׁהָיָה בָּלָק מְצַחֵק בְּבִלְעָם שֶׁאֵינוֹ בְּרִשׁוּת עַצְמוֹ, לָזֶה נִתְכַּוֵּן לְהַקְנִיטוֹ וְאָמַר לוֹ קוּם וּשְׁמַע. וּלְדִבְרֵיהֶם צָרִיךְ לְדַעַת לָמָּה אָמַר "וּשְׁמַע" בְּתוֹסֶפֶת וָא"ו. וְאוּלַי שֶׁנִּתְכַּוֵּן לוֹמַר לוֹ שֶׁיִּתְחִיל לִשְׁמוֹעַ מִשְּׁעַת קִימָה, וְהוּא אָמְרוֹ **קוּם וּשְׁמָע**.

אוֹ יִרְצֶה, לְפִי שֶׁאָמַר ה' לְבִלְעָם "שׁוּב אֶל בָּלָק" וְגוֹ' שֶׁהִזְקִיקוֹ לוֹמַר הַדְּבָרִים לְפָנֵי בָּלָק, לָזֶה אִם הָיָה אוֹמֵר "קוּם בָּלָק שְׁמַע" יִהְיֶה נִשְׁמָע שֶׁרְצוֹנוֹ לוֹמַר שֶׁיָּקוּם לִשְׁמֹעַ כְּדֵי שֶׁיִּשְׁמַע

מֵעוֹלָם, אֲבָל אֵין חִיּוּב בַּשְּׁמִיעָה, אִם לֹא יִרְצֶה לִשְׁמֹעַ יִפְנֶה וְיֵלֵךְ לוֹ. לָזֶה אָמַר "וּשְׁמָע" – חִיּוּב בַּקִּיָּמָה וְחִיּוּב בַּשְּׁמִיעָה.

עוֹד יְכַוֵּן לוֹמַר לוֹ שֶׁקִּיָּמָה הִיא לוֹ שֶׁזָּכָה לִשְׁמוֹעַ דְּבָרִים הַבָּאִים מִמָּקוֹם גָּבוֹהַּ, וְהֵעִירוֹ עוֹד לְהַטּוֹת אָזְנוֹ עֲדָיו לְהַאֲזִין כָּל דִּקְדּוּקֵי הַדְּבָרִים, וּבָזֶה אַתָּה יוֹתֵר בְּמַדְרֵגָה מֵאוֹתוֹ שֶׁאַתָּה מַחְשִׁיבוֹ לְאָב, שֶׁהוּא צִפּוֹר הַכְּשָׁפִים, דִּכְתִיב "בֶּן צִפּוֹר", מֵעַתָּה הוּא בִּנְךָ, וְהוּא אָמְרוֹ "בְּנוֹ צִפּוֹר".

עוֹד יִתְבָּאֵר הַכָּתוּב לְפִי מַה שֶּׁהִקְדַּמְנוּ כִּי רָשָׁע זֶה הָיוּ בּוֹ שְׁנֵי דְּבָרִים רָעִים: הָאֶחָד שֶׁהָיָה רוֹצֶה לְקַלֵּל יִשְׂרָאֵל וְהָיָה צָרִיךְ שֶׁיָּבֹא מַלְאָךְ לְעַקֵּם פִּיו כָּאָמוּר, וְהַשֵּׁנִי שֶׁהִבְרִכָה עַצְמָהּ שֶׁהָיְתָה יוֹצְאָה מִפִּיו הָיָה מְכֻוָּן בָּהּ לִגְנַאי, וְהָיָה צָרִךְ לִרוּחַ הַקֹּדֶשׁ לְפָרְשָׁהּ לְשֶׁבַח, כְּמוֹ שֶׁכָּתַבְנוּ לְמַעְלָה. וּלְפִי שֶׁחָשַׁד בָּלָק לְבִלְעָם שֶׁהוּא חָפֵץ לְבָרֵךְ אֶת יִשְׂרָאֵל, בִּתְחִלַּת דְּבָרָיו אָמַר לְבָלָק שֶׁיָּקוּם עַל עָמְדוֹ לְהִתְבּוֹנֵן בִּשְׁנֵי פְּרָטִים כְּדֵי שֶׁלֹּא יַחְשְׁדֵנוּ, וְזֶה רֹאשׁוֹנָה כְּנֶגֶד מַה שֶּׁהָיָה אוֹמֵר בְּבִרְכָתוֹ דְּבָרִים שֶׁאֵינָם כָּל כָּךְ מְפֹרָשִׁים לְטוֹבָה וְהָיְתָה רוּחַ הַקֹּדֶשׁ מְפָרֶשְׁתָּם לִבְרָכָה שְׁלֵמָה, וְהוּא אָמְרוֹ **וּשְׁמָע** בְּתוֹסֶפֶת וָא"ו לְרַמֵּז שְׁמִיעָה אַחֶרֶת, וּכְנֶגֶד מַה שֶּׁהָיָה רוֹצֶה לְקַלֵּל וְהַמַּלְאָךְ עוֹקֵם פִּיו אָמַר **הַאֲזִינָה עָדַי**, פֵּרוּשׁ, שֶׁיִּתְקָרֵב בְּיוֹתֵר עָדָיו וְיַשְׂכִּיל בַּעֲקִימַת שְׂפָתָיו, שֶׁמִּתְעַקְּמִין מִמְּבָטָא אֲשֶׁר יְבַטֵּא בִּשְׂפָתָיו, וּבָזֶה הֵעִירוֹ כִּי אָנוּס הָיָה וְלֹא יַחְשְׁדוֹ כִּמְבָרֵךְ אוֹיְבָיו.

פסוק יט

לֹא אִישׁ וְגוֹ' וּבֶן אָדָם וְגוֹ'. אָמַר שְׁתֵּי הַדְּרָגוֹת כְּנֶגֶד שְׁתֵּי בְּחִינוֹת: הָאַחַת אֲשֶׁר יַבְטִיחַ הָאָדָם הַזּוֹלֶת עַל דָּבָר, וְהַשֵּׁנִי אֲשֶׁר יַחְכִּים אָדָם עֲשׂוֹת דָּבָר בְּהַנְהָגוֹתָיו וְעִנְיָנָיו שֶׁאֵין נוֹגְעִים לַזּוֹלֶת. כְּנֶגֶד מַאֲמָר שֶׁהוּא הַבְטָחַת הַזּוֹלֶת אָמַר **לֹא אִישׁ אֵל וְיכַזֵּב**, וּכְנֶגֶד מַאֲמָר שֶׁאֵינוֹ נוֹגֵעַ לַזּוֹלֶת אָמַר **וּבֶן אָדָם וְיִתְנֶחָם**, שֶׁאֵינוֹ מְכַזֵּב בַּזּוֹלֶת אֶלָּא יִנָּחֵם עַל אֲשֶׁר דִּבֵּר עֲשׂוֹת. וּבְמַה שֶּׁלְּפָנֵינוּ יֵשׁ שְׁנֵי דְּבָרִים אֲשֶׁר דִּבֵּר ה': אֶחָד לְהָקִים מַלְכוּת יִשְׂרָאֵל וּלְהֵטִיב לָהֶם, וְהַשֵּׁנִי שֶׁחָשַׁב ה' לַעֲשׂוֹת רְצוֹנוֹ לָתֵת תּוֹרָתוֹ לְעַם קְדוֹשׁוֹ, וְהֵם דְּבָרִים שֶׁנּוֹגְעִים לוֹ יִתְבָּרַךְ. וּכְנֶגֶד שְׁנֵיהֶם אָמַר "לֹא אִישׁ אֵל וְיכַזֵּב" בַּהַבְטָחוֹת הַטּוֹבוֹת אֲשֶׁר הִבְטִיחַ לָאָבוֹת, "וּבֶן אָדָם וְיִתְנֶחָם" מִמַּה שֶׁחָשַׁב בְּהַנְהָגוֹת עוֹלָמוֹ לָתֵת תּוֹרָתוֹ לְיִשְׂרָאֵל וּלְהַדְרִיכָם לְקַיֵּם מִצְוֹתָיו. וְאִם כֵּן, אֵיךְ יַחְשֹׁב לְקַלֵּל יִשְׂרָאֵל וְנִמְצָא מְכַזֵּב חָס וְשָׁלוֹם בְּהַבְטָחוֹתָיו לָאָבוֹת וְנִחָם עַל מַה שֶּׁחָשַׁב עֲשׂוֹת?

וְאָמְרוֹ "וְיכַזֵּב" "וְיִתְנֶחָם" בְּתוֹסֶפֶת וָא"ו, כָּלַל בָּזֶה שְׁתֵּי הַדְּרָגוֹת: אַחַת, שֶׁאֵינוֹ אִישׁ וְלֹא אָדָם, וְעוֹד לַחְשֹׁד בּוֹ חָס וְשָׁלוֹם דָּבָר שֶׁאָפִלּוּ בַּנִּבְרָאִים הוּא גֶּרְעוֹן, וְהוּא הַכָּזָב וְהַחֲרָטָה. וְנִתְכַּוֵּן בָּזֶה שֶׁמִּן הַנִּמְנָע שֶׁיִּסְכִּים עַל קִלְלַת יִשְׂרָאֵל עַד שֶׁיִּהְיוּ בּוֹ שְׁנֵי דְּבָרִים: "אִישׁ וְיכַזֵּב"

וי"בֶן אָדָם וְיִתְנֶחָם", שֶׁהֲגַם שֶׁהָיָה חָס וְשָׁלוֹם אִישׁ וִיכַזֵּב, עִם כָּל זֶה לֹא יִתְחָרֵט לְמַה שֶׁנּוֹגֵעַ לְמַה שֶׁחָשַׁב עֲשׂוֹת רְצוֹנוֹ בְּאֶמְצָעוּת יִשְׂרָאֵל. וְטַעַם שֶׁפַּעַם אַחַת אָמַר "אִישׁ" וּפַעַם אַחַת אָמַר "בֶּן אָדָם", לְפִי שֶׁהַמַּבְטִיחַ לְהֵטִיב לַזּוּלַת יֶשְׁנוֹ בְּגֶדֶר מַעֲלָה, לָזֶה אָמַר לְשׁוֹן חֶשִׁיבוּת, וּבִפְרָט הַמִּתְחָרֵט עַל מַה שֶּׁחָשַׁב עַל עַצְמוֹ אָמַר "וּבֶן אָדָם".

הַהוּא אָמַר וְגוֹ'. פְּשַׁט הַכָּתוּב חוֹזֵר לְהָאָדָם, וְאֶפְשָׁר לְפָרְשׁוֹ עַל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עַל זֶה הַדֶּרֶךְ: כְּשֶׁרוֹצֶה לַעֲשׂוֹת מַעֲשֶׂה אֵינוֹ צָרִיךְ לְמַעֲשֶׂה אֶלָּא בְּמַאֲמָר הוּא נַעֲשֶׂה, וְהוּא אָמְרוֹ **הַהוּא** – פֵּרוּשׁ, הָאֵל שֶׁהִזְכִּיר בְּסָמוּךְ, "אָמַר" – פֵּרוּשׁ פְּעֻלּוֹתָיו שֶׁעָשָׂה הוּא אָמַר וַתְּהִי, **וְלֹא יַעֲשֶׂה** – פֵּרוּשׁ לֹא יִצְטָרֵךְ לְמַעֲשֶׂה, כְּאָמְרוֹ (בראשית א:ג) "וַיֹּאמֶר וְגוֹ' וַיְהִי כֵן", וְכֵן אָמְרוּ בַּמִּשְׁנָה (אבות ה:א) "בַּעֲשָׂרָה מַאֲמָרוֹת נִבְרָא הָעוֹלָם". וְאָמְרוֹ **וְדִבֶּר** וְגוֹ' – פֵּרוּשׁ וּכְשֶׁהַמַּעֲשֶׂה שֶׁנַּעֲשָׂה בְּמַאֲמָרוֹ אֵינוֹ כָּל כָּךְ קַיָּם, עַל דֶּרֶךְ אָמְרָם שֶׁהָיָה הָעוֹלָם רוֹפֵף וְרוֹעֵד, דִּכְתִיב (איוב כו:יא) "עַמּוּדֵי שָׁמַיִם יְרוֹפָפוּ וְיִתְמְהוּ מִגַּעֲרָתוֹ", וְאָמְרוּ חֲכָמֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (חגיגה יב.) שֶׁגָּעַר ה' בָּהֶם וְנִתְקַיְּמוּ, וְהוּא אָמְרוֹ **וְדִבֶּר** לְשׁוֹן קוֹשִׁי, **וְלֹא יְקִיְּמֶנָּה** – פֵּרוּשׁ וְלֹא יִצְטָרֵךְ לְקַיְּמָנָה אֶלָּא בְּדִבּוּרוֹ הַקָּשֶׁה הִיא מִתְקַיֶּמֶת וּמִתְחַזֶּקֶת.

פסוק כ

הִנֵּה בָרֵךְ לָקָחְתִּי וּבֵרַךְ וְגוֹ'. לְפִי מַה שֶּׁפֵּרַשְׁנוּ בְּפָסוּק (במדבר כ"ג:ה') "וַיָּשֶׂם ה' דָּבָר בְּפִי בִלְעָם" שֶׁעָשָׂה בְּפִיו דָּבָר רוּחָנִי שֶׁיִּפְסִיק בֵּין פִּיו לְרוּחַ הַקֹּדֶשׁ הַמְדַבֶּרֶת, וְהוּא מַה שֶּׁכְּוָנוּ רַז"ל בְּמַאֲמָרָם (ילקוט שמעוני) דָּבָר – מַלְאָךְ. אֶלָּא שֶׁהֵם נָתְנוּ טַעַם הַדָּבָר כְּדֵי לְמָנְעוֹ מִלְּקַלֵּל וּשְׁנֵי הַטְּעָמִים צוֹדְקִים, וּכְפִי זֶה נִתְכַּוֵּן בְּמַאֲמַר **הִנֵּה בָרֵךְ לָקָחְתִּי** שֶׁהִרְגִּישׁ בְּמַה שֶׁנִּתּוֹסֵף בְּפִיו וּבִלְשׁוֹנוֹ שֶׁיִּקָּרֵא בָּרֵךְ. וְעוֹד "וּבֵרַךְ" כִּי לֹא שָׂם הַדָּבָר בְּפִיו וְנִשְׁאַר הַדָּבָר לִרְצוֹנוֹ שֶׁל בִּלְעָם אֶלָּא "וּבֵרַךְ", פֵּרוּשׁ, מַכְרִיחוֹ לְבָרֵךְ, וַהֲגַם שֶׁהוּא אֵינוֹ חָפֵץ וּלְהַשִּׂיבָהּ אֵינוֹ יָכוֹל, וְהוּא אָמְרוֹ **וְלֹא אָשִׁיבֶנָּה** פֵּרוּשׁ אֵינוֹ יָכוֹל לְהַחְזִירָהּ.

פסוק כא

לֹא הִבִּיט אָוֶן בְּיַעֲקֹב. יִתְבָּאֵר עַל פִּי דִּבְרֵיהֶם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (רעיא מהימנא ח"ג רעה) שֶׁאָמְרוּ כִּי עַל יְדֵי חֵטְא הָאָדָם נִרְשָׁם רֹשֶׁם כֹּחַ הָרַע בָּאֱבָר שֶׁבּוֹ עָשָׂאוֹ, וְהִיא בְּחִינַת הַפֶּגֶם הַמְּזֻכֶּרֶת בְּדִבְרֵיהֶם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה. וּפֵרוּשׁ "אָוֶן" הוּא כֹּחַ הָרַע הַנִּמְשָׁךְ מֵהָעֲבֵרָה, עַל דֶּרֶךְ אָמְרוֹ (משלי ל:כ) "לֹא פָעַלְתִּי אָוֶן", וּכְתִיב (תהלים קכה:ה) "יוֹלִיכֵם ה' אֶת פּוֹעֲלֵי הָאָוֶן". וְלָזֶה אָמַר **לֹא הִבִּיט אָוֶן** שֶׁהוּא רֹשֶׁם הַמִּפְעָל הָרַע אֵינוֹ אֲפִלּוּ בְּיַעֲקֹב שֶׁהֵן הֲמוֹן הָעָם שֶׁיִּתְכַּנּוּ בְּשֵׁם יַעֲקֹב, שֶׁכֻּלָּם נִשְׁמָרִים מֵעֲשׂוֹת רַע. וַהֲגַם שֶׁיִּטְעוּ מִדֶּרֶךְ הַשֵּׂכֶל אֵינוֹ נִקְבָּע בְּנַפְשָׁם הָאָוֶן שֶׁהוּא חֵלֶק הָרַע, עַל דֶּרֶךְ אָמְרוֹ (שיר השירים ד:ז) "כֻּלָּךְ יָפָה וּמוּם אֵין בָּךְ", פֵּרוּשׁ שֶׁאֵין הַחֵטְא עוֹשֶׂה בּוֹ מוּם קָבוּעַ אֶלָּא לִכְלוּךְ הָעוֹבֵר עַל יְדֵי רְחִיצָה וַהֲדָחָה, וּכְמוֹ

שֶׁרְמְזוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (שיר השירים רבה) בְּמַה שֶׁאָמַר הַכָּתוּב "שְׂחוֹרָה אֲנִי וְנָאוָה" יְעַיֵּן שָׁם. וְאָמְרוֹ **וְלֹא רָאָה עָמָל בְּיִשְׂרָאֵל**, פֵּרוּשׁ, אֲפִלּוּ פְּגָם שֶׁצָּרִיךְ עָמָל לְהַעֲבִירוֹ אֵינוֹ בְּאוֹתָם שֶׁנִּקְרָאִים יִשְׂרָאֵל שֶׁהֵם הַצַּדִּיקִים.

אוֹ יִרְצֶה אָמְרוֹ **לֹא הִבִּיט** אָוֶן הוּא חֵטְא הַמַּחְשָׁבָה, שֶׁגַּם הוּא יִקָּרֵא אָוֶן, עַל דֶּרֶךְ אָמְרוֹ (תהילים סו:יח) "אָוֶן אִם רָאִיתִי בְלִבָּי", שֶׁאֵין ה' מַבִּיט אֶל הַמַּחְשָׁבָה הָרָעָה. **בְּיַעֲקֹב**, פֵּרוּשׁ, שֶׁאֵין עוֹשֶׂה בְּיַעֲקֹב הַמַּחְשָׁבָה הָרָעָה רֹשֶׁם הָאָוֶן שֶׁהִיא עָנָף הָרַע, וְלָזֶה דִּקְדֵּק לוֹמַר לְשׁוֹן הַבָּטָה שֶׁהִיא יוֹתֵר מֵהָרְאִיָּה, פֵּרוּשׁ כִּי הֲגַם כִּי בִּרְאִיָּה רִאשׁוֹנָה הוּא רוֹאֶה מַחְשָׁבָה הָרָעָה, כְּשֶׁהוּא מַבִּיט בִּפְנִימִיּוּת מִפְּעָלָהּ אֵין אָוֶן. וְדִקְדֵּק לוֹמַר **אָוֶן בְּיַעֲקֹב**, פֵּרוּשׁ שֶׁאֵינוֹ עוֹשֶׂה בּוֹ הַחֵטְא הַהוּא רֹשֶׁם, וְזֶה אֲפִלּוּ בַּהֲמוֹן הָעָם אֲשֶׁר בְּשֵׁם יַעֲקֹב יִכָּנֶה. וּכְנֶגֶד הַצַּדִּיקִים שֶׁבָּהֶם אָמַר **וְלֹא רָאָה**, פֵּרוּשׁ, אֲפִלּוּ מַחְשָׁבָה בִּלְתִּי הֲגוּנָה הַנִּקְרָא עָמָל שֶׁעָמַל עִמּוֹ יֵצֶר הָרַע בְּכֹחַ הַמַּחְשָׁבָה לְהַטּוֹתָהּ מִדֶּרֶךְ הַשֵּׂכֶל, וְהַצַּדִּיקִים לִבָּם חָלַל בְּקִרְבָּם, וְהוּא אָמְרוֹ **וְלֹא רָאָה עָמָל בְּיִשְׂרָאֵל**. גַּם נִתְכַּוֵּן לוֹמַר שֶׁהַצַּדִּיקִים הֲגַם שֶׁעוֹשִׂים מִצְוֹת וְכָל עִסְקָם בַּתּוֹרָה אֵינָם מַרְגִּישִׁים שֶׁיֵּשׁ לָהֶם עָמָל, עַל דֶּרֶךְ אָמְרוֹ (תהילים עג:טז) "עָמָל הוּא בְעֵינָי", אֶלָּא אַדְרַבָּא כְּאָדָם הַמְרֻוִיחַ וּכְאָדָם הַמִּשְׂתַּעְשֵׁעַ בְּשַׁעֲשׁוּעִים לְרֹב חֶשְׁקָם בַּתּוֹרָה. גַּם נִתְכַּוֵּן עַל דֶּרֶךְ אָמְרוֹ (משלי ח:יד) "אֲנִי בִינָה לִי גְבוּרָה", כִּי כְּשֶׁהַצַּדִּיקִים עוֹסְקִים בַּתּוֹרָה וּמַתְמִידִין בָּהּ אֵין לָהֶם עָמָל בְּעֵסֶק הַתּוֹרָה, שֶׁאַדְרַבָּא הִיא נוֹתֶנֶת לוֹ גְּבוּרָה.

עוֹד יִרְצֶה לוֹמַר, כִּי בְּאֶמְצָעוּת שְׁתֵּי הַדְּרָגוֹת שֶׁיֵּשׁ בְּיִשְׂרָאֵל אֵין הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מַקְפִּיד עַל רֶשַׁע שֶׁבָּעוֹלָם מֵהָאֻמּוֹת, וּבָזֶה אֵינוֹ מְאַבְּדָם, גַּם אֵינוֹ יָגֵעַ בִּבְרִיאַת עוֹלָמוֹ וּבִנְשִׁיאַת עֹל לְכָל הַדְּבָרִים הַצְּרִיכִין לָעוֹלָם. וְהוּא אָמְרוֹ **לֹא הִבִּיט אָוֶן** שֶׁיֵּשׁ בָּעוֹלָם, בִּשְׁבִיל יַעֲקֹב, גַּם אֵינוֹ רוֹאֶה עָמָל שֶׁעָמַל כְּבָיְכוֹל בִּסְבִילַת הָעוֹלָם וּבִמְזוֹנוֹתָיו וּבְסִפּוּק צְרָכָיו, הַכֹּל אֵינוֹ חָשׁ לוֹ בִּשְׁבִיל יִשְׂרָאֵל, וְהוּא אָמְרוֹ **בְּיִשְׂרָאֵל** – בִּשְׁבִיל יִשְׂרָאֵל. וְכֵן תִּמְצָא שֶׁאִם יִשְׂרָאֵל הוֹלְכִים בְּדֶרֶךְ הַתּוֹרָה וְהַמִּצְוֹות, ה' נוֹתֵן טוּבוֹ לָעוֹלָם וְנִזּוֹנִים וְנֶהֱנִים גַּם הָאֻמּוֹת יַחַד. וּמֵעַתָּה הַמְבַקְשִׁים לַעֲקֹר אֻמָּה זוֹ מְבַקְשִׁים לְאַבֵּד הָעוֹלָם וְיוֹשְׁבָיו. עוֹד נִתְכַּוֵּן בְּאָמְרוֹ "וְלֹא רָאָה עָמָל בְּיִשְׂרָאֵל" כִּי הַצַּדִּיקִים כָּל צְפִצוּפָם עוֹשִׂים בּוֹ נַחַת רוּחַ לַה' וְאֵינָם מְיַגְּעִים אוֹתוֹ כְּבָיְכוֹל, עַל דֶּרֶךְ אָמְרוֹ (מלאכי ב,יז) "הוֹגַעְתֶּם ה' בְּדִבְרֵיכֶם", וְלָזֶה אָמַר "וְלֹא רָאָה עָמָל בְּיִשְׂרָאֵל".

ה' אֱלֹהָיו עִמּוֹ וּתְרוּעַת מֶלֶךְ בּוֹ. פֵּרוּשׁ, כְּנֶגֶד שְׁתֵּי בְּחִינוֹת שֶׁהַזְּכִיר, הַנִּקְרָאִים בְּשֵׁם יַעֲקֹב שֶׁהֵם הֲמוֹן הָעָם, וְהַמִּתְכַּנִּים בְּשֵׁם יִשְׂרָאֵל שֶׁהֵם הַצַּדִּיקִים, **ה' אֱלֹהָיו עִמּוֹ** הֵם הַצַּדִּיקִים שֶׁעוֹשִׂים מֵאַהֲבָה, לָזֶה אָמַר "ה'" שֶׁהוּא שֵׁם הַחֶסֶד, לוֹמַר שֶׁאֵין עֲבוֹדַת הַצַּדִּיק לְצַד הַדִּין אֶלָּא אוֹהֵב הַטּוֹב בְּמַה שֶׁהוּא טוֹב. וְדִקְדֵּק לוֹמַר "אֱלֹהָיו" שֶׁלֹּא תַּחְשֹׁב שֶׁאִם ה' מְיַסְּרֵהוּ

יְשׁוּב אָחוֹר, לָזֶה אָמַר "אֱלֹהָיו", שֶׁהֲגַם שֶׁיְיַסְּרֵהוּ – עַל מִשְׁמֶרֶת אַהֲבָתוֹ יַעֲמֹד. וּכְנֶגֶד כַּת הֶהָמוֹן הַנִּקְרָאִים בְּשֵׁם יַעֲקֹב אָמַר: **וּתְרוּעַת מֶלֶךְ בּוֹ**, שֶׁהוּא יָרֵא לְצַד הַמִּשְׁפָּט.

עוֹד יִרְצֶה לוֹמַר שֶׁבַח הַשָּׂגָתָם, שֶׁלֹּא בָּחַר ה' לְשַׁכֵּן שְׁמוֹ אֶלָּא עִמָּם, וְעוֹד שֶׁעָשָׂה בָּהֶם כֹּחַ עֶלְיוֹן שֶׁיְּכוֹלִין לְאַבֵּד כָּל מַה שֶּׁנּוֹתְנִין בּוֹ עֵינֵיהֶם כְּמֶלֶךְ עוֹלָם, וְהוּא אָמְרוֹ **וּתְרוּעַת מֶלֶךְ בּוֹ**, פֵּרוּשׁ אֵין צְרִיכִין שֶׁה' יְאַבֵּד קָמֵיהֶם אֶלָּא בָּהֶם עַצְמָן יֵשׁ הַדְּרָנָה זוֹ. וְכֵן תִּמְצָא שֶׁהַצַּדִּיקִים כָּל מָקוֹם שֶׁנּוֹתְנִים בּוֹ עֵינֵיהֶם לְהַשְׁחִית בְּכָל הַנִּבְרָאִים הֵם בַּעֲלֵי הַיְכֹלֶת:

עוֹד יִתְבָּאֵר עַל דֶּרֶךְ אָמְרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (ברכות סא:) עַל רַבִּי עֲקִיבָא שֶׁהָיוּ סוֹרְקִים בְּשָׂרוֹ בְּמַסְרְקוֹת שֶׁל בַּרְזֶל וְהָיָה מַאֲרִיךְ בְּאֶחָד וְכוּ', וְהוּא אָמְרוֹ **ה' אֱלֹהָיו עִמּוֹ** פֵּרוּשׁ מְדַבֵּק נַפְשׁוֹ בַּה' אֱלֹהָיו בְּתַכְלִית הַחִבָּה, הֲגַם שֶׁתְּרוּעַת מֶלֶךְ בּוֹ, בְּשֶׁבֶט בַּרְזֶל שֶׁסּוֹרְקִין בְּשָׂרוֹ, וַאֲפִלּוּ בַּזְּמַן עַצְמוֹ שֶׁהַשֶּׁבֶט בּוֹ שֶׁהָיוּ סוֹרְקִים וְכוּ', אַף עַל פִּי כֵן ה' אֱלֹהָיו עִמּוֹ.

פסוק כב

אֵל מוֹצִיאָם מִמִּצְרָיִם. אָמַר **מוֹצִיאָם** וְלֹא הוֹצִיאָם, הֲגַם שֶׁרַזַ"ל אָמְרוּ (ברכות לח.) דְּאַפִּיק מַשְׁמַע וְהוֹכִיחוּ מִכָּאן, אַף עַל פִּי כֵן יוֹתֵר מַשְׁמַע לְשׁוֹן עָבָר אִם הָיָה אוֹמֵר הוֹצִיאָם. וְנִרְאֶה עַל דֶּרֶךְ אָמְרָם זַ"ל (פסחים קטז:) בְּכָל דּוֹר וָדוֹר חַיָּב אָדָם לִרְאוֹת אֶת עַצְמוֹ כְּאִלּוּ הוּא יָצָא מִמִּצְרַיִם, עַל כֵּן אָמְרוּ יוֹדְעֵי פְּנִימִיּוּת הַתּוֹרָה כִּי כָל לֵיל פֶּסַח מִתְבָּרְרִים כֹּחוֹת הַקְּדֻשָּׁה מֵהַקְּלִפָּה וְנוֹסְפִים בְּעֹם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, וְהִיא הַבְּחִינָה עַצְמָהּ שֶׁל יְצִיאַת מִצְרַיִם. וְהוּא אָמְרוֹ **אֵל מוֹצִיאָם** כִּי לֹא יְצִיאָה רִאשׁוֹנָה לְבַד אֶלָּא בְּכָל שָׁנָה וְשָׁנָה מוֹצִיאָם כַּנִּזְכָּר. וְנָתַן טַעַם **כְּתוֹעֲפֹת רְאֵם לוֹ**, פֵּרוּשׁ, כִּי ה' מוֹסִיף וּמְחַזֵּק אוֹתָם לְרוֹמְמָם, וְאֵין קֵץ לְרוֹמְמוּת אֲשֶׁר חָשַׁב ה' עֲלֵיהֶם עַד גֶּדֶר שֶׁלֹּא יִשָּׂאֵר שׁוּם תַּעֲרֹבֶת הָרַע בַּקְּדֻשָּׁה, וְהוּא אָמְרוֹ **כִּי לֹא נַחַשׁ בְּיַעֲקֹב** רָמַז לִבְחִינַת הַנְּחוּשׁ, גַּם לִבְחִינַת הַנִּקְרֵאת נָחָשׁ שֶׁהוּא רֹאשׁ הַקְּלִפָּה ס"מ הָרָשָׁע הַנִּקְרָא נָחָשׁ תִּעָקֹר וְלֹא יִשָּׂאֵר מִמֶּנּוּ בְּיַעֲקֹב, עַל דֶּרֶךְ אָמְרוֹ (זכריה י"ג:ב') "וְאֶת רוּחַ הַטֻּמְאָה אַעֲבִיר מִן הָאָרֶץ". "וְלֹא קֶסֶם" – הוּא בְּחִינַת טֻמְאָה לְמַטָּה מִמֶּנָּה, וְאָז יִהְיוּ יִשְׂרָאֵל בְּגֶדֶר שְׁלֵמוּת הַמַּעֲלָה וְתִהְיֶה מַעֲלָתָם יוֹתֵר מִן הַמַּלְאָכִים, וְהוּא מַה שֶּׁגָּמַר אוֹמֵר **כָּעֵת יֵאָמֵר לְיַעֲקֹב** וְגוֹ' וְאָמְרוּ רַזַ"ל (במדבר רבה כ,כ) שֶׁהַמַּלְאָכִים יִשְׁאֲלוּ לְיִשְׂרָאֵל "מַה פָּעַל אֵל".

פסוק כד

הֶן עָם וְגוֹ'. אָמְרוֹ הֶן, עַל דֶּרֶךְ אָמְרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (שבת קיט:) מַלְאָךְ רַע עוֹנֶה אָמֵן בְּעַל כָּרְחוֹ, שֶׁבִּלְעָם עַצְמוֹ אָמַר הֵן, כֵּן יִהְיֶה עִם זֶה כְּלָבִיא יָקוּם וְכַאֲרִי וְגוֹ'. וְאָמְרוֹ **כְּלָבִיא** פֵּרוּשׁ, קִימָתוֹ רִאשׁוֹנָה אֵינוֹ כִּשְׁאָר הָעוֹלָם שֶׁבִּתְחִלָּה לְהִיוֹתוֹ חָסֵר הִתְלַמְּדוּת הַמִּלְחָמָה לֹא יַעֲשֶׂה גְּבוּרוֹת אֶלָּא כְּלָבִיא יָקוּם וְיַעֲשֶׂה נִפְלָאוֹת, כְּמוֹ שֶׁכֵּן הָיָה, שֶׁהֲגַם שֶׁמַּעוֹדוֹ הוּא שָׁבוּי בְּבֵית הַבּוֹר מְעֻנֶּה בְּסֶבֶל אֱנוֹשׁ, אַף עַל פִּי כֵן כְּצֵאתוֹ אֶת הָעִיר הִפְלִיא עֲשׂוֹת בְּסִיחוֹן

וְעוֹג. אָמַר עוֹד **וְכַאֲרֵי יִתְנַשָּׂא** פֵּרוּשׁ עַל דֶּרֶךְ אָמְרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (שבת עז:) שְׁלֹשָׁה כָּל זְמַן שֶׁמַּזְקִינִין מוֹסִיפִין כֹּחַ: אֲרִי וְכוּ', וְהוּא אָמְרוֹ **יִתְנַשָּׂא** שֶׁהוּא מִתְנַשֵּׂא וְרָם בְּכֹחוֹ שֶׁהֲגַם שֶׁיַּעַבְרוּ עָלָיו כַּמָּה מִלְחָמוֹת לֹא מִפְּנֵי זֶה יִהְיוּ נֶחְלָשִׁים אֶלָּא הוֹלְכִים וּמִתְגַּבְּרִים.

עוֹד יִרְצֶה, שֶׁמִּלְּבַד כֹּחַ אֲשֶׁר עָשָׂה ה' בָּהֶם, עוֹד יִהְיֶה בְּעֵינֵי כָּל הָאֻמּוֹת בְּמַדְרֵגָה גְּדוֹלָה לְפַחֵד מֵהֶם, כְּאָמְרוֹ (יהושע ב,כד) "וְגַם נָמוֹגוּ" וְגוֹ', וְהוּא אָמְרוֹ **כְּלָבִיא יָקוּם** זֶה בְּעֶרֶךְ גְּבוּרָתוֹ, וּבְעֶרֶךְ מַה שֶּׁיִּהְיֶה נֶחְשָׁב בְּעֵינֵי הָעוֹלָם **וְכַאֲרֵי יִתְנַשָּׂא**, פֵּרוּשׁ, יוֹתֵר מִמַּה שֶּׁהוּא יִהְיוּ מְנוּשָּׂאִים בְּעֵינֵי הָעוֹלָם.

לֹא יִשְׁכַּב עַד וְגוֹ'. פֵּרוּשׁ, שֶׁאֵין הַלַּיְלָה מִפְלָט לָנוּס מִפָּנָיו, כִּי לַיְלָה לְפָנָיו כַּיּוֹם יָאִיר. וְצֵא וּלְמַד מֵיהוֹשֻׁעַ (יהושע י:יב-יג) שֶׁאָמַר לַשֶּׁמֶשׁ שֶׁתַּעֲמֹד וְלֹא אָץ לָבוֹא וְכַדּוֹמֶה. וְהוּא אָמְרוֹ **לֹא יִשְׁכַּב עַד יֹאכַל טֶרֶף**, הֵא לְמַדְתָּ שֶׁבִּזְמַן שְׁכִיבָה מִתְעַסֵּק הוּא בַּאֲכִילַת טֶרֶף.

וְאָמְרוֹ **וְדַם חֲלָלִים יִשְׁתֶּה**, לְפִי שֶׁבְּטֶבַע אֱנוֹשִׁי כְּשֶׁיִּרְבֶּה לְהַפִּיל חֲלָלִים תִּיקַר בְּעֵינָיו נֶפֶשׁ הַנִּשְׁאָרִים, לָזֶה אָמַר אוֹי לָהֶם לָאוּמּוֹת, כִּי עַם אֵלֶּה הַדָּם בְּעֵינָיו כְּמַשְׁקֶה אֲשֶׁר יִשְׁתֶּה, וְאֵינוֹ נֶחְשָׁב בְּעֵינֵיהֶם הַדָּם בְּגֶדֶר הֲרִיגָה אֶלָּא בְּגֶדֶר שְׁתִיָּה.

וְדַקְדֵּק לוֹמַר **יִשְׁתֶּה**, לְפִי מַה שֶּׁהִקְדַּמְנוּ כִּי עַל יְדֵי הֲרִיגַת הָאֻמּוֹת נִדְבָּקִים חֶלְקֵי הַקְּדֻשָּׁה בְּעַם ה', בְּסוֹד "כִּי לַחְמֵנוּ הֵם" (במדבר י"ד:ט'), כְּמוֹ כֵן אָמַר כָּאן "יִשְׁתֶּה", וְהָבֵן. וְרַז"ל (חולין לה:) לָמְדוּ מִכָּאן לְדָם שֶׁחָשׁוּב מַשְׁקֶה.

פסוק כה

גַּם קֹב֥ לֹא תְקֳבֶ֖נּוּ. אָמַר **גַּם**, וְכָפַל לוֹמַר "קֹב תְּקֳבֶנּוּ", פֵּרוּשׁ, לְפִי שֶׁאָמַר לוֹ בִּלְעָם "קוּם בָּלָק וּגוֹ' הַאֲזִינָה" וּגוֹ', וְשָׁם רָמַז לוֹ שֶׁהוּא חֹפֵץ לְקַלֵּל וּמַלְאָךְ עוֹקֵם פִּיו כְּמַאֲמָרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (מדרש רבה במדבר כאן), גַּם כֵּן לָזֶה אָמַר "גַּם קֹב", פֵּרוּשׁ, מִלְּבַד שֶׁלֹּא תְקַלְּלֶנּוּ בְּכִוּוּן, אֶלָּא אֲפִלּוּ לְהוֹצִיא הַקְּלָלָה מִפִּיךָ בְּלֹא זְכִירַת שְׁמָם לֹא תְקֳבֶנּוּ. מִכָּאן שֶׁמִּתְחַכֵּם הָיָה בִּלְעָם הָרָשָׁע לְהוֹצִיא מִפִּיו קְלָלָה בְּדֶרֶךְ שֶׁלֹּא יַעֲנִישֵׁהוּ הַבּוֹרֵא, עַל זֶה הַדֶּרֶךְ שֶׁיֹּאמַר "אָרוּר" אוֹ "מְקֻלָּל" וְלֹא יוֹצִיא מִפִּיו שֵׁם הַמְקֻלָּל וְהַמְאוֹרָר, אֶלָּא שֶׁבְּלִבּוֹ יְכַוֵּן לְמַה שֶּׁרוֹצֶה, וּלְטַעַם זֶה הָיָה ה' מוֹנְעוֹ מִלְּהוֹצִיא מִפִּיו קְלָלָה וְנֶחְתְּמָה בְּלִבּוֹ.

וְאָמְרוֹ **גַּם בָּרֵךְ**, לְפִי שֶׁאָמַר לוֹ בִּלְעָם שֶׁאֵינוֹ מְבָרְכָם מֵרְצוֹנוֹ אֶלָּא אָנוּס הוּא לְבָרְכָם, לָזֶה אָמַר לוֹ: "אִם אַתָּה לֹא תְקַלֵּל לֹא תִתְחַיֵּב לְבָרֵךְ", וְחָשַׁב שֶׁלֹּא יְעַקֵּם ה' פִּיו לְבָרֵךְ אֶלָּא אִם יִרְצֶה לְקַלֵּל. וְכָפַל לוֹמַר **גַּם בָּרֵךְ לֹא תְבָרֲכֶנּוּ**, פֵּרוּשׁ אֲפִלּוּ בְּרָכָה שֶׁאֵינָהּ כְּפִי הָאֱמֶת בָּרְכָה כְּפִי דַּעַת בִּלְעָם וְכַוָּנָתוֹ, אַף גַּם זֹאת לֹא תְבָרְכֶנּוּ.

פסוק כו

וַיַּעַן בִּלְעָם וגו' לֵאמֹר. צָרִיךְ לְדַעַת אִמְרוֹ **לֵאמֹר**, כִּי לְמִי יֹאמַר בִּלְק? אָכֵן נִתְכַּוֵּן לוֹמַר כִּי מַה שֶּׁדִּבֵּר אֵלָיו קוֹדֶם כַּוָּנָתוֹ לוֹמַר לוֹ שֶׁכָּל אֲשֶׁר יְדַבֵּר ה' – בֵּין קְלָלָה בֵּין בְּרָכָה – אוֹתוֹ אֶעֱשֶׂה, אִם כֵּן הֲגַם שֶׁלֹּא אֶקֳּבָנּוּ וִידַבֵּר ה' לְבָרְכָם אֲבָרְכֵם לְקַיֵּם דְּבַר ה'.

פסוק כז

לְכָה נָּא אֶקָּחֲךָ. אָמַר **נָּא** פֵּרוּשׁ, עַתָּה שֶׁכְּבָר הָיָה מַה שֶּׁהָיָה וּמַה שֶּׁיֵּשׁ לוֹ לְבָרֵךְ כְּבָר בֵּרְכָם. וְטַעַם שֶׁעֲדַיִן הָיָה מְצַפֶּה לְדָבָר, שֶׁרָאָה שְׁתֵּי פְּעָמִים שֶׁה' חָפֵץ בִּבְרָכָה לְיִשְׂרָאֵל, נִרְאֶה כִּי חָשַׁב שֶׁאֶפְשָׁר שֶׁהַפְּנֵה שֶׁעָמַד בִּלְעָם פַּעַם אַחַת וּשְׁתַּיִם הָיוּ אֲנָשִׁים צַדִּיקִים, מַה שֶּׁאֵין כֵּן עַתָּה שֶׁמְּשִׁים פָּנָיו כְּנֶגֶד כָּל הָעָם, מִן הַסְּתָם יִהְיוּ בָּהֶם כַּת אַחַת בִּלְתִּי הֲגוּנָה, וְחָשַׁב אוּלַי יִמְצָא מָקוֹם לְקוֹב מִשָּׁם. וְהוּא אָמְרוֹ **אוּלַי יִישַׁר** וגו'. וְאָמַר **וְקַבֹּתוֹ לִי** וְלֹא אָמַר "לְקַבֹּתוֹ", נִתְכַּוֵּן בָּזֶה שֶׁאֵין צוֹרֶךְ שֶׁיִּישַׁר בְּעֵינֵי ה' לְקַבֹּתוֹ, אֶלָּא שֶׁיִּישַׁר בְּעֵינֵי ה' שֶׁלֹּא לְמָנְעֵךְ וְאָז תְּקֳבָנּוּ מִשָּׁם.

פרק כד

פסוק א

וַיַּרְא בִּלְעָם כִּי טוֹב וגו'. וּלְדִבְרֵיהֶם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (מדרש רבה) שֶׁאָמְרוּ בְּפֵרוּשׁ פָּסוּק "כִּי בָרוּךְ הוּא" שֶׁאָמַר ה' לְבִלְעָם לֹא תְּבָרְכֵם, נִתְכַּוֵּן לוֹמַר עַל זֶה הַדֶּרֶךְ: "טוֹב בְּעֵינֵי ה' לְבָרֵךְ" – פֵּרוּשׁ, ה' שֶׁהִזְכִּיר בְּסָמוּךְ וְאֵינוֹ חוֹזֵר עַל בִּלְעָם, כִּי כְּבָר אָמַר לוֹ ה' "כִּי בָרוּךְ הוּא" וְאֵינוֹ צָרִיךְ לְבָרְכָם. וַהֲגַם שֶׁמָּצִינוּ שֶׁהָיָה מְבָרְכָם, זֶה הָיָה לְהַפֵּךְ קִלְלָתוֹ לִבְרָכָה. וּלְפִי מַה שֶּׁפֵּרַשְׁתִּי בְּפָסוּק (במדבר כג:ה) "וַיָּשֶׂם ה' דָּבָר בְּפִי בִלְעָם" – לֹא בִלְעָם הָיָה מְבָרֵךְ אֶלָּא מַלְאָךְ הָיָה מְבָרְכָם בְּפִיו בְּהֶפְסֵק דָּבָר לְפִיו. וְאָמְרוֹ **וְלֹא הָלַךְ כְּפַעַם** וְגוֹ' – פֵּרוּשׁ הֶחְלִיט שֶׁאֵין תִּקְוָה מֵה' לְהַסְכִּים לְהָרַע לְיִשְׂרָאֵל, גַּם לֹא הָלַךְ כְּפַעַם וְגוֹ' מִשּׁוּם שֶׁאֵין תּוֹחֶלֶת מֵהַנְּחָשִׁים. לָזֶה נִתְחַכֵּם בְּעֵצָה רָעָה, וְהוּא **וַיָּשֶׁת אֶל הַמִּדְבָּר פָּנָיו** – פֵּרוּשׁ, לִרְאוֹת מַה שֶּׁהִכְעִיסוּ בַּמִּדְבָּר, אוּלַי דֶּרֶךְ שָׁם יוּכַל לְקַלֵּל.

אוֹ יִתְבָּאֵר לְשׁוֹן דִּבּוּר, כְּדֶרֶךְ שֶׁפֵּרַשׁ בַּזֹּהַר (חלק ג רה:) בְּפָסוּק "אָבִינוּ מֵת בַּמִּדְבָּר" (במדבר כז:ג) לְשׁוֹן דִּבּוּר, וְהַכַּוָּנָה לְפִי שֶׁכָּל הָעֲשֶׂר נִסְיוֹנוֹת שֶׁנִּסּוּ יִשְׂרָאֵל אֶת הַמָּקוֹם הָיוּ בְּדִבּוּר: עַל יַם סוּף, בָּעֹגֶל, בַּמִּתְאוֹנְנִים, בַּמְּרַגְּלִים, בַּעֲדַת קֹרַח, מֵי מְרִיבָה וְכוּ', כֻּלָּם הָיוּ חוֹטְאִים בְּדִבּוּר, וְחָשַׁב כִּי בִּכְלָלוּת יִשְׂרָאֵל שֶׁהָיוּ לְנֶגֶד פָּנָיו יִמְצְאוּן רַבִּים מִכִּתּוֹת הַמִּדְבָּרִים וְדֶרֶךְ שָׁם יְקַלֵּל.

עוֹד יִרְצֶה עַל פִּי דִּבְרֵיהֶם זַ"ל (זוהר חדש ב' קנז.) שֶׁאָמְרוּ כִּי הַמִּדְבָּר הוּא מְקוֹם חֲנוֹת ס"מ הָרָשָׁע, וְנִתְכַּוֵּן לְעוֹרֵר כֹּחוֹתָיו, וְהוּא אָמְרוֹ "וַיָּשֶׁת אֶל הַמִּדְבָּר פָּנָיו" שֶׁשָּׁם הוּא רֹאשׁ הַקְּלִפָּה ס"מ וְחֵילוֹתָיו שׁוֹנְאֵי עַם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. וְדִקְדֵּק לוֹמַר **פָּנָיו**, אוּלַי שֶׁתִּתְעוֹרֵר הַקְּלִפָּה בְּאֶמְצָעוּת הַכַּעַס כְּדֶרֶךְ שֶׁתִּתְעוֹרֵר הַקְּדֻשָּׁה בְּשִׂמְחָה וּבְלֵב טוֹב, כִּי כָל אֶחָד יִתְעוֹרֵר לְמִינוֹ, וְהוּא אָמְרוֹ "פָּנָיו" לְשׁוֹן כַּעַס, עַל דֶּרֶךְ אָמְרוֹ (שמות ל"ג:י"ד) "פָּנַי יֵלֵכוּ" שֶׁהוּא לְשׁוֹן כַּעַס: **אוֹ** אֶפְשָׁר לְפָרֵשׁ הַכָּתוּב עַל זֶה הַדֶּרֶךְ: **וַיַּרְא בִּלְעָם** כִּי מִי שֶׁהוּא טוֹב הוּא בְּעֵינֵי ה' רָאוּי לְבָרֵךְ יִשְׂרָאֵל, עַל דֶּרֶךְ אָמְרוֹ (משלי כב:ט) "טוֹב עַיִן הוּא יְבֹרָךְ", וְאָמְרוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (סוטה לח:) אַל תִּקְרֵי יְבֹרָךְ אֶלָּא יְבֹרֵךְ. וְהַכַּוָּנָה בָּזֶה כִּי הוּא לְהִיוֹתוֹ רַע עַיִן כַּיָּדוּעַ לֹא נָתְנוּ ה' לְבָרֵךְ, כָּרְמוּז בְּמַאֲמַר "כִּי בָרוּךְ הוּא". וּמִזֶּה הִרְגִּישׁ כִּי נִפְסָל לִהְיוֹתוֹ רַע עַיִן, וְהַמְבָרֵךְ הוּא הַמַּלְאָךְ שֶׁמְּדַבֵּר בְּפִיו. לָזֶה חָשַׁב שֶׁלֹּא יֵלֵךְ כְּפַעַם בְּפַעַם לִקְרַאת נְחָשִׁים שֶׁהוּא חֵלֶק הָרַע. **וַיָּשֶׁת אֶל הַמִּדְבָּר** פֵּרוּשׁ אֲשֶׁר הוּא חוֹנֶה שָׁם הָאֱלֹהִים מְקוֹם מַחֲנֵה שְׁכִינָה, וּמָרַד בְּשֹׂרֶשׁ נִשְׁמָתוֹ וְחָשַׁב שֶׁבָּזֶה יֻכְשַׁר לִהְיוֹת טוֹב וִיבָרֵךְ אֶת יִשְׂרָאֵל. וְהוֹדִיעַ הַכָּתוּב כִּי לֹא עָשָׂה זֶה מֵרְצוֹנוֹ וּמִלִּבּוֹ אֶלָּא לְפָנִים הוּא שֶׁעָשָׂה אֶת הַדָּבָר הַזֶּה, שֶׁחָשַׁב לְרַמּוֹת בּוֹחֵן לְבָבוֹת. וְאוּלַי שֶׁדַּעְתּוֹ הָיְתָה עַד שֶׁיֵּאָמִין בּוֹ הַמַּלְאָךְ לְהַסִּיר חַכָּה מִפִּיו לְדַבֵּר כְּחֻפְצוֹ, וְאָז יַחְשֹׁב מַחֲשָׁבוֹת לְהִתְחַכֵּם בְּסֵדֶר הַבְּרָכָה עַצְמָהּ לְהָרַע, כְּמוֹ שֶׁכֵּן עָשָׂה, כְּאָמְרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (סנהדרין קה:) בְּפֵרוּשׁ אָמְרוֹ "כִּנְחָלִים וְגוֹ' כַּאֲהָלִים" וְגוֹ', וְהָיְתָה רוּחַ הַקֹּדֶשׁ מְבַטֶּלֶת מַחְשַׁבְתּוֹ וְאוֹמֶרֶת: "לֹא כְמוֹ שֶׁאַתָּה חוֹשֵׁב" וְגוֹ'.

פסוק ב

וַיִּשָּׂא בִלְעָם וְגוֹ'. הֶצְרֵךְ לוֹמַר "וַיִּשָּׂא", גַּם הֶצְרֵךְ לְהַזְכִּיר שְׁמוֹ וְלֹא סָמַךְ עַל זִכְרוֹנוֹ בְּסָמוּךְ, לְפִי מַה שֶׁקָּדַם לָנוּ שֶׁיִּשְׂרָאֵל הָיוּ מְסֻבָּבִים בַּעֲנָנִים וְלֹא הָיְתָה עַיִן שׁוֹלֶטֶת בָּהֶם, לָזֶה אָמַר שֶׁנִּשָּׂא בִּלְעָם וְגוֹ', פֵּרוּשׁ, נָשָׂא נְבִיאוּתוֹ, כִּי הוּא הָיָה נְבִיא אֱמוּת הָעוֹלָם וּמַחֲזֶה נִבְוְאָה יֻחֲזֶה, וְלָזֶה דִּקְדֵּק לוֹמַר "בִּלְעָם" לִרְמֹז נְשִׂיאוּת עַיִן שֶׁאֵינָהּ בְּזוּלָתוֹ אֶלָּא בּוֹ, וּבָזֶה הֵעִיר שֶׁבְּמַחֲזֵה הַנְּבוּאָה הַכָּתוּב מְדַבֵּר, וּבָזֶה הִשִּׂיג לְרָאוֹת יִשְׂרָאֵל שֶׁהָיוּ נִסְתָּרִים בְּעַנְנֵי הַכָּבוֹד. **וַיַּרְא וְגוֹ' לִשְׁבָטָיו וַתְּהִי עָלָיו וְגוֹ'**. פֵּרוּשׁ שָׁרְאָה בָּהֶם שְׁנֵי עִנְיָנִים גְּדוֹלִים: א' – שׁוֹכֵן כָּל שֵׁבֶט וְשֵׁבֶט בִּפְנֵי עַצְמוֹ, ב' – **וַתְּהִי עָלָיו** וְגוֹ' שֶׁהָיְתָה שׁוֹרָה שְׁכִינָה עַל כָּל שֵׁבֶט בִּפְנֵי עַצְמוֹ, מַלְכּוֹ בְּרֹאשׁוֹ. וְהַטַּעַם שֶׁכָּל שֵׁבֶט יֵשׁ לוֹ הַדְרָגָה בִּפְנֵי עַצְמוֹ, אוֹ לְצַד הַזְּכוּת שֶׁיֵּשׁ לְאֶחָד יוֹתֵר מֵחֲבֵרוֹ, אוֹ לְפִי הַמִּנְיָן. גַּם רָמַז בְּקֶשֶׁר שְׁנֵי דְּבָרִים עַל פִּי דִּבְרֵיהֶם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (בבא בתרא ס.) שֶׁאָמְרוּ שֶׁבְּאֶמְצָעוּת שֶׁנִּסְדְּרוּ יִשְׂרָאֵל בְּדֶרֶךְ זֶה כָּל שֵׁבֶט בִּפְנֵי עַצְמוֹ, שָׁכְנָה עֲלֵיהֶם שְׁכִינָה וְנַעֲשׂוּ מֶרְכָּבָה לָהּ, וְהוּא מַה שֶּׁדִּקְדֵּק לוֹמַר **וַתְּהִי עָלָיו רוּחַ אֱלֹהִים**:

פסוק ג

וַיִּשָּׂא מְשָׁלוֹ וַיֹּ֣אמַר נְאֻם בִּלְעָם וּנְאֻם וְגוֹ'. צָרִיךְ לָדַעַת לָמָּה הֻצְרַךְ לוֹמַר **וַיִּשָּׂא מְשָׁלוֹ**. עוֹד מַה צָּרַךְ לוֹמַר **נְאֻם בִּלְעָם**, פְּשִׁיטָא כִּי פִיו הַמְדַבֵּר. עוֹד לָמָּה הֻצְרַךְ לְהוֹדִיעַ שֵׁם אָבִיו כָּאן. עוֹד לָמָּה הֻצְרַךְ לְסַמֵּן עַצְמוֹ בְּסִימָנִים שֶׁבְּגוּפוֹ. גַּם בְּמַאֲמַר "שׁוֹמֵעַ" וְגוֹ' מַה נִּתְכַּוֵּן בָּזֶה, וְאִם לְשַׁבֵּחַ עַצְמוֹ לָמָּה לֹא שִׁבַּח בְּפַעַם רִאשׁוֹנָה?

אָכֵן לְפִי שֶׁעַד עַתָּה הָיָה מְדַבֵּר מַה שֶּׁיִּשִּׂים ה' בְּפִיו הֵפֶךְ רְצוֹנוֹ, שֶׁהַדִּבּוּר הָיָה יוֹצֵא מִפִּיו בְּעַל כָּרְחוֹ, וְעַתָּה רָצָה שֶׁיַּסְכִּים הוּא עַל הַדְּבָרִים הַיּוֹצְאִים מִפִּיו כְּאִלּוּ הוּא אוֹמֵר אוֹתָם מֵרְצוֹנוֹ הַפָּשׁוּט. וְכַוָּנָתוֹ בָּזֶה גַּם כֵּן שֶׁאִם יְקַלֵּל יָבֹא כֹּחַ הַמְבָרֵךְ וִיבָרֵךְ, אֲבָל אִם יְבָרֵךְ לֹא יְבָרֵךְ כֹּחַ הַמְבָרֵךְ. וּמַה גַּם לְפִי מַה שֶּׁפֵּרַשְׁתִּי בְּפָסוּק "וַיָּשֶׂת אֶל הַמִּדְבָּר פָּנָיו" וְגוֹ' בְּפֵרוּשׁ שֵׁנִי, שֶׁנִּתְכַּוֵּן לְהַכְשִׁיר עַצְמוֹ לְבָרֵךְ יִשְׂרָאֵל, יִתְיַשֵּׁב הַכָּתוּב עַל זֶה הַדֶּרֶךְ: **וַיִּשָּׂא מְשָׁלוֹ** – פֵּרוּשׁ, הַמָּשָׁל שֶׁהוּא מִמֶּנּוּ וּמִדַּעְתּוֹ. וּבָזֶה יִתְיַשְּׁבוּ דִּבְרֵי רַז"ל (סנהדרין קה:) שֶׁאָמְרוּ שֶׁהוּא אָמַר "כִּנָּחָלִים" וְגוֹ', בְּקֹשׁ לְכַנּוֹתָן כְּנַחַל שֶׁפּוֹסֵק בֵּימוֹת הַחַמָּה וְכוּ', וְרוּחַ הַקֹּדֶשׁ מְשִׁיבָתוֹ: "לֹא כְמוֹ שֶׁאַתָּה חוֹשֵׁב אֶלָּא נְטִיוּ", פֵּרוּשׁ כְּנָהָר שֶׁאֵינוֹ פוֹסֵק וְהוֹלֵךְ. "כַּאֲהָלִים" – פֵּרוּשׁ שֶׁהֵם מְטֻלְטָלִים וְנֶעֱקָרִים מִמְּקוֹמָם, וְרוּחַ הַקֹּדֶשׁ מְשִׁיבָתוֹ "נָטַע ה'" וְגוֹ'. וְכֵן כָּל דְּבָרָיו הֵם בְּרָכָה שֶׁפְּנִימִיּוּתָהּ קְלָלָה, וְאִם הֵם דִּבְרֵי רוּחַ הַקֹּדֶשׁ לָמָּה תֹּאמַר דָּבָר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ דֹּפִי, אֶלָּא וַדַּאי שֶׁהֵם דִּבְרֵי עַצְמוֹ.

וְלָזֶה אָמַר **וַיִּשָּׂא מְשָׁלוֹ וַיֹּ֣אמַר נְאֻם בִּלְעָם**, פֵּרוּשׁ, דְּבָרִים אֵלּוּ הֵם מְשָׁלִי וְאֵינָם כִּשְׁאָר הַדְּבָרִים שֶׁקָּדְמוּ שֶׁלֹּא הָיוּ מִמֶּנִּי, וּפֵרֵשׁ מִי הוּא הַמְדַבֵּר דְּבָרִים אֵלּוּ כְּדֵי שֶׁיִּוּחַקּוּ לְעוֹלָם מִי בַּעַל דְּבָרִים. וְאָמַר שְׁלֹשָׁה סִימָנִים כְּדֶרֶךְ אָמְרוֹ בַּמִּשְׁנָה (פאה פ"ז מ"א): כָּל זֵית שֶׁיֵּשׁ לוֹ שֵׁם וְכוּ' בְּשֵׁמוֹ וּבְמַעֲשָׂיו וּבְמְקוֹמוֹ. כְּנֶגֶד "בִּשְׁמוֹ" אָמַר **בְּנוֹ בְעוֹר**, וְאָמַר "בְּנוֹ" וְלֹא אָמַר "בֵּן" לוֹמַר שֶׁהָיָה אָבִיו לְמַטָּה מִמֶּנּוּ וְרָאוּי לִהְיוֹת בְּמַדְרֵגַת בְּנוֹ לְגַבֵּי בְּחִינַת הַהַשָּׁגָה. אוֹ אֶפְשָׁר לוֹמַר שֶׁלֹּא הָיָה לִבְעוֹר אֶלָּא בִּלְעָם, לָזֶה אָמַר "בְּנוֹ" פֵּרוּשׁ יְחִידוֹ שֶׁל בְּעוֹר. וְלִכְשֶׁתִּמְצָא לוֹמַר שֶׁהָיוּ לוֹ אֲחֵרִים, אָמַר שֶׁכֻּלָּם נֶחְשָׁבִים כְּאַיִן לְפָנָיו כְּאִלּוּ אֵין לוֹ כִּי אִם בִּלְעָם. כְּנֶגֶד "מַעֲשָׂיו" אָמַר **הַגֶּבֶר שְׁתֻם הָעָיִן**, שֶׁהָיָה נִכָּר בְּמַעֲשֵׂה עֵינָיו שֶׁכָּל מָקוֹם שֶׁהָיָה מִסְתַּכֵּל בְּעֵינָיו הָיָה לוֹקֶה, וְלָכֵן הָיָה סוֹתֵם עֵינוֹ הָרָעָה לְבַל יַזִּיק. וְאֶפְשָׁר שֶׁהָיְתָה לוֹ עַיִן הַשְּׂמְאלִית מְיֻחֶדֶת לָזֶה. וְאִם נְפָרֵשׁ "שְׁתֻם הָעָיִן" הוּא לְשׁוֹן פְּתִיחָה, יִרְצֶה שֶׁהָיָה מְסֻמָּן בִּפְתִיחַת עֵינוֹ לְהָרַע. כְּנֶגֶד "מְקוֹמוֹ" אָמַר **שׁוֹמֵעַ אִמְרֵי אֵל**, שֶׁהָיָה עוֹמֵד לְנֶס עַמִּים וְאֵין אָדָם אַחֵר עוֹמֵד בְּמָקוֹם זֶה שֶׁל נְבוּאָה.

עוֹד יִרְצֶה בְּהָעִיר לָמָּה אָמַר שָׁלֹשׁ פְּעָמִים "נְאֻם" וְלֹא הִסְפִּיק בְּאַחַת. אָכֵן לְפִי שֶׁיֵּשׁ בִּבְלְעָם שָׁלֹשׁ הַדְרָגוֹת מִכֹּחוֹת הַנֶּעְלָם: א' – כֹּחַ שֶׁבָּא בִּבְרִיאָתוֹ אֲשֶׁר פָּעַל בּוֹ הַמּוֹלִיד, ב' – אֲשֶׁר

קָנָה בְּכֹחַ מַעֲשָׂיו כִּי הָאָדָם יִמְשֹׁךְ לְנַפְשׁוֹ כֹּחוֹת כְּפִי הַמַּפְעָל מִמֶּנּוּ, ג' – אֲשֶׁר הִקְנָהוּ ה' לְסִבָּה יְדוּעָה לִהְיוֹת נָבִיא לַגּוֹיִם כְּדֵי שֶׁלֹּא יִתְרַעֲמוּ הָאֻמּוֹת, כָּאָמוּר בְּדִבְרֵיהֶם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (במדבר רבה כ:א). וְנִתְכַּוֵּן בִּלְעָם לוֹמַר דְּבָרָיו בְּהִסְכָּמַת כֹּחוֹתָיו יַחַד: כְּנֶגֶד כֹּחַ הַבָּא מִכֹּחַ הַמּוֹלִיד אָמַר **נָאֻם בִּלְעָם בְּנוֹ בְעֹר**, וְדִקְדֵּק לוֹמַר "בְּנוֹ" וְלֹא אָמַר "בֵּן", כִּי אָז הָיָה נִשְׁמָע שֶׁמְצַיֵּן מִי יִלָּדוֹ, וְהוּא נִתְכַּוֵּן לוֹמַר עַל הַחֵלֶק שֶׁבּוֹ מִמַּה שֶׁהוּא בְּנוֹ וְלֹא עַל מַה שֶׁיֵּשׁ בְּכֹחוֹ הֵן הַיּוֹם; וּכְנֶגֶד חֵלֶק אֲשֶׁר קִנָּה בְּכֹחוֹ אָמַר **נָאֻם הַגָּבֶר**, פֵּרוּשׁ הַגֶּבֶר מַה שֶׁיֵּשׁ בְּכֹחוֹ הֵן הַיּוֹם; וּכְנֶגֶד חֵלֶק אֲשֶׁר קִנָּה בְּכֹחוֹ אָמַר **נָאֻם הַגָּבֶר**, פֵּרוּשׁ הַגֶּבֶר מַה שֶׁקִּנָּה בִּהְיוֹתוֹ גֶּבֶר מֵעַצְמוֹ, גַּם רָמַז לְתַעֲצוּמוֹתָיו מִלְּשׁוֹן גְּבוּרָה, **שְׁתֻם הָעַיִן** שֶׁפָּקַח עֵינָיו, כְּאָמְרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (זוהר חלק ג רח.) שֶׁהָיָה הוֹלֵךְ אֵצֶל עֻזָּא וַעֲזָאֵל וְשָׁם קִנָּה כֹּחוֹת הַטֻּמְאָה וְנִתְפַּתְּחוּ עֵינָיו בְּנִסְתָּרוֹת וּבְמַפְלָאוֹת אַחַר כַּמָּה יְגִיעוֹת, כָּאָמוּר בְּדִבְרֵיהֶם כַּמָּה יְגִיעוֹת צָרִיךְ לַדָּבָר; וּכְנֶגֶד כֹּחַ שֶׁבּוֹ אֲשֶׁר הִקְנָהוּ ה' לְסִבָּה הַיְדוּעָה אָמַר **נָאֻם שֹׁמֵעַ אִמְרֵי אֵל**, וְכָפַל לוֹמַר **אִמְרֵי אֵל וּמַחֲזֵה** וְגוֹ' כְּנֶגֶד שְׁנֵי פְּרָטֵי הַשְּׁגָה: אֶחָד – כְּשֶׁהָיָה בָּא לוֹ הַדִּבּוּר לְאָזְנָיו, וְהַשֵּׁנִי – כְּשֶׁהָיָה נִגְלֶה אֵלָיו. וּכְנֶגֶד שְׁנֵיהֶם אָמַר **נֹפֵל וּגְלוּי עֵינָיִם**, פֵּרוּשׁ, כְּשֶׁהָיָה חוֹזֶה מַחֲזֵה שַׁדַּי הָיָה נוֹפֵל, וּכְשֶׁהָיָה בָּא לוֹ הַדִּבּוּר וְשׁוֹמֵעַ בְּאָזְנָיו לֹא הָיָה נוֹפֵל אֶלָּא הָיָה גְּלוּי עֵינָיִם.

פסוק ה

מַה טֹּבוּ אֹהָלֶיךָ וְגוֹ'. פֵּרוּשׁ, לְפִי שֶׁיֵּשׁ בְּיִשְׂרָאֵל כַּת שֶׁקּוֹבְעִים עִתִּים לַתּוֹרָה, וְכַת שֶׁעוֹסְקִים בָּהּ יָתֵד הַתְקוּעָה. כְּנֶגֶד בַּעֲלֵי עִתִּים אָמַר **מַה טֹּבוּ אֹהָלֶיךָ יַעֲקֹב** כְּאֹהֶל זֶה שֶׁאֵינוֹ קָבוּעַ, וּכְנֶגֶד כַּת הַתְקוּעָה אָמַר **מִשְׁכְּנֹתֶיךָ יִשְׂרָאֵל**:

עוֹד נִתְכַּוֵּן כְּנֶגֶד שְׁנֵי זְמַנִּים: א' שֶׁהָיוּ בְּמִדְבָּר שֶׁהָיָה ה' בֵּינֵיהֶם בָּאֹהֶל, דִּכְתִיב (שמות כ"ו:ז') "וְעָשִׂיתָ וְגוֹ' לְאֹהֶל עַל הַמִּשְׁכָּן", וּכְנֶגְדּוֹ אָמַר "מַה טֹּבוּ אֹהָלֶיךָ". ב' שֶׁהָיוּ בוֹ בַּיְשׁוּב, דִּכְתִיב (מלכים א' ח:יב) "ה' אָמַר לִשְׁכֹּן בָּעֲרָפֶל", וּכְנֶגְדּוֹ אָמַר "מִשְׁכְּנֹתֶיךָ יִשְׂרָאֵל". וְאָמַר לְשׁוֹן רַבִּים לְפִי שֶׁיֵּשׁ הַדְרָגוֹת בְּאֹהֶל מוֹעֵד, מִשְׁכָּן לִפְנִים מִן הַפָּרֹכֶת.

פסוק ו

כִּנְחָלִים נְטָיוּ וְגוֹ'. רַז"ל (סנהדרין קה:) דָּרְשׁוּ בָּזֶה הַרְבֵּה דְּרָשׁוֹת. וְאֶפְשָׁר לְפָרֵשׁ הַכָּתוּב עַל זֶה הַדֶּרֶךְ, שֶׁהַכָּתוּב מְדַבֵּר כְּנֶגֶד אַרְבַּע כִּתּוֹת הַצַּדִּיקִים שֶׁבְּעַם ה'. א' הוּא כִּשְׁמוּאֵל הַנָּבִיא, שֶׁהָיָה מְסֻבָּב כָּל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל לְלַמֵּד יִשְׂרָאֵל תּוֹרָה וּמִצְוֹות בְּכָל שָׁנָה וְשָׁנָה, כָּאָמְרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (שבת נו.). ב' כַּת הַצַּדִּיקִים הַקְּבוּעִים לְתַלְמוּד תּוֹרָה, לִלְמוֹד וּלְלַמֵּד וּלְהוֹרוֹת מִשְׁפָּט, וְהִיא כַּת הָעוֹמֶדֶת בִּלְשָׁכַת הַגָּזִית הָעוֹסֶקֶת בַּתּוֹרָה וּבַהוֹרָאָה כַּיָּדוּעַ, וְהִיא בַּגֶּדֶר הָרִאשׁוֹן עַצְמוֹ, אֶלָּא שֶׁהַמְבַקֵּשׁ ה' יָבֹא אֲלֵיהֶם, מוֹסִיף עֲלֵיהֶם שְׁמוּאֵל שֶׁהוּא הָיָה מְסֻבָּב לְהוֹרוֹתָם. ג' כַּת הַלּוֹמֶדֶת תּוֹרָה לִשְׁמָהּ לְעַצְמָהּ לְהַשְׂכִּיל וּלְהָבִין אִמְרֵי נֹעַם, יִתְרָה עָלֶיהָ

כַּת הָרִאשׁוֹנָה שֶׁלּוֹמֶדֶת וּמְלַמֶּדֶת. ד' הִיא כַּת הַמַּחְזִיקָה יְדֵי הַלּוֹמְדִים וְיוֹצְאִים לִמְלַאכְתָּם לִמְצֹא טֶרֶף אָדָם.

וּכְנֶגֶד אַרְבַּע כִּתּוֹת אָמַר אַרְבָּעָה דִּמְיוֹנִים: כְּנֶגֶד כִּתּוֹ שֶׁל שְׁמוּאֵל אָמַר **כִּנָּחָלִים נִטָּיוּ** שֶׁהֵם עוֹשִׂים כַּנַּחַל הַזֶּה שֶׁנּוֹטֵל מֵימָיו מִמָּקוֹם לְמָקוֹם לִשְׁתּוֹת מִמֶּנּוּ, כְּמוֹ כֵן כַּת זוֹ שֶׁטּוֹרַחִין בְּעַצְמָן לְהַשְׁקוֹת צְמֵא לְמַיִם חַיִּים. וּכְנֶגֶד כַּת שְׁנִיָּה אָמַר **כְּגַנּוֹת עָלֵי נָהָר**, כַּגַּן הַזֶּה שֶׁהוּא נָטוּעַ וְכָל הָרוֹצֶה לֵהָנוֹת יָבֹא וְיֵהָנֶה, גַּם מוֹלִיכִים פֵּרוֹת מִמֶּנּוּ וְזָנִים הָרְחוֹקִים, כְּמוֹ כֵן הֵם כַּת נְטוּעָה בְּלִשְׁכַּת הַגָּזִית וְכָל הָרוֹצֶה לֵהָנוֹת יָבֹא וְיֵהָנֶה, גַּם פֵּרוֹתֵיהֶם הוֹלְכִים לְמֵרָחוֹק, שֶׁהַבָּאִים לְשָׁם מִתְחַכְּמִין מֵהֶם וְיוֹצְאִים לְהַשְׁקוֹת צְמֵאֵי תוֹרָה, וְכֵן כְּתִיב (ישעיהו ב:ג) "כִּי מִצִּיּוֹן תֵּצֵא תוֹרָה" וְגוֹ'. וּכְנֶגֶד כַּת הַשְּׁלִישִׁית הַלּוֹמְדִין לְעַצְמָן וְאֵין בָּהֶם כֹּחַ לְהַשְׁפִּיעַ לַזּוּלַת אָמַר **כַּאֲהָלִים נָטַע ה'**, כְּיַעֲקֹב אִישׁ תָּם יוֹשֵׁב אֹהָלִים לִלְמֹד לְעַצְמוֹ. וְאָמַר לְשׁוֹן נְטִיעָה כַּנִּטְיעָה הַזֹּאת שֶׁכָּל שֶׁהִיא מִתְיַשֶּׁנֶת מוֹסִיף שָׁרָשִׁים וַאֲחִיזָה בֵּינֵיקָתָהּ, כְּמוֹ כֵן לוֹמְדֵי תוֹרָה כָּל זְמַן שֶׁמַּאֲרִיךְ בְּעֵסֶק הַתּוֹרָה תּוֹסִיף לְהִשְׁתָּרֵשׁ נַפְשׁוֹ בָּהּ. וּכְנֶגֶד כַּת הָרְבִיעִית אָמַר **כַּאֲרָזִים עֲלֵי מָיִם**, אֲרָזִים רֶמֶז לַעֲשִׁירֵי עָם, בַּעֲלֵי קוֹמָה בַּעֲלֵי כֹּחַ וּגְבוּרָה בָּעוֹלָם הַזֶּה, אֲבָל אֵין עוֹשִׂים פֵּרוֹת בַּתּוֹרָה לְפִי שֶׁאֵינָם לוֹמְדִים בַּתּוֹרָה.

וּכְבָר כָּתַבְתִּי בְּכַמָּה מְקוֹמוֹת כִּי פְּרִי הַתּוֹרָה הוּא לְבַדּוֹ יִקָּרֵא פְּרִי. וְעַיֵּן מַה שֶּׁפֵּרַשׁ בַּזֹּהַר (חלק ג רב.) בְּפָסוּק "לֹא תַשְׁחִית אֶת עֵצָהּ וְגוֹ' מִמֶּנּוּ תֹּאכַל" וְגוֹ' (דברים כ:יט), שֶׁהַכָּתוּב רוֹמֵז לְבַעַל תּוֹרָה שֶׁהוּא עוֹשֶׂה פְּרִי וְכוּ' יְעַיֵּן שָׁם. וְאָמַר **עֲלֵי מָיִם** שֶׁחִזְּקָם גַּם כֵּן הוּא עֲלֵי מַיִם שֶׁהִיא הַתּוֹרָה, לְפִי שֶׁמַּחְזִיקִים יְדֵי הָאֲנָשִׁים הַלּוֹמְדִים בַּתּוֹרָה שֶׁנִּמְשָׁלָה לְמַיִם וְיֵהָנוּ מֵהַמַּיִם עַצְמָם, כִּי הַמַּחְזִיק יְדֵי לוֹמְדֵי תּוֹרָה חוֹלֵק עִמָּהֶם שָׂכָר כַּיָּדוּעַ. וְהַכַּוָּנָה בְּכָל הַמַּאֲמָר לוֹמַר שֶׁכָּל יִשְׂרָאֵל עוֹמְדִים בְּשׁוֹרֶשׁ הַקְּדֻשָּׁה, זֹאת הַתּוֹרָה, וַאֲפִלּוּ הָעוֹסְקִים בְּעִנְיַן עוֹלָם הַזֶּה.

פסוק ז

יַזַּל מַיִם וְגוֹ'. הַכַּוָּנָה עַל פִּי דִּבְרֵיהֶם (שמות רבה כח,ו) כִּי כָל אִישׁ יִשְׂרָאֵל קִבֵּל מִסִּינַי חֵלֶק בַּתּוֹרָה, וְלָזֶה רָמַז "מוֹרָשָׁה", וְדָרְשׁוּ (פסחים מט:) אַל תִּקְרֵי מוֹרָשָׁה אֶלָּא מְאוֹרָשָׂה. וְאָמַר כָּאן כִּי כָל מַה שֶּׁמְּחַדְּשִׁים בַּתּוֹרָה הוּא "מִדְּלִיו", מִמַּה שֶּׁדָּלָה דָּלָה מֹשֶׁה, שֶׁהַכֹּל רָמוּז בַּתּוֹרָה שֶׁבִּכְתָב.

וְאָמַר לְשׁוֹן דְּלִי לוֹמַר, כִּי בְּעֶרֶךְ פְּנַה (בֵּינָה) הַגְּדוֹלָה אֲשֶׁר עָתִיד ה' לְגַלּוֹת לְיִשְׂרָאֵל בְּסוֹף הַדּוֹרוֹת בִּימֵי מֶלֶךְ הַמָּשִׁיחַ, שֶׁהוּא שַׁעַר הַחֲמִשִּׁים שֶׁל בִּינָה, כָּל הַמ"ט הֵם בְּגֶדֶר דְּלִי בְּעֶרְכּוֹ. וְאָמַר כִּי הֲגַם שֶׁעַתָּה הוּא דְּלִי, זֶרַע יִשְׂרָאֵל יִזְכֶּה לָקַחַת מַיִם רַבִּים שֶׁהוּא שַׁעַר הַחֲמִשִּׁים, וְהוּא אָמְרוֹ **וְזַרְעוֹ בְּמַיִם רַבִּים**:

וַיָּרֶם מַאֲגַג מַלְכּוֹ. כָּאן גִּלָּה מַלְכוּת יִשְׂרָאֵל הַקַּיֶּמֶת שֶׁהִתְחִילָה מֵאֲגַג שֶׁהִיא מַלְכוּת עֲמָלֵק, רִאשׁוֹנָה שֶׁעָשָׂה שָׁאוּל וּמִשָּׁם נִפְסְקָה מַלְכוּת שָׁאוּל וְנִתְּנָה לְרֵעֵהוּ הַטּוֹב שֶׁהוּא דָּוִד. וְטַעַם שֶׁכִּנָּה הַתְחָלַת מַלְכוּתוֹ מֵאֲגַג, לְהַעִיר סִבַּת הַדָּבָר שֶׁהָיָה מִצַּד אֲגַג, פֵּרוּשׁ שֶׁהִנִּיחוֹ שָׁאוּל חַי וְלֹא הֶרְגוּ, כְּאָמְרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (מגילה יג.) שֶׁבְּאוֹתָהּ הַלַּיְלָה הִשְׁרִיץ אֲגַג זֶרַע עֲמָלֵק, וְזֶה סִבָּה לַעֲקִירַת מַלְכוּת שָׁאוּל וּלְרוֹמֵם מַלְכוּת בֵּית דָּוִד. **וְתִנַּשֵּׂא מַלְכוּתוֹ** הִיא מַלְכוּת הַמָּשִׁיחַ שֶׁהוּא דָּוִד, דִּכְתִיב (יחזקאל לז:כד) "וְעַבְדִּי דָוִד מֶלֶךְ עֲלֵיהֶם", יָרוּם וְנִשָּׂא מְאֹד כְּאָמוּר בִּישַׁעְיָה (ישעיהו נב:יג).

עוֹד יִרְצֶה בְּאָמְרוֹ **וַיָּרֶם מַאֲגַג**, שֶׁתְּחִלַּת פְּעֻלַּת מֶלֶךְ הַמָּשִׁיחַ הִיא מִלְחֶמֶת עֲמָלֵק, שֶׁכָּל עֲמָלֵק בָּא מֵאֲגַג כַּיָּדוּעַ, וְאָמְרוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (תנחומא סוף פרשת תצא) שֶׁאָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: "אֵין הַכִּסֵּא שָׁלֵם עַד שֶׁיִּמָּחֶה זֵכֶר עֲמָלֵק", וְתִנַּשֵּׂא מַלְכוּתוֹ עַל כָּל הָעוֹלָם.

פסוק ח

אֵל מוֹצִיאוֹ מִמִּצְרַיִם וְגוֹ'. פֵּרוּשׁ עַל דֶּרֶךְ אָמְרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה כִּי בְּצֵאת יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם בֵּרְרוּ כָּל נִיצוֹצֵי הַקְּדֻשָּׁה שֶׁהָיוּ בְּקִלְפַּת מִצְרַיִם. וּכְבָר הִקְדַּמְנוּ שֶׁתּוֹקֶף הַקְּדֻשָּׁה הִיא כְּשֶׁמִּתְבָּרֶרֶת עֲנָפֶיהָ, וְהוּא אָמְרוֹ **מוֹצִיאוֹ** וְגוֹ', **כְּתוֹעֲפֹת רְאֵם לוֹ** פֵּרוּשׁ לְעֻמַּת, וְלָזֶה גַּם כֵּן רָמַז בְּמַאֲמַר **יֹאכַל גּוֹיִם צָרָיו**, שֶׁהָאֲכִילָה הִיא לְהוֹצִיא נִיצוֹץ הַקְּדֻשָּׁה שֶׁבּוֹ וְתִהְיֶה נִכְלֶלֶת בְּנֶפֶשׁ יִשְׂרָאֵל, בְּסוֹד (משלי יג:כה) "צַדִּיק אוֹכֵל לְשׂוֹבַע נַפְשׁוֹ". וְאָמְרוֹ **וְעַצְמֹתֵיהֶם** פֵּרוּשׁ, וַאֲפִלּוּ בְּחִינָה הַמִּתְעַצֶּמֶת בָּהֶם יְגָרֵם אוֹתָהּ.

וְאָמְרוֹ **וְחִצָּיו יִמְחָץ** יִתְבָּאֵר עַל דֶּרֶךְ אָמְרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (תנחומא, בשלח טו) בְּפָסוּק (ישעיהו כד,כא) "יִפְקֹד ה' עַל צְבָא" וְגוֹ', שֶׁאֵין הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מְאַבֵּד אוּמָה לְמַטָּה עַד שֶׁפּוֹקֵד עַל שַׂר שֶׁלָּהּ לְמַעְלָה. וְהִנֵּה כְּשֶׁהָאוּמָה נֶחְלֶשֶׁת לְבַד לֹא יֹאבַד הַשַּׂר לְמַעְלָה אֶלָּא יַשְׁפִּילֵנוּ ה', וּכְשֶׁהָאוּמָה יֶאֱרַע לָהּ כְּסִדּוּם וַעֲמוֹרָה אָז יֹאבַד שָׂרָהּ לְמַעְלָה, וְהוּא אָמְרוֹ **וְחִצָּיו** פֵּרוּשׁ כֹּחַ מַעֲרָכְתָּם שֶׁהֵם חִצִּים הַלּוֹחֲמִים בָּעָדָם וְהֵם הַשָּׂרִים, **יִמְחָץ** עַל דֶּרֶךְ אָמְרוֹ (תהלים קי,ו) "מָחַץ רֹאשׁ עַל אֶרֶץ רַבָּה" שֶׁיְּאַבְּדוּ כֹּחַ שָׂרֵיהֶם מִלְּמַעְלָה. וְאִם נִפָּרֵשׁ "יִמְחָץ" לְשׁוֹן טְבִילָה וּרְחִיצָה, יְכַוֵּן לוֹמַר שֶׁאֵין זוֹרְקִין חֵץ שֶׁאֵינוֹ נִתְקָע בָּהֶם וְנִטְבָּל בְּדָמָם.

פסוק ט

כָּרַע שָׁכַב וְגוֹ'. פֵּרוּשׁ, אֲפִלּוּ בִּזְמַן שֶׁכָּרַע, פֵּרוּשׁ שֶׁאֵינוֹ חוֹגֵר כְּלֵי זַיִן וְלֹא עוֹמֵד לַמִּלְחָמָה אֶלָּא כּוֹרֵעַ וְיוֹשֵׁב לוֹ, וְלֹא זֶה בִּלְבַד אֶלָּא אֲפִלּוּ שָׁכַב, שֶׁאֵינוֹ מַרְגִּישׁ בַּבָּאִים עָלָיו, אַף עַל פִּי כֵן אֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ, כִּי מִי הוּא זֶה שֶׁיִּתְקָרֵב אֵלָיו לְהָקִימוֹ. וְאָמְרוֹ **וּכְלָבִיא**, כָּפֵל הַהַדְרָגוֹת כְּנֶגֶד שְׁתֵּי כִּתּוֹת שֶׁבְּיִשְׂרָאֵל זוֹ לְמַעְלָה מִזּוֹ כְּמוֹ שֶׁכָּתַבְנוּ לְמַעְלָה, שֶׁהֵם הַצַּדִּיקִים וְהַבֵּינוֹנִים.

מְבָרֲכֶיךָ בָרוּךְ וְגוֹ'. אָמַר **מְבָרֲכֶיךָ** לְשׁוֹן רַבִּים **וּבָרוּךְ** לְשׁוֹן יְחִיד, לֹא רָצָה לְבָרֵךְ אֶלָּא אֶחָד, וְנִתְכַּוֵּן עַל עַצְמוֹ, וְרָעָה עֵינוֹ בִּשְׂאָר הַמְּבָרְכִים. וְאָמַר **אֹרְרֶיךָ אָרוּר** נִתְכַּוֵּן לוֹמַר שֶׁאֵין כָּל אוֹרְרָיו אֲרוּרִים, וּבָא לְמַעֵט עַצְמוֹ מֵהָאֲרִירָה. וְאוּלַי כִּי לְרָעָה נִתְכַּוֵּן עַל זֶה הַדֶּרֶךְ: מְבָרֲכֶיךָ יִתְקַיְּמוּ דְּבָרָיו וְתִהְיֶה בָּרוּךְ, וְאוֹרְרֶיךָ יִתְקַיְּמוּ דְּבָרָיו וְתִהְיֶה וְגוֹ', וְהֶעֱרִים הָרָשָׁע בָּזֶה לְקַיֵּם אִם יִקָּלֵם אַחַר כָּךְ, וְלָזֶה הִקְדִּים מַאֲמַר בָּרוּךְ לְאָרוּר לְהַעֲמִידָם בְּאָרוּר חָס וְשָׁלוֹם, וַה' הֵשִׁיב גְּמוּלוֹ בְּרֹאשׁוֹ וְנִתְקַיְּמָה בּוֹ הַקְּלָלָה וְנִתְאָרֵר בְּעוֹלָם הַזֶּה וּבָעוֹלָם הַבָּא, כְּאָמְרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (סנהדרין צ.) בִּלְעָם אֵין לוֹ חֵלֶק לָעוֹלָם הַבָּא.

פסוק י

וַיִּחַר אַף וְגוֹ' וַיִּסְפֹּק וְגוֹ'. פֵּרוּשׁ: חָרָה אַפּוֹ וְשִׁכֵּךְ רָגְזוֹ בְּסִפְיקַת כַּפָּיו.

בֵּרַכְתָּ בָרֵךְ. פֵּרוּשׁ, בֵּרַכְתָּ בָּרָכָה שֶׁאֵין בָּהּ קְלָלָה, וְהָרְאָיָה שֶׁאָמַרְתָּ "מְבָרֲכֶיךָ בָרוּךְ וְאֹרְרֶיךָ אָרוּר", וּלְפִי מַה שֶּׁכָּתַבְתִּי שֶׁכַּוָּנָתוֹ לְהָרַע, לֹא הִרְגִּישׁ בָּלָק בְּכַוָּנָה זוֹ.

פסוק יא

וְעַתָּה בְּרַח וְגוֹ'. גֶּזֶר עָלָיו אַרְבָּעָה דְּבָרִים: א', שֶׁלֹּא יִתְעַכֵּב אֶלָּא יֵלֵךְ בְּאוֹתָהּ שָׁעָה, וְהוּא אָמְרוֹ **וְעַתָּה**. ב', שֶׁיֵּלֵךְ בִּמְרוּצָה כְּבוֹרֵחַ, וְהוּא אָמְרוֹ **בְּרַח**. ג', שֶׁלֹּא יֵלֵךְ אַחַר עַמּוֹ לְלַוּתוֹ אֶלָּא הוּא לְבַדּוֹ, וְהוּא אָמְרוֹ **לְךָ**. ד', שֶׁלֹּא יֵלֵךְ מֵעִיר זוֹ לְעִיר אַחֶרֶת מֵעָרֵי מוֹאָב אוֹ מִדְיָן אֶלָּא לִמְקוֹמוֹ פְּתוֹרָה, וְהוּא אָמְרוֹ **אֶל מְקוֹמֶךָ**. וּלְפִי שֶׁכָּל זֶה הוּא זִלְזוּל לְבִלְעָם וְהוּא הֵפֶךְ מַה שֶּׁשָּׁלַח לוֹ (במדבר כב:יז) "כִּי כַבֵּד אֲכַבֶּדְךָ מְאֹד", לָזֶה אָמַר לוֹ "אָמַרְתִּי כַּבֵּד" וְגוֹ', וְאָמְרוֹ **וְהִנֵּה מָנַעֲךָ ה' מִכָּבוֹד** פֵּרוּשׁ, כָּל מַה שֶּׁעָשָׂה ה' שֶׁלֹּא הִנִּיחֲךָ לְקַלְלָם אֵינוֹ אֶלָּא לְתַכְלִית דָּבָר זֶה שֶׁהוּא לְמָנְעֲךָ מֵהַכָּבוֹד.

וְסָתַר בִּלְעָם טַעֲנָתוֹ כִּי שֶׁקֶר בְּפִיו, **הֲלֹא גַּם לְמַלְאָכֶיךָ דִּבַּרְתִּי** וְגוֹ', פֵּרוּשׁ וְאַף עַל פִּי כֵן סָבַרְתָּ וְקִבַּלְתָּ וְשָׁלַחְתָּ לִי "כִּי כַבֵּד אֲכַבֶּדְךָ". וְכָפַל לוֹמַר "מַלְאָכֶיךָ אֲשֶׁר שָׁלַחְתָּ" וְלֹא הִסְפִּיק בְּאָמְרוֹ מַלְאָכֶיךָ וּמוּבָן הַדָּבָר שֶׁהוּא שְׁלָחָם, נִתְכַּוֵּן בְּמַאֲמַר **מַלְאָכֶיךָ** עַל הַמַּלְאָכִים הָרִאשׁוֹנִים, וְאָמְרוֹ **אֲשֶׁר שָׁלַחְתָּ** נִתְכַּוֵּן אֶל מַלְאָכִים שֶׁשָּׁלַח פַּעַם שְׁנִיָּה. וְאָמְרוֹ **לֵאמֹר** פֵּרוּשׁ לֹא דִּבַּרְתִּי הַדְּבָרִים לְבַד אֶלָּא צִוִּיתִים לֵאמֹר לְךָ.

פסוק יד

וְעַתָּה הִנְנִי וְגוֹ'. פֵּרוּשׁ, הִנֵּה הוּא מוּכָן לְקַיֵּם גְּזֵרַת מֶלֶךְ לֶלֶכֶת בָּעֵת הַהִיא. וְאָמַר לְשׁוֹן יְחִיד כְּנֶגֶד מַה שֶּׁרָמַז לוֹ בְּתֵיבַת "לְךָ" כְּמוֹ שֶׁפֵּרַשְׁתִּי, וְאָמַר **לְעַמִּי** כְּנֶגֶד מַה שֶּׁאָמַר לוֹ "אֶל מְקוֹמֶךָ", אֲבָל כְּנֶגֶד פְּרָט הַבְּרִיחָה לֹא הוֹדָה לוֹ כִּי לֹא חָשׁ לִירֹא מִמֶּנּוּ כִּי כַּשְׁפָּן גָּדוֹל הָיָה, וְצָא וּלְמַד (מדרש הגדול לא,ח) כַּמָּה נִתְעַצְּמוּ עַמּוֹ עַם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בַּהֲרִיגָתוֹ וּמִכָּל שֶׁכֵּן זוּלָתָם שֶׁלֹּא יוּכְלוּ עֲשׂוֹת עִמּוֹ רָעָה.

אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה וְגוֹ' בְּאַחֲרִית וְגוֹ'. פֵּרוּשׁ, לְפִי שֶׁרָצָה לְגַלּוֹת לוֹ שֶׁיִּשְׂרָאֵל יֶאֱבְדוּ וְיִקָּעֲקְעוּ בֵּיצָתָם שֶׁל מוֹאָב, וְגַם בָּלָק אֶפְשָׁר שֶׁהָיָה רוֹאֶה דָּבָר זֶה בַּצָּפּוֹר כִּי עַם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל יִמְחַץ פַּאֲתֵי מוֹאָב, לָזֶה אָמַר לוֹ כִּי מַה שֶּׁיַּעֲשֶׂה הָעָם הַזֶּה לְעַמְּךָ יִהְיֶה בְּאַחֲרִית הַיָּמִים. וְטַעַם שֶׁהֻצְרַךְ לְהוֹדִיעוֹ דָּבָר זֶה, לְפִי שֶׁבָּא לְיַעֲצוֹ עֲצַת הַפְקָרַת בְּנוֹתֵיהֶם, כְּאָמְרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (סנהדרין קו.) בְּפֵרוּשׁ אָמְרוֹ "לְכָה אִיעָצְךָ", לָזֶה חָשׁ שֶׁיֹּאמַר אֵיךְ יִתָּכֵן שֶׁיֵּצְאוּ נְשֵׁיהֶם לְעֵם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הַבָּאִים לְאַבְּדָם, הֲלֹא כָּל הַיּוֹצֵא יִדָּקֵר. לָזֶה הוֹדִיעוֹ כִּי לֹא יֵרָעוּ וְלֹא יַשְׁחִיתוּ עִם הַזֶּה לְעַמְּךָ, וִיכוֹלִין נְשֵׁיהֶם לָצֵאת לְמַחֲנֵה יִשְׂרָאֵל לְעֲצָתוֹ. וְדִקְדֵּק לוֹמַר **לְעַמְּךָ**, לוֹמַר דַּוְקָא לְעַמְּךָ שֶׁהֵם מוֹאָב שֶׁהָיָה מֶלֶךְ עֲלֵיהֶם הוּא שֶׁלֹּא יַעֲשׂוּ לָהֶם דָּבָר אֶלָּא בְּאַחֲרִית הַיָּמִים, וּלְמַעֵט בָּלָק כִּי פֶּתַע יִשְׁבֹּר, וּכְמוֹ שֶׁכֵּן הָיָה דִּכְתִיב (במדבר לא,ח) "וְאֶת מַלְכֵי מִדְיָן" וְגוֹ' וְהוּא אֶחָד מֵהֶם, כְּאָמְרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (במדבר רבה כ,כ).

פסוק טו

וַיִּשָּׂא מְשָׁלוֹ וְגוֹ'. פֵּרַשְׁתִּי לְמַעְלָה (במדבר כג:ז) שֶׁכָּל דְּבָרָיו אֵינָם אֶלָּא דֶּרֶךְ מָשָׁל, וְגַם לְפִי מַה שֶּׁפֵּרַשְׁתִּי שָׁם יָכוֹל לְהִתְפָּרֵשׁ גַּם כֵּן כָּאן.

פסוק יז

אֶרְאֶנּוּ וְלֹא עַתָּה וְגוֹ'. כָּפַל הַדְּבָרִים בְּמִלּוֹת שׁוֹנוֹת, גַּם כָּפַל לוֹמַר **דָּרַךְ כּוֹכָב** וְגוֹ' **וְקָם שֵׁבֶט** וְגוֹ', גַּם כָּפַל לוֹמַר **וּמָחַץ** וְגוֹ' **וְקָרְקַר** וְגוֹ'. כָּל הַנְּבוּאָה בְּמֶלֶךְ הַמָּשִׁיחַ נֶאֱמְרָה, וְיִתְבָּאֵר עַל פִּי דִּבְרֵיהֶם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (סנהדרין צח.) שֶׁאָמְרוּ בְּפָסוּק "בְּעִתָּהּ אָחִישֶׁנָּה" – זָכוּ אָחִישֶׁנָּה, לֹא זָכוּ בְּעִתָּהּ, וְהוּא רָחוֹק מַפְלָג, וְזֶה לְךָ הָאוֹת הֵן אָנוּ בִּתְחִלַּת מֵאָה הַשִּׁשִּׁית לָאֶלֶף הַשִּׁשִּׁי, וּכְנֶגֶד שְׁנֵי קְצִים אֵלּוּ דִּבֵּר הַכָּתוּב. כְּנֶגֶד אִם זָכוּ אָמַר **אֶרְאֶנּוּ**, פֵּרוּשׁ לְדָבָר שֶׁאֲנִי עָתִיד לוֹמַר אָבָל אֵינוֹ עַתָּה בַּזְּמַן הַזֶּה אֶלָּא בִּזְמַן אַחֵר, וְיָכוֹל לִהְיוֹת שֶׁאֵינוֹ רָחוֹק כָּל כָּךְ, שֶׁאָמְרוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (דברים רבה ב,כג) אִם הָיוּ יִשְׂרָאֵל חוֹזְרִים בִּתְשׁוּבָה כְּמִצְטָרֵךְ הָיוּ נִגְאָלִים מִיָּד אֲפִלּוּ לֹא יַעֲבֹר עֲלֵיהֶם אֶלָּא יוֹם אֶחָד בַּגְּלוּת, דִּכְתִיב "יַעַנְךָ ה' בְּיוֹם צָרָה". וּכְנֶגֶד קֵץ "בְּעִתָּהּ" אָמַר **אֲשׁוּרֶנּוּ** כְּמוֹ שֶׁצּוֹפֶה מֵרָחוֹק, וְהוּא אָמְרוֹ **וְלֹא קָרוֹב** כִּי הַקֵּץ שֶׁל בְּעִתָּהּ אָרוֹךְ עַד לְמֵאוֹ בַּעֲוֹנוֹת. וְאָמְרוֹ **דָּרַךְ** וְגוֹ' פֵּרוּשׁ, זֹאת הִיא הַנְּבוּאָה שֶׁאָמַר עָלֶיהָ "אֶרְאֶנּוּ" וְגוֹ'.

וְכָפַל הָעִנְיָן וְשִׁנּוּי הַלָּשׁוֹן, יִתְבָּאֵר עַל פִּי דִּבְרֵיהֶם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (סנהדרין צח.) שֶׁאָמְרוּ שֶׁאִם תִּהְיֶה הַגְּאֻלָּה בְּאֶמְצָעוּת זְכוּת יִשְׂרָאֵל יִהְיֶה הַדָּבָר מֻפְלָא בְּמַעֲלָה וְיִתְגַּלֶּה הַגּוֹאֵל יִשְׂרָאֵל מִן הַשָּׁמַיִם בְּמוֹפֵת וְאוֹת, כְּאָמוּר בְּסֵפֶר הַזֹּהַר (ח"א קיט. וח"ג ריב:), מַה שֶּׁאֵין כֵּן כְּשֶׁתִּהְיֶה הַגְּאֻלָּה מִצַּד הַקֵּץ וְאֵין יִשְׂרָאֵל רְאוּיִים לָהּ תִּהְיֶה בְּאֹפֶן אַחֵר, וְעָלֶיהָ נֶאֱמַר (זכריה ט:ט) שֶׁהַגּוֹאֵל יָבֹא "עָנִי וְרוֹכֵב עַל חֲמוֹר". וְהוּא מַה שֶּׁאָמַר כָּאן כְּנֶגֶד גְּאֻלַּת "אֲחִישֶׁנָּה",

שֶׁהִיא בְּאֶמְצָעוּת זְכוּת יִשְׂרָאֵל, שֶׁרָמַז בְּמַאֲמַר "אֶרְאֶנּוּ וְלֹא עַתָּה", אָמַר דָּרַךְ **כּוֹכָב**, שֶׁיִּזְרַח הַגּוֹאֵל מִן הַשָּׁמַיִם, גַּם רָמַז לַכּוֹכָב הַיּוֹצֵא בְּאֶמְצַע הַשָּׁמַיִם לְנֵס מֻפְלָא, כָּאָמוּר בְּסֵפֶר הַזֹּהַר (שם). וּכְנֶגֶד גְּאֻלַּת "בְּעִתָּהּ" שֶׁרָמַז בְּמַאֲמַר "אֲשׁוּרֶנּוּ וְלֹא קָרוֹב", אָמַר **וְקָם שֵׁבֶט מִיִּשְׂרָאֵל**, פֵּרוּשׁ שֶׁיָּקוּם שֵׁבֶט אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל כְּדֶרֶךְ הַקָּמִים בָּעוֹלָם דֶּרֶךְ טֶבַע, עַל דֶּרֶךְ אָמְרוֹ (דניאל ד:יד) "וּשְׁפַל אֲנָשִׁים יְקִים עֲלַהּ", שֶׁיִּבְא עָנִי וְרוֹכֵב עַל חֲמוֹר וְיָקוּם וְיִמְלֹךְ וְיַעֲשֶׂה מַה שֶּׁנֶּאֱמַר בְּסָמוּךְ.

וְטַעַם שֶׁיִּעַד גְּאֻלַּת "אֲחִישֶׁנָּה" שֶׁהִיא כְּכוֹכָב לְיַעֲקֹב, וּגְאֻלַּת "בְּעִתָּהּ" שֶׁהִיא עָנִי וְכוּ' לְיִשְׂרָאֵל שֶׁהֵם כִּתּוֹת הַצַּדִּיקִים, נִתְכַּוֵּן לוֹמַר שֶׁהַמּוּשָׂג לְגֶדֶר זֶה שֶׁל בִּיאַת הַגּוֹאֵל כְּכוֹכָב הוּא כְּשֶׁתִּהְיֶה הַגְּאֻלָּה מִפְּאַת גֶּדֶר הַבֵּינוֹנִי שֶׁבְּיִשְׂרָאֵל שֶׁיִּטִּיבוּ מַעֲשֵׂיהֶם וְיָבֹא בִּזְכוּתָם, וְהוּא אָמְרוֹ **דָּרַךְ כּוֹכָב מִיַּעֲקֹב**, אֲבָל בִּיאָתוֹ בְּדֶרֶךְ "וְקָם שֵׁבֶט" זֶה יִהְיֶה כְּשֶׁלֹּא יֵיטִיבוּ מַעֲשֵׂיהֶם כַּת הַבֵּינוֹנִים וְלֹא יָבֹא אֶלָּא מִפְּאַת כַּת הַצַּדִּיקִים שֶׁבָּהֶם, וְהוּא אָמְרוֹ **וְקָם שֵׁבֶט מִיִּשְׂרָאֵל**:

עוֹד רָמַז בְּמַאֲמַר דָּרַךְ **כּוֹכָב מִיַּעֲקֹב** עַל מָשִׁיחַ בֶּן דָּוִד הָרָמוּז בַּכּוֹכָב כַּנִּזְכָּר, וְאָמְרוֹ **וְקָם שֵׁבֶט מִיִּשְׂרָאֵל** יִרְמֹז עַל מָשִׁיחַ בֶּן אֶפְרַיִם, וְהַכַּוָּנָה בָּזֶה כִּי אִם יִשְׂרָאֵל יִהְיוּ בְּגֶדֶר שֶׁיִּהְיוּ נִקְרָאִים יַעֲקֹב, לֹא יֵאִיר לָהֶם אֶלָּא מָשִׁיחַ בֶּן דָּוִד, אֲבָל מָשִׁיחַ בֶּן אֶפְרַיִם יָמוּת בְּמִלְחָמָה רִאשׁוֹנָה שֶׁיִּהַרְגֻנּוּ רוֹמִילוּס, כְּאָמְרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (סוכה נב.). אֲבָל אִם יִשְׂרָאֵל יִהְיוּ כֻּלָּן צַדִּיקִים, שֶׁבְּשֶׁם יִשְׂרָאֵל יִתְכַּנּוּ, אָז אֲפִלּוּ אוֹתוֹ שֵׁבֶט שֶׁהוּא מָשִׁיחַ הַבָּא מֵאֶפְרַיִם – **וְקָם**, פֵּרוּשׁ תִּהְיֶה לוֹ תְּקוּמָה לִפְנֵי אוֹיְבָיו וְלֹא יַהַרְגֻנּוּ רוֹמִילוּס. וְתִמְצָא שֶׁצִּוּוּ גְּדוֹלֵי יִשְׂרָאֵל (עץ חיים שער העמידה) לְכַוֵּן בִּתְפִלָּתֵנוּ כְּשֶׁאָנוּ אוֹמְרִים "לִישׁוּעָתְךָ קִוִּינוּ" וְגוֹ' לְבַקֵּשׁ רַחֲמִים עַל מָשִׁיחַ בֶּן אֶפְרַיִם שֶׁלֹּא יִהְיֶה נֶהֱרָג בַּמִּלְחָמָה.

וְאָמְרוֹ **וּמָחַץ וְגוֹ'**. יִתְבָּאֵר עַל פִּי דִּבְרֵיהֶם (בראשית רבה מד,כג) שֶׁאָמְרוּ כִּי שְׁלֹשָׁה עַמִּים אֲשֶׁר אָמַר ה' לְאַבְרָהָם לְבַד מֵהַשִּׁבְעָה שֶׁכְּבָר הִגִּיעוּ לְפֶרֶק הֶשֵּׂג יַד יִשְׂרָאֵל, הֵם עַמּוֹן וּמוֹאָב וֶאֱדוֹם, וְהֵם הָרְמוּזִים בְּמַאֲמַר קֵינִי קְנִזִּי קַדְמוֹנִי, וְהוּא אָמְרוֹ **וּמָחַץ פַּאֲתֵי מוֹאָב** פֵּרוּשׁ, הַמָּשִׁיחַ הָאָמוּר יְאַבֵּד מוֹאָב וְלֹא יַשְׁאִיר לוֹ פֵּאָה בְּכָל זְוִיּוֹתָיו, וְלָזֶה דִּקְדֵּק לוֹמַר פַּאֲתֵי.

אוֹ יִרְמוֹז שֶׁיִּקְדִּים דָּוִד וְיִמְחֲצֵם וִימַדְּדֵם, וּמֶלֶךְ הַמָּשִׁיחַ יְאַבֵּד פְּאוֹתָיו הַנִּשְׁאָרִים מֵהֶם. וּכְנֶגֶד עַמּוֹן אָמַר **וְקָרְקַר כָּל בְּנֵי שֵׁת**, וְיֵחָסֵם לְשֵׁת לְפִי שֶׁהֵם חֲשׁוּפֵי שֵׁת, וּלְפִי שֶׁשָּׁמַם יֵשׁ בּוֹ מִדַּת בּוֹשֶׁת אָמַר "וְקָרְקַר" וְלֹא אָמַר "וּמָחַץ":

אוֹ יְכַוֵּן הַכָּתוּב לְכָלְלוּת כָּל הָאוּמּוֹת, שֶׁכֻּלָּן בָּאוּ מִשֵּׁת, וּמְכֻלָּלִם הֵם עַמּוֹן. וְטַעַם שֶׁפֵּרַט מוֹאָב, לְפִי שֶׁהֵם שָׁלְחוּ אַחֲרָיו וְעִמָּהֶם הוּא מְדַבֵּר, לָזֶה בֵּאַר הַדְּבָרִים הַנּוֹגְעִים לָהֶם בִּפְרָטוּת.

וְאִם תֹּאמַר, וַהֲלֹא אֵין לְיִשְׂרָאֵל אֶלָּא עֶשֶׂר אֻמּוֹת, וְלָמָּה אָמַר "כָּל בְּנֵי שֵׁת"? הוּא מַה שֶּׁגָּמַר אוֹמֶר **וְהָיָה אֱדוֹם יְרֵשָׁה** וְגוֹ', וּמֵעַתָּה כָּל בְּנֵי שֵׁת שֶׁבָּאוּ לְזַכּוֹתָם יִטָּהֲרוּ לָנוּ בֶּאֱדוֹם, וְלָזֶה **וְקָרְקַר כָּל בְּנֵי שֵׁת** וְלֹא אָמַר "וּמְחַץ", כִּי לֹא יִתְאַבְּדוּ כָּל הָאֻמּוֹת לֶעָתִיד לָבֹא, וַעֲלֵיהֶם נֶאֱמַר בַּנְּבוּאָה (ישעיהו ס"ה:כ') "הַנַּעַר בֶּן מֵאָה שָׁנָה" וְגוֹ':

פסוק יח

אוֹיְבָיו. פֵּרוּשׁ, אֱדוֹם וְשֵׂעִיר, וְאָמְרוֹ **יְרֵשָׁה** פֵּרוּשׁ: שֶׁלֹּא תִבָּנֶה עוֹד וְלֹא תִהְיֶה לָהֶם תְּקוּמָה כִּשְׁאָר הָאֻמּוֹת שֶׁיִּחְיוּ מֵהֶם כָּאְמוּר. וְנָתַן טַעַם לְפִי שֶׁהֵם אוֹיְבֵי יִשְׂרָאֵל, דִּכְתִיב (תהילים קלז:ז) "זְכֹר ה' לִבְנֵי אֱדוֹם" וְגוֹ', לָזֶה מַכָּתָם יְתֵרָה עַל כָּל בְּנֵי שֵׁת.

וְיִשְׂרָאֵל עֹשֶׂה חָיִל. פֵּרוּשׁ, בְּאֻמְצָעוּת אִבּוּד אֱדוֹם וּשְׁאָר בְּנֵי שֵׁת יַעֲשׂוּ יִשְׂרָאֵל חַיִל. פֵּרוּשׁ, אֲשֶׁר בָּלַע ס"מ וּשְׁאָר הָעַמִּים יוֹצִיאוּ בָּלְעוֹ מִפִּיו, וּלְפִי שֶׁנִּיצוֹצֵי הַקְּדֻשָּׁה הֵם מְלוּכְלָכִים כְּשֶׁהֵם תּוֹךְ הַקְּלִיפָּה, וּכְשֶׁהֵם מִתְבָּרְרִים וְיוֹצְאִים מִמֶּנָּה הֵם נִתְקָנִים, לָזֶה אָמַר **עֹשֶׂה חָיִל** לְשׁוֹן תִּקּוּן לַחַיִל אֲשֶׁר הָיָה בָּלוּעַ בָּהֶם:

פסוק יט

וְיֵרְדְּ מִיַּעֲקֹב. רַבִּי אַבְרָהָם אִבֶּן עֶזְרָא אָמַר שֶׁעַל יוֹאָב הוּא אוֹמֵר. וְרַשִׁ"י זַ"ל פֵּרַשׁ עַל מֶלֶךְ הַמָּשִׁיחַ, וּדְבָרָיו עִקָּר, כִּי לְדִבְרֵי רַבִּי אַבְרָהָם אִבֶּן עֶזְרָא הָיָה לוֹ לְהַקְדִּים מַאֲמָר זֶה לְמַאֲמַר "וְהָיָה אֱדוֹם יְרֵשָׁה" שֶׁהוּא עִנְיַן הַמָּשִׁיחַ. וּלְדִבְרֵי רַשִׁ"י זַ"ל, הֲגַם שֶׁכְּבָר אָמַר "וְקָרְקַר כָּל בְּנֵי שֵׁת" וְכָלַל כָּל שֶׁיָּצְאוּ מִשֵּׁת בֶּן אָדָם הָרִאשׁוֹן, בָּא לוֹמַר שֶׁהֲגַם שֶׁיִּשָּׁאֲרוּ מֵהָאֻמּוֹת אַחַר "וְקָרְקַר" וְגוֹ', כַּמּוּבָן גַּם כֵּן מִמַּשְׁמָעוּת "וְקָרְקַר" שֶׁלֹּא יְאַבֵּד כֻּלָּם כְּמַאֲמָרָם זַ"ל (פסחים סח.), אַף עַל פִּי כֵן לֹא תִהְיֶה מֶמְשָׁלָה מֵהֶם אֶלָּא מִיַּעֲקֹב, וְהוּא אָמְרוֹ **וְיֵרְדְּ** פֵּרוּשׁ, לְשׁוֹן מַלְכוּת, **מִיַּעֲקֹב**, פֵּרוּשׁ מִיַּעֲקֹב לְבַד תִּהְיֶה.

וְאָמְרוֹ **וְהֶאֱבִיד שָׂרִיד מֵעִיר**, פֵּרוּשׁ, לֹא מֶלֶךְ לְבַד הוּא שֶׁיִּהְיֶה מִיַּעֲקֹב וְלֹא מֵהֶם, אֶלָּא אֲפִלּוּ שָׂרִיד שֶׁהוּא מֶמְשָׁלָה לְמַטָּה מֵהַמַּלְכוּת יֹאבַד מֵהֶם, וְלֹא יָרִים מֵהֶם עוֹד רֹאשׁ.

פסוק כ

רֵאשִׁית וְגוֹ' וְאַחֲרִיתוֹ וְגוֹ'. פֵּרוּשׁ: רֵאשִׁית גּוֹיִם שֶׁנִּצְטַוּוּ יִשְׂרָאֵל לְאַבֵּד, לֹא נִצְטַוּוּ תְּחִלָּה אֶלָּא עַל עֲמָלֵק, שֶׁכֵּן כְּתִיב (שמות י"ז:י"ד) "כְּתֹב זֹאת זִכָּרוֹן וְגוֹ' מָחֹה אֶמְחֶה אֶת זֵכֶר עֲמָלֵק", וְזֶה הָיָה סָמוּךְ לִיצִיאָתָם מִמִּצְרַיִם, וְהָיוּ לוֹחֲמִים וְהוֹלְכִים בּוֹ. שֶׁאוּל עָשָׂה בּוֹ מַה שֶּׁעָשָׂה, בִּימֵי מָרְדְּכַי עָשׂוּ בּוֹ יִשְׂרָאֵל מַה שֶּׁעָשׂוּ, וְאָמַר **וְאַחֲרִיתוֹ** וְגוֹ', פֵּרוּשׁ, לֹא יַעֲמֹד עַל פֶּרֶק סוֹף הַכְּלָיוֹן אֶלָּא **עַדֵי אוֹבֵד**, פֵּרוּשׁ, עַד שֶׁהַמֶּלֶךְ הַמָּשִׁיחַ יְאַבֵּד הָאֻמּוֹת אָז תִּהְיֶה אַחֲרִיתוֹ שֶׁל עֲמָלֵק לְהַכְרִית.

אוֹ יִרְצֶה עַל זֶה הַדֶּרֶךְ: **רֵאשִׁית גּוֹיִם** – פֵּרוּשׁ, "רֵאשִׁית" לְשׁוֹן מַעֲלָה וַחֲשִׁיבוּת הוּא עֲמָלֵק לְכָל הַגּוֹיִם, וְיִהְיֶה עוֹמֵד בְּמַעֲלָה זוֹ עַד שֶׁיַּגִּיעַ לְפֶרֶק כִּלְיוֹנוֹ. וְהוּא אָמְרוֹ **וְאַחֲרִיתוֹ** – פֵּרוּשׁ, גַּם כִּי יִהְיֶה רֵאשִׁית גּוֹיִם – **עֲדֵי אוֹבֵד**, וְיֵשׁ שֶׁבַח לְיִשְׂרָאֵל שֶׁיַּגִּיעַ בְּיָדָם בְּפֶרֶק גְּדֻלָּתוֹ. וְכֵן אָמַר **וְצִים מִיַּד כִּתִּים** וְגוֹ' **וְגַם הוּא עֲדֵי אֹבֵד** יִהְיֶה לְיִשְׂרָאֵל לְמָנָה.

פסוק כא

וַיַּרְא אֶת הַקֵּינִי וְגוֹ'. זֶה יִתְרוֹ, וְכַוָּנַת הַמַּאֲמָר הִיא עַל דֶּרֶךְ אָמְרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (בבא בתרא טו.) "אִיתָן" זֶה אַבְרָהָם, וְאִבְרָהָם הָיָה גֵּר צֶדֶק רֹאשׁוֹן וְעַל שְׁמוֹ נִקְרְאִים כָּל הַגֵּרִים אַבְרָהָם, וְאָמְרוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (שמות רבה כז,ו) שֶׁיִּתְרוֹ נִתְגַּיֵּר, לָזֶה אָמַר **אֵיתָן מוֹשָׁבֶךָ** פֵּרוּשׁ מוֹשָׁבְךָ הוּא כְּנֶגֶד אַבְרָהָם שֶׁנִּקְרָא אֵיתָן. וְאָמְרוֹ **וְשִׂים בַּסֶּלַע** וְגוֹ' פֵּרוּשׁ, וְעוֹד לְךָ שֶׁשָּׂמְתָּ קִנְּךָ בַּסֶּלַע, פֵּרוּשׁ קִנְּךָ הוּא בִּתּוֹ שֶׁנָּתַן לְמֹשֶׁה, וְיֹחֶס מֹשֶׁה לַסֶּלַע לְפִי שֶׁהָיָה תַּקִּיף בַּתּוֹרָה וְעֹז מֶלֶךְ. גַּם סֶלַע יִרְמֹז לַתּוֹרָה כְּאָמוּר בְּסֵפֶר הַזֹּהַר (תיקוני זוהר כא) וְנִקְרָא מֹשֶׁה עַל שְׁמָהּ.

פסוק כב

כִּי אִם יִהְיֶה לְבָעֵר וְגוֹ'. פֵּרוּשׁ, נִסְתַּכֵּל בַּקּוֹרוֹת אֲשֶׁר יְכוֹלִין לְהַגִּיעוֹ לְקֵינִי, וְאָמַר "עַד מָה", פֵּרוּשׁ, עַד מָה יִהְיֶה שִׁעוּר אֲשֶׁר תִּבֹּאנָה עָלָיו מֵהַצָּרוֹת, **אַשּׁוּר תִּשְׁבְּךָ** פֵּרוּשׁ, שֶׁיִּשְׁלֹט עָלָיו אַשּׁוּר שֶׁהוּא סַנְחֵרִיב וְיוֹלִיכֶנּוּ בַּשִּׁבְיָה.

פסוק כג

מִי יִחְיֶה מִשָּׂמוֹ אֵל. רַז"ל (סנהדרין קו.) דָּרְשׁוּ בָּזֶה שְׁתֵּי דְּרָשׁוֹת, יֵעָיֵן שָׁם דִּבְרֵיהֶם. וְנִרְאֶה לִי הַכָּתוּב עַל פִּי הַקַּדְמָה מִדִּבְרֵי הַזֹּהַר, כִּי סִבַּת גָּלֻיּוֹת יִשְׂרָאֵל הוּא לְבָרֵר נִיצוֹצוֹת הַקְּדֻשָּׁה אֲשֶׁר שָׁם נְתוּנִים בְּיוֹשֵׁב הָאָרֶץ הַהִיא, וְהוּא מַה שֶּׁרָמְזוּ בַּפָּסוּק (קהלת ח:ט) "עֵת אֲשֶׁר יִשְׁלֹט הָאָדָם בָּאָדָם לְרַע לוֹ", פֵּרוּשׁ לְרַע לוֹ לְשׁוֹלֵט, כִּי יִתְבָּרֵר מִמֶּנּוּ חֵלֶק הַטּוֹב וְיִגָּמֵר בּוֹ חֵלֶק הָרַע שֶׁיֵּשׁ בְּשֶׁכְּנֶגְדּוֹ בַּנִּשְׁלָט. וּכְבָר הִקְדַּמְנוּ פְּעָמִים רַבּוֹת כִּי בְּהֶעְדֵּר חֵלֶק הַטּוֹב מֵהָאָדָם זֶה הוּא כְּלִיוֹנוֹ, כִּי הוּא דָּבָר הַמַּעֲמִיד וְהַמְחַיֶּה, כִּי בְּחִינַת הָרַע מֵת תִּקָּרֵא. וּמֵעַתָּה יְכֻוַּן הַכָּתוּב עַל זֶה הַדֶּרֶךְ, לְפִי שֶׁקֹּדֶם וְהִזְכִּיר שִׁבְיַת אַשּׁוּר, הוֹדִיעָה רוּחַ הַקֹּדֶשׁ מַעֲשֶׂה שִׁבְיַת עַם קְדוֹשׁוֹ שֶׁהֵם גּוֹלִים בָּאֲרָצוֹת, וְאָמַר אוֹי לָאוּמוֹת **מִשָּׂמוֹ אֵל**, פֵּרוּשׁ הָאוֹיֵב יְסוֹבֵב לָהֶם שִׂימַת אֵלֶּה בְּתוֹכָם, כִּי כָּל מָקוֹם יָשִׂים ה' יִשְׂרָאֵל שָׁמָּה הֵם מוֹצִיאִים מֵהֶם כָּל נִיצוֹצֵי הַקְּדֻשָּׁה הַמַּעֲמִידָם וְהַמְחַיֶּה אוֹתָם, וְהוּא מַאֲמַר עַצְמוֹ "עֵת אֲשֶׁר יִשְׁלֹט וְגוֹ' לְרַע לוֹ" שֶׁל הַשּׁוֹלֵט.

פסוק כה

וַיָּקָם בִּלְעָם וַיֵּלֶךְ. פֵּרוּשׁ, לֹא פָּנָה לְבֵית אַכְסַנְיָתוֹ אֶלָּא הָלַךְ תֵּכֶף וּמִיָּד, וְהֵצֵרְךְ לוֹמַר **וַיֵּלֶךְ וַיָּשָׁב לִמְקוֹמוֹ** וְלֹא הִסְפִּיק לוֹמַר "וַיֵּלֶךְ לִמְקוֹמוֹ" לְהַעִירְךָ שֶׁהָלַךְ בְּקוּמוֹ וְלֹא נִתְעַכֵּב, שֶׁאִם הָיָה אוֹמֵר "וַיָּקָם וַיֵּלֶךְ לִמְקוֹמוֹ" הָיְתָה הַכַּוָּנָה שְׁמוּדִיעֲךָ שְׁנֵי דְּבָרִים: א' וַיָּקָם, ב' וַיֵּלֶךְ לִמְקוֹמוֹ, וְאֵין יָדוּעַ אִם בְּקוּמוֹ הָלַךְ. לָזֶה אָמַר "וַיָּקָם וַיֵּלֶךְ" לְהַעִירְךָ שֶׁהָלַךְ בְּקוּמוֹ, וּמוֹדִיעֲךָ עוֹד שֶׁחָזַר לִמְקוֹמוֹ כַּאֲשֶׁר אָמַר לוֹ בָּלָק. וְאָמְרוֹ **וְגַם בָּלָק** הָלַךְ וְגוֹ', פֵּרוּשׁ שֶׁלֹּא עָמַד עִמּוֹ לְלַוּוֹתוֹ בְּקוּמוֹ מִלְּפָנָיו.

עוֹד אֶפְשָׁר שֶׁבָּלָק גַּם הוּא לֹא עָמַד עוֹד בְּמַלְכוּתוֹ שָׁם, לְפִי שֶׁיָּדְעוּ מוֹאָב מִדִּבְרֵי בִּלְעָם כִּי עַם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא יֵרֵעוּ וְלֹא יַשְׁחִיתוּ לָהֶם, אִם כֵּן בְּהִבָּטֵל הַסִּבָּה יִבָּטֵל הַמְסֻבָּב, וְהֶעֱמִידוּהוּ מִמְּלוֹךְ עֲלֵיהֶם, וְהָלַךְ לְדַרְכּוֹ שֶׁבָּא בּוֹ לְמִדְיָן, וְהִרְאָיָה שֶׁשָּׁם נִמְצָא בְּמִלְחֶמֶת מִדְיָן וְנֶהֱרַג (במדבר לא:ח).

פרק כה

פסוק א

וַיֵּשֶׁב יִשְׂרָאֵל בַּשִּׁטִּים וְגוֹ'. צָרִיךְ לָדַעַת מַה צָּרַךְ בְּהוֹדָעַת מַאֲמָר זֶה, וְרַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (מדרש רבה, תנחומא) הֵעִירוּ בָּזֶה וְאָמְרוּ כִּי לְהוֹדִיעֲךָ בָּא כִּי זֶה סִבָּה לִזְנוּת וְכוּ', לְפִי שֶׁהַמָּקוֹם מִטְבָּעוֹ לְעוֹרֵר טֶבַע הַתַּאֲוָה הַבַּהֲמִית. וְנִרְאֶה לְפָרֵשׁ שֶׁהַכָּתוּב יָעִיד סִבַּת הַזְּנוּת שֶׁהָיְתָה לְפִי שֶׁיָּצְאוּ הָעָם לְטַיֵּל חוּץ לְמַחֲנֵה יִשְׂרָאֵל וְשָׁם נִמְצְאוּ בְּנוֹת מוֹאָב, וְהוּא אָמְרוֹ **וַיֵּשֶׁב יִשְׂרָאֵל בַּשִּׁטִּים**, פֵּרוּשׁ בְּמָקוֹם שֶׁהָיוּ מְטַיְּלִים בּוֹ חוּץ לְמַחֲנֵיהֶם, וְשִׁטִּים הוּא לְשׁוֹן טִיּוּלִים כְּדֶרֶךְ אָמְרוֹ (במדבר יא:ח) "שָׁטוּ הָעָם", וּפֵרֵשׁ רַשִׁ"י שָׁם וְזֶה לְשׁוֹנוֹ: אֵין שִׁיט אֶלָּא לְשׁוֹן טִיּוּל. וְזֶה סִבַּת "וַיָּחֶל הָעָם לִזְנוֹת".

וַיָּחֶל הָעָם לִזְנוֹת אֶל בְּנוֹת מוֹאָב. אָמְרוֹ **וַיָּחֶל** לְשׁוֹן חִלּוּל, שֶׁנִּתְחַלֵּל לִזְנוֹת, פֵּרוּשׁ לְפִי שֶׁזָּנוּ אַחֲרֵי אֱלֹהֵי נֵכָר. וְאָמַר **אֶל בְּנוֹת** וְגוֹ', פֵּרוּשׁ עַל דֶּרֶךְ אָמְרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (מדרש רבה ותנחומא שם) שֶׁהָיוּ תּוֹבְעִים אוֹתָם לַעֲבֵרָה וְהָיוּ אוֹמְרִים לָהֶם הִשְׁתַּחֲוֵה לָזֶה וְגוֹ', וְהָיוּ מִשְׁתַּחֲוִים אֶל אֲשֶׁר הָיוּ אוֹמְרִים לָהֶם בְּנוֹת מוֹאָב, וְהוּא אָמְרוֹ "אֶל בְּנוֹת" וְגוֹ'. וְדִקְדֵּק הַכָּתוּב לוֹמַר **הָעָם**, לִשְׁלוֹל הַצַּדִּיקִים אֲשֶׁר בְּשֵׁם יִשְׂרָאֵל יִתְכַּנּוּ.

פסוק ב

וַתִּקְרֶאן לָעָם. הֵצֵרְךָ לְהַזְכִּיר "הָעָם" וְלֹא הִסְפִּיק לוֹמַר "וַתִּקְרֶאן לָהֶם", נִתְכַּוֵּן לוֹמַר שֶׁקְּרָאוּ לְאוֹתָם שֶׁלֹּא יָצְאוּ לָשׁוּט מֵאֱלֹהֵיהֶם, הָלְכוּ הֵם אֶצְלָם וְקָרְאוּ לָהֶם. אוֹ יִרְצֶה, כִּי מִלְּבַד מַה שֶׁהָיוּ הוֹלְכִים אֶחָד אֶחָד, הוֹסִיפוּ לִקְרֹא לָהֶם שֶׁיֵּלְכוּ בִּכְנוּפְיָא לִזְבְחֵי אֱלֹהֵיהֶן וְכוּ':

לְזִבְחֵי אֱלֹהֵיהֶן. וְהֲגַם שֶׁאָמַר (סנהדרין סד.) שֶׁפְּעוֹר אֵין בַּעֲבוֹדָתוֹ זְבִיחָה אֶלָּא בְּהַתְרָזַת הַלִּכְלוּךְ לְמוּל פָּנָיו, וּמִן הַסְּתָם לֹא זָבְחוּ לוֹ, אוּלַי שֶׁהָיוּ עוֹשִׂים שִׂמְחָה בְּבָשָׂר לִכְבוֹדוֹ, אוֹ אוּלַי שֶׁהָיוּ עוֹשִׂים כֵּן כְּדֵי לְהַרְבּוֹת בְּמַאֲכָלִים לְהַתְרִיז כְּנֶגְדּוֹ בְּרִבּוּי יְצִיאַת הַטִּנּוּף.
וַיִּשְׁתַּחֲווּ וגו' וַיִּצָּמֶד. פֵּרוּשׁ, זוֹ סִבַּת הִשְׁתַּחֲוָיָיתוֹ שֶׁנִּצְמַד וגו'. עַל דֶּרֶךְ אָמְרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (סנהדרין סד.) שֶׁבַּעַל פְּעוֹר מַאֲנִיס עוֹבְדָיו.

פסוק ד

וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה קַח אֶת כָּל רָאשֵׁי הָעָם וגו'. הֲצִרְכוֹ לְהָשִׁיב חָרוֹן גַּם אַחַר עֲשׂוֹת מִשְׁפָּט, לְפִי שֶׁהַבֵּית דִּין שֶׁל מַטָּה אֵין מַעֲנִישִׁים אֶלָּא לְעוֹשֵׂי בְּעֵדִים וְהַתְרָאָה, וְאִם יַעֲשֶׂה ה' מִשְׁפָּט יִגּוֹף גַּם עוֹשֵׂי בְּלֹא עֵדִים וּבְלֹא הַתְרָאָה, וּכְשֶׁיֵּצֵא הַמַּשְׁחִית יַשְׁחִית גַּם לְחוֹשְׁבֵי מַחְשְׁבוֹת רַע, לָזֶה אָמַר לָהֶם לַעֲשׂוֹת מִשְׁפָּט וּצְדָקָה יָשׁוּב חָרוֹן אַפּוֹ לְבַל יַשְׁחִית עוֹבְדֶיהָ בְּלֹא עֵדִים וּבְלֹא וכו' וְיָשׁוּבוּ וְיִחְיוּ.

פסוק ח

וַיִּדְקֹר אֶת שְׁנֵיהֶם וגו'. קָשָׁה, בִּשְׁלָמָא דְּקִירַת אִישׁ יִשְׂרָאֵל כְּמִשְׁפַּט הַהֲלָכָה שֶׁקְּנָאִים פּוֹגְעִים בּוֹ, אֲבָל הָאִשָּׁה אֵינָהּ חַיֶּבֶת מִיתָה וְאֵינָהּ מְצֻוָּה, וְאִם עַל חֲשָׁשַׁת הֱיוֹתָהּ אֵשֶׁת אִישׁ לֹא הָיְתָה נֶהֱרֶגֶת עַל הַסָּפֵק. וְאֶפְשָׁר שֶׁדָּן בָּהּ מִשְׁפַּט הַבְּהֵמָה, דִּכְתִיב (ויקרא כ:טו-טז) "וְאֶת הַבְּהֵמָה תַּהֲרֹגוּ", וּכְתִיב (יחזקאל כג:כ) "אֲשֶׁר בְּשַׂר חֲמוֹרִים בְּשָׂרָם".
וְאִם תֹּאמַר, לָמָּה לֹא הָרְגוּ יִשְׂרָאֵל הַמִּדְיָנִית מִקּוֹדֶם, כֵּיוָן שֶׁהָיוּ מֵעַם שֶׁלֹּא נִצְטַוּוּ עֲלֵיהֶם? וְאֶפְשָׁר לְפִי שֶׁעֲדַיִן לֹא שָׁלְחוּ לָהֶם יִשְׂרָאֵל קְרִיאַת שָׁלוֹם (דברים כ:י), וַהֲגַם שֶׁלְּבַסּוֹף גַּם כֵּן לֹא שָׁלְחוּ לָהֶם, זֶה הָיָה אַחַר מַעֲשֶׂה כִּי צִוָּה ה' "צָרוֹר" וגו' (במדבר כה:יז). אוֹ אוּלַי שֶׁלֹּא הָיוּ מַכִּירִים אוֹתָהּ וְחָשְׁבוּ כִּי הִיא מוֹאָבִית וְלֹא מִדְיָנִית, שֶׁהֲרֵי לֹא הָיוּ רְגִילִים אֶצְלָם לְהַכִּירָם, אוֹ הָיָה מַלְבּוּשָׁם כְּמַלְבּוּשׁ מוֹאָב. וְאָמְרוֹ "הַמִּדְיָנִית", הוּא דִּבְרֵי הַכָּתוּב.
חסלת פרשת בלק

פסוק י

לֵאמֹר. צָרִיךְ לְדַעַת לְמִי יֹאמַר, אִם לְפִנְחָס – לֹא הָיָה צָרִיךְ לוֹמַר אַחַר כָּךְ "לָכֵן אֱמֹר", שֶׁכְּבָר אָמַר שֶׁיֹּאמַר לוֹ הַדְּבָרִים, וְעוֹד סֵדֶר הַדְּבָרִים יַגִּיד שֶׁלֹּא כֵן הוּא.
וְנִרְאֶה שֶׁנִּתְכַּוֵּן בָּזֶה שֶׁיֹּאמַר לְיִשְׂרָאֵל דְּבָרִים הַנֶּאֱמָרִים בָּעִנְיָן, וְהַכַּוָּנָה כְּדֵי שֶׁיַּכִּירוּ מִפְּעָל טוֹב שֶׁעָשָׂה לָהֶם פִּנְחָס וְלֹא יִשְׁנָאוּהוּ בִּשְׁבִיל הֲרִיגַת הַנָּשִׂיא, וּבְמַה שֶׁנִּמְשַׁךְ מִסִּבָּתוֹ שֶׁחָבַט הַמַּלְאָךְ מֵהֶם מַה שֶׁחָבַט, כְּאָמְרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (סנהדרין פב:) כַּאֲשֶׁר אֲבָאֵר בְּסָמוּךְ:

פסוק יא

פִּינְחָס בֶּן אֶלְעָזָר וגו'. צָרִיךְ לְדַעַת לְמָה הֻצְרַךְ לְיַחֲסוֹ, וְאוּלַי שֶׁנִּתְכַּוֵּן שֶׁיִּזָּכְרוּ אֲבוֹתָיו לְטוֹבָה. וְעוֹד נִרְאֶה שֶׁנִּתְכַּוֵּן לְהַשְׁלִים יִשְׂרָאֵל עִם אַהֲרֹן שֶׁסָּבַב נְפִילָה גְּדוֹלָה מִיִּשְׂרָאֵל

בְּאֶמְצָעוּת הָעֵגֶל, דִּכְתִיב (שמות לב:לה): "וַיִּגֹּף ה' אֶת הָעָם עַל אֲשֶׁר עָשׂוּ אֶת הָעֵגֶל אֲשֶׁר עָשָׂה אַהֲרֹן". הֲרֵי עָמַד פִּנְחָס בֶּן בְּנוֹ וּפָדָה נַפְשׁ כָּל יִשְׂרָאֵל, כְּאִמְרוֹ בְּסָמוּךְ "וְלֹא כִלִּיתִי אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל". וְלָזֶה יֵחָסוֹ עַד אַהֲרֹן, וְתִמְצָא שֶׁאָמְרוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה בַּמִּדְרָשׁ (תנא דבי אליהו רבה פרק יג) שֶׁהָיָה אַהֲרֹן עוֹמֵד וּמְתַקֵּן וְהָיָה מְלַמֵּד כָּל יִשְׂרָאֵל תּוֹרָה וּמַעֲשִׂים טוֹבִים וְכוּ', עַד כָּאן. הָא לָמַדְתָּ שֶׁהָיָה נֶחְשָׁב עַל אַהֲרֹן הַקִּלְקוּל שֶׁגָּרַם בְּמִיתַת עַם רָב וְהָיָה מְבַקֵּשׁ לְתַקֵּן מַה שֶּׁנִּפְרַץ, וְכָאן רָמַז ה' כִּי פִּנְחָס שִׁלֵּם בְּמִדָּה טוֹבָה מְרֻבָּה.

הֵשִׁיב אֶת חֲמָתִי. כַּוָּנַת הוֹדָעַת דָּבָר זֶה אוּלַי שֶׁבָּא לוֹמַר לוֹ שֶׁלֹּא יַחְשֹׁב שֶׁהַשֵּׁם הֵשִׁיב אֶת חֲמָתוֹ בְּלֹא אֶמְצָעוּת זְכוּת אֲשֶׁר כָּפָה מִדַּת הַדִּין, וְיֵצֵא מִזֶּה שֶׁיְּחַשֵּׁב מֹשֶׁה כִּי הַשֵּׁם מִתְנַהֵג בְּסֵדֶר זֶה, לָכֵן הוֹדִיעַ הַשֵּׁם כִּי פִּנְחָס הוּא שֶׁהָיָה סִבָּה לְהָשִׁיב חֲמָה, וְהוּא אָמְרוֹ **הֵשִׁיב אֶת חֲמָתִי** וְלֹא מֵעַצְמָהּ שָׁבָה.

מֵעַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. פֵּרוּשׁ, אַחַר שֶׁיָּצְתָה הַחֵמָה וְהָיְתָה עֲלֵיהֶם, הֶשִׁיבָהּ מֵעֲלֵיהֶם, וְזֶה שֶׁבַח גָּדוֹל. עוֹד נִתְכַּוֵּן לוֹמַר מַעֲשֶׂה הַטּוֹב בְּגֶדֶר הַפְּעֻלָּה עַצְמָהּ, שֶׁהֶסִיר כַּעַס ה', כִּי הַכַּעַס הוּא עָנָף הַיָּגוֹן וְהַדְּאֵבוֹן, וְיִהְיֶה לַה' נַחַת רוּחַ הַרְבֵּה מֵהֶשָּׁבַת חֵמָה.

בְּקַנְאוֹ אֶת קִנְאָתִי בְּתוֹכָם. דִּקְדֵּק לוֹמַר **קִנְאָתִי**, גַּם אָמַר **בְּתוֹכָם**, בָּא לָתֵת כֹּחַ הַמַּשִּׂיג בּוֹ הֶשָּׁבַת חֵמָה, וְאָמַר שֶׁהָיְתָה בְּאֶמְצָעוּת שְׁלֹשָׁה דְּבָרִים: הָאֶחָד שֶׁקִּנֵּא בִּכְבוֹדוֹ וּבְעַצְמוֹ וְסִכֵּן בְּעַצְמוֹ כְּאָמוּר בְּדִבְרֵיהֶם, וְהוּא אָמְרוֹ **בְּקַנְאוֹ** בְּכִנּוּי. ב', שֶׁהָיְתָה הַקִּנְאָה בִּשְׁבִיל כְּבוֹדִי לְבַד לֹא לְאֶמְצָעוּת שׁוּם דָּבָר זוּלָתוֹ, וְזוֹ הִיא מִצְוָה שְׁלֵמָה אֲשֶׁר יִתְרַצֶּה ה' בָּהּ יוֹתֵר מִכָּל אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה הָאָדָם, וְהוּא אָמְרוֹ **אֶת קִנְאָתִי** בְּכִנּוּי לְהַמְדַּבֵּר בָּרוּחַ הוּא. ג', שֶׁלֹּא הָיְתָה הַפְּעֻלָּה שֶׁעָשָׂה נֶעֱלֶמֶת מֵעֵינֵי אָדָם אֶלָּא קִדֵּשׁ ה' בְּתוֹךְ קָהָל וְעֵדָה, כְּאָמְרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (סנהדרין פב.) שֶׁהָיוּ כָּל שֵׁבֶט שִׁמְעוֹן סָבִיב לְאֹהֶל אֲשֶׁר שָׁם דָּקַר שְׁנֵיהֶם וְהָרַג נְשִׂיאֵיהֶם בְּפָנֵיהֶם, וְהוּא אָמְרוֹ **בְּתוֹכָם**:

וְלֹא כִלִּיתִי וְגוֹ'. צָרִיךְ לְדַעַת לָמָּה כָּתַב הַסִּבָּה שֶׁהִיא "בְּקַנְאוֹ אֶת קִנְאָתִי בְּתוֹכָם" בְּאֶמְצַע שְׁנֵי פָּרָטֵי הַמְסֻבָּב שֶׁהֵם "הֵשִׁיב אֶת חֲמָתִי" וְ"לֹא כִלִּיתִי" וְגוֹ', שֶׁהָיָה לוֹ לוֹמַר עַל זֶה הַדֶּרֶךְ "בְּקַנְאוֹ וְגוֹ' הֵשִׁיב וְגוֹ' וְלֹא כִלִּיתִי" וְגוֹ', אוֹ עַל זֶה הַדֶּרֶךְ "הֵשִׁיב וְגוֹ' וְלֹא כִלִּיתִי וְגוֹ' בְּקַנְאוֹ" וְגוֹ'?

אָכֵן נִתְכַּוֵּן לְהָעִיר כִּי הֶשָּׁבַת הַחֵמָה אַחַר שֶׁהָיְתָה עַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, גֶּדֶר זֶה לֹא הוּשַׂג אֶלָּא בְּאֶמְצָעוּת שְׁלֹשׁ הַדְּרָגוֹת עֶלְיוֹנוֹת הָרְשׁוּמִים בָּעִנְיָן, כְּמוֹ שֶׁפֵּרַשְׁתִּי בַּפָּסוּק "בְּקַנְאוֹ" וְגוֹ', אֲבָל לְגַבֵּי מְנִיעַת הַכְּלָיוֹן שֶׁאָמַר "וְלֹא כִלִּיתִי", אֶפְשָׁר שֶׁהָיָה גַּם כֵּן ה' מַשְׁאִיר פְּלֵיטָה לְעַמּוֹ, הֲגַם שֶׁלֹּא הָיָה בַּמַּעֲשֶׂה כָּל שְׁלֹשׁ מַעֲלוֹת הָאֲמוּרוֹת בָּעִנְיָן, וּבְאֶמְצָעוּת תְּפִלַּת צַדִּיק וְכַדּוֹמֶה מֵהַזְּכוּת יֹאמַר ה' לַמַּלְאָךְ הַמַּשְׁחִית "רַב" וְגוֹ'. גַּם לְפִי מַה שֶׁפֵּרַשְׁתִּי בְּאָמְרוֹ

"הֵשִׁיב אֶת חֲמָתִי" שֶׁהוּא דָּבָר טוֹב בְּגֶדֶר הַפְּעֻלָּה מִצַּד עַצְמָהּ, בְּהֶכְרֵחַ לוֹמַר הַכָּתוּב בְּסֵדֶר זֶה, כִּי אִם הָיָה אוֹמֵר "הֵשִׁיב" וְגוֹ' "וְלֹא כִלִּיתִי" וְאַחַר כָּךְ יֹאמַר "בְּקַנְאוֹ", הָיָה נִשְׁמָע כִּי תַּכְלִית עִנְיָן זֶה שֶׁל הֱשָׁבַת חֲמָה הוּא הַנִּמְשָׁךְ מִמֶּנּוּ שֶׁלֹּא כִלָּה אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, וְאֵין מוּבָן שֶׁיֵּשׁ מִפְּעָל טוֹב בַּהֱשָׁבַת חֲמָה מִצַּד עַצְמָהּ. אֲבָל מֵאָמְרוֹ "הֵשִׁיב אֶת חֲמָתִי" וְאָמַר סָמוּךְ לָהּ סִבַּת הַדָּבָר שֶׁהוּא "בְּקַנְאוֹ" וְגוֹ', זֶה יַגִּיד שֶׁכְּבָר הוֹדִיעַ תַּכְלִית מִפְּעָל הַטּוֹב.

פסוק יב

לָכֵן אֱמֹר. צָרִיךְ לְדַעַת לָמָּה הֻצְרַךְ לוֹמַר "לָכֵן" אַחַר שֶׁאוֹמֵר בְּסָמוּךְ "תַּחַת אֲשֶׁר קִנֵּא" שֶׁהוּא גַּם כֵּן מַשְׁמָעוּת מַאֲמַר "לָכֵן", וּבְהֶכְרֵחַ לוֹמַר שֶׁהוּא לְשׁוֹן שְׁבוּעָה כְּאָמְרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (שמות רבה ו,ד) אֵין "לָכֵן" אֶלָּא שְׁבוּעָה, דִּכְתִיב (שמואל א ג:יד) "לָכֵן נִשְׁבַּעְתִּי לְבֵית עֵלִי". וַעֲדַיִן צָרִיךְ לְדַעַת לָמָּה הֻצְרַךְ לִשְׁבוּעָה. וְלָזֶה יֵשׁ לוֹמַר כִּי הֻצְרַךְ לִשְׁבוּעָה לְחַזֵּק בְּרִית הַשָּׁלוֹם, הֲגַם שֶׁלֹּא יִהְיוּ בָּנָיו רְאוּיִים לְדָבָר זֶה יְקַיֵּם ה' אֶת הַשְּׁבוּעָה.

עוֹד יִתְבָּאֵר הַכָּתוּב עַל פִּי דִּבְרֵיהֶם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (זבחים קא:) שֶׁאָמְרוּ כִּי קוֹדֶם מַעֲשֵׂה זִמְרִי לֹא נִתְכַּהֵן פִּנְחָס, לְפִי שֶׁהָיָה מָצוּי וְלֹא נִמְשַׁח, וְאַחַר שֶׁעָשָׂה קִנְאָתוֹ הָיְתָה לוֹ הַכְּהוּנָה. וְהִנֵּה יֵשׁ בְּאוֹפֶן זֶה שְׁנֵי דְּרָכִים: אֶחָד הוּא דֶּרֶךְ מְחִילָה, וְהַשֵּׁנִי דֶּרֶךְ מַתָּנָה. דֶּרֶךְ מְחִילָה הוּא שֶׁיִּמְחוֹל לוֹ ה' הַקִּנְאָה שֶׁקִּנְסוֹ שֶׁלֹּא נִמְשַׁח בִּזְמַן מְשִׁיחַת הַכֹּהֲנִים, וְדֶרֶךְ מַתָּנָה הוּא שֶׁיִּתֵּן לוֹ הַכְּהוּנָּה מֵחָדָשׁ כְּדֶרֶךְ שֶׁנִּתְּנָה לְאַהֲרֹן, הֲגַם שֶׁאֲבִיו וְאֶחָיו לֹא הָיוּ כֹּהֲנִים. וּכְפִי הַדִּין יֵשׁ הֶפְרֵשׁ בֵּין אִם יִהְיֶה הַדָּבָר דֶּרֶךְ מְחִילָה לְדֶרֶךְ נְתִינָה: דֶּרֶךְ מְחִילָה אֵינָהּ צְרִיכָה קִנְיָן, וְדֶרֶךְ מַתָּנָה צְרִיכָה קִנְיָן, וְכָל עוֹד שֶׁלֹּא קָנוּ מִיָּדוֹ לֹא זָכָה הַמְקַבֵּל בַּמַּתָּנָה אֶלָּא בְּמַה שֶׁכְּבָר הִגִּיעוֹ.

עוֹד יֵשׁ בְּדֶרֶךְ מַתָּנָה שְׁתֵּי רָעוֹת מַה שֶּׁאֵין כֵּן אִם תִּהְיֶה דֶּרֶךְ מְחִילָה, כִּי בְּדֶרֶךְ מְחִילָה אִם יִמְחוֹל לוֹ עַל הַקִּנְסָ וְיִחְזֹר לְכְהוּנַת אַהֲרֹן, אַף הוּא בָּטְלוּ הַמְעוֹרְרִים עַל כְּהוּנָתוֹ כְּדֶרֶךְ שֶׁבָּטְלוּ עַל כְּהוּנַת אַהֲרֹן שֶׁמִּמֶּנּוּ בָּא, מַה שֶּׁאֵין כֵּן בְּדֶרֶךְ מַתָּנָה שֶׁיִּשְׁנָם לַמְעוֹרְרִים עָלָיו כְּדֶרֶךְ שֶׁהָיוּ עַל אַהֲרֹן בַּתְּחִלָּה, וּמַה גַּם שֶׁהָיָה לָהֶם שִׂנְאָה עִמּוֹ לְסִבַּת הֲרִיגַת הַנָּשִׂיא וְכוּ', ב', שֶׁבְּדֶרֶךְ מַתָּנָה יֵשׁ מָקוֹם לוֹמַר שֶׁהַדָּבָר חָדוּשׁ וְאֵין לְךָ בּוֹ אֶלָּא חִדּוּשׁוֹ, מַה שֶּׁאֵין כֵּן אִם יִהְיֶה בְּדֶרֶךְ מְחִילָה וְחוֹזֵר לִכְהוּנַת אַהֲרֹן שֶׁחוֹזֵר הַדָּבָר לְשָׁרְשׁוֹ וְצֶאֱצָאָיו כְּמוֹתוֹ, נִמְצֵאת אוֹמֵר כִּי בִּשְׁלֹשָׁה דְּרָכִים דֶּרֶךְ הַמְּחִילָה הוּא הַנָּאוֹת מִדֶּרֶךְ הַמַּתָּנָה: א' שֶׁאֵין צָרִיךְ קִנְיָן, ב' שֶׁאֵין לָחוּשׁ לַמְעוֹרְרִים, ג' שֶׁתִּהְיֶה נִמְשֶׁכֶת לוֹ וּלְיוֹצְאֵי חֲלָצָיו.

וְהִנֵּה הָאָדוֹן ה' נִרְאָה בְּעֵינָיו בְּרוּחַ הוּא לְרוֹמֵם מַעֲלַת פִּנְחָס לַעֲשׂוֹת הַדָּבָר בְּדֶרֶךְ מַתָּנָה, שֶׁיִּהְיֶה כֹּהֵן מִצִּדּוֹ וְלֹא מִצַּד הֶעָנָף שֶׁבָּא מִמֶּנּוּ לְתִפְאֶרֶת לוֹ, וְהוּא אָמְרוֹ **הִנְנִי נוֹתֵן לוֹ** בְּדֶרֶךְ מַתָּנָה. וְתִקֵּן אֱלֹהֵי עוֹלָם כָּל הַשְּׁלֹשָׁה דְּבָרִים שֶׁיֵּשׁ בָּהֶם פְּקִפּוּק כְּשֶׁיִּהְיֶה דֶּרֶךְ מַתָּנָה כְּמוֹ

שֶׁאָמַרְנוּ: כְּנֶגֶד מַה שֶּׁאָמַרְנוּ מַתְּנָה צְרִיכָה קְנִין אָמַר "לְכֵן" לְשׁוֹן שְׁבוּעָה, וּכְנֶגֶד חֲשַׁשׁ הַמְעוֹרְרִים אָמַר **הִנְנִי נוֹתֵן לוֹ אֶת בְּרִיתִי שָׁלוֹם**, וּכְנֶגֶד מִיחוּשׁ שֶׁאֵין הַדָּבָר אֶלָּא לְפִנְחָס וְחִדּוּשׁ הוּא אָמַר **וְהָיְתָה לוֹ וּלְזַרְעוֹ אַחֲרָיו** וְגוֹ', שֶׁמַּתָּנָה זוֹ נִתְקַיְּמָה בְּיָדוֹ בִּשְׁבוּעָה מִפְּי הַבּוֹרֵא שֶׁתִּהְיֶה לוֹ לְשָׁלוֹם וּלְזַרְעוֹ אַחֲרָיו כְּהוּנַּת עוֹלָם. וּכְבָר הֶעֱירוֹתִיךָ בִּשְׁנַיִם וּבִשְׁלֹשָׁה מְקוֹמוֹת שֶׁהַכְּהוּנָּה הִיא נֶפֶשׁ הַנִּקְרֵאת כֵּן בִּמְקוֹם הַנְּשָׁמוֹת, וְהִבְטִיחַ ה' אֶת פִּנְחָס כִּי יִשְׁתַּלְשֵׁל בְּזַרְעוֹ עָנְף זֶה הַקָּדוֹשׁ הַנִּקְרָא כְּהוּנָּה, וְהוּא סוֹד אָמְרוֹ "כְּהֻנַּת עוֹלָם".

פסוק יג

תַּחַת אֲשֶׁר וְגוֹ' **וַיְכַפֵּר** וְגוֹ'. נָתַן טַעַם לְמָה שֶׁבָּחַר לוֹ יְהֹוָה לְזַכּוֹת הַכְּהוּנָּה לְפִינְחָס בְּתוֹרַת מַתָּנָה מֵה', וְלֹא מִכֹּחַ אָבִיו, אָמַר **תַּחַת אֲשֶׁר קִנֵּא לֵאלֹהָיו** – הוּא עָשָׂה לֵאלֹהָיו וְחָשׁ עַל כְּבוֹדוֹ, גַּם אֱלֹהָיו יְרוֹמְמֵהוּ בְּאֵין צֹרֶךְ לוֹ לֵיהָנוֹת בִּיקָרוֹ מִיקָר אָבִיו. וּכְנֶגֶד מַה שֶּׁאָמַר שֶׁתִּהְיֶה לוֹ שָׁלוֹם וְגַם תִּהְיֶה לְזַרְעוֹ וְגוֹ', אָמַר **וַיְכַפֵּר עַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל** – פֵּרוּשׁ, שֶׁעָשָׂה שָׁלוֹם בֵּין יִשְׂרָאֵל וּבֵין אֲבִיהֶם שֶׁבַּשָּׁמַיִם, וְהִנִּיחַ לְיִשְׂרָאֵל מֵחֶמֶת מֶלֶךְ מַלְאֲכֵי מָוֶת, לָזֶה יִהְיֶה לוֹ בְּרִית הַשָּׁלוֹם מֵהֶם. וּכְשֵׁם שֶׁהַהֲטָבָה אֲשֶׁר הֵטִיב בְּכַפָּרַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הִיא הֲטָבָה נִמְשֶׁכֶת, שֶׁכָּל דּוֹר וְדוֹר הַבָּא בָּא מִכֹּחַ הָרִאשׁוֹנִים אֲשֶׁר כִּפֵּר עֲלֵיהֶם, וְלָזֶה כְּמוֹ כֵן תִּהְיֶה נִמְשֶׁכֶת הֲטָבָתוֹ גַּם כֵּן, וְהָיְתָה לוֹ וּלְזַרְעוֹ אַחֲרָיו בְּרִית כְּהֻנַּת עוֹלָם.

וּבְדָרְךְ רֶמֶז יִתְבָּאֵר עַל פִּי דִּבְרֵיהֶם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (במדבר רבה כא,ג?) שֶׁאָמְרוּ פִּינְחָס הוּא אֵלִיָּהוּ אֲשֶׁר הוּא עָתִיד לְבַשֵּׂר עַם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בַּגְּלוּת הָאַחֲרוֹן, וְכָאן הוֹדִיעַ הַכָּתוּב בַּמֶּה זָכָה לְמַעֲלָה זוֹ לְהָשִׁיב לֵב בָּנִים עַל אָבוֹת, וְאָמְרוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (עדיות פ"ח מ"ז) אֵין אֵלִיָּהוּ בָּא אֶלָּא לְהַרְבּוֹת שָׁלוֹם בָּעוֹלָם, וְהוּא אָמְרוֹ **פִּינְחָס** וְגוֹ' **הֵשִׁיב** וְגוֹ' **בְּקִנְאוֹ** וְגוֹ', כְּפַל לוֹמַר שְׁתֵּי קְנָאוֹת לְרַמֵּז לַקִּנְאָה שֶׁקִּנֵּא בִּזְמַן זֶה וְלַקִּנְאָה שֶׁקִּנֵּא פַּעַם שְׁנִיָּה בִּימֵי אַחְאָב, כְּאָמְרוֹ (מלכים א יט:יד) "קַנֵּא קִנֵּאתִי לַה'", גַּם שָׁם כְּפַל לוֹמַר "קַנֵּא קִנֵּאתִי" לְרַמֵּז לִשְׁתֵּי קְנָאוֹת, אַחַת בִּימֵי מֹשֶׁה וְאַחַת בִּימֵי אַחְאָב.

לָכֵן אָמַר **הִנְנִי נוֹתֵן לוֹ אֶת בְּרִיתִי שָׁלוֹם**, שֶׁהוּא הַבְּרִית שֶׁכָּרַת עִם הָאָבוֹת לָתֵת לָהֶם עֲשָׂרָה עֲמָמִין, וְזֶה יִקָּרֵא בְּרִית שָׁלוֹם כִּי אָז יִהְיֶה שָׁלוֹם בְּכָל הָעוֹלָם, דִּכְתִיב (ישעיה יא:ז): "וּפָרָה וָדֹב תִּרְעֶינָה וְגוֹ' לֹא יָרֵעוּ וְלֹא יַשְׁחִיתוּ: וְגוֹ'. בְּרִית זֶה יִהְיֶה לוֹ כִּי הוּא זֶה אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה אֶת הַדָּבָר הַזֶּה וְהֵשִׁיב לֵב בָּנִים עַל אָבוֹת וְגוֹ', דִּכְתִיב (מלאכי ג:כג) "הִנֵּה אָנֹכִי שֹׁלֵחַ לָכֶם אֶת אֵלִיָּה" וְגוֹ'. וְלָזֶה דִּקְדֵּק לוֹמַר **הִנְנִי נוֹתֵן לוֹ** בִּפְרָטוּת וְלֹא שִׁתֵּף עִמּוֹ זַרְעוֹ, וְאַחַר כָּךְ אָמַר בְּרִית הַכְּהֻנָּה: "וְהָיְתָה לוֹ וּלְזַרְעוֹ אַחֲרָיו בְּרִית כְּהֻנַּת עוֹלָם". וְגָמַר אוֹמֵר **תַּחַת** פֵּרוּשׁ שְׁנֵי יִעוּדִים אֵלּוּ הֵם כְּנֶגֶד שְׁנֵי דְּבָרִים שֶׁעָשָׂה: בְּרִית שָׁלוֹם תַּחַת אֲשֶׁר קִנֵּא לֵאלֹהָיו, כָּאן רָמַז בְּמַה שֶּׁקִּנֵּא בִּימֵי אַחְאָב עַל שֶׁעָזְבוּ אֱלֹהִים וְהָיוּ עוֹבְדֵי עֲבוֹדָה זָרָה, וְהוּא מַה שֶּׁדִּקְדֵּק

לוֹמַר **לֵאלֹהָיו** שֶׁנִּתְקַנֵּא עַל עֲבוֹדָה זָרָה שֶׁעָלֶיהָ נֶאֱמַר (דברים ו:טו) "כִּי אֵל קַנָּא" וְגוֹ' עַד שֶׁאָמְרוּ כָּל הָעָם (מלכים א יח:לט) "ה' הוּא הָאֱלֹהִים" וְגוֹ'. לָזֶה גַּם כֵּן הוּא יְבַשֵּׂר בַּיּוֹם הַהוּא אֲשֶׁר יִהְיֶה ה' אֶחָד וּשְׁמוֹ אֶחָד, שֶׁהוּא גַּם כֵּן סוֹד "ה' הוּא הָאֱלֹהִים".

וְאָמְרוֹ **וַיְכַפֵּר** וְגוֹ', הוּא כְּנֶגֶד יְעוּד "וְהָיְתָה לוֹ וְגוֹ' בְּרִית כְּהֻנַּת", כִּי זֶה הוּא לוֹ חֵלֶק אֲשֶׁר כִּפֵּר עַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, כְּמוֹ כֵן יִהְיֶה תָּמִיד מְכַפֵּר עֲלֵיהֶם, עַל דֶּרֶךְ אָמְרוֹ (ויקרא ד:כ) "וְכִפֶּר עֲלֵיו הַכֹּהֵן".

פסוק יד

וְשֵׁם אִישׁ יִשְׂרָאֵל. קָשֶׁה, מִמָּה נַפְשָׁךְ: אִם חָפֵץ ה' לְגַלּוֹת הַמַּכִּים, הָיָה לוֹ לְהַזְכִּירָם בְּשָׁעַת מַעֲשֶׂה כְּשֶׁאָמַר (במדבר כה:ו) "וְהִנֵּה אִישׁ מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל", שָׁם הָיָה מָקוֹם לְהַזְכִּירוֹ וְלוֹמַר "וְהִנֵּה אִישׁ וְגוֹ' זִמְרִי" וְגוֹ', וּכְשֶׁהִזְכִּיר גַּם כֵּן הַמִּדְיָנִית הָיָה לוֹ לְהַזְכִּיר שְׁמָהּ. וְאִם תּוֹרָה כִּסְּתָה עֲלֵיהֶם כְּדַרְכָּהּ שֶׁכִּסְּתָה עַל הַמְקוֹשֵׁשׁ בְּשַׁבָּת, לָמָּה נִמְלַךְ לְהַזְכִּיר שְׁמָם וְהֲצָרַךְ גַּם כֵּן לְהוֹסִיף עוֹד תֵּיבוֹת יְתֵרוֹת בַּתּוֹרָה, שֶׁאִם הָיָה מַזְכִּיר שְׁמָם לְמַעְלָה לֹא הָיָה צָרִיךְ לוֹמַר פַּעַם שְׁנִיָּה "וְשֵׁם אִישׁ וְגוֹ' וְשֵׁם הָאִשָּׁה" וְגוֹ'?

אָכֵן הִנֵּה הָאָדוֹן בָּרוּךְ הוּא אֵינוֹ חָפֵץ לְזַלְזֵל אֲפִלּוּ בָּרְשָׁעִים לְפָרְסֵם מִי בַּעֲלֵי דְּבָרִים הַמִּתְעָבִים, וּמְקוֹשֵׁשׁ יוֹכִיחַ. גַּם בְּמַה שֶׁלִּפָּנֵינוּ תִּרְאֶה שֶׁלֹּא גִּלָּה אוֹתָם בִּשְׁעַת מַעֲשֶׂה, אֶלָּא דַּוְקָא אַחַר שֶׁהִזְכִּיר שֶׁבַח פִּנְחָס אֲשֶׁר פָּעַל וְעָשָׂה מֵהַמִּפְעָל הַטּוֹב שֶׁקִּנֵּא לַה' וְכִפֵּר עַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, זָכַר גַּם כֵּן כִּי לֹא קִנֵּא בְּאָדָם פָּחוּת אֶלָּא בְּאָדָם גָּדוֹל נְשִׂיא בֵּית אָב עִם הָאִשָּׁה רֹאשׁ הַקִּלְפּוֹת וְאָבִיהָ מֶלֶךְ, כְּאָמְרוֹ "רֹאשׁ אֻמּוֹת בֵּית אָב", וְנִתְעֲבָה בְּמִיתָה בְּזוּיָה לְעֵין כֹּל, וּבְכָל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה שְׁמוֹ יִתְבָּרַךְ מִתְקַדֵּשׁ, לָזֶה יַחְסָהּ לוֹמַר בַּת מֶלֶךְ הִיא, וַהֲגַם שֶׁיֵּשׁ זִלְזוּל לְאִישׁ יִשְׂרָאֵל לֹא יִגְרַע מִצַּדִּיק עֵינוֹ, כְּדֶרֶךְ אָמְרוֹ (משלי י:ז) "זֵכֶר צַדִּיק לִבְרָכָה" הֲגַם שֶׁ"שֵׁם רְשָׁעִים יִרְקָב" בְּאֶמְצָעוּת כֵּן. וְאוּלַי כִּי לְהוֹדִיעֲךָ בָּא הַכָּתוּב שֶׁלֹּא הִשִּׂיג הַשֶּׂבַת הַחֵמָה וְכוּ' אֶלָּא בְּאֶמְצָעוּת דָּבָר זֶה שֶׁעָשָׂה הַקִּנְאָה בְּנָשִׂיא וְנִתְקַדֵּשׁ שְׁמוֹ קִדּוּשׁ גָּדוֹל וְנִכְנְעָה כֹּחַ הַס"מ וּמַאַס הֶעָוֹן כָּל כָּךְ בְּעֵינֵי כֹּל, בָּזֶה הֵשִׁיב חֵמָה וַיְכַפֵּר וְגוֹ', אֲבָל זוּלַת זֶה הָגַם שֶׁהָיָה מְקַנֵּא לַה' בְּאָדָם הֶדְיוֹט לֹא הָיָה מַשִּׂיג כָּל הַדְּרָגוֹת הָרְשׁוּמוֹת.

וְדִקְדֵּק לוֹמַר **וְשֵׁם הָאִישׁ** וְלֹא הִסְפִּיק בְּמַאֲמַר "וְשֵׁם הַמֻּכֶּה" וְגוֹ', לְפִי דַּרְכֵּנוּ יִרְצֶה לְשׁוֹן חֲשִׁיבוּת, לוֹמַר כִּי הָיָה חָשׁוּב וּמְעֻלֶּה בְּיִשְׂרָאֵל, וְעִם כָּל זֶה לֹא נִרְתַּע צַדִּיק זֶה מֵעֲשׂוֹת בּוֹ מַעֲשֶׂה הַנִּפְלָא. עוֹד נִרְאֶה כִּי טַעַם שֶׁלֹּא הִזְכִּיר ה' שְׁמוֹ לְמַעְלָה (במדבר כה:ו) לְפִי שֶׁעֲדַיִן לֹא עָשָׂה מַעֲשֶׂה אֶלָּא חָשַׁב לַעֲשׂוֹת, וְכָל עוֹד שֶׁלֹּא עָשָׂה לֹא תְּבַזֵּהוּ הַתּוֹרָה לְהַזְכִּיר שְׁמוֹ, וְאַחַר שֶׁכְּבָר עָשָׂה מַעֲשֶׂה פִּרְסֵם ה' שְׁמוֹ כִּי מִצְוָה לְפַרְסֵם הָרְשָׁעִים.

הַמַּכֶּה אֲשֶׁר הֻכָּה וְגוֹ'. צָרִיךְ לְדַעַת לָמָּה כָּפַל לוֹמַר **הַמַּכֶּה אֲשֶׁר הֻכָּה** וְלֹא הִסְפִּיק בְּאַחַת מֵהֵנָּה. גַּם צָרִיךְ לְדַעַת לָמָּה שִׁנָּה הַכָּתוּב מִטֶּבַע הַמַּאֲמָר שֶׁהִתְחִיל לְדַבֵּר בּוֹ כְּשֶׁהִזְכִּיר שֵׁם יִשְׂרָאֵל שֶׁהִקְדִּים לוֹמַר אִישׁ יִשְׂרָאֵל וְאַחַר כָּךְ אָמַר הַמְּאוֹרָע הַמַּכֶּה וְגוֹ', וּכְשֶׁהִזְכִּיר הַמִּדְיָנִית הִקְדִּים הַמְּאוֹרָע וְשֵׁם הָאִשָּׁה הַמֻּכָּה וְאַחַר כֵּן אָמַר הַמִּדְיָנִית?

אָכֵן יִתְבָּאֵר הָעִנְיָן עַל פִּי דִּבְרֵיהֶם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (ברכות יח:) שֶׁאָמְרוּ שֶׁהָרְשָׁעִים בְּחַיֵּיהֶם קְרוּיִים מֵתִים, וְהַטַּעַם הוּא לְפִי שֶׁכֹּחַ הָרַע שֶׁהוּא בְּחִינַת הַמִּת דְּבוּקָה בָּהֶם. וּכְבָר כָּתַבְתִּי בְּכַמָּה מְקוֹמוֹת כִּי הַשֵּׁם שֶׁיִּקָּרֵא בּוֹ הָאָדָם הוּא שֵׁם הַנֶּפֶשׁ, וַה' שָׂם שְׁמוֹת בָּאָרֶץ כְּאָמְרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (ברכות ז:) אַל תִּקְרֵי שְׁמוֹת אֶלָּא וְכוּ', וּכְשֶׁאָדָם חוֹטֵא נִפְגָּמָה נַפְשׁוֹ בְּדִבֵּקוּת הָרַע בְּחִינַת הַמַּרְקִיב, וְהוּא אָמְרוֹ (משלי י:ז) "וְשֵׁם רְשָׁעִים יִרְקָב", וְלָזֶה הָיָה רַבִּי מֵאִיר בּוֹדֵק בַּשֵּׁם (יומא פג:) לִרְאוֹת אִם בַּעַל נֶפֶשׁ יִשָּׂרֵה הוּא. וְהִנֵּה זֶה אֲשֶׁר בָּעַל אַרְמִית הִשְׁחִית נַפְשׁוֹ בִּפְגָעוֹ בָּהּ וְהִנֵּה הוּא מֻכֶּה מַכַּת מָוֶת קֹדֶם שֶׁהָרְגוּ פִּנְחָס, וְהוּא מַה שֶּׁנִּתְכַּוֵּן הַכָּתוּב לוֹמַר **וְשֵׁם אִישׁ יִשְׂרָאֵל הַמֻּכֶּה אֲשֶׁר הֻכָּה** וְגוֹ', כְּנֶגֶד הַכָּאַת הַנֶּפֶשׁ אָמַר "וְשֵׁם אִישׁ יִשְׂרָאֵל הַמֻּכֶּה", שֶׁמַּעֵת אֲשֶׁר גָּעַל נַפְשׁוֹ וּבָא עָלֶיהָ הֻכָּה מַכַּת נֶפֶשׁ הַיִּשְׂרְאֵלִית, שֶׁהִיא כְּנוּי נֶפֶשׁ קְדוֹשָׁה הַנִּקְרֵאת יִשְׂרָאֵל, וּכְנֶגֶד הֲרִיגָתוֹ שֶׁהָרְגוּ פִּנְחָס אָמַר "אֲשֶׁר הֻכָּה אֶת" וְגוֹ', כְּאָמְרוֹ (במדבר כה:ח) "וַיִּדְקֹר אֶת שְׁנֵיהֶם". אוֹ עַל זֶה הַדֶּרֶךְ, "הַמֻּכֶּה" פִּרוּשׁ שֶׁהִכְּהוּ פִּנְחָס, "אֲשֶׁר הֻכָּה אֶת הַמִּדְיָנִית", הוּא הַכָּאַת הַנֶּפֶשׁ שֶׁרָשַׁם בְּתֹרַת "אִישׁ". וְיַדַּיִק עַל נָכוֹן גַּם כֵּן אָמְרוֹ "הֻכָּה אֶת הַמִּדְיָנִית", כִּי לְפִי שֶׁשָּׁכַב אוֹתָהּ הֻכָּה בְּנַפְשׁוֹ, וּכְפִי זֶה שְׁעוּר תֹּרַת "אֲשֶׁר הֻכָּה" פִּרוּשׁ, שֶׁכְּבָר הֻכָּה אֶת הַמִּדְיָנִית, פֵּרוּשׁ לִהְיוֹתוֹ אוֹתָהּ.

עוֹד רָמַז בְּאָמְרוֹ **אֶת הַמִּדְיָנִית** עַל דֶּרֶךְ אָמְרוֹ (בראשית ל"ט:י): "וְלֹא שָׁמַע אֵלֶיהָ לִשְׁכַּב אֶצְלָהּ לִהְיוֹת עִמָּהּ", וְאָמְרוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (יומא לה.): "לִשְׁכַּב אֶצְלָהּ" בָּעוֹלָם הַזֶּה, "לִהְיוֹת עִמָּהּ" לָעוֹלָם הַבָּא. וְהוּא אָמְרוֹ **הֻכָּה אֶת הַמִּדְיָנִית** שֶׁהַכָּאתוֹ הִיא שֶׁיִּהְיֶה אִתָּהּ עִמָּהּ בָּעוֹלָם הַבָּא, כִּי מִן הַסְּתָם מֵת שֶׁלֹּא מִתּוֹךְ תְּשׁוּבָה, שֶׁהֲרֵי דִּקְרוֹ בִּשְׁעַת מַעֲשֶׂה. וּבָזֶה נִתְיַשֵּׁב מַה שֶּׁדִּקְדְּקוּ לָמָּה כָּפַל "הַמַּכֶּה אֲשֶׁר הֻכָּה", גַּם טַעַם שֶׁהִקְדִּים לוֹמַר "אִישׁ יִשְׂרָאֵל" קוֹדֶם אָמְרוֹ "הַמֻּכֶּה", כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה חוֹזֵר אָמְרוֹ "הַמֻּכֶּה" עַל הַשֵּׁם, לוֹמַר שֶׁהַהַכָּאָה בָּאָה לוֹ גַּם בְּשֵׁם "אִישׁ יִשְׂרָאֵל" שֶׁהִיא עֲנַף הַקְּדֻשָּׁה. וְלָזֶה כְּשֶׁהִזְכִּיר הַמִּדְיָנִית לֹא הִזְכִּיר בָּהּ אֶלָּא הַכָּאָה אַחַת, דִּכְתִיב "וְשֵׁם הָאִשָּׁה הַמֻּכָּה", גַּם לֹא הִקְדִּים זִכְרוֹנָהּ קוֹדֶם זִכְרוֹן הַהַכָּאָה, כִּי בְּחַיֶּיהָ קְרוּיָה מֵתָה וּשְׁמָהּ מֻכֶּה וְעוֹמֵד כָּרְשׁוּם בְּתֹרַת "מִדְיָנִית". וּכְבָר כָּתַבְנוּ בְּכַמָּה מְקוֹמוֹת כִּי שֵׁם עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת הוּא שֵׁם הַקְּלִפּוֹת שֶׁכֻּלָּן הֵם בְּחִינוֹת הַמִּיתָה. **עוֹד** יִתְבָּאֵר עַל זֶה הַדֶּרֶךְ עַל פִּי מַה שֶּׁקָּדַם לָנוּ מִדִּבְרֵי הַמְקַבָּלִים שֶׁלֹּא יִדַּח נִדָּח מִכָּל נִיצוֹצֵי הַקְּדֻשָּׁה, וְכֻלָּן לְבַסּוֹף יִזְכּוּ לַמָּקוֹם שֶׁמִּמֶּנּוּ בָּאוּ. וַהֲגַם שֶׁיֵּרֵעַ אִישׁ יִשְׂרָאֵל אַף יַצְרִיחַ נַפְשׁוֹ,

סוֹף כָּל סוֹף יַחְזֹר לְשָׁרְשׁוֹ. וְהוּא אָמְרוֹ **וְשֵׁם אִישׁ יִשְׂרָאֵל**, הֲרֵי שֶׁאֻפְלוּ אַחַר מַעֲשֶׂה בְּשֵׁם יִשְׂרָאֵל יִכָּנֶה, הָא לְמַדְתָּ שֶׁלֹּא נֶעֱקַר מִשָּׁרְשׁוֹ. **הַמַּכָּה** פֵּרוּשׁ שֶׁהִכָּה פִּנְחָס, מוֹדִיעֲךָ הַכָּתוּב שֶׁלֹּא הוּכָּה בְּאָבְדַן נַפְשׁוֹ, אֶלָּא "אֲשֶׁר הֻכָּה אֶת הַמִּדְיָנִית", פֵּרוּשׁ, אוֹתוֹ הַחֵלֶק הָרַע שֶׁנִּדְבַּק בּוֹ מֵאֵת הַמִּדְיָנִית שֶׁיִּתְכַּנֶּה אֵלָיו שֵׁם הַכָּאָה, הוּא שֶׁהוּכָּה וָמֵת בְּאֶמְצָעוּת הַכָּאַת פִּנְחָס. הָא לְמַדְתָּ שֶׁיָּצָא הֶפְסֵדוֹ מַה שֶּׁהִפְסִיד בָּעֲבֵרָה, נִפְרַע מִמֶּנּוּ הֶעָוֹן בְּהַכָּאָתוֹ שֶׁל פִּנְחָס שֶׁהֲרָגוֹ וּמִיתָתוֹ כַּפָּרָתוֹ. אוֹ עַל זֶה הַדֶּרֶךְ שֶׁלֹּא הוּכָּה בְּנַפְשׁוֹ אֶלָּא כְּשֶׁהָיָה עִמָּהּ, אֲבָל אַחַר שֶׁנִּבְדַּל מִמֶּנָּה לֹא נִשְׁאַר בּוֹ רֹשֶׁם הַחֵטְא כִּי הוּא נִבְדַּל בְּמִיתָה וּמִיתָתוֹ טְהָרָה נַפְשׁוֹ. וּבָזֶה נָתַן טַעַם לְמָה קָרָאוֹ אִישׁ יִשְׂרָאֵל, כִּי אַחַר הֲרִיגָה בְּשֵׁם יִשְׂרָאֵל יִכָּנֶה. זֶה כָּתַבְתִּי אִם אֶפְשָׁר.

פסוק טו

הַמִּדְיָנִית. אָמַר בְּהֵ"א הַיְדִיעָה, נִרְאֶה לוֹמַר כִּי לֹא הָיְתָה אִשָּׁה אַחֶרֶת מִדְיָנִית בְּמוּפְקָרוּת זוֹלָתָהּ, וְלָזֶה גַּם כֵּן בְּפָרָשַׁת בָּלָק (במדבר כה:ו) כְּשֶׁהִזְכִּיר "וַיַּקְרֵב אֶל אֶחָיו" אָמַר "אֶת הַמִּדְיָנִית" בְּהֵ"א הַיְדִיעָה, לוֹמַר אוֹתָהּ מִדְיָנִית שֶׁהָיְתָה בְּמוּפְקָרוּת. וּכְפִי זֶה לֹא הִפְקִירוּ מִדְיָן בְּנוֹתֵיהֶם, וְאִם הָיוּ הַמִּדְיָנִיּוֹת בְּמוּפְקָרוּת הָיָה ה' מְצַוֶּה עֲלֵיהֶם לְהָרְגָם. וְכֵן תִּמְצָא כְּשֶׁאָמַר הַכָּתוּב (במדבר כה:א): "וַיָּחֶל הָעָם לִזְנוֹת אֶל בְּנוֹת מוֹאָב", הָא לְמַדְתָּ כִּי הַמּוּפְקָרוֹת מוֹאָבִיּוֹת הָיוּ. וְטַעַם שֶׁלֹּא הִפְקִירוּ מִדְיָן בְּנוֹתֵיהֶם, לְפִי שֶׁלֹּא הָיוּ בְּטוּחִים מֵהֶם כַּמּוֹאָבִיּוֹת כְּמוֹ שֶׁכָּתַבְתִּי לְמַעְלָה (במדבר כד:יד) בְּפָסוּק "אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה וְגוֹ' בְּאַחֲרִית הַיָּמִים". וְזוֹ שֶׁיָּצְתָה טַעֲמָהּ בְּצִדָּהּ לְהְיוֹתָהּ בַּת בָּלָק הַשּׁוֹנֵא הַגָּדוֹל אֲשֶׁר שָׂכַר עָלֵינוּ אֶת בִּלְעָם בֶּן בְּעוֹר וְקִבֵּל עֲצָתוֹ וְהִפְקִיר בִּתּוֹ, מַה שֶּׁאֵין כֵּן אַנְשֵׁי מִדְיָן קָטָן וְגָדוֹל לֹא הִפְקִירוּ. **וּבָזֶה** מָצָאתִי נַחַת בְּמַאֲמַר חֲז"ל (במדבר רבה כא,ג; תנחומא, מטות ד) שֶׁאָמְרוּ כִּי צוּר שֶׁנֶּהֱרַג עִם נְסִיכֵי מִדְיָן הוּא בָּלָק, וּבִשְׁבִיל שֶׁהִפְקִיר בִּתּוֹ הוֹרִידוּהוּ מִגְּדֻלָּתוֹ שֶׁהָיָה רֹאשׁ לְכֻלָּם, דִּכְתִיב "רֹאשׁ אֻמּוֹת", וְעַתָּה מָנָאוֹ שְׁלִישִׁי לְמַלְכֵי מִדְיָן. וְצָרִיךְ לְדַעַת מִי גְּלָה סוֹד זֶה כִּי צוּר הוּא בָּלָק. וְלִדְבָרֵינוּ יֵשׁ טַעַם נָכוֹן לוֹמַר כֵּן, כֵּיוָן שֶׁלֹּא מָצִינוּ אֶלָּא מִדְיָנִית אַחַת כָּאן, הַבֵּן שׁוֹאֵל מַה נִּשְׁתַּנִּית מִדְיָנִית זוֹ שֶׁיָּצְתָה מִכָּל בְּנוֹת מִדְיָן, אֶלָּא וַדַּאי כִּי הוּא זֶה בָּלָק אֲשֶׁר שָׂכַר עָלֵינוּ בִּלְעָם וְיָעַצוֹ וְקִיֵּם עֲצָתוֹ בְּבִתּוֹ, וְהוּא צוּר שֶׁזִּלְזֵל בִּכְבוֹדוֹ לְקַיֵּם עֵצָה רָעָה שֶׁל בִּלְעָם. וְאוּלַי שֶׁלֹּא רָצוּ מוֹאָב לְהַפְקִיר בְּנוֹתֵיהֶם עַד שֶׁקָּדַם בָּלָק שֶׁהָיָה אָז מֶלֶךְ עֲלֵיהֶם וְהִפְקִיר בִּתּוֹ, וַהֲגַם שֶׁכָּתַבְתִּי לְמַעְלָה שֶׁלֹּא עָמַד בְּמַלְכוּתוֹ אַחַר שֶׁהוֹדִיעָם בִּלְעָם שֶׁלֹּא יָרִיעוּ וְלֹא יַשְׁחִיתוּ לְמוֹאָב, תֵּכֶף וּמִיָּד קִיֵּם הָעֵצָה וְהָלַךְ לוֹ לְעִירוֹ וּבָזֶה הִפְקִירוּ מוֹאָב בְּנוֹתֵיהֶם, וְזוֹלַת זֶה אֵיךְ יִתָּכֵן שֶׁיִּשְׁתַּנֶּה צוּר מִכֵּלָּן.

אֶלָּא שֶׁבָּא לְיָדֵי מִדְרָשׁ (ילקוט מטות), וְזֶה לְשׁוֹנָם: "הֵן הֵנָּה" מְלַמֵּד שֶׁהָיוּ מַכִּירִין אוֹתָם וְאוֹמְרִים זֶה לָזֶה: זוֹ הִיא שֶׁחָטָא עִמָּהּ פְּלוֹנִי, עַד כָּאן. כְּפִי מִדְרָשׁ זֶה לֹא אַחַת וְלֹא שְׁתַּיִם

הָיוּ. וְאֶפְשָׁר לוֹמַר שֶׁמִּדְיָן לֹא הִפְקִירוּ מִבְּנוֹת הַגְּדוֹלִים אֶלָּא מֵהֶמוֹנֵיהֶם, וְלָזֶה הוֹרִידוּ בָּלָק שֶׁהִפְקִיר בִּתּוֹ וְהוּא הָיָה מֶלֶךְ. וּלְדֶרֶךְ זֶה אָמְרוּ **הַמִּדְיָנִית** פֵּרוּשׁ הַמְכֻבֶּדֶת שֶׁבְּכֻלָּן, שֶׁלֹּא יָצְאָה מִמִּדְיָן בַּת מֶלֶךְ אֶלָּא הִיא. וּלְדֶרֶךְ זֶה יִתְאַמֵּת לָנוּ מַה שֶּׁפֵּרַשְׁתִּי בְּסוֹף פָּרָשַׁת בָּלָק שֶׁיִּשְׂרָאֵל לֹא הָיוּ מַכִּירִין אוֹתָם, שֶׁהָרֵי הָיוּ שָׁם מִדְיָנִיּוֹת הַרְבֵּה, וְלֹא אָמַר הַכָּתוּב (במדבר כה:א) אֶלָּא "וַיָּחֶל הָעָם לִזְנוֹת אֶל בְּנוֹת מוֹאָב" וְלָמָּה לֹא הִזְכִּיר גַּם בְּנוֹת מִדְיָן? הָא לָמַדְתָּ שֶׁהָיוּ כֻּלָּן בְּעֵינֵיהֶם בְּנוֹת מוֹאָב, שֶׁזּוֹלֶת זֶה הָיוּ הוֹרְגִים אוֹתָם מִתְּחִלָּה וְיִטְּלוּ מֶמּוֹנָם, אוֹ לְבַסּוֹף אַחַר מַעֲשֶׂה פִּנְחָס הָיָה לָהֶם לַהֲרֹג בְּנוֹת מִדְיָן, אֶלָּא שֶׁהָיוּ כָּל הַנָּשִׁים בְּחֶזְקַת בְּנוֹת מוֹאָב.

בְּמִדְיָן הוּא. מַאֲמָר זֶה קָשֶׁה הַמַּשְׁמָעוּת, אִם כַּוָּנָתוֹ לוֹמַר שֶׁהוּא רֹאשׁ אֲמוֹת שֶׁל מִדְיָן הָיָה לוֹ לוֹמַר "רֹאשׁ וְגוֹ' בֵּית אָב לְמִדְיָן", כִּי שִׁעוּר תֵּבַת "בְּמִדְיָן" הוּא מַשְׁמָע שֶׁמּוֹדִיעֵנוּ מְקוֹמוֹ וְאֵין יָדוּעַ הַכַּוָּנָה בָּזֶה. וְנִרְאֶה שֶׁהַכַּוָּנָה הִיא לְפִי שֶׁאָמַר צוּר רֹאשׁ אֻמּוֹת עַל בָּלָק, יֹאמַר הָאוֹמֵר, וַהֲלֹא בָּלָק מֶלֶךְ מוֹאָב הָיָה שֶׁהִמְלִיכוּהוּ עֲלֵיהֶם. לָזֶה הוֹדִיעָךְ הַכָּתוּב וְאָמַר, לֹא כְּמוֹ שֶׁאַתָּה חוֹשֵׁב שֶׁנִּשְׁאַר מֶלֶךְ לְמוֹאָב, אֶלָּא כְּבָר נִגְרַשׁ מֵהֶם וְחָזַר לְמָקוֹמוֹ. וְהוּא אָמְרוֹ **בְּמִדְיָן הוּא**, פֵּרוּשׁ בְּאוֹתוֹ מַצָּב שֶׁהָיְתָה מַפְקֶרֶת בִּתּוֹ הָיָה בְּמִדְיָן. וְעַיֵּן מַה שֶּׁפֵּרַשְׁתִּי בְּפָסוּק (במדבר כד:כה) "וְגַם בָּלָק הָלַךְ" וְגוֹ':

פסוק יז

צָרוֹר אֶת הַמִּדְיָנִים וְגוֹ'. צָרִיךְ לְדַעַת לָמָּה כָּפַל **צָרוֹר וְהִכִּיתֶם**, וְרַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה הִרְגִּישׁוּ וְאָמְרוּ (במדבר רבה פכ"א) כִּי נִתְכַּוֵּן בָּזֶה לוֹמַר שֶׁהֲגַם שֶׁצִּוָּה ה' (דברים כ:י) "כִּי תִקְרַב אֶל עִיר וְגוֹ' לֹא תַשְׁחִית אֶת עֵצָהּ" וְגוֹ', זוֹ אֲמָה קַלָּה וּבְזוֹיָה לְהַשְׁחִית אֶת עֵצָהּ וְגוֹ', עַד כָּאן. וְצָרִיךְ לְדַעַת מַה נָּקְמָה הִיא זוֹ לְמִדְיָן, וְאַדְרַבָּה הָיָה לָהֶם לְקַיֵּם (דברים כ:יד) "וְאָכַלְתָּ אֶת שְׁלַל אוֹיְבֶיךָ" שֶׁזֶּה הוּא לָהֶם יוֹתֵר נְקָמָה וְדַאֲבוֹן נֶפֶשׁ, וְכֵיוֹצֵא בָּזֶה מָצִינוּ בְּקִלְלוֹת הַתּוֹרָה (ויקרא כו:טז) "וַאֲכָלֵהוּ אוֹיְבֵיכֶם".

עוֹד צָרִיךְ לְדַעַת אָמְרוֹ כִּי צֹרְרִים, לָמָּה הֻצְרַךְ לִנְתִינַת טַעַם? וּלְפִי דִּבְרֵי רַז"ל שֶׁאָמְרוּ שֶׁבָּא לוֹמַר יַשְׁחִיתוּ עֵצָה וְכוּ', יֵשׁ לָנוּ מָקוֹם לוֹמַר שֶׁבָּא לְתֵת טַעַם לְבִטּוּל מִצְוַת "לֹא תַשְׁחִית" וְגוֹ' בַּמָּקוֹם הַזֶּה כִּי צוֹרְרִים. וּבַתַּנְחוּמָא אָמְרוּ וְזֶה לְשׁוֹנָם: "צָרוֹר" וְגוֹ' לָמָּה, "כִּי צֹרְרִים" וְגוֹ' – מִכָּאן אָמְרוּ הַבָּא לְהָרְגְךָ וְכוּ'. וּלְדִבְרֵי תַּנְחוּמָא בָּא הַכָּתוּב לְהוֹדִיעֲךָ מִשְׁפַּט הַבָּא וְכוּ', וְזֶה דֶּרֶךְ דְּרָשׁ.

וְנִרְאֶה לְפָרֵשׁ, בְּהַעִיר לָמָּה צִוָּה ה' מִצְוָה זוֹ שֶׁלֹּא בִּזְמַנָּהּ, כִּי מָצִינוּ שֶׁאַחַר כָּךְ הֻצְרַךְ ה' לְצַוּוֹת לוֹמַר (במדבר לא:ב) "נְקֹם נִקְמַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאֵת הַמִּדְיָנִים", הָא לָמַדְתָּ כִּי מַאֲמָר זֶה לֹא הָיָה בִּזְמַן הַנְּקָמָה.

אָכֵן נִתְכַּוֵּן ה' בְּמַאֲמָר זֶה לְתַקָּנָתָם שֶׁל יִשְׂרָאֵל, לְפִי שֶׁכָּל אֲשֶׁר יִטְעוֹם טַעַם חֵטְא הַטִּבְעִי הַשּׁוֹלֵט בָּאָדָם שֶׁלֹּא לִרְצוֹנוֹ, לוּ יִהְיֶה שֶׁלֹּא טָעָמוֹ אֶלָּא בִּבְחִינַת הַחוֹשֵׁב, קָשֶׁה הוּא לְהַפְרִידוֹ, וּכְמוֹ שֶׁהֶאֱרַכְתִּי בִּפְרָט זֶה בְּפָרָשַׁת אַחֲרֵי מוֹת (ויקרא יח:ג) בְּפָסוּק "כְּמַעֲשֵׂה אֶרֶץ מִצְרַיִם" וְגוֹ'. וְכָל עוֹד שֶׁלֹּא נִפְרַד מֵהַחוֹטֵא תַּאֲוַת הַדָּבָר וּתְשׁוּקָתוֹ אֵלָיו הוּא מְשֻׁלָּל מֵהַכַּפָּרָה, וּכְמוֹ שֶׁפֵּרַשְׁתִּי בְּפָרָשַׁת בְּרֵאשִׁית בְּמַה שֶׁאָמַר הַכָּתוּב (בראשית ד:ז) "וְאֵלֶיךָ תְּשׁוּקָתוֹ וְאַתָּה תִּמְשָׁל בּוֹ". וּמַה שֶּׁלְּפָנֵינוּ עִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל טָעֲמוּ עֲרִיבַת הַזְּנוּת, מֵהֶם בְּמַעֲשֶׂה מֵהֶם בְּמַחְשָׁבָה, גַּם נִדְבְּקוּ בַּפְּעוֹר, דִּכְתִיב (במדבר כה:ג): "וַיִּצָּמֶד יִשְׂרָאֵל לְבַעַל פְּעוֹר", וְאָמְרוּ רַז"ל (במדבר רבה כ) שֶׁנַּעֲשׂוּ כְּצָמִיד וְכוּ', עַד כָּאן. וְחָפֵץ ה' לְרַפְּאוֹתָם בַּעֲצַת ה' הַנְּכוֹנָה כְּדֵי לְסַלֵּק מֵעֲלֵיהֶם הַמַּגֵּפָה, שֶׁהֲלֹא תִּמְצָא שֶׁהָיְתָה הַמַּגֵּפָה בְּיִשְׂרָאֵל עַד אֲשֶׁר סָפוּ תַּמּוּ כָּל הַנִּצְמָדִים לְבַעַל פְּעוֹר, דִּכְתִיב (דברים ד:ג): "כִּי כָל הָאִישׁ אֲשֶׁר הָלַךְ אַחֲרֵי בַּעַל פְּעוֹר הִשְׁמִידוֹ ה' אֱלֹהֶיךָ מִקִּרְבֶּךָ". וּבְהֶכְרֵחַ אַתָּה לוֹמַר כִּי לֹא עַל הָעֲשָׂרִים וְאַרְבָּעָה אֶלֶף שֶׁאָמַר הַכָּתוּב (במדבר כה:ט): "וַיִּהְיוּ הַמֵּתִים וְגוֹ' אַרְבָּעָה" וְגוֹ' הוּא אוֹמֵר, שֶׁאֵלּוּ הָיוּ מִשֵּׁבֶט שִׁמְעוֹן וּמֵתוּ עַל שֶׁרָצוּ לִשְׁלֹחַ יָד בְּפִנְחָס כְּמַאֲמָרָם ז"ל (במדבר רבה כ), וְהַכָּתוּב אוֹמֵר "אֲשֶׁר הָלַךְ אַחֲרֵי בַּעַל פְּעוֹר הִשְׁמִידוֹ" וְגוֹ', הָא לְמַדְתָּ שֶׁהִשְׁמִיד גַּם כָּל הַזּוֹנִים לְבַד הָעֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה אֶלֶף. גַּם מִמַּה שֶׁאָמַר הַכָּתוּב כָּאן "הַמֻּכֹּה בְיוֹם הַמַּגֵּפָה עַל דְּבַר פְּעוֹר", זֶה יַגִּיד שֶׁמֵּתוּ מִיִּשְׂרָאֵל לְבַד אוֹתָם שֶׁמֵּתוּ בִּשְׁבִיל פִּנְחָס שֶׁרָצוּ לִשְׁלֹחַ בּוֹ יָד.

וְהַגַּם שֶׁנִּשְׁכִּיל בְּעִקַּר הַסִּבָּה אֲשֶׁר סִבְּבָה מַעֲשֵׂה פִּנְחָס, לֹא הָיָה אֶלָּא זְנוּת זִמְרִי, כִּי לֹא הָרַג פִּנְחָס לְזִמְרִי עַל עֲבוֹדָה זָרָה, אֶלָּא וַדַּאי שֶׁהַמַּגֵּפָה הָיְתָה שׁוֹלֶטֶת בַּזּוֹנִים. וַהֲגַם שֶׁאָמַר הַכָּתוּב "וַיִּכַּפֵּר עַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל", פֵּרוּשׁ שֶׁלֹּא כִלָּה כָּל הָעָם, מֵהֶם בִּשְׁבִיל מַחְשֶׁבֶת עֲבוֹדָה זָרָה, מֵהֶם בִּשְׁבִיל הָעֲרֵבוּת, וּלְעוֹלָם ה' לֹא וִתֵּר עַל הַזּוֹנִים. וְיַעַן ה' וְאָמַר "צָרוֹר אֶת" וְגוֹ', הַכַּוָּנָה בָּזֶה לְהַקְדִּים לִשְׁנֹא הַמַּחְטִיאִים, גַּם לְהַתְעִיב הֶעָרֶב וְהַטּוֹב הַבָּא מֵהֶם, לְאַבֵּד כָּל עֵץ נֶחְמָד וְכָל מַעְיָן מָתוֹק וְכָל טוֹב הַבָּא מֵהֶם עַל אֲשֶׁר גָּרְמוּ לָהֶם עֲשׂוֹת רַע. וְהוּא עַל דֶּרֶךְ אָמְרוֹ (תהלים קלט:כא) "הֲלֹא מְשַׂנְאֶיךָ ה' אֶשְׂנָא", פֵּרוּשׁ "מְשַׂנְאֶיךָ" כְּאִלּוּ אָמַר "מַשְׂנִיאֶיךָ" שֶׁגּוֹרְמִים לְשִׂנְאַת בָּחוֹר בַּטּוֹב, כְּדֶרֶךְ שֶׁדָּרְשׁוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (שבת קיד:) בְּפָסוּק "כָּל מְשַׂנְאַי אָהֲבוּ מָוֶת" אַל תִּקְרָא וְכוּ'. וּבְאֶמְצָעוּת מַחְשָׁבָה זוֹ תִּהְיֶה מִתְרַחֶקֶת תַּאֲוַת הָעֲבֵרָה מֵהֶם וְתִהְיֶה לָהֶם לְזָרָה, כִּי עַל הֶעָבָר שׂוֹנְאִים הַסּוֹבֵב, וְיִוָּלֵד בָּהֶם טָבַע אֱלֹהִי. וּמִדָּה זוֹ מִדָּה סְגֻלִּיִּת הִיא לֶחָפֵץ בַּחַיִּים, וּבָזֶה יִתְכַּפֵּר עָוֹן הַקּוֹדֵם בְּמַחְשֶׁבֶת עֲבוֹדָה זָרָה גַּם בְּאֶרֶס תַּאֲוַת הַנִּאוּף וְלֹא יִהְיֶה בָּהֶם נֶגֶף.

וְהוּא מַאֲמַר הַכָּתוּב כָּאן **צָרוֹר אֶת הַמִּדְיָנִים**, פֵּרוּשׁ, יִהְיוּ לָכֶם בְּגֶדֶר צַר וְאוֹיֵב לִשְׂנֹאתָם וְלִשְׂנֹא כָּל הֶעָרֶב מֵהֶם, לְהַשְׁחִית עֵצָם וּלְקַלְקֵל מַעְיְנוֹתֵיהֶם, זֶה תְּמוּרַת מַה שֶׁהִתְאַוּוּ לָהֶם,

וְזוֹ הִיא אֶחָד מִתִּקּוּנֵי הַתְּשׁוּבָה. וְאָמַר **צָרוֹר** לְשׁוֹן הוֹוֶה, פֵּרוּשׁ, יִגְבִּירוּ בָּהֶם הַשִּׂנְאָה עַד גֶּדֶר שֶׁיִּהְיֶה נִקְבָּע בָּהֶם טֶבַע הַצְּרִירוּת. וְאָמַר **וְהִכִּיתֶם אוֹתָם**, פֵּרוּשׁ, תְּחַכּוּ לְיוֹם נָקָם שֶׁתַּכּוּ אוֹתָם, וְלָזֶה לֹא אָמַר "וְהַכּוּ אוֹתָם" כִּי אֵין זְמַנּוֹ עַתָּה. וְאָמַר **כִּי צֹרְרִים** וְגוֹ', הַכָּוָנָה בָּזֶה לוֹמַר תְּנַאי הוּא הַדָּבָר שֶׁהַשִּׂנְאָה וְאוֹיְבוּת שֶׁתִּהְיֶה לָכֶם לֹא עַל שֶׁסִּבְּבוּ נְפִילָה מִיִּשְׂרָאֵל, שֶׁאִם כֵּן נֶאֱבְדָה הַכַּוָּנָה שֶׁל תִּקּוּן הַחֵטְא, אֶלָּא **כִּי צוֹרְרִים הֵם וְגוֹ' עַל דְּבַר פְּעוֹר** אֲשֶׁר הֶחְטִיאוּ אֶתְכֶם בַּעֲבוּדָה זָרָה, **וְעַל דְּבַר כָּזְבִּי** וְגוֹ' שֶׁגָּרְמוּ לָכֶם לְהִכָּשֵׁל בִּזְנוּת. וְטַעַם שֶׁתָּלָה פְּרָט זֶה בְּכָזְבִּי לְבַד, לְפִי שֶׁהִיא בַּת מֶלֶךְ וְהִזְכִּיר הַגְּדוֹלָה, גַּם לְפִי שֶׁזְּנוּתָהּ הָיְתָה בְּפַרְהֶסְיָא, וְאֶפְשָׁר שֶׁעַל פִּיהָ הָיוּ כָּל הַמַּפְקְרוֹת.

עוֹד אֶפְשָׁר שֶׁלָּזֶה נִתְכַּוֵּן הַכָּתוּב בְּמַאֲמַר **בַּת נְשִׁיא מִדְיָן**, שֶׁלֹּא הָיָה צָרִיךְ, שֶׁכְּבָר אָמַר בְּסָמוּךְ "כָּזְבִּי בַת צוּר" וְגוֹ', אֶלָּא בָּא לוֹמַר שֶׁלֶּהֱיוֹתָהּ בַּת מֶלֶךְ יִתְפְּסוּ בִּשְׁבִילָהּ כָּל הָאֻמָּה. וְדִקְדֵּק וְאָמַר **אֲחוֹתָם**, לוֹמַר הֲגַם שֶׁיְּצִיאָתָהּ הָיְתָה מִמּוֹאָב, "אֲחוֹתָם" פֵּרוּשׁ אֲחוֹתָם בָּעֲצָה, שֶׁבַּעֲצָתָם שֶׁל מִדְיָן יָצְתָה וְיֵחָשֵׁב הַדָּבָר עַל כֻּלָּן. וְאָמְרוֹ **הַמַּכָּה**, לוֹמַר שֶׁמָּסְרָה נַפְשָׁהּ עֲלֵיהֶם כְּאִישׁ עַל אָחִיו. וְאָמְרוֹ **בְּיוֹם הַמַּגֵּפָה** וְגוֹ', פֵּרוּשׁ הַמַּגֵּפָה שֶׁהָיְתָה עַל דְּבַר פְּעוֹר, הָא לְמַדְתָּ שֶׁבְּיוֹם עַצְמוֹ נָגַף ה' הַהוֹלְכִים אַחַר פְּעוֹר לְבַד מֵהָעֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה אֶלֶף שֶׁאָמַר הַכָּתוּב, שֶׁאוֹתָם הָיוּ כֻּלָּן מְשֻׁמָּעוֹן שֶׁמֵּתוּ בְּשִׁבְיל פִּנְחָס. וְהַכַּוָּנָה בְּעִקַּר הַמַּאֲמָר לְהַעִירָם בְּשִׂנְאָה טִבְעִית שֶׁהָיוּ סִבָּה לַחֲרוֹת אַף ה' בָּעָם, וְאֵין לִטְעוֹת שֶׁהַכַּוָּנָה בָּזֶה הִיא שֶׁיִּשְׂנְאוּם בִּשְׁבִיל הַמַּגֵּפָה, שֶׁכְּבָר אָמַר "כִּי צוֹרְרִים" וְגוֹ', שֶׁלֹּא יָצוּרוּ אוֹתָם אֶלָּא עַל דְּבַר פְּעוֹר וְגוֹ'.

פרק כו

פסוק א

וַיְהִי אַחֲרֵי הַמַּגֵּפָה וְגוֹ'. צָרִיךְ לְדַעַת לָמָּה עָשָׂה תְּחִלַּת פָּרָשָׁה בְּאֶמְצַע הַכָּתוּב. וּלְפִי מַה שֶּׁכָּתַבְתִּי לְמַעְלָה יֵשׁ טַעַם נָכוֹן, שֶׁנִּתְכַּוֵּן בָּזֶה לוֹמַר כִּי בְּאֶמְצָעוּת מִצְוַת "צָרוֹר" וְגוֹ' כְּדֵרֶךְ שֶׁפֵּרַשְׁנוּ תִּקְּנוּ מַחְשֶׁבֶת עֲבוֹדָה זָרָה וְהִטּוּ עַצְמָם לַטֶּבַע הָאֱלֹהִי, וּבָזֶה "וַיְהִי אַחֲרֵי הַמַּגֵּפָה" – פֵּרוּשׁ נִסְתַּלְּקָה הַמַּגֵּפָה שֶׁהָיְתָה בְּיִשְׂרָאֵל בְּאֶמְצָעוּת תִּקּוּן זֶה אֲשֶׁר צִוָּה ה' עֲשׂוֹת. וְלָזֶה הִתְחִיל הַפָּרָשָׁה בְּאֶמְצַע הַכָּתוּב, לוֹמַר כִּי מֵאֲמַר "אַחֲרֵי הַמַּגֵּפָה" מְקֻשָּׁר עִם מַה שֶּׁלְּמַעְלָה מִמֶּנּוּ. וְטַעַם שֶׁלֹּא עָשָׂאוֹ פְּסוּק בִּפְנֵי עַצְמוֹ, נִתְכַּוֵּן גַּם כֵּן לְקַשְּׁרוֹ לְמַטָּה שֶׁאַחַר הַמַּגֵּפָה אָמַר ה' וְגוֹ' "שְׂאוּ" וְגוֹ', נִמְצָאתָ אוֹמֵר כִּי מֵאֲמַר "וַיְהִי אַחֲרֵי הַמַּגֵּפָה" מְשֻׁמָּשׁ לְמַעְלָה לְהַגִּיד עִנְיָן אֶחָד, וּלְמַטָּה לְהַגִּיד עִנְיָן אַחֵר.

עוֹד נִרְאֶה לְתֵת טַעַם שֶׁהִתְחִיל הַפָּרָשָׁה מֵאֶמְצַע הַכָּתוּב, עַל פִּי דִּבְרֵיהֶם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (ילקוט שמעוני תהלים תשעג) שֶׁאָמְרוּ וְזֶה לְשׁוֹנָם: "וַיְהִי אַחֲרֵי הַמַּגֵּפָה שְׂאוּ אֶת רֹאשׁ"

וְגוֹ', זֶה הוּא שֶׁאָמַר הַכָּתוּב "אִם אָמַרְתִּי מָטָה רַגְלִי" וְגוֹ', בְּשָׁעָה שֶׁקִּבְּלוּ יִשְׂרָאֵל הַתּוֹרָה נִתְקַנְּאוּ אֻמּוֹת הָעוֹלָם וְכוּ', אָמַר לָהֶם הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: הָבִיאוּ לִי סֵפֶר יוּחֲסִין שֶׁלָּכֶם וְכוּ', כְּשֶׁבָּאוּ לְשַׁטִּים קִלְקְלוּ וְכוּ', אָמְרוּ הָאֻמּוֹת: הָעֲטָרָה שֶׁהָיְתָה בְּיָדֵם בָּטְלָה, שָׁוִים הֵם לָנוּ, זְקָפָן ה' שֶׁנִּגַּף כָּל מִי שֶׁנִּתְקַלְקֵל וְהֶעֱמִידָן עַל טַהֲרָתָם, עַד כָּאן. לְפִי זֶה יֵשׁ טַעַם בַּהַפְסָקָה בְּאֶמְצַע הַפָּסוּק, לְהַעִיר שֶׁהַמַּאֲמָר קָשׁוּר גַּם עִם מַה שֶּׁלְּמַעְלָה בְּעִנְיַן רְעוֹת אֲשֶׁר גָּרְמוּ מִדְּיָן עַל דְּבַר פְּעוֹר וְעַל דְּבַר כָּזְבִּי וְגוֹ'. וְגַם **וַיְהִי אַחֲרֵי הַמַּגֵּפָה** פֵּרוּשׁ לְשׁוֹן צַעַר, וְהוּא מַה שֶּׁרָמַז בַּפָּסוּק "מָטָה רַגְלִי" שֶׁהָיוּ אֻמּוֹת הָעוֹלָם מְזַלְזְלִים בָּהֶם שֶׁנִּטְלָה הָעֲטָרָה שֶׁהָיְתָה בְּיָדֵם. וְזִלְזוּל זֶה לֹא נָחֲלַט מִיִּשְׂרָאֵל כְּשֶׁנִּסְתַּלְּקָה הַמַּגֵּפָה מֵהֶם, עַד שֶׁמָּנָאם וְנִמְצְאוּ כָּל אֶחָד מַכִּיר אֲבוֹתָיו עַד הַשֵּׁבֶט, אָז נָשְׂאוּ רֹאשׁ. וְהוּא אָמְרוֹ **וַיְהִי** לְשׁוֹן צַעַר גַּם אַחֲרֵי הַמַּגֵּפָה, וְלָזֶה "וַיֹּאמֶר ה' וְגוֹ' שְׂאוּ", וְלֹא הֶחְלִיט לְהַפְסִיק לַעֲשׂוֹתוֹ פָּסוּק בִּפְנֵי עַצְמוֹ וְעֵרְבוֹ עִם מַה שֶּׁלְּמַטָּה מִמֶּנּוּ, לוֹמַר כִּי בִּשְׁבִיל מַה שֶּׁרָמוּז בְּתֵבַת "וַיְהִי" שֶׁהוּא זִלְזוּל הָאֻמּוֹת הוּא שֶׁאָמַר ה' "שְׂאוּ" וְגוֹ':

עוֹד יֵשׁ לָתֵת טַעַם שֶׁהִתְחִיל הַפָּרָשָׁה מֵאֶמְצַע הַכָּתוּב עַל פִּי דִּבְרֵיהֶם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (במדבר רבה כא,ז) שֶׁאָמְרוּ וְזֶה לְשׁוֹנָם: כְּשֶׁיָּצְאוּ יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם וְנִמְסְרוּ לְמֹשֶׁה נִמְסְרוּ בְּמִנְיָן, כְּשֶׁקָּרַב לָמוּת הֶחְזִירָם בְּמִנְיָן, עַד כָּאן. וְהוּא מַה שֶּׁנִּתְכַּוֵּן בְּהַתְחָלַת הַפָּרָשָׁה **וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה** וְגוֹ', לוֹמַר כִּי בְּלֹא טַעַם "אַחֲרֵי הַמַּגֵּפָה" יֵשׁ טַעַם בְּמִנְיָן זֶה כְּדֵי לְהַחְזִירָם בְּמִנְיָן כָּאָמוּר, אֶלָּא שֶׁהָיְתָה גַּם כֵּן סִבָּה אַחֶרֶת שֶׁהִיא "אַחֲרֵי הַמַּגֵּפָה", וְנִמְצְאוּ שְׁתֵּי סִבּוֹת הַמִּנְיָן נִרְמָזוֹת בְּאֶמְצָעוּת הַתְחָלַת פָּרָשָׁה בְּאֶמְצַע הַכָּתוּב.

פסוק ג

וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה וְגוֹ' בְּעַרְבוֹת מוֹאָב וְגוֹ'. יֵשׁ לְהַעִיר לָמָּה הֻצְרַךְ לוֹמַר **בְּעַרְבוֹת מוֹאָב**, וְאִם יֵשׁ צֹרֶךְ בְּהוֹדָעָה זוֹ הָיָה לוֹ לְהַזְכִּירוֹ בְּמִצְוַת ה' כְּשֶׁאָמַר "וַיֹּאמֶר ה'" וְגוֹ'? וְאוּלַי שֶׁנִּתְכַּוֵּן לְמַה שֶׁאָמְרוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (במדבר רבה כב:א) מָשָׁל לְרוֹעֶה וְכוּ', כִּי בִּהְיוֹתָם בְּעַרְבוֹת מוֹאָב עַל יַרְדֵּן יְרֵחוֹ נִגְמְרָה שְׁמִירַת רוֹעֶה נֶאֱמָן וְהֶחְזִירָם בְּחֶשְׁבּוֹן. וְלָזֶה גַּם כֵּן הִקְדִּים הַכָּתוּב לוֹמַר בִּתְחִלַּת הַפָּרָשָׁה **וַיְהִי אַחֲרֵי הַמַּגֵּפָה**, לְהַעִיר שֶׁאֲפִלּוּ אַחַר שֶׁהָיָה בָּהֶם הַמַּגֵּפָה בָּאוּ לִכְלַל חֶשְׁבּוֹן הָרִאשׁוֹן. וּלְטַעַם זֶה לֹא אָמַר הַכָּתוּב עִנְיַן זֶה בְּמִצְוַת ה', כִּי דָּבָר זֶה נוֹגֵעַ לְמֹשֶׁה לְהַרְאוֹת שֶׁלֹּא הִפְסִידוּ הַצֹּאן עַל יָדוֹ.

וְאִם תֹּאמַר, וַהֲלֹא רוֹאֲנִי כִּי ה' אָמַר אֵלָיו "שְׂאוּ אֶת רֹאשׁ", אֵין כַּוָּנָתוֹ בְּמַאֲמָר זֶה לְקַבְּלָם בַּמִּנְיָן, כִּי לְכְשֶׁיִּהְיוּ נִמְצָאִים חֲסֵרִים הָרְבֵּה אֵין לוֹ טַעֲנָה עָלָיו, שֶׁאֵינוֹ דּוֹמֶה לְמְצִיאוּת הָרוֹעֶה, אֶלָּא הָיְתָה כַּוָּנַת ה' כְּדֶרֶךְ שֶׁאָמְרוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה מָשָׁל לְרוֹעֶה שֶׁנִּכְנַס זְאֵב לְעֶדְרוֹ וְהָרַג בָּהֶם וְכוּ', וּמָצָא מֹשֶׁה דֶּרֶךְ לַעֲשׂוֹת חֻפְצוֹ בִּזְמַן שֶׁהָיָה צָרִיךְ לִמְנוֹתָם. וְאָמְרוּ תֵּבֵת

לֵאמֹר בְּמָקוֹם זֶה שֶׁאֵין לָהֶם לְמִי יֹאמְרוּ, פֵּרוּשׁ שֶׁאָמַר לָהֶם הַמְּכָוֵּן הָרָמוּז בְּעַרְבוֹת מוֹאָב, שֶׁהוּא רוֹצֶה לְהַחֲזִירָם בְּמִנְיָן כְּדֵי שֶׁיֵּדְעוּ שֶׁלֹּא חָסְרוּ מִמִּנְיָנָם הָרִאשׁוֹן עַל יָדוֹ. אוֹ יִרְצֶה כִּי הוּא מוֹנֶה אוֹתָם עַל פִּי הַנֶּאֱמַר לוֹ מֵה' וְלֹא מִלִּבּוֹ לְבַד הוּא מוֹנֶה אוֹתָם:

פסוק ד

מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה. צָרִיךְ לְדַעַת לָמָּה לֹא הִזְכִּיר הַמִּסְפָּר שֶׁעָלָיו חוֹזֵר מַאֲמַר מִבֶּן עֶשְׂרִים, וְאִם סָמַךְ שֶׁעַל הַמִּסְפָּר הוּא אוֹמֵר כְּאָמוּר בְּסָמוּךְ, אִם כֵּן גַּם מַאֲמַר מִבֶּן עֶשְׂרִים וְגוֹ' הָיָה לוֹ לִסְמֹךְ שֶׁהוּזְכַר בְּסָמוּךְ וְלֹא יְצְטָרֵךְ לְהַזְכִּירוֹ. וּלְפִי מַה שֶּׁפֵּרַשְׁתִּי בַּפָּסוּק שֶׁלְּפָנֵי זֶה שֶׁבָּא הַמִּסְפָּר בְּעַרְבוֹת מוֹאָב גַּם כֵּן לְהַרְאוֹת שֶׁלֹּא חָסְרוּ עַל יָדוֹ, יִתְחַיֵּב הַדָּבָר לִמְנוֹת גַּם הַקְּטַנִּים, שֶׁזּוּלַת זֶה אֵין שֶׁבַח שֶׁלֹּא חָסְרוּ כִּי לְעוֹלָם חָסְרוּ אֶלָּא שֶׁגָּדְלוּ הַגְּדָיִים וְנַעֲשׂוּ תְּיָשִׁים, וְיֵשׁ מָקוֹם לוֹמַר כִּי לְכֵלֶן מָנָה, לָזֶה אָמַר "מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה", וְנָתַן הַכְּתוּב טַעַם לַדָּבָר **כַּאֲשֶׁר צִוָּה ה'** כִּי אִם הָיָה הַדָּבָר מִצַּד מֹשֶׁה לְבַד לְהַחְזִיר הַצֹּאן בְּמִנְיָן וְלֹא הָיָה דְּבַר ה' אֶלָּא לְצַוּוֹתוֹ עַל הַדָּבָר, דִּכְתִיב: "שְׂאוּ אֶת רֹאשׁ" וְגוֹ', לֹא הָיָה מֹשֶׁה מוֹנֶה אֶת יִשְׂרָאֵל לִרְצוֹנוֹ הֲגַם שֶׁיִּהְיֶה לוֹ טַעַם בַּדָּבָר, לָזֶה לֹא מָנָה אֶלָּא מִבֶּן עֶשְׂרִים כַּאֲשֶׁר צִוָּה וְגוֹ'.

וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל הַיּוֹצְאִים מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם. אֵין יָדוּעַ הַכַּוָּנָה בְּמַאֲמָר זֶה. וְרַבִּי אַבְרָהָם אִבֶּן עֶזְרָא אָמַר כִּי יִרְצֶה לוֹמַר שֶׁהָיוּ בַּסְּפוּרִים רַבִּים מִיּוֹצְאֵי מִצְרַיִם. וְאֵין טַעַם לָמָּה יוֹדִיעַ הַכָּתוּב עִנְיָן זֶה, וְעוֹד וַדַּאי שֶׁאֲנִי יוֹדֵעַ שֶׁהָיוּ בָהֶם מִיּוֹצְאֵי מִצְרַיִם שֶׁלֹּא נִגְזְרָה גְּזֵרָה אֶלָּא עַל הַיּוֹצְאִים מִבֶּן עֶשְׂרִים. וְאוּלַי שֶׁכַּוָּנַת הַכָּתוּב הִיא לְהוֹדִיעֲךָ שֶׁנִּמְנוּ וְנִמְצְאוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כְּמִסְפַּר הַיּוֹצְאִים מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם, לֹא כַּמִּסְפָּר שֶׁבְּפָרָשַׁת בַּמִּדְבָּר, שֶׁשָּׁם הָיוּ שֵׁשׁ מֵאוֹת אֶלֶף וּשְׁלֹשֶׁת אֲלָפִים וַחֲמֵשׁ מֵאוֹת וַחֲמִשִּׁים, וּמִסְפָּר זֶה עָלָה לְשֵׁשׁ מֵאוֹת אֶלֶף וְאֶלֶף וּשְׁבַע מֵאוֹת וּשְׁלֹשִׁים שֶׁחָסֵר לַמִּסְפָּר בַּמִּדְבָּר. וְאֵין חִיּוּב עַל מֹשֶׁה אֶלָּא לְהַחְזִיר בַּמִּנְיָן שֶׁהֻפְקְדוּ אֶצְלוֹ בַּתְּחִלָּה, וְהִנֵּה הוּא מִסְפָּרָם שָׁלֵם. וְשִׁעוּר הַכָּתוּב הוּא עַל זֶה הַדֶּרֶךְ: "וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל" עָלָה מִנְיָנָם לְמִנְיַן הַיּוֹצְאִים וְגוֹ' וְלֹא לְמַטָּה מֵהֶם. אוֹ יִרְצֶה עַל זֶה הַדֶּרֶךְ, כִּי מִסְפָּרָם הָיָה כְּסֵדֶר מִסְפַּר הַיּוֹצְאִים מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם שֶׁמָּנוּ לְמִשְׁפָּחוֹת, דִּכְתִיב (בראשית מ"ו:י"): "בְּנֵי רְאוּבֵן חֲנוֹךְ וּפַלּוּא, בְּנֵי שִׁמְעוֹן יְמוּאֵל וְיָמִין" וְגוֹ', כְּמוֹ כֵן מִסְפָּר זֶה הָיוּ מוֹנִים לְמִשְׁפָּחוֹת כָּרָשׁוּם בָּעִנְיָן, וְלֹא כְּדֶרֶךְ שֶׁנִּמְנוּ בְּמִדְבַּר סִינַי שֶׁלֹּא הֻזְכַּר שָׁם פְּרָטֵי הַמִּשְׁפָּחוֹת.

פסוק ה

מִשְׁפַּחַת הַחֲנֹכִי. רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (ילקוט שמעוני במדבר תשע"ג) אָמְרוּ, וְזֶה לְשׁוֹנָם: אָמַר רַב אִידִי, הֵ"א בְּרֵישׁ דְּתֵבוֹתָא וְיוֹ"ד בְּסוֹפָהּ – יְ"הּ מֵעִיד עֲלֵיהֶם שֶׁהֵם בְּנֵי אֲבוֹתֵיהֶם, וּמַה טַּעַם? "שִׁבְטֵי יָהּ עֵדוּת" וְגוֹ', עַד כָּאן.

וְרָאִיתִי לְתֵת טַעַם לָמָּה נִקְבַּע בָּהֶם הַשֵּׁם שֶׁלֹּא כְּסִדְרוֹ, הֵ"א בַּתְּחִלָּה וְיו"ד בַּסּוֹף, בְּהַקְדִּים דִּבְרֵיהֶם זַ"ל (תיקונים י') כִּי כְּלֻלּוּת נִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל הֵם מִכִּסֵּא כְּבוֹדוֹ יִתְבָּרַךְ אֲשֶׁר יִקָּרֵא הֵיכַל קָדְשׁוֹ וְיִתְכַּנֶּה בְּשֵׁם אדנ"י, וּכְפִי מַה שֶּׁקָּדַם לָנוּ מֵאַנְשֵׁי אֱמֶת (טור שולחן ערוך אורח חיים סימן ה') כִּי יִתְחַיֵּב כָּל הַמּוֹצִיא מִפִּיו הַזְכָּרַת הַשֵּׁם לְכַוֵּן לְאוֹתִיּוֹת הַמַּזְכָּרוֹת בְּפִיו וְהַנֶּעֱלָמוֹת בְּמַחְשָׁבָה, הַמַּזְכָּרוֹת שֵׁם אדנ"י, וְהַנֶּעֱלָמוֹת שֵׁם הוי"ה, גַּם יְכַוֵּן לְשִׁלּוּב הָאוֹתִיּוֹת שֶׁהוּא סוֹד "ה' בְּהֵיכַל קָדְשׁוֹ" (תהילים י"א:ד'), וּמֵעַתָּה בְּהִשְׁתַּלֵּב שְׁנֵי שֵׁמוֹת יַעֲמְדוּ יַחַד שְׁתֵּי אוֹתִיּוֹת ה' י', הֵ"א קוֹדֶם לְיו"ד, וְהֵם הָאוֹתִיּוֹת הַנִּרְשָׁמוֹת בְּמִשְׁפְּחוֹת בֵּית יִשְׂרָאֵל, הַחֲנֹכִי הַפְּלֵאִי, שֶׁקּוֹדֶמֶת הֵ"א לְיו"ד שֶׁהֵם אוֹתִיּוֹת חוֹתָם ה' בְּהֵיכַל קָדְשׁוֹ, וְיִבָּנֶה מִשְׁנֵיהֶם שֵׁם י"ה הָרָמוּז בְּמַאֲמַר "שִׁבְטֵי יָהּ".

פסוק ט

הוּא דָתָן וַאֲבִירָם וְגוֹ'. צָרִיךְ לָדַעַת מַה בָּא לְלַמְּדֵנוּ בְּמַאֲמָר זֶה. וְאִם לְהוֹדִיעַ כִּי הֵן הֵנָּה הָאֲמוּרִים בְּמַעֲשֵׂה קֹרַח – דָּבָר פָּשׁוּט הוּא שֶׁאֵין לִטְעוֹת שֶׁהָיוּ דָתָן וַאֲבִירָם אֲחֵרִים בְּנֵי אֱלִיאָב אַחֵר. וְעוֹד, מֵעִקָּרָא לֹא הָיָה לוֹ לְהַזְכִּירָם וְהָיוּ כְּלֹא הָיוּ כְּשְׁאָר הַמִּשְׁפָּחוֹת שֶׁסָּפוּ תַּמּוּ וְלֹא נִמְנוּ. עוֹד, לָמָּה הֶאֱרִיךְ בַּדִּבְרִים אֵלּוּ **אֲשֶׁר הִצּוּ** וְגוֹ' **בְּהַצּוֹתָם עַל ה'**.

וְנִרְאֶה כִּי לֹא בָּא הַכָּתוּב כָּאן אֶלָּא לוֹמַר שֶׁהֵן הֵנָּה הָיוּ סִבָּה לְכָל מַעֲשֵׂה קֹרַח, כִּי יַחְפֹּץ ה' לְפָרְסֵם הָרְשָׁעִים שֶׁהֵם סִבָּה לֶרֶשַׁע הַנַּעֲשֶׂה, וְהוּא אָמְרוֹ **הוּא דָתָן** וְגוֹ' **אֲשֶׁר הִצּוּ** וְגוֹ', פֵּרוּשׁ, אֶת אֲחֵרִים עַל ה' וּמֹשֶׁה עַבְדּוֹ, וְכֵן פֵּרֵשׁ רַשִׁ"י, הָא לָמַדְתָּ שֶׁהֵם הַמַּחְטִיאִים הָעֵדָה הַנּוֹעֶדֶת. וְאֶפְשָׁר שֶׁגַּם אֶת קֹרַח הֵם הֶחֱטִיאוּהוּ, וַהֲגַם שֶׁאָמַר הַכָּתוּב "וַיִּקַּח קֹרַח" (במדבר ט"ז:א) שֶׁנִּרְאֶה שֶׁמִּמַּעֲצָמוֹ עָשָׂה, אֶפְשָׁר שֶׁהָיָה לְמַה שֶׁקָּדַם לוֹ מֵהֶם, וּלְעוֹלָם הֵם הִצּוּ אוֹתוֹ. וְאָמְרוֹ **וַתִּפְתַּח** וְגוֹ' אַחַר שֶׁהַדִּבְּרִים כְּבָר כְּתוּבִין בְּפָרָשַׁת קֹרַח, נִתְכַּוֵּן לוֹמַר שֶׁגַּם בְּלִיעַת קֹרַח וַאֲכִילַת הָאֵשׁ מְאתַיִם וַחֲמִשִּׁים אִישׁ הֵם הָיוּ סִבָּה לַמְּאוֹרָע מִתְּחִלָּה וְעַד סוֹף. הָא לְמַדְתָּ שֶׁהֲגַם שֶׁנִּקְהֲלוּ הַיְּהוּדִים עַל מֹשֶׁה וְעַל אַהֲרֹן הָיוּ חוֹזְרִים בָּהֶם אִם לֹא הָיוּ שְׁנֵי הָרְשָׁעִים.

וְזֶה לְךָ הָאוֹת כִּי הָאִישׁ מֹשֶׁה לֹא הָיָה מִשְׁתַּדֵּל לְרָצוֹת אֶלָּא לָהֶם, דִּכְתִיב (במדבר ט"ז:י"ב) "וַיִּשְׁלַח מֹשֶׁה לִקְרֹא לְדָתָן" וְגוֹ', וּכְתִיב (במדבר ט"ז:כ"ה) "וַיֵּלֶךְ מֹשֶׁה אֶל דָּתָן" וְגוֹ' שֶׁהִרְגִּישׁ שֶׁבָּהֶם הַדָּבָר תָּלוּי. מֵעַתָּה נַפְשׁוֹת כָּל הַמֵּתִים תְּלוּיִים בִּשְׁנֵי הָרְשָׁעִים הָהֵם, וְיֵשׁ בָּזֶה לִמּוּד זְכוּת עַל קֹרַח וְעַל הַמְּאתַיִם וַחֲמִשִּׁים אִישׁ. וְכֵן תִּמְצָא שֶׁאָמַר הַכָּתוּב בְּפָרָשַׁת עֵקֶב (דברים י"א:ו') "וַאֲשֶׁר עָשָׂה לְדָתָן וְלַאֲבִירָם" וְגוֹ' שֶׁאֵינוֹ מוֹנֶה הַמְּאוֹרָע אֶלָּא לְדָתָן וַאֲבִירָם. וּכְפִי זֶה יְכוֹלִין אָנוּ לְהַעֲמִיד סְבָרַת הָאוֹמֵר (סנהדרין קח.) עֲדַת קֹרַח אֵין לָהֶם

חֵלֶק לָעוֹלָם הַבָּא בְּדָתָן וַאֲבִירָם, וּלְהַעֲמִיד סְבָרַת הָאוֹמֵר עֲלֵיהֶם אָמַר הַכָּתוּב "מוֹרִיד שְׁאוֹל וַיָּעַל" בִּשְׁאָר הָעֵדָה חוּץ מֵהֶם.

פסוק יא

וּבְנֵי קֹרַח לֹא מֵתוּ. הוֹדִיעַ הַכָּתוּב עִנְיָן זֶה כָּאן וְלֹא בְּמָקוֹם עִקַּר הַמַּעֲשֶׂה, גַּם לֹא כְּתָבוֹ בְּמָקוֹם מִסְפַּר הַלְוִיִּם כִּי שָׁם מָקוֹם הוֹדָעַת הַמֻּתִּים מֵהֶם, לְפִי מַה שֶּׁכָּתַבְנוּ כִּי כָּאן בָּא אֱלֹהִים לְקַבֵּעַ הֶעָוֹן בְּדָתָן וַאֲבִירָם וּלְהַקֵּל מֵעַל קֹרַח, לָזֶה גָּמַר אוֹמֶר **וּבְנֵי קֹרַח לֹא מֵתוּ**, הַכַּוָּנָה שֶׁזֶּה יַגִּיד זְכוּת אֲבִיהֶם שֶׁלֹּא שְׁטָפָם חוֹבוֹ כְּדֶרֶךְ שֶׁשְּׁטַף חוֹבָם שֶׁל דָּתָן וַאֲבִירָם כָּל בָּתֵּיהֶם לֶהֱיוֹתָם עִקַּר הַמַּחְלֹקֶת.

פסוק יג

לְשָׁאוּל מִשְׁפַּחַת וְגוֹ'. רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (במדבר רבה כא,ג) אָמְרוּ וְזֶה לְשׁוֹנָם: אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן חֲמִשָּׁה שֵׁמוֹת נִקְרְאוּ לוֹ: זִמְרִי וְגוֹ' שָׁאוּל בֶּן הַכְּנַעֲנִית וְגוֹ', וְקָשֶׁה לְדִבְרֵי הַמִּדְרָשׁ שֶׁשָּׁאוּל הָאָמוּר כָּאן הוּא זִמְרִי, לָמָּה מִיַּחֵס ה' שְׁמוֹ עַל מִשְׁפַּחְתּוֹ הַמִּתְכַּנֵּית עָלָיו, וַהֲלֹא אָמְרוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (יומא לח.) בַּפָּסוּק "וְשֵׁם רִשְׁעִים יִרְקָב" דְּלָא מַסְקִינָן בִּשְׁמַיְיהוּ, עַד כָּאן, וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר לְהַחְתִּימוֹ בִּשְׁמוֹ יִתְבָּרַךְ. וּלְפִי אֶחָד מֵהַדְּרָכִים שֶׁפֵּרַשְׁנוּ בַּפָּסוּק (במדבר כה:יד) "אֲשֶׁר הֻכָּה אֶת הַמִּדְיָנִית" שֶׁלֹּא הֻכָּה אֶלָּא בְּהִיוֹתָהּ עִמָּהּ וְלֹא אַחַר כָּךְ, הוּא מַה שֶּׁהִצְדִּיק ה' בְּמַאֲמָרוֹ כָּאן שֶׁהֶחְתִּים שְׁמוֹ עָלָיו. וְכֵן מַשְׁמַע גַּם כֵּן מִדִּבְרֵיהֶם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (במדבר רבה כא:ג) שֶׁאָמְרוּ וְזֶה לְשׁוֹנָם: שָׁאוּל – שֶׁהִשְׁאִיל עַצְמוֹ לַעֲבֵרָה, וְיָדוּעַ הוּא דִּין הַשְׁאָלָה שֶׁחוֹזֶרֶת בְּעֵינָהּ.

פסוק טז

לְאָזְנִי. פֵּרֵשׁ רַשִׁ"י: אוֹמֵר אֲנִי שֶׁזּוֹ מִשְׁפַּחַת אֶצְבוֹן וְאֵין אֲנִי יוֹדֵעַ וְכוּ', עַד כָּאן. וְאֵין נִרְאֶה לְהַמְצִיא דָּבָר שֶׁאֵין לוֹ טַעַם וְאֵינוֹ מִדִּבְרֵיהֶם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה. וְעוֹד קָשֶׁה שֶׁבְּמִדְרַשׁ רַבִּי תַּנְחוּמָא אָמְרוּ וְזֶה לְשׁוֹנָם: וּכְשֶׁאַתָּה מוֹנֶה מִשְׁפַּחַת גַּד אֵין שָׁם אֶצְבוֹן, כִּי חָסַר עַל הַזְּנוּת בַּעֲצַת בִּלְעָם, עַד כָּאן. אֲשֶׁר עַל כֵּן הָיָה נִרְאֶה כִּי אָזְנִי הִיא מִשְׁפָּחָה אַחֶרֶת שֶׁיִּצְתָה מִגַּד, כִּי מִן הַסְּתָם הָיוּ בְּכָל שֵׁבֶט עֲנָפִים אֲחֵרִים לְבַד מֵאוֹתָם שֶׁנִּבְנֵית מֵהֶם הַמִּשְׁפָּחָה וְהָיוּ נִקְרָאִים עַל אֲחֵיהֶם, וְלִפְעָמִים יִגְדַּל הֶעָנָף הַהוּא וְתִקָּרֵא הַמִּשְׁפָּחָה עַל שְׁמוֹ. אֶלָּא שֶׁמָּצָאתִי בַּפְּסִיקְתָּא וְזֶה לְשׁוֹנָם: אָזְנִי זֶה אֶצְבוֹן, שֶׁנֶּאֱמַר בְּפָרָשַׁת וַיִּגַּשׁ (בראשית מו:טז) מִלְשׁוֹן אֲצִית וְהֶאֱזִין, עַד כָּאן. כְּפִי זֶה הוּא הַשֵּׁם עַצְמוֹ וְאֵין הַכָּתוּב מַקְפִּיד עַל שִׁנּוּי הַשֵּׁם כְּשֶׁיִּהְיֶה בְּמַשְׁמָעוֹ שֵׁם הָרִאשׁוֹן, וְרַשִׁ"י זִכְרוֹנוֹ לִבְרָכָה רוּחַ הַקֹּדֶשׁ הוֹפִיעַ בּוֹ וְכִוֵּן אֶל דִּבְרֵי חֲזַ"ל.

פסוק יט

בְּנֵי יְהוּדָה. פָּרָשָׁה זוֹ תִּרְמֹז מְאוֹרָעוֹת עִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, וּבָהַר לִרְמֹז בִּיהוּדָה מֵהַטַּעַם עַצְמוֹ שֶׁאָמְרוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (בראשית רבה צח,ו) לָמָּה נִקְרְאוּ יִשְׂרָאֵל עַל שֵׁם יְהוּדָה. אָמְרוּ **בְּנֵי יְהוּדָה** הֵם הַתּוֹלְדוֹת יִתְּכְנוּ בְּשֵׁם בָּנִים כַּיָּדוּעַ, וְאָמְרוּ **עֵר וְאוֹנָן** יִרְמֹז לְבֵית רִאשׁוֹן וּבֵית שֵׁנִי, עֵר כְּנֶגֶד בַּיִת רִאשׁוֹן עַל דֶּרֶךְ אָמְרוֹ (שיר השירים ה:ב) "אֲנִי יְשֵׁנָה וְלִבִּי עֵר", שֶׁהָיָה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בּוֹ עֵר בְּהַשְׁגָּחָה גְּדוֹלָה עִמָּנוּ בַּבַּיִת הַמְקֻדָּשׁ, אוֹנָן הוּא בַּיִת שֵׁנִי וּקְרָאוֹ אוֹנָן לְשׁוֹן אוֹנָאָה, לְפִי שֶׁהָיָה חָסֵר דְּבָרִים הָעִקָּרִים שֶׁל בַּיִת הַמְקֻדָּשׁ.

וְאָמְרוֹ **וַיָּמָת עֵר וְאוֹנָן** הוּא חָרְבַּן הַבָּתִּים, כִּי סִלּוּק שְׁכִינָה מֵהֶם יִקָּרֵא מִיתָה, שֶׁפָּרְחָה הַנֶּפֶשׁ שֶׁהִיא הַשְׁכִינָה וְנִשְׁאַר הַבַּיִת מֵת בַּעֲוֹנוֹת וּמְלֵא טֻמְאַת הַקִּלְקָפָּה הַנִּתּוּנָה בּוֹ כַּיָּדוּעַ. גַּם תִּמְצָא שֶׁעָוֹן שֶׁבּוֹ מֵת עֵר הוּא הֶעָוֹן עַצְמוֹ שֶׁגָּרַם הַחָרְבָּן, שֶׁאָמְרוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (שבת סב:) שֶׁהָיוּ מַסְרִיחִין עַל מִטּוֹתֵיהֶם, וְהוּא מַעֲשֵׂה עֵר, דִּכְתִיב (בראשית לח:ט) "וְשִׁחֵת אַרְצָה", וַעֲוֹן אוֹנָן הוּא עָוֹן שֶׁגָּרַם חָרְבַּן בֵּית שֵׁנִי שֶׁהָיָה לָהֶם שִׁנְאַת חִנָּם (יומא ט:) וּכְמוֹ כֵן אוֹנָן דִּכְתִיב בּוֹ (שם) "לְבִלְתִּי נְתָן זֶרַע לְאָחִיו", גַּם לְשׁוֹן אוֹנָאָה שֶׁהָיוּ מְאַנִּים זֶה אֶת זֶה.

וְאָמְרוֹ **בְּאֶרֶץ כְּנָעַן**, רָשַׁם מָקוֹם הַמְקֻדָּשׁ כִּי הוּא בְּאֶרֶץ כְּנַעַן, וְשָׁם מִיתָתוֹ שֶׁחָזַר לִיכָּנֵס בִּרְשׁוּת ס"מ הַנִּקְרָא כְּנַעַן. גַּם יִרְמֹז סִבָּה אַחַת כְּלָלִית, וְהִיא שֶׁיִּשְׂרָאֵל לֹא הוֹרִישׁוּ הַכְּנַעֲנִי וְנִשְׁאֲרוּ יוֹשְׁבִים בָּהּ, וְזֶה סִבַּב לְהַטּוֹתָם מִדֶּרֶךְ הַמּוּסָר כַּיָּדוּעַ, וְהוּא מַה שֶּׁרָמַז בְּמַאֲמַר "בְּאֶרֶץ כְּנָעַן".

וְאָמְרוֹ **וַיִּהְיוּ בְּנֵי יְהוּדָה** יִרְמֹז לַצַּעַר הַבָּא לָהֶם אַחַר חָרְבַּן הַבַּיִת, וַוי הָיוּ בְּנֵי יְהוּדָה בַּגָּלוּת בְּיַד אוֹיְבֵיהֶם. אַשְׁרֵי מִי שֶׁלֹּא טָעַם שְׁלִיטַת שׁוֹנֵא. וְתִמְצָא שֶׁבְּכָל הַשְּׁבָטִים לֹא הִזְכִּיר הַכָּתוּב לְשׁוֹן זֶה שֶׁל "וַיִּהְיוּ" אֶלָּא כָּאן, וּבִבְנְיָמִין, כַּיָּדוּעַ הַטַּעַם שָׁם.

וְאָמְרוֹ **לְמִשְׁפְּחֹתָם**, כִּי כָּל מִשְׁפָּחוֹת בֵּית יִשְׂרָאֵל בְּכָל מָקוֹם שֶׁהֵם, כָּל הַנִּקְרָא בְּשֵׁם יְהוּדָה וַוי הָיוּ.

וְאָמְרוֹ **לְשֵׁלָה** נִתְכַּוֵּן לְמוֹשִׁיעַ וְרֵב הַבָּא לְגָאוֹל מִגָּלוּת הָאַחֲרוֹן הַנִּקְרָא שֵׁלָה, וְהַגַּם שֶׁיַּעֲקֹב קָרָאוֹ שִׁילֹה לֹא יִשְׁתַּנֶּה הַשֵּׁם בָּזֶה, וְצֵא וּלְמַד מִמִּשְׁפָּחוֹת הָרִשּׁוּמוֹת כַּמָּה הִשְׁתַּנּוּת בַּשֵּׁמוֹת. וְאוּלַי שֶׁרָמַז בְּסִמִיכוּת מַאֲמַר **לְשֵׁלָה** עִם מַאֲמַר **וַיִּהְיוּ בְּנֵי יְהוּדָה** שֶׁצְּרִיכִין יִשְׂרָאֵל לְהִצְטַעֵר בְּשִׁבְיוֹלוֹ וּלְקִוּוֹת לִישׁוּעָתוֹ, וּכְמוֹ שֶׁאָמְרוּ רַז"ל בְּמַעֲשֶׂה רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי שֶׁשְּׁאָלוֹ הַמָּשִׁיחַ אִם יִשְׂרָאֵל מַכִּירִים בְּצַעֲרוֹ וְחוֹלִים עָלָיו וְכוּ' עַד כָּאן. וּכְדִבְרֵי הַזֹּהַר (בשלח נה:) בְּפָרוּשׁ פָּסוּק "קוֹל צֹפַיִךְ נָשְׂאוּ קוֹל" וְגוֹ' (ישעיהו נב:ח), וְהוּא מַאֲמַר "וַיִּהְיוּ" פֵּרוּשׁ, יִהְיוּ בְּוַ"ו שֶׁהוּא הַצַּעַר, "לְמִשְׁפְּחוֹתָם", בְּשִׁבְיל שֵׁלָה, וְהוּא אָמְרוֹ "לְשֵׁלָה" וְגוֹ', וּבָזֶה יִהְיוּ **מִשְׁפַּחַת הַשֵּׁלָנִי** פֵּרוּשׁ, דּוֹר שֶׁבֶּן דָּוִד בָּא, וְיִקָּרְאוּ עַל שְׁמוֹ דּוֹרוֹ שֶׁל מָשִׁיחַ.

עוד יִרְמז בְּמַה שֶׁנִּדְקְדֵק אָמְרוֹ **הַשַּׁלְנִי**, וְאֵין אוֹת הַנּוּ"ן בְּבִנְיַן הַשֵּׁם, וְאֵין כֵּן מִנְהָגוֹ לְהוֹסִיף בְּשֵׁם הַמִּשְׁפָּחָה אוֹת חֲדָשָׁה זוּלַת הֵ"א וְיו"ד, כָּאָמוּר בְּכָל הַקּוֹדְמוֹת "חֲנוֹךְ מִשְׁפַּחַת הַחֲנוֹכִי" וְגוֹ'. אֲכָל יִרְמז לְמַה שֶׁאָמְרוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (שבת לב:) בְּפָסוּק "וְהֶחֱזִיקוּ וְגוֹ' בִּכְנַף אִישׁ יְהוּדִי" וְגוֹ', יְעַיֵּן שָׁם דִּבְרֵיהֶם, וְהוּא זֶה שֶׁרָמַז בְּמַאֲמַר **הַשַּׁלְנִי**, פֵּרוּשׁ, שֶׁהָאֱמוּת כֻּלָּן יֹאמְרוּ לְכָל אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל "שֶׁלּוֹ אֲנִי".

וְאָמְרוֹ **לְפָרֶץ מִשְׁפַּחַת הַפַּרְצִי**, יִרְמז עַל דֶּרֶךְ אָמְרָם (סנהדרין כ:) שֶׁהַמֶּלֶךְ פּוֹרֵץ גָּדֵר לַעֲשׂוֹת לוֹ דֶּרֶךְ, וְהַכַּוָּנָה כִּי בְּבֹא הַבָּא מִפֶּרֶץ יִהְיוּ כָּל יִשְׂרָאֵל מִשְׁפַּחַת הַפַּרְצִי מְלָכִים. וְעַל אוֹתוֹ זְמַן הוּא שֶׁאָמְרוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (בבא מציעא קיג:) כָּל יִשְׂרָאֵל בְּנֵי מְלָכִים, וְכֵן אָמַר הַנָּבִיא (ישעיהו מט:ז) "מְלָכִים יִרְאוּ וְקָמוּ" וְגוֹ'. גַּם יִרְמז עַל הַפִּרְצָה הַגְּדוֹלָה אֲשֶׁר יִפָּרֵץ בָּאוּמוֹת לְאֵין תַּכְלִית.

וְאָמְרוֹ **לְזֶרַח מִשְׁפַּחַת הַזַּרְחִי**, יִרְמז מַה שֶּׁאָמַר הַכָּתוּב (ישעיהו ס:ב) "הִנֵּה הַחֹשֶׁךְ וְגוֹ' וְעָלַיִךְ יִזְרַח ה'", וּכְתִיב "וְהָיָה לָךְ ה' לְאוֹר עוֹלָם", וְהוּא אָמְרוֹ "מִשְׁפַּחַת הַזַּרְחִי" אֲשֶׁר עָלֵינוּ יִזְרַח ה'.

אוֹ תִּרְמז הַפָּרָשָׁה לִשְׁלֹשָׁה עִנְיָנִים שֶׁיִּהְיוּ בְּעֵת הַפְּקִידָה: א' בִּיאַת מָשִׁיחַ בֶּן אֶפְרַיִם כְּמַאֲמָרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (סוכה נב.), ב' גִּלּוּי מָשִׁיחַ בֶּן דָּוִד, ג' כְּשֶׁיִּמְלוֹךְ ה' עָלֵינוּ. כְּנֶגֶד בִּיאַת מָשִׁיחַ בֶּן אֶפְרַיִם אָמַר **שֵׁלָה**, וְרָמַז שֶׁתִּתְפַּגֵּעַ בּוֹ מִדַּת הַדִּין וְיָמוּת בַּעֲוֹנוֹת יִשְׂרָאֵל, וְהוּא הָרְמוּז בְּתֵבַת שֵׁלָה, כְּדֶרֶךְ אָמְרוֹ (שמואל ב ו:ז) "וַיַּכֵּהוּ שָׁם עַל הַשֵּׁל". וּכְנֶגֶד מָשִׁיחַ בֶּן דָּוִד אָמַר **לְפָרֶץ** וְגוֹ', כִּי זֶה יַעֲשֶׂה פֶּרֶץ בָּאוּמוֹת וְיִנָּקֵם דַּם צַדִּיק. וּכְנֶגֶד מַלְכוּת עוֹלָם אָמַר **לְזֶרַח** וְגוֹ', רָמַז לִכְבוֹד ה' עָלֵינוּ יִזְרַח.

וְאָמְרוֹ **וַיִּהְיוּ** בְּנֵי פֶרֶץ, אָמַר לְשׁוֹן צַעַר לִרְמז עַל הַצָּרוֹת אֲשֶׁר יִהְיוּ בְּבֹא הַגּוֹאֵל, כְּאָמְרָם בַּגְּמָרָא (סנהדרין צח.) "יֵיתֵי וְלֹא אֶחֱמֵינֵיהּ" מֵרוֹב הַצַּעַר שֶׁל חֶבְלֵי מָשִׁיחַ. וְאָמְרוֹ **בְּנֵי פָרֶץ** וְגוֹ', פֵּרוּשׁ תּוֹלְדוֹת הַיּוֹצְאוֹת מִבִּיאַת הַגּוֹאֵל הָרְמוּז בְּפֶרֶץ הֵם שְׁנֵי דְּבָרִים: א' שֶׁיִּבָּנֶה ה' חֲצַר בֵּית הַמֶּלֶךְ, וְהוּא בֵּית הַמִּקְדָּשׁ אֲשֶׁר פָּעַל ה' וְכוֹנְנוּ יָדָיו, וְיִהְיוּ יִשְׂרָאֵל מִבְּנֵי פַּלְטִין שֶׁלּוֹ, וְהוּא אָמְרוֹ **לְחֶצְרוֹן מִשְׁפַּחַת הַחֶצְרוֹנִי** וְהָבֵן. הַב' **לְחָמוּל מִשְׁפַּחַת הֶחָמוּלִי** שֶׁיַּחְמֹל עָלֵינוּ בְּכָל עַנְפֵי הַחֶמְלָה.

וְאָמְרוֹ **אֵלֶּה מִשְׁפְּחוֹת יְהוּדָה**. פֵּרוּשׁ, מַה שֶּׁיִּהְיֶה לָהֶם מֵהַמְּאוֹרָעוֹת, גַּם הָרָעוֹת גַּם הַטּוֹבוֹת. וְאָמְרוֹ "לִפְקוּדֵיהֶם", פֵּרוּשׁ, כְּשֶׁיִּהְיוּ נִפְקָדִים יֵשׁ פְּקִידָה לְרָעָה וְיֵשׁ פְּקִידָה לְטוֹבָה, כָּאָמוּר בְּדִבְרֵיהֶם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (זוהר חדש א, קס.), וּשְׁנֵי מִינֵי פְּקִידוֹת נֶאֱמְרוּ בַּכָּתוּב.

וְאָמְרוּ **שִׁשָּׁה וְשִׁבְעִים אֶלֶף וַחֲמֵשׁ מֵאוֹת**, אוּלַי שֶׁרָמַז ה' בָּזֶה מָתַי יִהְיֶה תַּכְלִית הַפְּקִידָה טוֹבָה הָרְשׁוּמָה בְּסָמוּךְ שֶׁיִּזָּרַח עָלֵינוּ כְּבוֹד ה', וְאָמַר עַד עֲבוֹר כָּל גָּלְיוֹת, גָּלוּת מִצְרַיִם, וְגָלוּת בָּבֶל, וְגָלוּת אֱדוֹם. כְּנֶגֶד גָּלוּת מִצְרַיִם אָמַר **שִׁשָּׁה** לִרְמֹז לְגָלוּת מִצְרַיִם שֶׁהָיָה לִשְׁשָׁה דּוֹרוֹת, דִּכְתִיב (בראשית ט"ו:ט"ז) "וְדוֹר רְבִיעִי יָשׁוּבוּ הֵנָּה", וְעַיֵּן מַה שֶּׁכָּתַבְתִּי שָׁם שֶׁשִּׁלְשָׁה דּוֹרוֹת סָבְלוּ גָּלוּת לְבַד מִיִּצְחָק וְיַעֲקֹב וִיהוּדָה הֲרֵי שִׁשָּׁה, כִּי הַתְחָלַת הַגָּלוּת הָיָה מִשָּׁנוֹלַד יִצְחָק. וּכְנֶגֶד גָּלוּת בָּבֶל אָמַר **וְשִׁבְעִים** דִּכְתִיב (ירמיהו כ"ט:י') עַד לְמַלֹּאת לְבָבֶל שִׁבְעִים שָׁנָה. וּכְנֶגֶד גָּלוּת אֱדוֹם שֶׁאָנוּ עֲדַיִן בּוֹ אָמַר **אֶלֶף וַחֲמֵשׁ מֵאוֹת**, וְאִם הָיוּ זוֹכִים יִשְׂרָאֵל הָיוּ נִמְנִים קע"ב שָׁנָה שֶׁנִּשְׁאֲרוּ מֵאֶלֶף הָרְבִיעִי, וְכֵיוָן שֶׁלֹּא זָכוּ יַתְחִיל הַחֶשְׁבּוֹן מֵאֶלֶף הַחֲמִישִׁי וַחֲמֵשׁ מֵאוֹת מֵאֶלֶף הַשִּׁשִּׁי, וּמְקַוִּים אָנוּ כִּי הוּא זֶה קֵץ גְּלֻיּוֹתֵינוּ וְיִתְקַיְּמוּ כָּל הַיְעוּדִים הָרְשׁוּמִים וְיַתְחִילוּ נִיצוֹצֵי גְּלוּי הַגְּאֻלָּה בְּהַתְחָלַת חֲמֵשׁ מֵאוֹת הַבָּאִים לְשָׁלוֹם.

פסוק כג

בְּנֵי יִשָּׂשכָר וגו'. לָמָּה שֻׁקְדַּם לָנוּ כִּי יִשָּׂשכָר הוּא בֶּן תּוֹרָה, רְמָזָה הַתּוֹרָה בְּשֵׁם זֶה שֶׁל יִשָּׂשכָר כִּי דַּוְקָא זֶה יֶשְׁנוֹ לְשָׂכָר, וְכָל חוּץ מִמֶּנּוּ מַה יִּתְרוֹן לָאָדָם בְּכָל עֲמָלוֹ, וְהוּא מַה שֶּׁאָמְרוּ בִּבְרָכוֹת בְּפֶרֶק תְּפִלַּת הַשַּׁחַר (ברכות כח:) שֶׁצָּרִיךְ לְבָרֵךְ בִּיצִיאָתוֹ מִבֵּית הַמִּדְרָשׁ "מוֹדֶה אֲנִי לְפָנֶיךָ וכו' אֲנִי עֹמֵל וְהֵם עֹמְלִים, אֲנִי עֹמֵל וּמְקַבֵּל שָׂכָר וְהֵם עֹמְלִים וְאֵינָם מְקַבְּלִים שָׂכָר" וכו' עַד כָּאן. וְהַטַּעַם כִּי לֹא יַעֲמֹד קִנְיַן הַמְּדֻמֶּה, וַהֲגַם שֶׁיַּעֲמֹד הֶבֶל הוּא. עוֹד יִרְמֹז כִּי כָּל מַה שֶּׁיֵּשׁ בָּעוֹלָם הוּא שָׂכָר לוֹ, כִּי כָל מַה שֶּׁבָּרָא ה' לֹא בְּרָאוֹ אֶלָּא בִּשְׁבִילוֹ, כְּמוֹ שֶׁדָּרְשׁוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (בראשית רבה א:א) בְּפָרָשַׁת בְּרֵאשִׁית וגו' בִּשְׁבִיל תּוֹרָה וכו' בָּרָא שָׁמַיִם וָאָרֶץ. עוֹד יִרְמֹז לָמָּה שֶׁאָמְרוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (עוקצין ג,יב) עָתִיד הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְהַנְחִיל לְכָל צַדִּיק שְׁלֹשׁ מֵאוֹת וַעֲשָׂרָה עוֹלָמוֹת, וְהוּא אָמְרוֹ יֵשׁ שָׂכָר.

וְאָמְרוּ **לְתוֹלָע** וגו', רָמַז הַכָּתוּב תְּנָאֵי הַשָּׂגַת הַתּוֹרָה בִּשְׁמוֹת מִשְׁפָּחוֹת יִשָּׂשכָר, וְהֵם אַרְבָּעִים וּשְׁמֹנָה, כְּאָמְרָם (אבות ו,ה) בַּמִּשְׁנָה שֶׁהַתּוֹרָה נִקְנֵית בְּאַרְבָּעִים וּשְׁמֹנָה דְּבָרִים. הִנֵּה מַשְׂמָעוּת תּוֹלָע יַגִּיד שְׁנֵי פְּרָטִים: א', יְשִׁים עַצְמוֹ כְּעֵדִין זֶה, כְּאָמְרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (מועד קטן טז:) עַל דָּוִד שֶׁנִּקְרָא "עֵדֵינוֹ הֶעֱצָנִי" (שמואל ב כג:ח). ב', שֶׁיִּתְעַסֵּק בְּפִיו כְּתוֹלָע זֶה שֶׁכֹּחַהּ בְּפִיהָ, כִּי לַעֲמַל פֶּה נִבְרָא הָאָדָם. וּשְׁנֵי דְּבָרִים אֵלּוּ כּוֹלְלִים כָּל עַנְפֵי הָעֲנָוָה וְכָל עַנְפֵי הַלִּמּוּד הַמְּנוּיִים בְּאַרְבָּעִים וּשְׁמֹנָה מַעֲלוֹת הַנִּזְכָּרִים.

וְאָמְרוּ **לְפֻוָּה מִשְׁפַּחַת הַפּוּנִי** – יֵשׁ לְהָעִיר לָמָּה הוֹסִיף אוֹת שֶׁאֵינָהּ נִמְנֵית מֵאוֹתִיּוֹת הַשֵּׁם, שֶׁהָיָה לוֹ לוֹמַר מִשְׁפַּחַת הַפּוּנִי? אֶלָּא רָמַז לִשְׁאָר מַעֲלוֹת הַמְּנוּיִים שָׁם בָּאַרְבָּעִים וּשְׁמֹנָה (אבות ו:ה) שֶׁהֵם מִיעוּט שִׂיחָה, מִיעוּט שְׂחוֹק וּשְׁאָר הָעֲנָפִים הַדּוֹמִים לְאֵלּוּ. וְהוּא אָמְרוֹ **לְפֻוָּה** מִשְׁפַּחַת הַפּוּנִי, פֵּרוּשׁ "פֻּוָּה" הוּא לְשׁוֹן פֶּה, וְהוֹסִיף לוֹ אוֹת וָא"ו שֶׁהוּא סוֹד עֵץ

חַיִּים שֶׁהוּא עוֹסֵק בָּהּ יֶתֶר עַל שְׁאָר הַפִּיּוֹת. גַּם רָמַז בִּסְמִיכוּת אוֹת הַוָּא"ו לְאוֹת הֵ"א לוֹמַר סוֹד חִבּוּר הַמִּדּוֹת בְּאֶמְצָעוּת עֵסֶק הַתּוֹרָה. וְאָמְרוֹ **מִשְׁפַּחַת הַפּוּנִי**, פֵּרוּשׁ, שֶׁצָּרִיךְ לְפַנּוֹתוֹ מִמּוֹתָרוֹת הַמֻּרְגָּשׁוֹת גַּם מֵהַמְשָׁחוֹק וּמִדְּבָרִים בְּטֵלִים, כִּי הֵם מוֹנְעִים קִיּוּם הַתּוֹרָה בָּאָדָם. וּמָצָאתִי לַחֲסִידֵי יִשְׂרָאֵל שֶׁכָּתְבוּ (אלשיך על שמות כח:לא) כִּי פֶּה שֶׁל לוֹמְדֵי תּוֹרָה דִּינוֹ כִּכְלִי שָׁרֵת אֲשֶׁר יִשְׂרְתוּ בָם בַּקֹּדֶשׁ, כִּי אֵין קְדֻשָּׁה כִּקְדֻשַּׁת הַתּוֹרָה, וְלָזֶה אָסוּר לְדַבֵּר בּוֹ אֲפִלּוּ דִּבְרֵי חוֹל הֲגַם שֶׁאֵין בָּהֶם דְּבָרִים הָאֲסוּרִים. וְהוּא מַה שֶּׁרָמַז בְּמַאֲמַר **לְפֶוּה** שֶׁהוּא פֶּה הֶעָמֵל בַּתּוֹרָה שֶׁבּוֹ שׁוֹכֵן חֲצִי שְׁמוֹ יִתְבָּרַךְ, **מִשְׁפַּחַת הַפּוּנִי** פֵּרוּשׁ, צָרִיךְ לְפַנּוֹת מִפִּיו כֹּל חוּץ מֵהֲגוּת בַּתּוֹרָה, וּבָזֶה נִכְלָלִים חֵלֶק אֶחָד מֵהָאַרְבָּעִים וּשְׁמֹנָה מַעֲלוֹת שֶׁהֵם בְּמִיעוּט שִׂיחָה, בְּמִיעוּט שְׂחוֹק, בְּמִיעוּט תַּעֲנוּג וְכַדּוֹמֶה לָהֶם שֶׁבַּעֲנַף הַמּוֹתָרוֹת.

וְאָמְרוֹ **לְיָשׁוּב** – יִרְמֹז שֶׁצָּרִיךְ לְהַרְבּוֹת בִּישִׁיבָה וְלֹא דֶּרֶךְ עֲרָאי, גַּם צָרִיךְ לְהִתְיַשֵּׁב בְּכָל פְּרָט וּפְרָט מֵהַתּוֹרָה עַד שֶׁיַּעֲמֹד עַל עִקָּרוֹ כַּמִּצְטָרֵךְ בְּעֹמֶק הֲלָכָה כִּי הוּא זֶה עִקַּר הַתּוֹרָה, וּבָזֶה נִכְלָלִים חֵלֶק אֶחָד מֵהָאַרְבָּעִים וּשְׁמֹנָה מַעֲלוֹת שֶׁהֵם בִּישִׁוּב, וּמִתְיַשֵּׁב לִבּוֹ בְּתַלְמוּדוֹ, שׁוֹאֵל וּמֵשִׁיב, הַמְכַוֵּן אֶת שְׁמוּעָתוֹ וְכוּ', גַּם מַה שֶּׁמָּנוּ שָׁם שְׁמִיעַת הָאֹזֶן, עֲרִיכַת שְׂפָתַיִם, בֵּינַת הַלֵּב וְכוּ', וְכַדּוֹמֶה לָזֶה שֶׁבַּעֲנַף הֲבָנַת הַשִּׂכְלִיּוֹת.

וְאָמְרוֹ **לְשִׁמְרוֹן מִשְׁפַּחַת הַשִּׁמְרוֹנִי** – יִרְמֹז לְתוֹסֶפֶת הַשְׁמִירָה הַמִּתְחַיֵּב עֲשׂוֹת בֶּן תּוֹרָה יֶתֶר עַל הֶהָמוֹן, כְּאָמְרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (יומא פו.): הֵיכִי דָּמֵי חִלּוּל הַשֵּׁם? אָמַר רַב: כְּגוֹן אֲנָא דְּשָׁקֵילְנָא בִּשְׂרָא וְלָא יָהֲבְנָא דְּמֵי לְאַלְתַּר, עַד כָּאן. מִזֶּה יִקַּח כַּמָּה צָרִיךְ לְהִשְׁתַּמֵּר בֶּן תּוֹרָה בְּכָל פְּרָטֵי הַמִּצְוֹות. וְאָמְרוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (חובת הלבבות שער התשובה פ"ה) כִּי חֲסִידִים הָרִאשׁוֹנִים הָיוּ שׁוֹמְרִים חֲמִשִּׁים שַׁעֲרֵי הֶתֵּר לְבַל יִכָּשְׁלוּ בְּשַׁעַר הָאִסּוּר, וְהוּא אָמְרוֹ "לְשִׁמְרוֹן מִשְׁפַּחַת הַשִּׁמְרוֹנִי".

וְאָמְרוֹ **אֵלֶּה מִשְׁפְּחוֹת יִשָּׂשכָר לִפְקוּדֵיהֶם** – פֵּרוּשׁ פְּקוּדֵיהֶם, פְּקִידָה לְטוֹב, וּמַה הִיא הַפְּקִידָה? פֵּרֵשׁ הַכָּתוּב וְאָמַר אַרְבָּעָה וְשִׁשִּׁים אֶלֶף וּשְׁלֹשׁ מֵאוֹת. כָּאן רָמַז הַשָּׁגָה בִּשְׁנֵי דְּבָרִים: הָאֶחָד, שֶׁבְּעוֹלָם הַזֶּה נַעֲשִׂים מֶרְכָּבָה לַשְּׁכִינָה, וְהוּא מַה שֶּׁרָמַז בְּמַאֲמַר אַרְבָּעָה וְשִׁשִּׁים, וְהוּא בְּחִינַת נְקוּדָּה אַחַת, הֲרֵי ס"ה שֶׁהוּא מִסְפַּר אדנ"י, וְאָמַר בְּסֵדֶר זֶה לוֹמַר כִּי בְּאֶמְצָעוּת הַלִּמּוּד תִּתְמַתֵּק בְּחִינַת הַדִּין שֶׁחֻשְׁבּוֹנוֹ ס"ד וְתִהְיֶה נִתְקֶנֶת הַשְּׁכִינָה בְּמִסְפָּרָהּ ס"ה, כְּאָמְרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה בְּסֵפֶר הַזֹּהַר (חלק ב ט.) בְּפָסוּק "וְהָאֵם רֹבֶצֶת עַל הָאֶפְרֹחִים" וְגוֹ' (דברים כב:ו), וְהַשָּׁגָה שְׁנִיָּה הִיא לְעוֹלָם הַבָּא, כָּרְמוּז בְּשִׁמּוֹ שְׁלֹשׁ מֵאוֹת וְעֶשֶׂר עוֹלָמוֹת, וְהוּא מַה שֶּׁרָמַז בְּמַאֲמַר אֶלֶף וּשְׁלֹשׁ מֵאוֹת.

וְקוֹדֶם שֶׁנַּעֲמֹד עַל הַכַּוָּנָה, אָעִיר בְּמַאֲמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי (עוקצין ג,יב) שֶׁאָמַר: עָתִיד הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְהַנְחִיל וְכוּ' שְׁלֹשׁ מֵאוֹת וְעֶשֶׂר עוֹלָמוֹת, וּמוֹכִיחַ מֵאָמְרוֹ (משלי ח:כא)

"לְהַנְחִיל אוֹהֲבַי יֵשׁ". קָשֶׁה לִדְבָרָיו זִכְרוֹנוֹ לִבְרָכָה, אִם לְמִסְפָּר יְכַוֵּן הַכָּתוּב לָמָּה הִקְדִּים הַכָּתוּב מִסְפַּר הָעֶשֶׂר לְמִסְפַּר הַמֵּאוֹת, שֶׁהָיָה לוֹ לוֹמַר "לְהַנְחִיל אוֹהֲבַי שַׁ"י"? וְשָׁמַעְתִּי מִפִּי הָרִאשׁוֹנִים טַעַם עָרֵב, כִּי מִסְפָּר זֶה יִרְמֹז לְאַרְבַּע עוֹלָמוֹת כַּיָּדוּעַ: אֲצִילוּת, בְּרִיאָה, יְצִירָה, עֲשִׂיָּה, וְכָל אֶחָד כָּלוּל מֵעֶשֶׂר. וּמַאֲמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי בָּא לְלַמֵּד כִּי הַצַּדִּיקִים יִתְעַנְּגוּ עַל רֹב שְׁלוֹם בָּעוֹלָם הָעֶלְיוֹן בְּאַרְבַּע עוֹלָמוֹת, אֲבָל אֵין הַשָּׂגָתָם בְּכֻלָּם שָׁוָה, אֶלָּא בִּשְׁלֹשָׁה יַשִּׂיגוּ כָּל הַהַדְרָגוֹת שֶׁיֵּשְׁנָם בָּהֶם, וְהֵם בְּמִסְפַּר שְׁלֹשׁ מֵאוֹת, אֲבָל בָּעוֹלָם הָעֶלְיוֹן שֶׁהוּא עוֹלָם הָאֲצִילוּת לֹא יוּכְלוּ לְהַשִּׂיג כָּל צַדִּיק כִּי אִם חֵלֶק מַעֲשָׂרָה שֶׁבָּהּ, שֶׁהִיא גַּם כֵּן עֲשָׂרָה בִּפְרָטָם כַּנִּזְכָּר שֶׁכָּל אֶחָד כְּלוּלָה מֵעֶשֶׂר. וְיֵשׁ לְךָ לָדַעַת כִּי הָעֶשֶׂר הַמֻּשָּׂג מֵעוֹלָם הָעֶלְיוֹן גָּדוֹל וּמְהֻלָּל מְאֹד לְמַעְלָה מִכָּל הַשְּׁלֹשׁ מֵאוֹת, וְלָזֶה הִקְדִּים הַכָּתוּב הָעֶשֶׂר לַמֵּאוֹת וְאָמַר "לְהַנְחִיל וְגוֹ' יֵ"שׁ". וְעַל פִּי הַדְּבָרִים יִרְמֹז בְּאָמְרוֹ **אֶלֶף** יְכַוֵּן לַחֵלֶק הַקָּטָן הָרָמוּז בְּיו"ד, וְיִחֵד לוֹ מִסְפָּר זֶה שֶׁל אֶלֶף כְּאָמְרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה שֶׁכָּל עֶשֶׂר כְּלוּלָה מֵעֶשֶׂר וְעֶשֶׂר מֵעֶשֶׂר, הֲרֵי שֶׁנִּקְדָּה אַחַת תִּתְכַּפֵּל לְאֶלֶף. וְאָמְרוֹ "וּשְׁלֹשׁ מֵאוֹת" כִּפְשָׁטָה, וְהוּא מַה שֶּׁרָמוּז בִּשְׁמוֹ שֶׁל יִשָּׂשכָר – "יֵשׁ שָׂכָר".

פסוק כו

בְּנֵי זְבוּלוּן וְגוֹ'. רָמַז הַכָּתוּב מַעֲשֵׂיהֶם וְהַמּוּשָׁג מִמֶּנּוּ, סֵדֶר כְּמוֹ סֵדֶר, וְכֵן דֶּרֶךְ הַכָּתוּב לִקְרוֹת לְכֶבֶשׂ כֶּשֶׂב, וְהַכַּוָּנָה בָּזֶה שֶׁהָיָה מְסֻדָּר לִפְנֵי יִשָּׂשכָר כָּל הַצָּרִיךְ לוֹ לִמְזוֹנוֹתָיו, וְאָלוֹן לְשׁוֹן חוֹזֶק, וְרָמַז עַל דֶּרֶךְ אָמְרוֹ (משלי ג:יח) "עֵץ חַיִּים הִיא לַמַּחֲזִיקִים בָּהּ", וְאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (ויקרא רבה כה:א) לְלוֹמְדֶיהָ לֹא נֶאֱמַר וְכוּ', וְלָזֶה לְפִי שֶׁזְּבוּלוּן הָיָה מַחֲזִיק בְּיַד לוֹמְדֵי תּוֹרָה יְחֵס לוֹ מִדָּה זוֹ, וְהוּא אָמְרוֹ לְאֵלוֹן.

פסוק נב

וַיְדַבֵּר וְגוֹ' לֵאמֹר. פֵּרוּשׁ "לֵאמֹר" לִיהוֹשֻׁעַ וְהַזְּקֵנִים, כִּי הוּא הַמַּנְחִיל אֶת הָאָרֶץ, וְאֵין לְפָרֵשׁ "לֵאמֹר" לְיִשְׂרָאֵל, כִּי תֵּבַת "לֵאלֹה" שֶׁאָמַר בְּסָמוּךְ תַּכְחִישׁ זֶה.

פסוק נג

לָאֵלֶּה תֵּחָלֵק הָאָרֶץ וְגוֹ'. אָמְרוֹ **לָאֵלֶּה**, נֶחְלְקוּ רַז"ל בְּפֶרֶק יֵשׁ נוֹחֲלִין (בבא בתרא קיז.) וְזֶה לְשׁוֹנָם: רַבִּי יֹאשִׁיָּה אָמַר לְיוֹצְאֵי מִצְרַיִם נִתְחַלְּקָה, שֶׁנֶּאֱמַר "לִשְׁמוֹת מַטּוֹת אֲבוֹתָם יִנְחָלוּ", אֶלָּא מָה אֲנִי מְקַיֵּם "לָאֵלֶּה" וְגוֹ'? לַאֲלָה לְהוֹצִיא אֶת הַטְּפֵלִים, פֵּרוּשׁ שֶׁלֹּא יַחֲלֹק אֶלָּא לְיוֹצְאֵי מִצְרַיִם מִבֶּן עֶשְׂרִים. וְרַבִּי יוֹנָתָן אוֹמֵר לְבָאֵי הָאָרֶץ נִתְחַלְּקָה, שֶׁנֶּאֱמַר "לָאֵלֶּה תֵּחָלֵק הָאָרֶץ", וּמָה אֲנִי מְקַיֵּם "לִשְׁמוֹת מַטּוֹת"? מְשַׁנָּה נַחֲלָה זוֹ וְכוּ' וְכָאן מֻתָּים יוֹרְשִׁים וְכוּ' עַד כָּאן. לְדִבְרֵי רַבִּי יוֹנָתָן אָמְרוֹ "לָאֵלֶּה" לְהוֹצִיא דִּבְרֵי רַבִּי יֹאשִׁיָּה בְּמַשְׁמָעוּת פָּסוּק "לִשְׁמוֹת מַטּוֹת" וְגוֹ'.

וְרָאִיתִי בָּרַיְתָא אַחַת (ספרי) וְזֶה לְשׁוֹנָם: "לָאֵלֶּה" – בְּנֵי כְשֵׁרִים וּקְדוֹשִׁים, לְהוֹצִיא רְשָׁעִים שֶׁבָּהֶם שֶׁלֹּא הָיָה לָהֶם חֵלֶק וְנַחֲלָה. וְהוֹכִיחוּ הַדְּבָרִים מִבְּנֵי הַמְּרַגְּלִים וּמִתְלוֹנְנִים, וּסְבָרָא זוֹ הוֹלֶכֶת לְדַרְכּוֹ שֶׁל רַבִּי יאשִׁיָּה שֶׁאָמַר לְיוֹצְאֵי מִצְרַיִם נִתְחַלְּקָה, וְלָזֶה כְּשֶׁאָמַר "לָאֵלֶּה" – כָּאֵלֶּה שֶׁהָיוּ צַדִּיקִים כֻּלָּם, לְמַעֵט הָרְשָׁעִים שֶׁהָיוּ בְּיוֹצְאֵי מִצְרַיִם, שֶׁהֵם הַמְּרַגְּלִים שֶׁלֹּא נָטְלוּ בְּנֵיהֶם חֵלְקָם. וְנִרְאֶה שֶׁאֵין דְּרִשָׁה זוֹ דִּלְמַעֵט רְשָׁעִים דּוֹחֶקֶת דְּרָשָׁתֵנוּ דִּלְמַעֵט יוֹצְאֵי מִצְרַיִם פָּחוֹת מִבֶּן עֶשְׂרִים וְלֹא לְהַפְךְ, כִּי כֻּלָּן נִשְׁמָעִים יַחַד מִמַּאֲמַר "כְּאֵלֶּה" – כָּל שֶׁאֵינוֹ כְּאֵלֶּה בֵּין בְּמִסְפָּר בֵּין בְּצִדְקוּת אֵינוֹ בִּכְלַל הַחֲלוּקָה.

וְרָאִיתִי לְרַשִׁ"י זַ"ל שֶׁפֵּרֵשׁ "לָאֵלֶּה" עַל בָּאֵי הָאָרֶץ כִּסְבָרַת רַבִּי יוֹנָתָן, וְאָמַר וְזֶה לְשׁוֹנוֹ: "לָאֵלֶּה" וְגוֹ', וְלֹא לִפְחוּתִים מִבֶּן עֶשְׂרִים אַף עַל פִּי שֶׁבָּאוּ לִכְלַל עֶשְׂרִים בְּטֶרֶם חִלּוּק הָאָרֶץ וְכוּ' עַד כָּאן. וְקָשֶׁה, הֲלֹא לְרַבִּי יוֹנָתָן צָרִיךְ "לָאֵלֶּה" לְהַשְׁמִיעֵנוּ שֶׁהָאָרֶץ נֶחְלְקָה לְבָאֵי הָאָרֶץ, וּכְמוֹ שֶׁדִּקְדֵּק רַבִּי יוֹנָתָן בְּאָמְרוֹ: לְבָאֵי הָאָרֶץ נִתְחַלְּקָה הָאָרֶץ, שֶׁנֶּאֱמַר "לָאֵלֶּה" וְגוֹ', וּמָה אֲנִי מְקַיֵּם "לִשְׁמוֹת" וְגוֹ', עַד כָּאן. הָא לָמַדְתָּ שֶׁלֹּא הֻכְרַח לוֹמַר לְבָאֵי הָאָרֶץ אֶלָּא מֵאָמְרוֹ "לָאֵלֶּה", וּמִכֹּחַ זֶה הַצָּרַךְ לְחַפֵּשׂ בַּמֶּה יְקַיֵּם מַאֲמַר "לִשְׁמוֹת" וְגוֹ', הָא לָמַדְתָּ שֶׁצָּרִיךְ לוֹמַר "לָאֵלֶּה" לְהוֹדִיעֵנוּ שֶׁתַּחֲלֹק הָאָרֶץ לְבָאֶיהָ.

וְהַן אֻמַּת כִּי בְּעִקָּרָן שֶׁל דְּבָרִים שֶׁאוֹמֵר רַשִׁ"י שֶׁלֹּא תַחְלֹק אֶלָּא לְבֶן עֶשְׂרִים אֵין אֲנִי מַכְרִיעַ לַחְלוֹק, הֲגַם שֶׁלֹּא נֶאֱמַר בְּדִבְרֵי רַבִּי יוֹנָתָן, עִם כָּל זֶה יָכוֹל לִהְיוֹת נִכְלָל בְּתֵיבַת "לָאֵלֶּה" וְיִסְבּוֹל שְׁתֵּי הַדְּרָשׁוֹת, אֶלָּא שֶׁאֵין הֻכְרַח לְדָבָר זֶה, דִּלְמָא לֹא בָּא אֶלָּא לִשְׁלוֹל לְיוֹצְאֵי מִצְרַיִם וְהַדָּבָר שָׁקוּל. אֶלָּא דְּצָרִיךְ עִיּוּן לָמָּה לֹא פֵּרֵשׁ רַשִׁ"י כַּאֲמִתְּתָן שֶׁל דְּבָרִים אַלִּיבָּא דְּרַבִּי יוֹנָתָן.

וְרָאִיתִי לְרַבִּי אֱלִיָּהוּ מִזְּרָחִי שֶׁפֵּרֵשׁ דִּבְרֵי רַשִׁ"י שֶׁדִּיֵּק תֵּיבַת "לָאֵלֶּה", וְלֹא יָצָא יְדֵי חוֹבַת עִיּוּנוֹ הַזֶּה אֲפִלּוּ בְּעִנְיַן הַקֻּשְׁיָא שֶׁיֵּשׁ עַל רַשִׁ"י מֵהַבָּרַיְתָא. וַאֲנִי אוֹמֵר כִּי רַשִׁ"י זַ"ל לֹא נָעֲלַם מִמֶּנּוּ כַּוָּנַת דִּבְרֵי ר' יוֹנָתָן, אֶלָּא שֶׁנִּרְאֶה לְדַעְתּוֹ הַזֹּאת מֻכְרָע מִתֵּיבַת "לָאֵלֶּה" שֶׁלֹּא נִתְחַלְּקָה הָאָרֶץ אֶלָּא לְאוֹתָם שֶׁהָיוּ אָז וְדַוְקָא אוֹתָם שֶׁהָיוּ מִבֶּן עֶשְׂרִים בְּאוֹתוֹ מִסְפָּר, וּדְבַר חִדּוּשׁ זֶה הוּא שֶׁבָּא לְהַשְׁמִיעֵנוּ וְהַדָּבָר מוּבָן הוּא מֵעַצְמוֹ שֶׁנִּתְחַלְּקָה לְבָאֵי הָאָרֶץ.

בְּמִסְפַּר שֵׁמוֹת. פֵּרוּשׁ, שֶׁתִּהְיֶה הַחֲלוּקָה לְמִסְפַּר הַשֵּׁמוֹת הָאֲמוּרוֹת שֶׁהֵם חֲמִשִּׁים וְשֶׁבַע מִשְׁפָּחוֹת. הַכַּוָּנָה שֶׁיְּחַלְּקוּ הָאָרֶץ לַחֲמִשִּׁים וְשֶׁבַע מִשְׁפָּחוֹת וְכָל מִשְׁפָּחָה כְּפִי מַה שֶּׁהִיא. וְדֶרֶךְ זֶה אֵינוֹ אֶלָּא לְרַבִּי יוֹנָתָן, דִּלְרַבִּי יאשִׁיָּה שֶׁסּוֹבֵר לְיוֹצְאֵי מִצְרַיִם אֵין לְחַלֵּק לַחֲמִשִּׁים וְשֶׁבַע מִשְׁפָּחוֹת, שֶׁהֲרֵי צָרִיךְ לְחַלֵּק גַּם לְשִׁשָּׁה מִשְׁפָּחוֹת שֶׁנִּחְסְרוּ מִיּוֹצְאֵי מִצְרַיִם, כָּאָמוּר בְּדִבְרֵיהֶם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (במדבר רבה כא), וְיִטְלוּ חֶלְקָם הַשֵּׁבֶט שֶׁמִּמֶּנּוּ נֶחְסְרוּ

בְּמִשְׁפַּט הַנַּחֲלָה. וְאֶפְשָׁר שֶׁגַּם רַבִּי יֹאשִׁיָּה [צ"ל יונתן?] יַצְדִּיק לוֹמַר "בְּמִסְפַּר שֵׁמוֹת" עַל הַמִּשְׁפָּחוֹת שֶׁל יוֹצְאֵי מִצְרַיִם.

פסוק נד

לָרַב תַּרְבֶּה וְגוֹ'. אָמְרוּ בְּמַסֶּכֶת בָּבָא בַּתְרָא (ב"ב קיז:) וְזֶה לְשׁוֹנָם: אָמַר לֵיהּ רַב פָּפָּא לְאַבַּיֵי, בְּשִׁלְמָא לְמַאן דְּאָמַר לְיוֹצְאֵי מִצְרַיִם, הַיְינוּ דִּכְתִיב "לָרַב תַּרְבֶּה" וְגוֹ', אֶלָּא לְמַאן דְּאָמַר לְבָאֵי הָאָרֶץ, מַאי "לָרַב" וְגוֹ'? קַשְׁיָא, עַד כָּאן. פֵּרוּשׁ, אִם הַחֲלוּקָה הִיא לְאוֹתָם הַמְּנוּיִים בְּעַרְבוֹת מוֹאָב, מַה מָּקוֹם לוֹמַר "לָרַב" וְגוֹ'? הִנֵּה קַשְׁיָא זוֹ אֵינָהּ מֵאִיזֶה דִּיּוּק, רַק שֶׁנּוּכַל לוֹמַר לֹא נָתַן דַּעְתּוֹ עָלָיו, שֶׁהֲרֵי מִקְרָא מָלֵא דִּבֵּר הַכָּתוּב. וְעוֹד, אֵין אֵלּוּ דִּבְרֵי אֲמוֹרָא לְדָחוֹתָן אֶלָּא דִּבְרֵי רַבִּי יוֹנָתָן שֶׁהוּא תַּנָּא. וּלְפִי מַה שֶּׁקָּדַם לָנוּ מִכְּלָלֵי הַתַּלְמוּד, שֶׁכָּל שֶׁיֹּאמַר הַגְּמָרָא "קַשְׁיָא" הִיא עוֹמֶדֶת לְתֵרוּץ, אֶלָּא שֶׁלֹּא נִזְדַּמֵּן לָהֶם תֵּרוּץ.

וְנִרְאֶה לְפִי מַה שֶּׁפֵּרַשְׁתִּי בְּמַה שֶּׁאָמַר "בְּמִסְפַּר שֵׁמוֹת" שֶׁחוֹזֵר עַל הַחֲמִשִּׁים וְשֶׁבַע מִשְׁפָּחוֹת, יְדוּעַ עַל נָכוֹן אָמְרוֹ "לָרַב" וְגוֹ', פֵּרוּשׁ שֶׁיְּחַלְּקוּ חֲמִשִּׁים וְשִׁבְעָה חֲלָקִים, וְלֹא חֵלֶק כְּחֵלֶק יִהְיֶה, אֶלָּא "לָרַב תַּרְבֶּה נַחֲלָתוֹ". הַמָּשָׁל – מִשְׁפָּחָה שֶׁיֵּשׁ בָּהּ עֶשְׂרִים אֶלֶף תִּטּוֹל בְּכַפְלַיִם מֵהַמִּשְׁפָּחָה שֶׁיֵּשׁ בָּהּ עֲשָׂרָה.

עוֹד נִרְאֶה לְפִי דַּרְכּוֹ שֶׁל רַשְׁ"י זַ"ל, כִּי רַבִּי יוֹנָתָן סוֹבֵר שֶׁלֹּא יִטְּלוּ חֲלוּקָה אֶלָּא אוֹתָם שֶׁהָיוּ בְּמִסְפַּר עַרְבוֹת מוֹאָב. כְּפִי זֶה בָּא הַכָּתוּב: לְאִם הָיוּ לְאֶחָד עֲשָׂרָה בָּנִים בְּנֵי עֶשְׂרִים, וּלְאֶחָד שְׁמוֹנָה בָּנִים – אַרְבָּעָה מִבֶּן עֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה לְמַטָּה מֵעֶשְׂרִים, וּבִכְנִיסָתָן לָאָרֶץ מִי שֶׁהָיוּ לוֹ עֲשָׂרָה בְּנֵי עֶשְׂרִים מֵתוּ לוֹ אַרְבָּעָה, וּמִי שֶׁהָיוּ לוֹ אַרְבָּעָה בִּשְׁמוֹנָה לְמַטָּה מֵעֶשְׂרִים הִגִּיעוּ לְכְלַל עֶשְׂרִים בִּשְׁעַת הַחֲלוּקָה. לָזֶה אָמַר הַכָּתוּב "לָרַב" – פֵּרוּשׁ בִּזְמַן הַמִּסְפָּר "תַּרְבֶּה נַחֲלָתוֹ" – פֵּרוּשׁ מִי שֶׁהָיוּ לוֹ עֲשָׂרָה בְּנֵי עֶשְׂרִים בְּמִסְפָּר זֶה תַּרְבֶּה לוֹ כְּשִׁעוּר עֲשָׂרָה, הֲגַם שֶׁאֵין לוֹ אֶלָּא שִׁשָּׁה. וְ"לַמְעַט" בִּזְמַן הַמִּסְפָּר שֶׁלֹּא הָיוּ לוֹ אֶלָּא אַרְבָּעָה בְּנֵי עֶשְׂרִים "תַּמְעִיט" לָתֵת לוֹ כְּשִׁעוּר אַרְבָּעָה, הֲגַם שֶׁיֵּשׁ לוֹ שְׁמוֹנָה בְּנֵי עֶשְׂרִים. וְאוּלַי שֶׁרַשְׁ"י זַ"ל לְתָרֵץ קַשְׁיָא זוֹ נִתְכַּוֵּן בְּמַאֲמָרוֹ.

אִישׁ לְפִי פְּקֻדָיו וְגוֹ'. בְּסִפְרֵי (ספרי במדבר קלב) אָמְרוּ וְזֶה לְשׁוֹנָם: "לְפִי פְּקֻדָיו" מְלַמֵּד שֶׁלֹּא נִתְחַלְּקָה הָאָרֶץ אֶלָּא לְכָל שֵׁבֶט וְשֵׁבֶט לְפִי מַה שֶּׁהוּא, עַד כָּאן. אֵין בָּזֶה סְתִירָה לְמַה שֶּׁפֵּרַשְׁתִּי בְּפָסוּק "בְּמִסְפַּר שֵׁמוֹת" שֶׁנִּתְחַלְּקָה לַחֲמִשִּׁים וְשֶׁבַע מִשְׁפָּחוֹת. אֶפְשָׁר שֶׁנִּתְחַלְּקָה לַשְּׁבָטִים וְלַמִּשְׁפָּחוֹת עַל זֶה הַדֶּרֶךְ: חִלְּקוּ הָאָרֶץ לִשְׁנַיִם עָשָׂר חֲלָקִים וְהַחֲלָקִים לַחֲמִשִּׁים וְשִׁבְעָה חֲלָקִים, שֵׁבֶט שֶׁיֵּשׁ לוֹ שְׁתֵּי מִשְׁפָּחוֹת יִטּוֹל שְׁנֵי חֲלָקִים, וּמִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ אַרְבָּעָה יִטּוֹל אַרְבָּעָה חֲלָקִים, וְהַחֵלֶק יִהְיֶה כְּפִי הַמִּסְפָּר, לְמַר מִסְפַּר יוֹצְאֵי מִצְרַיִם וּלְמַר מִסְפַּר עַרְבוֹת מוֹאָב. וְאִם תֹּאמַר, כֵּיוָן שֶׁמְּחַלְּקִים לַמִּשְׁפָּחוֹת לָמָּה הֻצְרְכוּ לְחַלֵּק לַשְּׁבָטִים?

הַטַּעַם כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה כָּל שֵׁבֶט גּוֹרָלוֹ בִּפְנֵי עַצְמוֹ, מַה שֶּׁלֹּא יִהְיֶה כֵּן אִם יֵחָלְקוּ לַמִּשְׁפָּחוֹת, שֶׁיָּכוֹל לַעֲשׂוֹת גּוֹרָל לִשְׁנֵי מִשְׁפָּחוֹת שִׁמְעוֹן עִם מִשְׁפָּחוֹת זְבוּלֻן וּלְהֶפֶךְ, וְלֹא יִהְיוּ כָּל שֵׁבֶט וְשֵׁבֶט יַחַד.

וּבְמַסֶּכֶת בָּבָא בַּתְרָא (ב"ב קכב.) אָמְרוּ, וְזֶה לְשׁוֹנָם: אִיבַּעְיָא לְהוּ, אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל לִשְׁבָטִים אִיפְּלִיג אוֹ לְקַרְקַף גַּבְרֵי אִיפְּלוּג? תָּא שְׁמַע: "בֵּין רַב לִמְעָט", וְעוֹד תַּנְיָא: עָתִידָה אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל שֶׁתִּתְחַלֵּק לִשְׁלֹשָׁה עָשָׂר שְׁבָטִים, שֶׁבַּתְּחִלָּה לֹא נֶחְלְקָה אֶלָּא לְשִׁבְעָה שְׁבָטִים, עַד כָּאן. וְנֶעְלַם מֵהַשַּׁ"ס בָּרַיְתָא בְּסִפְרֵי שֶׁדָּרְשׁוּהָ מֵ"אִישׁ לְפִי פְקוּדָיו", וּמִסְתַּבְּרָא כִּי תַּנָּא דִּשְׁלֹשָׁה עָשָׂר שְׁבָטִים גַּם כֵּן דָּרְשָׁתוֹ מֵ"אִישׁ לְפִי פְקוּדָיו" כְּתַנָּא דְּסִפְרֵי, וְעַיֵּן בְּפָסוּק "בֵּין רַב" וְגוֹ':

עוֹד יִתְבָּאֵר לְדַרְכּוֹ שֶׁל רַבִּי יוֹנָתָן שֶׁסּוֹבֵר "לָאֵלֶּה תֵּחָלֵק הָאָרֶץ" שֶׁהֵם בָּאֵי הָאָרֶץ, וַעֲדַיִן אֵין אֲנִי יוֹדֵעַ אִם דָּוְקָא לְהַבָּאִים לְכָלַל עֶשְׂרִים אוֹ לְכָלַל בָּאֵי הָאָרֶץ וַאֲפִלּוּ לְאוֹתָם שֶׁלֹּא הִגִּיעוּ לְכָלַל עֶשְׂרִים, תַּלְמוּד לוֹמַר "לְפִי פְקֻדָיו", הָא לָמַדְתָּ כִּי דָּוְקָא לִבְנֵי עֶשְׂרִים, וּבָזֶה אָנוּ מַצְדִּיקִים דִּבְרֵי רַשִׁ"י שֶׁפֵּרֵשׁ בְּפָסוּק "לָאֵלֶּה" וְלֹא מִטַּעֲמוֹ.

פסוק נה

לִשְׁמוֹת מַטּוֹת אֲבֹתָם וְגוֹ'. לְדִבְרֵי רַבִּי יֹאשִׁיָּה בָּא הַכָּתוּב לִשְׁלֹל פַּשְׁטִיּוּת הַנִּשְׁמָע מֵאָמְרוֹ "לָאֵלֶּה", שֶׁאֵין הַכַּוָּנָה הִיא עַל הַנִּמְנִים בְּעַרְבוֹת מוֹאָב, אֶלָּא פֵּרוּשׁ "כְּאֵלֶּה" שֶׁהֵם בְּנֵי עֶשְׂרִים. וְרַבִּי יוֹנָתָן מְפָרֵשׁ שֶׁבָּא הַכָּתוּב לוֹמַר שֶׁהֲגַם שֶׁחָלְקוּ לְהַנִּמְנִים בְּעַרְבוֹת מוֹאָב, חָזְרוּ הֵם וְהוֹרִישׁוּ יוֹצְאֵי מִצְרַיִם וְחָזְרוּ וִירָשׁוּם, כְּאָמְרָם בַּבָּרַיְתָא (ספרי) וְזֶה לְשׁוֹנָם: כַּיּוֹצֵא בָּזֶה אַתָּה אוֹמֵר בְּבָאֵי הָאָרֶץ, זֶה נָטַל סְאָה וְאַלּוּ נָטְלוּ שֶׁלֹּשׁ סְאִין, וְהוֹרִישׁוּ אֲבִיהֶם וְיָרְשׁוּ הַמֵּתִים אֶת הַחַיִּים וְחָזְרוּ וְחָלְקוּ בְּשָׁוֶה. וּלְדֶרֶךְ זֶה יָדַיִן עַל נָכוֹן אָמְרוּ **יִנָּחֲלוּ**, שֶׁכְּבָר הַדָּבָר לַנּוֹחֲלִים, מַה שֶּׁאֵין כֵּן מַטְבֵּעַ הַדִּבּוּר עַד עַתָּה, כְּאָמְרוֹ **תֵּחָלֵק הָאָרֶץ** וְלֹא אָמַר "יֵחָלְקוּ", וְכֵן אָמְרוֹ **תִּרְבֶּה נַחֲלָתוֹ** וְכוּ', וְכֵן אָמְרוֹ **יִתֵּן נַחֲלָתוֹ** וְלֹא אָמַר "יִקַּח נַחֲלָתוֹ", **יַחֲלֹק אֶת הָאָרֶץ** וְלֹא אָמַר "יֵחָלְקוּ הָאָרֶץ". הָא לָמַדְתָּ שֶׁעַד עַתָּה הָיָה הַכָּתוּב מְדַבֵּר אֲשֶׁר יֵעָשֶׂה בְּהִנָּחֵיל אוֹתָם, וּמַאֲמַר "לִשְׁמוֹת וְגוֹ' יִנָּחֲלוּ" הוּא מַה שֶּׁיֵּעָשׂוּ הַנּוֹחֲלִים אַחַר שֶׁהִגִּיעָתָם הַנַּחֲלָה, יִנָּחֲלוּהָ בְּדֶרֶךְ זֶה כְּאִלּוּ נָחֲלוּ אוֹתָהּ אֲבוֹתֵיהֶם מֵהֶם וְחוֹזְרִים וְנוֹחֲלִים אוֹתָהּ מֵהֶם, וְהוּא אָמְרוֹ **יִנָּחֲלוּ** כִּי לֹא הִזְכִּיר נוֹשֵׂא הַמַּנְחִיל לְהַלְבִּישׁ הַדָּבָר בּוֹ.

פסוק נו

בֵּין רַב לִמְעָט. בְּמַסֶּכֶת בָּבָא בַּתְרָא (דף קכב.) אָמְרוּ וְזֶה לְשׁוֹנָם: אִיבַּעְיָא לְהוּ, אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל לִשְׁבָטִים אִיפְּלוּג אוֹ לְקַרְקַף גַּבְרֵי אִיפְּלוּג? תָּא שְׁמַע "בֵּין רַב לִמְעָט". וְעוֹד תַּנְיָא: עָתִידָה אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל שֶׁתִּתְחַלֵּק לִשְׁלֹשָׁה עָשָׂר שְׁבָטִים, שֶׁבַּתְּחִלָּה לֹא נֶחְלְקָה אֶלָּא לְשִׁבְעָה עָשָׂר וְכוּ',

וְלֹא נִתְחַלְּקָה אֶלָּא בְּכֶסֶף שֶׁנֶּאֱמַר "בֵּין רַב לִמְעָט". אָמַר רַבִּי יְהוּדָה: סְאָה בִּיהוּדָה שָׁוֶה חֲמֵשׁ סְאָה בַּגָּלִיל, עַד כָּאן. וְכָתַב רַשְׁבַּ"ם שָׁם וְזֶה לְשׁוֹנוֹ: תָּא שְׁמַע "בֵּין רַב" וְגוֹ', שֶׁיְּקַח כָּל שֵׁבֶט מַה שֶּׁיִּתֵּן לוֹ הַגּוֹרָל, בֵּין שֶׁהָיָה מַגִּיעַ לוֹ חֵלֶק מְרוּבֶּה כְּגוֹן שֵׁבֶט שֶׁהָיָה לוֹ אֲנָשִׁים מְעַט, בֵּין שֶׁהָיָה לוֹ חֵלֶק מוּעָט כְּגוֹן שֶׁהָיוּ לוֹ אֲנָשִׁים מְרוּבִּים וְכוּ', דְּכָל הַשְּׁבָטִים חוֹלְקִין בְּשָׁוֶה וְכוּ', עַד כָּאן. וְקָשֶׁה בְּדִבְרֵי הַגְּמָרָא, לָמָּה מְפַשֵּׁט מֵהַכָּתוּב כֵּיוָן שֶׁאֵין לוֹ הֶכְרֵחַ מִמֶּנּוּ, שֶׁהֲרֵי בַּבָּרַיְתָא שֶׁמַּבִיא מְפָרְשׁוֹ לְקָרוֹב לִירוּשָׁלַיִם וְרָחוֹק מִמֶּנָּה, קָרוֹב קוֹרִיהוּ רַב, רָחוֹק מְעַט, לְפִי שֶׁשָּׁוֶה יוֹתֵר.

וְעוֹד נִרְאִים דִּבְרֵי הַשַּׁ"ס סוֹתְרִים סוֹפָם לְתְחִלָּתָם, כִּי מֵאָמְרוֹ "תָּא שְׁמַע בֵּין רַב" וְגוֹ' מְגַלֶּה דַּיְתוּ שֶׁסּוֹבֵר שֶׁנִּתְחַלְּקָה בְּשָׁוֶה לַשְּׁבָטִים, וּמֵאָמְרוֹ "וְעוֹד תַּנְיָא" לֹא מַשְׁמַע כֵּן, שֶׁהֲרֵי מְפָרֵשׁ אָמְרוֹ "בֵּין רַב" וְגוֹ' לְרָחוֹק מָקוֹם וְקָרוֹב מָקוֹם. וּמִכֹּחַ זֶה מֻכְרָחִים אָנוּ לוֹמַר דְּסוֹבֵר הַתַּלְמוּד כִּי תַּנָּא דַּעֲתִידָה אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל סוֹבֵר שֶׁנִּתְחַלְּקָה אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל לַשְּׁבָטִים בְּהַשְׁוָאָה, וְלָזֶה הֵעִיר הַשַּׁ"ס בְּמַאֲמַר "תָּא שְׁמַע 'בֵּין רַב לִמְעָט'" לוֹמַר דְּסוֹבֵר כְּדִבְרֵי הַבָּרַיְתָא שֶׁנִּתְחַלְּקָה לַשְּׁבָטִים בְּשָׁוֶה. וְאֵין דְּבָרִים אֵלּוּ צוֹדְקִים, שֶׁהֲרֵי אִם נִפְרֵשׁ "בֵּין רַב לִמְעָט" בֵּין שֵׁבֶט שֶׁנּוֹטֵל רַב לְנוֹטֵל מְעַט לְשִׁעוּר אֲנָשָׁיו, מִנַּיִן לָנוּ לוֹמַר רָחוֹק מָקוֹם וְקָרוֹב מָקוֹם, וְכֵן לְהֵפֶךְ אִם נְפָרֵשׁ לְרָחוֹק מָקוֹם וְכוּ' מִנַּיִן לוֹמַר שֶׁנֶּחְלְקָה וְכוּ'?

וְעוֹד, אִם נֹאמַר שֶׁנֶּחְלְקָה בְּשָׁוֶה לַשְּׁבָטִים, אִם כֵּן נַעֲמִיד מַחְלֹקֶת רַבִּי יוֹנָתָן וְרַבִּי יֹאשִׁיָּה בַּחֲלֻקַּת כָּל שֵׁבֶט וְשֵׁבֶט בִּפְנֵי עַצְמוֹ, לְמָר לְיוֹצְאֵי מִצְרַיִם וּלְמָר לְבָאֵי הָאָרֶץ. כְּפִי זֶה מַה מַּקְשֶׁה הַגְּמָרָא (בבא בתרא קיח.) וְזֶה לְשׁוֹנָהּ: בִּשְׁלָמָא לְמַאן דְּאָמַר לְיוֹצְאֵי מִצְרַיִם הַיְינוּ דִּקָא צָווֹחַן בְּנֵי יוֹסֵף, דִּכְתִיב (יהושע יז:יד) "וַיְדַבְּרוּ בְּנֵי יוֹסֵף", אֶלָּא לְמַאן דְּאָמַר לְבָאֵי הָאָרֶץ מַאי קָא צָווֹחֵי? כּוּלְּהוּ שָׁקוּל לְטָפָלִים, עַד כָּאן. אֵין אֲנִי רוֹאֶה קֻשְׁיָא, כֵּיוָן שֶׁלְּכָל הַסְּבָרוֹת נָטְלוּ בְּנֵי יוֹסֵף בְּשָׁוֶה עִם הַשְּׁבָטִים, וְטַעֲנַת בְּנֵי יוֹסֵף הוּא שֶׁהֵם רַבִּים מִכָּל הַשְּׁבָטִים, וּבֵין לְהָאוֹמֵר לְיוֹצְאֵי מִצְרַיִם וּבֵין לְהָאוֹמֵר לְבָאֵי הָאָרֶץ מַחְלֹקְתָם הִיא בְּחִלּוּק הַשֵּׁבֶט עַצְמוֹ. אֶלָּא וַדַּאי דְּבֵין לְרַבִּי יוֹנָתָן בֵּין לְרַבִּי יֹאשִׁיָּה לֹא נִתְחַלְּקָה הָאָרֶץ בְּהַשְׁוָאָה לַשְּׁבָטִים, וְאֵין לְהַעֲמִיד תַּנָּא דְּבַרַיְתָא הֵפֶךְ שְׁנֵיהֶם. וְעוֹד, אִם נֹאמַר שֶׁנִּתְחַלְּקָה לַשְּׁבָטִים בְּשָׁוֶה, יוֹתֵר הָיָה לוֹ לִצְעֹק שֵׁבֶט יְהוּדָה, שֶׁהֲרֵי כְּפִי מִסְפַּר בָּאֵי הָאָרֶץ יֵשׁ בְּמִסְפַּר יְהוּדָה שִׁבְעִים וְשִׁשָּׁה אֶלֶף וַחֲמֵשׁ מֵאוֹת, וּמִסְפַּר מְנַשֶּׁה וְאֶפְרַיִם יַחַד שְׁמוֹנִים וַחֲמִשָּׁה אֶלֶף וּמָאתַיִם, נִמְצָא שֶׁאֵין יְתֵרִים שְׁנֵיהֶם מִיהוּדָה אֶלָּא שְׁמוֹנָה אֲלָפִים וּשְׁבַע מֵאוֹת, וְנָטְלוּ בְּכִפְלַיִם, שֶׁהֲרֵי הֵם נָטְלוּ שְׁנֵי חֲלָקִים וִיהוּדָה חֵלֶק אֶחָד, כְּמוֹ שֶׁמְּבֹאָר שָׁם שֶׁלֹּא נִתְחַלְּקָה אֶלָּא לִשְׁנֵים עָשָׂר שְׁבָטִים לְבַד מִלֵּוִי שֶׁלֹּא נָטַל חֵלֶק בָּאָרֶץ.

אֶלָּא הַנָּכוֹן בְּעֵינַי כִּי לֹא עָלָה עַל דַּעַת הַגְּמָרָא לוֹמַר שֶׁנִּתְחַלְּקָה לַשְּׁבָטִים בְּשָׁוֶה כְּדִבְרֵי רַשְׁבָּ"ם, וּפֵרוּשׁ דְּבָרָיו שֶׁאָמַר תָּא שְׁמַע בֵּין רַב לְמָעָט – מִמַּשְׁמָעוּת הַכָּתוּב מוֹכִיחַ שֶׁהַחִלּוּק הָיָה לַשְּׁבָטִים, מִמַּה שֶׁהִזְכִּיר בַּגּוֹרָל "בֵּין רַב לְמָעָט", הֲרֵי שֶׁהַחֲלוּקָה שֶׁהָיְתָה עַל פִּי הַגּוֹרָל הָיָה בּוֹ חֵלֶק רַב וְחֵלֶק מוּעָט. וְאִם תֹּאמַר לְקַרְקַף דְּגַבְרֵי לֹא יָצְדַק לֵאָמֵר "בֵּין רַב לְמָעָט", וּפֵרוּשׁ רַב וּמְעָט הוּא בֵּין שֵׁבֶט שֶׁיֵּשׁ לוֹ כְּפִי אֲנָשָׁיו הַרְבֵּה וּבֵין שֵׁבֶט שֶׁיֵּשׁ לוֹ כְּפִי אֲנָשָׁיו מוּעָט – הַכֹּל יִהְיֶה עַל פִּי הַגּוֹרָל לְעִנְיַן הַמָּקוֹם שֶׁיִּטְּלוּ בּוֹ חֶלְקֵיהֶם. וְאָמְרוֹ וְעוֹד תַּנְיָא עֲתִידָה אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וְכוּ' – יִרְצֶה לְהָבִיא הַדָּבָר בְּיוֹתֵר בֵּאוּר, לְפִי שֶׁיֵּשׁ לְבַעֵל הַדִּין לַחְלֹק וְלוֹמַר שֶׁאֵין לְהוֹכִיחַ מִפְּסוּק "בֵּין רַב לְמָעָט" אֶלָּא לוֹמַר שֶׁלֹּא נִתְחַלְּקָה לְקַרְקַף דְּגַבְרֵי, אֲבָל עֲדַיִן יֵשׁ לְהִסְתַּפֵּק אִם לְמִשְׁפָּחוֹת אוֹ לִשְׁבָטִים. לָזֶה אָמַר" וְעוֹד תַּנְיָא עֲתִידָה אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וְכוּ' נִתְחַלְּקָה לִשְׁנֵים עָשָׂר שְׁבָטִים. נִמְצִינוּ אוֹמְרִים כִּי פֵּרוּשׁ "בֵּין רַב לְמָעָט" לְכָל הַסְּבָרוֹת אֵין נִשְׁמָע מִמֶּנּוּ שֶׁיַּחְלְקוּ הַשְּׁבָטִים בְּשָׁוֶה, וְלֹא חָלְקוּ אֶלָּא כְּפִי שִׁעוּר הַפְּקוּדִים, וּכְדִבְרֵי תַּנָּא שֶׁל סִפְרֵי שֶׁהֵבֵאתִי בְּפָסוּק "אִישׁ לְפִי פְקֻדָיו".

פרק כז

פסוק א

וַתִּקְרַבְנָה בְּנוֹת וְגוֹ'. אָמְרוֹ **וַתִּקְרַבְנָה** וְלֹא הִסְפִּיק בְּמַאֲמַר "וַתַּעֲמֹדְנָה" וְגוֹ' שֶׁאָמַר בְּסָמוּךְ, לוֹמַר שֶׁלֹּא עָמְדוּ לִפְנֵי מֹשֶׁה עַד שֶׁהִתְוַעֲדוּ יַחַד בְּעֵצָה הֲגוּנָה וְרָאוּ כִּי יֵשׁ בְּפִיהֶם נְכוֹנָה בְּטַעֲנָה הַנִּשְׁמַעַת כַּאֲשֶׁר אֲבַאֵר בְּעֶזְרַת הַשֵּׁם, וְאַחַר כָּךְ עָמְדוּ לִפְנֵי מֹשֶׁה וְכוּ'. אוֹ יִרְצֶה עַל זֶה הַדֶּרֶךְ **וַתִּקְרַבְנָה** וְגוֹ' **לְמִשְׁפְּחוֹת מְנַשֶּׁה בֶן יוֹסֵף**, פֵּרוּשׁ, שֶׁנִּתְוַעֲדוּ לָקַחַת עֵצָה מִגְּדוֹלֵי הַשֵּׁבֶט וּלְהַמְלֵךְ עִמָּהֶם מִשּׁוּם דֶּרֶךְ אֶרֶץ. וְאוּלַי שֶׁרָמַז הַכָּתוּב בְּאָמְרוֹ **בְּנוֹת** לוֹמַר שֶׁהֶעָרָתָם הָיְתָה מַה שֶּׁאָמַר בְּסָמוּךְ "אִישׁ לְפִי פְקֻדָיו" וְאָמְרוּ בְּסִפְרֵי וְזֶה לְשׁוֹנָם: יָצְאוּ נָשִׁים וְכוּ'. אוֹ יִרְצֶה בְּאָמְרוֹ **וַתִּקְרַבְנָה** וְגוֹ' לְהַגִּיד שֶׁבַּיְשָׁנִיּוֹת הָיוּ, וְקוֹדֶם שֶׁעָמְדוּ לִפְנֵי מֹשֶׁה, נִתְקָרְבוּ לִפְנֵי גְּדוֹלֵי הַשֵּׁבֶט, וְהוּא אָמְרוֹ **לְמִשְׁפְּחוֹת מְנַשֶּׁה**, וְאַחַר שֶׁנִּתְקָרְבוּ לִבְנֵי מִשְׁפַּחְתָּם הֵסִירוּ מַסְוֶה הַבּוּשָׁה לַעֲמֹד לִפְנֵי מֹשֶׁה. וּלְדִבְרֵי הָאוֹמֵר סָרַס הַמִּקְרָא וְדָרְשֵׁהוּ, לֹא יָכְלוּ לַעֲמֹד לִפְנֵי מֹשֶׁה, עַד שֶׁקִּדְּמוּ לַעֲמֹד לִפְנֵי שֶׁלְּמַטָּה מִמֶּנּוּ, וְדָבָר זֶה מְמֻדַּת הַבּשֶׁת.

בְּנוֹת צְלָפְחָד בֶּן חֵפֶר וְגוֹ'. צָרִיךְ לְדַעַת לְאֵיזֶה עִנְיָן יְחָסָם הַכָּתוּב וְלֹא סָמַךְ עַל מַה שֶּׁהִזְכִּיר בְּסָמוּךְ בִּמְסִפַּר בְּנֵי מְנַשֶּׁה, וְשָׁם נֶאֱמַר צְלָפְחָד וְשֵׁם בְּנוֹתָיו, וְרִבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (ספרי) דָּרְשׁוּ דְּרוּשׁוֹת. וְאֶפְשָׁר לוֹמַר שֶׁרָשַׁם ה' בָּזֶה הַמַּעֲנָה שֶׁעָלֶיהָ נִתְקָרְבוּ יַחַד לְהִתְוַעֵד, וְהִיא עַל פִּי דִּבְרֵיהֶם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה בְּבָבָא בַּתְרָא (דף קיח.) וְזֶה לְשׁוֹנָם: בִּשְׁלָמָא לְמַאן דְּאָמַר לְיוֹצְאֵי מִצְרַיִם הַיְינוּ דְּקָא צָוְחָן בְּנוֹת צְלָפְחָד, אֶלָּא לְמַאן דְּאָמַר לְבָאֵי הָאָרֶץ אַמַּאי

צָוְחָן? הָא לֵיתֵיהּ דְּלִשְׁקוֹל! וּמְתָרֵץ: לַחֲזָרָה, עַד כָּאן. פֵּרוּשׁ, שֶׁאֲפִלּוּ לְמַאן דְּאָמַר לְבָאֵי הָאָרֶץ הֶכְרַח לוֹמַר מִכֹּחַ פָּסוּק "לִשְׁמוֹת מַטּוֹת אֲבוֹתָם" וְגוֹ', שֶׁבָּאֵי הָאָרֶץ יַחְזִירוּ הַנַּחֲלָה לְיוֹצְאֵי מִצְרַיִם וְחוֹזְרִים וְנוֹחֲלִים, וְאִם כֵּן כְּשֶׁיַּחְזִירוּ בְּנֵי חֵפֶר נַחֲלָתָם לְחֵפֶר וְיַחְזְרוּ לִנְחֹל מֵהֶם, יִזְכּוּ הַבָּנוֹת עִמָּהֶם בִּירֻשַּׁת חֵפֶר. וְהִיא הַטַּעֲנָה הַבָּאָה בְּמַאֲמַר בְּנוֹת צְלָפְחָד בֶּן חֵפֶר:
אִם הַחֲלָקָה תִּהְיֶה לְמַאן דְּאָמַר שֶׁנֶּחְלְקָה לְיוֹצְאֵי מִצְרַיִם, בָּאִים בְּטַעֲנָה לִתֵּן לָהֶם חֵלֶק צְלָפְחָד אֲבִיהֶם וַחֲלָקָה הַנּוֹגַעַת לָהֶם בְּחֵפֶר מוֹרִישׁ מוֹרִישָׁם. וּלְמַאן דְּאָמַר לְבָאֵי הָאָרֶץ יִתְבָּאֵר עַל זֶה הַדֶּרֶךְ: בְּנוֹת צְלָפְחָד, וַהֲגַם שֶׁנֶּחְלְקָה הָאָרֶץ לְבָאֶיהָ, אַף עַל פִּי כֵן נִתְוַעֲדוּ לְצַד טַעֲנַת הֱיוֹת צְלָפְחָד בֶּן חֵפֶר, וּכְשֶׁתַּחְזֹר נַחֲלַת בְּנֵי חֵפֶר לְחֵפֶר וְיַחְזֹר לְהַנְחִיל, יִהְיֶה נוֹגֵעַ לַבָּנוֹת חֵלֶק יַחַד עִם דּוֹדֵיהֶן.
וְאָמְרוּ **בֶּן גִּלְעָד בֶּן מָכִיר** בֶּן מְנַשֶּׁה, כְּבָר הֵעִירוּ רַז"ל וְאָמְרוּ בְּסִפְרֵי וְזֶה לְשׁוֹנָם: מַגִּיד הַכָּתוּב כְּשֵׁם שֶׁצְּלָפְחָד הָיָה בְּכוֹר כָּךְ הָיוּ כֻּלָּן בְּכוֹרוֹת, עַד כָּאן. וּכְפִי זֶה יְכַוְּנִין הַכָּתוּב לְהוֹדִיעַ שֶׁנִּתְעוֹרְרוּ גַּם בְּפָרָט זֶה לְטוֹל חֵלֶק הַבְּכוֹרָה הַנּוֹגַעַת לְהָאָבוֹת. עוֹד אָמְרוּ שָׁם וְזֶה לְשׁוֹנָם: לְהוֹדִיעֲךָ שֶׁכֻּלָּן צַדִּיקִים, שֶׁכָּל מִי שֶׁיִּחֲסוֹ וְכוּ', עַד כָּאן. וְכֵן מַשְׁמַע מִדִּבְרֵי רַשִׁ"י בַּחוּמָשׁ. וְאָמְרוּ **וְאִלֶּה** בְּתוֹסֶפְתָּ וְא"ו לוֹמַר מָה הָרִאשׁוֹנִים צְלָפְחָד חֵפֶר מָכִיר גִּלְעָד כֻּלָּם צַדִּיקִים כְּאָמְרָם ז"ל כְּמוֹ שֶׁכָּתַבְתִּי בְּסָמוּךְ, וְאֵלֶּה גַּם כֵּן צַדִּיקִים כְּמוֹתָם.
וְאֵלֶּה שְׁמוֹת בְּנוֹתָיו. קָשֶׁה אָמְרוֹ **בְּנוֹתָיו**, שֶׁנִּרְאֶה שֶׁלֹּא הִזְכִּיר אֶלָּא צְלָפְחָד וְלֹא הַבָּנוֹת, שֶׁבָּזֶה יֵצְדַּק לוֹמַר "וְאֵלֶּה שְׁמוֹת בְּנוֹתָיו", וְלֹא כֵן הוּא, שֶׁאַדְרַבָּה לֹא הִזְכִּיר אֶלָּא הַבָּנוֹת בְּכִנּוּי אֲבִיהֶם, וְאִם כֵּן הָיָה לוֹ לוֹמַר "וְאֵלֶּה שְׁמוֹתָם".
וּלְהָבִין הַכַּוָּנָה אָעִיר גַּם כֵּן בְּסֵדֶר שְׁמוֹת הַבָּנוֹת, שֶׁרוֹאַנִי שֶׁאֵין הַכָּתוּב מְסַדְּרָן בְּסֵדֶר שָׁוֶה שֶׁמַּזְכִּירָם בְּמָקוֹם אַחֵר, שֶׁכֵּן תִּמְצָא בְּפָרָשַׁת מַסְעֵי (במדבר ל"ו:י"א) שֶׁסִּדְּרָם שֶׁלֹּא כְּסֵדֶר זֶה. וּבְמַסֶּכֶת בָּבָא בַּתְרָא (ב"ב ק"כ) אָמְרוּ וְזֶה לְשׁוֹנָם: לְהַלָּן מְנָאָן דֶּרֶךְ גְּדֻלָּתָן וְכָאן דֶּרֶךְ חָכְמָתָן. וּפֵרֵשׁ רַשְׁבַּ"ם: "לְהַלָּן" הוּא בְּפָרָשַׁת מַסְעֵי בִּשְׁעַת נְשׂוּאִין דֶּרֶךְ גְּדֻלָּתָן, וְ"כָאן", פֵּרוּשׁ, כְּשֶׁבָּאוּ לִפְנֵי מֹשֶׁה מְנָאָן דֶּרֶךְ חָכְמָתָן. וְאֵין הַדְּבָרִים נִרְאִים מִכַּמָּה טְעָמִים: א' – בַּמֶּה מְסֵיַּם הַדָּבָר כִּי מְנָאָן דֶּרֶךְ גְּדֻלָּתָן בְּעִנְיַן הַנִּשּׂוּאִין, כִּי מִי יֹאמַר שֶׁהַכָּתוּב דֶּרֶךְ נִשּׂוּאֵיהֶן מְנָיָן לְהוּ. ב' – לָמָּה כְּשֶׁמְּנָאָם הַכָּתוּב לְמַעְלָה (במדבר כ"ו:ל"ג) בְּמִסְפַּר בְּנֵי מְנַשֶּׁה לָמָּה לֹא מְנָאָן דֶּרֶךְ גְּדֻלָּתָן, וְשָׁם אֵין דָּבָר חָכְמָה וְלֹא תְּבוּנָה. ג' – מִדִּבְרֵי הַתַּלְמוּד קָשֶׁה לָמָּה הִקְדִּים לוֹמַר "לְהַלָּן" וְאַחַר כָּךְ אָמַר "וְכָאן" וְכוּ', כֵּיוָן שֶׁכַּוָּנַת אָמְרוֹ "לְהַלָּן" הוּא הָאָמוּר לְבַסּוֹף בְּפָרָשַׁת מַסְעֵי, גַּם תֵּבֶת "לְהַלָּן" פְּשָׁטָה הוּא מִקּוֹדֶם.
אֲכָן הַנָּכוֹן בְּעִינַי הוּא, כִּי סֵדֶר גְּדוּלָּתָן הוּא סֵדֶר הָאָמוּר בְּמִסְפַּר בְּנֵי מְנַשֶּׁה וְהָאָמוּר בְּפָסוּק "וַתִּקְרַבְנָה", וְסֵדֶר חָכְמָתָן הוּא סֵדֶר הָאָמוּר בְּפָסוּק "וַתִּהְיֶינָה" וְגוֹ', וְלָזֶה אָמַר הַשַּׁ"ס

"לְהַלָּן" וְכוּ', פֵּרוּשׁ לְפִי שֶׁהַשַּׁ"ס אָמַר בְּסָמוּךְ צְדָקָנִיּוֹת הֵם שֶׁלֹּא נִשְׂאוּ אֶלָּא לְהָגוּן לָהֶם, וְאָמַר "לְהַלָּן" פֵּרוּשׁ בַּזְּכָרוֹן הַקּוֹדֵם לְזִכָּרוֹן זֶה שֶׁל נִשּׂוּאִין, וְהוּא זִכָּרוֹן הָאָמוּר בְּמִסְפַּר בְּנֵי מְנַשֶּׁה, גַּם בְּפָסוּק "וַתִּקְרַבְנָה" מְנָאן כְּסֵדֶר גְּדוּלָתָן, כִּי כֵן רָאוּי לָחוּשׁ לוֹמַר דֶּרֶךְ גְּדוּלָתָן בְּזִכָּרוֹן רִאשׁוֹן לְהוֹדָעַת הֱוָיָתָן, וְכָאן, פֵּרוּשׁ בַּפָּסוּק "וַתִּהְיֶינָה" שֶׁאָנוּ עוֹסְקִין בּוֹ כָּאָמוּר מְנָאן דֶּרֶךְ חֶכְמָתָן, וְהוֹדִיעַ בָּהֶם הַכָּתוּב עִנְיָן זֶה שֶׁל דֶּרֶךְ חָכְמָתָן בְּפַעַם אַחֲרוֹנָה שֶׁהִזְכִּירָם, אֲבָל בְּכָל הַמְּקוֹמוֹת לֹא הִזְכִּירָם אֶלָּא כְּסֵדֶר גְּדוּלָתָן, וּכְפִי זֶה יְדַיֵּק דִּבְרֵי הַשַּׁ"ס עַל נָכוֹן.

וּבָזֶה נִבְא לְיַשֵּׁב מַה שֶּׁהִקְשִׁינוּ בַּכָּתוּב, וְהוּא שֶׁנִּתְחַכֵּם הַכָּתוּב לְהָעִיר כִּי דֶּרֶךְ גְּדֻלָּתָן מוֹנָה אוֹתָם, וְלָזֶה אִם הָיָה אוֹמֵר "וְאֵלֶּה שְׁמוֹתָם" הָיָה צָרִיךְ לְסַדְּרָן כְּסֵדֶר חָכְמָתָן, וְסֵדֶר חָכְמָתָן אֵינָהּ כֵּן. וְלָזֶה אָמַר **וְאֵלֶּה שְׁמוֹת בְּנוֹתָיו** לְהָעִירְךָ שֶׁסֵּדֶר הַוַּיַּת בָּנוֹת מֵאֲבִיהֶם הוּא שֶׁמְּסֻדָּר הַכָּתוּב. וְכֵן תִּמְצָא לְמַעְלָה בְּמִסְפַּר בְּנֵי מְנַשֶּׁה שֶׁנֶּאֱמְרוּ גַּם כֵּן בְּסֵדֶר זֶה, דְּקַדֵּק הַכָּתוּב לוֹמַר "וְשֵׁם בְּנוֹת צְלָפְחָד" לְהָעִיר כְּמוֹ כֵן. וְהֵגַם שֶׁגַּם בְּפָסוּק "וַתִּהְיֶינָה" אָמַר הַכָּתוּב גַּם כֵּן "בְּנוֹת צְלָפְחָד", שָׁם הִקְדִּים זִכְרוֹנָם וְאַחַר כָּךְ שֵׁם אֲבִיהֶם, וְאֵין בְּמַשְׁמָעוּתוֹ שֶׁסִּדְּרָן כְּדֶרֶךְ לֵידָתָן, אֶלָּא כְּשֶׁיַּקְדִּים זִכְרוֹן הָאָב וְיִסְמֹךְ לְזִכְרוֹנוֹ זִכְרוֹנָם – זֶה יַגִּיד כִּי מוֹנָה סֵדֶר יְצִיאָתָן מִמֶּנּוּ. וְעַיֵּן מַה שֶּׁכָּתַבְתִּי בְּפָרָשַׁת נֹחַ בְּפָסוּק (בראשית ו:י) "וַיּוֹלֶד נֹחַ שְׁלֹשָׁה בָנִים".

פסוק ב

וַתַּעֲמֹדְנָה לִפְנֵי מֹשֶׁה וְגוֹ'. בְּפָרָשַׁת בְּהַעֲלוֹתְךָ (במדבר ט:ו) פֵּרַשְׁתִּי מַחְלוֹקֶת אַבָּא חָנָן וְרַבִּי יֹאשִׁיָּה, גַּם לָמָּה נֶחְלְקוּ גַּם בְּמָקוֹם זֶה, וּלְפִי מַה שֶּׁפֵּרַשְׁתִּי שָׁם יִתְיַשֵּׁב אָמְרוֹ גַּם כֵּן כָּל הַנִּשְׁיאִים וְהָעֵדָה לִשְׁתֵּי הַסְּבָרוֹת, לְהָאוֹמֵר חוֹלְקִין כָּבוֹד וְכוּ' מִכָּאן אַתָּה לָמֵד שֶׁאֲפִלּוּ אֵין רַבּוֹ חוֹלֵק לוֹ כָּבוֹד מִן הַסְּתָם אֵין הַנְּשִׂיאִים חוֹלְקִים כָּבוֹד לְעַם הָאָרֶץ, וּלְמַאן דְּאָמַר אֵין חוֹלְקִין וְכוּ' מִכָּאן תִּתְחַיֵּב לוֹמַר סָרַס הַמִּקְרָא וְדָרְשֵׁהוּ וְהָבֵן. וְטַעַם שֶׁדִּבְּרוּ בִּזְמַן שֶׁהָיוּ יַחַד שִׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל, לוֹמַר דִּבְרֵיהֶם בִּפְנֵי כֻּלָּן כְּדֵי שֶׁיֵּדְעוּ תְּשׁוּבָתוֹ לָהֶם שֶׁלֹּא יַעֲרֵעֲרוּ אַחַר כְּנִיסָתָם לָאָרֶץ.

וּבְסֵפֶר הַזֹּהַר הַקָּדוֹשׁ פָּרָשַׁת בָּלָק דַּף ר"ה אָמְרוּ וְזֶה לְשׁוֹנָם: דְּחֵב בְּמַדְבְּרָא בְּמִלּוֹלָא לְגַבֵּי מֹשֶׁה, חֲשִׁיבוּ דְּמֹשֶׁה אַנְטִיר דְּבָבוּ, וּבְגִין כָּךְ קְרִיבוּ לְקַמֵּיהּ דְּמֹשֶׁה וְאֶלְעָזָר וְכָל הַנְּשִׂיאִים וְכָל רָאשֵׁי אָבָהָן וְכוּ', עַד כָּאן. הַדְּבָרִים יַגִּידוּ שֶׁמִּפְּרַשׁ טַעַם מַאֲמַר הַנְּשִׂיאִים וְכָל הָעֵדָה, הוּא שֶׁהַבָּנוֹת כִּנְסוּ אוֹתָם לַחֲשׁשׁ שֶׁיִּנְטֹר מֹשֶׁה לָהֶם אֵיבַת אֲבִיהֶם. וּמַה שֶּׁאָמְרוּ בַּזֹּהַר "וְכָל רָאשֵׁי אָבָהָן" הוּא פֵּרוּשׁ אָמְרוּ "וְכָל הָעֵדָה", וְהֻכְרַח לְפָרֵשׁ כֵּן לְפִי מַה שֶּׁמְּפֹרָשׁ שֶׁהֵם כִּנְסוּ אוֹתָם, לֹא יִתְכַּנְּסוּ הָעֵדָה כֻּלָּם זוּלַת בְּמַאֲמַר מֹשֶׁה וּבִתְקִיעָה בַּחֲצוֹצְרוֹת כַּיָּדוּעַ, לָזֶה פֵּרֵשׁ שֶׁהֵם רָאשֵׁי הָאָבוֹת.

וְיֵשׁ לְהָעִיר לְדִבְרֵי הַזֹּהַר, אֵיךְ יַעֲלֶה עַל דַּעַת הַצַּדְקָנִיּוֹת לַחְשֹׁד בְּכָשֵׁר כְּמשֶׁה? וְאוּלַי שֶׁאֵינוֹ אֶלָּא לְלַמְּדֵנוּ דֶּרֶךְ הַחַיִּים, וּכְמוֹ שֶׁפֵּרֵשׁ שָׁם בַּזֹּהַר וְזֶה לְשׁוֹנוֹ: מִכָּאן מַאן דְּחָיִישׁ מִן דַּיְנָא יִקְרַב אַחְרִינִי וְיִסְגֵּי בְּגוּבְרֵי" עַד כָּאן, וּכְבָר אָמְרוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (בבא בתרא קיט:) שֶׁהַבָּנוֹת חַכְמָנִיּוֹת הָיוּ וְצַדְקָנִיּוֹת הָיוּ, וּלְעוֹלָם יוֹדְעִים הָיוּ כִּי מֹשֶׁה לֹא יִעֲוֹל מִשְׁפָּט. אוֹ אֶפְשָׁר שֶׁחָשְׁשׁוּ כִּי מֹשֶׁה יִשְׁפֹּט בָּהֶם כְּמִשְׁפַּט הַמִּתְלוֹנְנִים וְהַמְרַגְּלִים שֶׁלֹּא נָטְלוּ בְנֵיהֶם חֵלֶק בָּאָרֶץ לְפִי שֶׁדִּבְּרוּ בַּה' וּבְמֹשֶׁה, לָזֶה כִּנְּסוּ כָּל הָאֲמוּרִים לְצַדֵּד עִמּוֹ בַּמִּשְׁפָּט כְּדֵי שֶׁלֹּא יִטֶּה בְּדַעְתּוֹ לְחוֹבָתָם. אוֹ אֶפְשָׁר שֶׁנִּתְחַכְּמוּ בָּזֶה כְּדֵי שֶׁיַּרְגִּישׁ מֹשֶׁה וְיַעֲשֶׂה מַה שֶּׁעָשָׂה כָּאָמוּר שָׁם בַּזֹּהַר, שֶׁנִּסְתַּלֵּק מִן הַמִּשְׁפָּט וְהִקְרִיבוֹ לִפְנֵי ה'. וְנִרְאֶה שֶׁהַגַּם שֶׁהָיָה יוֹדֵעַ מֹשֶׁה שֶׁנּוֹטְלוֹת נַחֲלָה, עִם כָּל זֶה עָשָׂה כֵּן לְלַמֵּד לְדַיָּנִים שֶׁרוֹאִים שֶׁנֶּחְשָׁדִים בַּדִּין שֶׁיִּסְתַּלְּקוּ וְכוּ' כְּדֶרֶךְ שֶׁעָשָׂה הוּא. אוֹ אֶפְשָׁר שֶׁחָשׁ לָהֶם שֶׁיִּהְיוּ כְּמִתְלוֹנְנִים וְסִלֵּק עַצְמוֹ מִלְּצַדֵּד בְּמִשְׁפָּטָם וְהִקְרִיבוֹ לִפְנֵי ה'.

פסוק ג

אֲבִינוּ מֵת בַּמִּדְבָּר. טַעַם אָמְרוֹ **מֵת בַּמִּדְבָּר**, לִשְׁלֹל שֶׁלֹּא מֵת בְּמִצְרַיִם, וְהַכַּוָּנָה בָּזֶה בֵּין לְמַאן דְּאָמַר נִתְחַלְּקָה לְבָאֵי הָאָרֶץ בֵּין לְמַאן דְּאָמַר נִתְחַלְּקָה לְיוֹצְאֵי מִצְרַיִם זוֹ הִיא עִקַּר טַעֲנָתָם, לְמַאן דְּאָמַר לְיוֹצְאֵי מִצְרַיִם אָמְרוּ מֵת בַּמִּדְבָּר הֲרֵי שֶׁהָיָה מִיּוֹצְאֵי מִצְרַיִם, וְדִקְדְּקוּ גַּם כֵּן בְּתֹבֶת **בַּמִּדְבָּר** לוֹמַר שֶׁהָיָה מִכְּלַל אוֹתָם שֶׁנִּגְזְרָה עֲלֵיהֶם גְּזֵרַת "בַּמִּדְבָּר יִפְּלוּ פִּגְרֵיכֶם" (במדבר י"ד:כ"ט) הָא לְמַדְתָּ שֶׁהָיָה בֶּן עֶשְׂרִים כְּשֶׁיָּצָא מִמִּצְרַיִם, וּלְמַאן דְּאָמַר נִתְחַלְּקָה הָאָרֶץ לְבָאֵיהָ הֲרֵי גַּם הוּא מוֹדֶה שֶׁתַּחְזֹר לְיוֹצְאֵי מִצְרַיִם וַיִּנְחִילוּ בְּנֵיהֶם, וְנוֹגַעַת הַיְרֻשָּׁה לָהֶם בַּחֲזָרָה.

עוֹד יִתְבָּאֵר עַל פִּי דִּבְרֵי הַזֹּהַר (זוהר ח"ב קנז.) שֶׁאָמַר כִּי הַמִּדְבָּר הוּא מְקוֹם שְׁלִיטַת ס"מ הָרָשָׁע, וְזוֹ סִבַּת פֶּרְעוֹן עָוֹנָם תֵּכֶף וּמִיָּד, כִּי לְפִי שֶׁהָיוּ דּוֹרְסִים עָלָיו וְכוֹפִין אוֹתוֹ לֹא הָיוּ מַשִּׂיגִים גֶּדֶר זֶה לִשְׁלֹט עָלָיו עַד שֶׁהָיוּ מִתְרַפְּאִין מַנֶּגַע עָוֹנָם, וְהוּא אָמְרוֹ **מֵת בַּמִּדְבָּר** פֵּרוּשׁ בִּשְׁבִיל הֱיוֹתוֹ בַּמִּדְבָּר שֶׁזּוֹלֶת זֶה הָיָה ה' מַאֲרִיךְ אַפּוֹ עַד שֶׁהָיָה מְתֻקָּן מַעֲשָׂיו וְלֹא הָיָה מֵת. **עוֹד** יִתְבָּאֵר עַל דֶּרֶךְ מַה שֶּׁאָמְרוּ בַּזֹּהַר (חלק ג רה:) כִּי "בַּמִּדְבָּר" לְשׁוֹן דִּבּוּר, כִּי בָּאוּ לְהָסִיר מִלֵּב מֹשֶׁה לְבַל יַחְשֹׁד אוֹתָם שֶׁיֵּשׁ בְּלִבָּם עָלָיו חָס וְשָׁלוֹם שֶׁיְּעַוֵּל מִשְׁפָּטָם, וְאָמְרוּ **אֲבִינוּ מֵת בַּמִּדְבָּר** פֵּרוּשׁ: אֵיךְ יַעֲלֶה עַל הַדַּעַת שֶׁיַּחְשְׁבוּ דָּבָר זֶה? הֲלֹא הַמָּה רָאוּ אֶת אֲשֶׁר הֵמִית ה' אֲבִיהֶם בִּשְׁבִיל שֶׁדִּבֵּר בְּמֹשֶׁה, וְזֶה אוֹת לָהֶם לְהַרְחִיק מַחְשְׁבוֹת אָוֶן בְּאִישׁ אֱלֹהִים. וְאָמְרוּ רְאֵיָה לַדָּבָר שֶׁמִּיתַת אֲבִיהֶם הָיְתָה בִּשְׁבִיל שֶׁדִּבֵּר בְּמֹשֶׁה, שֶׁהֲרֵי לֹא הָיָה בְּתוֹךְ הָעֵדָה וְגוֹ', וְדָרְשׁוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (ספרי) שֶׁכָּלְלוּ בְּדִבְרֵיהֶם עֲדַת מְרַגְּלִים וַעֲדַת קֹרַח וּמִתְלוֹנְנִים, וְהוּא לֹא הָיָה בֵּינֵיהֶם. הָא לְמַדְתָּ שֶׁלֹּא הָיָה לוֹ אֶלָּא חֵטְא הַדִּבּוּר, שֶׁהֲרֵי כַּמָּה כִּתּוֹת שֶׁל רְשָׁעִים הָיוּ

וְלֹא נִמְנָה עִמָּהֶם. וְהוּא מַה שֶּׁנֶּאֱמְרוּ אוֹמֶר **כִּי בְחֶטְאוֹ** לְשׁוֹן יָחִיד, פֵּרוּשׁ: חֵטְא אֶחָד הָיָה לוֹ וְלֹא יוֹתֵר. וְאוּלַי כִּי לָזֶה נִתְכַּוְּנוּ לְדַבֵּר דִּבְרֵיהֶם בִּפְנֵי כָּל הַנְּשִׂיאִים וְהָעֵדָה לְהַשְׁמִיעָם דְּבָרִים אֵלּוּ לְהַגְדִּיל אֵימַת מֹשֶׁה בְּלִבָּם. וְאֶפְשָׁר כִּי לָזֶה נִתְכַּוֵּן בְּאָמְרוֹ "לֵאמֹר אֲבִינוּ מֵת בַּמִּדְבָּר", פֵּרוּשׁ: טַעַם "וַתִּקְרַבְנָה לִפְנֵי וְגוֹ' וְלִפְנֵי" וְגוֹ' לֵאמֹר דָּבָר זֶה – אֲבִינוּ מֵת בִּשְׁבִיל שֶׁדִּבֵּר בְּמֹשֶׁה, הֲגַם שֶׁהָיָה צַדִּיק גָּמוּר וְלֹא הָיָה בְּיָדוֹ אֶלָּא חֵטְא אֶחָד.

וּבָזֶה נִתְיַשְּׁבָה תְּמִיהַת הַתּוֹסְפוֹת שֶׁהִקְשׁוּ שָׁם בְּפֶרֶק יֵשׁ נוֹחָלִין (בבא בתרא קיח:) בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "וּלְמַאן דְּאָמַר לְבָאֵי הָאָרֶץ" וְכוּ', שֶׁמִּדִּבְרֵי הַגְּמָרָא מוּכָח כִּי לְמַאן דְּאָמַר נִתְחַלְּקָה לְבָאֵי הָאָרֶץ לֹא נָטְלוּ הַבָּנוֹת חֵלֶק צְלָפְחָד הַנּוֹגֵעַ לוֹ לְעַצְמוֹ בְּנַחֲלָה, אֶלָּא הַנּוֹגֵעַ לוֹ בְּנַחֲלַת חֵפֶר כְּשֶׁחָזְרוּ לוֹ בָּנָיו. אִם כֵּן לָמָּה הֻצְרְכוּ הַבָּנוֹת לוֹמַר "וְהוּא לֹא הָיָה בְּתוֹךְ הָעֵדָה" וְגוֹ', וַהֲלֹא אֲפִלּוּ בְּנֵי הָעֵדָה שֶׁל הַמְרַגְּלִים נָטְלוּ בִּזְכוּת אֲבִי אֲבִיהֶם? וּלְדַרְכֵּנוּ הֻצְרְכוּ לוֹמַר "וְהוּא לֹא הָיָה" וְגוֹ', לוֹמַר "כִּי בְחֶטְאוֹ" וְגוֹ' כְּמוֹ שֶׁפֵּרַשְׁתִּי. וְחוּץ מִדַּרְכֵּנוּ יֵשׁ לְיַשֵּׁב קֻשְׁיַת הַתּוֹסְפוֹת שֶׁהַבָּנוֹת לֹא יָדְעוּ שֶׁלֹּא נִקְנְסוּ הַמְרַגְּלִים לִטּוֹל בַּחֲזָרָה בְּנִכְסֵי אֲבִיהֶם, וְחָשְׁבוּ שֶׁפָּקַע מֵהַמְרַגְּלִים נַחֲלָה בָּאָרֶץ כָּל עִקָּר, לָזֶה הֻצְרְכוּ לוֹמַר "וְהוּא לֹא הָיָה" וְגוֹ'.

וּבָנִים לֹא הָיוּ לוֹ. וְלֹא אָמְרוּ **אֵין לוֹ**, יִתְבָּאֵר עַל דֶּרֶךְ אָמְרָם בְּנֵי בָנִים הֲרֵי הֵם כְּבָנִים, וְהֵעֲלוּ בַּגְּמָרָא (יבמות סב:) שֶׁהוּא הַדִּין בְּנֵי הַבָּנוֹת, לָזֶה אָמְרוּ לֹא הָיוּ לוֹ כְּבָר אֲבָל יֵשׁ תִּקְוָה שֶׁיִּהְיֶה לוֹ, וְהֵם אֲשֶׁר יָלְדוּ בְּנוֹתָיו שֶׁהֵם נִקְרָאִים גַּם כֵּן בָּנָיו:

פסוק ד

לָמָּה יִגָּרַע. פֵּרוּשׁ, עַל פִּי מַה שֶּׁאָמְרוּ בַּמִּשְׁנָה בְּפֶרֶק יֵשׁ נוֹחָלִין (בבא בתרא קטז) וְזֶה לְשׁוֹנָם: בָּנוֹת צְלָפְחָד נָטְלוּ שְׁלֹשָׁה חֲלָקִים בְּנַחֲלָה – חֵלֶק אֲבִיהֶם, וְחֶלְקוֹ עִם אֶחָיו בְּנִכְסֵי חֵפֶר, וְשֶׁהָיָה בְּכוֹר וְכוּ' עַד כָּאן. וְהוּא אָמְרוֹ **לָמָּה יִגָּרַע** וְגוֹ' כְּנֶגֶד חֵלֶק צְלָפְחָד, **תְּנָה לָנוּ אֲחֻזָּה בְּתוֹךְ אֲחֵי אָבִינוּ** פֵּרוּשׁ, חֵלֶק צְלָפְחָד שֶׁנּוֹגֵעַ לוֹ תּוֹךְ אֶחָיו בְּנִכְסֵי חֵפֶר שֶׁהָיָה מִיּוֹצְאֵי מִצְרַיִם, וְחֵלֶק הַבְּכוֹרָה כָּלוּל הוּא בְּמַאֲמַר "בְּתוֹךְ אֲחֵי" וְגוֹ'. וְדֶרֶךְ זֶה אֵינוֹ אֶלָּא לְמַאן דְּאָמַר שֶׁהָאָרֶץ נִתְחַלְּקָה לְיוֹצְאֵי מִצְרַיִם, אֲבָל לְמַאן דְּאָמַר לְבָאֵיהָ נִתְחַלְּקָה לֹא נָטְלוּ חֶלְקוֹ שֶׁל צְלָפְחָד עַצְמוֹ. וְיִתְבָּאֵר הַכָּתוּב בְּדֶרֶךְ אַחֵר, עַל דֶּרֶךְ מַה שֶּׁאָמְרוּ שָׁם (בבא בתרא קיח) וְזֶה לְשׁוֹנָם: אָמַר לֵיהּ רַב פָּפָּא לְאַבַּיֵי, בִּשְׁלָמָא לְמַאן דְּאָמַר לְיוֹצְאֵי מִצְרַיִם נִתְחַלְּקָה וְכוּ', הַיְינוּ דִּכְתִיב "חַבְלֵי מְנַשֶּׁה עָשָׂרָה" – שִׁתָּא דְּשַׁתָּא בָּתֵּי אָבוֹת וְאַרְבְּעָה דִּידְהוּ, פֵּרוּשׁ: אֶחָד חֵלֶק צְלָפְחָד, ב' חֶלְקוֹ בְּחֵפֶר, ג' בְּכוֹרָתוֹ פִּי שְׁנַיִם, ד' חֶלְקוֹ בִּירוּשַׁת אֶחָיו. אֶלָּא לְמַאן דְּאָמַר לְבָאֵי הָאָרֶץ וְכוּ', וּמְתָרֵץ: תִּרֵי אֲחֵי אַבָּא הֲווֹ לֵיהּ, עַד כָּאן. מֵעַתָּה אֲפִילּוּ לִסְבָרַת מַאן דְּאָמַר לְבָאֵיהָ נִתְחַלְּקָה, נָטְלוּ הַבָּנוֹת שְׁתֵּי יְרוּשׁוֹת – יְרוּשַׁת צְלָפְחָד דְּאָבִיו פִּי שְׁנַיִם

וירושת שני אחיו שמתו. לזה אמרו **למה יגרע** וגו' כנגד ירושת חפר שנולעת לצלפחד בחזרה, **תנה לנו** וגו' כנגד ירושת האחים שנולעת לצלפחד גם כן מצד החזרה. **עוד** יתבאר הכתוב לשתי הסברות בהעיר אמרו "**למה יגרע** שם אבינו", שהיה לו לומר "למה תגרע נחלת אבינו". עוד, למה חזרו לומר **כי אין לו** אחר שכבר אמרו "ובנים לא היו לו"? ויתבאר הכתוב על פי דבריהם זכרונם לברכה במסכת בבא בתרא (קיט.) וזה לשונם: תנא, בנות צלפחד וכו' חכמניות הן שלפי שעה דברו, דאמר רבי שמואל מלמד שהיה משה יושב ודורש בפרשת יבמין שנאמר "כי ישבו אחים" וגו', אמרו לו: אם כבן אנו תן לנו נחלה, ואם לא – תתיבם אמנו עד כאן. והוא מה שאמר הכתוב כאן **למה יגרע שם אבינו**, פרוש, זו היא טענת יבום להקים שם המת. ולזה דקדקו בלשונם "למה יגרע שם אבינו מתוך משפחתו", והגרעון הוא "כי אין לו בן", וה' צוה "כי ישבו אחים וגו' ובן אין לו וגו' יבמה יבא עליה" וגו'. מה תאמר שהבת כבן תחשב ופוטרת, אם כן "תנה לנו אחזה בתוך אחי אבינו". והגם דרבי שמואל הקדים במאמר הבנות טענת הנחלה לטענת היבום, לא נתכוון אלא לומר שתי הטענות שאמרו ולא דקדק לומר אותם כסדרן. ודרך זה ישנו בין לסברת רבי יאשיה שאמר הארץ נתחלקה ליוצאי מצרים, בין לסברת רבי יונתן שאמר לבאיה נתחלקה. לסברת האומר ליוצאי מצרים שואלים גם חלקו של צלפחד עצמו ושאר חלקים הנוגעים לו מובנים מעצמן, ולסברת האומר לבאיה נתחלקה שואלים חלקים הנוגעים לצלפחד בחזרה.

פסוק ה

ויקרב משה וגו'. אפשר שנתכוון לפי דברי תנא דחכמניות וכו' שהבאתי בפסוק "למה יגרע", שששפטו אם אנו כבן נירש ואם לאו תתיבם אמנו, כמו כן דבר משה לפני ה'. וטעמו שאמר כן, לשאם יאמר לו ה' אין להם נחלה יתן לו טעם למה לא תתיבם אמם. עוד יתבאר על פי מה שאמרו בבבא בתרא (קיט:) וזה לשונם: אמר רבי חדקא: שמעון השקמוני היה לי חבר מתלמידי רבי עקיבא, וכך היה אומר – יודע היה משה שבנות צלפחד יורשות, אבל לא היה יודע אם נוטלות חלק בכורה, וראויה היתה פרשת נחלות לכתב על פי משה אלא שזכו בנות צלפחד ונכתבה על ידן, וראויה היתה פרשת מקושש וכו' אלא שנתחייב מקושש ונכתבה על ידו, עד כאן. וכתבו התוספות שם בדבור המתחיל "יודע היה משה וכו'": אף על פי שלא נאמרה פרשת נחלות, יודע היה מטעם אם כבן אנו נירש, אם כבת תתיבם אמנו, כדלקמן (במדבר כז:ד), עד כאן.

וקשה לדברי ברייתא זו מברייתא (זבחים קטו:) שנחלקו רבי עקיבא ורבי ישמעאל בסדר נתינת התורה, שכלם מודים שנאמרו כלולות התורה ופרטיה בסיני. ולפי ברייתא זו לא

נֶאֱמַר לְמֹשֶׁה אִם יִטְלוּ חֵלֶק בְּכוֹרָה אִם לֹא עַד שְׁנַת הָאַרְבָּעִים שֶׁהָיָה בְּעַרְבוֹת מוֹאָב אַחַר מִיתַת אַהֲרֹן, שֶׁכֵּן אָמַר הַכָּתוּב "וּלְפָנֵי אֶלְעָזָר", הָא לָמַדְתָּ שֶׁמֵּת אַהֲרֹן. בִּשְׁלָמָא פָּרָשַׁת מְקוֹשֵׁשׁ לְפִי שֶׁהָיְתָה בְּשָׁנָה רִאשׁוֹנָה כְּאָמְרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (ספרי ח"א קיג:) נוֹכַל לוֹמַר שֶׁהָיָה ה' אוֹמְרָהּ לְמֹשֶׁה בְּסִינַי אֶלָּא שֶׁנִּתְחַיֵּב מְקוֹשֵׁשׁ וְכוּ', מַה שֶּׁאֵין כֵּן מַה שֶּׁלְּפָנֵינוּ. וְעוֹד כְּפִי זֶה מֵת אַהֲרֹן חֹסֶר יְדִיעַת הַתּוֹרָה בִּפְרָט דִּין זֶה.

וְנִרְאֶה כִּי לְעוֹלָם כָּל מִשְׁפְּטֵי הַתּוֹרָה נֶאֶמְרוּ לְמֹשֶׁה בְּסִינַי כְּלָלוֹת וּפְרָטוֹת, וּכְמוֹ כֵן פָּרָשַׁת נַחֲלוֹת, וְהָיָה יוֹדֵעַ מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן שֶׁהַבָּנוֹת יִטְלוּ גַּם חֵלֶק הַבְּכוֹרָה. וּמַה שֶּׁאָמְרוּ בַּבְּרַיְתָא לֹא הָיָה יוֹדֵעַ שֶׁיִּטְלוּ חֵלֶק הַבְּכוֹרָה, פֵּרוּשׁ בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, הַכַּוָּנָה אִם תֶּחְשַׁב רָאוּי אוֹ מוּחְזָק, לְפִי שֶׁאֵין הַבְּכוֹר נוֹטֵל פִּי שְׁנַיִם אֶלָּא בְּמוּחְזָק וְלֹא בְּרָאוּי. וְדָבָר זֶה לֹא בָּא מֵחֲמַת חֶסְרוֹן יְדִיעַת הַהֲלָכָה אֶלָּא חֶסְרוֹן יְדִיעַת מְצִיאוּת זֶה אִם קָרוֹי מוּחְזָק אוֹ רָאוּי, וְחֶסְרוֹן יְדִיעַת דָּבָר זֶה אֵינוֹ חֶסְרוֹן דִּינֵי הַתּוֹרָה. וְכֵן מוֹכִיחִים הַדְּבָרִים מִמַּה שֶּׁאָמְרוּ שָׁם בַּגְּמָרָא שֶׁמַּקְשֶׁה מִבְּרַיְתָא זוֹ שֶׁל רַבִּי שִׁמְעוֹן הַשְּׁקְמוֹנִי לְרָבָא שֶׁאָמַר אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל מוּחְזֶקֶת הִיא, וְאָמַר: וְאִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ מוּחְזֶקֶת הִיא, מַאי קָא מְסַפְּקָא לֵיהּ? וּמְתָרֵץ: הִיא גּוּפָא מְסַפְּקָא לֵיהּ בְּמַשְׁמָעוּת דִּקְרָא (שמות ו:ח) "וְנָתַתִּי אֹתָהּ לָכֶם מוֹרָשָׁה" וְגוֹ'. פֵּרוּשׁ, אִם פֵּרוּשׁ מוֹרָשָׁה הוּא יְרֻשָּׁה וּכְפִי זֶה הַבְּכוֹר יִטּוֹל בָּהּ פִּי שְׁנַיִם, אוֹ דִּלְמָא פֵּרוּשׁ מוֹרָשָׁה הוּא שֶׁיִּהְיוּ מוֹרִישִׁין אוֹתָהּ. וּפְשִׁטוּ לֵיהּ יְרֻשָּׁה לָכֶם וּמוֹרִישִׁין לִבְנֵיהֶם, וְהַיְנוּ דִּכְתִיב (שמות טו:יז): "תְּבִיאֵמוֹ וְתִטָּעֵמוֹ" וְגוֹ', מְלַמֵּד שֶׁמִּתְנַבְּאִים וְאֵינָם יוֹדְעִים מַה וְכוּ', עַד כָּאן. הַדְּבָרִים מַגִּידִים שֶׁהַסָּפֵק הָיָה בְּאֶרֶץ לֹא בְּמִשְׁפַּט הַבְּכוֹרָה שֶׁכְּבָר נֶאֶמְרָה פָּרָשַׁת נַחֲלוֹת, שֶׁאִם לֹא כֵן מַה מַּקְשֶׁה הַתַּלְמוּד בַּמֶּה נִסְתַּפֵּק מֹשֶׁה כֵּיוָן שֶׁעָדַיִן לֹא נֶאֶמְרָה פָּרָשַׁת נַחֲלוֹת עַד אוֹתָהּ שָׁעָה.

וְנִתְבָּאֵר גַּם כֵּן מֵהַגְּמָרָא שֶׁגַּם מִשְׁפַּט אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל אִם הִיא מוּחְזֶקֶת אוֹ רְאוּיָה נֶאֶמְרָה בַּתּוֹרָה, אֶלָּא שֶׁנִּסְתַּפֵּק מֹשֶׁה בְּפֵרוּשׁ מוֹרָשָׁה. וְגַם אוֹתוֹ סָפֵק יֵשׁ לוֹ בֵּרוּר בַּתּוֹרָה מִפְּסוּק "תְּבִיאֵמוֹ וְתִטָּעֵמוֹ" (שמות טו:יז), וְלֹא הִרְגִּישׁ בּוֹ, כְּאָמְרוֹ מִתְנַבְּאִים וְאֵינָם יוֹדְעִים וְכוּ'. וּמֵעַתָּה אָמְרוֹ **וַיִּקְרַב מֹשֶׁה אֶת מִשְׁפָּטָן** הוּא טַעֲנַת הַבְּכוֹרָה בָּאֶרֶץ, וְאָמַר לֵיהּ רַחֲמָנָא **וְהַעֲבַרְתָּ אֶת נַחֲלַת** וְגוֹ', וּפֵרַשׁ שָׁם שֶׁדּוֹרֵשׁ רֶמֶז הַבְּכוֹרָה מִתֵּבַת "וְהַעֲבַרְתָּ" כִּדְכְתִיב (שמות יג:יב) "וְהַעֲבַרְתָּ כָל פֶּטֶר רָחֶם". וַהֲגַם שֶׁתִּמְצָא שֶׁכָּל עִנְיַן הַנַּחֲלוֹת כְּתוּב כָּאן, בִּזְמַנּוֹ נֶאֱמַר בְּסִינַי אֶלָּא שֶׁנִּקְבַּע כָּאן, כְּדֶרֶךְ שֶׁאָמְרוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (סנהדרין נט:) בְּעִנְיַן מִילָה וְגִיד הַנָּשֶׁה (חולין ק:) שֶׁנִּבְסִינַי נֶאֶמְרוּ אֶלָּא שֶׁנִּקְבְּעוּ שָׁם. אֶלָּא שֶׁנִּשְׁאַר לָנוּ לֵידַע הֵיכָן רָמְזוּ הַבָּנוֹת בִּדְבְרֵיהֶם טַעֲנַת הַבְּכוֹרָה שֶׁאוֹמֵר שֶׁעָלֶיהָ הִקְרִיב מֹשֶׁה מִשְׁפָּטָן. וְאוּלַי כִּי אֵין צָרֵךְ שֶׁיִּשְׁאֲלוּ אִם הַדִּין יוֹדֵעַ שֶׁיֵּשׁ לָהֶם זְכוּת מַה שֶּׁלֹּא הוּזְכַּר בְּדִבְרֵיהֶם וְנִסְתַּפֵּק בּוֹ, יִשְׁאַל עָלָיו לֵאלֹהֵי הַמִּשְׁפָּט. אוֹ אֶפְשָׁר שֶׁרָמְזוּהָ בְּמַאֲמַר **לָמָּה יִגָּרַע שֵׁם אָבִינוּ**, שֶׁרָצוּ שֶׁיִּהְיֶה הַדָּבָר

לָהֶם כְּאִלּוּ אֲבִיהֶם הוּא הַנִּכְנָס לָאָרֶץ, וְהַדָּבָר מוּבָן שֶׁרְצוֹנָם לוֹמַר שֶׁיִּטְלוּ חֵלֶק הַבְּכוֹרָה בָּאָרֶץ. וּלְפִי זֶה אָמְרוֹ **מִשְׁפַּטָן** פֵּרוּשׁ, הַמִּשְׁפָּט שֶׁתָּבְעוּ בְּחֵלֶק הַבְּכוֹרָה.

פסוק ו

וַיֹּאמֶר ה' וגו' לֵאמֹר. אָמְרוֹ **לֵאמֹר**, פֵּרוּשׁ שֶׁלֹּא יַחְשֹׁב מֹשֶׁה כִּי מַאֲמַר "כֵּן בְּנוֹת" וְגוֹ' הֵם הַדְּבָרִים הַנֶּאֱמָרִים לְמֹשֶׁה שֶׁהַקְרִיב הַמִּשְׁפָּט וְאֵין צֹרֶךְ לְאָמְרָם לִזּוּלַת, לָזֶה אָמַר "לֵאמֹר" שֶׁיֹּאמַר כְּמוֹ כֵן לָהֶם. וְאֶפְשָׁר שֶׁלֹּא לָהֶם לְבַד אֶלָּא לְיִשְׂרָאֵל, וְלָזֶה לֹא אָמַר "לֵאמֹר לָהֶם". אוֹ אֶפְשָׁר מִמַּה שֶּׁאָמַר אַחַר כָּךְ "וְאֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל" וְגוֹ' גִּלָּה כִּי מַה שֶּׁקָּדַם אֵין צֹרֶךְ לְאָמְרוֹ כִּי אִם לִבְנוֹת צְלָפְחָד, וּכְפִי זֶה אָמְרוֹ "לֵאמֹר" הוּא לֵאמֹר לַבָּנוֹת.

פסוק ז

כֵּן בְּנוֹת צְלָפְחָד וְגוֹ'. הֵצַרְךָ לוֹמַר **כֵּן** וְלֹא הִסְפִּיק בְּמַה שֶּׁפֵּרַט הַמִּשְׁפָּטִים, לוֹמַר שֶׁדֶּרֶךְ הַמִּשְׁפָּט שֶׁשָּׁפְטוּ בְּשִׂכְלָם לְכָל הַפֵּרוּשִׁים שֶׁפֵּרַשְׁנוּ, בֵּין לְפִי מַה שֶּׁאָמַר הַתַּנָּא דְּחַכְמָנִיּוֹת הָיוּ שֶׁשָּׁפְטוּ דִּין יְרֻשָּׁה מִדִּין יְבוּם – הִצְדִּיק ה' מַה שֶּׁדָּנוּ בְּשִׂכְלָם, בֵּין מַה שֶּׁאָמְרוּ מִדַּעַת עַצְמָן שֶׁנּוֹגֵעַ לָהֶם חֶלְקֵי הַבְּכוֹרָה וְחֵלֶק אֲחֵיהֶם. עוֹד נִתְחַכֵּם ה' לוֹמַר "כֵּן" וְגוֹ' לְהַעִיר כִּי כָּל פְּרָטֵי הַדִּינִים אֲשֶׁר יְצַו ה' בָּעִנְיָן, כְּמוֹ שֶׁדָּרְשׁוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה בַּבָּרַיְתָא בְּמַסֶּכֶת בָּבָא בַּתְרָא (קיח:) וְזֶה לְשׁוֹנָם: "נָתוֹן תִּתֵּן" – זוֹ נַחֲלַת אֲבִיהֶן, "בְּתוֹךְ אֶחֵיי" וְגוֹ' – זוֹ נַחֲלַת אֲבִי אֲבִיהֶן, "וְהַעֲבַרְתָּ" – זוֹ בְּכוֹרָה וְכוּ', וְאָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר אַף חֵלֶק אֲחִי אֲבִיהֶן וְכוּ' דִּכְתִיב "נָתוֹן תִּתֵּן" וְגוֹ' – לְכָל אֵלּוּ הַפְּרָטִים נִתְכַּוְּנוּ בְּנוֹת צְלָפְחָד בְּדִבְרֵיהֶם, וְהוּא אָמְרוֹ **כֵּן בְּנוֹת** וְגוֹ', וְחָזַר לְפָרֵשׁ דְּבָרִים שֶׁכָּלַל בְּמַאֲמַר "כֵּן". הָא לְמַדְתָּ שֶׁהָיְתָה כַּוָּנָתָם לִשְׁאוֹל כָּל הָאָמוּר, וּכְבָר רְמַזְנוּם לְמַעְלָה בְּדִבְרֵיהֶם.

וְנִתְכַּוֵּן ה' גַּם כֵּן לְרוֹמֵם הַצַּדְקָנִיּוֹת הַחַכְמָנִיּוֹת, וְאוּלַי כִּי לָזֶה נִתְכַּוֵּן בְּתֵיבַת **לֵאמֹר** לְשׁוֹן מַעֲלָה, כְּדֶרֶךְ אָמְרוֹ (דברים כ"ו:י"ח) "הֶאֱמִירְךָ הַיּוֹם" לְרוֹמְמָם בְּמַאֲמַר "כֵּן בְּנוֹת צְלָפְחָד דּוֹבְרוֹת". עוֹד נִתְכַּוֵּן ה' לְיַחֵד לָהֶם תְּשׁוּבָה לְמִשְׁפָּטָן בִּפְנֵי עַצְמָן, וְלֹא כְּלֵלָן יַחַד בְּמִצְוָה אַחַת עִם יִשְׂרָאֵל כְּשֶׁצִּוָּה בְּסָמוּךְ, דִּכְתִיב: "וְאֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל תְּדַבֵּר לֵאמֹר", לְהַרְאוֹת אֶת אֲשֶׁר יְכַבֵּד מְכַבְּדָיו וְעוֹשֵׂי רְצוֹנוֹ.

פסוק יג

וְרָאִיתָה אֹתָהּ. וְלֹא הִסְפִּיק מַה שֶּׁכָּבָר אָמַר "וּרְאֵה אֶת הָאָרֶץ", עַל דֶּרֶךְ אָמְרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (ספרי חלק א קלו) שֶׁהֶרְאָהוּ ה' רְאִיָּה נְסִית מַה שֶּׁאֵין כֹּחַ בְּשִׁעוּר עַיִן טִבְעִית לִרְאוֹת בְּאוֹר הַשֶּׁמֶשׁ, זוּלַת בָּאוֹר הַגָּנוּז כַּיָּדוּעַ. וְלָזֶה הִבְטִיחוֹ וְאָמַר לוֹ **וְרָאִיתָה אֹתָהּ**, כִּי יָאִיר לְפָנָיו אוֹר הַחַיִּים. וּכְמוֹ כֵן תִּמְצָא שֶׁאָמַר הַכָּתוּב (דברים לד:א) "וַיַּרְאֵהוּ ה'" וְגוֹ' לְהַעִיר עַל הָאָמוּר.

גַּם אָתָּה כַּאֲשֶׁר וְגוֹ'. יִתְבָּאֵר עַל פִּי דִּבְרֵיהֶם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (ילקוט שמעוני ריש פרשת מסעי) שֶׁאָמְרוּ אַהֲרֹן לְמֹשֶׁה: אִלּוּ הָיָה יוֹדֵעַ כֵּן הָיָה רוֹצֶה בַּדָּבָר מִקּוֹדֶם לָכֵן, וְהוּא אָמְרוֹ **גַּם אָתָּה** סָמוּךְ לְמַאֲמַר **וְנֶאֱסַפְתָּ**, לוֹמַר שֶׁלֹּא יִהְיֶה נִרְתָּע מֵהֶאֱסִיפָה, שֶׁמַּבְטִיחוֹ שֶׁגַּם הוּא יַחְפֹּץ וְיִרְצֶה לֵאָסֵף כְּשֶׁיִּרְאֶה עֲרֵבוּת הַמּוּשָׁג בִּשְׁעַת מִיתָה, וְזֶה לְךָ הָאוֹת "כַּאֲשֶׁר נֶאֱסַף אַהֲרֹן אָחִיךָ", שֶׁהוּא אָמַר לְךָ שֶׁאִם הָיָה יוֹדֵעַ וְכוּ', הֲרֵי שֶׁגַּם הַחֵפֶץ וְהָרָצוֹן יַסְכִּימוּ לֵאָסֵף. עוֹד יִרְצֶה לְהַעִירוֹ בַּמִּצְוָה הַמּוּטֶלֶת עַל הַצַּדִּיקִים לַעֲשׂוֹת בִּשְׁעַת מִיתָה, וְהוּא שֶׁיַּצְדִּיק עָלָיו אֶת הַדִּין וְיִחְפֹּץ בִּגְזֵרַת מֶלֶךְ שֶׁתִּתְקַיֵּם, וְהוּא אָמְרוֹ **וְנֶאֱסַפְתָּ** וְגוֹ' **גַּם אָתָּה**, פֵּרוּשׁ אַפִּלּוּ אַתָּה תַּסְכִּים לְאָסֵף, כְּדָרְךְ אָמְרוֹ (תהלים לא:ו) "בְּיָדְךָ אַפְקִיד".

וְאָמְרוֹ **כַּאֲשֶׁר נֶאֱסַף אַהֲרֹן** וְגוֹ', פֵּרוּשׁ עַל דֶּרֶךְ אָמְרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (ילקוט שם) שֶׁאָמַר לוֹ מֹשֶׁה לְאַהֲרֹן: "אַהֲרֹן אָחִי, מְקֻבָּל עָלֶיךָ לָמוּת?" אָמַר לוֹ: "הֵן". אָמַר לוֹ: "נַעֲלֶה לָהָר", מֵיָּד עָלוּ וְכוּ', עַד כָּאן. וְהוּא מַה שֶּׁרָמַז בְּמַאֲמַר **כַּאֲשֶׁר נֶאֱסַף אַהֲרֹן**, פֵּרוּשׁ, שֶׁהִסְכִּים גַּם הוּא עַל הֶאֱסִיפָה. וְטַעַם הַדָּבָר שֶׁעוֹשֶׂה ה' כְּסֵדֶר זֶה, לְפִי שֶׁאֵינוֹ חָפֵץ לִטּוֹל נֶפֶשׁ הַצַּדִּיק אֶלָּא בִּרְצוֹנוֹ לְרוֹב חִבַּת יְדִידָיו, גַּם שֶׁבָּזֶה יִשְׁלְמוּ הָאוֹשֶׁר הַשָּׁלֵם, כָּאָמוּר (דברים ו:ה) "וּבְכָל נַפְשְׁךָ".

פסוק טו

וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה וְגוֹ' לֵאמֹר. הִנֵּה לָמָּה שֶׁקָּדַם לָנוּ מִדִּבְרֵיהֶם שֶׁלְּשׁוֹן דִּבּוּר יַגִּיד עַל מַעֲנֶה קָשֶׁה, כְּפִי זֶה לָמָּה אָמַר הַכָּתוּב **וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה לִפְנֵי ה'** שֶׁאֵין זֶה מֵהַמּוּסָר? עוֹד צָרִיךְ לְדַעַת אָמְרוֹ **לֵאמֹר** שֶׁאֵין לָהּ מַשְׁמָעוּת בְּמַה שֶּׁלְּפָנֵינוּ. וְאֶפְשָׁר כִּי מֹשֶׁה בָּא בְּטַעֲנַת מִשְׁפָּט לְבַל יָמוּת, וְלֹא לָמָּה שֶׁמִּמֶּנּוּ אֶלָּא בִּשְׁבִיל יִשְׂרָאֵל כַּאֲשֶׁר אֲבָאֵר מַאֲמָרָיו, לָזֶה אָמַר לְשׁוֹן דִּבּוּר. וּלְפִי שֶׁבְּמַאֲמַר מֹשֶׁה הָאֲמוּרִים בָּעִנְיָן אֵינָם אֶלָּא דִּבְרֵי חִבָּה וְרַחֲמָנוּת עַל יִשְׂרָאֵל, אֵין תַּכְלִית הַדְּבָרִים עוֹמֵד בַּנֶּאֱמָר אֶלָּא בַּמִּתְחַיֵּב מֵהַמַּאֲמָר, שֶׁהוּא מְנִיעַת הַמִּיתָה מִמֶּנּוּ כַּאֲשֶׁר אֲבָאֵר, וְהוּא אָמְרוֹ **לֵאמֹר**.

פסוק טז

יִפְקֹד ה' אֱלֹהֵי הָרוּחוֹת וְגוֹ'. צָרִיךְ לְדַעַת: א' לָמָּה בָּחַר כִּנּוּי זֶה מִכָּל כִּנּוּיֵי הַמַּעֲלָה וְהַשֶּׁבַח הַיְדוּעִים לַה'. ב' לָמָּה הֶאֱרִיךְ לְשׁוֹן **אֲשֶׁר יֵצֵא** וְגוֹ' **וַאֲשֶׁר יָבֹא וַאֲשֶׁר יוֹצִיאֵם וַאֲשֶׁר יְבִיאֵם**. ג' אָמְרוֹ **וְלֹא תִהְיֶה עֲדַת** וְגוֹ', מִנַּיִן יַעֲלֶה עַל הַדַּעַת שֶׁה' יַעְלִים עֵינוֹ מִבָּנָיו שֶׁיִּהְיוּ כַּצֹּאן אֲשֶׁר וְגוֹ'.

אָכֵן יִתְבָּאֵר הָעִנְיָן עַל זֶה הַדֶּרֶךְ: דַּע כִּי תְּכוּנַת הַשֵּׂכֶל וּבְחִירָתוֹ וּשְׁלֵימוּתוֹ רָחוֹקָה בְּגֶדֶר הַנִּשְׁתָּוִן בְּרִבּוּי הַנּוֹשְׂאִים, וּכְשֶׁם שֶׁיִּשְׁתַּנּוּ הַנִּבְרָאִים בְּצוּרָתָם וּבְקוֹמָתָם וְאֵין הַהִשְׁתַּוּוּת בָּהֶם, כְּמוֹ כֵן וְיוֹתֵר מֵהֶמָּה בְּעִנְיַן הִשְׁתַּנּוּת הַנִּבְחָר וְהַנִּשְׂלָל בִּבְחִינַת הַהַשְׂכֵּל וְהָרָצוֹן,

נוֹסָף עַל שְׁנוּי פָּרָטֵי הַטָּבַע בְּתִכּוּנַת הַהַרְכָּבָה שֶׁבַּיְּסוֹדוֹת וְכֹחוֹת הַיּוֹלִיִּים אֲשֶׁר מֵהֶם יְוֻלַּד הַבְּחִירָה בַּדּוֹמִים, וְיִמָּצֵא לִפְעָמִים הַהִשְׁתַּוּוּת בַּתִּכּוּנָה וְהוּא נֶעְלָם, וְהוּא מַה שֶּׁכְּוָנוּ רַז"ל (נדרים לט:) לוֹמַר "בֶּן גִּילוֹ" בְּעִנְיַן בְּקִיעַ חוֹלִים. וּמִזֶּה תִּשְׁעֶר שֶׁיֵּשְׁלַל בְּגֶדֶר הַנִּמְצָא שֶׁיִּשְׁתַּוּוּ רַבִּים כָּהֵמָּה שִׁשִּׁים רִבּוֹא שֶׁהָיוּ בְּדוֹרוֹ שֶׁל מֹשֶׁה לְאֶחָד, וְהַמֶּלֶךְ אֲשֶׁר יָשִׂים ה' עֲלֵיהֶם לֹא יִשְׁתַּוּוּ בִּרְצוֹנָם אֵלָיו, זוּלַת הָאִישׁ מֹשֶׁה שֶׁאָמְרוּ זַ"ל (תיקוני זוהר סט) שֶׁהָיָה שׁוֹרֶשׁ כָּל הַנְּשָׁמוֹת שֶׁל דּוֹר הַמִּדְבָּר, בְּסוֹד אָמְרוֹ (ישעיהו סג:יא) "מֹשֶׁה עַמּוֹ", וְעַיֵּן מַה שֶּׁכָּתַבְתִּי בְּפָסוּק (במדבר יא:יב) "הֶאָנֹכִי הָרִיתִי" וְגוֹ'. וְזוֹ הָיְתָה סִבָּה שֶׁהַמַּפְקִיד וְהַנִּפְקָדִים נִמְזְגוּ לְגֶדֶר הַהִשְׁתַּוּוּת וְכָל אֶחָד הָיָה לוֹ כִּלְבָבוֹ.

וְזֶה הוּא גַּם כֵּן טַעַם שֶׁצִּוָּה ה' עֲשׂוֹת שׁוֹפְטִים לִשְׁבָטֶיךָ וְכוּ', לְפִי שֶׁהַשֵּׁבֶט יִתְקָרֵב בַּתִּכּוּנָה לַעֲנָפָיו. וְזֶה יָדַע וּבָחַן מֹשֶׁה עָלָיו הַשָּׁלוֹם וְאָמַר תְּשׁוּבָה לְמַאֲמַר הַמִּיתָה: **יִפְקֹד ה'** – פֵּרוּשׁ יְמַנֶּה, **אֵל אֱלֹהֵי הָרוּחוֹת** – פֵּרוּשׁ שֶׁיּוֹדֵעַ רוּחַ שֶׁל כָּל בָּשָׂר וְגֶדֶר תְּכוּנָתָם, תְּמַנֶּה אֶחָד שֶׁיִּהְיֶה טָבְעוֹ שָׁוֶה בְּתִכּוּנָה לְכָל הָעֵדָה, שֶׁיַּסְכִּים הוּא לְמַה שֶּׁיֹּאמְרוּ הֵם וְיַסְכִּימוּ הֵם לְמַה שֶּׁיֹּאמַר הוּא לָהֶם. וְהוּא אָמְרוֹ **אֲשֶׁר יֵצֵא לִפְנֵיהֶם** – פֵּרוּשׁ שֶׁיִּהְיֶה לוֹ הָרָצוֹן בָּהֶם, **וַאֲשֶׁר יוֹצִיאֵם** וְגוֹ' – שֶׁיִּהְיֶה לָהֶם הָרָצוֹן כָּמוֹהוּ לָצֵאת וְלָבֹא עִמּוֹ. וְתִלָּה הַדָּבָר בּוֹ כִּי הוּא הַמֶּלֶךְ, וּבְחִירָה כָּזֹאת הִיא מֻחְלֶטֶת הַשָּׂגָה מִזּוּלָתוֹ יִתְבָּרֵךְ, כִּי הוּא לְבַדּוֹ יוֹדֵעַ תֹּכֶן הָרוּחוֹת וְיֵדַע רוּחַ שֶׁתִּתְמַזֵּג עִם כֻּלָּן. וְאִישׁ כָּזֶה אֵינוֹ בַּנִּמְצָא זוּלַת אִם יִהְיֶה אָדָם כְּמֹשֶׁה שֶׁכָּל יִשְׂרָאֵל הֵם עֲנָפָיו וְהוּא שֹׁרֶשׁ לְכֻלָּם, וְזוּלַת זֶה תִּהְיֶה עֵדַת ה' כְּצֹאן אֲשֶׁר אֵין לָהֶם רוֹעֶה. וְתַכְלִית כַּוָּנַת דִּבְרֵי מֹשֶׁה לַה' הוּא עַל זֶה הַדֶּרֶךְ: אֲנִי אֶעֱשֶׂה כַּאֲשֶׁר אָדֹנִי דּוֹבֵר, אֲבָל יְתַקֵּן דָּבָר זֶה קֹדֶם אִם יוּכַל לְהִכָּנֵס בְּגֶדֶר הַתִּקּוּן, וְאִם לֹא – תִּהְיֶה עֵדַת ה' כַּצֹּאן וְגוֹ'. וְהַיּוֹצֵא מִזֶּה הוּא וְלֹא יָמוּת, כָּרְמוּז בְּתֹרַת "לֵאמֹר" שֶׁאָמַרְנוּ, וּמִתּוֹךְ הַדְּבָרִים אַתָּה לָמֵד שֶׁאִם יִמָּצֵא אִישׁ כָּזֶה הִנֵּה הוּא מַסְכִּים גַּם הוּא לֶאֱסֹף אֶל עַמָּיו כְּמַאֲמָרוֹ יִתְבָּרֵךְ.

פסוק יח

וַיֹּאמֶר ה' וְגוֹ' קַח לְךָ וְגוֹ' אֲשֶׁר רוּחַ בּוֹ. צָרִיךְ לְדַעַת אָמְרוֹ קַח לְךָ, עוֹד אָמְרוֹ **אֲשֶׁר רוּחַ בּוֹ** וְכִי יֵשׁ אָדָם שֶׁאֵין בּוֹ רוּחַ? עוֹד צָרִיךְ לְדַעַת מַה זּוֹ סְמִיכָה. אָכֵן לְפִי מַה שֶּׁפֵּרַשְׁתִּי בְּדִבְרֵי מֹשֶׁה בָּאָה הַתְּשׁוּבָה שֶׁפֵּרוּשׁ אָמְרוֹ "קַח לְךָ", פֵּרוּשׁ כַּחֲשֹׁשְׁתְּךָ וְלִדְבָרֶיךָ קַח אֶת יְהוֹשֻׁעַ, וְדַע שֶׁהוּא אִישׁ אֲשֶׁר רוּחַ בּוֹ, פֵּרוּשׁ אַתָּה יָשְׁנְךָ שׁוֹרֶשׁ כָּל הַנְּשָׁמוֹת וְהוּא יָשְׁנוֹ בִּבְחִינַת הָרוּחַ, וְהוּא אָמְרוֹ **אֲשֶׁר רוּחַ בּוֹ** פֵּרוּשׁ שׁוֹרֶשׁ כָּל רוּחוֹת הַדּוֹר הַהוּא. וְצִוָּה ה' לְסָמֹךְ יָדוֹ לְהָעִיר לָרוּחַ מַהוּת הַנְּשָׁמָה שֶׁבְּמֹשֶׁה, וְהוּא אָמְרוֹ לְבַסּוֹף **לְמַעַן יִשְׁמְעוּ כָּל עֲדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל** סְמוּכָה לְמַאֲמַר "וְנָתַתָּ מֵהוֹדְךָ עָלָיו", לוֹמַר שֶׁבָּזֶה יִהְיֶה גַּם כֵּן כָּלוּל מִשּׁוֹרֶשׁ

הַנִּשְׁמוֹת, וּבָזֶה "יִשְׁמְעוּ", פֵּרוּשׁ יְקַבְּלוּ מַאֲמָרָיו, "כָּל עֲדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל", פֵּרוּשׁ, תִּהְיֶה גַּם כֵּן תְּכוּנַת הָאֲנָשִׁים הַשְּׁלֵמִים בַּעֲלֵי הַנְּשָׁמָה מְרֻצֵּית מִמֶּנּוּ.

פסוק כא

עַל פִּיו יֵצְאוּ וְגוֹ'. פֵּרוּשׁ, חוֹזֵר עַל ה' הָאָמוּר בְּסָמוּךְ, הוּא הַמּוֹצִיא וְהַמֵּבִיא בְּהוֹדָעַת הָאוּרִים וְהַתֻּמִּים.

פסוק כב

וַיַּעַשׂ מֹשֶׁה כַּאֲשֶׁר וְגוֹ'. פֵּרוּשׁ, סָמוּךְ לְמִצְוַת הַמֶּלֶךְ, וַהֲגַם שֶׁה' לֹא צִוָּה לוֹ כֵּן אֶלָּא תְּשׁוּבָה לְמַאֲמָרוֹ, וְאֵין הֶכְרֵחַ שֶׁיֵּעָשֶׂה הַדָּבָר תֵּכֶף, אַף עַל פִּי כֵּן מִהֵר עֲשׂוֹת מַאֲמַר ה'.

פסוק כג

וַיִּסְמֹךְ וְגוֹ' וַיְצַוֵּהוּ. פֵּרוּשׁ, לְשׁוֹן צַוָּתָא, שֶׁהֵאִיר בּוֹ הוֹד הַנִּשְׁמָה כְּמוֹ שֶׁפֵּרַשְׁתִּי לְמַעְלָה בְּמַה שֶׁכָּתוּב "וְסָמַכְתָּ", וִידַיִּק כְּפִי זֶה אָמְרוֹ **כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר ה' בְּיַד מֹשֶׁה** שֶׁאֵין מַשְׁמָעוּת לְמַאֲמָר זֶה, וְכִי הַדִּבּוּר הַזֶּה עִנְיָן הַנִּתְפָּס בַּיָּד, אֶלָּא פֵּרוּשׁ כִּי ה' דִּבֵּר שֶׁהַשְׁפָּעַת הַהוֹד יִהְיֶה בְּיַד מֹשֶׁה לְיהוֹשֻׁעַ. עוֹד יִרְמֹז אֶל הַמַּלְכוּת עַל דֶּרֶךְ אָמְרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה: אֵין צָו אֶלָּא מַלְכוּת (שמואל א יג,יד), דִּכְתִיב "וַיְצַוֵּנִי ה' לְנָגִיד". וִידַיִּק גַּם כֵּן אָמְרוֹ כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר ה' בְּיַד מֹשֶׁה, פֵּרוּשׁ כִּי הַמַּלְכוּת דִּבֶּר ה' שֶׁתִּהְיֶה בְּיַד מֹשֶׁה בִּמְקוֹם שֶׁמֶּן הַמִּשְׁחָה.

פרק כח

פסוק ב

צַו אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְגוֹ'. צָרִיךְ לַדַּעַת לָמָּה סִדֵּר פָּרָשַׁת הַקָּרְבָּנוֹת בְּמָקוֹם זֶה אַחַר מִנּוּי יְהוֹשֻׁעַ, וְלֹא בְּמָקוֹם שֶׁצִּוָּה עַל הַקָּרְבָּנוֹת בְּפָרָשַׁת אֱמוֹר, שֶׁהֲרֵי מִצְוָה זוֹ מֻכְרָח אַתָּה לוֹמַר שֶׁנֶּהֱגָה מִשֶּׁהוּקַם הַמִּשְׁכָּן, וְיהוֹשֻׁעַ נִסְמַךְ בִּשְׁנַת הָאַרְבָּעִים.

וְאוּלַי שֶׁבָּא לוֹמַר שֶׁאִם יִרְצֶה יְהוֹשֻׁעַ לְהַקְרִיב תְּמִידִין וּמוּסָפִין מְשֻׁלּוֹ שֶׁאֵינוֹ רַשַּׁאי, הֲגַם שֶׁדִּין צִבּוּר יֵשׁ לוֹ כִּדְמוּכָח מִכַּמָּה מְקוֹמוֹת. לָזֶה סִדֵּר מִצְוָה זוֹ אַחַר מִנּוּי יְהוֹשֻׁעַ, וְצִוָּה בָּהּ שֶׁתִּהְיֶה מִשֶּׁל צִבּוּר, כְּאָמְרוֹ "צַו אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל" וְגוֹ', לוֹמַר שֶׁאֵין הַתְּמִידִים בָּאִים אֶלָּא מִשֶּׁל צִבּוּר. וְלָזֶה כָּפַל לוֹמַר **וְאָמַרְתָּ אֲלֵיהֶם** לְעִכּוּב. וְדִקְדֵּק גַּם כֵּן בְּאָמְרוֹ **אֲלֵיהֶם** וְלֹא אָמַר לָהֶם, לְפִי מַה שֶׁפֵּרַשְׁתִּי בְּפָרָשַׁת "וַיֵּרָא אֵלָיו" (בראשית יח:א) כִּי יִרְצֶה מְעוּט זוּלָתוֹ, כְּמוֹ כֵּן בְּמַה שֶׁלְּפָנֵינוּ הֵעִיר אוֹתָנוּ שֶׁכַּוָּנָתוֹ לְמַעֵט. שׁוּב רָאִיתִי לָרַזַ"ל (ילקוט שמעוני) שֶׁאָמְרוּ וְזֶה לְשׁוֹנָם: לְפִי שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל אוֹמְרִים, לְשֶׁעָבַר הָיוּ הַמַּסָּעוֹת נוֹהֲגִים וְהַתְּמִידִין נוֹהֲגִים, פָּסְקוּ הַמַּסָּעוֹת פָּסְקוּ הַתְּמִידִין. אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְמֹשֶׁה: אֱמוֹר לָהֶם שֶׁיִּהְיוּ נוֹהֲגִין תְּמִידִין, עַד כָּאן לְשׁוֹנָם. וְשִׁבְעִים פָּנִים לַתּוֹרָה.

אֶת קָרְבָּנִי לַחְמִי וְגוֹ'. פֵּרוּשׁ, לְפִי שֶׁיֵּשׁ בַּתְּמִידִין שְׁלֹשָׁה מִינֵי קָרְבָּן: אֶחָד – הַקָּרֵבַת הַתָּמִיד, שֵׁנִי – עֲשִׂירִית הָאֵיפָה שֶׁל מִנְחַת הַתָּמִיד, שְׁלִישִׁי – הַנְּסָכִים. כְּנֶגֶד הַקָּרֵבַת הַתָּמִיד אָמַר קָרְבָּנִי, וּכְנֶגֶד הַמִּנְחָה אָמַר לַחְמִי שֶׁנִּקְרֵאת לֶחֶם, וּשְׁנֵיהֶם כָּלִיל לָאִשִּׁים, לָזֶה אָמַר לְאִשַּׁי, וּכְנֶגֶד הַנְּסָכִים אָמַר רֵיחַ נִיחוֹחִי שֶׁאֵין בּוֹ אֶלָּא רֵיחַ, שֶׁהוּא אֵינוֹ לְאִשִּׁים אֶלָּא יוֹצֵא עַל הַיְסוֹד וְיוֹרֵד לַשִּׁיתִין. וּבִשְׁלֹשָׁה דְּבָרִים דִּקְדֵּק לוֹמַר בְּכִנּוּי: קָרְבָּנִי, לַחְמִי, נִיחוֹחִי, לוֹמַר שֶׁכֻּלָּן שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בּוֹרֵא הַכֹּל וַעֲדַיִן בִּרְשׁוּתוֹ, כְּאָמְרוֹ (תהילים כד:א) "לַה' הָאָרֶץ וּמְלוֹאָהּ" וּפַרְשָׁנוּהוּ בִּמְקוֹמוֹ. וְדִקְדֵּק גַּם כֵּן לוֹמַר לְאִשַּׁי בְּכִנּוּי, לוֹמַר שֶׁגַּם הָאֵשׁ הִיא שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, וּמַעֲתָּה מַה שֶּׁיִּשְׂרָאֵל מַקְרִיבִין הוּא מִנְּכָסָיו שֶׁל הַבּוֹרֵא.

לָזֶה נִתְחַכֵּם ה' וְנָתַן אַזְהָרָה וְאָמַר **תִּשְׁמְרוּ**, לוֹמַר שֶׁאִם לֹא יַעֲשׂוּ הִנֵּה הֵם גּוֹזְלִים נְכָסָיו וְעוֹבְרִים בְּלָאו. וְאָמְרוֹ **לְהַקְרִיב לִי** וְגוֹ' פֵּרוּשׁ כִּי מַה שֶּׁיַּעֲשׂוּ הוּא הַקָּרֵבַת חֵלֶק מִנְּכָסָיו לְפָנָיו, אֲבָל עִקָּרָן שֶׁל נְכָסִים הֵם שֶׁל הַמָּקוֹם.

עוֹד נִתְכַּוֵּן בָּזֶה לְהוֹדִיעַ סוֹד הַקָּרְבָּן, שֶׁהוּא לְקָרֵב עַנְפֵי הַקְּדוּשָּׁה שֶׁהֵם חֵלֶק ה', וְהוּא מַה שֶּׁנִּתְכַּוֵּן בְּאָמְרוֹ קָרְבָּנִי בְּכִנּוּי אֵלָיו, וְהָבֵן. וְאָמְרוֹ לַחְמִי לְאִשַּׁי פֵּרוּשׁ, לֶחֶם זֶה שֶׁאֲנִי מְצַוֶּה לְהָבִיא לְאִשִּׁים סוֹדוֹ הוּא קָרְבָּנִי, שֶׁכְּשֶׁעוֹלֶה לַה' רֵיחַ נִיחוֹחַ מִתְקָרְבִים כָּל נִיצוֹצֵי הַקְּדוּשָּׁה שֶׁנִּתְרַחֲקוּ.

פסוק ג

וְאָמַרְתָּ לָהֶם זֶה הָאִשֶּׁה וְגוֹ'. יֵשׁ אֲמִירָה אַחֶרֶת, גַּם אָמַר זֶה הָאִשֶּׁה, לְבַל יַחְשְׁבוּ כִּי מַה שֶּׁיְּצַו ה' כֻּלּוֹ אֶחָד וְגוֹ' לַתְּמִידִין הוּא לְצַד הַהִסְתַּפְּקוּת וְלֹא לְשִׁעוּר הַנִּגְבָּל בִּשְׁלִילַת הַיּוֹתֵר מִמֶּנּוּ וְהַפָּחוֹת מִמֶּנּוּ, לָזֶה יֵשׁ אֲמִירָה לְהַגְבִּיל הַדָּבָר וְאָמַר "זֶה הָאִשֶּׁה" – זֶה וְלֹא יוֹתֵר מִמֶּנּוּ "אֶת הַכֶּבֶשׂ אֶחָד וְגוֹ' וְאֶת הַכֶּבֶשׂ" וְגוֹ'. נִמְצֵאתָ אוֹמֵר שֶׁבְּפָסוּק רִאשׁוֹן "צַו אֶת" וְגוֹ' נִצְטַוּוּ עַל הַתְּמָדַת הַקְּרֵבַת הַתְּמִידִין, וּבְפָסוּק זֶה נִצְטַוּוּ עַל שִׁעוּר הַקְּרֵבַת הַתְּמִידִין.

פסוק ט

וּבְיוֹם הַשַּׁבָּת שְׁנֵי כְבָשִׂים וְגוֹ'. טַעַם שְׁמוּסַף שַׁבָּת הוּא מוּעָט מִכָּל מוּסְפֵי רֹאשׁ חֹדֶשׁ וּמוּסְפֵי יוֹם טוֹב וְהַמּוֹעֲדִים, הוּא סוֹד לֶחֶם מִשְׁנָה, וְלָזֶה מוּסָפָיו שְׁנֵי כְבָשִׂים עַל שְׁנֵי כִּבְשֵׂי תָּמִיד, וְסוֹד הַשְּׁבִיעִיּוֹת רָמוּז בַּיּוֹם עַצְמוֹ כִּי הוּא שְׁבִיעִי, מַה שֶּׁאֵין הַשְּׁבִיעִיּוֹת מְסֻיָּם לֹא בְּרֹאשׁ חֹדֶשׁ וְלֹא בְּשִׁאָר יָמִים טוֹבִים, וַהֲגַם שֶׁיֵּשׁ שְׁבִיעִי שֶׁל פֶּסַח, אֵין הַשְּׁבִיעִיּוֹת קְבוּעַ בּוֹ כְּיוֹם הַשַּׁבָּת, וְהָבֵן:

פסוק יא

וּבְרָאשֵׁי חָדְשֵׁיכֶם. אָמַר בְּכִנּוּי "חָדְשֵׁיכֶם" לְפִי שֶׁקִּדּוּשׁ הַחֹדֶשׁ תָּלוּי בְּבֵית דִּין שֶׁל מַטָּה.

פסוק יז

לַחֹדֶשׁ הַזֶּה. תֵּיבַת הַזֶּה מְיֻתֶּרֶת, וּדְרָשׁוּהָ רַז"ל (תורת כהנים כג,ו) לְמַעֵט סֻכּוֹת מִמַּצָּה, וּכְבָר פֵּרַשְׁתִּיהָ בְּפָרָשַׁת תַּזְרִיעַ (ויקרא יד,ז).

פסוק כו

בְּהַקְרִיבְכֶם וְגוֹ' בְּשָׁבֻעֹתֵיכֶם. נִתְכַּוֵּן לוֹמַר כִּי אֵין הֶחָג עַל סִימָן מִנְחָה חֲדָשָׁה לְבַד, אֶלָּא גַּם לְתַשְׁלוּם סְפִירַת הַשָּׁבוּעוֹת, כִּי הוּא תִּקּוּן גָּדוֹל לִנְשָׁמוֹת עַם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כָּאָמוּר בְּסִפְרֵי אַנְשֵׁי אֱמֶת. וְדִקְדֵּק לוֹמַר "בְּשָׁבֻעֹתֵיכֶם" בְּכִנּוּי, לְהָעִיר כִּי הַשִּׁבְעָה שָׁבוּעוֹת הֵם בְּחִינַת שִׁבְעָה הַצַּדִּיקִים יְסוֹדֵי עַם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, כָּאָמוּר בְּסֵפֶר הַזֹּהַר (תיקונים כא:).

עוֹד נִתְכַּוֵּן בְּאָמְרוֹ **בְּשָׁבֻעֹתֵיכֶם** לִשְׁלֹל דַּעַת שׁוֹטִים (מנחות סה:) שֶׁסּוֹבְרִים בְּמַה שֶׁאָמַר הַכָּתוּב "מִמָּחֳרַת הַשַּׁבָּת" (ויקרא כג:טו) הוּא שַׁבַּת בְּרֵאשִׁית, לָזֶה אָמַר **בְּשָׁבֻעֹתֵיכֶם** פֵּרוּשׁ הַשָּׁבוּעוֹת שֶׁלָּכֶם, וְאִם פֵּרוּשׁ מַאֲמַר "מִמָּחֳרַת הַשַּׁבָּת" שַׁבַּת בְּרֵאשִׁית, אֵין שְׁבִיעִיּוֹת אֶלָּא שֶׁלָּהֶם אֶלָּא שְׁבִיעִיּוֹת עוֹלָם. כַּיּוֹצֵא בַּדָּבָר מָצִינוּ שֶׁאָמְרוּ בַּבְּרַיְתָא (מנחות עב.) וְזֶה לְשׁוֹנָם: רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר "תִּסְפֹּר לָךְ" (דברים טז:ט) – יְצָתָה שַׁבַּת בְּרֵאשִׁית שֶׁסְּפִירָתָהּ בְּכָל אָדָם.

פרק כט

פסוק יג

וְהִקְרַבְתֶּם עוֹלָה וְגוֹ' לַה' פָּרִים וְגוֹ'. נִרְאֶה כִּי טַעַם הַמְעָטַת הַפָּרִים יוֹם יוֹם, לְפִי שֶׁיֵּשׁ שְׁנֵי סוֹדֵי שְׁבִיעִיּוֹת: הָאֻמּוֹת הֵם הָרַבִּים שִׁבְעִים אֻמּוֹת וְנִמְשְׁלוּ לְפָרִים, וְיִשְׂרָאֵל גַּם כֵּן הֵם בִּבְחִינַת הַשֶּׁבַע בְּסוֹד בַּת שֶׁבַע (זוהר חדש ג רסו.), וְכָל מַעֲשֵׂיהֶם שְׁבִיעִיּוֹת: הַקְּרָבָנוֹת בְּכָל הַמּוֹסָפִין שִׁבְעָה שִׁבְעָה, יָמִים טוֹבִים שִׁבְעָה שִׁבְעָה, הַשַּׁבָּת סוֹד שִׁבְעָה עַנְפֵי אִילָן שֶׁבּוֹ שׁוֹרֶשׁ נִשְׁמָתָן שִׁבְעָה, צַדִּיקִים שִׁבְעָה, וְרָמַז ה' כְּנֶגֶד הָאֻמּוֹת הָרְמוּזִים בַּפָּרִים שֶׁיִּהְיוּ מִתְמַעֲטִים וְהוֹלְכִים.

וְרָמַז בְּחֶשְׁבּוֹן זֶה קִבּוּעַ אַרְבָּעָה עָשָׂר כְּבָשִׂים, לְרָמֹז שְׁתֵּי הַדְּרָגוֹת שֶׁבְּיִשְׂרָאֵל שֶׁבָּאִים בְּרָמָז הַכְּבָשִׂים, אֶחָד נִסְתָּר וְאֶחָד נִגְלֶה. הַנִּסְתָּר הֵם הַבְּרוּרִים שֶׁצָּרִיךְ לְבָרֵר מֵהָאֻמּוֹת, וְהַנִּגְלֶה הֵם הַמְבֻרָרִים. וְלָזֶה כְּשֶׁכָּלִים הַפָּרִים זֶה לְךָ הָאוֹת שֶׁכָּלָה מֵהֶם הַנִּסְתָּר וְלֹא יִשָּׁאֲרוּ כִּי אִם יִשְׂרָאֵל לְמוֹפֵת וְאוֹת. וְהוּא מַה שֶּׁרָמַז ה' בְּקָרְבַּן יוֹם עֲצֶרֶת שִׁבְעָה כְּבָשִׂים שֶׁהֵם לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל צֹאן קְדוֹשִׁים, פַּר הוּא הַנִּשְׁאָר מֵהָאֻמּוֹת מַעֲנָךְ יִשְׁמָעֵאל, אַיִל הוּא הַנִּשְׁאָר מִבְּנֵי עֵשָׂו הַבָּא מִיִּצְחָק, וְהֶבֶן סוֹד הַדָּבָר.

פרק ל

פסוק א

כְּכֹל אֲשֶׁר וגו' אֶת משֶׁה. וְלֹא הִסְפִּיק לוֹמַר "אוֹתוֹ" ומּוּבָן שֶׁעַל מֹשֶׁה הוּא אוֹמֵר, לְהַעִירְךָ שֶׁהוּא מַאֲמָר בִּפְנֵי עַצְמוֹ שֶׁהֵם דִּבְרֵי הַתּוֹרָה שֶׁמִּמְעִידָה וְאוֹמֶרֶת שֶׁהַמַּאֲמָר מִמֶּנּוּ אֲלֵיהֶם הָיָה כְּכֹל אֲשֶׁר צִוָּה ה' אֶת משֶׁה, מַה שֶּׁלֹּא הָיָה נִשְׁמָע אִם הָיָה אוֹמֵר "אוֹתוֹ" שֶׁאָז הָיָה נִשְׁמָע שֶׁהוּא גְּמַר מַאֲמַר "וַיֹּאמֶר משֶׁה וגו' כְּכֹל אֲשֶׁר צִוָּה ה' אוֹתוֹ", וַעֲדַיִן אֲנִי אוֹמֵר שֶׁהוּא חָשַׁב כֵּן וּמִי יֹאמַר שֶׁלֹּא טָעָה בִּדְבָרָיו וְלֹא שִׁנָּה בְּהֶסַּח הַדַּעַת.

חסלת פרשת פינחס

פסוק ב

אֶל רָאשֵׁי הַמַּטּוֹת וגו'. צָרִיךְ לְדַעַת מַה נִּשְׁתַּנִּית מִצְוָה זוֹ שֶׁפֵּרֵט בָּהּ הַכָּתוּב **רָאשֵׁי הַמַּטּוֹת**, וְרִבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה בְּסִפְרֵי אָמְרוּ: לְפִי שֶׁבְּמַאֲמַר הַחֲצוֹצְרוֹת הִקְדִּים קְרִיאַת הָעֵדָה לִנְשִׂיאִים, חָשׁ לוֹמַר שֶׁהָעֵדָה קוֹדֶמֶת לִנְשִׂיאִים, תַּלְמוּד לוֹמַר "אֶל רָאשֵׁי" וגו' שֶׁהֵם הַקּוֹדְמִים. וּבְמָקוֹם אַחֵר (נדרים עח:, בבא בתרא קכ:) אָמְרוּ שֶׁבָּא לוֹמַר הֶוֵּי נָדָרִים בְּיָחִיד מֻמְחֶה, וְכָל זֶה דֶּרֶךְ דְּרָשׁ וְאַסְמַכְתּוֹת. עוֹד צָרִיךְ לָדַעַת לָמָּה הֻצְרַךְ לוֹמַר **הַמַּטּוֹת לִבְנֵי**, שֶׁלֹּא הָיָה לוֹ לוֹמַר אֶלָּא "אֶל רָאשֵׁי מַטּוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל". וְהָיָה נִרְאֶה לוֹמַר שֶׁנִּתְכַּוֵּן לְדַבֵּר בְּסֵדֶר זֶה, שֶׁלֹּא תֹּאמַר שֶׁלֹּא בָּאָה הַמִּצְוָה אֶלָּא לְרָאשֵׁי הַמַּטּוֹת יִשְׂרָאֵל לְבַד, לָזֶה אָמַר "אֶל רָאשֵׁי הַמַּטּוֹת לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל", וּכְאִלּוּ אָמַר לָזֶה וְלָזֶה. וַהֲגַם שֶׁלֹּא אָמַר "וְלִבְנֵי", הֲרֵבֵּה מִקְרָאוֹת מְדַבְּרִים בְּסֵדֶר זֶה, כְּדֶרֶךְ אָמְרוֹ (שמות א:ב) "רְאוּבֵן שִׁמְעוֹן" וגו' וּכְאִלּוּ אָמַר "וְשִׁמְעוֹן".

אֶלָּא שֶׁרָאִיתִי בָּרַיְתָא (בבא בתרא קכ.) וְזֶה לְשׁוֹנָהּ: תַּנְיָא, יָכוֹל שֶׁלֹּא אָמַר משֶׁה פָּרָשָׁה זוֹ אֶלָּא לַנְּשִׂיאִים בִּלְבַד? נֶאֱמַר כָּאן "זֶה הַדָּבָר" וְנֶאֱמַר בִּשְׁחוּטֵי חוּץ (ויקרא יז) "זֶה הַדָּבָר", מַה לְּהַלָּן וְכוּ' אַף זוֹ נֶאֱמְרָה לְכֻלָּן. אִם כֵּן אֵין מַשְׁמָעוּת אָמְרוֹ "לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל" וְ"לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל", שֶׁהֲרֵי הֻצְרְכוּ בַּבָּרַיְתָא לְהוֹכִיחַ מִגְּזֵרָה שָׁוָה, וּכְבָר אָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (כריתות ה.) וְזֶה לְשׁוֹנָם: לְעוֹלָם אַל תְּהִי גְּזֵרָה שָׁוָה קַלָּה בְּעֵינֶיךָ וְכוּ'.

עוֹד צָרִיךְ לָדַעַת כַּוָּנַת אָמְרוֹ **לֵאמֹר**, כִּי לְמִי יֹאמְרוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל? וְאִם הַכַּוָּנָה הִיא שֶׁרָאשֵׁי הַמַּטּוֹת יֹאמְרוּ לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל, הָיָה לוֹ לוֹמַר "לֵאמֹר לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל". עוֹד אָמְרוֹ **זֶה** הַדָּבָר, מַה בָּא לְמַעֵט בְּתֵיבַת "זֶה"?

אָכֵן יִתְבָּאֵר הַכָּתוּב בְּהַקְדִּים מַאֲמָרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה שֶׁאָמְרוּ (חגיגה י.) וְזֶה לְשׁוֹנָם: הֻתַּר נְדָרִים פּוֹרְחִים בָּאֲוִיר, עַד כָּאן. וְיֵשׁ לְהָעִיר לָמָּה עָשָׂה ה' מִמִּצְוָה זוֹ סֵדֶר זֶה, מַה שֶּׁלֹּא עָשָׂה כֵּן בְּכָל הַתּוֹרָה, שֶׁכָּל דָּבָר וְדָבָר כָּתוּב יוֹשֵׁר וְזוֹ פּוֹרַחַת בָּאֲוִיר?

אָכֵן הַטַּעַם הוּא כִּי לֹא רָצָה ה' שֶׁיִּהְיֶה כָּתוּב לְעֵין כָּל אָדָם שֶׁהַנֵּדֶר וְהַשְׁבוּעָה יֶשְׁנָם בְּהֶתֵּר, שֶׁבָּזֶה יִזָּלְזְלוּ בִּנְדָרִים וּבִשְׁבוּעוֹת. וְלָזֶה נִתְחַכֵּם ה' וְהֶעְלִים הַדָּבָר וּמָסַר הַהֶתֵּר לִגְדוֹלֵי יִשְׂרָאֵל, שֶׁהֵם יֵדְעוּ וְיִבְחִינוּ חִלּוּקֵי הַמִּשְׁפָּטִים שֶׁבַּהֶתֵּר, אֲבָל בִּפְנֵי כָּל הֶהָמוֹן יִהְיוּ נְעוּלֵי דֶּלֶת לְקַיֵּם כָּל נֵדֶר וְכָל שְׁבוּעָה, כְּאָמְרוֹ "לֹא יַחֵל" וְגוֹמֵר "כְּכָל הַיּוֹצֵא מִפִּיו" וְגוֹ'. וְזֶה הוּא שִׁעוּר הַכָּתוּב **וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֶל רָאשֵׁי הַמַּטּוֹת** שֶׁהֵם גְּדוֹלֵי יִשְׂרָאֵל הַמְצָוָה בִּשְׁלֵמוּת, אֲבָל **לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר זֶה הַדָּבָר** פֵּרוּשׁ כִּי לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל בִּכְלָלוּת לֹא יֹאמַר לָהֶם מֵהַדִּבּוּר הַנֶּאֱמָר לְרָאשֵׁי הַמַּטּוֹת אֶלָּא זֶה הַדָּבָר, וְלֹא הַפּוֹרֵחַ בָּאֲוִיר שֶׁנֶּאֱמַר בְּעַל פֶּה לְרָאשֵׁי הַמַּטּוֹת (חגיגה י.), וּבָזֶה נִתְיַשְּׁבוּ כָּל הַדִּקְדּוּקִים.

אוֹ יִרְצֶה עַל זֶה הַדֶּרֶךְ: **אֶל רָאשֵׁי הַמַּטּוֹת** בָּאָה הַמִּצְוָה, **וְלִבְנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר** – פֵּרוּשׁ, כִּי הַנּוֹדֵר וְהַנִּשְׁבָּע מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל יָבֹא וְיֹאמַר לְרָאשֵׁי הַמַּטּוֹת, וְהֵם יַגִּידוּ לָמוֹ אֶת שֶׁיֶּשְׁנוֹ בְּבֵל יַחֵל וְאֶת שֶׁיֶּשְׁנוֹ בְּהַתָּרָה כְּפִי הַהֲלָכוֹת שֶׁבָּאוּ בְּמִשְׁפָּט זֶה.

וְאִם תֹּאמַר, לְכָל הַדְּרָכִים הֲרֵי הֶזְכִּירוּ גַּם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּמִצְוָה זוֹ, וְלָמָּה הֻצְרְכוּ רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה לִלְמֹד הַדָּבָר כַּנִּזְכָּר? יֵשׁ לוֹמַר שֶׁלֹּא הֻצְרְכוּ לָדוּן בִּגְזֵרָה שָׁוָה, אֶלָּא לוֹמַר שֶׁמִּשֶּׁה אָמַר הַדְּבָרִים מִפִּיו לְיִשְׂרָאֵל, אֲבָל לְהוֹדַעַת הַמִּצְוָה לְיִשְׂרָאֵל לֹא הֻצְרְכוּ לִגְזֵרָה שָׁוָה. וְזֶה הוּא מַה שֶּׁדִּקְדְּקוּ לוֹמַר "יָכוֹל שֶׁלֹּא אָמַר מֹשֶׁה פָּרָשָׁה זוֹ אֶלָּא לְרָאשֵׁי הַמַּטּוֹת", וְלֹא אָמְרוּ "יָכוֹל שֶׁלֹּא נֶאֶמְרָה פָּרָשָׁה זוֹ אֶלָּא לְרָאשֵׁי הַמַּטּוֹת", שֶׁאָז תִּהְיֶה הַכַּוָּנָה שֶׁלֹּא נֶאֶמְרָה כָּל עִקָּר.

עוֹד יֵשׁ לוֹמַר שֶׁגְּזֵרָה שָׁוָה שֶׁהוֹדִיעָה שֶׁמִּצְוָה זוֹ נוֹהֶגֶת בְּיִשְׂרָאֵל, הָיִיתִי יָכוֹל לְפָרֵשׁ אָמְרוֹ "לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל" כְּאִלּוּ אָמַר "שֶׁל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל", וְיִהְיֶה הַדָּבָר שָׁקוּל. וְאַחַר שֶׁבָּאָה גְּזֵרָה שָׁוָה שֶׁהִצְדִּיקָה הַמִּצְוָה גַּם בְּיִשְׂרָאֵל, אָנוּ מְיַשְּׁבִים הַכָּתוּב כְּדֶרֶךְ הָאֱמוּר. וְאֵין לְהַקְשׁוֹת לְפִי מַה שֶּׁפֵּרַשְׁנוּ "זֶה הַדָּבָר" שֶׁבָּא לְמַעֵט שֶׁלֹּא יֹאמַר לְכֹל שֶׁהַנְּדָרִים נִתָּרִים בַּפֶּה, וַהֲרֵי צְרִיכָה "זֶה הַדָּבָר" לִגְזֵרָה שָׁוָה, כִּי הַגְּזֵרָה שָׁוָה גָּמַר לָהּ מִתֵּיבַת "הַדָּבָר", וּפֵרוּשֵׁנוּ הוּא מִתֵּיבַת "זֶה" לְבַד, הֲגַם שֶׁהָיָה אוֹמֵר "זֶה אֲשֶׁר צִוָּה ה'":

וּבְדֶרֶךְ רֶמֶז יִתְבָּאֵר אָמְרוֹ **לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר זֶה הַדָּבָר**, עַל פִּי מַה שֶּׁאָמְרוּ רַז"ל (במדבר רבה כב:א) וְזֶה לְשׁוֹנָם: לְעוֹלָם יְהֵא אָדָם זָהִיר בִּנְדָרִים, אֶלֶף עֲיָירוֹת הָיוּ לוֹ לְיָנַאי וְכוּ', הֲרֵי שֶׁהֲגַם שֶׁהָיוּ מְקֻיָּמִין שְׁבוּעָתָן נֶעֱנָשׁוּ. וְאָמַר הַכָּתוּב כָּאן כִּי יֵשׁ נְדָרִים וּשְׁבוּעוֹת שֶׁצִּוָּה ה' אוֹתָם, וְהוּא אָמְרוֹ **לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר** – אֵין "לֵאמֹר" אֶלָּא גִּלּוּי עֲרָיוֹת (סנהדרין נו:), פֵּרוּשׁ לַחֲשֹׁשׁ הָעֲרָיוֹת – "זֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר צִוָּה ה' אִישׁ כִּי יִדֹּר נֶדֶר" וְגוֹ'. וְדִקְדֵּק לוֹמַר **אִישׁ** לְרַמֵּז לְתִגְבֹּרֶת נִגּוּד הַתַּאֲוָה, כְּאָמְרָם זַ"ל (רות רבה פ"ו) בְּפָסוּק "חַי ה' שִׁכְבִי" וְגוֹ' שֶׁנִּשְׁבַּע לְיִצְרוֹ, וְכֵן אָמְרוּ (חגיגה י.) בְּפָסוּק "נִשְׁבַּעְתִּי וָאֲקַיֵּמָה לִשְׁמֹר" וְגוֹ' כִּי מִצְוָה לִשָּׁבַע לְיִצְרוֹ.

פסוק ג

אִישׁ כִּי יִדֹּר נֶדֶר לַה' וְגוֹ'. צָרִיךְ לְדַעַת לָמָּה כָּפַל לוֹמַר **יִדֹּר נֶדֶר אוֹ הִשָּׁבַע שְׁבוּעָה** וְלֹא הִסְפִּיק לוֹמַר כִּי יִדֹּר לַה' אוֹ יִשָּׁבַע. עוֹד לָמָּה כָּפַל לוֹמַר **לֹא יַחֵל** וְגוֹ' **כְּכָל הַיּוֹצֵא מִפִּיו**. אָכֵן לְפִי שֶׁיֵּשׁ שְׁנֵי מִינֵי נְדָרִים וּשְׁבוּעוֹת, אֶחָד בְּעִנְיָנִים הַנּוֹגְעִים לַנֶּפֶשׁ וְיִתְחַלֵּק לִשְׁנֵי עִנְיָנִים: אֶחָד לַעֲשׂוֹת מַעֲשֶׂה הַטּוֹב, כְּגוֹן לִלְמֹד וּלְלַמֵּד לְהַקְדִּישׁ לִגְמִילוּת חֲסָדִים, וְאֶחָד לְהַרְחִיק הַתִּיעוּב לְהַגְדִּיר עַצְמוֹ לְבַל יָדוּר בִּשְׁכוּנַת אִשָּׁה חֲשׁוּדָה, לְבַל יֵלֵךְ בְּחֶבְרַת פּוֹעֲלֵי אָוֶן וְכַדּוֹמֶה. בִּ' בְּעִנְיָנִים הַנּוֹגְעִים לַגּוּף בְּמַעֲשֶׂה שֶׁאֵין בּוֹ לֹא אִסּוּר וְלֹא מִצְוָה, וְגַם זֶה יִתְחַלֵּק לִשְׁנֵי דְבָרִים: לֶאֱכֹל וְלִשְׁתּוֹת, לָדוּר בְּדִירָה זוֹ וְכַדּוֹמֶה, אוֹ שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל דָּבָר פְּלוֹנִי וְשֶׁלֹּא לִלְבּוֹשׁ מַלְבּוּשׁ זֶה וְכַדּוֹמֶה. וְיֵצוֹ ה' מִשְׁפָּטָיו כְּדָת מַה לַּעֲשׂוֹת, וְאָמַר "כִּי יִדֹּר נֶדֶר", סְתָם נֶדֶר יַגִּיד עַל הַמַּעֲשֶׂה שֶׁנָּדַר לֶלֶכֶת לְמָקוֹם פְּלוֹנִי אוֹ לַעֲשׂוֹת אֵיזֶה דָּבָר, וּלְפִי שֶׁיֵּשׁ נֶדֶר שֶׁהוּא לַה' וְדִינוֹ מְשֻׁנֶּה מִנְּדָרִי חוֹל כַּאֲשֶׁר יָבֹאר הַכָּתוּב, לָזֶה פָּרְטוֹ וְאָמַר "נֶדֶר לַה'".

נִמְצֵאת אוֹמֵר שֶׁהַזְכִּיר הַכָּתוּב שְׁנֵי מִינֵי נְדָרִים: נִדְרֵי חוֹל וְנִדְרֵי קֹדֶשׁ.

וְאָמְרוֹ **אוֹ הִשָּׁבַע שְׁבוּעָה** כְּנֶגֶד הֶעְדֵּר הַמַּעֲשֶׂה, כְּמוֹ שֶׁגָּמַר אוֹמֵר "לֶאְסֹר אִסָּר עַל נַפְשׁוֹ", וְיֵשׁ גַּם כֵּן בָּזֶה שְׁנֵי נְדָרִים: נִדְרֵי חוֹל, כְּגוֹן לֶאֱסֹר דְּבָרִים שֶׁאֵין מִצְוָה בְּאִסּוּרָם, אוֹ לֶאֱסֹר גַּם כֵּן דְּבָרִים שֶׁהֵם אֲסוּרִין, כְּגוֹן בִּעֵז שֶׁנִּשְׁבַּע לְיִצְרוֹ.

וְנִתְחַכֵּם ה' בְּמַה שֶּׁאָמַר תֵּיבַת **לַה'** בֵּין נֶדֶר לִשְׁבוּעָה, לְהַסְמִיךְ לַה' נֶדֶר וּשְׁבוּעָה, לוֹמַר שֶׁהַכֹּפֶל שֶׁבָּא בְּנֶדֶר וּבִשְׁבוּעָה הוּא פְּרָט הַנּוֹגֵעַ לַה' וְלֹא כְּלָלוֹ בִּכְלַל נִדְרֵי חוֹל, לְפִי שֶׁדִּינוֹ מְשֻׁנֶּה. וְהוּא מַה שֶּׁגָּמַר אוֹמֵר **לֹא יַחֵל דְּבָרוֹ כְּכָל הַיּוֹצֵא** וְגוֹ', פֵּרוּשׁ: כְּנֶגֶד נְדָרִים שֶׁהֵם דִּבְרֵי חוֹל וּשְׁבוּעוֹת שֶׁהֵם מְנִיעַת דְּבָרִים שֶׁאֵין בָּהֶם צָרְכֵי מִצְוָה, כִּשְׁבוּעָתוֹ שֶׁל בּוֹעַז וְכַדּוֹמֶה לָהּ, אָמַר "לֹא יַחֵל" – פֵּרוּשׁ, הוּא לֹא יַחֵל אֲבָל אֲחֵרִים מַתִּירִים לוֹ, וּכְמוֹ שֶׁפֵּרְשׁוּ רַז"ל (נדרים יד.). וּכְנֶגֶד נְדָרִים שֶׁהֵם נִדְרֵי הֶקְדֵּשׁוֹת וְנִדְרֵי שָׁמַיִם וּשְׁבוּעוֹת שֶׁיֵּשׁ בָּהֶם צָרְכֵי מִצְוָה, אָמַר **כְּכָל הַיּוֹצֵא מִפִּיו יַעֲשֶׂה** – בָּזֶה אֵין בָּהֶם תְּנַאי שֶׁאֲחֵרִים יְכוֹלִין לְהַתִּירוֹ, אֶלָּא הֵם דְּבָרִים שֶׁאֵין לָהֶם הַתָּרָה.

עוֹד נִרְאֶה לְפָרֵשׁ טַעַם אִמְרוֹ **לַה'** עַל פִּי מַה שֶּׁכָּתַב רַמְבַּ"ם בְּפֶרֶק י"א מֵהִלְכוֹת נְדָרִים וְזֶה לְשׁוֹנוֹ: קָטָן בֶּן שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה שָׁנָה שֶׁנִּשְׁבַּע אוֹ שֶׁנָּדַר, בּוֹדְקִים אוֹתוֹ אִם יוֹדֵעַ לְשֵׁם מִי נָדַר וְכוּ', עַד כָּאן. וְהוּא מַה שֶּׁנִּתְכַּוֵּן ה' בְּמַאֲמַר **נֶדֶר לַה'**, כִּי לְפִי שֶׁקָּדַם וְאָמַר **אִישׁ**, בָּא לָתֵת גֶּדֶר שֶׁיִּקָּרֵא אִישׁ לְדָבָר זֶה, וְאָמַר "נֶדֶר לַה'" פֵּרוּשׁ כְּשֶׁיֵּדַע לְשֵׁם מִי נָדַר, וְכֵן בִּשְׁבוּעָה כְּאָמְרוֹ "אוֹ הִשָּׁבַע שְׁבֻעָה", שֶׁהַדִּין כְּמוֹ כֵן בִּשְׁבוּעָה.

פסוק ה

וְשָׁמַע אֲבִיהָ אֶת נִדְרָהּ וְגוֹ' וְקָמוּ כָּל נְדָרֶיהָ וְגוֹ'. צָרִיךְ לְדַעַת לָמָּה הִתְחִיל לְדַבֵּר לְשׁוֹן יָחִיד, כְּאָמְרוֹ "נִדְרָהּ", וְגָמַר אוֹמֶר לְשׁוֹן רַבִּים, כְּאָמְרוֹ "נְדָרֶיהָ". גַּם מַה מְרַבֶּה בְּתֵיבוֹת "כָּל נְדָרֶיהָ" וְ"כָּל אִסָּר", שֶׁלֹּא הָיָה לוֹ לוֹמַר אֶלָּא "וְקָמוּ נְדָרֶיהָ וַאֲסָרֶיהָ". עוֹד לָמָּה שִׁנָּה בַּנִּדָּרִים אָמַר **וְקָמוּ נְדָרֶיהָ** וּבָאֲסָרִים **יָקוּם**. גַּם לֹא הָיָה צָרִיךְ לוֹמַר "יָקוּם" וְהָיָה סוֹמֵךְ עַל מַאֲמַר "וְקָמוּ" שֶׁאָמַר בַּתְּחִלָּה.

וְיִתְבָּאֵר הַכָּתוּב עַל פִּי מַה שֶּׁאָמְרוּ בְּמַסֶּכֶת נְדָרִים דף פז וְזֶה לְשׁוֹן הַמִּשְׁנָה: אָמְרָה "קוֹנָם תְּאֵנִים וַעֲנָבִים", קַיִּם לַתְּאֵנִים – כֻּלּוֹ קַיָּם, הֵפֵר לַתְּאֵנִים – אֵינוֹ מוּפָר עַד שֶׁיָּפֵר גַּם לַעֲנָבִים. אָמְרָה "קוֹנָם עֲנָבִים שֶׁאֵינִי טוֹעֶמֶת וּתְאֵנִים שֶׁאֵינִי טוֹעֶמֶת" – הֲרֵי אֵלּוּ שְׁנֵי נְדָרִים, עַד כָּאן. וְאָמְרוּ בַּשַּׁ"ס וְזֶה לְשׁוֹנָם: מַתְנִיתִין רַבִּי יִשְׁמָעֵאל הִיא, דְּתַנְיָא "אִישָׁה יְקִימֶנּוּ", אָמְרָה "קוֹנָם תְּאֵנִים וַעֲנָבִים" וְכוּ', קַיָּם לַתְּאֵנִים – כֻּלּוֹ קַיָּם וְכוּ', הֵפֵר לַעֲנָבִים – אֵינוֹ מוּפָר עַד שֶׁיָּפֵר גַּם לַתְּאֵנִים, דִּבְרֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: הֲרֵי הוּא אוֹמֵר "אִישָׁה יְקִימֶנּוּ" וְגוֹ', מַה יְקִימָנוּ מִמֶּנּוּ אַף יְפֵירֶנּוּ מִמֶּנּוּ. וְרַבִּי יִשְׁמָעֵאל: מִי כְּתִיב יָפֵר מִמֶּנּוּ? וְרַבִּי עֲקִיבָא: מַקִּישׁ הֲפָרָה לַהֲקָמָה. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: זוֹ דִּבְרֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל וְרַבִּי עֲקִיבָא, אֲבָל חֲכָמִים אוֹמְרִים: מַקִּישׁ הֲקָמָה לַהֲפָרָה, מַה הֲפָרָה מַה שֶּׁהֵפֵר הֵפֵר, אַף הֲקָמָה מַה שֶּׁקִּיֵּם קִיֵּם, עַד כָּאן. זוֹ הִיא גֵּירְסַת הַסְּפָרִים שֶׁלְּפָנֵינוּ, אֲבָל הַתּוֹסָפוֹת וְרַמְבַּ"ן וְהָרַ"ן גּוֹרְסִים: אֲבָל חֲכָמִים אוֹמְרִים מַה הֲפָרָה מַה שֶּׁהֵפֵר לֹא הוּפַר אַף וְכוּ', וּלְפִי גֵּירְסָא זוֹ חֲכָמִים וְרַבִּי יִשְׁמָעֵאל הֵם בִּסְבָרָא אַחַת בְּעִנְיַן הַהֲפָרָה שֶׁלֹּא הוּפַר, וְגִרְסָה זוֹ הִיא עִקַּר כְּמוֹ שֶׁהוֹכִיחוּ מֵהַתּוֹסָפְתָּא.

נִמְצִינוּ אוֹמְרִים שָׁלֹשׁ סְבָרוֹת: א' הִיא סְבָרַת רַבִּי יִשְׁמָעֵאל שֶׁהֵבִיא רַבִּי בַּמִּשְׁנָה, שֶׁאִם הֵקִים חֵלֶק מֵהַנֶּדֶר הֵקִים הַכֹּל, וְאִם הֵפֵר חֵלֶק מֵהַנֶּדֶר אֵינוֹ מוּפָר אֲפִלּוּ חֵלֶק שֶׁהֵפֵר. ב' סְבָרַת רַבִּי עֲקִיבָא שֶׁכָּל שֶׁהֵקִים מִקְצָת אוֹ הֵפֵר מִקְצָת כְּאִלּוּ הֵקִים אוֹ הֵפֵר הַכֹּל. ג' סְבָרַת חֲכָמִים שֶׁסּוֹבְרִים שֶׁבֵּין בַּהֲפָרָה בֵּין בַּהֲקָמָה אֵין הֲקָמָתוֹ וַהֲפָרָתוֹ כְּלוּם אֶלָּא אִם הֵקִים אוֹ הֵפֵר הַכֹּל. וּלְכָל אֶחָד מִשְּׁלֹשׁ הַסְּבָרוֹת יִתְיַשֵּׁב הַכָּתוּב עַל נָכוֹן.

לְסִבָרַת רַבִּי יִשְׁמָעֵאל שֶׁסָּתַם רַבִּי בַּמִּשְׁנָה כְּמוֹתוֹ, יִתְיַשֵּׁב עַל זֶה הַדֶּרֶךְ אָמְרוֹ "וְשָׁמַע אֲבִיהָ אֶת נִדְרָהּ" לְשׁוֹן יָחִיד, לוֹמַר שֶׁבְּנוֹדֶרֶת נֶדֶר אֶחָד הַכָּתוּב מְדַבֵּר, וּכְגוֹן שֶׁאָמְרָה "קוֹנָם תְּאֵנִים וַעֲנָבִים", שֶׁזֶּה יִקָּרֵא נֶדֶר אֶחָד, לְאַפּוֹקֵי אִם אָמְרָה "קוֹנָם תְּאֵנִים שֶׁאֵינִי טוֹעֶמֶת, קוֹנָם עֲנָבִים" וְכוּ', שֶׁזֶּה יִקָּרֵא שְׁנֵי נְדָרִים.

וְאָמְרוֹ **וְהֶחֱרִישׁ** וְגוֹ' **וְקָמוּ** כָּל נְדָרֶיהָ, פֵּרוּשׁ: אֲפִלּוּ לֹא הֶחֱרִישׁ אֶלָּא מִפְּרָט אֶחָד, פֵּרוּשׁ שֶׁמֵּהַתְּאֵנִים וְהָעֲנָבִים שֶׁנָּדְרָה בָּהֶם לֹא הֶחֱרִישׁ אֶלָּא לַתְּאֵנִים, "וְקָמוּ כָּל נְדָרֶיהָ", פֵּרוּשׁ אֲפִלּוּ לָעֲנָבִים. וּבָזֶה הֶעִירְךָ כִּי אָמְרוֹ **וְהֶחֱרִישׁ** אֵין הַכַּוָּנָה מֵהַכֹּל, שֶׁהֲרֵי הַצָּרִךְ לְהוֹדִיעֲךָ

בַּקִּיּוּם וְאָמַר **וְקָמוּ כָּל**, הָא לְמַדְתָּ שֶׁעַד עַתָּה בְּמַאֲמַר **וְהֶחֱרִישׁ** לֹא הָיִינוּ עֲסוּקִים לְכָל נְדָרֶיהָ.

וְאָמְרוּ **וְכָל אִסָּר** וְגוֹ' **יָקוּם**, נִתְכַּוֵּן בְּשִׁנּוּי זֶה לְהַזְכִּירוֹ בִּלְשׁוֹן יָחִיד, לְגַלּוֹת שֶׁמַּאֲמַר "כָּל נְדָרֶיהָ" לֹא שֶׁהֵם נְדָרִים רַבִּים, אֶלָּא נֶדֶר אֶחָד הוּא, אֶלָּא שֶׁכָּלְלָה בּוֹ דְּבָרִים רַבִּים – תְּאֵנִים וַעֲנָבִים, וּבְעֵרֶךְ הַנִּדָּרִים הוּא שֶׁאָמַר לְשׁוֹן רַבִּים, וְהוּא אָמְרוֹ "וְכָל אִסָּר וְגוֹ' יָקוּם". וַהֲגַם שֶׁהַמַּאֲמָר בָּא בְּאִסָּר, כְּבָר הוֹדִיעֲךָ הַכָּתוּב שֶׁדִּין הַנֵּדֶר וְהַשְׁבוּעָה שָׁוִים.

וְאָמְרוֹ **יָקוּם** – וְלֹא סָמַךְ עַל מַאֲמַר "וְקָמוּ" שֶׁקָּדַם, שֶׁאִם כֵּן הָיִיתִי מְפָרֵשׁ כַּוָּנַת הַכָּתוּב שֶׁבָּא לוֹמַר שֶׁאִם נָדְרָה וְנִשְׁבְּעָה עַל שְׁנֵי דְּבָרִים יַחַד וְהֶחֱרִישׁ לַנֵּדֶר, קַיֵּים גַּם לַשְּׁבוּעָה, לָזֶה אָמַר "יָקוּם" לוֹמַר שֶׁצְּרִיךְ הֲקָמָה לְכָל אֶחָד מֵהֶם.

וְאָמְרוֹ **וְאִם הָנֵיא** וְגוֹ' **כָּל נְדָרֶיהָ**, פֵּרוּשׁ, צְרִיךְ שֶׁיְּפֵר כָּל נְדָרֶיהָ, פֵּרוּשׁ – אִם לֹא הֵפֵר אֶלָּא לַתְּאֵנִים אֵינוֹ מוּפָר עַד שֶׁיְּפֵר גַּם לָעֲנָבִים. וְאָמְרוֹ **לֹא יָקוּם** לְשׁוֹן יָחִיד, לְהַעִירְךָ שֶׁבְּנֶדֶר אֶחָד הַכָּתוּב מְדַבֵּר, לְבַל תִּטְעֶה מִמַּאֲמַר "נְדָרֶיהָ" וְגוֹ', שֶׁאֵין הַכָּתוּב מְדַבֵּר אֶלָּא בְּנוֹדֶרֶת נְדָרִים רַבִּים כַּדִּין הָאָמוּר בַּסֵּיפָא שֶׁל הַמִּשְׁנָה שֶׁכָּתַבְנוּ לְמַעְלָה (נדרים סו:).

וְלִסְבָרַת רַבִּי עֲקִיבָא שֶׁבַּהֲפָרַת חֵלֶק הוּפַר הַכֹּל וּבַהֲקָמַת חֵלֶק כְּמוֹ כֵן הוּקַם הַכֹּל, יִתְבָּאֵר עַל זֶה הַדֶּרֶךְ: **וְשָׁמַע אָבִיהָ אֶת נִדְרָהּ** וְגוֹ' **וְהֶחֱרִישׁ** וְגוֹ', פֵּרוּשׁ – אִם שָׁמַע אֲפִלּוּ חֵלֶק מִנִּדְרָהּ, הֲגַם שֶׁלֹּא שָׁמַע כָּל נִדְרָהּ וְהֶחֱרִישׁ לְאוֹתוֹ חֵלֶק, בָּזֶה **וְקָמוּ כָּל נְדָרֶיהָ** אֲפִלּוּ חֵלֶק שֶׁלֹּא שָׁמַע. וְאָמְרוֹ **וְאִם הָנֵיא אָבִיהָ אוֹתָהּ**, פֵּרוּשׁ – אֲפִלּוּ לֹא הֵנִיא הַכֹּל אֶלָּא חֵלֶק אֶחָד, כָּל שֶׁאָנוּ קוֹרִין בּוֹ "הֵנִיא אוֹתָהּ". וְלָזֶה לֹא הִסְמִיךְ מַאֲמַר "כָּל נִדָּרֶיהָ" לְמַאֲמַר "וְאִם הֵנִיא" עַל זֶה הַדֶּרֶךְ: "וְאִם הֵנִיא אָבִיהָ כָּל נִדָּרֶיהָ בְּיוֹם שָׁמְעוֹ", וְאָז לֹא הָיָה צָרִיךְ לוֹמַר תֵּבַת "אוֹתָהּ". וּכְפִי זֶה, מַאֲמַר "כָּל נִדָּרֶיהָ" וְגוֹ' נִמְשָׁךְ לְמַטָּה לְמַאֲמַר "לֹא יָקוּם". וְאָמַר **לֹא יָקוּם** לְשׁוֹן יָחִיד, נִתְכַּוֵּן בָּזֶה לוֹמַר חִדּוּשׁ הַדִּין שֶׁאֲפִלּוּ מַה שֶׁלֹּא הֵפֵר הוּפַר.

וּלְדֶרֶךְ זֶה יִתְיַשֵּׁב עַל נָכוֹן מַאֲמַר **וַה' יִסְלַח לָהּ** וְגוֹ', פֵּרוּשׁ, שֶׁאִם לֹא הֵנִיא אָבִיהָ אֶלָּא לָעֲנָבִים וְהִיא אֵינָהּ יוֹדַעַת הַמִּשְׁפָּט שֶׁגַּם לַתְּאֵנִים הוֹעִיל הַבִּטּוּל וְאָכְלָה תְּאֵנִים, מוֹדִיעַ הַכָּתוּב שֶׁה' יִסְלַח לָהּ, כִּי צְרִיכָה סְלִיחָה כֵּיוָן שֶׁלְּדַעְתָּהּ לֹא הֵנִיא עַל הַתְּאֵנִים. וְנָתַן טַעַם הַסְּלִיחָה "כִּי הֵנִיא אָבִיהָ אוֹתָהּ", פֵּרוּשׁ, כִּי הַבִּטּוּל שֶׁעָשָׂה אָבִיהָ הוֹעִיל גַּם לָזֶה. וְהֶצְרֵךְ לוֹמַר כֵּן לְהַעִירְךָ שֶׁהַדָּבָר שֶׁעָלָיו בָּא הַסְּלִיחָה הוּא עַל הֶעְדֵּר יְדִיעָה זוֹ שֶׁמִּמֶּנָּה יָצְאָה הַשְׁגָּגָה, וְהָבֵן.

וְלִסְבָרַת חֲכָמִים שֶׁאָמְרוּ שֶׁלֹּא תּוֹעִיל הֲפָרָה לְמִקְצָת וְלֹא הֲקָמָה לְמִקְצָת, עַד שֶׁיְּפֵר לַכֹּל אוֹ יָקוּם לַכֹּל, יִתְבָּאֵר עַל זֶה הַדֶּרֶךְ: "וְשָׁמַע אָבִיהָ אֶת נִדְרָהּ" – אָמַר לְשׁוֹן יָחִיד לְהַעִירְךָ שֶׁהַכָּתוּב מְדַבֵּר בְּעָשְׂתָה נֶדֶר אֶחָד, וְלֹא בְּעָשְׂתָה שְׁנֵי נְדָרִים, כְּמוֹ שֶׁפֵּרַשְׁתִּי לְסִבָרַת רַבִּי

יִשְׁמַעֵאל. וְאָמְרוּ **וְהֶחֱרִישׁ** וְגוֹ' **וְקָמוּ כָּל נְדָרֶיהָ** – מַאֲמַר "כָּל נְדָרֶיהָ" נִמְשָׁךְ לְפָנָיו וְלִפְנֵי פָּנָיו, וְזֶה פֵּרוּשׁוֹ: "וְהֶחֱרִישׁ לָהּ אֲבִיהָ" – אֵימָתַי יוֹעִיל הַחֲרִישָׁה לְהָקִים? אִם יִהְיוּ "כָּל נְדָרֶיהָ", אֲבָל חֵלֶק מִמֶּנָּה לֹא תוֹעִיל לוֹ הֲקָמָה.

וְאָמְרוּ **וְאִם הֵנִיא** וְגוֹ' **כָּל נְדָרֶיהָ** וְגוֹ', מַאֲמַר "כָּל נְדָרֶיהָ" נִמְשָׁךְ לְמַעְלָה עַל זֶה הַדֶּרֶךְ: **וְאִם הֵנִיא** וְגוֹ' – אִם בַּהֲפָרָתוֹ הֵנִיא הַכֹּל, אָז לֹא יָקוּם פְּרָט מֵהֶם. וּלְהוֹדִיעֲךָ בָּא שֶׁאִם הֵנִיא פְּרָט אֶחָד אֵין אָנוּ קוֹרִים בּוֹ "לֹא יָקוּם". וַהֲגַם שֶׁנֹּאמַר "כָּל נְדָרֶיהָ" נִמְשָׁךְ לְמַטָּה לְמַאֲמַר "לֹא יָקוּם", יִתְבָּאֵר עַל זֶה הַדֶּרֶךְ: "כָּל נְדָרֶיהָ" וְגוֹ' "לֹא יָקוּם" – פֵּרוּשׁ, בִּזְמַן שֶׁיֵּשׁ כָּל נְדָרֶיהָ בִּכְלָל, אָז יֶשְׁנוֹ לַפְּרָט. הָא לְמַדְתָּ שֶׁאֵין בְּטוּל לַפְּרָט לְבַדּוֹ. וְכָל זֶה דָּוְקָא שֶׁעָשְׂתָה נֶדֶר אֶחָד, כְּמוֹ שֶׁרָשַׁם בְּמַאֲמַר "וְשָׁמַע אֲבִיהָ אֶת נִדְרָהּ", אֲבָל אִם עָשְׂתָה אוֹתָם בְּנֶדֶר שְׁנֵי נְדָרִים, אֵין נִתְלֶה זֶה בָּזֶה.

פסוק יג

וְאִם הָפֵר יָפֵר וְגוֹ'. טַעַם שֶׁכָּפַל לוֹמַר **הָפֵר יָפֵר**, גַּם רִבּוּי **כָּל מוֹצָא**, יִתְבָּאֵר עַל פִּי מַה שֶּׁאָמְרוּ בִּנְדָרִים פֶּרֶק י"א (נדרים פב:) וְזֶה לְשׁוֹנָם: אָמַר רַב יְהוּדָה וְכוּ' נְדָרָה מִשְׁתֵּי כְּכָרוֹת, בְּאַחַת מִתְעַנָּה וּבְאַחַת אֵין מִתְעַנָּה, מִתּוֹךְ שֶׁהוּא מֵפֵר לַמִּתְעַנָּה מֵפֵר גַּם לְשֶׁאֵינָהּ מִתְעַנָּה, עַד כָּאן, וְהוּא מַה שֶּׁנִּתְכַּוֵּן הַכָּתוּב בְּכָכָל **וְאִם הָפֵר יָפֵר**, פֵּרוּשׁ, אִם הֵפֵר בַּחֵלֶק שֶׁיֵּשׁ לוֹ הֲפָרָה, "יָפֵר" לְרַבּוֹת גַּם חֵלֶק שֶׁאֵין לוֹ בּוֹ דִּין הֲפָרָה. וְאָמַר **כָּל מוֹצָא שְׂפָתֶיהָ** וְגוֹ', פֵּרוּשׁ, טַעַם שֶׁהוּא מֵפֵר גַּם חֵלֶק שֶׁאֵין בּוֹ דִּין הֲפָרָה לְפִי שֶׁהוּא כָּלוּל עִם דָּבָר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ הֲפָרָה, וּכְשֶׁהוּא מֵפֵר מֵפֵר גַּם כֻּלָּם יַחַד. וּלְסִבָּרַת רַב אַסִי שֶׁחָלַק שָׁם בִּנְדָרִים וְזֶה לְשׁוֹנוֹ: רַב אַסִי אָמַר מֵפֵר לַמִּתְעַנָּה וְאֵינוֹ מֵפֵר לְשֶׁאֵינוֹ מִתְעַנָּה, עַד כָּאן, יִתְבָּאֵר עַל זֶה הַדֶּרֶךְ: "אִם הָפֵר", פֵּרוּשׁ דָּבָר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ דִּין הֲפָרָה, "יָפֵר" פֵּרוּשׁ תּוֹעִיל הֲפָרָתוֹ, אֲבָל לֹא חֵלֶק שֶׁאֵין בּוֹ דִּין הֲפָרָה. וְאָמְרוּ **כָּל** וְגוֹ' **לִנְדָרֶיהָ**, פֵּרוּשׁ: אֲפִלּוּ הֵם כְּלוּלִים יַחַד שְׁנֵי דְּבָרִים, אֶחָד מִתְעַנָּה בּוֹ וְאֶחָד אֵין מִתְעַנָּה בּוֹ.

עוֹד יִתְבָּאֵר עַל פִּי מַה שֶּׁאָמְרוּ שָׁם בַּמִּשְׁנָה (נדרים פז.) וְזֶה לְשׁוֹנָם: יוֹדֵעַ אֲנִי שֶׁיֵּשׁ מְפִירִין, אֲבָל אֵינִי יוֹדֵעַ שֶׁזֶּה נֶדֶר – רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: לֹא יָפֵר, וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: יָפֵר, עַד כָּאן. וְהוּא מַה שֶּׁנִּתְכַּוֵּן הַכָּתוּב בְּמַאֲמַר **הָפֵר יָפֵר**, פֵּרוּשׁ, אֲפִלּוּ אֵין לוֹ שְׁגָגָה אֶלָּא בַּהֲפָרָה, תּוֹעִיל לוֹ לְהָפֵר אַחַר זְמַן כְּשֶׁיֵּדַע שֶׁיֵּשׁ מְפִירִין, זוֹ כִּדְבְרֵי חֲכָמִים. וּלְרַבִּי מֵאִיר יִתְבָּאֵר הַכֹּל לוֹמַר שֶׁיֵּשׁ מְצִיאוּת שֶׁהֲגַם שֶׁלֹּא הֵפֵר בִּזְמַנּוֹ יָפֵר שֶׁלֹּא בִּזְמַנּוֹ, וּכְגוֹן שֶׁלֹּא יָדַע שֶׁיֵּשׁ מְפִירִין. וְאָמְרוּ **לִנְדָרֶיהָ** לְסִבָּרַת רַבִּי מֵאִיר יִתְיַשֵּׁב עַל זֶה הַדֶּרֶךְ: אֵימָתַי אָמַרְתִּי לְךָ שֶׁיָּכוֹל לְהָפֵר אַחַר כָּךְ – כְּשֶׁלֹּא הָיְתָה לוֹ הַשְׁגָּגָה בִּנְדָרִים, וְהוּא אָמְרוֹ **לִנְדָרֶיהָ**, פֵּרוּשׁ, כְּשֶׁיַּכִּיר נְדָרֶיהָ.

וְלִסְבָרַת חֲכָמִים יִתְבָּאֵר אָמְרוֹ "לִנְדָרֶיהָ" – הַכָּרַת הֱיוֹתָהּ נְדָרֶיהָ, הָא לְמַדְתָּ שֶׁבָּהּ שָׁגַג וְאַף עַל פִּי כֵן רִבָּה בּוֹ הֶפָרָה לוֹמַר שֶׁיָּכוֹל לְהָפֵר לְכְשֶׁיֵּדַע שֶׁהֵם נְדָרִים.

פסוק טז

וְאִם הָפֵר יָפֵר. פֵּרוּשׁ, אֲפִילוּ בִּנְדָרִים שֶׁיֵּשׁ בָּהֶם הֶפָרָה, אִם יָפֵר וְנָשָׂא וְגוֹ':

פרק לא

פסוק א

וַיְדַבֵּר ה' וְגוֹ' לֵאמֹר נְקֹם וְגוֹ'. קָשֶׁה, אִם הַדִּבּוּר בָּא לֵאמֹר לְיִשְׂרָאֵל כַּנִּשְׁמָע מִתֵּיבַת "לֵאמֹר", הָיָה לוֹ לוֹמַר "נִקְמוּ נִקְמַתְכֶם מֵאֵת" וְגוֹ'. וּבְמִדְרָשׁ תַּנְחוּמָא אָמְרוּ וְזֶה לְשׁוֹנָם: אֵין וַיְדַבֵּר אֶלָּא לְשׁוֹן עַז וְכוּ', הִתְחִיל מֹשֶׁה לְפַיֵּס הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עַל מִיתָתוֹ וְלֹא נִתְפַּיֵּס וְכוּ', אָמַר לוֹ מֹשֶׁה: לִי רָאוּי מִיתָה שֶׁרָאִיתִי נְפָלָאוֹת וְכוּ', וּפִיְּסוֹ ה' בִּשְׁנֵי דְּבָרִים: אִם אַתָּה רוֹצֶה לְחִיּוֹת שָׁנִים רַבּוֹת לֹא יִרְאוּ יִשְׂרָאֵל בְּמַפֶּלֶת אוֹיְבֵיהֶם וְלֹא תִּכָּבֵשׁ מִדִּין לִפְנֵיהֶם וְכוּ', וְכֵיוָן שֶׁנִּתְפַּיֵּס מֹשֶׁה הָיָה קָשֶׁה לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שֶׁקִּנַּס עָלָיו מִיתָה וְכוּ', עַד כָּאן. הִנֵּה בַּעַל הַמִּדְרָשׁ הִרְגִּישׁ בְּמַה שֶּׁדִּקְדְּקוּ וְלִדְבָרָיו יִתְיַשֵּׁב הַכְּתוּב עַל נָכוֹן. "וַיְדַבֵּר" לְשׁוֹן קוֹשִׁי, זֶה יִרְמֹז לִשְׁנֵי מִינֵי קוֹשִׁי: אֶחָד לְמֹשֶׁה עַל מִיתָתוֹ, וְאֶחָד בְּעִנְיֵנִי ה' עַל שֶׁקִּנַּס עַל יְדִידוֹ הַמִּיתָה. וְתֵיבַת **לֵאמֹר** נִתְכַּוֵּן לִרְמֹז אֶל הַפִּיּוּס שֶׁפִּיֵּס ה' לְמֹשֶׁה לְהִתְפַּיֵּס לְמוּת מִטַּעַם "נִקֹּם" וְגוֹ' כָּאֲמוּר בַּמִּדְרָשׁ. אוֹ יִרְצֶה בְּתֵיבַת **לֵאמֹר** לְהוֹדִיעַ רְצוּי שֶׁרָצָה מֹשֶׁה לַה' כְּדֵי שֶׁלֹּא יָמוּת, וְעָנָהוּ ה' "נִקֹּם" וְגוֹ' פֵּרוּשׁ, בִּשְׁבִיל שֶׁיִּנָּקֹם מֵאוֹיְבֵי יִשְׂרָאֵל.

וּלְפִי פְּשַׁט הַכָּתוּב יִתְבָּאֵר עַל זֶה הַדֶּרֶךְ: "וַיְדַבֵּר ה'" – אָמַר לְשׁוֹן דִּבּוּר, לוֹמַר דִּבֵּר אֵלָיו דָּבָר מֶלֶךְ שִׁלְטוֹן כִּשְׁאָר כָּל הַצִּוּוּיִים שֶׁבַּתּוֹרָה. וְאָמְרוֹ **לֵאמֹר** כְּפָשְׁטָהּ – לֵאמֹר לְיִשְׂרָאֵל כָּכָל "לֵאמֹר" הָאֲמוּרָה בַּתּוֹרָה, וְכָאן צָרִיכָה לֵיאָמֵר יוֹתֵר מִכָּל הַמִּקוֹמוֹת, לְפִי שֶׁאָמַר "נִקֹּם" תָּבֹא לוֹ הַסְּבָרָא שֶׁהוּא לְבַד יַעֲשֶׂה הַנְּקָמָה כְּפָשַׁט הַמַּאֲמָר, וְאֵין זֶה דָּבָר זָר כִּי גִּבּוֹר חַיִל הָיָה וַה' בְּעָזְרוֹ. וְצֵא וּלְמַד מִיהוֹנָתָן בֶּן שָׁאוּל וְגוֹ' (שמואל א יד), וּמִכָּל שֶׁכֵּן מֹשֶׁה גִּבּוֹר הַגִּבּוֹרִים. לָזֶה אָמַר אֵלָיו לֵאמֹר לְיִשְׂרָאֵל. וְאָמְרוֹ **נָקֹם** וְגוֹ', פֵּרוּשׁ: לְפִי שֶׁתְּלָה לוֹ ה' מִיתָתוֹ בְּנִקְמַת מִדְיָן, דִּכְתִיב "אַחַר תֵּאָסֵף" וְגוֹ', אָמַר אֵלָיו כִּי בְּמַה שֶׁאֹמַר הַדְּבָרִים הוּא לָהֶם, בָּזֶה מַעֲלֶה עָלָיו הַכָּתוּב שֶׁהוּא הַנּוֹקֵם, כִּי הוּא מוֹסֵר נַפְשׁוֹ מַמָּשׁ עַל הַדָּבָר, שֶׁהֲגַם שֶׁיּוֹדֵעַ שֶׁבְּאֶמְצָעוּת כֵּן יָמוּת, אַף עַל פִּי כֵן יֹאמַר לְיִשְׂרָאֵל מַה שֶּׁאָמַר בְּסָמוּךְ. אֵין לְךָ קִיּוּם מִצְוַת "בְּכָל נַפְשְׁךָ" כָּזוֹ, וּבְסָמוּךְ יִתְבָּאֵר בְּאֹפֶן אַחֵר.

פסוק ב

נָקֹם נִקְמַת וגו'. מִשְׁמָעוּת הַכָּתוּב יַגִּיד שֶׁהֵטִיל ה' עַל מֹשֶׁה לְהִנָּקֵם מִמִּדְיָן, וְרָאִינוּ שֶׁאָפִלּוּ לְמִלְחָמָה לֹא יָצָא עִמָּהֶם. וְהָגַם שֶׁפֵּרַשְׁתִּי שֶׁהַנְּקָמָה הִיא הָאֲמִירָה שֶׁיֹּאמַר לָהֶם, עִם כָּל זֶה פְּשַׁט הַכָּתוּב מַשְׁמַע שֶׁהוּא עַצְמוֹ יִנָּקוֹם, לֹא שֶׁיִּשְׁלַח פִּינְחָס בִּמְקוֹמוֹ. עוֹד לָמָּה תָּלָה אֲסִיפַת מֹשֶׁה בְּנִקְמַת מִדְיָן?

אָכֵן כַּוָּנַת מַאֲמַר "נְקֹם" סוֹבֶלֶת שְׁנֵי דְּרָכִים: א', הוּא הִשְׁתַּדְּלוּת סֵדֶר הַמַּעֲשֶׂה, פֵּרוּשׁ הִתְחַכְּמוּת סֵדֶר הַמִּלְחָמָה לְתוֹעֶלֶת הַנִּצָּחוֹן, בֵּין בַּשִּׁעוּר הַצָּרִיךְ בֵּין בַּסֵּדֶר שֶׁבּוֹ יַשִּׂיג לְאַבֵּד קָמָיו וְהַעֲרַכַת הַלּוֹחֲמִים וְכַדּוֹמֶה. ב', הַמִּלְחָמָה עַצְמָהּ שֶׁהִיא פְּעֻלַּת הַנְּקָמָה. וְהֶבֵין מֹשֶׁה פֵּרוּשׁ צוֹדֶק כִּי כַּוָּנַת "נְקֹם" וְגוֹ' שֶׁאָמַר ה' הִיא הִתְחַכְּמוּת סֵדֶר הַדָּבָר שֶׁבְּאֶמְצָעוּתוֹ תִּהְיֶה הַנְּקָמָה. וּפֵרוּשׁ זֶה הַצָּדְקָתוֹ הִיא מִמַּה שֶּׁלֹּא אָמַר לוֹ ה' בְּפֵרוּשׁ "הִלָּחֵם בְּמִדְיָן" שֶׁהוּא לְשׁוֹן מֻכָּרָע, גַּם לְפִי שֶׁהִשְׂכִּיל בְּמַה שֶׁלְּפָנֵינוּ שֶׁהוּא צָרִיךְ לְהִתְחַכְּמוּת בְּסֵדֶר הַדָּבָר, מִטַּעַם כִּי הִנֵּה הָעָם אֲשֶׁר יָצָו ה' עֲלֵיהֶם הַנְּקָמָה הֵם עִם אֲשֶׁר נִכְשְׁלוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בָּהֶם בַּעֲרָיוֹת, מֵהֶם בְּמַעֲשֶׂה מֵהֶם בְּמַחְשָׁבָה. וְהָגַם שֶׁנִּגְף ה' כַּמָּה וְכַמָּה, סוֹף כָּל סוֹף יִמָּנַע מֵהֶם הַנֶּסֶ בָּהֶם, וְאַדְרַבָּה יְקַטְרֵג הַמְּקַטְרֵג לְהַפִּילָם בְּמִלְחָמוֹתָם לְצַד שֶׁמֶץ הֶעָוֹן. וְזֶה יִדְמֶה לְמַעֲשֶׂה הָעֶגֶל שֶׁהָגַם שֶׁנִּגַּף ה' כָּל עוֹבְדָיו, עִם כָּל זֶה יָצָו ה' לְבַל יִכָּנֵס כֹּהֵן גָּדוֹל לִפְנִים בְּבִגְדֵי זָהָב, גַּם צִוָּה (פרקי דרבי אליעזר פרק ד) שׁוֹכְנֵי שָׁמַיִם לְכַסּוֹת בְּכַנְפֵיהֶם אֶת רַגְלֵיהֶם שֶׁדּוֹמִים לְרֶגֶל עֵגֶל לְבַל יִתְעוֹרֵר הַמְּקַטְרֵג. וּמִכָּל שֶׁכֵּן בְּעֵת הַמִּלְחָמָה שֶׁיִּתְעוֹרֵר הַמְּקַטְרֵג עַל הַחֵטְא שֶׁבָּא מֵהֶם. וְצֵא וּלְמַד (סוטה מד.) שֶׁעִוֹּר הַחֵטְא שֶׁיַּחְזְרוּ עָלָיו מֵעוֹרְכֵי הַמִּלְחָמָה, וּכְמוֹ כֵן יִתְפַּסּוּ בְּכָל שֶׁהוּא מֵהֶרְהוּר הַתְּעוּב, וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר שֶׁיִּהְיוּ מְנוּעֵי הַנֶּס. וְלָזֶה כְּשֶׁאָמַר ה' לְמֹשֶׁה "נְקֹם", אָמַר, וַדַּאי כַּוָּנַת ה' הוּא הַהִתְחַכְּמוּת בְּסֵדֶר הָעִנְיָן לְהָרִים הַמַּחוֹשׁ הָאָמוּר, וְזוֹ הִיא עִקַּר הַדָּבָר שֶׁתַּעֲלֶה בְּיָדֶם הַנְּקָמָה, וּכְמוֹ כֵן עָשָׂה בְּחָכְמָתוֹ עֶבֶד ה' כַּאֲשֶׁר אָבְאַר בְּסָמוּךְ.

וְאָמְרוֹ **אַחַר תֵּאָסֵף אֶל עַמֶּיךָ** – נִרְאֶה כִּי נִתְכַּוֵּן לוֹמַר לוֹ שֶׁקּוֹדֶם לָכֵן אֵינוֹ שָׁלֵם הַתִּקּוּן לֵאָסֵף אֶל עַמָּיו, פֵּרוּשׁ שֶׁיִּהְיֶה לוֹ מוֹנֵעַ בַּדִּין וְיִמָּנְעוּ מִגֶּשֶׁת נַפְשׁוֹ לִמְקוֹם מוֹשָׁבָהּ שֶׁיִּקָּרֵא "עַמָּיו" כַּיָּדוּעַ, עַד שֶׁיַּעֲמִידֵנוּ בַּמִּשְׁפָּט, כִּי עַל הַכֹּל יָבִיא ה' בַּמִּשְׁפָּט וּסְבִיבָיו נִשְׂעָרָה מְאֹד, וְהַמּוֹנֵעַ הוּא לְפִי שֶׁהַשָּׁלֵם הַזֶּה נִתְרַפֶּה בְּמַעֲשֶׂה זִמְרִי וְלֹא עָשָׂה דָּבָר, כְּאָמְרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (במדבר רבה כ,כד) שָׁרְפוּ יָדָיו, וְהִקְפִּיד ה' עָלָיו שֶׁלֹּא נָקַם עַד שֶׁעָמַד פִּנְחָס. וְלָזֶה כְּשֶׁהִגִּיעַ זְמַן פְּטִירָתוֹ אָמַר ה' אֵלָיו תִּקּוּן לְדָבָר זֶה שֶׁנִּמְנַע מֵהִתְנַקֵּם מֵעוֹשֵׁי רֶשַׁע – יָקוּם וְיִתְנַקֵּם מִמִּדְיָן שֶׁסִּבְּבוּהוּ, וְאַחַר שֶׁיִּשְׁלִים הַתִּקּוּן לֵיאָסֵף אֶל עַמָּיו בְּאֵין שָׂטָן וְאֵין וְכוּ', וְזֶה מֵחַסְדֵי אֵל וְאַהֲבָתוֹ לִידִידָיו יַנְחֵם בְּמַעְגְּלֵי צֶדֶק.

מֵאֵת הַמִּדְיָנִים. אָמְרוּ **מֵאֵת** וְלֹא הִסְפִּיק לוֹמַר מֵהַמִּדְיָנִים, אוּלַי שֶׁרָמַז לְזוּלָתָם הַנִּמְצָא אִתָּם, וְהוּא בִּלְעָם שֶׁנִּמְצָא שָׁם אָז וַהֲרָגוּהוּ, דִּכְתִיב (במדבר לא:ח) "וְאֵת בִּלְעָם" וְגוֹ'. וְאוּלַי כִּי לָזֶה מִהֵר ה' הַדָּבָר קוֹדֶם שֶׁיַּחְזוֹר בִּלְעָם לְאַרְצוֹ, כִּי לֹא הָיָה בְּמִדְיָן אֶלָּא לָקַחַת שְׂכָרוֹ, כְּאָמְרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (סנהדרין קו.), וְעוֹמֵד לַחְזוֹר, וַה' פָּרַשׂ רֶשֶׁת לְרַגְלוֹ וְצָדוֹ לְחֶרֶב נוֹקֶמֶת.

פסוק ג

וַיְדַבֵּר וְגוֹ' לֵאמֹר הֵחָלְצוּ וְגוֹ'. צָרִיךְ לְדַעַת: א' אָמְרוֹ **לֵאמֹר** לְמִי יֹאמְרוּ. ב' אָמְרוֹ **הֵחָלְצוּ** וְגוֹ' לָמָּה לֹא צִוָּה כַּסֵּדֶר שֶׁאָמַר בְּמִלְחֶמֶת עֲמָלֵק לִיהוֹשֻׁעַ (שמות יז:ט) "בְּחַר לָנוּ אֲנָשִׁים", כְּמוֹ כֵן כָּאן הָיָה לוֹ לְצַוּוֹת לְפִינְחָס שֶׁשָּׁלַח עִמָּהֶם וְלֹא לִכְלָלוּת הָעָם. גַּם שֶׁאֵין דֶּרֶךְ זֶה נָכוֹן, כִּי מִי מֵפִיס לָדַעַת מִי זֶה הוּא שֶׁיִּזֵּרז עַצְמוֹ לָצֵאת, וְכָל אֶחָד יֹאמַר לֹא עָלַי הַמִּצְוָה לַעֲשׂוֹת. ג' אָמְרוֹ **וְיִהְיוּ עַל מִדְיָן** שֶׁהָיָה לוֹ לוֹמַר "וְיִלָּחֲמוּ בְּמִדְיָן" כְּדֶרֶךְ אָמְרוֹ (שם) "הִלָּחֶם בַּעֲמָלֵק". ד' לָמָּה שִׁנָּה מִדִּבְרֵי ה' כִּי ה' אָמַר אֵלָיו "נָקֹם נִקְמַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל" וְהוּא אָמַר "נִקְמַת ה'", וְהָיָה צָרִיךְ לְדַיֵּק מַאֲמַר ה'. ה' אָמְרוֹ **אֶלֶף לַמַּטֶּה** לָמָּה לֹא שָׁלַח כָּל הָעָם לַעֲשׂוֹת נְקָמָה בַּגּוֹיִם הָרְשָׁעִים, וְעַל מִי סָמַךְ לִשְׁלֹחַ אֲנָשִׁים מוּעָטִים שְׁנֵים עָשָׂר אֶלֶף לְעַם רַב, וְצֵא וּלְמַד רִבּוּיִם מִסַּפָּם הַנִּשְׁאָרִים שֶׁהָיוּ שְׁנַיִם וּשְׁלֹשִׁים אֶלֶף.

אָכֵן לְפִי מַה שֶּׁהִקְדַּמְנוּ כִּי יֵשׁ בְּעִנְיַן מִלְחָמָה זוֹ מֵחוּשׁ צוֹדֵק, וְלָזֶה בָּא הָאֱלֹהִים בְּנוֹעַם דְּבָרָיו לְמֹשֶׁה "נָקֹם" וְגוֹ' לְהַעִירְךָ סֵדֶר הַמִּלְחָמָה בְּסֵדֶר שֶׁבּוֹ יִקְיֵם דְּבַר הַנְּקָמָה אֲשֶׁר צִוָּה ה'. לָזֶה נִתְחַכֵּם וְלֹא רָצָה לִבְחוֹר אֲנָשִׁים עַל יְדֵי הַזּוֹלַת, כִּי מִי יוֹדֵעַ הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר לֹא חָשְׁבוּ מַחְשָׁבוֹת אָוֶן וְלֹא טָעוּ בְּמִכְשׁוֹל אוּמָּה זוֹ. וְיָעַץ וְאָמַר לָהֶם שֶׁיֵּחָלְצוּ מֵהָעֵדָה, פֵּרוּשׁ הֵם מֵעַצְמָן כָּל מִי שֶׁיּוֹדֵעַ עַצְמוֹ שֶׁהוּא בַּר לֵבָב וּנְקִי כַּפַּיִם יִמָּסֵר לְחֶשְׁבּוֹן הָאֶלֶף לַמַּטֶּה. וְהוּא מַה שֶּׁרָמַז בְּתֵבַת **לֵאמֹר** מַאֲמַר הַנֶּעֱלָם שֶׁהוּא בַּר לֵבָב וּנְקִי נְקִיּוּתָם מֵחֵטְא מִדְיָן, לְהַבְחִין בְּעַצְמוֹ כָּל אֶחָד מֵהַנִּמְסָרִים אִם הוּא נָקִי וּבַר. וְאוּלַי כִּי רָמַז גַּם כֵּן בְּתֵבַת **לֵאמֹר** עִנְיַן הָעֲרָיוֹת, כְּאָמְרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (סנהדרין נו:) "לֵאמֹר" זוֹ גִּלּוּי עֲרָיוֹת, שֶׁאָמַר לָהֶם שֶׁצְּרִיכִין שֶׁיִּהְיוּ הַחֲלוּצִים נְקִיִּים מֵהַחֵטְא. וּכְמוֹ שֶׁגָּמַר אוֹמֶר "אֲנָשִׁים לַצָּבָא", וְאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (תנחומא) כָּל אֲנָשִׁים צַדִּיקִים. וַהֲגַם שֶׁפֵּרַשְׁנוּ בְּמִקּוֹמוֹת אֲחֵרִים שֶׁאֵין זֶה אֶלָּא כְּשֶׁתִּהְיֶה תֵּבֵת אֲנָשִׁים יְתֵרָה, בְּמַה שֶׁלְּפָנֵינוּ יַגִּיד עָלָיו רֵעוֹ מַה שֶּׁדַּיְקָנוּ בָּעִנְיָן. וְלָזֶה אֵין לָהֶם לָחוּשׁ לְמִכְשׁוֹל כִּיוָן שֶׁהַיּוֹצְאִים לַצָּבָא צַדִּיקִים. וְעוֹד לָהֶם שֶׁיִּקָּרְאוּ חֲסִידִים כֵּיוָן שֶׁבָּא לְיָדָם עָוֹן זֶה וְנִצּוֹלוּ מִמֶּנּוּ, כְּאָמְרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (זהר חדש ג קצה:) שֶׁלָּזֶה יִקָּרֵא חָסִיד. בְּאֶמְצָעוּת כֵּן תִּהְיֶה הַנְּקָמָה בְּאֵין מֵחוּשׁ. וְלָזֶה לֹא רָצָה שֶׁיִּרְצוּ כָּל יִשְׂרָאֵל לַצָּבָא, כִּי בְּדֶרֶךְ זֶה יֵשׁ מֵחוּשׁ מְנִיעַת הַנְּקָמָה, וְאַדְרַבָּה לְהֵיפֶךְ כַּנִּזְכָּר:

וַיִּהְיוּ עַל מִדְיָן – יִתְבָּאֵר עַל פִּי מַה שֶּׁאָמְרוּ אַנְשֵׁי אֱמֶת, שֶׁבְּחִינַת הַקְּדֻשָּׁה הוּא יְסוֹד הָעֶלְיָה, וּבְחִינַת הַקְּלִפָּה הִיא סוֹד הַיְרִידָה. וּכְשֶׁאָדָם חוֹטֵא וְנִדְבָּק בּוֹ חֵלֶק הָרַע, תַּפְעִיל בּוֹ טִבְעָהּ וְיסוֹדָהּ לְהַשְׁפִּילוֹ. וּפְרָט זֶה פֵּרְשָׁנוּהוּ בְּפָרָשַׁת כִּי תִשָּׂא אֶת רֹאשׁ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל (שמות ל:יב), שֶׁהַחוֹטֵא יָכֹף כְּאַגְמוֹן רֹאשׁוֹ וְעוֹמֵד בְּגֶדֶר הַשִּׁפְלוּת. וְהוּא אָמְרוֹ **וַיִּהְיוּ עַל מִדְיָן**, פֵּרוּשׁ שֶׁלֹּא יִהְיֶה בָּהֶם מֵהַטָּמְאָה הַסּוֹבֶבֶת הַשְּׁוָאתָם לְמִדְיָן, אֶלָּא יִהְיוּ בְּגֶדֶר הַטּוֹב שֶׁעוֹמְדִים לְמַעְלָה. וְאָמְרוֹ **"לְתֵת נְקָמַת ה'"** – גַּם זֶה מֵהַהִתְחַכְּמוּת לְהַשְׂגַּת הַנְּקָמָה, שֶׁצִּוָּה אוֹתָם שֶׁתִּהְיֶה כַּוָּנַת הַנְּקָמָה לְקִנְאַת ה' אֲשֶׁר גָּרְמוּ בְּטוּל מִצְוֹתָיו וּרְצוֹנוֹ יִתְבָּרַךְ, וְלֹא לְהִתְנַקֵּם עַל הַמְסֻבָּב מֵהַחֵטְא שֶׁמִּתּוּ כַּמָּה מִיִּשְׂרָאֵל, כִּי לְכְשֶׁתִּהְיֶה הַכַּוָּנָה עַל זֶה אֵין בַּמַּעֲשֶׂה מִצְוָה לְהִסְתַּיֵּע בְּאֶמְצָעוּתָם לְהִנָּקֵם מֵאוֹיֵב. וַהֲגַם שֶׁה' אָמַר אֵלָיו "נְקֹם נְקָמַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל", לֹא אָמַר אֵלָיו שֶׁיֹּאמַר לְיִשְׂרָאֵל לְשׁוֹן זֶה, אֶלָּא שֶׁדִּבְּרוֹ הָיוּ עִם מֹשֶׁה "נְקֹם נְקָמַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל", וּמֹשֶׁה נִתְחַכֵּם לַעֲשׂוֹת הַדָּבָר בְּדֶרֶךְ זֶה לְקַיֵּם הַנְּקָמָה שֶׁל יִשְׂרָאֵל שֶׁנִּצְטַוָּה עָלֶיהָ בְּמַאֲמַר "נְקֹם". **עוֹד** יִתְבָּאֵר הַכָּתוּב עַל זֶה הַדֶּרֶךְ, שֶׁאֵין צָרֵךְ שֶׁיִּלָּחֲמוּ הֵם, אֶלָּא יִהְיוּ שָׁם עֲלֵיהֶם, פֵּרוּשׁ בִּשְׁבִילָם. וְהַטַּעַם – **לְתֵת נְקָמַת ה'**, פֵּרוּשׁ נְקָמָה שֶׁיִּתְנַקֵּם ה' בְּמִדְיָן בְּאֶמְצָעוּתָם, עַל דֶּרֶךְ אָמְרוֹ (שמות י"ד:י"ד) "ה' יִלָּחֶם לָכֶם".

וְאָמַר הַכָּתוּב **וַיִּמָּסְרוּ מֵאַלְפֵי יִשְׂרָאֵל**, פֵּרוּשׁ, כָּל מִי שֶׁהָיָה יוֹדֵעַ בְּעַצְמוֹ שֶׁעוֹמֵד בְּצִדְקוֹ מָסַר עַצְמוֹ לַדָּבָר, עַד שֶׁבָּאוּ לִכְלַל הָאֶלֶף. וַהֲגַם שֶׁהָיוּ בְּיִשְׂרָאֵל כֹּהֵנִים וְכֹהֲנֵי מֵהַצַּדִּיקִים, נִתְחַכֵּם ה' כְּדֵי שֶׁלֹּא לְבַיֵּשׁ הַנִּשְׁאָרִים שֶׁלֹּא יִהְיוּ נִכָּרִים.

פסוק 1

וַיִּשְׁלַח וגו' אוֹתָם וְאֶת פִּנְחָס וגו'. אָמְרוֹ **וַיִּשְׁלַח**, נִתְכַּוֵּן לְעַשּׂוֹתָן שְׁלוּחֵי מִצְוָה לִנְקוֹם נִקְמַת ה', וּשְׁלוּחֵי מִצְוָה אֵינָן נִיזּוֹקִין. וְכָפַל לוֹמַר אוֹתָם פַּעַם שְׁנִיָּה לְרַמּוֹז שֶׁשָּׁקוּל פִּנְחָס כְּנֶגֶד כֻּלָּן.

וְטַעַם שֶׁבָּחַר בְּפִינְחָס וְלֹא יְהוֹשֻׁעַ וְכַדּוֹמֶה, גַּם זֶה מֵהִתְחַכְּמוּת הַנְּקָמָה, כִּי זֶה הוּא אֲשֶׁר קִנֵּא וְעָשָׂה בָּהֶם שְׁפָטִים מַפְלָאִים, וְסָמוּךְ הוּא בְּכֹחַ מַפְלָא לְהַשְׁמִיד כָּל הָאֻמָּה הַטְּמֵאָה. גַּם אֶפְשָׁר שֶׁחָשׁ מֹשֶׁה לְקִטְרוּג הָאֲנָשִׁים לָמָּה לֹא מִיחוּ בַּזּוֹנִים, הֲגַם שֶׁהֵם נְקִיִּים, לָזֶה נִתְחַכֵּם וְשָׁלַח הַמְקַנֵּא קִנְאַת ה' בְּמִסְירַת נַפְשׁוֹ. וְאוּלַי כִּי הוּא מַה שֶּׁדִּקְדֵּק בְּמַאֲמַר **אוֹתָם וְאֶת פִּינְחָס** לוֹמַר יַשְׁלִים זֶה מַה שֶּׁחִסֵּר לָזֶה. וְאוּלַי כִּי דָּבָר זֶה הָיָה בְּלֵב תַּעֲלוּמוֹת חָכְמָה שֶׁנִּקְמַת מִדְיָן צְרִיכָה לִהְיוֹת עַל יְדֵי פִּינְחָס, וְהֵן הָאָדוֹן חָשַׁב לְטוֹבָה שֶׁלֹּא יַכְלִים מֹשֶׁה לוֹמַר לוֹ בְּפֵרוּשׁ שְׁלַח אֶת פִּינְחָס, שֶׁזֶּה יַגִּיד שֶׁנִּפְסַל חָס וְשָׁלוֹם הוּא מֵהַמַּעֲשֶׂה, לָזֶה נִתְחַכֵּם וְתָלָה הַדָּבָר בְּיַד מֹשֶׁה וְאָמַר לוֹ "נְקֹם" וגו', וּמֹשֶׁה מֵעַצְמוֹ יָדַע הַנָּכוֹן עֲשׂוֹת וַיִּשְׁלַח פִּינְחָס, וּבָזֶה נַעֲשֵׂית מַחְשֶׁבֶת ה' לְטוֹבָה וְלֹא נִכְלַם מֹשֶׁה יְדִיד ה'.

פסוק ח

וְאֶת מַלְכֵי וְגוֹ' חֲמֻשֶּׁת וְגוֹ'. טַעַם שֶׁהַצָּרִךְ הַכָּתוּב לְהַזְכִּיר מִנָּיָנָם, לוֹמַר שֶׁנֶּהֱרְגוּ יַחַד זֶה עִם זֶה וְרָאוּ זֶה אֶת זֶה בְּמַפַּלְתָּן. וְאָמְרוֹ **מַלְכֵי מִדְיָן** פַּעַם שְׁנִיָּה, אוּלַי שֶׁנִּתְכַּוֵּן בְּכָפֶל הַדְּבָרִים לוֹמַר שֶׁהֲרָגוּם בִּידִיעָה שֶׁהֵם מַלְכֵי מִדְיָן וְלֹא בְּהֶסֵּח הַדַּעַת:

הָרְגוּ בָחָרֶב. הַצָּרִךְ לוֹמַר הָרְגוּ, הֲגַם שֶׁמּוּבָן הוּא שֶׁהֲרָגוּהוּ מִסְּמִיכוּת זְכִרוֹנוֹ עִם הַנֶּהֱרָגִים. יִתְבָּאֵר עַל פִּי דִּבְרֵיהֶם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (ספרי) שֶׁאָמְרוּ כִּי בִּלְעָם הָלַךְ מִמִּדְיָן לִקְרַאת יִשְׂרָאֵל לְיַעֲצָם לְבַל יִלָּחֲמוּ בְּמִדְיָן, וְאָמַר לָהֶם: וּמָה כְּשֶׁהֵיִיתֶם וְכוּ', עַד כָּאן. הַדְּבָרִים יַגִּידוּ כִּי בִּלְעָם נֶהֱרַג קֹדֶם הֲרִיגַת ה' מַלְכֵי מִדְיָן, וְהוּא מַה שֶּׁנִּתְחַכֵּם ה' וְיִחֵד לוֹ הֲרִיגָה בִּפְנֵי עַצְמוֹ, לְהַעִירְךָ שֶׁלֹּא נֶהֱרַג עִמָּהֶם, שֶׁלֹּא הָיָה מוּבָן כֵּן אִם לֹא הָיָה אוֹמֵר הָרְגוּ. וְאָמְרוֹ **בֶּחָרֶב**, לוֹמַר שֶׁבִּטְּלוּ כְּשָׁפָיו בְּעֶרֶךְ יִשְׂרָאֵל וַהֲרָגוּהוּ בְּנַשְׁמִי.

פסוק טז

הֵן הֵנָּה וְגוֹ' בִּדְבַר בִּלְעָם. צָרִיךְ לְדַעַת כַּוָּנַת אָמְרוֹ **הֵן הֵנָּה**, עוֹד לָמָּה הֶאֱרִיךְ לוֹמַר "בִּדְבַר בִּלְעָם וְגוֹ' עַל דְּבַר פְּעוֹר", וְיִתְבָּאֵר הַדָּבָר בְּהָעִיר לָמָּה שְׁגָגוּ פִּינְחָס וְצַדִּיקֵי עֶלְיוֹן שֶׁהָלְכוּ עִמּוֹ בְּדָבָר זֶה.

אָכֵן פִּינְחָס וְאַנְשֵׁי הַצָּבָא דָּנוּ וּפָטְרוּם מִטַּעַם שֶׁהַנָּשִׁים כְּפוּפוֹת הֵן לְבַעֲלֵיהֶן וְלַאֲבוֹתֵיהֶן וַאֲנוּסִים הֵמָּה, וְהֵן הָאָדוֹן מֹשֶׁה רַבֵּינוּ עָלָיו הַשָּׁלוֹם הִרְגִּישׁ שֶׁמִּטַּעַם זֶה הֻחֲיוּ אוֹתָם וּבָא בְּטַעֲנָה הַנִּשְׁמַעַת וְאָמַר: בִּשְׁלָמָא אִם לֹא הָיוּ עוֹשִׂים אֶלָּא מַעֲשֵׂה הַזְּנוּת שֶׁבָּא לָהֶם עָלָיו מִצַּוַּת גְּדוֹלֵיהֶם יֵשׁ לָדוּן אוֹתָם לִזְכוּת, אֶלָּא שֶׁהֵם עָשׂוּ מֵעַצְמָן מַעֲשֶׂה אַחֵר מַה שֶּׁלֹּא צִוּוּ אוֹתָם גְּדוֹלֵיהֶם, שֶׁהוּא מַעֲשֵׂה פְּעוֹר, שֶׁאָמְרוּ רַז"ל (במדבר רבה כ,כג) שֶׁהָיוּ מוֹצִיאִים לָהֶם צוֹרַת פְּעוֹר וְאוֹמְרִים לָהֶם: הִשְׁתַּחֲוֶה לָזֶה וְתִהְיֶה נִשְׁמַעַת לוֹ. נִמְצָא שֶׁמִּכְשׁוֹל עֲבוֹדָה זָרָה הָיָה מֵהֶם. וְהוּא אָמְרוֹ **הֵן הֵנָּה**, פֵּרוּשׁ, מִדְּנִפְשָׁם הָיוּ סִבָּה לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל. **בִּדְבַר בִּלְעָם** וְגוֹ', פֵּרוּשׁ, בְּאֶמְצָעוּת סִבַּת עֲצַת בִּלְעָם שֶׁיִּעֲצָם לְהַפְקִיר בְּנוֹתֵיהֶם לִזְנוּת. וְתִמְצָא שֶׁלֹּא אָמְרוּ זַ"ל שֶׁאָמַר בִּלְעָם אֶלָּא עִנְיַן הַזְּנוּת, כְּאָמְרָם (שם): אֱלֹהֵיהֶן שֶׁל אֵלּוּ שׁוֹנֵא זִמָּה וְכוּ', וְהֵם הָיוּ סִבָּה לִמְסֹר מַעַל בַּה' עַל דְּבַר פְּעוֹר, שֶׁלֹּא הָיוּ רוֹצִים לְהִשָּׁמַע לָהֶם אֶלָּא אִם יִשְׁתַּחֲווּ לְפָעוֹר. **וַתְּהִי הַמַּגֵּפָה בַּעֲדַת ה'**, פֵּרוּשׁ, בְּסִבַּת עֲבוֹדָה זָרָה וְלֹא בְּסִבַּת הַזְּנוּת, וּמִי גָּרַם עֲבוֹדָה זָרָה – הֵן הֵנָּה. וְאוֹמֵר "וְעַתָּה" וְגוֹ', פֵּרוּשׁ, יִתְוַדּוּ עַל הַשְׁגָּגָה וְיַהַרְגוּ כָּל וְגוֹ'.

פסוק יז

הָרְגוּ. הַצָּרִךְ לוֹמַר פַּעַם שְׁנִיָּה "הָרְגוּ", אָמַר רַבִּי יִשְׁמָעֵאל (ספרי) לְהַפְסִיק וְכוּ', שֶׁאִם לֹא כֵן יִהְיֶה מַאֲמַר "וְכָל אִשָּׁה" וְגוֹ' שָׁקוּל אִם נִמְשָׁךְ לְמַעְלָה אוֹ לְמַטָּה. וְקָשֶׁה שֶׁהָיָה לוֹ לְהַקְדִּים תֵּבַת "הַחֲיוּ לָכֶם" בְּפָסוּק "וְכֹל הַטַּף" עַל זֶה הַדֶּרֶךְ "הַחֲיוּ לָכֶם", וּבָזֶה אֵין

צֹרֶךְ לִכְפּוֹל מַאֲמַר "הֲרֹגוּ". וְאוּלַי שֶׁחָשׁ לוֹמַר כֵּן שֶׁאָז תִּהְיֶה הַכַּוָּנָה שֶׁהוּא מְצַוֶּה אוֹתָם לְהַחֲיוֹתָם, וְלֹא כֵן מַחֲשֶׁבֶת ה' אֶלָּא רְשׁוּת הוּא אוֹמֵר שֶׁאֵין מִצְוָה לַהֲמִיתָם, וְלָזֶה הִקְדִּים מַאֲמַר "וְכֹל הַטַּף" וְגוֹ' לוֹמַר שֶׁלֹּא בָא אֶלָּא לְהוֹדִיעַ מַה יִּהְיֶה דִּינָם, לֹא לְצַוּוֹת בָּהֶם.

וְעוֹד נִשְׁאַר לָנוּ לְיַשֵּׁב מַה שֶּׁקָּשֶׁה עוֹד, לָמָּה אָמַר **הֲרֹגוּ** בְּתְחִלַּת הַכָּתוּב וְלֹא הִסְפִּיק בַּ"הֲרוֹגוּ" שֶׁאָמַר לְבַסּוֹף? וְאוּלַי שֶׁנִּתְכַּוֵּן לְהַסְמִיךְ מַאֲמַר "הֲרֹגוּ" לְמַאֲמַר "וְעַתָּה", לוֹמַר שֶׁהַתְּשׁוּבָה הָרְמוּזָה בְּ"וְעַתָּה" הִיא בְּמַעֲשֶׂה הֲרִיגָה, וְכָל עוֹד שֶׁלֹּא הָרְגוּ לֹא קָיְמוּ תְּשׁוּבַת הַחֵטְא. אוֹ אֶפְשָׁר שֶׁנִּתְכַּוֵּן לְהַסְמִיךְ "הֲרֹגוּ" לְטַף וַ"הֲרוֹגוּ" לְאִשָּׁה וְכוּ', לוֹמַר שֶׁיֵּשׁ מִצְוָה עַל אֵלּוּ בִּפְנֵי עַצְמָן וְעַל אֵלּוּ בִּפְנֵי עַצְמָן. אוֹ נִתְכַּוֵּן לְהַסְמִיךְ זִכְרוֹן הַהֲרִיגָה לְתֵיבַת "וְעַתָּה", לוֹמַר שֶׁיַּהֲרֹגוּם תֵּכֶף וּמִיָּד.

פסוק יח

הַחֲיוּ לָכֶם. פֵּרוּשׁ, יְגַיְּרוּ אוֹתָם, שֶׁבָּזֶה יִקָּרְאוּ חַיִּים, כְּדֵי שֶׁיִּהְיוּ רְאוּיוֹת לָהֶם לְהִנָּשֵׂא לְחֻפַּת בָּהֶם:

פסוק לב

וַיְהִי הַמַּלְקוֹחַ וְגוֹ' וַתְּהִי הַמַּחֲצָה וְגוֹ' וַיְהִי הַמֶּכֶס וְגוֹ' וַתְּהִי מֶחֱצַת וְגוֹ'. צָרִיךְ לְדַעַת לָמָּה הָאֲרִיךְ כָּל כָּךְ בִּפְרָטֵי הַחֶשְׁבּוֹן בְּדָבָר שֶׁיָּכוֹל כָּל הַבָּא לִמְנוֹת לֵידַע כִּי כָּךְ יַעֲלֶה לְמֶחֱצָה וְכֵן יַעֲלֶה לְמֶכֶס וְגוֹ', גַּם בְּעִנְיַן מֶחֱצַת הָעֵדָה לֹא הָאֲרִיךְ לוֹמַר כָּל פְּרָטֵי הַסְּכוּמִים אֶלָּא חֶשְׁבּוֹן הָעוֹלֶה בְּמַחֲצִית הַמַּלְקוֹחַ, וְגַם עָלָיו דַּן אָנֹכִי שֶׁלֹּא הָיָה צָרִיךְ לְאָמְרוֹ. וְהָרַמְבַּ"ן עָלָיו הַשָּׁלוֹם כָּתַב טַעַם הַדָּבָר שֶׁבָּא לְהוֹדִיעַ שֶׁלֹּא נֶחְסַר אֶחָד מִזְּמַן הַמִּסְפָּר לִזְמַן שֶׁחָצוּהוּ, עַד כָּאן. וְאֵין נִרְאֶה בְּעֵינַי דָּבָר זֶה שֶׁמַּה שֶּׁלֹּא נֶחְסַר מֵהַמִּקְנֶה בִּזְמַן מוּעָט שֶׁיֵּשׁ בּוֹ נֶס, וּמַה גַּם שֶׁיִּצְטָרֵךְ הַכָּתוּב לְכָתוֹב כָּל הַדְּבָרִים בִּשְׁבִילוֹ.

וְהַנְּכוֹן בְּעֵינַי הוּא, שֶׁהוֹדְעַת פְּרָטֵי הַחֶשְׁבּוֹן בְּמַחֲצִית חֵלֶק הַיּוֹצְאִים בַּצָּבָא הוּא לְגַלּוֹת שֶׁהַמֶּכֶס הָיָה מִלְּגִיו, לֹא שֶׁהָיָה מוֹנֶה חֲמֵשׁ מֵאוֹת וְנוֹתֵן אֶחָד לַה' מִפְּאַת הַמֶּכֶס, אֶלָּא מוֹנֶה אַרְבַּע מֵאוֹת תִּשְׁעִים וְתֵשַׁע וְנוֹתֵן אֶחָד, וְלָזֶה הֶעֱלָה כָּל פְּרָטֵי חֶשְׁבּוֹן הַמֶּכֶס, וּמִמֶּנּוּ תֵּדַע שֶׁהָיוּ נוֹתְנִים אֶחָד לְאַרְבַּע מֵאוֹת תִּשְׁעִים וְתֵשַׁע.

וְהוֹדְעַת חֶשְׁבּוֹן מֶחֱצַת הָעֵדָה – בָּא הַכָּתוּב לְהַסִּיר טָעוּת אַחֵר, וְהוּא שֶׁיֹּאמַר הָאוֹמֵר לְעוֹלָם מֶכֶס שֶׁנִּתְנוּ אֲנָשֵׁי הַצָּבָא הָיָה אֶחָד מֵחֲמֵשׁ מֵאוֹת מִלְּבַר, וְאֵין רְאָיָה מִסְּכוּם הַמֶּכֶס שֶׁעָלָה הַמֶּכֶס לוֹמַר שֶׁאִם כֵּן לֹא הָיָה עוֹלֶה מֶכֶס שֶׁל שְׁלֹשׁ מֵאוֹת שְׁלֹשִׁים וְשִׁבְעָה אֶלֶף וַחֲמֵשׁ מֵאוֹת צֹאן לַמִּסְפָּר הָאָמוּר. יֵשׁ לוֹמַר שֶׁהָיוּ נוֹתְנִים אוֹתוֹ הַמֶּכֶס מִמַּחֲצִית הָעֵדָה, שֶׁבָּזֶה יַעֲלֶה מִסְפָּר הָאָמוּר בַּמֶּכֶס חֵלֶק הַצָּבָא הֲגַם שֶׁיִּהְיֶה נִתָּן מִלְּבַר. אֲשֶׁר עַל כֵּן בָּא הַכָּתוּב וּמָנָה מִסְפַּר חֵלֶק הָעֵדָה וּמְנָאוֹ שָׁלֵם לְהַסִּיר מֵחוּשׁ זֶה, וְלָזֶה לֹא פֵּרַט הַכָּתוּב בְּמִסְפַּר חֵלֶק

הָעֵדָה אֶלָּא מִסְפַּר הַמַּחֲצִית לְצָרֵךְ מַה שֶּׁכָּתַבְתִּי שֶׁהַמֶּכֶס נִתָּן מִלְּגְיו וְכָל אֶחָד שִׁלֵּם חֶלְקוֹ מִמַּחֲצִיתוֹ, וְהוּא גַּם כֵּן מַה שֶּׁצִּוָּהוּ ה' בְּמַאֲמַר "מִמַּחֲצִיתָם תִּקָּחוּ" לוֹמַר שֶׁלֹּא יִפְרְעוּ הַמֶּכֶס אֶלָּא מִמַּחֲצִיתָם, וְגַם אָמַר אֶחָד מֵחֲמֵשׁ מֵאוֹת, הָא לָמַדְתָּ שֶׁצָּרִיךְ שֶׁיִּהְיֶה הַמֶּכֶס מִלְּגְיו.

פסוק מט

וַיֹּאמְרוּ אֶל מֹשֶׁה וגו' וַנַּקְרֵב וגו'. פֵּרוּשׁ מַאֲמַר **וַיֹּאמְרוּ** וגו' **וְלֹא נִפְקַד** וגו' הוּא לְהָסִיר מֵהֶם חֲשַׁשׁ מִכְשׁוֹל עָוֹן, כְּמוּבָן מִמִּין הַקָּרְבָּן אֲשֶׁר הִקְרִיבוּ תַּכְשִׁיטֵי נָשִׁים, וּמַאֲמַר **וַנַּקְרֵב** וגו' הוּא טַעַם הַקָּרְבָּן שֶׁהוּא לְכַפֵּר עַל הִרְהוּר עָוֹן, כְּמַאֲמָרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה בְּשַׁבָּת (שבת סד.) וּפֵרַשְׁתִּיהוּ בְּחִבּוּרִי (חפץ ה'):

פסוק נא

כֹּל כְּלִי מַעֲשֶׂה. הוֹדִיעַ בָּזֶה רִבּוּי הַשְּׁלֵל שֶׁל מִדְיָן לְבַד הָיָה שִׁשָּׁה עָשָׂר אֶלֶף וּשְׁבַע מֵאוֹת וַחֲמִשִּׁים. וְאָמַר עוֹד **אַנְשֵׁי הַצָּבָא בָּזְזוּ אִישׁ לוֹ** אַחַר שֶׁכְּבָר הוֹדִיעַ הַכָּתוּב לְמַעְלָה בְּזֹאת אַנְשֵׁי הַצָּבָא שָׁבְזוּ לְעַצְמָן, גַּם אֵין זֶה מְקוֹם הוֹדָעָה זוֹ, אֶלָּא בָּא לְהוֹדִיעַ כִּי לֹא כָל כְּלִי זָהָב שֶׁל מִדְיָן הָיוּ אֵלּוּ, אֶלָּא מַה שֶּׁהֵבִיאוּ הַמְמֻנִּים שֶׁל הַצָּבָא מִלְּבַד מַה שֶּׁבָּזְזוּ אַנְשֵׁי הַצָּבָא כָּל אֶחָד לְעַצְמוֹ. וְהַכְּוָנָה בָּזֶה שֶׁמָּצְאוּ לָהֶם עֹשֶׁר גָּדוֹל.

פסוק נד

אֶל אֹהֶל מוֹעֵד זִכָּרוֹן וגו' לִפְנֵי ה'. צָרִיךְ לְדַעַת לָמָּה כָּתַב בְּסֵדֶר זֶה שֶׁהִפְסִיק בֵּין זִכָּרוֹן הַמָּקוֹם וּבֵין מַאֲמַר "לִפְנֵי ה'", שֶׁהָיָה לוֹ לוֹמַר "אֶל אֹהֶל מוֹעֵד לִפְנֵי ה' זִכָּרוֹן לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל"? וְיִתְבָּאֵר הַכָּתוּב עַל פִּי מַה שֶּׁאָמְרוּ בְּמַסֶּכֶת כַּלָּה וְזֶה לְשׁוֹנָם: אָמַר רַב אַחַאי בַּר יְאשַׁיָּה, כָּל הַמְפַנֶּה עַצְמוֹ מִן הָעֲבֵרָה, אֲפִלּוּ הוּא יִשְׂרָאֵל רָאוּי הוּא לְהַעֲלוֹת עוֹלָה כְּכֹהֵן גָּדוֹל עַל גַּבֵּי הַמִּזְבֵּחַ וכו', עַד כָּאן. וּמַה שֶּׁלְּפָנֵינוּ כָּל כְּלֵי מַעֲשֶׂה שֶׁהֵרִימוּ הַפְּקוּדִים הָיוּ מֵהָאֲנָשִׁים שֶׁפָּנוּ עַצְמָן מֵהָעֲבֵרָה, וְהַכֵּלִים בָּאוּ מִגּוּף הַדָּבָר, שֶׁאָמְרוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (שיר השירים ו:ו) שֶׁכָּךְ הָיָה מִנְהָגָם בְּאוֹתָהּ מִלְחָמָה: כְּשֶׁהָיוּ מַפְשִׁיטִים תַּכְשִׁיטֵיהֶם הָיוּ טָחִין פְּנֵיהֶם בְּטִיט וָרֶפֶשׁ וְהָיוּ פּוֹרְקִין נִזְמֵיהֶם מֵהֶם שֶׁלֹּא יִסְתַּכְּלוּ בָּהֶם. וְהוּא מַה שֶּׁנִּתְכַּוֵּן בְּמַה שֶּׁסָּמַךְ מַאֲמַר "לִפְנֵי ה'" לְמַאֲמַר "לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל", כִּי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֵלּוּ רְאוּיִים לִהְיוֹת לִפְנֵי ה' כְּמַאֲמַר רַב אַחַאי בַּר יְאשַׁיָּה, וְהָיָה הַדָּבָר לְזִכָּרוֹן.

פרק לב

פסוק א

וּמִקְנֶה רַב וְגוֹ'. טַעַם הוֹדָעָה זוֹ, לְהַצְדִּיק הַכְּתוּב טַעַם הַנִּמְצָא בְּפִיהֶם לִשְׁאֹלַת אֶרֶץ סִיחוֹן וְעוֹג כִּי אֶמֶת הוּא. וְטַעַם שֶׁהָיָה לָהֶם יוֹתֵר מִכָּל הַשְּׁבָטִים לִהְיוֹת שֶׁהָיוּ גִּבּוֹרֵי כֹּחַ בְּזוּז אַנְשֵׁי הַצָּבָא חֵלֶק מֻרְבֶּה מִכָּל הַשְּׁבָטִים.

פסוק ב

וַיֹּאמְרוּ אֶל מֹשֶׁה וְאֶל אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן וְאֶל נְשִׂיאֵי הָעֵדָה. צָרִיךְ לְדַעַת לָמָּה לֹא הִסְפִּיק לָהֶם לְדַבֵּר לְמֹשֶׁה לְבַדּוֹ, וְאִם אֵין צָרֵךְ בַּדָּבָר לָמָּה הֻצְרַךְ הַכָּתוּב לְהַזְכִּירָם? וְאוּלַי שֶׁהַכַּוָּנָה הָיא לוֹמַר שֶׁהָיָה הַדָּבָר כְּדֶרֶךְ שֶׁצִּוָּה ה' עֲשׂוֹת בְּנַחֲלַת הָאָרֶץ, דִּכְתִיב בְּפָרָשַׁת אֵלֶּה מַסְעֵי (במדבר לד:יז): "אֵלֶּה אֲשֶׁר יִנְחֲלוּ לָכֶם אֶת הָאָרֶץ אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן וִיהוֹשֻׁעַ בִּן נוּן וְנָשִׂיא אֶחָד נָשִׂיא אֶחָד" וְגוֹ', שֶׁצְּרִיךְ מֶלֶךְ וְכֹהֵן גָּדוֹל וְהַנְּשִׂיאִים, וְהֵם הָאֲמוּרִים כָּאן. וְטַעַם שֶׁהִצְרִיךְ ה' שְׁלִשְׁתָּם, לְפִי שֶׁכָּל אֶחָד יֵשׁ לוֹ כֹּחַ אַחֵר, הַמֶּלֶךְ תִּמְצָא שֶׁכָּתַב רַמְבַּ"ם בְּפֶרֶק ד' מֵהִלְכוֹת מְלָכִים וְזֶה לְשׁוֹנוֹ: כָּל הָאָרֶץ שֶׁכּוֹבֶשׁ הוּא שֶׁלּוֹ וְנוֹתֵן לַעֲבָדָיו וּלְאַנְשֵׁי הַמִּלְחָמָה כְּפִי מַה שֶּׁיִּרְאֶה, עַד כָּאן. הֲרֵי שֶׁהַמֶּלֶךְ בְּיָדוֹ הַכֹּל. אֶלְעָזָר וְהַנְּשִׂיאִים כְּשֶׁאֵין רְצוֹן הַמֶּלֶךְ לָתֵת אֶלָּא לְכָל אֶחָד הָרָאוּי לוֹ כְּפִי הַחֲלוּקָה צְרִיכִין כָּל בַּעֲלֵי הַחֲלוּקָה לְהִזְדַּמֵּן לַחְלוֹק. וְהַכֹּהֵן לָדַעַת אֲשֶׁר יַסְכִּים אֵל עֶלְיוֹן בְּאֵיזֶה מָקוֹם יִטּוֹל פְּלוֹנִי חֶלְקוֹ. הָא לְמַדְתָּ שֶׁכָּל הַשְּׁלֹשָׁה צְרִיכִין לִהְיוֹת בְּהַסְכָּמַת נְתִינַת חֵלֶק בָּאָרֶץ, כָּל אֶחָד יֵשׁ לוֹ כֹּחַ אַחֵר. וּמַה גַּם שֶׁיֵּשׁ בָּזֶה לְצַדֵּד שֶׁאֵין דִּין מֶלֶךְ שֶׁנּוֹתֵן לְמִי שֶׁיִּרְצֶה אֶלָּא אַחַר חֲלוּקַת הָאָרֶץ וִישִׁיבַת יִשְׂרָאֵל בְּעָרֵיהֶם, אֲבָל לֹא בְּתְחִלַּת הַיְרוּשָׁה, שֶׁאֵין לַמֶּלֶךְ מִשְׁפָּט זֶה, וְלָכֵן הֻצְרְכוּ בְּנֵי גָד וּבְנֵי רְאוּבֵן לַעֲמוֹד גַּם כֵּן לִפְנֵי אֶלְעָזָר וְהַנְּשִׂיאִים. וְאָמְרוֹ **לֵאמֹר**, אוּלַי יִרְצֶה שֶׁיֹּאמְרוּ לְיִשְׂרָאֵל כֻּלָּן דָּבָר שֶׁיַּסְכִּימוּ עָלָיו. אוֹ יִרְצֶה אֲמִירָה רַכָּה לְשׁוֹן רִצּוּי.

פסוק ג

עָטָרוֹת וְגוֹ' הָאָרֶץ וְגוֹ'. צָרִיךְ לְדַעַת: א', לָמָּה הֻצְרְכוּ לְפָרֵט כָּל הָעֲיָרוֹת וְלֹא הִסְפִּיק בַּמַּאֲמָר הַכְּלָלִי שֶׁאָמְרוּ "הָאָרֶץ אֲשֶׁר הִכָּה ה'" וְגוֹ', שֶׁשָּׁם כְּלוּלִים כָּל הָאֲרָצוֹת הָהֵם, אוֹ הָיָה לָהֶם לוֹמַר כְּדֶרֶךְ שֶׁהִזְכִּירָם הַכָּתוּב בְּסָמוּךְ בִּשְׁנֵי כְּלָלִים, דִּכְתִיב "אֶת אֶרֶץ יַעְזֵר וְאֶת אֶרֶץ גִּלְעָד" (במדבר לב:א). ב', אָמְרוֹ **הָאָרֶץ אֲשֶׁר** וְגוֹ', וְכִי הָיוּ לִפְנֵיהֶם אֲרָצוֹת אֲחֵרִים שֶׁשָּׁמָּם כְּמוֹ כֵן שֶׁהֻצְרְכוּ לְסַמֵּן אֵלּוּ, וְאִם לוֹמַר שֶׁה' הִכָּה אוֹתָם מִי לֹא יָדַע בָּזֶה?

אֲבָל הַכַּוָּנָה הִיא עַל זֶה הַדֶּרֶךְ, כִּי הָאֲנָשִׁים הָאֵלֶּה הִשְׁכִּילוּ לְדַבֵּר בְּסֵדֶר שֶׁלֹּא יִהְיֶה מָקוֹם לְהַקְשׁוֹת לִשְׁאֵלָתָם מַה שֶּׁיֵּשׁ לְהַקְשׁוֹת בָּעִנְיָן. א' כֵּיוָן שֶׁהָאָרֶץ הַלָּזוּ הִיא שֶׁל כְּלָלוּת יִשְׂרָאֵל,

מַה כֹּחָם לִשְׁאוֹל דָּבָר שֶׁל אֲחֵרִים. ב' אֵיךְ יַעֲלֶה עַל דַּעְתָּם שֶׁיֵּשְׁבוּ בָּטֵחַ בְּאֶרֶץ אֲשֶׁר כְּבָר נִכְבְּשָׁה וּשְׁאָר הַשְּׁבָטִים יִכָּנְסוּ בְּסַכָּנַת הַמִּלְחָמוֹת הָעֲצוּמוֹת הַמּוּכָנוֹת לָהֶם, וְכָל אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל יֹאמַר: כִּדְבָרֵיכֶם אֲדַבֵּר גַּם אָנִי, וְלֹא אַכְנִיס עַצְמִי בְּסַכָּנַת הָעַמִּים. וְכָל זֶה לָמָּה שֶׁנּוּגֵעַ לִשְׁלֵילַת הָרָצוֹן מִמֹּשֶׁה וְיִשְׂרָאֵל, לְבַד מַה שֶּׁיֵּשׁ לְהִתְרַעֵם עֲלֵיהֶם שֶׁבּוֹחֲרִים לָשֶׁבֶת חוּץ לָאָרֶץ הַקְּדוֹשָׁה וְהַנִּבְחֶרֶת לַה'.

אֲשֶׁר עַל כֵּן נִתְחַכְּמוּ בְּנֵי גָד וּבְנֵי רְאוּבֵן בְּמַאֲמַר רִאשׁוֹן, וְנָתְנוּ תְּשׁוּבָה לִשְׁלֹשָׁה דְּבָרִים הַנִּזְכָּרִים הַמְרַעִים שְׂאֵלָתָם, בְּמַה שֶׁאָמְרוּ **עֲטָרוֹת** וְגוֹ' **הָאָרֶץ אֲשֶׁר הִכָּה ה'** וְגוֹ', כְּנֶגֶד טַעֲנָה רִאשׁוֹנָה שֶׁהָאָרֶץ הִיא שֶׁל כְּלָלוּת יִשְׂרָאֵל, יֵשׁ בְּמַאֲמָר זֶה תְּשׁוּבָה לָזֶה, שֶׁלֹּא לְקִחוּ הָאָרֶץ בְּדֶרֶךְ טֶבַע לוֹמַר הֲלֹא לָנוּ הִיא, אֶלָּא ה' הוּא שֶׁהִכָּה יוֹשְׁבֶיהָ לִפְנֵיהֶם, וְאֵין זֶה אֶלָּא נִכְסֵי שָׁמַיִם וּמִנְכְסֵי גָבוֹהַּ אָנוּ בָּאִים לִשְׁאוֹל.

גַּם טַעֲנָה שְׁנִיָּה שֶׁאֲחֵיהֶם יִכָּנְסוּ בְּסַכָּנַת מִלְחָמוֹת וְכוּ', סְתָרוּהָ בְּמַאֲמַר זֶה **אֲשֶׁר הִכָּה ה'**, פֵּרוּשׁ, בִּשְׁלָמָא אִם יֵרֵשַׁת הָאָרֶץ הָיְתָה בְּדֶרֶךְ טֶבַע הָיְתָה טַעֲנָה זוֹ טַעֲנָה, אֲבָל כֵּיוָן שֶׁה' הוּא הַמַּכֶּה אֶת יוֹשְׁבֵי הָאָרֶץ לִפְנֵיהֶם, מַה מָּקוֹם לַחֲשֹׁשׁ סַכָּנַת מִלְחָמוֹת? וְזֶה לְךָ הָאוֹת – הָאָרֶץ אֲשֶׁר הִכָּה ה' לִפְנֵיהֶם, וְזֶה סִימָן לְכָל הָאָרֶץ, דִּכְתִיב בְּפָרָשַׁת דְּבָרִים (דברים ג:כא): "וְאֶת יְהוֹשֻׁעַ צִוִּיתִי בָּעֵת הַהִיא לֵאמֹר עֵינֶיךָ הָרֹאוֹת אֵת כָּל אֲשֶׁר עָשָׂה ה' אֱלֹהֵיכֶם לִשְׁנֵי מַלְכֵי הָאֱמֹרִי כֵּן יַעֲשֶׂה ה' לְכָל הַמַּמְלָכוֹת אֲשֶׁר אַתָּה עֹבֵר שָׁמָּה". מֵעַתָּה אֵין מָקוֹם לְטַעֲנַת פַּחַד הַמִּלְחָמָה. וְנִתְכַּוְּנוּ גַּם כֵּן בָּזֶה לְהָסִיר מֵחוּשׁ הַנּוֹפֵל בִּשְׁאֵלָתָם, שֶׁיֹּאמְרוּ שֶׁלֹּא עָשׂוּ כֵּן אֶלָּא לְפַחַד מִלְחֶמֶת הָאָרֶץ.

גַּם טַעֲנַת מְאִיסַת אֶרֶץ הַקְּדוֹשָׁה נָתְנוּ תְּשׁוּבָה בְּמַאֲמַר **אֲשֶׁר הִכָּה ה'**, פֵּרוּשׁ, עַל דֶּרֶךְ מַה שֶּׁכָּתַב רַמְבַּ"ם בְּפֶרֶק א' מֵהִלְכוֹת תְּרוּמוֹת וְזֶה לְשׁוֹנוֹ: אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל הָאֲמוּרָה בְּכָל מָקוֹם הוּא אֶרֶץ שֶׁכָּבְשָׁה מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל אוֹ נָבִיא מִדַּעַת רוֹב יִשְׂרָאֵל, אֲבָל יָחִיד מִיִּשְׂרָאֵל אוֹ שֵׁבֶט שֶׁהָלְכוּ וְכָבְשׁוּ לְעַצְמָן מָקוֹם אֶפִּלּוּ מִן הָאָרֶץ שֶׁנִּתְּנָה לְאַבְרָהָם אֵינָהּ נִקְרֵאת אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, עַד כָּאן. וְכָתַב עוֹד שָׁם בְּדִין אֲרָצוֹת שֶׁכָּבַשׁ דָּוִד וְזֶה לְשׁוֹנוֹ: וּמִפְּנֵי מָה יָרְדוּ מִמַּעֲלַת אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל? מִפְּנֵי שֶׁכָּבַשׁ אוֹתָם קוֹדֶם שֶׁיִּכְבּוֹשׁ כָּל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל שֶׁנִּשְׁאַר בָּהּ מִשִּׁבְעָה עַמְמִין, עַד כָּאן. וְעִקַּר דִּין זֶה הוּבָא בְּסִפְרֵי (סוף פרשת עקב) שֶׁלָּמְדוּ דִּין שְׁאָר אֲרָצוֹת מֵאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל מִפָּסוּק (דברים י"א:כ"ד) "כָּל מָקוֹם אֲשֶׁר תִּדְרֹךְ כַּף רַגְלְכֶם בּוֹ לָכֶם יִהְיֶה", לְלַמֵּד עַל מְקוֹמוֹת שֶׁכִּבְּשׁוּ חוּץ מֵאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל שֶׁהוּא מִן הַמִּדְבָּר וְהַלְּבָנוֹן וְגוֹ' עַד הַיָּם הָאַחֲרוֹן וְגוֹ'. וְלָמְדוּ שֶׁצָּרִיךְ לְהַקְדִּים אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל מִדִּכְתִיב קוֹדֶם מַאֲמַר "כָּל מָקוֹם" – "וִירִשְׁתֶּם גּוֹיִם גְּדוֹלִים" וְגוֹ', שֶׁלֹּא תִּהְיֶה אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל מְטַמְּאָה בְּגִלּוּלִים וְאַתֶּם מְכַבְּשִׁים חוּצָה לָאָרֶץ וְכוּ', עַד כָּאן. הַדְּבָרִים יַגִּידוּ שֶׁזּוֹלֶת טַעַם הַקְּדִימָה, כָּל שֶׁכָּבְשׁוּהָ רוֹב יִשְׂרָאֵל דִּין אֶרֶץ

יִשְׂרָאֵל יֵשׁ לָהּ לְכָל דָּבָר. וְהוּא מַאֲמַר בְּנֵי גָד וּבְנֵי רְאוּבֵן **הָאָרֶץ אֲשֶׁר הִכָּה ה' לִפְנֵי עֲדַת יִשְׂרָאֵל**, פֵּרוּשׁ, אֶרֶץ זוֹ קְדֻשַּׁת הָאָרֶץ יֵשׁ לָהּ, לְטַעַם שֶׁכְּבָשׁוּהָ לִפְנֵי עֲדַת יִשְׂרָאֵל, וְכִבּוּשׁ רַבִּים דַּיְנָהּ כְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל לְכָל דְּבָרֶיהָ.

וּלְטַעֲנַת מַה שֶּׁדִּיְקוּ בְּסִפְרֵי לוֹמַר שֶׁכִּבּוּשׁ חוּץ לָאָרֶץ קוֹדֶם כִּבּוּשׁ הָאָרֶץ אֵין לוֹ דִּין אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, וְאִם כֵּן אֶרֶץ סִיחוֹן וְעוֹג קוֹדֶם כִּבִישַׁת הָאָרֶץ הָיְתָה, לָזֶה שָׁלְלוּ טַעֲנָה זוֹ בְּמַאֲמַר **אֲשֶׁר הִכָּה ה'**, פֵּרוּשׁ, מְשֻׁנֶּה כִּבּוּשׁ זֶה לְפִי שֶׁהָיָה בְּמַאֲמַר ה', כִּי הוּא אָמַר אֶל מֹשֶׁה עַל אֶרֶץ סִיחוֹן: "וְאֶת אַרְצוֹ הָחֵל רֵשׁ" כְּאָמוּר בְּפָרָשַׁת דְּבָרִים (דברים ב:לא), וְגַם עַל אֶרֶץ עוֹג (דברים ג:ב) אָמַר ה' שָׁם: "בְּיָדְךָ נָתַתִּי אוֹתוֹ וְאֶת אַרְצוֹ וְאֶת כָּל עַמּוֹ וְעָשִׂיתָ לוֹ" וְגוֹ'. מֵעַתָּה ה' הִסְכִּים עַל הַקְּדִימָה. וְיֵשׁ גַּם כֵּן טַעַם בַּדָּבָר שֶׁלֹּא הָיוּ לִפְנֵיהֶם שְׁתֵּי כִּבִישׁוֹת, אֶחָד שֶׁל הָאָרֶץ וְאֶחָד שֶׁל חוּץ לָאָרֶץ, וְהִקְדִּימוּ שֶׁל חוּץ לָאָרֶץ כְּדֶרֶךְ שֶׁעָשָׂה דָּוִד שֶׁלָּקַח אֲרַם צוֹבָה קוֹדֶם שֶׁהוֹרִישׁ הַיְבוּסִי כְּאָמוּר שָׁם, לוֹמַר לָמָּה הִנַּחְתֶּם מִלִּכְבּוֹשׁ אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל קוֹדֶם, וְאַדְרַבָּה, כִּבִישַׁת אֶרֶץ סִיחוֹן וְעוֹג הָיְתָה צָרֶךְ כִּבּוּשׁ הָאָרֶץ כְּדֵי שֶׁיַּעַבְרוּ דֶּרֶךְ שָׁם לְכָבְשָׁהּ, וּכְבָר שָׁלְחוּ לוֹ דִּבְרֵי שָׁלוֹם לָתֵת לָהֶם מַעֲבָר דֶּרֶךְ אַרְצוֹ וְלֹא אָבָה. מֵעַתָּה אֵין תַּרְעוֹמֶת נֶגֶד שֶׁאֵלָתָם מֵה' וּמִיִּשְׂרָאֵל.

וּבָזֶה יֵשׁ טַעַם נָכוֹן לָמָּה הֻצְרְכוּ לְהַזְכִּיר פְּרָטֵי שְׁמוֹת הָאָרֶץ, כִּי לָמָּה שֶׁנִּתְכַּוְּנוּ בְּמַאֲמַר "אֲשֶׁר הִכָּה ה'" לוֹמַר שֶׁלֹּא בָּאוּ לִשְׁאוֹל אֶלָּא מִנִּכְסֵי גְּבוֹהַּ, אָמְרוּ כִּי כָּל פְּרָטֵי הַמְּדִינוֹת כֻּלָּם לֹא כִּבְּשׁוּם דֶּרֶךְ טֶבַע אֶלָּא ה' הִכָּה אוֹתָם לִפְנֵיהֶם, בֵּין לָמָּה שֶׁבָּאוּ לְהַחֲזִיקָם בְּחֶזְקַת קַדֻּשַּׁת הָאָרֶץ דִּקְדְּקוּ לְהַזְכִּיר כָּל הַשֵּׁמוֹת לוֹמַר שֶׁכָּל אַחַת מֵהֶם יֶשְׁנָהּ בִּקְדֻשַּׁת הָאָרֶץ, וּמְדִינָה אַחֶרֶת זוֹלֶת אֵלּוּ אֵינָהּ בִּכְלָל, וְהַיּוֹצֵא מִזֶּה כָּל עִיר שֶׁבְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן זוֹלֶת אֵלּוּ אֵין לָהֶם דִּין אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל לְפִי שֶׁאֵינָהּ כִּבּוּשׁ רַבִּים.

וְאָמְרוּ **אֶרֶץ מִקְנֶה הִיא וְלַעֲבָדֶיךָ מִקְנֶה**, נִתְכַּוְּנוּ לְהָסִיר טַעֲנָה אַחֶרֶת וְהִיא, אַחַר שֶׁנִּסְכָּים לְכָל הַטְּעָנוֹת שֶׁאָמְרוּ, עֲדַיִן כָּל שֵׁבֶט וְשֵׁבֶט מִיִּשְׂרָאֵל יָבֹא וְיֹאמַר הַטְּעָנוֹת עַצְמָן לִטּוֹל אֶת הָאָרֶץ, כִּי הַטְּעָנוֹת עַצְמָן צוֹדְקוֹת לְכָל שֵׁבֶט מִיִּשְׂרָאֵל. לָזֶה אָמְרוּ, אֵין שֵׁבֶט אַחֵר צָרִיךְ לָהּ כְּמוֹ שֶׁצְּרִיכִין הֵם לָהּ, לְפִי שֶׁהִיא אֶרֶץ מִקְנֶה וְלָהֶם יֵשׁ מִקְנֶה רַב.

פסוק ה

וַיֹּאמְרוּ וְגוֹ' יִתֶּן אֶת הָאָרֶץ וְגוֹ'. הֻצְרְךָ לוֹמַר תֵּיבַת **וַיֹּאמְרוּ** הֲגַם שֶׁהֵם עוֹדָם מְדַבְּרִים וְלֹא הָיָה הֶפְסֵק לְדִבְרֵיהֶם, לַהֲעִירְךָ כִּי עַד עַתָּה הָיוּ מְסַדְּרִים הַהַצָּעָה שֶׁבְּאֶמְצָעוּתָם תִּתְקַבֵּל הַשְּׁאֵלָה כְּדֶרֶךְ שֶׁפֵּרַשְׁתִּי לְמַעְלָה, וּמִכָּאן הוּא מַתְחִיל מַאֲמַר הַשְּׁאֵלָה. וְאָמְרוּ **יִתֶּן** וְלֹא אָמְרוּ תִּתֵּן, לְפִי מַה שֶּׁפֵּרַשְׁתִּי כִּי כֹּחַ נַחֲלַת הָאָרֶץ הִיא בְּמֶלֶךְ וְכֹהֵן וְיִשְׂרָאֵל, לָזֶה אָמְרוּ "יִתֶּן",

פֵּרוּשׁ תִּהְיֶה הַנְּתִינָה בְּאֹפֶן הַמּוֹעִיל, אוֹ אִם יִרְצֶה לָתֵת מֹשֶׁה לְבַדּוֹ כְּמִשְׁפַּט הַמֶּלֶךְ שֶׁיָּכוֹל לָתֵת כְּמוֹ שֶׁכָּתַבְתִּי, אוֹ בְּהַסְכָּמַת אֶלְעָזָר וְהַנְּשִׂיאִים כְּדִין חֲלֻקַּת הָאָרֶץ.

אַל תַּעֲבִרֵנוּ אֶת הַיַּרְדֵּן. הַכַּוָּנָה בָּזֶה עַל דֶּרֶךְ אָמְרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (בבא בתרא קט:) בְּפָסוּק "וְהַעֲבַרְתֶּם אֶת נַחֲלָתוֹ לְבִתּוֹ", שֶׁהַבַּת מַעֲבֶרֶת הַנַּחֲלָה מִמְּקוֹמָהּ, כְּמוֹ כֵן נִתְכַּוְּנוּ לוֹמַר שֶׁאִם לֹא יִתֵּן לָהֶם אֶרֶץ הַמְקֻנֶּה הָרְאוּיָה לָהֶם הִנֵּה הוּא מַעֲבִיר נַחֲלָתָם מִמְּקוֹמָהּ.

עוֹד נִתְכַּוְּנוּ לְהָרִים מִכְשׁוֹל הַחֲשָׁד בָּהֶם שֶׁבּוֹחֲרִים בְּאֶרֶץ זוֹ לְצַד הַמְנוּחָה לְבַל יִכָּנְסוּ לְאֶרֶץ אוֹיְבֵיהֶם, וְאָמְרוּ שֶׁטַּעַם דִּבְרֵיהֶם אֵינוֹ אֶלָּא לְפִי שֶׁאֵינָם רוֹצִים לִנְחוֹל בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן אֶלָּא כָּאן לְצַד הַהֲכָנָה שֶׁיֵּשׁ לָהֶם, וְלֹא כְּדֵי שֶׁלֹּא יַטְרִיחוּ בְּמִלְחֲמוֹת יוֹשְׁבֵי הָאָרֶץ כִּי אֵין לָהֶם בָּזֶה אֶלָּא הַעֲבָרָה.

עוֹד נִתְכַּוְּנוּ בְּמַאֲמַר **אַל תַּעֲבִירֵנוּ** לוֹמַר, כִּי יֵשׁ בָּזֶה דָּבָר נָאוֹת לְיִשְׂרָאֵל, שֶׁיְּקַלּוּ מֵעֲלֵיהֶם עֹלָם וְלֹא יִצְטָרְכוּ לִנְחֹל אוֹתָם בָּאָרֶץ.

עוֹד אֶפְשָׁר שֶׁנִּתְכַּוְּנוּ לִשְׁלוֹל הַעֲבָרָתָם עִם יִשְׂרָאֵל, כְּדֶרֶךְ שֶׁהִתְנָה עֲלֵיהֶם מֹשֶׁה לְבַסּוֹף, וְסָמְכוּ עַל הַטַּעַם שֶׁנָּתְנוּ בִּתְחִלַּת דִּבְרֵיהֶם שֶׁאָמְרוּ "אֲשֶׁר הִכָּה ה'", וְאֵין צָרֵךְ לַעֲבֹר כָּל חָלוּץ.

פסוק ו

וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה וגו' הַאַחֵיכֶם יָבוֹאוּ וגו' וְלָמָּה תְנִיאוּן וְגו'. הֵן הָאָדוֹן מֹשֶׁה רַבֵּינוּ הִשְׂכִּיל בְּדִבְרֵי בְּנֵי גָד וּבְנֵי רְאוּבֵן כָּל מַה שֶּׁרָצוּ לוֹמַר כְּמוֹ שֶׁפֵּרַשְׁנוּ, וְטָעַן כְּנֶגֶד מַה שֶּׁאָמְרוּ שֶׁמִּנְכְּסֵי גָּבוֹהַּ הֵם שׁוֹאֲלִים כִּי הָעֵדָה לֹא עָשׂוּ דָּבָר, גַּם מַה שֶּׁנִּתְכַּוְּנוּ לְטָעוֹן כְּנֶגֶד הֶעָתִיד שֶׁאֵין טוֹרַח בַּדָּבָר כִּי ה' הוּא עוֹשֶׂה נִפְלָאוֹת גְּדוֹלוֹת לְבַדּוֹ, אָמַר לָהֶם "הַאַחֵיכֶם יָבוֹאוּ לַמִּלְחָמָה", פֵּרוּשׁ, אֱמֶת כִּי ה' הוּא הַנִּלְחָם לָהֶם, אֲבָל עַל כָּל פָּנִים צְרִיכִין לְהַזְדַּמֵּן בַּמִּלְחָמָה, וְהוּא מַה שֶּׁדַּיֵּק **יָבוֹאוּ לַמִּלְחָמָה** וְלֹא אָמַר "הַאַחֵיכֶם יִלָּחֲמוּ" לוֹמַר שֶׁעַל הַבִּיאָה בִּלְבַד הוּא תָּמֵהַּ, וְיֵשׁ בָּזֶה סְתִירָה עַל טַעֲנַת מִלְחָמָה שֶׁעָבְרָה וְגַם טַעֲנַת מִלְחָמָה הַבָּאָה בָּאָרֶץ, שֶׁעַל כָּל פָּנִים כָּל אִישׁ יִשְׂרָאֵל יֵשׁ לָהֶם יְגִיעָה בַּדָּבָר, וְלָמָּה יְבַקְּשׁוּ הֵם יְגִיעַ כַּפָּם שֶׁל יִשְׂרָאֵל. וְנֶאֱמַר אוֹמֶר **וְאַתֶּם תֵּשְׁבוּ פֹּה**, נִתְחַכֵּם לוֹמַר שֶׁהַגַּם שֶׁהַבְטָחַת ה' הִיא מֻשָּׁגַת, שֶׁאֲמִירַת הַגְּבוֹהַּ כְּמִסְרַת הַהֶדְיוֹט וְאֵין כָּאן יְגִיעָה, הֲלֹא תַּשְׂכִּיל בִּיאַת יִשְׂרָאֵל לַמִּלְחָמָה בְּעֶרֶךְ יְשִׁיבָתְכֶם פֹּה וְתִרְאוּ כִּי יֵשׁ הֶרְגֵּשׁ לִיגִיעַת בִּיאַת הַמִּלְחָמָה, וְאִם כֵּן לָמָּה תִּרְצוּ לְטוֹל דָּבָר שֶׁהִיא יְגִיעָה שֶׁל יִשְׂרָאֵל כֵּיוָן שֶׁאֵין אַתֶּם יְגֵעִים עִמָּהֶם בִּבִיאָתְכֶם לְמִלְחֶמֶת הָאָרֶץ?

גַּם נִתְכַּוֵּן בְּמַאֲמַר **תֵּשְׁבוּ פֹּה** בְּטַעֲנָה הַנִּשְׁמַעַת, כִּי אֶרֶץ סִיחוֹן וְעוֹג שֶׁהֵם שׁוֹאֲלִים נִתְּנָה ה' כְּשֶׁהָיוּ מְקֻבָּצִים יַחַד שִׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל, שֶׁזְּכוּת כֻּלָּן עָמַד לְהַנְחִילָם הָאָרֶץ הַלָּזוּ, וּכְשֶׁהֵם נוֹטְלִים חֶלְקָם בָּאָרֶץ נִגְרַע מֵעֶרֶךְ זְכוּת הָרַבִּים לְפִי שֶׁהֵם יוֹשְׁבִים פֹּה. וּבָזֶה סָתַר טַעֲנָתָם

שֶׁנִּתְכַּוְּנוּ בְּמַאֲמַר אֲשֶׁר הִכָּה ה', שֶׁזֶּה יַגִּיד עַל מִלְחֲמוֹת הָאָרֶץ שֶׁאֵין טוֹרַח לְיִשְׂרָאֵל כְּמוֹ שֶׁפֵּרַשְׁתִּי לְמַעְלָה, כִּי לֹא כֵן הוּא שֶׁאֵין הַדָּבָר דּוֹמֶה.

פסוק ז

וְלָמָּה תְנִיאוּן וְגוֹ'. פֵּרוּשׁ, מִלְּבַד הַטְּעָנוֹת, עוֹד קוֹבֵל אֲנִי עֲלֵיכֶם "לָמָּה תְנִיאוּן אֶת לֵב" וְגוֹ'. פֵּרוּשׁ, לוּ יְהִי שֶׁאֵין כַּוָּנָתְכֶם אֶלָּא לְטַעֲמִים הָאֲמוּרִים בְּדִבְרֵיכֶם, עִם כָּל זֶה יֵשׁ מָקוֹם לְרוֹצֶה לַחְשׁוֹב שֶׁטַּעֲנוֹתֵיכֶם הוּא לְיִרְאַת עַם הָאָרֶץ. וַהֲגַם שֶׁאַתֶּם שׁוֹלְלִים הַדְּבָרִים, שֶׁאַדְרַבָּה אַתֶּם חוֹשְׁבִים הָאָרֶץ כְּאִלּוּ כְּבוּשָׁה לִפְנֵי יִשְׂרָאֵל, אֶפְשָׁר שֶׁזֶּה עֵצָה וְתַחְבּוּלָה לְכַסּוֹת טַעַם הַנִּכָּר שֶׁהוּא לְיִרְאַת יוֹשְׁבֵי הָאָרֶץ. וְהֵן הֵנָּה דִּבְרֵי הַמְרַגְּלִים שֶׁאָמְרוּ (במדבר י״ג:ל״א) שֶׁחָזָק הוּא מִמֶּנּוּ. וְהוּא אָמְרוֹ "כֹּה עֲשׂוּ אֲבוֹתֵיכֶם" וְגוֹ'. עוֹד נִתְכַּוֵּן לוֹמַר לָהֶם שֶׁהָיָה לָהֶם לָחוּשׁ לַחֶשֶׁד זֶה אַחַר שֶׁכְּבָר קָדַם מַעֲשֶׂה הָאָבוֹת וְהָיָה מַה שֶּׁהָיָה, שֶׁפָּחֲדוּ עַם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵעֲלוֹת אֶל הָאָרֶץ. וְלָזֶה יֵשׁ מָקוֹם לַחְשׁוֹב הַדָּבָר עַצְמוֹ כְּשֶׁיִּרְאוּ שֶׁחֵלֶק מֵהַשְּׁבָטִים מְבַקְּשִׁים לָשֶׁבֶת חוּץ לָאָרֶץ.

אֲשֶׁר נָתַן לָהֶם ה'. נִתְכַּוֵּן גַּם בָּזֶה כְּנֶגֶד מַה שֶּׁנִּתְכַּוְּנוּ בְּמַאֲמַר "אֲשֶׁר הִכָּה ה'" וְגוֹ', לוֹמַר שֶׁדַּיִן הָאָרֶץ יֵשׁ לָהּ. אָמַר לָהֶם שֶׁעַל כָּל פָּנִים יֵשׁ הֶפְרֵשׁ בֵּין הָאָרֶץ אֲשֶׁר הֵם בָּאִים שָׁמָּה מֵאָרֶץ אֲשֶׁר הֵם רוֹצִים, כִּי הָאָרֶץ נָתַן לָהֶם ה' מַה שֶּׁאֵין כֵּן אֶרֶץ סִיחוֹן וְעוֹג אֵינָהּ בִּכְלָל אֶרֶץ שֶׁנָּתַן ה' לְאַבְרָהָם, וְכִדְתַנְיָא (ספרי דברים רצט) וְזֶה לְשׁוֹנָם: "לְתֵת לְךָ" – פְּרָט לְעֶבֶר הַיַּרְדֵּן שֶׁנִּטַּלְתָּ מֵעַצְמְךָ. וַהֲגַם שֶׁסְּבָרָא זוֹ סְבָרַת רַבִּי שִׁמְעוֹן, אֲבָל תַּנָּא קַמָּא דּוֹרֵשׁ דְּרָשָׁה אַחֶרֶת, מִדְּרַבִּי שִׁמְעוֹן נִשְׁמַע לְתַנָּא קַמָּא, כִּי מִן הַסְּתָם אֵינָם חוֹלְקִים בְּעִקַּר הַדָּבָר אִם אֶרֶץ סִיחוֹן וְעוֹג הִיא בִּכְלַל מַה שֶּׁנָּתַן ה' לְאַבְרָהָם אִם לָאו:

גַּם מָצִינוּ שֶׁאָמְרוּ רַז"ל (במדבר רבה פ"ז) בְּעֶשֶׂר קְדֻשּׁוֹת, שֶׁאֵין עֵבֶר הַיַּרְדֵּן רָאוּי לְבֵית הַמִּקְדָּשׁ וְלִשְׁכּוֹן הַשְּׁכִינָה, וְכֵן אָמַר הַכָּתוּב (יהושע כ"ב:י"ט) "אִם טְמֵאָה אֶרֶץ אֲחֻזַּתְכֶם", הָא לְמַדְתָּ שֶׁיֵּשׁ הֶפְרֵשׁ בֵּין אֶרֶץ סִיחוֹן וְעוֹג לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל. וְאֶפְשָׁר כִּי מִטַּעַם זֶה לֹא הָיָה בְּדַעַת מֹשֶׁה לְחַלְּקָהּ לַשְּׁבָטִים, וְהָיָה חָפֵץ שֶׁיִּהְיוּ כָּל יִשְׂרָאֵל בָּאָרֶץ אֲשֶׁר נָתַן ה' לָהֶם לֶהֱיוֹתָהּ יוֹתֵר קְדוֹשָׁה. וְעַיֵּן בְּפָרְשַׁת דְּבָרִים (ג:יג) בְּפָסוּק "הַהוּא יִקָּרֵא אֶרֶץ רְפָאִים":

פסוק טז

וַיִּגְּשׁוּ וְגוֹ'. טַעַם אָמְרוֹ **וַיִּגְּשׁוּ**, הֲגַם שֶׁשָּׁם הָיוּ עוֹמְדִים לְפָנָיו לְדַבֵּר אֵלָיו, אֶפְשָׁר שֶׁנִּהֲגוּ בְּעַצְמָן הַרְחָקָה כְּשֶׁכָּעַס עֲלֵיהֶם מֹשֶׁה וְאָמַר לָהֶם "קַמְתֶּם תַּחַת אֲבוֹתֵיכֶם תַּרְבּוּת אֲנָשִׁים חַטָּאִים", לָזֶה כְּשֶׁרָצוּ לְדַבֵּר אָמַר הַכָּתוּב "וַיִּגְּשׁוּ".

אוֹ לְפִי שֶׁמִּדִּבְּרֵי מֹשֶׁה שֶׁתְּלָה לָהֶם הַמְנִיעָה בְּדְבָרִים שֶׁבְּיָדָם לְתַקְּנָם, לָזֶה הָיָה לָהֶם אַבִּירוּת לֵב וְחִזְקוּ יָדַיִם רָפוֹת לָגֶשֶׁת אֵלָיו בְּיוֹתֵר מִמָּקוֹם שֶׁהָיוּ בּוֹ כְּשֶׁדִּבְּרוּ אֵלָיו דְּבָרִים הָרִאשׁוֹנִים.

גִּדְרוֹת צֹאן וְגוֹ'. קָשֶׁה לָמָּה הֻצְרְכוּ לְמַאֲמָר זֶה שֶׁל "גִּדְרוֹת צֹאן" וְגוֹ', שֶׁלֹּא הָיָה לָהֶם לוֹמַר אֶלָּא תִּשְׁוּבָה הַסּוֹתֶרֶת הַשָּׁגוֹתָיו שֶׁל מֹשֶׁה הָאֲמוּרָה בְּדִבְרֵיהֶם בְּסָמוּךְ, שֶׁהוּא "אֲנַחְנוּ נֵחָלֵץ חוּשִׁים וְגוֹ' לֹא נָשׁוּב וְגוֹ' עַד הִתְנַחֵל". וְיִתְבָּאֵר עַל פִּי מַה שֶּׁכָּתַב רַמְבַּ"ם בְּפֶרֶק י"א מֵהִלְכוֹת מְכִירָה וְזֶה לְשׁוֹנוֹ: הַמּוֹכֵר בַּיִת לַחֲבֵירוֹ אוֹ נָתְנוֹ לוֹ בְּמַתָּנָה עַל מְנָת שֶׁיֵּלֵךְ עִמּוֹ לִירוּשָׁלַיִם בְּיוֹם פְּלוֹנִי וְהֶחֱזִיק זֶה בַּבַּיִת, קָנָה כְּשֶׁיֵּלֵךְ עִמּוֹ לִירוּשָׁלַיִם בְּאוֹתוֹ הַיּוֹם. אֲבָל אִם הִתְנָה וְאָמַר לוֹ "אִם תֵּלֵךְ עִמִּי לִירוּשָׁלַיִם בְּיוֹם פְּלוֹנִי אֲתֵן לְךָ בַּיִת זֶה" וְכוּ', וְהָלַךְ עִמּוֹ בְּאוֹתוֹ הַיּוֹם, אַף עַל פִּי שֶׁהֶחֱזִיק בַּבַּיִת אַחַר שֶׁקִּיֵּם הַתְּנַאי לֹא קָנָה, שֶׁזֶּה אַסְמַכְתָּא, עַד כָּאן. וּבְפֶרֶק א' מֵהִלְכוֹת מְכִירָה כָּתַב וְזֶה לְשׁוֹנוֹ: כֵּיצַד הַחֲזָקָה? מָכַר לוֹ בַּיִת, מָכַר לוֹ שָׂדֶה אוֹ שֶׁנָּתַן וְכוּ', כֵּיוָן שֶׁנָּעַל אוֹ פָּרַץ אוֹ גָּדַר כָּל שֶׁהוּא, וְהוּא שֶׁיּוֹעִיל מַעֲשָׂיו, הֲרֵי זֶה קָנָה, עַד כָּאן לְשׁוֹנוֹ.

וְעַל פִּי הַדִּינִים נִתְחַכְּמוּ בְּנֵי גָד וּבְנֵי רְאוּבֵן לְדַבֵּר דִּבְרֵיהֶם, כֵּיוָן שֶׁמַּה שֶּׁלִּפְנֵיהֶם הוּא הַדָּבָר בְּתְנַאי בַּמְּצִיאוּת עַצְמוֹ שֶׁכָּתַב רַמְבַּ"ם בְּפֶרֶק י"א מֵהִלְכוֹת מְכִירָה, שֶׁהֵם מְקַבְּלִים הָאָרֶץ בְּתְנַאי שֶׁיַּעֲלוּ עִמָּהֶם לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, וְלָזֶה הִקְדִּימוּ זְכִיָּתָם בָּאָרֶץ קוֹדֶם הַתְנַאי שֶׁהוּא מְצִיאוּת שֶׁכָּתַב בּוֹ רַמְבַּ"ם, וְאָמְרוּ **גִּדְרוֹת צֹאן נִבְנָה** וְגוֹ', פֵּרוּשׁ נַחְזִיק בָּאָרֶץ לְזְכוּתֵנוּ מֵעַכְשָׁיו, וּתְנַאי הוּא הַדָּבָר עַל מְנָת שֶׁנַּעֲלֶה לְאֶרֶץ עִם אַחֵינוּ בַּיּוֹם שֶׁיַּעֲלוּ. וְאָמְרוּ אוֹפֶן הַחֲזָקָה **גִּדְרוֹת צֹאן** וְגוֹ', נִתְכַּוְּנוּ לַעֲשׂוֹת הַחֲזָקָה בְּכָל הַמְּקוֹמוֹת בְּמַה שֶׁיַּעֲשׂוּ בּוֹ גְּדֵרוֹת לַצֹּאן וְעָרִים לַטַּף, פֵּרוּשׁ, יִבְנוּ בְּדֶרֶךְ שֶׁיּוֹעִילוּ מַעֲשֵׂיהֶם בָּאֲרָצוֹת כְּמִשְׁפַּט הַחֲזָקָה.

וְאִם תֹּאמַר, לָמָּה הֻצְרְכוּ לוֹמַר הַדְּבָרִים, וְהָיוּ יְכוֹלִין לְהַחֲזִיק מֵעַצְמָן בְּאֵין צָרְךְ הוֹדָעָה? הִנֵּה כָּתַב רַמְבַּ"ם בְּפֶרֶק א' מֵהִלְכוֹת מְכִירָה וְזֶה לְשׁוֹנוֹ: בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? שֶׁהֶחֱזִיק בִּפְנֵי הַמּוֹכֵר אוֹ הִנּוֹתֵן, אֲבָל שֶׁלֹּא בִּפְנֵי הַמּוֹכֵר וְכוּ' צָרִיךְ שֶׁיֹּאמַר לוֹ לֵךְ חֲזַק וּקְנֵה, וְאַחַר כָּךְ אִם הֶחֱזִיק קָנָה אַף עַל פִּי שֶׁהוּא שֶׁלֹּא בִּפְנֵי הַבְּעָלִים, עַד כָּאן. וְלָזֶה נִתְכַּוְּנוּ כָּאן לוֹמַר עִנְיַן הַחֲזָקָה לִפְנֵיהֶם כְּדֵי שֶׁיִּסְכִּימוּ, שֶׁזּוֹלַת זֶה אֵין חֶזְקָתָם חֲזָקָה. וְלָזֶה כִּשְׁהִסְכִּים מֹשֶׁה עַל הַדָּבָר אָמַר לָהֶם **בְּנוּ לָכֶם עָרִים** וְגוֹ', וְהוּא מַה שֶּׁכָּתַב רַמְבַּ"ם שֶׁאָמַר לוֹ "לֵךְ חֲזַק וּקְנֵה". **וְלִסְבָרַת** רַמְבַּ"ן וְסִיעָתוֹ שֶׁחוֹלְקִים עִם הָרַמְבַּ"ם בְּדִין זֶה, וְסוֹבְרִים שֶׁכָּל שֶׁהַתְנַאי קִיּוּמוֹ תָּלוּי בְּיַד הַלּוֹקֵחַ אוֹ הַמְקַבֵּל מַתָּנָה אֵין בּוֹ דִּין אַסְמַכְתָּא, מִשּׁוּם שֶׁהַמַּקְנֶה גָּמַר וְהִקְנָה, כְּפִי זֶה צָרִיךְ לְיַשֵּׁב טַעַם מַאֲמַר בְּנֵי הַגְּדֵרוֹת וְעָרִים, כִּי הוּא לְבַל יִתְחַיְּבוּ לַעֲבֹר הַיַּרְדֵּן

עַד שֶׁיְּכִינוּ הַגְּדֵרוֹת וְיִבְנוּ הֶעָרִים וְאָז יֵחָלְצוּ לְלֶכֶת עִמָּהֶם, וְהוּא אָמְרוֹ "גִּדְרֹת צֹאן נִבְנָה לְמִקְנֵנוּ וְעָרִים לְטַפֵּנוּ" וְאַחַר כָּךְ "וַאֲנַחְנוּ נֵחָלֵץ חֲשִׁים" וְגוֹ'.

פסוק יז

וְיָשַׁב טַפֵּנוּ וְגוֹ'. הֶצְרֵךְ לוֹמַר זֶה, גַּם לֹא אָמְרוּ כֵן לְמַעְלָה כְּשֶׁהִזְכִּירוּ "וְעָרִים לְטַפֵּנוּ", נִתְכַּוְּנוּ לוֹמַר שֶׁאִם יֵשְׁבוּ טַפָּם בְּעָרִים בְּצוּרוֹת אָז יְכוֹלִין לְהוֹסִיף עוֹד תְּנַאי אַחֵר, שֶׁלֹּא יָשׁוּבוּ לִבְנֵיהֶם עַד הִתָּנַחֵל אִישׁ נַחֲלָתוֹ, פֵּרוּשׁ, אַחַר שֶׁיַּעַבְרוּ שֶׁבַע שָׁנִים שֶׁל כִּבּוּשׁ וְשֶׁבַע שָׁנִים שֶׁל חִלּוּק, וְאִם לֹא יִהְיוּ בְּעָרֵי הַמִּבְצָר, פֵּרוּשׁ עָרִים בְּצוּרוֹת, אֶלָּא לִשְׁמִירָה כַּמִּצְטָרֵךְ, לֹא יִהְיוּ בְּטוּחִים בָּהֶם לְהִתְעַכֵּב כָּל כָּךְ אַרְבַּע עֶשְׂרֵה שָׁנָה אֶלָּא שֶׁבַע שָׁנִים עַד שֶׁיִּכְבְּשׁוּ אֶת הָאָרֶץ. וְלָזֶה כָּתַב מַאֲמַר "וְיָשַׁב טַפֵּנוּ בְּעָרֵי הַמִּבְצָר" בְּאֶמְצַע שְׁנֵי הַמַּאֲמָרִים שֶׁכֻּלָּם עִנְיָן אֶחָד, שֶׁהֵם מַאֲמַר "וַאֲנַחְנוּ נֵחָלֵץ חוּשִׁים וְגוֹ' עַד הֲבִיאוֹנוּם אֶל מְקוֹמָם" וּמַאֲמַר "לֹא נָשׁוּב אֶל בָּתֵּינוּ עַד הִתָּנַחֵל" וְגוֹ', וּמִן הָרָאוּי הָיָה לוֹ לְהַסְמִיךְ שְׁנֵי הַמַּאֲמָרִים, שֶׁהַשֵּׁנִי גְּזֵרָה שֶׁל הָרִאשׁוֹן, וְלֹא לְהַפְסִיק בְּשֶׁלֹּא כְּעִנְיָן, וּלְדַרְכֵּנוּ יִתְיַשֵּׁב עַל נָכוֹן.

גַּם יִתְיַשֵּׁב לָמָּה אָמְרוּ שְׁנֵי גְּבוּלִים נֶגְדִּיִּים: א' "עַד אֲשֶׁר אִם הֲבִיאוֹנוּם" וְגוֹ', וְב' "עַד הִתָּנַחֵל", וְהֶגֶם שֶׁהָאֶחָד אָמְרוּ לְעִנְיַן נַחֲלֵץ חוּשִׁים וְהַשֵּׁנִי לְעִנְיַן הֲשָׁבָתָם לְאַרְצָם, עִם כָּל זֶה מִפְּסוּק רִאשׁוֹן מַשְׁמַע שֶׁלֹּא חִיְּבוּ עַצְמָן אֶלָּא עַד הֲבִיאָם לִמְקוֹמָן וְלֹא עַד הִתָּנַחֵל, וְלִדְבָרֵינוּ עָלָה עַל נָכוֹן.

וְאָמַר לָהֶם מֹשֶׁה "בְּנוּ לָכֶם עָרִים לְטַפְּכֶם", דִּקְדֵּק לוֹמַר **לָכֶם**, פֵּרוּשׁ, לְמַה שֶּׁבִּרְצוֹנְכֶם שֶׁהוּא לִבְנוֹת עָרֵי מִבְצָר, וְכֵן הָיָה, דִּכְתִיב: "וַיִּבְנוּ אֶת דִּיבוֹן וְאֶת עֲטָרוֹת" וְגוֹ' (במדבר לב:לד-לח), שֶׁאֵלּוּ הֵם עָרֵי הַמִּבְצָר שֶׁהֵם הָעֲיָרוֹת הַגְּדוֹלוֹת שֶׁהִזְכִּירוּ בִּשְׁאֵלָתָם, וְתִמְצָא שֶׁלֹּא חָזְרוּ לְבָתֵּיהֶם עַד אַחַר אַרְבַּע עֶשְׂרֵה שָׁנָה שֶׁל כִּבּוּשׁ וְחִלּוּק.

פסוק יט

כִּי לֹא נִנְחַל וְגוֹ' כִּי בָאָה וְגוֹ'. אָמְרוּ כִּי **לֹא נִנְחַל**, הוּא נְתִינַת טַעַם לְמַה שֶּׁאָמְרוּ בְּסָמוּךְ "עַד הִתָּנַחֵל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל" וְגוֹ', שֶׁהוֹצִיאוּ עַצְמָן מֵהַנְּחָלָה. לָזֶה אָמְרוּ טַעַם שֶׁאָנוּ מְיַחֲסִים הַנַּחֲלָה לְיִשְׂרָאֵל וְלֹא לָנוּ, מִטַּעַם "כִּי לֹא נִנְחַל אִתָּם כִּי בָאָה" וְגוֹ', פֵּרוּשׁ, מִטַּעַם שֶׁבָּאָה נַחֲלָתֵנוּ וְגוֹ'. אוֹ נִתְכַּוְּנוּ לוֹמַר שֶׁאַחַר שֶׁקִּבְּלוּ עֲלֵיהֶם כָּל הָאָמוּר, יְוֻדַּע עַתָּה שֶׁטַּעַם שְׁאֵלָתָם לֹא מִטַּעַם יִרְאָתָם מִמִּלְחֶמֶת הָעַמִּים הוּא, כְּמוֹ שֶׁבָּא הַחָשָׁד בְּדִבְרֵי מֹשֶׁה, אֶלָּא מִטַּעַם שֶׁאֵין לָהֶם נַחֲלָה בָּאָרֶץ, כִּי ה' נָתַן לָהֶם נַחֲלָתָם כְּבָר מֵעֵבֶר הַיַּרְדֵּן מִזְרָחָה.

פסוק כ

וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם מֹשֶׁה אִם תַּעֲשׂוּן וְגוֹ' אִם תֵּחָלְצוּ וְגוֹ'. קָשֶׁה, לָמָּה כָּפַל לוֹמַר **אִם תַּעֲשׂוּן** וְגוֹ' **אִם תֵּחָלְצוּ** וְגוֹ' וְלֹא הִסְפִּיק בְּאַחַת מֵהֶנָּה. וּלְכָשֶׁנִּדַּיֵּק לֹא הָיָה צָרִיךְ לְהַשִּׁיבָם, אֶלָּא

יַסְכִּים לְדִבְרֵיהֶם בְּמַה שֶׁיִּקְרָא לִיהוֹשֻׁעַ וּלְאֶלְעָזָר וְיִצּוֹ אוֹתָם כָּאָמוּר בְּסָמוּךְ. עוֹד, לָמָּה דִּקְדֵּק לוֹמַר "הַזֶּה". עוֹד, מַה כַּוָּנָתוֹ בְּאָמְרוֹ בְּסָמוּךְ "לִפְנֵי ה'"?

אָכֵן כַּוָּנַת מַאֲמַר מֹשֶׁה הִיא, לְפִי שֶׁרָאָה שֶׁדַּעַת בְּנֵי גָד וּבְנֵי רְאוּבֵן שֶׁרוֹצִים לַעֲבוֹר עִם יִשְׂרָאֵל אֵינוֹ אֶלָּא כְּדֵי שֶׁיִּתְרַצּוּ וְיַחְלִיטוּ לָהֶם נְתִינַת הָאֲרָצוֹת וְלֹא לְתַכְלִית אַחֵר, וְדָבָר זֶה אֵין נָכוֹן לַעֲשׂוֹת כֵּן לְעִנְיַן הַצְלָחַת הַמִּלְחָמָה, כִּי צְרִיכִין בְּנֵי הַמִּלְחָמָה שֶׁתִּהְיֶה מִלְחַמְתָּם לְהִנָּקֵם מֵאוֹיְבֵי ה' לְהַכְרִית לָהֶם כָּל נְשָׁמָה, וְתִקָּרֵא מִלְחֶמֶת חוֹבַת מִצְוַת ה', וְזֶה לְךָ לְשׁוֹן רַמְבַּ"ם בְּפֶרֶק ז' מֵהִלְכוֹת מְלָכִים: כָּל הַנִּלְחָם בְּכָל לִבּוֹ וְכוּ' וְתִהְיֶה כַּוָּנָתוֹ לְקַדֵּשׁ ה' בִּלְבַד, מֻבְטָח לוֹ שֶׁלֹּא יִמְצָא לוֹ שׁוּם נֶזֶק וְלֹא תַּגִּיעֵהוּ רָעָה וְכוּ' וְיִזְכֶּה לְחַיֵּי עוֹלָם הַבָּא, עַד כָּאן.

עַל כֵּן הָאֲנָשִׁים הָהֵמָּה, כֵּיוָן שֶׁאֵין הוֹלְכִים אֶלָּא לְהִתְקַיֵּם בְּיָדָם הָאָרֶץ, יֵשׁ מֵחוּשׁ בַּחֲלִיצָתָם שֶׁלֹּא תּוֹעִיל, וְאֶפְשָׁר שֶׁיִּהְיוּ נִזּוֹקִים מֵהֶם. אֲשֶׁר עַל כֵּן נִתְחַכֵּם מֹשֶׁה וְאָמַר לָהֶם **אִם תַּעֲשׂוּן** וְגוֹ' **אִם תֶּחֱלְצוּ** וְגוֹ', פֵּרוּשׁ, כְּנֶגֶד מַה שֶׁאָמְרוּ הֵם "וַאֲנַחְנוּ נֵחָלֵץ חֲשִׁים" וְגוֹ', אָמַר "אִם תַּעֲשׂוּן אֶת הַדָּבָר הַזֶּה", וְתֵיבַת "זֶה" חוֹזֶרֶת לְמַאֲמַר הַנֶּאֱמָר בְּסָמוּךְ. וּכְנֶגֶד מַה שֶּׁכַּוָּנָתָן בַּהֲלִיכָה לְקִיּוּם הַתְנַאי אָמַר "אִם תֶּחֱלְצוּ לִפְנֵי ה' לַמִּלְחָמָה". דִּקְדֵּק לוֹמַר **לִפְנֵי ה'** כְּמַאֲמַר רַמְבַּ"ם שֶׁכָּתַב שֶׁתִּהְיֶה כַּוָּנָתוֹ לְקַדֵּשׁ ה', וּכְמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר אוֹמֶר **עַד הוֹרִישׁוֹ אֶת אוֹיְבָיו**, פֵּרוּשׁ, אוֹיְבָיו שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא. וְאֵין לְפָרֵשׁ אוֹיְבָיו שֶׁל יִשְׂרָאֵל, שֶׁהֲרֵי לֹא הֻזְכַּר בְּדִבְרֵי מֹשֶׁה מִתְּחִלַּת דְּבָרָיו עַד עַתָּה זְכִרוֹן יִשְׂרָאֵל לוֹמַר שֶׁעָלָיו חוֹזֵר מַאֲמַר אוֹיְבָיו, אֶלָּא וַדַּאי כִּי לַה' חוֹזְרִים הַדְּבָרִים, שֶׁתִּהְיֶה כַּוָּנָתָם לְהִנָּקֵם מֵאוֹיְבֵי ה' לְקַדֵּשׁ שְׁמוֹ יִתְבָּרַךְ. וּכְפֵרוּשׁ זֶה הָרְוָחְנוּ גְּזֵרַת דִּבְרֵי מֹשֶׁה שֶׁלֹּא נוֹדַע מְקוֹמָהּ, שֶׁכָּל הַמַּאֲמָרִים הִטִּיל לָהֶם וְאי"ו בְּתְחִלָּתָם, וְלִדְבָרֵינוּ הַגְּזֵרָה הִיא "לִפְנֵי ה'".

עוֹד נִתְכַּוֵּן בְּאָמְרוֹ **אִם תֶּחֱלְצוּ לִפְנֵי ה'** לַהֲשִׁיבָם לְהַמּוּבָן בְּדִבְרֵיהֶם שֶׁאָמְרוּ "נֵחָלֵץ וְגוֹ' לִפְנֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל", שֶׁזֶּה יַגִּיד שֶׁיִּשְׂרָאֵל צְרִיכִין עֶזֶר טִבְעִי. לָזֶה אָמַר "אִם תֶּחֱלְצוּ לִפְנֵי ה'", "תֶּחֱלְצוּ" פֵּרוּשׁ, לְהַרְבּוֹת זְכוּתְכֶם לִפְנֵי ה', שֶׁאֵין דּוֹמֶה זְכוּת מֵאָה לִזְכוּת מֵאָה וְאֶחָד:

פסוק כא

וְעָבַר לָכֶם כָּל חָלוּץ. וְלֹא הִסְפִּיק מַה שֶׁאָמַר "אִם תֶּחֱלְצוּ", בָּא לְהַתְנוֹת דָּבָר שֶׁלֹּא הוּזְכְּרוּ בְּדִבְרֵיהֶם, וְהוּא שֶׁיַּעַבְרוּ כֻּלָּם, פֵּרוּשׁ, כָּל הָרָאוּי לַחֲלוּץ צָבָא. אֶלָּא שֶׁעֲדַיִן קָשֶׁה, שֶׁהָיָה לוֹ לוֹמַר בְּפָסוּק רִאשׁוֹן "אִם תֶּחֱלְצוּ כֻּלְּכֶם" אוֹ "אִם תַּעַבְרוּ כֻּלְּכֶם חֲלוּצִים".

אָכֵן כַּוָּנַת מֹשֶׁה בָּזֶה הוּא הַבְטָחָה וְהוֹדָעַת דִּיּוּק הַנִּשְׁמָע עַל זֶה הַדֶּרֶךְ, שֶׁאִם **תַּעֲשׂוּ** וְגוֹ' **וְתֶחֱלְצוּ** וְגוֹ' מַבְטִיחַ כִּי לֹא יִפּוֹל מֵהֶם אֶחָד וְיִהְיוּ שְׁלֵמִים וְכֵן רַבִּים, וְהוּא אָמְרוֹ **וְעָבַר לָכֶם כָּל חָלוּץ** פֵּרוּשׁ, כֻּלָּם, וְלֹא יִפָּקֵד מֵהֶם אִישׁ, וּמִכְּלַל זֶה אַתָּה שׁוֹמֵעַ שֶׁאִם לֹא יַעֲשׂוּ הָאֲמוּר הֵם מוּכָנִים לְהַשְׁחָתָה. וּכְפֵרוּשׁ זֶה מַאֲמַר **וְעָבַר** וְגוֹ' הוּא גְּזֵרָה לְפָסוּק שֶׁקָּדַם לֹא

תְּנַאי בְּמַעֲשֶׂה, שֶׁהַתְּנַאי כְּבָר אָמַר "אִם תַּעֲשׂוּן הַדָּבָר הַזֶּה" שֶׁפֵּרוּשׁוֹ הוּא הַתְּנַאי שֶׁהִתְנוּ הֵם כְּמוֹ שֶׁכָּתַבְתִּי לְמַעְלָה. וְאָמְרוֹ **לִפְנֵי ה'** לוֹמַר שֶׁבָּזֶה לֹא יִהְיֶה מָסָךְ מַבְדִּיל בֵּינָם וּבֵין ה', כְּאָמְרוֹ (ישעיהו נט:ב) "עֲוֹנוֹתֵיכֶם הָיוּ מַבְדִּילִין בֵּינֵיכֶם לְבֵין אֱלֹהֵיכֶם", שֶׁס"מ הָרָשָׁע וְחֵילוֹתָיו הֵם הַמַּבְדִּילִים וְהֵם הַמְכַלִּים.

עוֹד נִתְכַּוֵּן לוֹמַר **לִפְנֵי ה'**, פֵּרוּשׁ, שֶׁהוּא הַמּוֹרִישׁ אוֹיְבָיו, כְּמוֹ שֶׁגָּמַר אוֹמֵר "עַד הוֹרִישׁוֹ", פֵּרוּשׁ, ה', לְאוֹיְבָיו מִפָּנָיו. וּכְפֵרוּשׁ זֶה שִׁעוּר הַכָּתוּב הוּא עַל זֶה הַדֶּרֶךְ: **אִם תַּחֲלְצוּ** וְתִהְיֶה כַּוָּנָתְכֶם לִפְנֵי ה' וְגוֹ', אָז אֵינְכֶם צְרִיכִין לְמִלְחָמָה אֶלָּא הַעֲבָרָה לְבַד לִפְנֵי ה' וְהוּא יוֹרִישׁ אוֹיְבָיו. וְהוּא אָמְרוֹ "וְעָבַר לָכֶם וְגוֹ' לִפְנֵי ה'" הַיּוֹצֵא לְהִנָּקֵם, עַד הוֹרִישׁוֹ אוֹיְבָיו. הָא לָמַדְתָּ כִּי הוּא הַמּוֹרִישׁ לִפְנֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. וְדִקְדֵּק לוֹמַר **מִפָּנָיו**, לְפִי שֶׁה' שׁוֹכֵן בָּעִיר אֲשֶׁר בָּחַר לוֹ יְרוּשָׁלַיִם הַחֲבִיבָה, וְאֵינוֹ חָפֵץ לְרְאוֹת אוֹיְבָיו לְפָנָיו.

פסוק כב

וְנִכְבְּשָׁה הָאָרֶץ. צָרִיךְ לְדַעַת לָמָּה לֹא הִסְפִּיק בְּמַאֲמַר "עַד הוֹרִישׁוֹ" שֶׁאָמַר בְּסָמוּךְ? עוֹד צָרִיךְ לְדַעַת לָמָּה הֻצְרַךְ לוֹמַר **וְאַחַר תָּשׁוּבוּ**, שֶׁמּוּבָן הוּא מֵאָמְרוֹ "עַד הוֹרִישׁוֹ" וְגוֹ', הֲרֵי גְּבוּל הַהֲלִיכָה, וּמוּבָן מֵעַצְמוֹ שֶׁיְּשׁוּבוּ אַחַר כָּךְ. אֲכָן כַּוָּנַת מֹשֶׁה בָּזֶה הוּא הַבְטָחַת הַטּוֹבָה הַנִּמְשֶׁכֶת מִקִּיּוּם הַדְּבָרִים, כִּי בְּאֶמְצָעוּת מַעֲשֶׂה הַקּוֹדֵם יִבְטְחוּ בְּכַמָּה הַבְטָחוֹת:

א' **וְנִכְבְּשָׁה הָאָרֶץ** – פֵּרוּשׁ, וַדַּאי שֶׁתִּכָּבֵשׁ הָאָרֶץ לִפְנֵי ה', ב' **וְאַחַר תָּשׁוּבוּ** – פֵּרוּשׁ, הִבְטִיחַ כָּל הַמְדֻבָּר אֲלֵיהֶם שֶׁלֹּא יִפָּקְדוּ בְּכָל זְמַן שֶׁיִּהְיוּ בָּאָרֶץ בַּמִּלְחָמוֹת הַגְּדוֹלוֹת וְיָשׁוּבוּ שְׁלֵמִים לְבֵיתָם. וְהֶגֶם שֶׁמָּצִינוּ (בבא בתרא קכא:) שֶׁיָּאִיר בֶּן מְנַשֶּׁה נֶהֱרַג בְּמִלְחֶמֶת הָעַי, חֲצִי הַמְנַשֶּׁה לֹא הָיָה מֵאוֹתָם שֶׁדִּבֶּר מֹשֶׁה עִמָּהֶם אָז, כַּמּוּבָן מֵהַכְּתוּבִים.

עוֹד הוֹדִיעָם שֶׁבָּזֶה יִהְיוּ נְקִיִּים מֵה' וּמִיִּשְׂרָאֵל, פֵּרוּשׁ: מֵה' – כְּשֶׁיַּעַבְרוּ לַמִּלְחָמָה עַל דֶּרֶךְ שֶׁכָּתַבְתִּי שֶׁתִּהְיֶה כַּוָּנָתָם לְקַדֵּשׁ שֵׁם שָׁמַיִם וְלֹא לַהֲנָאָתָם בִּשְׁבִיל קִיּוּם תְּנַאי הָאָרֶץ, וּמִיִּשְׂרָאֵל – לְבַל יַחְשְׁדוּ שֶׁטִּינָא הָיְתָה בְּלִבָּם מֵהַמְרַגְּלִים כְּמוֹ שֶׁאָמַר לָהֶם מֹשֶׁה "קַמְתֶּם תַּחַת אֲבוֹתֵיכֶם תַּרְבּוּת אֲנָשִׁים חַטָּאִים" שֶׁכַּוָּנָתָם לָשׁוּב מֵאַחֲרֵי ה'. וְאָמְרוֹ **וְהָיְתָה הָאָרֶץ** וְגוֹ' – הִבְטִיחָם שֶׁבָּזֶה תִּתְקַיֵּם בְּיָדָם הָאָרֶץ לַאֲחֻזָּה וְלֹא תִהְיֶה נִגְזֶלֶת מֵהֶם, וּמִמּוֹצָא דָּבָר אִתָּה לָמֵד שֶׁאִם לֹא יַעֲשׂוּ כִּדְבַר מֹשֶׁה יֶשְׁלְלוּ מִכָּל הַבְטָחוֹת הַטּוֹבוֹת.

וְאָמְרוֹ **לִפְנֵי ה'** אֶפְשָׁר שֶׁנִּתְכַּוֵּן לְהַחֲזִיקָם בִּקְדֻשַּׁת הָאָרֶץ מֵהַטְעָמִים עַצְמָן שֶׁאָמְרוּ הֵם בְּתְחִלַּת דִּבְרֵיהֶם, וְזֶה הוּא שִׁעוּר דִּבְרָיו: **וְהָיְתָה הָאָרֶץ הַזֹּאת** וְגוֹ', הֶגֶם שֶׁהוּא חוּצָה לָאָרֶץ תִּהְיֶה נֶחְשֶׁבֶת לָכֶם **לַאֲחֻזָּה לִפְנֵי ה'**, פֵּרוּשׁ, תִּהְיֶה נֶחְשֶׁבֶת אֲחֻזָּה זוֹ שֶׁהִיא לִפְנֵי ה', וְזוֹ הִיא קְדֻשָּׁתָהּ, שֶׁלְּטַעַם זֶה הִיא שֶׁנֶּחְשֶׁבֶת הָאָרֶץ קְדוֹשָׁה לְפִי שֶׁהִיא לִפְנֵי ה' בְּאֵין רְצוּעַת חוֹל מַפְסֶקֶת בֵּינָהּ וּבֵין ה' שׁוֹכֵן הַבִּירָה.

פסוק כג

וְאִם לֹא תַעֲשׂוּן כֵּן הִנֵּה חֲטָאתֶם. קָשֶׁה, לֹא הָיָה לוֹ לוֹמַר אֶלָּא "וְאִם לֹא תַעֲשׂוּן כֵּן לֹא תִהְיֶה הָאֶרֶץ הַזֹּאת לָכֶם". אֲכָן כַּוָּנַת הַמַּאֲמָר הוּא שֶׁאִם לֹא יַעֲשׂוּ כְּדִבְרֵי מֹשֶׁה שֶׁצִּוָּה אוֹתָם שֶׁיֵּלְכוּ לְקַיֵּם מִצְוַת מִלְחֶמֶת חוֹבָה לַעֲשׂוֹת נְקָמָה בְּאוֹיְבֵי ה', הֲגַם שֶׁיַּעַבְרוּ חֲלוּצִים הִנֵּה חֲטָאתֶם, פֵּרוּשׁ, מַה שֶּׁלְּפָנֵינוּ כְּבָר יֵשׁ בְּיֶדְכֶם חֵטְא, וְהוּא מַה שֶּׁדִּקְדֵּק לוֹמַר "חֲטָאתֶם לַה'" כְּבָר.

וּדְעוּ אֶת חַטַּאתְכֶם וְגוֹ'. פֵּרוּשׁ, מוֹדִיעִם שֶׁמִּי שֶׁיֵּשׁ חֵטְא בְּיָדוֹ יִמְצָאֵהוּ בְּשָׁעַת הַסַּכָּנָה וְיִפָּרַע מִמֶּנּוּ, וְהוּא אָמְרוֹ **אֲשֶׁר תִּמְצָא אֶתְכֶם** בִּפְשִׁיטוּת. וְצֵא וּלְמַד מִמַּאֲמָרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (טור אורח חיים סימן נד) שֶׁחוֹזְרִים מֵעוֹרְכֵי הַמִּלְחָמָה עַל חֵטְא קַל אִם שָׂח בֵּין יִשְׂתַּבַּח לְיוֹצֵר, וּכְמוֹ כֵן יִמְצָאֵם עָוֹן זֶה וְיֶחְסְרוּ כָּל הַהַצָּלָחוֹת הָרְשׁוּמִים בִּדְבָרָיו, גַּם אָז לֹא יִהְיוּ נְקִיִּים מֵה' וּמִיִּשְׂרָאֵל, כִּי מֵהַמִּקְרֶה הָרַע אַדְרַבָּה יַצְדִּיקוּ כִּי לֹא נְקִיִּים הָיוּ. וְעַיֵּן מַה שֶּׁפֵּרַשְׁתִּי בִּתְשׁוּבַת בְּנֵי גָד וּבְנֵי רְאוּבֵן שֶׁאָמְרוּ "עֲבָדֶיךָ יַעֲשׂוּ כַּאֲשֶׁר אֲדֹנִי מְצַוֶּה" (במדבר לב:כה).

פסוק כד

וְהַיִּצֵּא מִפִּיכֶם תַּעֲשׂוּ. הַכַּוָּנָה בְּמַאֲמָר זֶה שֶׁלֹּא יָבִינוּ שֶׁהֶחְלִיט לָהֶם מַאֲמַר בְּנֵין הֶעָרִים וְגוֹ' עַל כָּל פָּנִים, אֶלָּא תְּנַאי הוּא הַדָּבָר. אוֹ נְתַכַּוֵּן לְהָשִׁיב לְמַה שֶׁאָמְרוּ שֶׁאִם יִבְנוּ עָרֵי מִבְצָר וְיֵשְׁבוּ שָׁם טַפָּם שֶׁיִּתְעַכְּבוּ עַד שֶׁיִּנָּחֲלוּ יִשְׂרָאֵל נַחֲלָתָם בָּאָרֶץ. לָזֶה אָמַר **וְהַיִּצֵּא** וְגוֹ', פֵּרוּשׁ, פֹּרָט זֶה אִם לֹא הֱיֵיתֶם אוֹמְרִים אוֹתוֹ אֵין צֹרֶךְ בּוֹ לְמֵחוּשׁ שֶׁיֵּשׁ בָּעִנְיָן, וְהָיָה דַּי בְּעַכְּבַתְכֶם שָׁם עַד תַּשְׁלוּם שֶׁבַע שָׁנִי כִּבּוּשׁ וְאֵין צֹרֶךְ לְהִתְעַכֵּב שָׁם אַרְבַּע עֶשְׂרֵה שָׁנָה, וּלְפִי שֶׁאַתֶּם אֲמַרְתֶּם כֵּן – הַיּוֹצֵא מִפִּיכֶם תַּעֲשׂוּ. וְתִמְצָא שֶׁלֹּא הִתְנָה עֲלֵיהֶם מֹשֶׁה אֶלָּא עַד שֶׁנִּכְבְּשָׁה וְלֹא עַד שֶׁנֶּחְלְקָה כָּאָמוּר בְּמַאֲמַר הַתְּנָאִים, לוֹמַר שֶׁאֵין תְּנַאי זֶה מְעַכֵּב אֶלָּא לְקַיֵּם הַיּוֹצֵא מִפִּיהֶם.

פסוק כה

וַיֹּאמֶר בְּנֵי גָד וְגוֹ' לֵאמֹר עֲבָדֶיךָ יַעֲשׂוּ וְגוֹ'. קָשֶׁה: א' אָמְרוֹ **לֵאמֹר** לְמִי יֹאמַר מֹשֶׁה. ב' מַה חִדּוּשׁ בְּדִבְרֵיהֶם **עֲבָדֶיךָ יַעֲשׂוּ** הֲלֹא כְּבָר הֵם קָדְמוּ וְאָמְרוּ מַה שֶּׁצִּוָּה אוֹתָם מֹשֶׁה. ג' אַחַר שֶׁאָמְרוּ בְּדֶרֶךְ כְּלָל "עֲבָדֶיךָ יַעֲשׂוּ כַּאֲשֶׁר אֲדֹנִי מְצַוֶּה" לָמָּה הֻצְרְכוּ לוֹמַר עוֹד **טַפֵּנוּ** וְגוֹ' **יִהְיוּ שָׁם** וְגוֹ' **וַעֲבָדֶיךָ יַעַבְרוּ**. עוֹד לָמָּה כָּפְלוּ לוֹמַר **כַּאֲשֶׁר אֲדֹנִי דֹּבֵר**, וַהֲלֹא כְּבָר אָמְרוּ "עֲבָדֶיךָ יַעֲשׂוּ כַּאֲשֶׁר אֲדֹנִי מְצַוֶּה". ד' לָמָּה שִׁנָּה, בְּפָסוּק רִאשׁוֹן אָמַר **מְצַוֶּה** וּבְפָסוּק שֵׁנִי אָמַר **דּוֹבֵר**?

אָכֵן לְפִי מַה שֶּׁפֵּרַשְׁתִּי בְּדִבְרֵי מֹשֶׁה שֶׁנִּתְכַּוֵּן לְחַדֵּשׁ לָהֶם שֶׁתִּהְיֶה כַּוָּנַת עֲבָרָתָם לַמִּלְחָמָה כְּמִשְׁפַּט אוֹהֲבֵי שְׁמוֹ, כְּמוֹ שֶׁכָּתַב רַמְבַּ"ם בְּפֶרֶק ז' מֵהִלְכוֹת מְלָכִים, גַּם בְּעִנְיַן פָּרָט הַקָּדַמַת עָרִים לַטַּף לְבִנְיַן גְּדֵרוֹת צֹאן, כְּאָמְרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (במדבר רבה כאן) שֶׁהֵם חִבְּבוּ הַמָּמוֹן מִטַּף וּמִשֶּׁה הָפַךְ לָהֶם, לָזֶה הֵשִׁיבוּ יַחַד כְּאִישׁ אֶחָד "וַיֹּאמֶר בְּנֵי גָד" וְהִסְכִּימוּ לְמַאֲמַר מֹשֶׁה בִּשְׁנֵי הַפָּרָטִים שֶׁחִדֵּשׁ לָהֶם מֹשֶׁה, וְהִתְחִילוּ מֵהַסָּמוּךְ שֶׁהוּא עִנְיַן חִבּוּב טַפָּם מִמָּמוֹנָם וְאָמְרוּ **טַפֵּנוּ** וְגוֹ' **וְכָל בְּהֶמְתֵּנוּ**, הֲרֵי שֶׁהִקְדִּימוּ טַפָּם לִבְהֶמְתָּם כְּדִבְרֵי מֹשֶׁה. וְאַחַר כָּךְ אָמְרוּ גַּם כֵּן הוֹדְאָתָם עֲשׂוֹת בַּפָּרָט הָרִאשׁוֹן שֶׁתִּהְיֶה כַּוָּנָתָם בַּמִּלְחָמָה לִפְנֵי ה', וְהוּא אָמְרָם "וַעֲבָדֶיךָ יַעַבְרוּ כָּל חָלוּץ צָבָא לִפְנֵי ה' כַּאֲשֶׁר אֲדֹנִי דֹּבֵר", וְלֹא כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ בַּתְּחִלָּה "נֵחָלֵץ חֲשִׁים לִפְנֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עַד הֲבִיאוֹנוּם" וְגוֹ':

וְהִנֵּה לְצַד כִּי שְׁנֵי דְּבָרִים אֵלּוּ יֵשׁ עֲלֵיהֶם חִיּוּב לְקַיְּמָם בִּשְׁבִיל שֶׁכָּךְ הִתְנָה עֲלֵיהֶם מֹשֶׁה, וְכָל תְּנַאי שֶׁבְּמָמוֹן קַיָּם הֲגַם שֶׁיִּהְיֶה הַמַּתָּנָה אִישׁ הֶדְיוֹט, לָזֶה נִתְחַכְּמוּ בְּתְחִלַּת דִּבְרֵיהֶם וְאָמְרוּ כִּי גַּם בְּלֹא חִיּוּב הַתְנַאי עֲלֵיהֶם לְקַיֵּם כָּל דִּבְרֵי מֹשֶׁה נְבִיא ה' דִּכְתִיב (דברים י"ח:ט"ו) "אֵלָיו תִּשְׁמָעוּן", וְהוּא מַה שֶּׁנִּתְכַּוְּנוּ בְּמַאֲמַר רִאשׁוֹן שֶׁאָמְרוּ **עֲבָדֶיךָ יַעֲשׂוּ כַּאֲשֶׁר אֲדֹנִי מְצַוֶּה** אוֹתָנוּ לַעֲשׂוֹת גַּם בְּלֹא טַעַם שֶׁהוּא תְּנַאי נְתִינַת הָאָרֶץ, וְלָזֶה אָמַר תֵּיבַת **לֵאמֹר**, פֵּרוּשׁ, בְּמַאֲמָרְךָ לְבַד חוֹבָה עָלֵינוּ לַעֲשׂוֹת מִצְוָתְךָ.

גַּם יִרְצָה לְשׁוֹן עִלּוּי וְרוֹמְמוּת, כִּי דָּבָר זֶה אָמְרוּהוּ בְּנֵי גָד וּבְנֵי רְאוּבֵן לְצַד מַעֲלַת מֶלֶךְ וְנָבִיא, וְאַחַר כְּךָ פֵּרְשׁוּ הַדְּבָרִים וְאָמְרוּ **עֲבָדֶיךָ יַעֲשׂוּ כַּאֲשֶׁר אֲדֹנִי דֹּבֵר**, פֵּרוּשׁ, גַּם מִלְּבַד חִיּוּב הַבָּא מֵחֲמַת הַמִּצְוָה יֵשׁ חוֹבָה עָלֵינוּ לַעֲשׂוֹת, הֲגַם שֶׁלֹּא הָיָה הַדָּבָר מִצְוָה אֶלָּא דִּבּוּר, כַּדְּבָרִים הָעוֹבְרִים בֵּין אָדָם לַחֲבֵרוֹ בְּעִנְיְנֵי תְּנָאֵי מָקַח וּמִמְכָּר וזוֹכֶה וּמְזַכֶּה בְּעִנְיְנֵי הָעוֹלָם. וְהַכַּוָּנָה בָּזֶה שֶׁמְּקַבְּלִים גַּם כֵּן עֲלֵיהֶם הַדָּבָר כַּדְּבָרִים שֶׁמִּתְחַיֵּב אָדָם לַחֲבֵרוֹ בִּתְנָאֵי הַמָּמוֹן שֶׁקַּיָּמִין כִּרְאִי מוּצָק.

פסוק כט

וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה וְגוֹ' וּנְתַתֶּם לָהֶם. אָמַר "וּנְתַתֶּם לָהֶם" שֶׁנִּרְאֶה כִּי הֵם הַנּוֹתְנִים, וּבְסָמוּךְ אָמַר הַכָּתוּב "וַיִּתֵּן לָהֶם מֹשֶׁה וְגוֹ' אֶת מַמְלֶכֶת" וְגוֹ' (במדבר לב:לג), לְפִי שֶׁאֵין הֶחְלֵט הַנְּתִינָה אֶלָּא אַחַר קִיּוּם הַתְּנַאי, לָזֶה אָמַר **וּנְתַתֶּם**. וְנִשְׁאַר לָדַעַת לָמָּה אָמַר **וּנְתַתֶּם** שֶׁהָיָה לוֹ לוֹמַר "תִּתְּנוּ לָהֶם". וְאוּלַי שֶׁרָמַז לָהֶם הַדְּבָרִים עַצְמָן שֶׁאָמַר לִבְנֵי גָד וּבְנֵי רְאוּבֵן, שֶׁאִם יֵלְכוּ – יַצְלִיחוּ כָּל יִשְׂרָאֵל, בֵּין הַנּוֹחֲלִים בָּאָרֶץ בֵּין הַנּוֹחֲלִים בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן, וְהוּא אָמְרוֹ **אִם יַעַבְרוּ** וְגוֹ' **וְנִכְבְּשָׁה** וְגוֹ' הַצְלָחַת נוֹחֲלֵי הָאָרֶץ, **וּנְתַתֶּם** וְגוֹ' הַצְלָחַת נוֹחֲלֵי עֵבֶר הַיַּרְדֵּן. וְרָמַז זֶה לֹא הָיָה נִשְׁמָע אִם הָיָה אוֹמֵר "תִּתְּנוּ לָהֶם".

פסוק ל

וְאִם לֹא יַעַבְרוּ חֲלוּצִים אִתְּכֶם. פֵּרוּשׁ, הֲגַם שֶׁיַּעַבְרוּ אַחַר כָּךְ יֵאָחֲזוּ בְּתוֹכְכֶם. וְטַעַם אָמְרוֹ **וְנֵאָחֲזוּ** בְּתוֹסֶפֶת וא"ו וְלֹא אָמַר "יֵאָחֲזוּ", נִתְכַּוֵּן לְרָמוֹז דִּיּוּק הַצְּלָחָתָם הַנִּשְׁמָע מִפָּסוּק "אִם יַעַבְרוּ" עַל זֶה הַדֶּרֶךְ, וְאִם לֹא יַעַבְרוּ אֵין הַצְּלָחָתָם בָּאָרֶץ הַלֵּזוּ, וּמֵעַצְמָן יֵאָחֲזוּ בְּתוֹכְכֶם לְצַד הַמֻּצָּר לָהֶם בָּאָרֶץ, וְנִמְצְאוּ בְּטֵלוּ הַמִּצְוָה וְשָׂלְהֶם לֹא הִגִּיעָם.

פסוק לא

וַיַּעֲנוּ בְנֵי גָד וְגוֹ'. הֵצִרְכוּ לְהַחְזִיר הַדְּבָרִים, גַּם אָמַר הַכָּתוּב **וַיַּעֲנוּ** וְלֹא אָמַר "וַיֹּאמְרוּ", לְפִי שֶׁאָמַר מֹשֶׁה "וּנְתַתֶּם לָהֶם" חָשׁוּ שֶׁאָז תַּתְחִיל הַנְּתִינָה, לָזֶה עָנוּ וְאָמְרוּ כִּי עֲבָרָתָם חֲלוּצִים הוּא דָּבָר שֶׁחַיְבִין לַעֲשׂוֹתוֹ בְּדֶבֶר מֶלֶךְ שִׁלְטוֹן וּמְלֻחֶמֶת חוֹבָה הִיא לָהֶם, וְהוּא אָמְרוֹ **אֵת אֲשֶׁר דִּבֶּר ה' לַעֲבָדֶיךָ כֵּן נַעֲשֶׂה** נַחְנוּ נֶחָלֵץ חוּשִׁים לְפָנֵי ה' לְהִלָּחֵם בְּאוֹיְבָיו, אֲבָל הַנְּתִינָה הִיא מֵעַכְשָׁיו, וְהוּא אָמְרוֹ **וְאֻחֻזַּת נַחֲלָתֵנוּ**, וְהֵם לֹא הֵבִינוּ כַּוָּנַת דִּבְרֵי מֹשֶׁה כְּמוֹ שֶׁפֵּרַשְׁנוּהוּ, וְלָזֶה תֵּכֶף נָתַן לָהֶם וּבָזֶה גִּלָּה דַּעְתּוֹ כִּי כַּוָּנָתוֹ בְּמַאֲמַר "וּנְתַתֶּם לָהֶם" הִיא בְּיָדֵם כְּמוֹ שֶׁפֵּרַשְׁתִּי.

אוֹ אֶפְשָׁר שֶׁגַּם מֹשֶׁה דַּעְתּוֹ הָיָה שֶׁלֹּא יַתְחִיל זְכוּתָם בָּהּ אֶלָּא אַחַר הַתְּנַאי, וּכְשֶׁרָאָה חוֹזֶק רְצוֹנָם בַּמַּעֲשֶׂה הַטּוֹב הִסְכִּים וּנְתָנָהּ לָהֶם תֵּכֶף וּמִיָּד.

חסלת פרשת מטות

פרק לג

פסוק א

אֵלֶּה מַסְעֵי וְגוֹ'. רַז"ל (בראשית רבה יב,ג) אָמְרוּ: כָּל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר "אֵלֶּה" פָּסַל הַקּוֹדְמִים, וּבְמַה שֶׁלְּפָנֵינוּ לֹא רָאִינוּ שֶׁקִּדְּמוּ בַּמַּאֲמָר מַסָּעוֹת זוּלָתָם לוֹמַר שֶׁנִּתְכַּוֵּן הַכָּתוּב לְפָסְלָם. וְהָיָה נִרְאֶה כִּי נִתְכַּוֵּן לִפְסֹל כָּל מַסָּעוֹת זוּלָתָם שֶׁיֵּשְׁנָם בָּעוֹלָם, הֲגַם שֶׁלֹּא הֻזְכְּרוּ. אֶלָּא שֶׁרוֹאֲנִי שֶׁלֹּא הָיוּ הַמַּסָּעוֹת לְשֶׁבַח, וּלְוַאי שֶׁלֹּא הָיוּ בָּעוֹלָם, כִּי רַבָּם הָיוּ לִיסּוּרִין שֶׁל עָוֹן הַמְרַגְּלִים. גַּם הַקּוֹדְמִים הָיוּ דֶּרֶךְ רְחוֹקָה לְבַל יִתְּנוּ רֹאשׁ וְיָשׁוּבוּ, דִּכְתִיב (שמות י"ג:י"ז) "וְלֹא נָחָם אֱלֹהִים דֶּרֶךְ אֶרֶץ פְּלִשְׁתִּים". הָא לְמַדְתָּ שֶׁלֹּא הָיָה לָרָצוֹן וּלְסֵדֶר הַנָּכוֹן לְמוֹעֲדֵי רַגֶּל. גַּם אָמְרוּ רַז"ל (ילקוט יתרו רעג) וְזֶה לְשׁוֹנָם: "וְכָל נְתִיבוֹתֶיהָ שָׁלוֹם" – בְּקֵשׁ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לִתֵּן הַתּוֹרָה לְיִשְׂרָאֵל כְּשֶׁיָּצְאוּ מִמִּצְרַיִם, וְהָיוּ חוֹלְקִין אֵלּוּ עִם אֵלּוּ וְכוּ', מַה כְּתִיב "וַיִּסְעוּ מִסֻּכּוֹת וַיַּחֲנוּ בְאֵיתָם", הָיוּ נוֹסְעִים בְּמְרִיבָה וְחוֹנִים בְּמְרִיבָה וְכוּ', עַד כָּאן. וּכְפֵרוּשׁ זֶה אֵין בְּמַסָּעוֹת אֵלּוּ דָּבָר יָקָר הָעֵרֶךְ לִפְסֹל כָּל זוּלָתָם.

וְאֶפְשָׁר כִּי לְפִי שֶׁיֵּשׁ בַּמַּסָּעוֹת אֵלֶּה הָאֲמוּרִים בַּפָּרָשָׁה שְׁתֵּי הַדְּרָגוֹת: א' הֵם הַמַּסָּעוֹת שֶׁהָיוּ בְּשָׁנָה רִאשׁוֹנָה קוֹדֶם גְּזֵרַת מְרַגְּלִים, ב' הַמַּסָּעוֹת שֶׁעָשׂוּ בִּשְׁבִיל גְּזֵרַת הַמְּרַגְּלִים שֶׁלֹּא הָיָה בְּדַעַת ה' עֲשׂוֹת זוּלַת מַה שֶּׁעָשׂוּ בִּשְׁתֵּי שָׁנִים, וּמַסָּעוֹת אֵלּוּ גְּרוּעִים הֵם מֵעֲרֶךְ שֶׁלְּאַחֲרֵיהֶם, וּכְנֶגְדָּן נִתְכַּוֵּן ה' בְּמַאֲמַר אֵלֶּה לְפָסְלָם. וְזֶה שִׁעוּר הַכָּתוּב **אֵלֶּה מַסְעֵי** וְגוֹ', פֵּרוּשׁ, הָאֲמוּרִים בְּסָמוּךְ הֵם הַמַּסָּעוֹת הָרְאוּיִים וְהַצְּרִיכִין, וְכָל זוּלָתָם פְּסוּלִין הֵם, שֶׁלֹּא הָיוּ אֶלָּא יְסוּרִין לַהֲנִיעָם בַּמִּדְבָּר בְּתוֹכָחוֹת שֶׁל עָוֹן הַמְּרַגְּלִים.

עוֹד נִרְאֶה בְּהָעִיר לְמָה בָּחַר הַכָּתוּב לִמְנוֹת הַמַּסָּעוֹת וְלֹא הַחֲנָיוֹת, וּמַה גַּם לְדִבְרֵיהֶם זִכְרוֹנָם לִבָּרְכָה (מדרש רבה כאן) שֶׁאָמְרוּ מָשָׁל לְמֶלֶךְ וְכוּ' כָּאן יְשַׁנְּנוּ כָּאן וְכוּ', עַד כָּאן, שֶׁזֶּה יוֹתֵר בְּזִכְרוֹן הַחֲנָיוֹת, לֹא בַּמַּסָּעוֹת. גַּם לְפִי מִדְרָשׁ אַחֵר (תנחומא) שֶׁאָמְרוּ שֶׁהִזְכִּיר הַמַּסָּעוֹת לְקִבֵּעַ לָהֶם שָׂכָר לֶעָתִיד לָבֹא, דִּכְתִיב (ישעיהו ה:א) "יְשֻׁשׂוּם מִדְבָּר" וְגוֹ', לְפִי זֶה הָיָה רָאוּי לִמְנוֹת הַחֲנָיוֹת.

אָכֵן יִתְבָּאֵר עַל פִּי דִּבְרֵי אֲנַשֵׁי אֱמֶת (זוהר חלק ב קנז.) שֶׁאָמְרוּ שֶׁהֲלִיכַת יִשְׂרָאֵל בַּמִּדְבָּר הָיְתָה לְבָרֵר נִיצוֹצֵי הַקְּדֻשָּׁה שֶׁאָנַס אִישׁ הַבְּלִיַּעַל הַחוֹנֶה בַּמִּדְבָּר הַשָּׁמֵם, שֶׁשָּׁם קָנָה מְקוֹמוֹ מְקוֹם נָחָשׁ שָׂרָף וְעַקְרָב, וְדָרְכוּ שָׁם עֲדַת ה' לְהוֹצִיא בָּלְעוֹ מִפִּיו. וְהוּא הַטַּעַם שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל חוֹנִים בְּמָקוֹם אֶחָד שָׁנָה וּבְמָקוֹם אַחֵר שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה שָׁעוֹת, שֶׁהוּא כְּפִי מַה שֶּׁצָּרִיךְ לְבֵרוּר הַנִּיצוֹצוֹת שֶׁיֶּשְׁנָם בַּמָּקוֹם הַהוּא. וּבֵרוּר זֶה אֵין כֹּחַ בָּעוֹלָם שֶׁיְּכוֹל עֲשׂוֹתוֹ זוּלַת קְדֻשָּׁה הַשְּׁלֵמָה וּבְסוֹד שְׁלֵמוּת מַחְבֶּרֶת הַכְּלָלוּת וּמַחְבֶּרֶת הַפְּרָטוּת: קְדֻשָּׁה הַשְּׁלֵמָה הִיא הַשְּׁכִינָה וְיִשְׂרָאֵל וְהַתּוֹרָה, וּמַחְבֶּרֶת הַפְּרָטוּת הֵם שִׁשִּׁים רִבּוֹא נְשָׁמוֹת קְדוֹשׁוֹת, מַחְבֶּרֶת הַכְּלָלוּת הוּא מֹשֶׁה רַבֵּינוּ בְּסוֹד "מֹשֶׁה עַמּוֹ" (ישעיהו סג:יא), כִּי הוּא אִילָן שֶׁמִּמֶּנּוּ נוֹצְצוּ נְשָׁמוֹת שִׁשִּׁים רִבּוֹא שֶׁהָיוּ שָׁם, וְנִסְתַּיְּעוּ בְּעֶזֶר אֱלֹהֵי בִּשְׁכוּנַת שׁוֹכֵן הַבִּירָה, וְשִׁבְּרוּ מַלְתְּעוֹת עַוָּל וּבֵרְרוּ בֵּרוּר עָצוּם.

וּכְפִי זֶה תַּכְלִית הַמַּעֲשֶׂה הוּא כְּשֶׁנּוֹסְעִים הָיוּ נוֹסְעִים עִמָּהֶם כָּל הַדּוֹמֶה לְמִין הַקֹּדֶשׁ, לֹא בִּזְמַן הַחֲנָיָה שֶׁעֲדַיִן לֹא נַעֲשָׂה עִמּוֹ דָּבָר. וְהוּא מַה שֶּׁרָמַז בְּמַאֲמַר **אֵלֶּה מַסְעֵי** – אֵלֶּה פָּסַל כָּל הַמַּסָּעוֹת שֶׁבָּעוֹלָם, שֶׁאֵין מַסָּע כָּזֶה שֶׁהָיוּ נוֹסְעִים עִמָּהֶם הוֹן קָדוֹשׁ וְיָקָר שֶׁאֵין עָרוֹךְ אֵלָיו. וַהֲגַם שֶׁקִּדְּמוּ הָאֲבוֹת וְדָרְכוּ מְקוֹמוֹת וְעָשׂוּ חֻקִּים בְּבֵרוּרֵי נִיצוֹצוֹת, לֹא הִגִּיעוּ לְגֹדֶר זֶה. וְאָמַר הַכָּתוּב עַצְמוֹ טַעַם עִלּוּי מַסָּעוֹת אֵלֶּה לְפִי שֶׁהֵם שֶׁל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל **אֲשֶׁר יָצְאוּ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם** וְנִצְרְפוּ בְּכוּר הַבְּרְזֶל שֶׁהִיא אֶרֶץ מִצְרַיִם כְּאָמוּר, וּבָזֶה הָיוּ נִשְׁמוֹתָם רְאוּיִים לְבָרֵר נִיצוֹצֵי הַקְּדֻשָּׁה בְּכָל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר יָבוֹאוּ שָׁמָּה. וְעוֹד **לְצִבְאוֹתָם** שֶׁהִיא שְׁלֵמוּת הַצָּבָא אֲשֶׁר תִּשְׁרֶה עָלָיו הַשְּׁכִינָה שֶׁהוּא מִסְפַּר שִׁשִּׁים רִבּוֹא, וּפָחוֹת מִמִּסְפָּר זֶה אֵינוֹ בְּגֶדֶר הַשְּׁלֵמוּת.

וְתִמְצָא שֶׁאָמְרוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (בראשית רבה ע"א, מכילתא יתרו) כִּי לְסִבָּה זוֹ לֹא נָתַן ה' הַתּוֹרָה לָרִאשׁוֹנִים, שֶׁלֹּא הָיָה בָּהֶם שְׁלֵמוּת הַצָּבָא שֶׁתִּשְׁרֶה עֲלֵיהֶם שְׁכִינָה הַנִּקְרֵאת צְבָאוֹת. גַּם רָמַז בְּתֵיבַת **לְצִבְאוֹתָם** הַשְׁרָאַת שְׁכִינָה עִמָּהֶם. הֲרֵי לְפָנֶיךָ זִכְרוֹן עַם קָדוֹשׁ וְזִכְרוֹן מִסְפָּר הַשָּׁלֵם וְהַשְׁרָאַת הַשְּׁכִינָה, וּכְנֶגֶד מַחְבֶּרֶת כְּלָלוּת מִסְפָּר הַשָּׁלֵם אָמַר "בְּיַד מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן", מֹשֶׁה הוּא מַחְבֶּרֶת מִסְפָּר הַשָּׁלֵם, וְאַהֲרֹן הוּא שׁוֹשְׁבִין הַשְּׁכִינָה הַמַּקְרִיב וּמְיַחֵד אֵלֶיהָ כָּל הָעֲנָפִים כַּיָּדוּעַ בְּסוֹד הַקָּרְבָּן:

אֲשֶׁר יָצְאוּ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לְצִבְאֹתָם. לְפִי מַה שֶּׁפֵּרַשְׁנוּ כִּי תֵּבת "אֱלֹהֶ" הִגִּידָה עַל הַמַּסָּעוֹת הַמַּבְחָרִים וּפְסֹלָה מַסָּעוֹת הַגְּרוּעִים, סָמַךְ הַכָּתוּב לְמַאֲמַר "אֱלֹהֶ" מַאֲמַר **אֲשֶׁר יָצְאוּ** וְגוֹ' **לְצִבְאֹתָם**, לְהַעִירְךָ כִּי הַמַּבְחָרִים הֵם אוֹתָם שֶׁקִּדְּמוּ לַמְּרַגְּלִים, שֶׁהֵם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל שֶׁיָּצְאוּ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לְצִבְאוֹתָם. פֵּרוּשׁ, הַצְּבָאוֹת עַצְמָן, שֶׁיָּצְאוּ לִשְׁלֹל מַסָּעוֹת שֶׁהָיוּ מִזְּמַן הַמְּרַגְּלִים, שֶׁלֹּא הָיוּ לְצִבְאוֹתָם, שֶׁנִּגְזְרָה גְּזֵרָה לָמוּת בַּמִּדְבָּר, וּמֵאוֹתָהּ שָׁנָה עַצְמָהּ מֵתוּ חֵלֶק מֵהֶם וְלֹא הָיָה בַּנִּמְצָא הַצְּבָאוֹת שֶׁיָּצְאוּ מִמִּצְרַיִם. וְאָמְרוֹ **בְּיַד מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן**, פֵּרוּשׁ, הַמַּסָּעוֹת הָיוּ בְּיָדָם, דִּכְתִיב בְּפָרָשַׁת בְּהַעֲלוֹתְךָ (במדבר ט:כ): "וְעַל פִּי ה' יִסָּעוּ" וְגוֹ' "עַל פִּי ה' בְּיַד מֹשֶׁה", וְסָמַךְ עִמּוֹ אַהֲרֹן שֶׁאַהֲרֹן הוּא הַתּוֹקֵעַ בַּחֲצוֹצְרוֹת לְמַסָּעָם, לָזֶה שִׁתְּפוֹ עִם מֹשֶׁה.

פסוק ב

וַיִּכְתֹּב מֹשֶׁה אֶת מוֹצָאֵיהֶם וְגוֹ'. צָרִיךְ לְדַעַת מַה מּוֹדִיעֵנוּ הַכָּתוּב בְּמַאֲמָר זֶה, אִם לוֹמַר שֶׁמֹּשֶׁה כָּתָבָם, הֲלֹא כָּל הַתּוֹרָה מֹשֶׁה כָּתָבָהּ וְהַמַּסָּעוֹת הַכְּתוּבִים בַּתּוֹרָה מִכְּלַל הַתּוֹרָה. עוֹד הָיָה לוֹ לוֹמַר "וַיִּכְתֹּב מֹשֶׁה אֶת מַסְעֵיהֶם". עוֹד לָמָּה חָזַר לוֹמַר **וְאֵלֶּה מַסְעֵיהֶם** וְגוֹ', וַהֲלֹא כְּבָר אָמַר "אֵלֶּה מַסְעֵי" וְגוֹ'. עוֹד לָמָּה שִׁנָּה, בַּתְּחִלָּה הִקְדִּים לוֹמַר **לְמוֹצָאֵיהֶם** וְאַחַר כָּךְ אָמַר **לְמַסְעֵיהֶם**, וְאַחַר כָּךְ הִקְדִּים תֵּבת **לְמַסְעֵיהֶם** לְתֵבת **לְמוֹצָאֵיהֶם**:

וְנִרְאֶה שֶׁהַכָּתוּב נִתְכַּוֵּן לְהוֹדִיעֵנוּ סֵדֶר כְּתִיבַת הַמַּסָּעוֹת, שֶׁלֹּא נִכְתְּבוּ בְּיוֹם אֶחָד, אֶלָּא עַל זֶה הַסֵּדֶר: שֶׁהִתְחִיל מֹשֶׁה לִכְתֹּב בְּפִנְקָסוֹ בְּמִצְוַת הַמֶּלֶךְ מִיּוֹם שֶׁיָּצְאוּ מִמִּצְרַיִם עַל זֶה הַדֶּרֶךְ – יוֹם שֶׁיָּצְאוּ מִמִּצְרַיִם כָּתַב פָּסוּק "וַיִּסְעוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵרַעְמְסֵס" וְגוֹ', שְׁנֵי כְּתוּבִים הַבָּאִים כְּאֶחָד הַכְּתוּבִים לְפָנֵינוּ עַד תֵּיבַת "שְׁפָטִים", וּכְשֶׁחָנוּ בְּסֻכּוֹת כָּתַב פָּסוּק "וַיִּסְעוּ וְגוֹ' וַיַּחֲנוּ בְּסֻכּוֹת", וּכְשֶׁנָּסְעוּ מִסֻּכּוֹת כָּתַב "וַיִּסְעוּ מִסֻּכּוֹת", וּכְשֶׁחָנוּ בְּאֵיתָם כָּתַב "וַיַּחֲנוּ בְּאֵיתָם", וְכֵן עַל זֶה הַדֶּרֶךְ הָיָה כּוֹתֵב כָּל מַסָּע בִּזְמַנּוֹ עַד שֶׁהִגִּיעוּ לְעַרְבוֹת מוֹאָב. וְאַחַר כָּךְ אָמַר ה' אֵלָיו שֶׁיִּסְדְּרֵם בַּתּוֹרָה כְּדַרְכָּךְ שֶׁהָיוּ כְּתוּבִים אֶצְלוֹ, וְהוּא מַה שֶּׁאָמַר הַכָּתוּב **וַיִּכְתֹּב מֹשֶׁה אֶת מוֹצָאֵיהֶם** – פֵּרוּשׁ יוֹם שֶׁיָּצְאוּ מִמִּצְרַיִם וְהֵם שְׁנֵי הַכְּתוּבִים מִ"וַיִּסְעוּ מֵרַעְמְסֵס" עַד תֵּיבַת "שְׁפָטִים". וְאָמְרוֹ **לְמַסְעֵיהֶם** – פֵּרוּשׁ לְסֵדֶר כָּל מַסְעֵיהֶם שֶׁנָּסְעוּ מִיּוֹם צֵאתָם

מִמְצָרִים עַד סוֹף הַמַּסָּעוֹת. וְאָמְרוֹ **עַל פִּי ה'** – לוֹמַר שֶׁמִּכְתָּב הָרִאשׁוֹן עַצְמוֹ הָיָה עַל פִּי ה', הוּא אָמַר אֵלָיו שֶׁיִּהְיֶה כּוֹתֵב וְהוֹלֵךְ. וְאָמְרוֹ **וְאֵלֶּה מַסְעֵיהֶם** וְגוֹ' – פֵּרוּשׁ אֵלֶּה הֵם הַמַּסָּעוֹת הָאֲמוּרִים שֶׁכָּתַב מֹשֶׁה **לְמוֹצָאֵיהֶם** כָּל אֶחָד בִּזְמַנּוֹ וּבִמְקוֹמוֹ, וְזֶה הַעְתָּקָה.

פסוק ג

וַיִּסְעוּ מֵרַעְמְסֵס וְגוֹמֵר. הֶצְרֵךְ לוֹמַר זְכרוֹן **בַּחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן** שְׁתֵּי פְּעָמִים, הֲגַם שֶׁהָיָה יָכוֹל לוֹמַר "בַּחֲמִשָּׁה עָשָׂר יוֹם" וּמוּבָן הַדָּבָר שֶׁבַּחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן מְדַבֵּר הַכָּתוּב, אוֹ עַל זֶה הַדֶּרֶךְ "וַיִּסְעוּ בַּחֲמִשָּׁה עָשָׂר לַחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן". אוּלַי שֶׁרָמַז מַה שֶּׁאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (שמות רבה טו,יא) כִּי חֹדֶשׁ נִיסָן הוּא זְמַן שֶׁמַּזָּלָם שֶׁל יִשְׂרָאֵל עוֹמֵד, גַּם זְמַן שִׁלֻּמוּת הַהַצָּלָחָה בּוֹ הוּא חֲמִשָּׁה עָשָׂר בַּחֹדֶשׁ, וְהוּא אָמְרוֹ **וַיִּסְעוּ** וְגוֹ' **בַּחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן** שֶׁהוּא זְמַן הָעֲמָדַת מַזָּלָם, וְעוֹד לְתוֹסֶפֶת גֹּדֶל הַמַּעֲרָכָה בַּחֲמִשָּׁה עָשָׂר שֶׁהוּא זְמַן מִלּוּי הַלְּבָנָה, וְאָמְרוֹ **לַחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן** לְפִי שֶׁאֵין גֶּדֶר זֶה מוֹרֶה עַל רוֹם הַהַצָּלָחָה אֶלָּא כְּשֶׁהוּא בַּחֹדֶשׁ הַמֻּצְלָח.

פסוק ה

וַיִּסְעוּ וְגוֹ' **וַיַּחֲנוּ בְּסֻכּוֹת**. קָשֶׁה, הֲלֹא כְּבָר אָמַר "וַיִּסְעוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵרַעְמְסֵס" וְגוֹ', וְלֹא הָיָה צָרִיךְ לוֹמַר אֶלָּא "וַיַּחֲנוּ בְּסֻכּוֹת"? וְנִרְאֶה שֶׁנִּתְכַּוֵּן לוֹמַר שֶׁלֹּא הָיָה מַסָּע אֶחָד בֵּין רַעְמְסֵס לְסֻכּוֹת, וְהוּא מַה שֶּׁסָּמַךְ לְ"וַיִּסְעוּ" "וַיַּחֲנוּ", וְזוֹלַת זֶה אִם הָיָה מַתְחִיל "וַיַּחֲנוּ בְּסֻכּוֹת" אֵין הֶעָרָה לָזֶה, וּכְמוֹ כֵן דִּקְדֵּק בְּכָל הַמַּסָּעוֹת לְהַסְמִיךְ הַחֲנָיָה לַמַּסָּע (מכילתא שמות יב,לז).

פסוק נב

וְהוֹרַשְׁתֶּם וְגוֹ'. וַהֲגַם שֶׁאָמַר הַכָּתוּב בְּשִׁבְעָה עֲמָמִין (דברים כ:טז) "לֹא תְחַיֶּה כָּל נְשָׁמָה", כָּאן מְדַבֵּר הַכָּתוּב חוּץ מִשִּׁבְעָה עֲמָמִין הַנִּמְצָאִין שָׁם, וְלָזֶה דִּקְדֵּק לוֹמַר **אֶת כָּל יוֹשְׁבֵי הָאָרֶץ** לוֹמַר אֲפִלּוּ שֶׁאֵינָם מִשִּׁבְעָה עֲמָמִין.
אוֹ אֶפְשָׁר שֶׁחוֹזֵר עַל אוּמָּה שֶׁאֵין כֹּחַ בָּהֶם לְהָרָגָם, שֶׁיִּשְׁתַּדְּלוּ לְהוֹרִישָׁם וְלֹא יַנִּיחוּ מֵהֶם בָּאָרֶץ.

פסוק נג

וְהוֹרַשְׁתֶּם אֶת וְגוֹ' וִישַׁבְתֶּם וְגוֹ'. רַשִׁ"י זִכְרוֹנוֹ לִבְרָכָה פֵּרֵשׁ שֶׁהַמִּצְוָה הִיא "וְהוֹרַשְׁתֶּם", אֲבָל "וִישַׁבְתֶּם" הוּא הַבְטָחָה. וְרַמְבַּ"ן זִכְרוֹנוֹ לִבְרָכָה פֵּרֵשׁ שֶׁהַמִּצְוָה הִיא "וִישַׁבְתֶּם", וּמִכָּאן סָמְכוּ לוֹמַר (כתובות קי.) הַכֹּל מַעֲלִין לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל.
וְנִרְאֶה פְּשַׁט הַכָּתוּב כְּדִבְרֵי רַשִׁ"י, מִמַּה שֶּׁנֶּאֱמַר אוֹמֶר **כִּי לָכֶם** וְגוֹ' **לָרֶשֶׁת אֹתָהּ**, וְאִם הַיְשִׁיבָה הִיא הַמִּצְוָה, הָיָה לוֹ לְתָלוֹת בְּעִקַּר הַמִּצְוָה וְלוֹמַר "כִּי לָכֶם וְגוֹ' לָשֶׁבֶת בָּהּ".

פסוק נה

וְאִם לֹא תוֹרִישׁוּ וְגוֹ' וְהָיָה וְגוֹ'. לְדִבְרֵיהֶם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (מגילה י:) שֶׁאָמְרוּ כָּל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר "וְהָיָה" הוּא לְשׁוֹן שִׂמְחָה, כָּאן נִתְכַּוֵּן לוֹמַר שֶׁהַגַּם שֶׁהֵם יוֹתִירוּ אוֹתָם לְצַד הָרָצוֹן וְהַשִּׂמְחָה בָּהֶם לְצָרְכֵיהֶם, הוּא מְבַשְּׂרָם שֶׁיִּהְיוּ לְשֹׂכִים וְגוֹ'.

וְצָרְרוּ אֶתְכֶם עַל הָאָרֶץ וְגוֹ'. פֵּרוּשׁ, לֹא מִלִּבַּד שֶׁיַּחְזִיקוּ בְּחֵלֶק מֵהָאָרֶץ שֶׁלֹּא זְכִיתֶם בּוֹ, אֶלָּא גַּם חֵלֶק שֶׁזְּכִיתֶם בּוֹ אַתֶּם וִישַׁבְתֶּם בּוֹ, וְצָרְרוּ אֶתְכֶם עַל חֵלֶק שֶׁאַתֶּם יוֹשְׁבִים בּוֹ לוֹמַר "קוּמוּ צְאוּ מִמֶּנּוּ". וּפֵרוּשׁ תֵּבַת **עַל** כְּדֶרֶךְ אָמְרוֹ (במדבר כ:כד) "עַל אֲשֶׁר מְרִיתֶם פִּי", "עַל אֲשֶׁר לֹא קִדַּשְׁתֶּם" (דברים לב:נא).

פסוק נו

כַּאֲשֶׁר דִּמִּיתִי וְגוֹ'. פֵּרוּשׁ, חָשַׁבְתִּי בְּמַצּוֹתַי זוֹ לָכֶם, וְאַתֶּם לֹא עֲשִׂיתֶם, וְתִשָּׁאֵר מַחְשַׁבְתִּי עוֹמֶדֶת בְּלֹא קִיּוּם וְקִיְּמָה בָּהֶם.

פרק לד

פסוק יד

כִּי לָקְחוּ מַטֵּה וְגוֹ'. פֵּרוּשׁ, נְתִינַת טַעַם לְהַקּוֹדֶם, לָמָּה הִגְבִּיל ה' גְּבוּלוֹת הָאָרֶץ בְּסֵדֶר זֶה, כִּי לָקְחוּ מַטֵּה וְגוֹ', אֲבָל זוּלָת זֶה אֶפְשָׁר שֶׁהָיָה ה' מַרְחִיב לָהֶם הַגְּבוּל יוֹתֵר מֵהַגְּבוּלוֹת הָאֲמוּרִים בָּעִנְיָן.

לָקְחוּ נַחֲלָתָם. הֶצְרֵךְ לְכְפּוֹל מַאֲמָר זֶה פַּעַם שְׁנִיָּה, לְפִי שֶׁחֲצִי שֵׁבֶט מְנַשֶּׁה לֹא בָּא עִם בְּנֵי גָד וּבְנֵי רְאוּבֵן יַחַד, לָזֶה יֵחֵד לוֹ לְקִיחָה בִּפְנֵי עַצְמוֹ. וּכְפִי זֶה מַאֲמַר **לָקְחוּ נַחֲלָתָם** חוֹזֵר לַחֲצִי שֵׁבֶט מְנַשֶּׁה, וְלָזֶה הִפְסִיק הַכָּתוּב בְּמַאֲמַר **לְבֵית אֲבוֹתָם** בֵּין שְׁנֵי הַמַּטּוֹת לַחֲצִי שֵׁבֶט מְנַשֶּׁה. עוֹד יִרְצֶה בְּכָפֶל הַדְּבָרִים לוֹמַר כִּי מַה שֶּׁלָּקְחוּ הוּא כְּפִי נַחֲלָתָם בֶּאֱמֶת, כִּי בָא לָהֶם נַחֲלָתָם שָׁם כִּדְבְרֵיהֶם שֶׁאָמְרוּ "בָּאָה נַחֲלָתֵנוּ אֵלֵינוּ".

פסוק טו

שְׁנֵי הַמַּטּוֹת וְגוֹ' לָקְחוּ וְגוֹ'. נִתְכַּוֵּן בְּמַאֲמָר זֶה לוֹמַר שֶׁנַּחֲלָתָם הָיְתָה יַחַד מִמֹּשֶׁה מֵעֵבֶר הַיַּרְדֵּן וְגוֹ', וְלֹא חֵלֶק מֹשֶׁה חֵלֶק לְכָל אֶחָד בִּפְנֵי עַצְמוֹ.

פסוק יט

לְמַטֵּה יְהוּדָה וְגוֹ'. צָרִיךְ לְדַעַת לָמָּה נִשְׁתַּנּוּ מַטֵּה יְהוּדָה וּמַטֵּה שִׁמְעוֹן וּמַטֵּה בִּנְיָמִין שֶׁלֹּא הִזְכִּיר נָשִׂיא בָּהֶם. וְאוּלַי כִּי לֶהֱיוֹתָם סְמוּכִים לְזִכְרוֹן "נָשִׂיא אֶחָד נָשִׂיא אֶחָד" מוּבָן כִּי הֵם נְשִׂיאִים, וּמִשְּׁלֹשָׁה וְאֵילָךְ הַפְלָגַ זִכְרוֹן הַנְּשִׂיאוּת וְהֶצְרֵךְ הַכָּתוּב לְזָכְרוֹ בְּכָל אֶחָד.

וְרָאִיתִי בְּשֵׁם רַבֵּינוּ נִסִּים גָּאוֹן כִּי בִּיהוּדָה לֹא הֻצְרַךְ, כִּי יָדוּעַ כָּלֵב לְנָשִׂיא. שִׁמְעוֹן לֹא הָיָה רָאוּי לְנָשִׂיא מִשּׁוּם מַעֲשֶׂה זִמְרִי, בִּנְיָמִין אֱלִידָד וְזֶה אֶלְדָּד וּכְבָר זָכָה לִנְבוּאָה (במדבר יא:טז-כט), וְהוֹרָדָה הִיא לוֹ לִקְרוֹת נָשִׂיא, עַד כָּאן.

וְאֻפְשָׁר עוֹד לוֹמַר, כִּי לֹא יֵחֵס נְשִׂיאוּת לְכָלֵב עַל יְהוּדָה מִשּׁוּם כְּבוֹד מַלְכוּת שֶׁעוֹמֶדֶת מִמֶּנּוּ, וּכְמוֹ כֵן לְבִנְיָמִין מִשּׁוּם שֶׁמִּמֶּנּוּ מַתְחֶלֶת הַמַּלְכוּת בְּיִשְׂרָאֵל שֶׁהוּא שָׁאוּל אִישׁ יְמִינִי, וְשִׁמְעוֹן טַעְמוֹ נָכוֹן כְּדִבְרֵי גָּאוֹן.

פרק לה

פסוק ב

וְנָתְנוּ לַלְוִיִּם וגו'. פֵּרוּשׁ, הֲגַם שֶׁצִּוָּה ה' שֶׁלֹּא יִהְיֶה לַלְוִיִּם חֵלֶק וְנַחֲלָה בָּאָרֶץ, אֲבָל בְּתוֹרַת חֶסֶד יִתְּנוּ לָהֶם מַתְּנַת חִנָּם מִמַּה שֶׁהִגִּיעַם, כְּדִין שֶׁמְּפַרְנְסִים מִי שֶׁהִשִּׁיאָה (אולי צריך לומר שלא השיגה) יָדוֹ, וְהוּא מַה שֶּׁדִּקְדֵּק לוֹמַר **עָרִים לָשָׁבֶת**, פֵּרוּשׁ לְצַד הַהֶכְרֵחַ לָשֶׁבֶת בָּהֶם וגו', וְלָזֶה כָּפַל לוֹמַר אַחַר כָּךְ **וְהָיוּ הֶעָרִים לָהֶם לָשָׁבֶת**, לְהַעִירְךָ כִּי מַאֲמַר "לָשָׁבֶת" רִאשׁוֹן הִיא טַעַם הַנְּתִינָה, וּמַאֲמַר "וְהָיוּ הֶעָרִים לָהֶם לָשָׁבֶת" הוּא לוֹמַר לְךָ שֶׁצָּרִיךְ שֶׁיִּהְיוּ רְאוּיִים לִישִׁיבָה. וְרַז"ל אָמְרוּ (מכות יב.; ערכין לג.) שֶׁבָּא לוֹמַר שֶׁהֶעָרִים יִהְיוּ לִישִׁיבָה, שֶׁאֵין עוֹשִׂין עִיר מִגְרָשׁ.

פסוק ג

וּלְכֹל חַיָּתָם. פְּשַׁט הַכָּתוּב הוּא לְכָל צָרְכֵיהֶם, אֶלָּא שֶׁלֹּא הָיָה צָרִיךְ לוֹמַר וְכָלוּל הוּא בְּכְלַל רְכוּשָׁם שֶׁאָמַר הַכָּתוּב. וְרַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה בְּמַסֶּכֶת מַכּוֹת (מכות יב.) פֵּרְשׁוּ שֶׁבָּא לוֹמַר שֶׁלֹּא נִתְּנוּ אֶלָּא לַחַיִּים וְלֹא לִקְבוּרָה, שֶׁאֵין קוֹבְרִין בָּהֶם אֶלָּא הָרוֹצֵחַ שֶׁבָּא בּוֹ מַאֲמַר ה' כִּי שָׁם תִּהְיֶה קְבוּרָתוֹ. וּלְדִבְרֵיהֶם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה קָשֶׁה תֵּבַת "וּלְכֹל", כֵּיוָן שֶׁלֹּא בָּא מַאֲמַר "וּלְכֹל חַיָּתָם" אֶלָּא לְמַעֵט קְבוּרַת מֵתִים, "לְחַיָּתָם" הָיָה לוֹ לוֹמַר, כִּי "וּלְכֹל" מַשְׁמַע שֶׁמְּרֻבֶּה בְּתַשְׁמִישֵׁי הַמִּגְרָשׁ, וּמַה גַּם בְּתוֹסֶפֶת וְאִ"ו "וּלְכֹל חַיָּתָם" רִבּוּי. וְרָצָה לוֹמַר "וּלְכֹל" רִבּוּי, וְהִשְׁכִּילוּ שֶׁהַמְעוּט הוּא הַנִּשְׁמָע מִתֵּבַת "חַיָּתָם" עַצְמָהּ, אוֹ לְפִי שֶׁנִּתְכַּוֵּן לְמַעֵט הַקְּבוּרָה הֻצְרַךְ לְרַבּוֹת כָּל חוּץ מִמֶּנָּה, וְזֶה שֶׁעִוּר הַכָּתוּב **וּלְכֹל** מִין תִּשְׁמִישׁ שֶׁהוּא לַחַיִּים. הָא לְמַדְתָּ שֶׁלֹּא מֵעֵט אֶלָּא לִקְבוּרָה, וְאִם הָיָה אוֹמֵר "לְחַיָּתָם" הָיָה נִשְׁמָע שֶׁמֵּעֵט כָּל שֶׁאֵינוֹ לְצֹרֶךְ חַיָּתָם לְגַמְרֵי, וְיִכָּנְסוּ בְּגֶדֶר הָאִסּוּר דְּבָרִים אֲחֵרִים לְבַד הַקְּבוּרָה.

פסוק ו

וְאֵת הֶעָרִים וגו' אֵת שֵׁשׁ עָרֵי הַמִּקְלָט. מִכָּאן מַשְׁמַע כִּי הַשֵּׁשׁ עָרֵי מִקְלָט הֵם לַגּוֹלִין וְלֹא לַלְוִיִּם, וּמֵאָמְרוֹ בַּפָּסוּק שֶׁאַחַר זֶה שֶׁאָמַר **כָּל הֶעָרִים אֲשֶׁר תִּתְּנוּ לַלְוִיִּם אַרְבָּעִים וּשְׁמֹנָה**,

מַשְׁמַע שֶׁלִּזְכוּת הַלְוִיִּם הֵם גַּם הַשִּׁשָּׁה. וְנִרְאֶה כִּי נִתְכַּוֵּן הַכָּתוּב בָּזֶה לָתֵת זְכוּת שָׁוָה לְיִשְׂרָאֵל הַגּוֹלִין וְלַלְוִיִּם, שֶׁיַּד כֻּלָּן שָׁוָה, לָכֵן בְּפָסוּק רִאשׁוֹן אָמַר זְכוּת לַגּוֹלִין שֶׁיִּהְיוּ שֵׁשׁ עָרֵי מִקְלָט לָהֶם לָדוּר בָּהֶם, וּבְפָסוּק שֵׁנִי נָתַן זְכוּת לַלְוִיִּם, הָא לְמַדְתָּ שֶׁהֵם שֶׁל לְוִיִּם וְהֵם שֶׁל הַגּוֹלִין וְאֵין הַגּוֹלִין מַעֲלִין שָׂכָר, וְכֵן הֶעֱלוּ בְּסוֹף הַגּוֹלִין (מכות יג.) לְכָל הַסְּבָרוֹת. וְסוֹבֵר אֲנִי שֶׁבֶּן לֵוִי נִדְחֶה מִפְּנֵי יִשְׂרָאֵל הַגּוֹלֶה, אִם רַבּוּ הָרַצְחָנִים וְהֻצְרְכוּ לְשֵׁשׁ עָיְרוֹת יִדְּחוּ הַלְוִיִּם מֵהֶם, שֶׁהֲרֵי הִקְדִּים הַכָּתוּב זְכוּת לַגּוֹלִין.

פרק לו

פסוק ה

וַיִּצַּו מֹשֶׁה אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְגוֹ'. פֵּרוּשׁ, שֶׁצִּוָּה אוֹתָם עַל פִּי ה' שֶׁצִּוָּהוּ לֵאמֹר לְיִשְׂרָאֵל, וּמַה צִּוָּה? "בֶּן מַטֵּה בְנֵי יוֹסֵף" וְגוֹ', פֵּרוּשׁ, שֶׁבָּאָה הַמִּצְוָה מֵה' שֶׁטַּעֲנָתָם וְדִבְרֵיהֶם אֱמֶת, וְהַכְוָנָה בָּזֶה לְכָבוֹד וּלְתִפְאֶרֶת בְּנֵי יוֹסֵף.

פסוק ו

זֶה הַדָּבָר. אָמְרוֹ **זֶה הַדָּבָר**, יִתְבָּאֵר עַל פִּי מַה שֶּׁאָמְרוּ בְּמַסֶּכֶת בָּבָא בַּתְרָא (קכ.) וְזֶה לְשׁוֹנָם: בְּנוֹת צְלָפְחָד הוּתְרוּ לִנָּשֵׂא לְכָל מִי שֶׁיִּרְצוּ, שֶׁנֶּאֱמַר "לַטּוֹב בְּעֵינֵיהֶם", אֶלָּא מָה אֲנִי מְקַיֵּם "אַךְ לְמִשְׁפַּחַת אֲבִיהֶן" וְגוֹ' – עֲצָה טוֹבָה וְכוּ', עַד כָּאן. וְהוּא אָמְרוֹ **זֶה הַדָּבָר**, פֵּרוּשׁ, לְפִי שֶׁקָּדַם וְאָמַר "כֵּן מַטֵּה בְנֵי יוֹסֵף דּוֹבְרִים" שֶׁהַדִּין עִמָּם, וְחָזַר וּפֵרַשׁ שֶׁדִּין זֶה שֶׁל בְּנוֹת צְלָפְחָד לֹא נִכְלַל בְּגֶדֶר גְּזֵרַת מִשְׁפָּט זֶה, וְהוּא אָמְרוֹ **זֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר צִוָּה ה' לִבְנוֹת צְלָפְחָד** שֶׁהֻרְשׁוּת בְּיָדָם לַטּוֹב בְּעֵינֵיהֶם וְגוֹ'. וְדִקְדֵּק "זֶה" לוֹמַר "זֶה" לוֹמַר וְלֹא אַחֵר, שֶׁלֹּא עָשָׂה ה' מַעֲלָה זוֹ בְּרִשְׁיוֹן זֶה אֶלָּא לָהֶם, וְהוּא מַה שֶּׁרָמַז בְּאָמְרוֹ **בְּנוֹת צְלָפְחָד לֵאמֹר** שֶׁאֵין לְתֵבַת "לֵאמֹר" מַשְׁמָעוּת, וּלְדִרְכֵּנוּ יְכַוֵּן לוֹמַר כִּי בָּא הָאֱלֹהִים בְּמַאֲמָר זֶה לְרוֹמֵם כְּבוֹדָם.

פסוק ט

וְלֹא תִסֹּב נַחֲלָה מִמַּטֶּה וְגוֹ'. טַעַם שֶׁכָּפַל הַמַּאֲמָר עַצְמוֹ שֶׁאָמַר בְּסָמוּךְ "וְלֹא תִסֹּב" וְגוֹ', לְפִי מַה שֶּׁכָּתַבְתִּי בְּסָמוּךְ שֶׁאֵין זֶה אֶלָּא עֵצָה טוֹבָה, בָּא מַאֲמָר שֵׁנִי לְחִיּוּב לְכָל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל שֶׁאֲלֵיהֶם בָּאָה מִצְוַת "וְכָל בַּת יוֹרֶשֶׁת" וְגוֹ' הָאֲמוּרָה קֹדֶם לָזֶה.

פסוק י

כַּאֲשֶׁר צִוָּה ה' אֶת מֹשֶׁה כֵּן עָשׂוּ. צָרִיךְ לְדַעַת לָמָּה שִׁנָּה הַכָּתוּב מַאֲמָר זֶה מִסֵּדֶר הָרֶגֶיל שֶׁמַּקְדִּים הַמַּעֲשֶׂה וְאַחַר כָּךְ יֹאמַר "כַּאֲשֶׁר צִוָּה", וְכָאן הִקְדִּים מַאֲמַר **כַּאֲשֶׁר** וְגוֹ' וְאַחַר כָּךְ אָמַר **כֵּן עָשׂוּ**?

וְנִרְאֶה כִּי לְפִי שֶׁה' עָשָׂה לָהֶם יִתְרוֹן לִבְנוֹת צְלָפְחָד וּמַעֲלָה וְהִתִּיר לָהֶם לִנָּשֵׂא לְכָל אָדָם וְהוֹצִיאָם מִכְּלַל מִצְוָה הַכְּלָלִית, בָּא הַכָּתוּב לְהוֹדִיעֵנוּ שֶׁהַגַּם שֶׁה' עָשָׂה הַבְּחִירָה בְּיָדָם, אַף עַל פִּי כֵן לֹא עָשׂוּ אֶלָּא כְּמִצְוַת הַמֶּלֶךְ לְעַם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, וְהוּא אָמְרוֹ **כַּאֲשֶׁר צִוָּה** וְגוֹ', פֵּרוּשׁ כַּמִּצְוָה הַכְּלָלִית כֵּן עָשׂוּ וְלֹא כָּרְשִׁיוֹן שֶׁנִּתַּן לָהֶם. וְלָזֶה אִם הָיָה אוֹמֵר "וַיַּעֲשׂוּ בְּנוֹת צְלָפְחָד וְגוֹ' כַּאֲשֶׁר צִוָּה" יִהְיֶה נִשְׁמָע שֶׁהַהוֹדָעָה בָּאָה לוֹמַר הַמַּעֲשֶׂה שֶׁעָשׂוּ, וּמוֹדִיעַ בְּמַאֲמַר "כַּאֲשֶׁר צִוָּה ה'" כַּסֵּדֶר הָרָגִיל לוֹמַר, אֲבָל מֵאֲמָרוֹ בַּתְּחִלָּה **כַּאֲשֶׁר צִוָּה ה'** וְאַחַר כְּךָ הוֹדָעַת הַמַּעֲשֶׂה, זֶה יַגִּיד כִּי לֹא בָּא לְהוֹדִיעַ הַמַּעֲשֶׂה אֶלָּא לִשְׁלֹל רִשְׁיוֹן הַפֶּה מִצְוָה הַכְּלָלִית, וְהָבֵן:

חסלת פרשת מסעי, סליק ספר במדבר